ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
2

MERCREDI
2 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
՝ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.194 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.194

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Մարտ 24-էն ի վեր մաքրագործման լայնածաւալ գործողութեան մը անցած է Հարաւ - արեւելեան շրջանը, այսինքն՝ Քիւրտերու դէմ: Սուրիոյ, Իրաքի, Իրանի սահմանակից այս գաւառները մինչտ պաշտպման վիճակի ենթակայ են եւ բնակչութիւնը -8 միլիոն- մեծ մասամբ քիւրտ է: Բանակին մէկ զեկոյցը, Մարտ 28-ին կը հաղորդէր թէ Սղերդի մէջ, քիւրտ (Թուրքերէն՝ անջատողական կ'ըսուի անշուշտ, քանի որ քիւրտ ըսուած մարդ գոյութիւն չունի) պարագլուխ մը՝ Մահսուն Գորգմազ, քիւրտ աշխատաւորական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամ, սպաննուած է, բախումի մը ընթացքին:

ՄԵՔՍԻՔՕ - ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ գիծը ապահովող 727 պօյինկ մը ճզմուած է Կիրակի գիշեր, Մեքսիքայէն շուրջ 160 քիլոմեթր անդին: Արկածէն քիչ առաջ, օդաչուն հաղորդած էր որ օդանաւը մտահոգիչ կերպով բարձրութիւն կը կորսնցնէ եւ անմիջապէս ետք ինկած է: Գիւղացի մը որ տեսած է օդանաւին իյնալը, կը պնդէ որ նախապէս պայթած է: 166 հոգի զոհ գացած են, որոնց մէջ 17 օտարական: Այս օտարականներուն մէջ՝ 9 Ֆրանսացի:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, կրկին բախումներ պատահեցան եւ միայն աւագ - Ուրբաթ օրը 13 մեռեալ եւ 43 վիրաւոր կար: Միւս կողմէ, Երեքշաբթի օր, կ'ըսուէր թէ 72 ժամէն ֆրանսացի դէտերը (45) պիտի մեկնին Պէյրութէն: Այս որոշումը առնուած կ'ըլլայ ժողովի մը ընթացքին լիբանանեան բանակի եւ մահմետական երեք քաղաքագործքերու (սիւրդի, սիւննի, շիի) միջեւ եւ կապ կ'ունենայ Անթէն 2-ի լրագրողներու հաւանական ազատ արձակման հետ: Ժողովին մասնակցած է նաեւ ֆրանսական դեսպանատան առաջին խորհրդատուն:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ հրոյ ճարակ եղած է Հէմփթըն Քորթ Փէլըսը, որ Անգլիացիներուն Վէրսայլը կը համարուի: Պատմական ամէնէն պատկառելի հաստատութիւններն է, որ երբեւ Թանգարան հինգ հարիւր հազար այցելու կ'ընդունի տարուան մէջ: Հոն կրնան բնակիլ, արքայական բարեացակամ շնորհիւ, հայրենիքին մեծ ծառայութիւններ մատուցած անձնաւորութիւններ եւ կը թուի որ, նման դէմքի մը այրին է, որ հրդեհին պատճառ եղած է, որովհետեւ միայն մոմով սովորութիւն ունէր լուսաւորուելու: Նիւթական վնասները հսկայ են եւ մանաւանդ փճացած են արուեստի մեծարժէք գործեր: Թագուհին անմիջապէս գացած է անձնապէս տեսնելու համար աղէտին տարողութիւնը:

ՇԱՆ զ'ԷԼԻԶԷ կատարուած ոճրափորձին քննութիւնը նոր յայտնութիւններ երեւան հանած է: Ոստիկանութիւնը կրցած է վերագծել երկու մեռեալներէն մէկուն ժամանակացոյցը եւ ոճրափորձին նախորդող օրերու իր գործունէութիւնը: Պարզուած է նաեւ որ այդ Լիբանանցին Լիբանան գտնուած էր 15 օր առաջ եւ Փարիզ վերադարձած կեղծ ինքնութեան թուղթով:

ՃԷՅՄՍ ՔԱՆՆԷ, Հոլիվուտի ծանօթ դերասաններէն, զոհ գնաց սրտի տագնապի մը 86 տարեկանին: Առաւելաբար կէնկսթէրի դերերով համբաւ շինած էր:

ԱՊՐԻԼ ՄԷԿԻ կատակներու կարգին Ֆրանս - Ինթէր Երեքշաբթի օրուան իր լուրերուն մէջ հաղորդեց որ Ֆիաթ գնած էր Ռընօն, մինչ Իւմանիթէ կը գրէր թէ Հերսան կը գնէ Մաքէնը: Եթէ նկատենք որ Ապրիլ մէկի կատակին գլխաւոր յատկանիշը պէտք է ըլլայ անոր շատ զուարճալի բնոյթը, կարելի է ըսել թէ շատ յաջող չէն: Ինչ որ կատակ չէ սակայն, այն է, որ ծխախոտը 2% յաւելում կը կրէ Ապրիլ Մէկէն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 24 / 27)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ - ՍՓԻՒՌՔ ԿԱՊԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է պատմաբան Յովիկ Մելիքսէթեանի «Հայրենիք - Սփիւռք առնչութիւնները եւ հայրենադարձութիւնը (1920 - 1982 թ. թ.)» գիրքը: Աշխատութեան մէջ կը լուսաբանուին Թրքական կառավարութեան կազմակերպած Հայոց Եղեռնի ողբերգական դէպքերը եւ հայկական սփիւռքի կազմաւորման հարցերը: Դիւաններու նիւթերու եւ փաստերու հիման վրայ կը հետազօտուի ու հանգամանօրէն կը վերլուծուի 1921-1936, 1946-1949 եւ 1962-1982 թուականներուն Սփիւռքի Հայերու ներգաղթը: Կը խօսուի ներգաղթած Հայերու՝ Հայաստանի տնտեսութեան, գիտութեան ու մշակոյթի զանազան մարզերու զարգացման բերած նպաստին մասին:

×

ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՖԼՈՐԱ ԽՈՐԷՆԵԱՆԻ 1000ՐԴ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԶՕՐԱԲԱԺՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երգչուհի Ֆլորա Խորէնեան այցելած է սահմանապահ զինուորներու, համերգային նոր յայտագրով մը: Այն օրը, երբ երգչուհին կը պատրաստուէր տալ իր հազարերորդ երգահանդէսը, զօրաբաժինը անակնկալով մը նշած է արուեստագէտուհիին յոբելեանը: Բեմէն ձայնագրութեամբ եւ զինուորներու մեկնաբանութեամբ հնչած են Ֆլորա Խորէնեանի լաւագոյն երգերը: Ապա երգչուհին մեկնաբանած է պատերազմի տարիներու երգեր, որոնցմէ շատերը ան մեկնաբանած է Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն, ռազմակայաններու մէջ: Պատերազմին որբացած հազարաւոր մանուկներու բախտը ունեցած է երգչուհին: Ռմբակոծութեան ժամանակ կորսնցնելով իր ծնողքները, ան մեծ-մօր հետ հեռացած է ծխացող Խերսոնէ (Ուկրանիա): Այդ ժամանակ է, որ տեղի ունեցած է Ֆլորա Խորէնեանի առաջին երգահանդէսը՝ հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Պատերազմէն ետք աւարտած է Երաժշտանոցը եւ դարձած Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի մեներգչուհին, իր կապերը չխզելով ռազմիկներու հետ: Իր ստացած բազմաթիւ պարգեւներու եւ վկայականներու մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ «ՍՍՀՄ զինուած ուժերում զինուորական շեֆական աշխատանքի գերազանցիկ» կրծքանշանը:

×

ԿԱԼԻՆԻՆԻ ՔԱՌԵԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի կամերային երաժշտութեան տունը տեղի ունեցած է Կալինին քաղաքի կանանց լարաւոր քառեակի նուագահանդէսը: Ցայտագիրը բաղկացած է Շուպերթի, Վայնպէրկի, Նաւիճէի, ինչպէս նաեւ երեւանցի երաժիշտ Վլադիմիր Լէվիտի գործերէն: Քառեակը հանդէս եկած է նաեւ Արտաշատ եւ Աբովեան:

ՊԷՅՐՈՒԹ

Ս. ՋԷՅԹԼԵԱՆԻ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

—×—

Պէյրութի մէջ, հրապարակած յատուկ զեկոյցով մը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը յիշէ նախ, որ տարի մը առաջ առեւանգուած են Ազգակ - Շարաթօրեակի խմբագիրը՝ Սարգիս Զէյթլեան եւ իր թիկնապահը՝ Կարօ Գոլանճեան: Շեշտելէ ետք, այս առնչութեամբ, թէ «ԱՍԱԼԱ-ն կ'ուզէ պառակտում ստեղծել հայկ. կազմակերպութեանց ծոցը, հարուածելու համար անոնց միասնական դիրքը խօսակցութեան ճամբով զրաղելու լիբանանեան տագնապին հետ եւ հայ գաղութը մղել բախումի տեղական ներկայ ուժերուն հետ», Հ. Յ. Դ. կը յիշատակէ Սարգիս Ազնաւուրեանի, Թաթուլ Սուրեանի, Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի, Ներսէս Խուտավերտեանի սպանութիւնը եւ Յակոբ Պարսումեանի առեւանգումը եւ կը թուէ քանի մը կէտեր. -

-- Որեւէ փորձ որ կը վնասէ լիբանանեան համայնքներու համակեցութեան, Լիբանանի գերիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան, ձախողութեան մատնուած է:

-- Դաշնակ կուսակցութեան եւ անոր ընդմէջէն մեր ամբողջ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրները չեն կրնար խախտել Լիբանանի Հայերուն քաղաքական միասնականութիւնը:

-- Հաւատարիմ իր գաղափարաբանութեան, Հ. Յ. Դ. աւելի քան երբեք վճռած է զօրավիգ կենալ արդար դատին բոլոր ժողովուրդներուն եւ կառավարութեանց որոնք կը պայքարին իրենց ազատագրութեան համար:

-- Հ. Յ. Դ. գիտէ ձախողեցնել այն փորձերը, որոնք խոչընդոտներ կը ստեղծեն հայ ժողովուրդին դատին եւ բոլոր արդար դատերու չարունակութեան համար:

Հ. Յ. Դ.ի զեկոյցին լայն արձագանգ տուած էր Օռիան - լը - ժուռ, Մարտ 28-ի իր թիւով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ «ԺԱԼԳԻՐԻՍ»ԷՆ

Մարտ 29-ի եւ 30-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Թ. - Շախտեոր	1 - 0
Դնեպր - Դինամօ Մինսկ	1 - 0
Չեռնոմորեց - Դինամօ Կ.	1 - 4
Սպարտակ - Կայրաթ	3 - 0
Դինամօ Մ. - Տորպեդօ Մ.	0 - 0
Նեֆթչի - Զենիթ	1 - 1
Տորպեդօ Ք. - Մետալիստ	0 - 0
Արարատ - Ժալգիրիս	0 - 1

Հինգերորդ հանգրուանի այս խաղերէն ետք դասաւորման առաջատարն է Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 8 կէտով, որուն կը հետեւին՝ «Դնեպր» եւ «Դինամօ» Կիեւ 7ական, «Զենիթ», «Սպարտակ», «Ժալգիրիս» եւ «Չերնոմորեց» 6ական, «Կայրաթ» 5, «Դինամօ» Մինսկ, «Շախտեոր», «Դինամօ» Մ., «Նեֆթչի», «Տորպեդօ» Մ., «Արարատ» 4ական, «Տորպեդօ» Ք. 3 եւ «Մետալիստ» 2 կէտերով:

ՄԱՀ՝ ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

Պէյրութի մէջ, Մարտ 24-ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ մանկավարժ, բանասէր եւ «Սփիւռք» շաբաթաթերթի հիմնադիր եւ նախկին խմբագրապետ՝ Սիմոն Սիմոնեան, սրտի կաթուածի հետեւանքով:

Ծնած էր 1914-ին՝ Այնթապ, սասունցի ծնողքէ: Նախակրթութիւնը ստացած է Հալէպ, ապա 1930-ին մտած է Անթիլիասի Դպրեվանքը զոր աւարտած է 1935-ին: Տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած է Հալէպի մէջ, ապա Անթիլիասի Դպրեվանքը (1946 - 1955), ուր դասաւանդած է գրաբար եւ մատենագրութիւն: 1955ին հիմնած է «Սեւան» տպարանն ու հրատարակչատունը եւ սկսած խմբագրել «Սփիւռք» շաբաթաթերթը: Իր բանասիրական աշխատանքներուն մաս կը կազմեն «Արեւելահայ գրականութիւն» ստուար հատորը, «Հին հայ մատենագրութիւնը որպէս ներահոդ արդի հայ գրականութեան», «Նորայայտ տաղասաց մը՝ Ստեփանոս Դաշտեցի», «Արեւմտահայ գրականութիւնը» եւ մամուլի մէջ բազմաթիւ յօդուածներ: Գրական գործերէն յիշենք՝ «Կը խնդրուի... չխաչաձեւել», «Լեռնականներու վերջալոյսը», «Սիփանայ քաջեր», «Լեռ եւ ճակատագիր», «Անժամադրոս» եւ «Խմբապետ Ալաճիճ աղջիկը»:

Սիմոն Սիմոնեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 28-ին, աւագ Ուրբաթ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, մտաւորականներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Ցուցիչ դամբանական մը խօսած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որպէս աշակերտ ողբացեալին՝ Անթիլիասի Դպրեվանքը եւ ոգեկոչած Ս. Սիմոնեանի հայ մշակոյթին ընծայած դաստիարակչական, մանկավարժական, գրական եւ հրապարակագրային ծառայութիւնները:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԲ.
ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇԻՆ
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Ոմն	10.000
Պ. Մուշեղ Ջալօեան	5.000
Պ. Սարգիս Պագըրճեան	5.000
Պ. Րաֆֆի Պագըրճեան	5.000
Պ. Մանուկ Ասլանեան	3.000
Պ. Մովսէս Պետիրեան	3.000
Պ. Յակոբ Գույումճեան	2.000
Պ. Ժոզէֆ Պագըրճեան	2.000
Պ. Սուրէն Գործունեան	2.000
Պ. Ժագ Մոմճեան	1.000
Պ. Վարուժան Պատէմեան	1.000
Պ. Նիքոլա Պագըրճեան	1.000
Պ. Ճորճ Պալեան	500
Պ. Խաչատուր Պաղտասարեան	500
Պ. Գրիգոր Արսլանեան	500
Պ. Լեւոն Ջամպիչեան	200
Պ. Ժորժ Պատոլեան	200
Մուտքի նուէրներ	3.000
Գումար՝	44.900
Նախորդ գումար՝	471.530
Ընդհանուր գումար՝	516.430

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ՄՈՆՓԱՌՆԱՍԻ ՕՐԵՐԷՆ

ԽՄԲ. - Բաբգէն Փոստոյեանի թարմ յիշատակին, այս հին յօդուածը, զոր գրած էր 1963-ին, Շահան Շահնուրի 60-ամեակին նուիրուած թիւին (Սեպտեմբեր 3):

×

Պատերազմէն առաջ՝ 1937-ի շրջանին Մոնփարնասս, Ռոն - Փուէն արձարանը, առէպ Շահնուրին կը սպասէինք, Յ. Կոստանդեան բանաստեղծը եւ ես:

Իր անբաժանելի գաւազանն ի ձեռին, կը մտնէր ներս, ակնոցներուն ետեւ հեգնոտ նայուածքով մը, շրթունքները սեղմած, զուսպ ժպիտով մը, մեր կացութիւնը կը հարցնէր ... կատակով:

Այնքան ալ կարեւորութիւն չէր տար Մոնփարնասեան մեր ապրած կեանքին:

- Սխալ է, կ'ըսէր, խղունջի պէս ձեր պատեանին մէջ քաշուած՝ հեռուէն դիտել կեանքը:

Կեանքը ... պանդոկ է, սանդուխէն վեր ելլել ոտքով, գետնուղին առնել՝ տեղ մը երթալու համար, պնել ... լուալ տալ մեր աղտոտ լաթերը, ճաշարան երթալ ուտել, մասնակցիլ բոլոր տարապահիկ աշխատանքներուն:

- Առանց երազի, կ'ըսէր Յարութ, առանց գեղեցկութեան ու սիրոյ՝ չարժեր ապրիլ այս կեանքը:

Աչքերը կը փայլէին Շահնուրին:

- Ծօ՛, կը կարէր բանաստեղծին խօսքը՝ ծխիկ մը վառելով: Նախ, այս մերկ պոռնիկը (կեանքը) պէտք է դիտել, հասկընալ ու սիրել, ոտքին մատներէն մինչեւ գլուխը տեսնել, զգալ ... յետոյ գրել անոր մասին, նկարագրել ինչ որ ունի աղուոր:

Կը խնդար դիտելով զիս, որ տակաւին նոր սկսած էի Փարիզի կեանքս:

Նոր սկսած էի մտնել գրադէտներուն, նկարչութիւն ուսանիլ Կռանտ Շոմիէռի մէջ, ու գրել:

- Հանէ՛ սա տեսրակդ, կ'ըսէր, տեսնենք թէ ինչքա՛ն ա՛խ ու վախ կայ:

Կը քաշուէի «Նահանջը առանց երգի»ի հեղինակէն: Լաւ կը հասկնար զիս, ազնիւ համակրանք մը ունէր մեզի հանդէպ: Գիտէր իր բարձունքէն վար իջնել եւ պարզ մարդու մը վերաբերում ստեղծել, կլիմայ մը ուր դէթ մենք, այդ օրերուն, ինչպէս անօթի ու ծարաւներ, կը փընտռէինք իր ներկայութիւնը:

Դժուարահաճ էր, զուսպ իր դատողութիւններուն մէջ: Կը քննադատէր արեւելքի լրագրող պոռոտախօսները:

«Պճեղ մը սիրտ»ի հեղինակը կը խնդար գրագէտներուն եւ նորաւէպ գրողներուն վրայ, աւելցնելով. - Որքան ատեն որ երանքներն ու լեարդը հիւանդ են, պարպըւած չեն, ոչինչ կրնան տալ տեւական: Գրելը, տղա՛ք, չարժիլ է, գործել է, ու կը ժպտէր եղբայրօրէն:

Ուրբաթ իրիկուն մը:

- Այդ անկիւնի մարդը գիտե՞ս թէ ո՛վ է:

Գլխու շարժումով մը ո՛չ ըսի:

- Ներկայիս, եւ անկէ շատ առաջ եւ անկէ շատ հեռուներն ալ եթէ երթաս, անոր պէս մեծ մարդ եւ անձնաւորութիւն չես գտներ: Լա՛ւ դիտէ, թէ՛ նկարչի աչքերովդ եւ թէ ներքին աչքերովդ: Վալէռին է, Փօլ Վալէռին:

- Բանաստե՞ղծը:

- Բանաստեղծ, գրագէտ, փիլիսոփայ: Բայց ամէնէն կարեւորը՝ այդ մարդն է որ քաջութիւնը եւ ուժը ունեցած է 20 տարի լռելու ... տող մը չգրելու: 20 տարի՛, 20 տարի:

Ուշ ատեն, ուղեց որ ընկերանամ իրեն: Գիրք մը պիտի տար, որպէսզի գրել սորվիմ, կարդալ սորվիմ:

Ճամբան:

- Ի՞նչ կը գծես, կը գրես, հարցուց:

- Փարիզի տանիքները կը գծեմ՝ սենեակիս վեցերորդ յարկի նեղ պատուհանէն դիտուած ... ակադեմիայի մօտէլներ: Քանի մը շաբաթէ ի վեր սկսած եմ նաեւ ... գրել:

Երկու քայլի մէջ, պահ մը կեցաւ եւ ամենայն լրջութեամբ, խիստ նայուածքով մը հասակս չափեց ...: Ապա աչքերը անուշցան: Եղբայրացաւ: Որոշ խանդաղատանք մը կար իր խօսքերուն մէջ:

Այնքա՜ն հեռու է այդ շրջանը: Ալ մանրամասն չեմ յիշեր, միայն մնացած է ներաշխարհիս մէջ աղուոր յիշատակ մը:

Շահնուրի մասին լսած էի խիստ խօսքեր, «Մենք»եան շրջանէն մնացած վէճերու արձագանգներ:

Այդ բոլորէն ոչինչ ազդած էր վրաս: Եւ երբ խօսեցայ իրեն, այդ իրիկունը, այդ հարազատ վերաբերումէն ետքը, խնդաց:

- Բաբգէն, լսէ, ամէն ինչ հասկցիր, սորվէ, դիտէ եւ ձգէ որ կոչնակները ասոր անոր միսը ուտեն ...: Կ'ուզեմ ընակած սենեակդ տեսնել:

- Անկարելի է, ըսի:

Խնդաց:

- Ի՞նչ է, աղջիկ պահած ես վերնայարկը:

- Ո՛չ, ո՛չ: Հինգերորդ յարկէն վեր՝ սանդուխը կը վերջանայ, յետոյ բարձրանալու համար ներկարարի սանդուխ մը ունիմ, դժուար է քեզի համար ...:

- Վաղը ժամը 3-ին եկուր ինծի լսաւ, միասին երթանք սա պահուըտած երիտասարդութիւնդ տեսնենք: Վաղը կուտամ գիրքդ, գիշեր բարի:

Միշտ համով էր իր ներկայութիւնը: Բացառիկ հիւմուռով մը կը մօտենար ամէն ինչի: Իր ընտրութիւնները կամ խօսելու ձեւը կատակ էր թէ լուրջ, միայն ետքը պիտի հասկնայի: Գրականութեան, արուեստի բոլոր հարցերէն ու նորութիւններէն տեղեակ էր, կը հետեւէր շատ մօտէն:

×

Շահնուրին սենեակը մաքուր էր, կարգ ու կանոն կար ամէն տեղ: Հոն արտայայտւմը կար իր անհատականութեան, - պարզ, խիստ:

Երբ տեսաւ դիտելս, աչքերուս խուզարկումը.

- Մարդ իր դարուն ու ներկային հետ պէտք է զուգընթաց քալէ, ըսաւ:

Մաքուր շապիկ, փողկապ, զգեստներ, սափրուած, մազերը կտրուած:

Ռոմանթիզմը մեզի չերթար, սխալ է, վտանգաւոր:

Լիւքսանպուրի պարտէզէն անցանք դէպի Օտէոն: Երբ Կռէկուար տիւ Թուռ, իմ բնակած փողոցս հասանք, խնդաց.

- Այս փողոցը, ըսաւ, երկար մազեր ունեցողներուն, բանաստեղծներուն, ռոմանթիքներուն կը վայելէ ... Ընտրե՛լ, ամէն ինչ ընտրելու մէջ է ... Միւսէ եւ Փօլէօ ... նայինք ձեր վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Նեղ ու խոնաւ սանդուխներէն բարձրացանք վեր, հինգերորդ յարկը, սանդուխին առջեւը կեցաւ, նեղ ու տնկուած սանդուխը զինքը զարմացուց, անկարելի էր հասկնալ Շահնուրի արտայայտութիւնները: Շրթունքը սեղմած, հետեւեցաւ ինծի: Աթոռ մը առաւ, նստաւ, դիտեց շուրջը, նկարներս, անկանոն շարուած գիրքերս, պատերը եւ ըսաւ.

- Այս չուլը, Հայու գործուածք է ... Բերկէֆով, պատռած լաթի երիզներով, ներկուած եւ ...

- Մեծ մայրս Յունաստան գործած էր:

- Ջուլ ... չուլ, Հայութիւն, ներկըւած երիզներ, աշխարհի զանազան հորիզոններու գոյները առած, սեղմուած չուվաճէ առանձին ցանցերու մէջ: Յունաստանէն, Պոլիսէն, Արեւելքէն՝ Փարիզ, վեցերորդ յարկի մը պատին զամուած, իբրեւ գորգ կամ նկար, մանկութիւնդ, մեծ մայրդ կ'ոգեկոչեն: Քանի այս չուլը հոս է, դուն անոր պէս Հայ կը մնաս ...:

Սկսայ կարդալ գրութիւնս, սենեակիս կեանքը, զգացական այն շունչը, որ իրականութեան հետ որեւէ կապ չունէր: Շահնուրի մօտ զգացի գրութեանս ակարութիւնը, խեղճութիւնը, որքան յառաջ կ'երթայի ընթերցումիս մէջ՝ իր լռութիւնը կը նեղեր զիս: Ընդհատեցի, նայեցայ իրեն:

- Տկար է ըսի, կը կարծէի թէ ներկայանալի էր:

- Ականջ մի կախեր ներքին դատողութիւններուդ՝ երբ կը կարդաս: Կարդա՛, շարունակէ: Ես կամ ուրիշ մը պէտք չէ ազդէ, տիրանայ քեզի: Դուն տարբեր ես, դուն պէտք է փնտռես եւ գտնես Բաբգէնը: Աշխատէ՛, շարունակէ՛, տոկա՛: Միայն թէ գրածիդ մէջ ... սա լուսնին դէմ կենալդ պատուհանիդ առջեւ, անոր հետ խօսիլդ կապ չունի նիւթիդ հետ: Լուսինը սենեակիդ պատերուն հետ կապ չունի: Լաւ նայէ, ներս անգամ չի կրնար նայիլ ...: Ուրեմն ճիշդ չէ, սխալ է, անտեղի է:

Քիչ ետքը.

- Քանի՞ տարեկան ես, Բաբգէն:

- Քսանեւ ...

- Երբ յիսունը անցնիս ... այն ատեն գրածդ անգամ մըն ալ կարդա:

- Տարիքի եւ փորձառութեան խնդիրներ ...:

- Ամէն ինչ ընտրութեան հարց է, ու մանաւանդ լեզուի, ոճի պարզութեան: Ըստ իս պէտք է նախ վարժարանի ու վարդապետի լեզուդ մոռնաս կամ սրբագրես, ինչ որ մեր օրերուն հետ, մեր նոր լեզուին հետ կապ չունի: Գրելը ամէնէն դժուարին արուեստն է: Լեզուն անհատն է: Նըկարիչ եղիր գրած ժամանակդ, զգա՛լ արիւնիդ պոռթկումները, անկէ անկէ եկած անձնական ներքին մղումները, նիւթէդ դուրս մի ելլեր: Գրէ՛ պատռէ, վերսկսէ՛, մաքրէ՛. նիւթդ շատ աղուոր է: Սա պատերուն մէջ դիր ուսանող նկարիչ մը, քամապէրի տափը, ալքոլի բոցերով սուրճ եփելդ, քիւպով ապուր պատրաստելդ, եւ անոնց քով դիր ներկերդ, վրձիններդ, կոտրած սեղանդ, տէօշէկդ կարմիր քառըլաժին վրայ փռած: Աղքա՞տ ես, թէ սանդուխէդ վեր նեղ դուռէդ ներս չէ մտած մահճակալ մը, քու տռամիդ մէջ դիր ուսանողներու վիճակը: Եւ ընթերցողը եթէ հոգի եւ սիրտ ունի, եթէ կը զգայ, այն ատեն յաջողած ես: Լուսին կը հոտի գրութիւնդ, Վենետիկեան ա՛խ ու վախ: Ածականներդ ճամբէ: Նկարէ՛ գրիչովդ, մի՛ բացատրեր, մի՛ փիլիսոփայեր, մի՛ յուզուիր, մի՛ լար, մի՛ շարադրեր: - Պատմէ ...:

ԲԱԲԳԷՆ ՓՈՍՏՈՒԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՐԹԻՆ ՎՐԱՅ

×

Օր մը մեր մամուլին մէջ ամբաստանագրութիւնը կոշտ ... զրպարտական գիտուիկի մը կողմէ շատ ծանր յօդուած մը հրատարակուած էր մեր գրչեղբայրներէն մէկուն դէմ: Բոլորս ալ համաձայն էինք, որ յօդուածը լեցուն էր անարդար, սխալ, մանաւանդ անարդական ակնարկութիւններով: Ուեւէ մէկուն համար դիւրին չէր կուլ տալ այդպիսի անարգանք մը:

Մեր այդ գրչեղբօր տան մէջ հաւաքուած էինք քանի մը գրողներ եւ կը խօսէինք այդ մասին: Անարգուած մեր ընկերը խոցուած էր, ոչ միայն տխուր կ'երեւէր, այլ նաեւ զայրացկոտ: Անդադար խօսքը նոյն նիւթին կը բերէր եւ յայտնօրէն կը սպասէր որ իր ընկերները ցաւակից ըլլային իրեն: Բայց շուրջինները մարէն կ'առնէին:

- Կարեւորութիւն չունի: Վրան մի կենար:

- Հոգ մի ըներ: Այսպիսի բաներ կը պատահին, մոռցիր վերջանայ:

- Պատասխանել իսկ չարժեր: Զըլլայ որ պատասխանել փորձես, կ'ըսէին:

Յստակ կերպով կը տեսնէի որ այս խօսքերը ալ աւելի կը զայրացնէին զինքը: Կը բողոքէր, կը զարմանար, վստահ եմ ինքն իրեն կը հարցնէր թէ ինչո՞ւ իր ընկերները չէին բաժներ իր ընդվզումը:

Ինչո՞ւ: Պատճառը պարզ է:

Մարդ միայն իր մորթին վրայ զգալու է դժբախտութիւնը, որպէսզի կարեւորութիւն տայ անոր:

×

Կեանքիս մէջ, հարիւր անգամ, հազար անգամ առիթը ունեցած եմ տեսնելու մորթի վրայ զգալու պատմութիւնը: Մարդիկ այսպէս են: Մէկու մը յանցանքին տասն անգամ կը նային ներողամիտ ոգիով, մինչեւ որ օր մըն ալ այդ անձը նոյն յանցանքը գործէ իրենց դէմ: Այն ատեն, կարծես թէ յանցանքը ուրիշ յանցանք մը դարձած եւ տասնապատիկ աւելի ծանրացած ըլլար, կը լքեն իրենց ներողամիտ կեցուածքը, կը տառապին, կ'ընդվզին, ծանր հակազդեցութիւն ցոյց կուտան, եւ կը սպասեն որ իրենց շուրջիններն ալ բաժնեն նոյն զգացումները: Իրենք, նոյնը ըրած չէին աւելի առաջ ուրիշներու համար, բայց կը սպասեն որ ուրիշները այդ բանը ընեն իրենց համար: Որովհետեւ կեանքի անփոփոխ օրէնքն է, որ յանցանք մը ուրիշի մը դէմ գործուած ատեն այնքան չի խոցեր, չի դայթակղեցներ, այնքան չընդվզեցներ մեզ, որքան մեզ պիտի խոցէր եթէ գործուէր մեզի դէմ:

×

Ի՞նչ մեղք որ մարդիկ դատաւոր չեն, որպէսզի յանցաւորները իրենց դէմ առնեն եւ գտնոնք դատեն նոյն օրէնքի կշիռով: Դատաւորը այն անձն է, կամ կ'ենթադրենք թէ այն անձն է, որ ուրիշ մարդու դէմ գործուած յանցանքը կը նկատէ իրեն դէմ, այսինքն մարդկութեան դէմ գործուած յանցանք: Այն անձն է որ իրաւունք չունի ներողամտութիւն եւ թոյլատուութիւն շնորհելու ուրիշին հաշւոյն: Այն անձն է որ առանց տարբերութեան կողմնակի հաշիւներէ ու մտավախութիւններէ, իր դիմացի յանցաւորին «դուն յանցաւոր ես» կրնայ ըսել: Այսինքն այն անձն է, որ մարդկութեան հանդէպ գործուած չարիքը ամէն օր, ամէն վայրկեան իր սեփական մորթին վրայ կը զգայ:

Ընկերութիւն մը այն չափով զարգացած է, որ չափով որ զայն կազմող մարդիկը ունին դատաւորի այս կեցուածքը, այն չափով որ իրենց տան մտերմութեան մէջ նստած, իրենց հանդիստն ու անդորրութիւնը խանգարել աչք կ'առնեն ուրիշի դէմ գործուած յանցանքին դիմաց դիրք քորոշում ընելով: Այն չափով որ «ինծի ինչ, հազար ապրի այն օձը որ գլխս չի խայթեր» չեն ըսեր:

Ինչ մեղք որ շատ անգամ փողոցին մէջ առանձին կը թողունք խայթուած մարդը եւ չենք խորհիր, որ եթէ միասնաբար գիրք չգրաւենք այդ օձին դէմ, ան օր մըն ալ պիտի կարենայ սողոսկիլ մեր դէ... բան սեմէն ներս եւ մեզ ալ պիտի խայթէ ուրիշներուն նման:

Այդպիսի պարագայի մը, ի՞նչ պիտի ընենք եթէ մեր շուրջինները ... թօթուելով եւ ժպտելով խրատեն.

- Կարեւորութիւն մի տար: Վրան մի կենար: Կը մոռնաս:

Բ. Հ.

ՍՈՒՐԽԱՆԴԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

×

«ՔԵՍԱՊԻ ԲԱՐԲԱՌԸ»
(Հեղինակ՝ ՅԱԿՈԲ ՉՈԼԱՔԵԱՆ)

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). - Սփիւռքի մէջ երբ արժէքաւոր գիրք մը լոյս կը տեսնէ, կարծես կենսունակութեան ճառագայթում մըն է, որ կը հորդաձակուի հայ կեանքի հորիզոններուն վրայ: Կը զգանք թէ տակաւին կը պահենք ներքին այն ուժը, որ մեր դիմակայութեան մէջ ծնած ու յայտնուող զօրդօրանքն է ա՛յն բոլոր աւանդներուն հանդէպ, որոնք ծանօթ են «ազգային ժառանգութիւններ» անունով:

Նորերս Հալէպի մէջ լոյս տեսած «Քեսապի Բարբառը» գիրքը ահա ա՛յս խմբավորման արժեւորուած գործ մըն է, ... գինք՝ հեղինակին, երիտասարդ բանասէր ու բանահաւաք՝ Յակոբ Չոլաքեանի հոգեկան դեգումներուն:

Մօտ 10 տարիներու մանրազնին աշխատանքով երկնուած այս գիրքը թերթատելով մենք կը զգանք, թէ հեղինակը ... ըներէ ի վեր ընտելացեր է հայրենի (Քեսապ) բնութեան ու ժողովուրդին հետ, սուզուելով հարիւրամեակներէ ... կող հայարոյր գիւղաքաղաքի մը ամենախոր ակունքներէն մէկուն մէջ: Գործին հանդէպ մեր ունեցած հիացումը ... անդին կ'երթայ, երբ նկատի ունենանք վերջին տասնամեակներուն գրեթէ կորսըւած ազգային տոհմիկ ժառանգու...

թեանց (բարբառ, բանահիւսութիւն եւայլն) ուսումնասիրական աշխատանքները։ Անշուշտ մեր խօսքը կը վերաբերի հայ ժողովուրդի սփիւռքեան թեւին։ Բոլորովին տարբեր պիտի ըլլային մեր հաստատումները Հայրենիքի պարագային, ուր տարուէ տարի կը ծաւալին լեզուաբանական - գիտահետազօտական աշխատանքները։

Նոր հրատարակուած այս գիրքը լոյս կը սփռէ Սուրիոյ հիւսիս - արեւմտեան մէկ անկիւնին մէջ ծուարած հայ բազմութեան մը լեզուական առանձնայատկութիւններուն վրայ։ Լեզու մը, որ դեռ յամառօրէն կը պահէ իր գոյութիւնը։ Արդարեւ, դարերու պատմութիւն ունեցող բնագաւառի մը առօրեայ լեզուին քերականական ամբողջական վերլուծումները յատկորէն ու բաւական լայն բացատրութիւններով տրուած են հոս։ Ինչպէս կը նշէ հեղինակը իր ներածականին մէջ, «այս գիրքը կարելի եղած մանրամասնութեամբ կը նկարագրէ Քեսապի բարբառին հնչիւնները համակարգը, հնչափոխական, պատմական եւ փոխազդեցական հնչիւնափոխութիւնները, խօսքի մասերը՝ անուանական, դերանուանական եւ բայական համակարգերով»։

Գիրքը հպանցիկ ակնարկով մը թղթատողին իսկ կը զգար, որ հեղինակին ծանօթութեան սահմանները հիացում պատճառելու չափ լայն են ու խորունկ։ Անձնդրոյժ պրպտումներ ու մտային անվերջ պեղումներ խորացուցեր են գինք իր նիւթին մէջ։ Ու եթէ ըսենք, թէ այս հատորը դժուար ծնունդն է դժուարպո՛յն ժամանակներու, սխալած չենք ըլլար։ Լեզուական ամբողջ համակարգի մը հնչիւնաբանութիւնը, ձեւաբանութիւնը, գոյականները, հոլովումներն ու հոլովիչները, ածականներն ու դերանուններ, բառակազմական օրէնքներն ու քերականական այլ գիտելիքներ, համեմատած՝ մէկէ աւելի օրինակներով, անկասկած որ մեծ ներդրում մըն են հայ բարբառագիտութեան պատմութեան համար։ Առաւել եւս, հեղինակը բաւական առատ նմոյշներ տուած է Քեսապի բարբառէն, առածներ, ասացուածքներ, ընիկ Քեսապցիներու բերնէն առնուած պատումներ, նմոյշներ Քեսապի ժողովրդական երգարուեստէն, աղօթքներ, անէծքներ ու մաղթանքներ, որոնք ունին իրենց ինքնորոյն հնչումներն ու դարձուածքները։ Այս բոլորը տրուած են իրենց արեւմտահայ աշխարհիկ թարգմանութեամբ, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ բարբառին ոչ - ծանօթ ընթերցողին գործը։ Գիրքը ունի նաեւ բառարանային առանձին բաժին մը, բաղկացած աւելի քան 125 էջերէ, ուր յատուկ ցանկերով նշուած են Քեսապի բարբառին լրիւ բառակազմը, բաժնուած գլխաւոր երեք բաժիններու՝ Բարբառային բառեր (շուրջ 2300 բառ), գրաբար - բարբառ բառեր (շուրջ 2000 բառ) եւ փոխառեալ բառեր (շուրջ 2000 բառ)։ Ցիշեալ բոլոր բառերուն քով նշուած է համապատասխան բացատրութիւնը, յաճախ՝ կազմութեան եղանակը, իսկ փոխառեալ բառերու պարագային՝ բառին ծագումը, այսինքն անոր ո՛ր լեզուէն փոխառեալ ըլլալը (թրքերէնէ, արաբերէնէ, պարսկերէնէ կամ յունարէնէ)։ Այս բոլորը ըսել կու տան, թէ նման ամբողջական հատորներ շատ քիչ երեւցած են Սփիւռքի մէջ։

Ինչպէս վերեւ ալ յիշեցինք, գիրքը ամբողջութեամբ կարեւոր ներդրում մըն է հայ բարբառագիտութեան անդաստանին մէջ, որովհետեւ եթէ ապագայ բանասէր - ազգագրագէտը չյաջողի լեզուական այս տարրերով երեւան բերել խոր տարբերութիւններ, որոնք հայ գաւառները իրարմէ կը բաժնէին, գէթ անոնցմով պիտի հաստատէ այն անուրանալի յատկանիշերը, որոնք հայկական ցիրուցան համայնքներու միութիւնը կ'ապացուցանեն։ Լեզուական ճիւղաւորումներու ուսումնասիրման կարեւորութիւնը կուգայ այստեղէն։ Ահա թէ ինչու հայ բարբառներու քննական ուսումնասիրութիւնը գիտական հրատապ ու անյետաձգելի խնդիր մը համարուած է տարբեր ժամանակներու հայ պատմագէտ - բանասէրներուն համար, որոնք 50-ի հասնող հայ բարբառներու եւ տեղական խօսուածքներու պարզաբանումով, փաստած են, թէ հայերէնը աշխարհի բարբառներով ամենահարուստ լեզուներէն մէկն է։

Յակոբ Չոլաքեանի «Քեսապի բարբառը» գիրքը արժանի է ամէն գնահատանքի, որովհետեւ անիկա շարունակութիւնն է Աճառեաններու եւ Ղարիպեաններու հայանուէր աշխատանքին։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՀՈՂՎԱԾԻԿ

ՅՈՎՀ. ՋԵՐՋԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ամբողջ սերունդի մը մնացորդացն է, որ օրէ օր կ'անհետանայ հետը տանելով անցեալ մը, սկսած ապրիլեան եղեռնի նախորդող տարիներուն ու վերջ գտած Սփիւռքի մէջ։

Այս վերջիններէն էր՝ Յովհ. Ջերչեան, մէկը անոնցմէ որոնք անսակարկ աշխատանքը բերած են, հոն ո՛ւր ապրած են, ազգ. գիմագիծը կերտելու համար տեղւոյն գաղութին։ Իր պարագային՝ Ալֆորվիլ, Փարիզի մերձաւոր արուարձանին այդ հայաշատ շրջանը։

Ծնած էր Ուրֆա, 1904-ին եւ նման շատերու, մաս կազմած է մանկութիւն չունեցող մարդոց՝ ջարդ, տեղահանութիւն, աքսոր, Ուրֆայի հերոսամարտ, քանդըւած բոյն։

Տասը տարեկանին, Յովհ. Ջերչեան կ'որդեգրուի արաբ ընտանիքի մը կողմէ որու մօտ կ'ապրի մինչեւ զինադադար։ Ապա, կը սկսի որբահաւաքը եւ Յովհաննէս կը փոխադրուի Արմաշի որբանոցը։

1920-ին, Արմաշի որբերը, Հայկ Սէրէնկիւլեանի առաջնորդութեամբ կը փոխադրուին Հայաստան, բայց 1921-ի փետրուարեան խլրտումներու հետեւանքով, կը ստիպուին Արմաշ վերադառնալ, ուրկէ կ'անցնին Պոլսոյ Խասեան վարժարանը։

Քէմալի յաղթական արշաւանքէն ետք, կը սկսի Հայերու գաղթը եւ 1923-ին, Յովհաննէս Ջերչեան կուգայ Ֆրանսա։ Շրջան մը, Սիսակ Սիսլեանի եւ Վազգէն Շուշանեանի հետ, Յովհաննէս Ջերչեան կը յաճախէ Վալապրի գիւղատնտեսական վարժարանը, զոր անաւարտ կը թողուն, նիւթական պատճառներով եւ Յովհաննէս Ջերչեան Սիսլեանի հետ կը սկսի աշխատիլ Կառտանի հանքերը։ Այդ շրջաններուն մէջ իսկ, Ջերչեան, որ կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը, կը հիմնէ Կապ. Խաչի մասնաճիւղեր։

1931-ին, ամուսնութենէն երկու տարի ետք, կ'անցնի Առտէններու շրջանը՝ Ռէթէլ, ուր կ'աշխատի կաթնեղէնի գործատան մը մէջ, իր ընկերոջ Սիսակի հետ, Գարեգին Սարգիսբէկեանի տնօրէնութեամբ։

1935-ին է, որ վերջնապէս կը հաստատուի Ալֆորվիլ եւ դարձեալ կը շարունակէ նոյն արհեստը, ապա զբաղելու համար boniféterie-ով (bonneterie): Զինուորագրուած 1939-ի աշնան, երբ պատերազմը կը սկսի, գերի կ'իյնայ, Գերմանիա կը տարուի, ուր սակայն կը հիւանդանայ եւ ազատ արձակուելով, Ֆրանսա կը վերադառնայ 1943-ին։

Հին անդամներէն Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին, Յովհաննէս Ջերչեան միշտ ներկայ եղած է, ուր որ ազգային պարտականութիւն մը կար կատարելիք։ Իր աջակցութիւնը բերած է Հայ Կրթական Մարմնին (ռիւ տը - Լիէժի) դպրոցի աշխատանքներուն, որ իր վեց դասարաններով, 200 աշակերտ ունէր։ 1935-ին, հիմը դրած էր նաեւ Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին։ Հիմնադիրներէն էր տեղւոյն Հայ Մշակոյթի Տան։

Աւագ Ուրբաթ օրով, ինք ալ հողին յանձնուեցաւ, շրջապատուած իր հարազատներով եւ ընկերներով, այն հանգիստ խղճով զոր ունին բոլոր անոնք որոնք իրենց համեստ ուժերուն առաւելագոյնը տուած են, որպէսզի Հայութիւնը տեւէ այս օտար ափերուն վրայ։

ՍԳԱԿԻՐ ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ՓԱՐԻԶ - ԵՐԵՒԱՆ
ՈՒՂՂԱԿԻ ԳԻԾ

Օփթիմա ճամբորդական ընկերութիւնը, որ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի ղեկավարութեան ներքեւ, 17 տարուան փորձառութիւն մը ունի դէպի Հայաստան ճամբորդութիւններու, Յունիս 25-էն սկսեալ ապահոված է նաեւ չարթէր թռիչքներ Փարիզ - Երեւան։

Օփթիմա ծանօթ անուն մըն է, ոչ միայն հայկական շրջանակներու մէջ, ուր կազմակերպած է նաեւ զանազան յատուկ խումբերու ճամբորդութիւնները, այլեւ ֆրանսական։ Արդարեւ, 1973-ին Էտուար Իւթիւճեանի ղեկավարութեան տակ հարիւր ֆրանսացի ճարտարապետներ այցելած են Հայաստան, Անրի - Փօլ Էյտուի գլխաւորութեամբ 80 հոգինոց հնախուզական երեք խումբեր գացած են, ինչպէս նաեւ Լարուս հրատարակչականի, Մաթրա ընկերութեան, Ռոն - Փուլէնք, Սիւտամերեա դրամատան, Ֆրանսայի նոտարներու, լրատուագիտական տոքթորներու եւ ճարտարապետներու միջազգային միութեան անդամներ։

Նոր շրջան մը կը բացուի Փարիզ - Երեւան, Երեւան - Փարիզ նոր գիծով։

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մոնշանէն միջ - մշակութային կեդրոնը, հիմնուած 1963-ին, կը ձգտի իրարու ծանօթացնել տեղւոյն մշակութային տարբեր համայնքները, զարկ տալ այդ մշակոյթներու ուսման եւ ուսումնասիրութիւններու, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ հայթայթել միջ - մշակութային յարաբերութիւններու եւ մշակութային համայնքներու եւ միջ - մշակութային զարգացման վերաբերեալ։ Կեդրոնի Փետրուար 28-ի հաւաքոյթը նուիրուած է Հայութեան եւ հայ մշակոյթին։ Տրուած են երկու դասախօսութիւններ։ Առաջինը՝ Ժագ Յովսէփեան, ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի պատմութիւնը եւ Հայութեան բերած նպաստը միջազգային քաղաքակրթութեան։ Ան շեշտած է իր լեզուին, հաւատքին ու տոհմիկ աւանդութեանց հանդէպ հայ ժողովուրդին տածած հաւատարմութիւնը։ Երկրորդ դասախօսը՝ Պետրոս Շուժունեան, անդրադարձած է հայ երաժշտութեան։ Ներկաները ունկնդրած են քանի՛ աւելի նմոյշներ միջնադարեան հայ եկեղեցական երաժշտութենէն, աշուղական երգերէ, ԺԹ. դարու երգահաններու գործերէն եւ այլն։

ԱՌԱՍՏԱՂ
ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Եւ հակառակ այդ ժպիտին, հակառակ խաղութիւնը մեղմացնող կեղծունակ ժպիտին, կ'ընդվզէի։ Սակայն ձայն չէի հաներ։ Պարզապէս խնդրանքս կը յայտնէի, ջուր մը կ'ուզէի, կամ կը խնդրէի որ տապալած միզամանը առնէր, սաւանը փոխէր։ Նոյն պահուն կը տրանջայի միտքէս.

«Քիչ վերջ դարձեալ զանգակին պիտի կոխեմ ու պիտի կանչեմ քեզ, պարզապէս չարութեան համար։ Քու պարտականութիւնն է գալ ամէն անգամ»։

Ցետոյ, քանի օրերը անցան, ժպիտը կորսուեցաւ հիւանդապահուհիին դէմքէն, եւ նախադասութիւնը մնաց իր բովանդակ չորութեան, անխիղճ խստութեանը մէջ։

- Ի՞նչ կայ նորէն։ Ի՞նչ կ'ուզես նորէն...։

Իսկ ես ընդվզում չունէի այլեւս։ Ամէն անգամ որ կը ստիպուէի զանգը հնչեցնել ու հիւանդապահուհին կանչել, յանցաւորի զգացում մը կը տանջէր արդէն տանջանքներու մէջ գալարուող միտքս։ Առաջուան չափ վստահ ալ չէի որ պարտականութիւնն էր փութալ եւ օգնութեանս հասնիլ ամէն անգամ որ զանգակը հնչեցնէի։ Քանի՞ հիւանդներ կային այս հիւանդանոցին մէջ, քանի՞ սենեակ։ Եւ զանգակը քանի՞ անգամ կը հնչէր մէկ ժամուան ընթացքին։ Հիւանդապահը ի՞նչպէս հասնէր։ Ցտոյ, ան ալ ի վերջոյ հանգիստի իրաւունք մը ունէր։ Իր սենեակին մէջ քիչ մը պէտք էր նստէր, հանգչէր, գիրք մը կարդար՝ ձեռագործ մը ընէր։ Ծիշդ այդ վայրկեանին՝ զանգակ մը զինքը տեղէն կը ցատքեցնէր։ Ծիշդ էր որ այլեւս շատ ալ չէր աճապարեր իր տեղէն ցատքելու։Ամէն բանէ ձանձրացած էր։ Երբ զանգակը կը հնչէր, կ'ենթադրեմ որ կը ծամածռէր անգամ մը, քիչ մը եւս կը շարունակէր կարդալ, կամ ձեռագործը բանիլ, յետոյ զանգազ շարժումներով գիրքը կամ ձեռագործը կը թողուր սեղանին վրայ, ոտքի կ'ելլէր, պատին կը նայէր ստուգելու համար թէ ո՞վ էր զինքը կանչողը։ Այս բոլորին մէջ ակներեւ դանդաղութիւն մը կար բնականաբար, բայց նորէն ալ շարժումը «տեղէն ցատքել» կը նշանակէր հիւանդապահուհին համար, որուն դէմքը հաւանաբար քիչ մը աւելի կը թթուէր, եթէ տեսնէր որ զինքը կանչողը «հինցած» հիւանդներէն մէկն է։

– Ի՞նչ կայ նորէն։ Ի՞նչ կ'ուզես։

– Գլուխս։ Գլուխս շատ կը ցաւի ժամէ մը ի վեր։

Որքան դժուար կու գայ ինծի արտասանել այս նախադասութիւնը, կարծես թէ շատ յանցաւոր եմ եթէ գլուխս այդպէս կը ճաթի մէկ ժամէ ի վեր։ Իրականութեան մէջ ժամ մը համբերած եմ արդէն, փրկուելու համար զանգակը հնչեցնելու տաժանքէն, յուսալով որ թերեւս ցաւը ինքնաբերաբար կ'անցնի։ Բայց չանցաւ եւ անցնիլ ալ չի գիտեր։ Դեղահատ մը պիտի օգնէ թերեւս։ Պարզ ասփիրին մը։

Հիւանդապահուհին կը նայի ինծի։ Դէմքին վրայ ոչինչ կը փոխուի։

– Գլուխս սարսափելի կը ցաւի, կը կրկնեմ։

Հիւանդապահուհին քայլ մը անգամ չի նետեր դրան սեմէն ներս։ Պարզապէս կը նայի, միշտ ոչինչ փոխելով դէմքին վրայ։ Ցետոյ կ'անհետանայ առանց բառ մը արտասանելու։ Հասկցա՞ւ, թէ ինչ ըսի։ Դեղահատ մը, ասփիրին մը պիտի բերէ՞։ Եթէ պիտի բերէ, ամէնէն ուշ տասը վայրկեանէն կը բերէ։ Բայց ինչո՞ւ բառ մը չարտասանեց, բան մը չըսաւ։ Գոնէ կրնար գլխով նշան մը ընել, գիս հանդարտեցնող շարժում մը։ Որպէսզի հասկնայի որ հասկցաւ...։

Վայրկեանները կ'անցնին։ Հոս ժամացոյցին նայելու սովորութիւն չունինք, ոչ ալ կարելիութիւն։ Բայց մեր շուրջը ժամացոյցի դերը կատարող շատ բան կայ։ Մաքրութեան պաշտօնեաներուն մուտքն ու ելքը, հիւանդապահներուն հերթական այցելութիւնները, ճաշերու բաշխումը, այցելուներուն ժամանումը, մերձակայ մզկիթէ մը հասնող միւէզզինի մը ձայնը, եւ դեռ ինչեր, ինչեր։ Այս բոլորը որակաւոր ժամացոյցէ մը աւելի ճշգրիտ կանոնաւորութեամբ մեզի կը խօսին ժամերու մասին։ Ամիսներու ընթացքին արդէն փորձով տեսայ, որ անշարժ պառկող մարդու մը ներաշխարհին մէջ կը զարգանայ աննիւթական ժամացոյց մըն ալ, որ վայրկեաններն անգամ կրնայ հաշուել շատ անգամ։

Տասը վայրկեան, տասնըհինգ, քսան վայրկեաններ կ'անցնին ու հիւանդապահուհին չերեւիր տակաւին։ Ցայտնի է որ դեղահատը պիտի չգայ, բայց կարեւոր չէ, որովհետեւ գլխուս ցաւը մեղմացաւ արդէն։ Վերջին հաշուով հիւանդապահուհին մեզմէ աւելի լաւ գիտէ թէ գլխացաւը պիտի անցնի առանց ասփիրինի։ Հիւանդապահուհիները գիտեն տակաւին, որ շատ անգամ պարապ տեղ անհանգիստ կ'ընենք զիրենք։ Հիւանդի անհամբերութիւն է մերը, դուրգուրանք կամ մարդկային ներկայութիւն փնտռելու յամառութիւն մը, սրտնեղութիւնն ու ձանձրոյթը փարատելու համար ուրիշը անհանգիստ ընելու սովորութիւն մը։ Նորէն շատ քաղաքավար են որ մեր այս թերութիւնը մեր երեսին չեն զարներ։ Բարձրաձայն չեն դժգոհիր։

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը, Վասպուրականի Հերոսամարտի տօնակատարութեան առիթով, Հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Հերոսամարտի համայն ղեկավարներուն, մարտիկներուն եւ յաւէտ մեզմէ հեռացող Հայրենակիցներու Հոգիներու յիշատակին։

Կիրակի, Ապրիլ 6, առաւօտեան, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուի Մերազն ժողովուրդը յարգելու համար յիշատակը մեր անմահներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԸ ՔԱՆԷ.- Տիկին Հուրիկ Գազանճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ս. Վէյլէտեան 400 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»-ին, փոխան ծաղկեպսակի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

ԻՍԻ

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ պարի իր դպրոցին վերաբացումը, Երեքշաբթի օրերը, ժամը 17.30-էն 18.30, 6-էն 12 տարեկան, եւ ժամը 18.30-էն 19.30, 16 տարեկանէն սկսեալ, աշակերտ - աշակերտուհիներու, պարի ուսուցչուհի՝ Օր. Աննա Պուտաղեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Մարկոս Նազարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նազարեան 200 Եկեղեցւոյ եւ 200 Դպրոցին, Տիկին Ազատուհի Տիրատուրեան 100 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տիրատուրեան 200 Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Բարմաքսըզեան Վիչէն 100 Եկեղեցւոյ, Անթիղաճեան ընտանիք 100 Ֆ. Եկեղեցւոյ։ Սարգիս Եղիազարեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Խաթուն Կարապետեան իր զաւակներով 300 Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Եղիազարեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տիւլկէրեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Տիւլկէրեան 100-ական Ֆ. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քոքայեան, Այրի Տիկին Շուշանիկ Եղիազարեան 50-ական Ֆ., Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Մարուղեան 30 Ֆ.։ Արմենուհի Մելգոնեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Համբարձում Բաջեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 100 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Արմենուհի Տէր - Կարապետեան 50 Ֆ. Եկեղեցւոյ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31։

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով

48 - 24 - 46 - 57

CENTRE de VACANCES de la CROIX ROUGE ARMÉNIENNE

Sainte - Honorine - des - Pertes

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges

Renseignements et Inscriptions

39 - 85 - 36 - 53

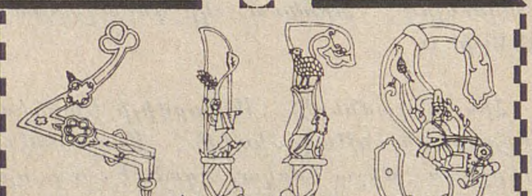

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Տէսինի՝

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ»

Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ»

բեմադրութեամբ՝ Վահէ Ջէքեանի։

Լիոնի «Սալ Մոլիէռ» Թատերասրահին մէջ։

18 - 20, Quai de Bondy - Lyon 5e

Տոմսերու վաճառում Տէսինի Մշակոյթի Տունը եւ Սեւզան Քուլթիւռ։

28, rue Bugeaud — Lyon

Voyage en ARMÉNIE

organisé par

l'UNION DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

du 14 au 28 août

Départ : PARIS / LYON / MARSEILLE

Responsable et accompagnateur :
Pasteur JEAN AGOPIAN

Renseignements — Programme détaillé inscriptions

Pasteur Jean AGOPIAN
4, rue Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (16) 78 - 53 - 54 - 16

AGENCE ORGANISATRICE
SEVAN Voyages

Lic. : 169011

ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՉԱՉԵԻԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 6, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐՆ ԵՆ. -

Ա. - Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն։

Բ. - Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ։

Գ. - Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ։

Ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը, ժողովը օրինաւոր կը համարուի եւ առուած որոշումները բացարձակ ի զօրու են։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կարեւոր օրակարգ. - 30-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

STAGE DE HAY DJAMPA

L'ART MARTIAL HAY
A LA M.J.C. CORDERIE - MARSEILLE

En l'honneur de la semaine commémorative du 24 Avril, l'Association«L'Ecole des Descendants de Hayk» organise un stage de formation sur l'art martial arménien les samedi 26 et Dimanche 27 Avril à la M.J.C. Corderie : 33, boulevard de la Corderie — 13007 Marseille.

Ouvert à tous à partir de 16 ans, autorisation parentale pour les mineurs.

Le stage regroupe les phases suivantes :
— *Assouplissement*
— *Musculation*
— *Réspiration*
— *Méditation*
— *Objectifs et origine du Hay Djampa*
—*Techniques de défense*
— *Techniques de combat*
— *Philosophie et psychologie hay*

Réunions d'information
le Jeudi 10 *Avril à la M.J.C. Corderie*
Marseille - à 18h 30

◯ Bulletin d'inscription à rendre avant le 15 avril à l'adresse :
ERECA - B.P. N° 61 —
92222 Bagneux Cedex

- -

Nom :
Prénom :
Date et lieu de naissance :
Adresse :

Télephone :

Stage (assurance comprise)
◯ le 26 Avril — 130 F par personne
◯ les 26 et 27 Avril — 200 F par personne
Réglement à l'ordre de «HAY DJAMPA»

Signature de l'auditeur	Signature des parents (pour les mineurs)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հրաւէր Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն իր անդամներուն կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 17, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30-ին, կեդրոնի (77 ռիւ Լաֆայէթ) սրահին մէջ, արտակարգ ընդհանուր ժողով մը տեղի պիտի ունենայ։

Օրակարգն է. -

1.- Կոնեսի մէջ հանգստեան տան վը... գնումը։

2.- Անտիյի-ի հանգստեան տան վաճառումը։

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Ապրիլ 6, Կիրակի, ժամը՝ 15.30-ին
Au Théâtre du Moulin
47, bd. Perrin — 13013 Marseille

Յայտագիր. -

Ա. - Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Սեւակի Վերջին Օրերը, 5 պատկեր։

Հեղինակ - Բեմադիր՝ Գէորգ Գապարաճեան։

Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերական խումբի կողմէ։

Բ. - Ռուբէն Սեւակի գործերուն վերլուծումը։

Գ. - Արտասանութիւն. -
Ա. Յովսէփեան,
Ա. Նազգաշեան,
Ա. Վարպետեան։

Դ. - Խմբերգներ. - Գարուն եւ Գուսան Երգչախումբերէն։

Խմբավարներ. -
Ժ. Երլմազեան,
Խ. Երլմազեան։

Réservation :
91 - 77 - 84 - 70 — 91 - 87 - 43 - 71

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

գունաւոր։

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն։

Մուտքը՝ 30 Ֆ.։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
3
JEUDI
3 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.195 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.195

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 2-ին է որ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքը կը վերսկսէր, նոր դիմագիծով: Նախարարաց Հերթական խորհուրդը կը գումարուէր Թեթեւ յապաղումով մը, թոյլ տալու համար նախարարապետին, որ ներկայ ըլլայ հոգեհանգստեան պաշտօնի մը, ի յիշատակ Ժորժ Փոմփիտուի մահուան 12-րդ տարելիցին: Եւ յատկանշական է արդէն, որ իր մահէն ճիշդ 12 տարի ետք, «Փոմփիտոլիէն»ներու վերադարձն է քաղաքական բեմին վրայ: Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, կը բացուէր նորընտիր Ազգ· Ժողովի նիստը, որու ընթացքին նախ կ'ընտրուէր նոր նախագահը - սկզբունքով Շաբան. Տէլմաս - որ պիտի կարդար նաեւ Հանրապետութեան նախագահին պատգամը:

ՔՈՒՌԹ ՎԱԼՏՀԱՅՄԻ դէմ հրէական ամբաստանութեան թղթածրարը օրէ օր կը ծանրանայ: Նոր փաստաթուղթեր ժողված է Հրէական Համաշխարհային Համագումարը եւ կը հրապարակէ վարկաբեկելու համար Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածուն, անցեալի նացիական գործունէութեան մը մեղադրանքով: Այս պատմութեան մէջ, հակառակ կը թուի որ այսքան փաստաթուղթեր նոր մէջտեղ կ'ելլեն եւ ոչ մէկ հրեայ ձայն հանած էր, երբ Վալտհայմ կ'ընտրուէր Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհ· քարտուղար, որ ի դէպ, աւելի համաշխարհային եւ ընդհանրական բնոյթ ունեցող հանգամանք մըն է, քան Աւստրիոյ Նախագահի պաշտօնը, որ, ի վերջոյ, աւելի ներքին հարց է: Կը թուի նաեւ որ այս արշաւը մեծ ազդեցութիւն չի գործեր տեղւոյն վըրայ, այսինքն Աւստրիոյ մէջ:

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻՒՐ յուսախաբ ըրաւ լրագրողները, որոնք տնտեսական քաղաքականութեան մեծ յայտնութիւններ կ'ակնկալէին մամուլի այս առաջին ասուլիսին առթիւ: Հազիւ քառորդ ժամ, Շիրաքի կառավարութեան միակ պետական նախարարը գոհացաւ իր անմիջական գործակից նախարարները ներկայացնելով՝ Ալէն Ժիւփէ (պիւտճէ), Միշէլ Նուառ (արտաքին առեւտուր), Քամիյլ Քապանա (ապազգայնացում), Ժորժ Շավանն (առեւտուր եւ արհեստ) եւ գործերակերպի ընդհ· պատկեր մը գծելով: Ցեղային կը պահէ տնտեսական ծրագիրները պարզելու ժամանակը, որովհետեւ գործի գլուխ անցնելէ ետք, որոշած է «անդադարօրէն աճապարել» եւ հետզհետէ գիները «ազատագրումը» գործադրել: Այլ խօսքով, առայժմ, բացի քանի մը ընտրական խոստումներէ, շարունակել Պերեկովուայի քաղաքականութիւնը, որպէսզի տարւոյն վերջ դրամահոսութիւնը եւ գործազրկութիւնը իրենց գլուխն առած չերթան:

ԱՄԵՐԻԿԱ ծանր որոշումներ տուաւ Եւրոպայի դէմ, ներածումներու գետնին վրայ, ինչ որ լրջօրէն կատղեցուցած է Հասարակաց Շուկայի անդամները, որոնք վճռած են առեւտրական պատերազմի ձեռնարկել Միացեալ - Նահանգներու դէմ: Այս կացութիւնը ստեղծուած է իբրեւ հետեւանք Սպանիոյ եւ Փորթուկալի մուտքին: Ասոնք այլեւս նուազ եգիպտացորեն եւ քուրիմ (սորկօ) պիտի գնեն Միացեալ - Նահանգներէն, ուրեմն Ուաշինկթըն ալ նուազ գինի եւ պանիր պիտի գնէ Եւրոպայէն:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռանան Ֆրանսայի ճերմակ սաղաւարտաւորները Միթերանի եւ Շիրաքի միացեալ օրհնութեամբ: Համակեցութեան երկու պարագլուխները համաձայն գտնուեցան որ այս 45 դէտերու ներկայութիւնը Պէյրութ բանի մը չի ծառայեր եւ իրենց կեանքն ալ կը վտանգէ, քանի որ թիրախն են կրակողներու:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ կը դատապարտէ Պուլկարիոյ հակաթուրք քաղաքականութիւնը: Կ'ամբաստանէ իշխանութիւնները որ ձերբակալած կամ տեղահանած են հարիւրաւոր Թուրքեր 1984 Մարտէն 1985 Մարտ «բռնի ձուլման արշաւին ընթացքին»: Թուրք համայնքին 900 հազար անդամները զէնքի սպառնալիքի տակ ստիպուեր են անուն փոխել եւ Թրքերէն չխօսիլ: Թըփառոսմն ալ հազար լէվա տուգանքի ենթակայ է: Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն աւելի քան հարիւր հոգի ալ պաննուած է եւ 250 հոգի ալ ձերբակալուած: Հարցը հոն է, որ Թուրքերուն շատ ԾԱՆՕԹ պէտք է ըլլան նման մեթոտներ, ոչ միայն Թուրքիոյ մէջ, ուր այնքան «օղլու»ներ ունենալու պէտք չունէր Հայը, այլեւ մինչեւ Կիպրոսի յունական մասը, ուրկէ «տեղահանուած» յոյն այրերու հասցէն ալ անծանօթ է:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔ

Սուրբ Էջմիածինէն՝ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը հետեւեալ շնորհաւորական հեռագիրը ուղարկած է Ֆրանսայի Վարչապետին. -

TELEGRAMME

A Son Excellence
Monsieur JACQUES CHIRAC
Premier Ministre de la République Française

Du Saint Siège d'Etchmiadzine centre historique de la Foi de l'Arménie Chrétienne il nous est très agréable de vous apporter notre Salut et d'exprimer nos sincères félicitations à l'occasion de votre élévation au poste de Premier Ministre de la République Française.

Nous sommes convaincus que comme l'une des illustres personnalités politiques de la France et de l'Europe de nos jours vous consacrerez tout votre temps par la sagesse la haute conscience qui vous sont propres à l'élévation de votre Patrie et au raffermissement de son autorité ainsi qu'à la sécurité et la paix dans le monde.

Comme le Premier Serviteur d'une Eglise et d'un Peuple qui ont souffert tout au long des siècles des horreurs de multiples Guerres et ont été victimes du Génocide de 1915 nous implorons l'assistance du Dieu de Bonté pour qu'aucun peuple ne connaisse désormais de telles tragédies.

Nous sommes persuadés que du haut de vos fonctions de grandes responsabilités et inspiré des idéaux de Justice et d'Humanisme Chrétien vous apporterez votre contribution à la création d'un Monde paisible et solidaire.

Que le Seigneur soit toujours votre compagnon d'armes et une lumière d'orientation dans toutes vos activités.

Nous vous souhaitons ardeur inépuisable patience et optimisme.

Que la lumière du génie du Peuple Français rayonne toujours à travers le monde.

Avec Notre bénédictions

VASKEN I
Catholicos de tous les Arméniens

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 24 / 27)

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի օփերային մէջ, Մարտ 21-ին, նշուած է Րաֆֆիի ծննդեան 150ամեակը: Ներկայ եղած է Հայաստանի կուսակցական եւ պետական աւագանին: Բացումը կատարած է վարչապետ եւ Յոբելենական Յանձնախումբի Նախագահ Ֆադէյ Սարգսեան նշելով, թէ Րաֆֆի հանդէս եկաւ պատմական այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ՝ ԺԹ· դարու երկրորդ կէսին, երբ հրապարակ դրուած էր հայ ժողովուրդի ազգային ազատագրութեան հարցը: Րաֆֆի հանդիսացաւ այդ ժամանակաշրջանի, հանրային այդ տեղաշարժերու մեծագոյն արտայայտիչներէն մէկը:

Ս· Սարինեան զեկուցումով մը անդրադարձած է Րաֆֆիի կեանքի գլխաւոր հանգրուաններուն, անոր գրականութեան ժողովրդական հանգամանքին, չեշտը դնելով կարգ մը գործերու ունեցած դերին ու ազդեցութեան վրայ՝ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Դասախօսը նշած է, թէ «Կայծեր» վէպին մէջ նկարագրելով ԺԹ· դարու Հայոց ազատագրական մաքառումներու տարեգրութիւնը, Րաֆֆի պատմութեան ժամանակագրութիւնը կը սկսի այն կէտէն, ուր կ'աւարտի Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն, այսինքն, եթէ Աբովեան ազատագրական շարժման դրուագը կը յանգեցնէ Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման դէպքին, ապա Րաֆֆի կը շարունակէ պատմութեան ընթացքը, օրակարգի վրայ դնելով Թրքական տիրապետութենէն Արեւմտեան Հայաստանի ազատագրման հարցը:

Պերճ Զէյթունցեան իր խօսքին մէջ դիտել տուած է, թէ Րաֆֆիի հերոսներէն մէկը երազին մէջ կը տեսնէ ապագայ Հայաստանը՝ լեցուն բարեկարգ գիւղերով ու քաղաքներով, թանգարաններով, ակադեմիայով: «Որքան քիչ բան է երազել մեծ վիպասանը, համեմատած այսօրուայ ռէալ իրականութեան հետ, որի վստահ եւ հումկու քայլերին նոյնիսկ նրա հարուստ երեւակայութիւնը չհասաւ, եւ կատարուեց զարմանալին· երազանքն ու իրականութիւնը իրենց տեղերը փոխեցին», աւելցուցած է ան:

Դաշնակցային Ռուսիոյ Գրողներու Միութեան քարտուղար Ա· Միխայլով ծանրացած է Րաֆֆիի «Սամուէլ» վէպին վըրայ: Ակադ· Բաբկէն Առաքելեան իր զեկուցումին մէջ շեշտը դնելով Րաֆֆի պատմաբանին վրայ նշած է, թէ Րաֆֆի ազգային վիպասանութիւնը կը դիտէր որպէս «ազգերի բարոյական եւ իմացական կեանքի պատմութիւն», այն կախարդական հայելին, որուն մէջ ազգերը կը տեսնեն իրենց կեանքի տգեղ եւ աւերուած պատկերները եւ կը ջանան շինել, բարեկարգել իրենց կացութիւնը: Այդպէս իրաւու ետեւէ երեւան ելան «Խենթը», «Կայծեր»ը, որոնք գաղափարական եւ զգացումի փոթորիկ մը յառաջացուցին հայ մտաւոր կեանքին մէջ:

Կիեւի Համալսարանի դասախօս Ռ· Իվանչենկօ եւ վրացի գրող Ռ· Ջափարիձէ իրենց զեկուցումներով անդրադարձած են Րաֆֆիի գրականութեան եւ անոր կարգ մը գործերուն մէջ Թիֆլիսի կեանքին վիբաբերող հատուածներուն:

Րաֆֆիի քրոջ թոռը՝ արձակագիր Յ· Ղուկասեան, պատմած է վիպասանի կեանքին մասին քանի մը դրուագներ, զորս լսած է իր մեծ մայրիկէն: Ագրբեջանցի փրոֆ· Արիֆ Հաջիեւ խօսած է Րաֆֆի վիպապաշտին մասին:

Վերջին խօսք առնողը եղած է Սերօ Խանզադեան, որ ըսած է· «Հայ ժողովուրդը շատ մեծեր ունի: Սակայն եռամեծ է Րաֆֆին՝ թաթախուած Պարոյր Հայկազնի շնչով, կնքուած Մովսէս Խորենացու ձեռքով, օրօրուած Մխիթար Հերացու օջախում, պանծացած Աբովեանի լուսապսակով: Րաֆֆուն կարելի չէ չափել միայն մէկ բանով՝ հարազատ ժողովրդի ազգային բաղձանքների ու երազանքների չնուազող մեծութեամբ: Անցեալ դարի երկրորդ կէսի մթամածութեան մէջ Րաֆֆին արթնացման աւիւն ներարկեց ժողովրդական զանգուածների մէջ՝ իր ազգային ու մարդկային արժանապատուութեանը պաշտպան կանգնելու զօրութեամբ: Րաֆֆին մէկ ուսուցիչ ունէր՝ բռնակալութեան ճիրաններում գալարուող ժողովուրդը: Ինքն էլ դարձաւ ժողովրդի ուսուցիչը:

«··· Սերունդներ են Րաֆֆուց սնուցել եւ այժմ էլ սնանում են հոգեւոր անսպառ սնունդ: Րաֆֆին չբաւականացաւ սոսկ միայն լուսաւորչական գործով, նրա ըսկզբունքը բռնակալութիւնների դէմ ազգովի դիմադրելն էր, համաժողովրդական զինուած պայքարը: Ազգային ու սոցիալական ազատագրման աբովեանական ու նալբանդեանական գաղափարները պայքարի ու համախմբման ծրագրային ուղեցոյց դարձան Րաֆֆու «Կայծեր»ում: Նա իր հանճարի ուժով ստեղծեց մի կերպար, որի անունն է Գաղափար, որով եւ առաջնորդուեց ազգային ազատագրական պայքարը: Հայ ռէալիստական վիպասանութիւնը այս ուղղութեամբ սկսւում է Րաֆֆիով»:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—×—

Կեդր· Կոմիտէի երկօրեայ նիստը փակուեցաւ, փակելով նաեւ բերանը այն չարքայլիններուն, որոնք ըսելիք ունէին եւ մասնաւորաբար քննադատութիւններ՝ ղեկավարութեան հասցէին, ընտրական ձախողութենէն ետք: Ճարահատ, դժգոհները այլ միջոցներու կը դիմեն պահանջելու համար 26րդ արտակարգ համագումար մը: Մոնտ-ի (Ապրիլ 2) ամբողջ էջ մը կը գրաւէր այդ «այլախոհներու» կոչը, որ արդէն հազար ստորագրութիւն ժողված էր: Ի՞նչ կ'ըսեն այս համայնավարները: Ի մէջ այլոց, հաստատելէ ետք թէ կուսակցութիւնը «ընտրական նոր ձախողութիւն մը արձանագրեց, որ գինը կը տանի տկարութեան եւ լուսանցքային կացութեան մը, զոր աւելի քան յիսուն տարի է չէր ճանչցած», կը շեշտեն որ չեն կըրնար առանց հակազդելու դիտել այս սընանկութիւնը: «Ժամանակը մեզի ի նըպաստ չէ, երբ իշխանութեան գլուխ եկած է ռեկրնեան աջ մը եւ ծայրայեղ - աջ մըն ալ ընտրական մարմնի աւելի քան 10%ով կը մղէ ցեղապաշտ եւ օտարատեաց լուծումներու, որոնց ողբերգական հետեւանքներու փորձառութիւնն ունեցանք այլուր եւ այլ շրջաններու, ո՛չ, չենք կրնար առանց հակազդելու թողուլ որ ղեկավարներ շարունակեն պարտադրել մեր կուսակցութեան բարքեր, ոճ մը եւ գործելու ձեւ մը որ զայն կը մղեն իր կորուստին» ըսելէ ետք, կը պահանջեն արտակարգ ընդհ· ժողով մը:

Կարճ կոչին տակ, ինչպէս ըսինք, ամբողջ էջ մը ստորագրութիւն եւ հասցէ մը, ուր կը հաւաքուին ստորագրութիւններ եւ չեն մերժուիր նիւթական օժանդակութիւնները, քանի որ էջը շատ սուղի նստած է:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ

– «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ –

Իր ծննդեան 120ամեակին առթիւ

Ց. Թ. Հինդլեան ... Մոռցուած դէմք մը: Թերեւս, Պոլիս, կան տակաւին յիշողներ իր փոքր հասակը, իրմէ գրեթէ անբաժանելի հովանոցը, ակնոցներով պաշտպանուած թէեւ կարճատես, բայց խօսակիցին հոգիին մէջ խորասուզուող աչքերը. բայց, Պոլիսէն դո՞ւրս ...

Անկասկած, քիչեր միայն գիտեն թէ Յովհաննէս Թ. Հինդլեան եղած է դարուս հայ մեծ դաստիարակներէն մէկը՝ որ, Համաշխարհային Առաջին պատերազմէն առաջ իսկ, ճամբայ բացած է ուսուցման մասին նոր հայեցակէտներու, ջանացած է կիրարկել զանոնք: Պատրաստած ալ է հայկականութեամբ լեցուն տղոց սերունդներ:

Այս տարի իր ծննդեան 120ամեակն է. առիթ՝ ակնարկ նետելու դէպի դարուն սկիզբները, Պոլիս, երեւակայել լուսաշող ապագայի մը յոյսերով յորդուն երիտասարդութեան մը խանդավառութիւնը եւ անոր լաւ ճամբայ մը ցոյց տալու աշխատող կրթամշակներու դէմքերը, ինչպէս Պէրպէրեան, Հինդլեան, Քրիսեան եւ քանի մը ուրիշներ:

Յովհաննէս Հինդլեանի կեանքին ու գործին ամբողջական պատկերը տալու յաւակնութիւնը չունիմ բնականաբար լրագրական յօդուածի մը մէջ: Արդէն ձեռքս չկան անհրաժեշտ բոլոր մանրամասնութիւնները, բայց ինչ որ պիտի կրնամ գրել հոս պիտի տայ ընթերցողին կը յուսամ, ամփոփ գաղափար մը իր մասին:

×

Ծնած է 1866-ին Պոլիս: Իր առաջին դպրոցը՝ Ներսէսեան - Երմոնեանը, Խասգիւղ: Պէրպէրեան վարժարանին մէջն է որ սակայն, ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի շունչին տակ, պատանի Յովհաննէսի մտքին մէջ կը ծնի եւ կը մեծնայ մանկավարժական աշխատանքի լծուելու տենչը, եթէ ոչ կիրքը:

Շրջանաւարտ՝ պէտք էր շահիլ իր օրապահիկը, նախընտրաբար իր որդեգրած ասպարէզին մէջ, ուսուցչութիւն: Արդէն շուկայի մարդ չէր կրնար ըլլալ: Պէրպէրեանէն շուկայի մարդ գրեթէ ելած չէ կարծեմ...

Ուսուցչութիւն եւ նաեւ նորանոր գիտելիքներու ամբարում, ընթերցանութեամբ, ինքնաշխատութեամբ: Երիտասարդ ուսուցիչը կրնար դասաւանդել անգլերէն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն - տոմարակալութիւն, կը նշէ Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը՝ որ սխալ մը կը յատկացնէ Ց. Թ. Հինդլեանի: Մոռցած է սակայն աւելցնել ֆրանսերէնը՝ որուն ուսուցման համար Յովհաննէս Հինդլեան հրատարակած է գիրքեր, գործնական գիրքեր, մէթոտ տիրէքթ խորագիրով, եթէ լաւ կը յիշեմ:

Անհատական դասեր տալէ զատ պոլսահայ քաղքենի դասակարգի ընտանիքներու զաւակներուն, Հինդլեան կ'աշխատի նաեւ Պէշիկթաշի Մաքրուհեան նախակրթարանին մէջ, կ'ըլլայ տնօրէն մէկ - երկու վարժարաններու, կը հանդիպի բնականաբար թաղական «աղաներու» անհասկացողութեան, իր մէջ հետզհետէ կը մեծնայ անձնական դպրոց մը ունենալու հարկադրանքը: Ու 1909-ին - եղած է արդէն 43 տարեկան - կը հիմնէ «Նոր դպրոց»ը, կիրարկելու համար հոն ժամանակին համար յառաջդիմական մանկավարժական մեթոտներ՝ ուր կը մտնէ զուիցերիացի Փէսթալոցցիի (1746 - 1827), Եւրոպայի մէջ վէճի առարկայ դարձած գաղափարներէն մաս մը: Մինակը չէ «Նոր Դպրոց»ին մէջ. իր հետն է առած իր իսկ ուսուցիչներէն մէկը Գ. Ա. Մալաթեանը, քիչ մը շուքի մէջ մնացած մտաւորական մը, բայց արժէքաւոր իր փորձառութեամբ եւ նուիրեալ՝ ան ալ, դաստիարակչական ասպարէզին:

×

ԱՆԴԱՄ ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

1909-ին Յովհաննէս Հինդլեան արդէն ծանօթ դէմք մըն է Պոլսոյ մտաւորականութեան մէջ: Անդամ է եղած Պատրիարքարանին կից՝ կրթական խորհուրդին: Իր գաղափարները, իր ելոյթները կը քննադատուին և կը լսուին ալ երբեմն: «Նոր Դպրոց»ի հիմնարկութիւնը հանրութեան ուշադրութեանը արժանի կ'ըլլայ:

«Նոր Դպրոց»ին մէջ Ց. Թ. Հինդլեան եւ Գ. Ա. Մալաթեան կը փորձեն հաւասար չափով կարեւորութիւն տալ թէ՛ մտաւոր, թէ՛ ֆիզիքական եւ թէ՛ բարոյական դաստիարակութեան: Այդ է իրենց հաւատոյ հանգանակը:

Մտաւորը չի տարբերիր հայ միւս վարժարաններու մէջ ջամբուածէն, բայց «Նոր Դպրոց»ի մէջ չկան «քննութիւններ» այլ միայն կան «փորձեր»: Ուսուցիչը դասարան կը մտնէ եւ, անակնկալ, կ'ըսէ՝ «փո՛րձ, թուղթ հանեցէք...» ու այդ կրնայ պատահիլ երբեւիցէ ժամանակ, յաճախ կամ նուազ յաճախ: Ու այդ «փորձ»երուն միջինով միայն կը չափուին տարեվերջին աշակերտներուն կարելիութիւնները: Յեղափոխական մեթոտ մը՝ այն ատենուան համար:

Ֆիզիքական դաստիարակութեան հիմը կը կազմեն բնականաբար մարմնամարզութեան դասերը՝ որոնց մէջ կը մտնեն մարզական խաղեր: Բայց հոն, կան քննութիւններ: Եթէ կը գտնուին ընթերցողներուն մէջ նախկին «Նոր Դպրոց»ականներ, պիտի յիշեն անկասկած «Զափում»ի չսիրուած արարողութիւնը՝ ուր Ց. Թ. Հինդլեան, անձնապէս, կը քննէր, կը զննէր, մեր ֆիզիքականը, վերէն վար, ինչպէս բժիշկ մը: Զափում չնչառութեան, հասակի, կշիռի, փնտռտուք մարմնին վրայ բնական թերութիւններու: Ու արդիւնքները կ'արձանագրուէին, եթէ լաւ կը յիշեմ, երկու անգամ, տարեկան, աշակերտին վիճակացոյցին վրայ:

Իսկ բարոյական դաստիարակութեան յենարաններ վաղ առաւօտեան հաւաքոյթները, դպրոցին մեծադոյն սրահին մէջ՝ ուր քառորդ ժամ մը, կամ քիչ մը աւելի, Ց. Թ. Հինդլեան կամ Գ. Ա. Մալաթեան, երբեմն երկուքը, յաջորդաբար, կը խօսէին մեզի ընդհանրապէս այժմէական հարցի մը մասին, հանելով անոր մէջէն բարոյականի դաս մը: Տախտակին վրայ գրուած ալ կ'ըլլար, յաճախ, Ռեթէոս Պէրպէրեանի հանրածանօթ պատգամներէն մէկը կամ միւսը, զոր օրինակ՝

Բարձրին նայէ՛, միշտ դէպի վեր նկրտէ՛ դու ելլելու

Զհաւնիս ալ, այդ ճիգ դքեզ վար սահելէ կ'արգելու ...

Շաբաթը մէկ պահ «գործնական իմաստասիրութիւն»ն ալ, միշտ դասաւանդուած պարոն տնօրէնին կողմէ, կ'ամբողջացնէր մեզ բարոյապէս զօրաւոր ընելու իր ջանքերը: Այս էր «Նոր Դպրոց»ի - մանչերու դպրոց - մթնոլորտը, Նշան Թաշ, Թուրք փաշայէ մը վարձուած ապարանքին մէջ, երբ բախտը ունեցայ, երեք տարեշրջաններ մնալու հոն, համաշխարհային առաջին պատերազմին յաջորդող տարիներուն:

×

ԱԶԱԿԻՑ ՇԱՒԱՐՇ ՔՐԻՍԵԱՆԻ

Մեծ է եղած Հինդլեանի դերը նաեւ սկաուտական շարժման պոլսահայ պատանիներուն միջեւ տարածուելուն: Աջակից է եղած Շաւարշ Քրիսեանի, այս վերջնոյն «Մարմնամարզ» թերթին մէջ հրատարակելով յօդուածաշարք մը՝ որ կը ներկայացնէր, առաջին անգամ Պոլսոյ մէջ, Պէյտըն Բաուլի յղացած կազմակերպութեան էութիւնը: Ու սկաուտական խումբեր կը բուսնէին հետզհետէ Պոլսոյ զանազան թաղերուն, դպրոցներուն մէջ, ի մէջ առեալ, բնականաբար, «Նոր Դպրոց»ը:

Աչքառու մտաւորական, Հինդլեան բախտը ունեցաւ մաս չկազմելու Ապրիլ 24-ի կարաւաններուն: Մուսթաֆա Քէմալի դիմադրական շարժումին յաջողութենէն վերջն ալ, Հինդլեան եւ Մալաթեան մնացին պատնէշին վրայ, մնացին Պոլիս ու «Նոր Դպրոց»ը շարունակուեցաւ, մերթ փայլուն, մերթ մթագնած: Գ. Ա. Մալաթեան, գրքոյկի մը մէջ կը նմանցնէ զայն գետակի մը՝ որ երբեմն կը կորսուի գետնին տակ եւ, քիչ մը անդին, վերստին լոյս աշխարհ կուգայ, աւելի վճիտ, աւելի եռուն:

Թէ՛ Հինդլեան եւ թէ՛ Մալաթեան՝ որ տարիներ վերջ քաշուեցան Եւրոպա իր զաւկին մօտ, երկուքն ալ կատարած են գրական աշխատանք, ունին հեղինակութիւններ, թարգմանութիւններ, մանաւանդ Հինդլեան՝ որուն հրատարակուած գիրքերէն նշեմ «Անկեղծ էջեր» չորս հատոր, «Քսանեւհինգ տարուայ կեանք մը», «Հոգի մը կազմելու համար»: Կան ուրիշներ ալ:

×

Մանկավարժութեան նուիրուած այս բեղուն կեանքը վերջ կը գտնէր Պոլսոյ մէջ, 1950, Մարտ 16-ին: Իր դպրոցը մնաց բաց իր ատամնաբոյժ եղբօր տնօրէնութեան տակ իսկ, անոր մահէն վերջն ալ, գործակիցներ կը շարունակեն: Ծանօթ չեմ ներկայ տարուան կացութեան:

Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանի պատրաստած պոլսահայ 1985-ի օրացոյցին մէջ նշուած է որ «Նոր Դպրոց» նախակրթարանը, Շիշլի, ունէր 105 աշակերտներ, 1983 - 1984 տարեշրջանին:

«Նոր Դպրոց»ը հինցած է անկասկած, բայց կը յուսամ որ հոն միշտ վառ կը մնան մեծ մանկավարժին յիշատակն ու օրինակը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՈԶՆԻԻ ԷԶԵՐԷՆ

ԱՅՍՏԵՂ ԱՄԷՆ ՕՐ ԾԻԾԱՂԻ ՕՐ Է

(ԶՐՈՅՑ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՄԻԼ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ)

Ոզնին որոշեց ներկայ լինել նախագահի «Անձնական հարցերով ընդունելութեան օրուան», իմանալու, թէ ինչ հարցերով են քաղաքի աշխատաւորները դիմում քաղաքագլխին: Դա մի սովորական օր էր՝ 1983 թուի Մարտի 1ը: Նստելով մի անկիւնում՝ Ոզնին անհամբեր սպասում էր, թէ ի՛նչ մարդիկ են գալու ընդունելութեան:

- Ուզում ենք Ապրիլի մէկը Լենինականում նշել որպէս «Ծիծաղի օր»: Ի՞նչ կարծիքի էք, - պաշտօնական ոճի անցաւ Ոզնին:

- Մեր քաղաքում ամէն օր ծիծաղի օր է, - պատասխանեց նախագահը, յետոյ աւելացրեց, - սատանի մայլէն բխանտըրպազութի՞ւն կ'էնէք...

- Չէ, կ'ուզենք ... սատանայութիւն սովորել, - ժպտաց Ոզնին, - ես գիտեմ որ ձեր քաղքի բնակիչները շատ աշխատասէր են եւ շատ կատակասէր: «Ծիծաղի օր» վերնագրով մի հատ էլ երգ ենք բերել, որը պէտք է կատարուի առաջին անգամ:

- Ըշտը չէիք կա՞րող հատը՛մ փորձել, նո՛ր բերել..., - լրջացաւ նախագահը:

- Աւելի լաւ է՝ հատըմ փորձենք ձեր յաճախորդներին, - իր հերթին լրջացաւ Ոզնին:

- Զգիտեմ թէ այսօր ովքեր եւ ինչ հարցով կը գան, բայց առհասարակ 220 հազար բնակչից 20 հազարը երեկոյեան քընում է, որ առաւօտեան գայ՝ ինձ խաբի...: Ես կատակով եմ ասում, բայց վայ էն կատակին, որի կէսը ճիշդ չէ: Յաճախ ստիպուած եմ ընդունելութեան օրն էլ կատակել: Երէկ մէկն ասաց. «Լենինականում բժիշկ փրոֆէսոր չունենք»: «Ի՞նչ կարիք կայ, - ասացի, - Ըշտը բոլորդ էլ փրոֆէսոր էք»: Ի դէպ՝ մեզ մօտ բժշկի 60 ազատ տեղ կայ: Բայց այդ մասին յետոյ: Խնդրեմ, առաջին այցելուն:

×

Ներս մտաւ մի քաղաքացի՝ երեւի վաթսունն անց, գլխարկը գլխին, չափըրւած:

- Բարի լոյս, նախագահ ջան:

- Բարեւ: Նստէք:

- Ըստե՞ղ:

- Որտեղ կ'ուզէք:

- Ըշտը ամէն ինչ հիմա քո՛ւ ուզելով է, նախագահ ջան, իմ ուզելը հէ՛չ:

- Լսում եմ, - գործնական ոճի անցաւ նախագահը:

- Լսելդ հէչ, պտի օգնես:

- Ասէք, որ օգնեմ:

- Մինչեւ չօգնես, չեմ ըսէ:

- Դիմում ունէ՞ք:

- Մինչեւ խօսք չտաս որ կ'օգնես, դիմումդ չեմ տայ:

- Իսկ ի՞նչ հարց է, - իրեն զսպեց նա[...]
խագահը:

- Հինգ անգամ եկել եմ քաղսովետ, պա[...]
տասխան չեն տայ:

- Ի՞նչ էք խնդրել:

- Հէչ՝ աւտօ եւ կարաժ: Ես հիւանդ[...]
մարդ եմ, աւտօ եւ կարաժ կ'ուզեմ:

- Ի՞նչ են պատասխանել:

- Մերժել են:

- Բա դա պատասխան չէ՞:

- Ի՞նչ կ'ըսես: Էտիկ մերժել է, պա[...]
տասխան չէ:

- Լաւ, ի՞նչ մեքենայ էք ուզում:

- Թոռս «Ժիգուլի» կ'ուզէ:

- Բա ասում էք ձեզ համար է:

- Ինչի՞, նախագահ ջան, թոռս մար[...]
չէ՞:

- Թոռդ կարող է թանք էլ ուզի. որտե[...]
ղի՞ց տամ...

- Զգիտեմ, նախագահ ջան, օր չօգնես[...]
Մոսկուա կը բողոքեմ: Գրպանս փա[...]
չկայ, հըմը կ'երթամ Մոսկուա:

- Թէ որ փարա չունէք, աւտօն ինչ[...]
պիտի առնէք, - զարմացաւ Կիրակոս[...]
եանը:

- Աւտոյի փողն առանձին է, - աս[...]
մարդը եւ գնաց:

×

Մի կին եկաւ՝ վեց երեխաների հե[...]
ու սկսեց լաց լինել:

- Հընկեր Կիրակոսեան, ձագերս թո[...]
նում եմ ձեզ մօտ:

- Ինչո՞ւ, - զարմացաւ Կիրակոսեանը, [...]
ես ի՞նչ կապ ունեմ ձեր ձագերի հետ:

- Չ'իտեմ: Մարդս ինձնից բաժնուել[...]
տան մէջ շիրմա է քաշէ, ուրիշ կնկայ[...]
բերի տուն:

- Հիմա ես ի՞նչ անեմ, նոր ամուսի[...]
ճարեմ ձեզ համար:

- Չէ, նոր ամուսին չեմ ուզէ, նոր բն[...]
նակարան կ'ուզեմ...

- Մօրաքոյր ջան, գնացինք, - յանկ[...]
ասաց երեխաներից մէկը:

- Ախ, ուրեմն՝ ձեր երեխաները չէ՞ն[...]
զարմացաւ նախագահը:

- Ի՞նչ նշանակութիւն ունի, - հանգի[...]
ասաց կինը, - էրեխեքս տանը չէին[...]
րեւանից էրեխոնց փոխարինող [...]
բերել ...

×

Այցելեց քաղաքային գերեզմանոցի [...]
խատողներից մէկը:

- Էմիլ Միխայլիչ, ստուգողներ են էկ[...]
մեզ մօտ:

- Ի՞նչ անենք, թող ստուգեն:

- Է՛, հա, - զարմացաւ մարդը, - [...]
մեզ մօտ մուտք կայ, բայց ելք չկայ:

- Իրօք որ, - ժպտաց Կիրակոսեանը, [...]
հիմա դրա համա՞ր էք ինձ մօտ եկել:

- Ոչ, ասաց մարդը, - կ'ուզենք ցանկա[...]
պատ քաշել գերեզմանների կողքերը:

- Ախր ի՞նչ պէտք կայ, - պատասխանե[...]
նախագահը, - չէ՞ որ ոչ մէկը ներսից [...]
ուզում դուրս գալ, եւ ոչ մէկն էլ դրս[...]
չի ուզում ներս գալ ...

×

Եւս մի կին եկաւ:

Երեխայիս համար կ'ուզեմ դաշնամու[...]
առնել, որ երաժշտութիւն սովրի: Ս[...]
եակը պզտիկ է, դաշնամուրը չի տեղա[...]
ւորուի: Մենծ սենեակ է պէտք:

- Խորհուրդ եմ տալիս երեխայի համ[...]
ջութակ գնել, - հանգիստ պատասխա[...]
նեց նախագահը:

×

Յաջորդ քաղաքացին նախ գանգա[...]
ւեց, որ կինն իր վրայ շատ է խօսում:

- Կինը որ մարդու վրայ չխօսի, ան[...]
ուրիշի կին էղնի, - ասաց նախագահը:
Իսկ կոնկրէտ ի՞նչ էք ուզում:

Պարզուեց որ այցելուն մեծ պաշտօ[...]
է ուզում:

Կիրակոսեանն ստիպուած եղաւ 15 ր[...]
պէ համբերատարօրէն բացատրել, որ մա[...]
նագիտութիւն եւ կրթութիւն չունեցո[...]
մարդը չի կարող մեծ պաշտօն զբաղեցն[...]
նել: «Հասկացա՞ք»:

- Հասկացայ, հօ անհասկացող չե՞մ, [...]
վիրաւորուեց մարդը, - հըպը իմ պաշտօ[...]
նիս հարցը ի՞նչըղ պիտի էղնի...

×

Վերջում եկաւ նկարիչների բաժա[...]
մունքի նախագահ Խաչատուր Վարդա[...]
րոնեանը:

- Մեր նկարիչներին արուեստանոցներ[...]
են պէտք:

- Քանի՞ հոգի էք:

- 72:

- Ֆոթոկրաֆներն էլ կը հաշուէ[...]

սուրիական նամականի

—×—

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). - Ֆրանսահայ հանրածանօթ երգահան, խմբավար ու երաժիշտ Արա Պարթեւեանի ծննդեան 85-ամեակին առիթով, մեծարանքի երեկոյթ մը մօտ 180 երաժշտասէրներ համախմբեց Հալէպի ՀԵԸ-ի կեդրոնատեղիի սրահը, Հինգշաբթի, Մարտ 13-ին: Հ. Բ. Ը. Միութեան Տեղական Մասնաժողովի նախաձեռնութիւնը եղող այս ձեռնարկը արդա՛ր տուրք մըն էր, որ Հալէպի հայութեան կողմէ «վերձարուեցաւ» մեծ վարպետին:

Պարթեւեանի նուիրուած այս հանդիսութեան-բանախօսն էր բժիշկ՝ Թորոս Թորանեան, որ ներկայացուց մեծարեալին մէջ մարդն ու Հայը: Ան, նախ անդրադարձաւ երգի հմայքին, յիշելով, թէ երաժշտութիւնը կամուրջ մըն է, դարերը իրարու միացնող ու սրտերը զօդող: Իսկ հայ երգը, հայ մարդու շրթներուն վրայ, իր ծննդոցէն ի վեր, եղած է իր ընկերը. խնդութիւնն ու տարեգիրը, որուն մէջէն, որպէս Հայելի, ցոլացած է հայ ժողովուրդի կեանքը:

Եւ ահա՛ Պարթեւեանը, որ աւելի քան 60 տարի ինքզինք նուիրեց հայ երաժշտութեան, Ֆրանսայի նման երկրի մը մէջ, ուր քսանական Թուականներուն իսկ Շահան Շահնուր հնչեցուցած է ահազանգը, ցոյց տալով հայ լեզուին նահանջը ու հայ հոգիին այլասերումը: Բայց, աւելցուց բժիշկ Թորանեան, նոյն քաղաքին մէջ, ուր Հայ մը՝ Արա Պարթեւեան, պարթեւօրէն հայ լեզուն երգի վերածած դէմ կը կանգնի նահանջին եւ տասնեակ տարիներ հայկական, ֆրանսական ու եւրոպական եկեղեցիներու կամարներուն տակ կամ սրահներուն մէջ հնչել կու տայ հայ երգը որպէս մեղեդի, որպէս կոմիտասեան ուլունքաշար, որպէս շարական, ուր կը պատարագուի հայ հոգին:

Անդրադառնալէ ետք Պարթեւեանի Պոլսոյ մէջ անցուցած տարիներուն, բանախօսը կանգ կ'առնէր այն դժուարութիւններուն վրայ, որոնք կը սպասէին ապագայ երաժիշտին Փարիզի մէջ: Բայց Պարթեւեանի Հայու կամքը կը յաղթահարէր ու ան 1932-ին կ'ընտրուէր Փարիզի երգահան - հեղինակներու ընկերակցութեան անդամ: Գրեթէ նոյն տարիներուն կը սկսի մեծարեալին երգչախմբային գործունէութիւնը եւ ան մօտ 40 տարիներ անընդմիջաբար իր ճպոտով կը յաջողի պահել հայ երգի ընկզմող մակոյկը ֆրանսական ալիքներու վրայ: Աւելի եւս, 30 տարի կը ղեկավարէ Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյ բազմաձայն արարողութիւնները:

1963 եւ 1979 թուականները նշանակալից են Պարթեւեանի համար, երբ ան հայրենիք կը հրաւիրուի, նախ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի եւ ապա Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հրաւէրով: Ինչպէ՜ս չդողան վարպետին ձեռքերը, հարց կու տար Թորոս Թորանեան, երբ Հայոց մայրաքաղաքին մէջ, Մասիսէն քիչ անդին, կը ղեկավարէր իր իսկ գործերը հնչեցնող սիմֆոնիք նուագախումբը: Նոյնքան մեծ է անոր ուրախութիւնը 1979 Նոյեմբեր 13-ին, երբ երկու հազար հոգիներու առջեւ, Փարիզի Սէն - Թրինիթէ տաճարին մէջ, կը հնչէ իր մշակած «Պատարագ» օրաթորիօն, նուիրուած՝ հայկական ցեղասպանութեան անթիւ զոհերուն: Հուսկ, եզրակացնելով իր խօսքը, ան կը նշէր, որ Արա Պարթեւեանի երաժշտական վաստակը երկար տարիներ պիտի ակօսէ Սփիւռքը եւ մեր նոր սերունդներուն պիտի յուշէ մեր պատկանելիութիւնը, մեր հայկականութիւնը:

Բանախօսութեան աւարտին, խօսք առաւ դաշնակահար - ուսուցչուհի Տիկին Կարինէ Տէր - Գէորգեան եւ անդրադարձաւ Արա Պարթեւեանի կարգ մը յօրինումներուն երաժշտական որակաւորումին: Ապա ան հրաւիրեց իր փոքրիկ աշակերտ - աշակերտուհիները, որոնք դաշնամուրի վրայ, ամէն մէկը առանձին, ներկաներուն հրամցուցին Պարթեւեանի «Մաղուող երեկոյ», «Օրօրօցային», «Մանողը», «Մեղու», «Մեծ մայրիկը կը պատմէր» եւ« Գողտրիկ յիշատակ» մանկական երգերը: Տիկին Տէր - Գէորգեան խւրաքանչիւր երգի մասին տուաւ հակիրճ բացատրութիւններ, բացայայտելով, թէ այդ երգերէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ փոքրիկ պատմութիւն մը:

Հանդիսութեան աւարտին կարդացուեցաւ մեծարեալին ուղարկած նամակը փոքրիկ դաշնակահարներուն, ուր ան իր ուրախութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնելով այս երեկոյի կազմակերպիչներուն, կը յիշէր, թէ երաժշտութիւնը մարդու անբաժան ընկերն է եւ արուեստներու ամէնէն գեղեցիկը:

Մեծարանքի այս երեկոն վերջ գտաւ Արա Պարթեւեանի յօրինումները մէկտեղող հատորի մը յանձնումով՝ Պ. Պօղոս Ապաճեանի, զոր հեղինակին իսկ խնդրանքով կատարեց բժիշկ Թորոս Թորանեան:

×

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

—×—

Ուրբաթ, Մարտ 14-ի երեկոյեան, կազմակերպութեամբ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութեան եւ հովանաւորութեամբ Բերիոյ Թեմի Հայոց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի, քաղաքիս Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ սրահին մէջ նշուեցաւ «Հայ Ուսուցիչներու Օր»ը: Ներկայ էին տեղւոյս կրթական օճախներուն մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ եւ երկսեռ հասարակութիւն մը, մօտ 400 հոգի:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով, Լեւոն Շառոյեան, յանուն Հալէպի հայ համալսարանականներու, ուղերձով մը ողջունեց նուիրումի ու հաւատքի կոչեցեալները, որոնք տարիներ շարունակ տքնած ու աշխատած են հայ նոր սերունդի իմացական ու հոգեկան կերտումին համար: Յիշելէ ետք, թէ յաճախ կ'անդիտանանք կչիռը անոուններու՝ որոնք մրթնոլորտ ու ենթահող պատրաստեցին ուրիշներու, հարց տուաւ թէ ի՞նչ մնաց անոնց տասնեակ տարիներու զոհաբերող կեանքէն, եթէ ոչ լա՛ւ ծառայած ըլլալու գոհունակութիւնը: Ծառայութիւն մը, զոր կատարեցին առանց փոխ – հատուցման մը հեռանկարին:

Օրուան առաջին բանախօսը, բժ. Թորոս Թորանեան, օրինակներ բերելով դրպրոցական իր տարիներէն, անդրադարձաւ հայ ուսուցիչներու յանձն առած դժուարին առաքելութեան, ըսելով թէ անոնց կեանքը օրինակն է գերագոյն զոհողութեան: Ապա շեշտը դնելով մանկավարժ – դաստիարակներու վրայ, յիշեց, թէ այսօր Հայը կ'ապրի վաղը ուսուցիչ չունենալու տագնապը: Հուսկ, թուելէ ետք ուսուցիչներու անուններ, որոնք ո՛չ միայն ուսում ջամբեցին, այլեւ նկարագիր կերտեցին, բժ. Թորանեան մատնանշեց լեզուին կարեւորութիւնը, որ մեզ կը կապէ մեր հողին, մեր հայրենիքին:

Խօսք առնելով, Հայկ Պարիկեան, ներկայացուցիչը ուսուցիչներու հին սերունդին, յուզումով ոգեկոչեց Հալէպի հայ անմոռանալի ուսուցիչները՝ Միհրան Գալիկեան, Եդուարդ Տասնապետեան, Եդուարդ Ոսկերիչեան, Լեւոն Արզարեան, Խորէն Գաբրիկեան, Միհրան Աճեմեան, Կարապետ Իւլիւպէյեան, Աւ. Էքմէքճեան, Ֆիրուզ Խանզատեան, Արտաշէս Տոնճոյենց, Գրիգոր Պօղարեան եւ ուրիշներ, որոնց աշակերտելու կամ միասնաբար պաշտօնավարելու բախտը ունեցած էինք, Հալէպի Հայկազեան, Զաւարեան, Կիլիկեան եւ Լ. Նաճարեան վարժարաններուն մէջ: Ապա իր խօսքը ուղղելով նոր սերունդին, պատգամեց տէր կանգնիլ մեր մեծասքանչին:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Մհեր Մինասեան մեներգեց Իսահակեանի «Սիրելի ուսուցիչ»ը, Նարեկ Ղազարեան արտասանեց երկու քերթուածներ, մին՝ Սիամանթոյէն («Գիւտին փառքը») միւսը՝ հատուած մը Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»էն: Թամար Գասպարեան դաշնամուրի վրայ նուագեց Ա. Խաչատրեանի «Թոքաթա»ն:

Հանդիսութեան աւարտին, օրուան նախագահը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան բեմ հրաւիրելով հայկ. կրթական օճախներու հայերէնաւանդ ուսուցիչները, պարգեւատրեց զանոնք խորհրդանշական նուէրներով, ապա իր փակման խօսքով նախ յիշեց թէ այս օրը երախտագիտութեան օր մըն է եւ թէ այդ երախտագիտութիւնը աւելի կ'արժեւորուի երբ գիտակցութենէ մը կը բխի: Այդ գիտակցութիւնը, աւելցուց Առաջնորդը, եկած է հայ համալսարանականներէն, որոնք բնաւ չեն մոռնար նուիրեալներու այն փաղանգը, որ սերունդներու դաստիարակութեան ճանապարհին ոչ մէկ բան խնայած է:

Ապա՝ անդրադառնալով ուսուցիչներու յանձն առած զրկանքին, շեշտեց թէ զրկանքն է, որ ծնունդ կ'առնէ զոհողութիւնը ու կը կազապարուի իսկական առաքեալը, կարեւորութեամբ նշելով, թէ անոնք են դարրինը վաղուան մտաւորականին, գիտնականին, արհեստաւորին ու համալսարանականին:

Լ. ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Մարտ 15-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնականի պարահանդէսը, վարժարանի հարիւրամեակի շրջագիծին մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Արման Մարաշլեան: Բացումը կատարած է Խնամակալութեան ատենապետ Տոքթ. Արման Զաքըրօղլու: Խօսք առած է Տոքթ. Մարտիրոս Ենիեօրկան: Երաժշտական բաժնին համար հրաւիրուած է իրլանտացի երգիչ Ճոնի Լոկան, որ 1981-ին շահած էր Եօռովիզիոնի մրցանակը: Պարահանդէսը մեծ յաջողութիւն մը եղած է, թէ՛ իբրեւ կազմակերպութիւն, եւ թէ՛ իբրեւ բովանդակութիւն: Այս կէտը կը շեշտէ «Մարմարա», նշելով. «Այս կէտին վրայ մասնաւոր կերպով կը ծանրանանք, որովհետեւ ինչ մեզ որ վերջին տարիներուն ընթացքին մեր պարահանդէսները կորսնցուցած են իրական «պարահանդէս» մը ըլլալու հանգամանքը եւ մեր օրերու պարահանդէսին մէջ ամէն ինչ կայ, բացի պարէ: Անճաշակ ու պարահանդէսի ոչ վայել յայտագիրներ, անվերջանալի պորտախաղ եւ այսպիսի ուրիշ ազդակներ շատ բան փոխած էին մեր երբեմնի պարահանդէսներէն: Կեդրոնականի պարահանդէսը մեզի ետ բերաւ այդ աւանդութիւնը եւ ցոյց տուաւ որ այսօր ալ կարելի է պարահանդէս կազմակերպել նոյն ոգիով»:

ժպտաց նախագահը, ապա աւելցուց, - այս տարի 16 արուեստանոց կը տամ:

- Պաշտօնապէս ե՞րբ պիտի որոշէք:
- Ապրիլի մէկին:
- Հօ չէ՞ք ծիծաղում:

Ապրիլի մէկը «Ծիծաղի օր է», հրմը մենք ինչպէս կ'ենենք որ միշտ ծիծաղենք …

×

Ոգնին շնորհակալութիւն յայտնեց հետաքրքիր ընդունելութեան համար եւ վերադարձաւ խմբագրութիւն, ուր ընդունարանում անհամբեր սպասում էին բազմաթիւ այցելուներ, այդ թւում՝ Լենինականցիներ …

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Կէս ժամ վերջ գլխացաւս արդէն բոլորովին անհետացած է, երբ հիւանդապահուհին կուգայ ու առանց բառ մը արտասանելու դեղահատ մը կը դնէ բերնիս մէջ: Քաջութիւնը չունիմ խոստովանելու որ գլուխս չի ցաւիր այլեւս: Ատիկա կոպտութիւն պիտի ըլլայ: Ընդհակառակն, իրեն գոհացում պատճառելու համար պէտք է այնպէս ձեւացնեմ, որ կը շարունակեմ տառապիլ: Պէտք է որ աչքերուս մէջ երախտագիտական արտայայտութիւն մը դնեմ, «Օ՜, շատ բարի էք, շատ շնորհակալ եմ» մը փսփսամ ցաւագին շեշտով: Դարձեալ ոչինչ պիտի փոխուի անոր դէմքին վրայ, պիտի չժպտի, եւ եզակի դէմքով խօսելու այն սովորութեամբ մը որ միշտ իրը եղած է, պիտի ըսէ.

- Կայ՛:

Ես բարկութիւն չունիմ հիւանդապահուհիին նկատմամբ, եւ աչաւասիկ եօթը ամիսէ ի վեր միշտ կը շարունակեմ «դուք» ըսել իրեն: Վաթսուն տարեկան մարդ եմ եւ ինք՝ քսաներկուքի շուրջ պէտք է ըլլայ: Եւ որքան հանդիստ «դուն» կ'ըսէ ինծի: Ես չեմ կրնար նոյնը ընել: Կեանքիս մէջ շատ քիչ մարդու հետ կրցած եմ եզակի դէմքով խօսիլ: Իսկ օտարի մը հետ, անծանօթի մը, երբեք:

- Հիմա քնացիր այլեւս:

Ով գիտէ ամէն գիշեր քանի՞ անգամ, քանի հոգիի կը կրկնէ այս նախադասութիւնը: Թէեւ անօգուտ: Անօգուտ, որովհետեւ քնանալը մարդուս կամքէն անկախ գործունէութիւն է: Հիւանդապահուհին գիտէ այս կէտը, բայց նորէն ալ կը հրահանգէ: Որովհետեւ իր հանգիստը հիւանդներուն քունէն կախում ունի: Ուստի «քնացիր» մը կ'ըսէ ու կ'անհետանայ: Կ'անհետանայ առանց անդրադառնալու որ չափազանց ջղայնացուցիչ բան մը կայ սա «քնացիր այլեւս»ին մէջ: Եւ միայն ան չէ որ քնանալ կը յանձնարարէ ինծի: Սաթենիկն ալ նոյնը կ'ընէ յաճախ: Երբ մարդու մը հարազատ աղջիկը կ'ընէ, օտար հիւանդապահուհի մը ինչո՞ւ չընէ:

- Ալ երթամ հայրիկ, եւ դուն ալ քիչ մը քնացիր այլեւս:

- Ձէ, աղջիկս քուն չունիմ ես, բայց եթէ երթալ կ'աճապարես, գնա հարկաւ:

- Ինչո՞ւ երթալ աճապարեմ, հայրիկ: Եթէ կ'ուզես, քիչ մըն ալ կրնամ մընալ:

Ա՜հ …: Մարդիկ երբեմն ի՜նչպիսի անճարակութիւններ կը գործեն առանց անդրադառնալու: Առանց անդրադառնալու ի՜նչպէս գաղտնիք մը դուրս կուտան իրենց ներաշխարհէն …: Ձէ, ատոնք անմեղ անճարակութիւններ են: Մարդ չի բարկանար այդպիսի անճարակութիւններու դիմաց: Փոքրիկ ժպիտ մը թերեւս …: Աւելի ճիշդը՝ դառն ժպիտ մը: «Եթէ կ'ուզես, քիչ մըն ալ կրնամ մնալ»: Այսինքն … քովս քիչ մը աւելի երկար մնալը բան մըն է որ ե՛ս միայն կրնամ ուզել: Ինքը ոչ: Ինքը ժամ առաջ երթալ, այս մռայլ հիւանդանոցէն հեռանալ կը նախընտրէ …:

Եւ սակայն իրաւունք չունի՞: Կրնա՞մ մեղադրել: Տանը մէջ ինչ - ինչ զբաղումներ իրեն կը սպասեն: Եթէ երկար մնալ չուզեր քովս, ատիկա փաստ մը չէ թէ չի սիրեր զիս: Եթէ զիս չսիրէր, ամէն օր, կամ երկու օրը անգամ մը այսպէս հեւ ի հեւ կուգա՞ր քովս:

- Հայրիկ, ի՞նչպէս ես:

- Նորէ՞ն եկար աղջիկս: Այսօր չգայիր գոնէ:

- Հասկցանք, ամէն օր այս խօսքը պիտի ըսես անգամ մը: Ես առանց քեզ տեսնելու կրնա՞մ ընել:

- Մեղք ես: Տունը կը յոգնիս արդէն …:

Սաթենիկ գլուխը կը շարժէ իբր բողոքի նշան: Է՜հ, ան ալ ապուշ չէ հարկաւ: Գիտէ որ խօսքերուս մէջ այնքան անկեղծութիւն կայ, որքան սուտ: Գիտէ որ իրեն համար սիրտ կը հատցնեմ թէեւ, բայց միւս կողմէ շատ կ'ուրախանամ զինքը տեսնելով: Եթէ պատահի որ չգայ, օրը շատ կ'անհամնայ ինծի համար: Իրիկուան դէմ սիրտս կը ճմլուի: Պիտի ըսեմ նոյնիսկ որ վախի զգացում մը կը սպրդի հոգիէս ներս: Լքուելու վախը: Լքուելու տարտամ հեռապատկեր մը: Հապա եթէ օր մը Սաթենիկ ինծմէ ձանձրանայ եւ այլեւս չփնտռէ՞: Ինծմով հաւատարմօրէն զբաղող միակ անձն ալ եթէ օր մը իր կապերը խզէ՞ ինծմէ: Զիս վերջնականապէս մեռած նկատէ՞: Ասիկա ահաւոր վախ մըն է: Բայց վախ մըն է, որ շուտ կը լքէ զիս: Ես լաւ կը ճանչնամ աղջիկս Սաթենիկը: Այդ հիանալի զաւակը: Կը մեռնի, բայց զիս չի լքեր: Ամէն ինչ կը մոռնայ, բայց զիս չի կրնար մոռնալ: Ես կը թափանցեմ իր հոգիէն ներս, յստակ կը տեսնեմ …: Միայն ինծի ուրախութիւն պատճառելու համար չէ որ կուգայ քովս …: Ինքն ալ կը թեթեւնայ անմիջապէս որ կը տեսնէ զիս: Ճիշդ է, երեւոյթս սիրտ թեթեւցնող տեսակէն չէ: Բայց մարդիկ այնքան շուտ կը վարժուին ամէն բանի, որ ան ալ հիմա անսովոր չի նկատեր զիս այսպէս տեսնելը: Կը բաւէ որ ամէն օր նոյնը մնամ: Աւելի դէշ չըլլամ:

(Շար. 4)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԷՆ ԹʼԷԹԻԷՆ. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Երեմեան, Օր. Ժաքլին Երեմեան, Տէր եւ Տիկին Գամա Երեմեան (Մարսէյլ) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 6, Սէն ԹʼԷԹիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՓԱՌԱՆՁԷՄ ԵՐԵՄԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Սեդրակեան)

մահուան քառասունքին եւ իրենց հօր ու մեծ-հօր՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԵՐԵՄԵԱՆԻ

մահուան 25-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը, Վասպուրականի հերոսամարտի տօնակատարութեան առիթով, հոգեհանգիստ կատարել կուտայ հերոսամարտի համայն ղեկավարներուն, մարտիկներուն եւ յաւէտ մեզմէ հեռացող հայրենակիցներու հոգիներու յիշատակին:

Կիրակի, Ապրիլ 6, առաւօտեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուի Մերազն ժողովուրդը յարգելու համար յիշատակը մեր անմահներուն:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ապրիլ 6, Նոր Կիրակի, ժամերգութեան սկիզբ 8.30: Հոգեհանգիստ կը կատարուի ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

×

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց՝ համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմաց: Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11.30:

×

ՍԷՆ - ԹʼԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ արք. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. Էթիէնի եւ շրջանի Հայութեան ուշադրութեան կը յանձնուի թէ Մարտէն ի վեր պատարագներ կը մատուցուին ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակիները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միհրանեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ-մօր Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի *500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վրժ.-ին:*

×

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ Միհրանեան ընտանիքը իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

Յարութիւն Միհրանեանի

յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վրժ.-ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Յովհ. Զերչեանի *յիշատակին Զուլալ Գազանճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս: *Կարեւոր օրակարգ. - 30-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:*

×

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐԶՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

գունաւոր:

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն:

Մուտքը՝ 30 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Տէսինի՝

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ»

Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ»

բեմադրութեամբ՝ Վահէ Զէքեանի:

Լիոնի «Սալ Մոլիէռ» թատերասրահին մէջ:

18 - 20, Quai de Bondy - Lyon 5e

Տոմսերու վաճառում Տէսինի Մշակոյթի Տունը եւ Սիւզան Քութիւռ:

28, rue Bugeaud — Lyon

ԻՍԻ

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ պարի իր դպրոցին վերաբացումը, Երեքշաբթի օրերը, ժամը 17.30-էն 18.30, 6-էն 12 տարեկան, եւ ժամը 18.30-էն 19.30, 16 տարեկանէն սկսեալ, աշակերտ - աշակերտուհիներու, պարի ուսուցչուհի՝ Օր. Աննա Պուտաղեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Բաբգէն Պօտոսեանի *յիշատակին Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին կը նուիրեն. - Գլակ Ղազարեան 500 Ֆ., Զուլալ Գազանճեան 300 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն):*

Փ Ա Ր Ի Զ Ի
Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Տ Ո Ւ Ն
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20-ին

Տեղերը ապահովել մինչեւ Ապրիլ 9, հեռաձայնելով՝

Տիկին Եոլանտին՝ 46 - 56 - 02 - 21
կամ Պ. Շնորհքին՝ 48 - 24 - 63 - 89
Այրերն ալ կ'ընդունուին . . . .

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հրաւէր Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր անդամներուն կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 17, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30-ին, Կեդրոնի (77 ռիւ Լաֆայէթ) *սրահին մէջ, արտակարգ ընդհանուր ժողով մը տեղի պիտի ունենայ:*

Օրակարգն է. -

1.- Կոնեսի մէջ հանգստեան տան մը գնումը:

2.- Անտիյի-ի հանգստեան տան վաճառումը:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

A L'OCCASION DES PAQUES ARMENIENNES
(le 04 Mai, selon le calendrier ancien)

PELERINAGE A JERUSALEM

avec la participation de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
et accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

du 28 avril au 06 mai

*

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
(Մայիս 4-ին, ըստ հին տոմարի)
մասնակցութեամբ՝ ՆՈՐՎԱՆ եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի
ընկերակցութեամբ՝ Վարուժան ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ - ի

ԱՊՐԻԼ 28 - ՄԱՅԻՍ 06

Renseignement, Programme détaillé et inscription :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS PARIS ➤ EREVAN
DIRECTS EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10էն 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
4
VENDREDI
4 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.196 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.196

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՇԱՊԱՆ-ՏԷԼՄԱՍ

—×—

Երկրորդ շրջանին է միայն, որ Շապան - Տէլմաս Ազգ. Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ, չորս ձայնի մեծամասնութեամբ: Աւելևա կը փաստէ, եթէ հարկ էր, որ շատ խախուտ մեծամասնութիւն մը կայ Ազգ. Ժողովին մէջ եւ կառավարութեան գործը բաւական փափուկ է:

Նորընտիր ժողովը 577 երեսփոխան ունի: Քուէարկեցին 563 հոգի, արտայայտուած 554 քուէներու վրայ (9 ճերմակ), բացարձակ մեծամասնութիւնը կը պահանջէր ուրեմն 278 ձայն, Բ. շրջանին; ժաք Շապան - Տէլմաս 282 ձայն ստացաւ: Երբ նկատի առնենք որ Շիրաքի թեկնածուն պէտք չունի Ազգ. Ճակատի ձայներուն, հարկ է հաստատել որ «զանազան աջ» որակուածները, գոնէ առաջին շրջանին, քիչ մը «սուղէն ծախած են» իրենք զիրենք: Թեկնածու էին նաեւ, ընկերվարականներուն կողմէ՝ Անտրէ Լաժարէն (205 ձայն), Ազգ. Ճակատի կողմէ Տիկին Եանն Փիա (34) եւ համայնավարներուն կողմէ Կի Տիւքոլոնէ (33): Առաջին շրջանին արտայայտուած 547 քուէներուն վրայ, Շապան - Տէլմաս ըստացած էր 271 ձայն:

Միջադէպերը սկսան առաջին նիստէն իսկ: Երիցագոյն երեսփոխանը՝ Մարսէլ Տասօ, 94 տարեկան, որ պիտի արտասանէր բացման ճառը, հիւանդանոց փոխադրուած ըլլալով, իր ճառը կարդալու պաշտօնը կ'իյնար Էտ. Ֆրէտէրիք - Տիւփոնի, Ազգ. Ճակատի երեսփոխան, ինչ որ անշուշտ դժգոհութեանց դուռ կը բանար: Համայնավարները կը գգուշացնեն «փոխերիցագոյնը», չըլլայ որ Տասոյին ճառին վրայ բաներ մը աւելցնէ իր կողմէ: Ֆրէտէրիք - Տիւփոն ալ դժգոհ է: Այլ պայմաններու տակ, ուրիշին ճառը չէր կարդար, այլ իրը կը կարդար: Ազգ. Ճակատը հրջաբերական մըն ալ ցրուած էր, ուր առարկութիւններ կ'ընէր քուէարկութեան իրաւական կանոնաւորութեան մասին:

Տասոյի ճառը կը համապատասխանէր «քաֆէ տիւ քոմերս»ի ոճին: Անհետացնելու համար գործադրկութիւնը, կ'ըսէ Տասօ, նոր կառավարութիւնը պէտք է մեծ ժողով մը գումարէ, ուր կը հրաւիրուին գործատիրութեան եւ սենտիքաներու բոլոր ներկայացուցիչները: Այսքան դիպուկ լուծում մը բոլորին խնդուքը կ'առթէ: Կարճ կը տեւէ սակայն: Ազգ. Ճակատի երեսփոխան մըն է, որ կանոնագիրը կը յիշեցնէ, այն պատճառաբանութեամբ թէ խախտում կայ: Համայնավար Կի Տիւքոլոնէ կը պոռթկայ՝ «կանոնագրի յիշեցում չկայ, երիցագոյնին ճառը չընդհատուիր»: Այլեւս վիճաբանութիւնները ծայր կու տան եւ համայնավարն ու Ազգ. Ճակատի ներկայացուցիչը (Մարթինէզ) կու տանկ'առնեն:

Պէտք է ըսել, որ կանոնագրի այս հարցը ընկերվարականներն ալ արծարծեցին: Խորհրդարանական խումբին նախագահն էր, Փ. Ժոքս, որ բացատրեց իրենց դիրքը:

Հարցը կը վերաբերի նախարար նշանակուած երեսփոխաններու, որոնց փոխանորդները դեռ չեն վաւերացուած կարենալ քուէարկելու համար նախարարներուն տեղ: Խորքին մէջ թուականի հարց մըն է միայն՝ վաղը օրինաւոր պիտի ըլլան, այսօր՝ չեն:

Նախկին ներքին նախարարը կը բացատրէ.- «Մենք մեզի իրաւունք չտուինք խանգարելու այս ընտրութիւնը, չվնասելու համար ժողովին պատկառելի պատկերին»: Ու խօսքն ուղղելով Շապան - Տէլմասի, Ժոքս կ'աւելցնէ. - «Պարոն, կանոնաւոր պայմաններու մէջ, չէիք ընտրուիր այս շրջանին: Իրաւական բռնաբարում կայ, պէտք է որ խորաքննիչը ծանօթ ըլլայ եւ ասիկա գէշ նախանշան է, ինչ կը վերաբերի կառավարութեան որոշ անդամներու ըմբռնումին, իրաւունքի եւ իրաւունքի յարգանքին մասին: Վերապահութիւններ կը պահենք այս ցաւալի հարցին իրաւական երեւոյթներուն մասին»: Ազգ. Ճակատի անդամ մըն ալ՝ Առիկի «իրաւական հրէշութիւն մը» որակեց այն ձեւը որով իր «քիչիկ մը պոռնափարթիսթ հայրենակիցը» որոշած է ինքնագլուխ փոխել խորհրդարանական ժողովի մը կազմը (կ'ակնարկէր Փասքուայի):

Շապան - Տէլմաս, որ կը շարունակէ ցատքելով սանդուխները բարձրանալ ցոյց տալու համար որ 71 տարիները մեծ բան չեն, եւ մանաւանդ ո՛չ ծերութիւն, իր բացման ելոյթին մէջ յիշեց թէ բոլոր երեսփոխաններուն նախագահը պիտի ըլլայ: Անոնք, ըսաւ, պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ ունին: Երեք պարտականութիւններն են.- ներկայութիւն, աշխատանք եւ ուրիշի հանդէպ՝ յարգանք: Շապան - Տէլմաս շեշտեց նաեւ թէ ժողովը պէտք է իր դերը կատարէ, բայց միա՛յն իր դերը:

× Չորեքշաբթի, օրուան մէջ երկու անգամ, Շիրաք ընդունուեցաւ նախագահ Միթերանի կողմէ: Առտուն, առանձին խօսակցութիւն մը ունեցած էին նախարարաց խորհուրդի նիստէն առաջ, ապա կէսօրէ ետք ալ, Շիրաք երկու անգամ Էլիզէ գացած է:

× Նոր դժուարութիւններ անխուսափելի էին Հինգշաբթի օրուան համար, երբ հարկ էր ընտրել Ազգ.Ժողովի դիւանը (22 անդամ), երկու փոխ - նախագահներով: Ազգ. Ճակատը, որ անպայման կ'ուզէ մասնակցիլ, բոլորէ պէս կը մերժուի, բոլոր անոնց կողմէ որոնք յանուն ժողովրդավարութեան չեն ուզեր նստիլ մարդոց հետ, որոնք ի վերջոյ նման իրենց, ընտրուած են Ֆրանսացիներու քուէներով եւ շնորհիւ ձախին հաստատած համեմատականի դրութեան:

ԽՕՋԱԼ. -

ԿԻՊՐՈՍԷՆ ՔԱՇՈՒԵԼՈՒ ՈՉ ՄԷԿ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ նախարարապետը՝ Էօզալ վճռական կերպով մերժած է Թուրք զօրքերու հիւսիսային Կիպրոսէն քաշուելու որեւէ կարելիութիւն:

Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Էօզալ յայտարարած է. - «Յունաստան եւ ամէն մարդ պէտք է գիտնան որ Թուրքիոյ բերած երաշխաւորութիւնը Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութեան պիտի պահպանուի: Թուրք զօրքերու պահպանումը նախապայմանն է որեւէ կարգադրութեան»:

Ինչպէս կը տեսնուի անգամ մը եւս, հոնուր որ Թուրքերը կը տեղաւորուին, հոնկէ այլեւս չեն հեռանար եւ Էօզալ կը շարունակէ «Թուրք Հանրապետութիւն» տարունակէ «Թուրք Հանրապետութիւն» տարազն ալ գործածել Հանրապետութեան մը համար զոր միայն Անգարա կը ճանչնայ: Բայց, ճիշդ է որ չճանչնալով ալ, գործնականին մէջ բան չի փոխուիր Թուրքերուն համար, եթէ նոյնիսկ կը մխիթարէ Յոյները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 28 - ԱՊՐԻԼ 1)

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ ԿԱՄԵՐԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Երեւանի Կամերային Երաժշտութեան տունը տեղի ունեցած է Միսաք Մեծարենցի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարելով Վահագն Դաւթեան՝ Մեծարենցի քնարերգութիւնը բնորոշած է որպէս նոր բարձունք դարաւոր հայ գրականութեան մէջ, գինք դասելով հայ քերթողական արուեստի գագաթներու շարքը, համեմատելով Ի. դարու մեծ քնարերգուներ Սերգէյ Էսենինի, Արթիւր Ռեմպոյի, Կարսիա Լորքայի հետ: Օրուան բանախօսը՝ Ռազմիկ Դաւոյեան, վերլուծած է Մեծարենցի քերթողական արուեստի բոլոր հմայքները, բանաստեղծական պատկերի կառուցման մեծարենցեան եղանակները, բառի փոխաբերական իմաստի կիրառման անոր ընկալումները, քերթողական արուեստի կատարելագործման ոսկեղէնիկ յղկումները, Բանախօսը ունկնդիրը մտովին փոխադրած է Եփրատի ու Վոսփորի ափերը, Բինկեան, Ակն, Սվազ, Պոլիս՝ ուր Մեծարենց ձմեռուան պարզ գիշերուան սիրերգ է երգած ու ցայգանուագած, աքասիաներու շուքին տակ ճերմակ վարդեր ու մտերմիկ տեսիլներ անրջած, մթնշաղին նուակներով տենչանքներ ճամփած, ջըրտուք, անձրեւ ու ձիւնի ցնծութիւն երգած, ծովափին կամ «դաշտերուն մէջ լըսել մեծ լռութիւններ ու անդորրութիւններ, որոնք գլխապտոյտ կուտան»: Ռազմիկ Դաւոյեան մասնաւորաբար շեշտած է Մեծարենցի նարեկացիական բանաստեղծական դաւանանքը, Նարեկացի՝ որուն հետ զրուցած է պատանի բանաստեղծը, գրած է «Նարեկացիին հետ» խորհրդածութիւն - ուսումնասիրութիւնը: Իր գործերուն վրայ խոր ազդեցութիւն ունեցած են միջնադարեան քնարերգուները եւ առաջին կարգին «Պանծալի Նարեկացին». ի՛նք եւս, իր կարգին, մեծ ազդեցութիւն թողուցած է հայ նոր գրականութեան սերունդներուն վրայ, թէեւ իր մահկանացուն կնքեց 22 տարեկանին: Երեկոյթի ընթացքին Միսաք Մեծարենցի դիւթիչ քերթողութեան մասին խօսած են նաեւ Երեւանի պետական համալսարանի ուսանողուհի Վիոլէթ Նալչաճեան (Կիպրոսէն), Մարօ Մարգարեան եւ Կարպիս Սուրէնեան: Արտասանուած են Մեծարենցէն քերթուածներ եւ մեկնաբանուած երգեր՝ Մեծարենցի բառերու հիման վրայ յօրինուած:

×

ԱՍՏՂԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Միջազգային աստղագիտական միութիւնը եւ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիան, Յունիս 3 - 7, Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ կը կազմակերպեն գիտական համագումար մը՝ «Գալակտիկաների ակտիւութեան դիտական վկայութիւնները» նիւթին շուրջ: Համագումարին կը մասնակցին Խորհ.Միութենէն անուանի 60 գիտնականներ, ինչպէս նաեւ Միացեալ Նահանգներէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Քանատայէն, Շուէտէն, Արեւելեան եւ Արեւմտեան Գերմանիայէն, Հունգարիայէն, Ճափոնէն, Հնդկաստանէն, Իտալիայէն, Մեքսիքայէն, Պրազիլիայէն, Զուիցերիայէն, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն 75 աստղագէտներ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի առաջարկին ընդառաջելով Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ կազմակերպել հայկական Միջնադարեան Գրականութեան նըւիրուած միջազգային համագումար մը: Այս առթիւ ակադ. Եդուարդ Ջրբաշեան նշած է, թէ հայ գրականութեան զարգացման միջնադարեան հանգրուանը կ'ընդգըրկէ պատմական մեծ ժամանակաշրջան մը՝ Ե. դարէն մինչեւ ԺԸ. դար: Այդ ժամանակաշրջանը հարուստ է համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող աշխատութիւններով եւ գործերով (Մովսէս Խորենացի, Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շընորհալի, Ֆրիկ, Սայաթ Նովա եւայլն): Համագումարին զեկուցումներով հանդէս կու գան Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Թիֆլիսէն, Ռոստովէն եւ խորհրդային այլ քաղաքներէ գիտնականներ եւ գրականութեան մասնագէտ դէմքեր: Համագումարին կըհրաւիրուին զանազան երկիրներէ աւելի քան 60 գիտնականներ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ գաղութներէ ներկայացուցիչներ:

×

1985ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի կեդրոնատեղին կատարուած է 1985-ի պետական մրցանակի դափնեկիրներուն մըրցանակներու յանձնումը: Այսպէս, պետական մրցանակի դափնեկիրի վկայականը ստացած են բանաստեղծներ Վահագն Դաւթեան, Ռազմիկ Դաւոյեան, երաժիշտ Խաչատուր Աւետիսեան, նկարիչ Է. Իսաբէկեան, քանդակագործ Ս. Բաղդասարեան, գրականագէտ Ա. Գրիգորեան: Դափնեկիրներու կարգին են «Կոմիտաս» քառեակը, «Հին օրերի երգը», «Մեր մանկութեան տանգօն», շարժանկարները, «Մեր դարը» փաստանկարը ստեղծողները: Պետական մրցանակի դափնեկիրներ դարձած են «Զուարթնոց» օդանաւակայանի, Խորհ. Միութեան շարժարուեստագէտներու միութեան Դիլիջանի տան, «Կումայրի» պատմա - ճարտարապետական թանգարանի հեղինակները՝ ճարտարապետներ, շինարարներ, գիտութեան եւ արուեստի ներկայացուցիչներ: Վկայականները յանձնելով, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ռոբէր Արզումանեան՝ յանուն կուսակցութեան եւ Նախարարաց Խորհուրդի՝ շնորհաւորած է դափնեկիրները եւ նորանոր յաջողութիւններ մաղթած անոնց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՂՈՊՈՆԷՍԻ վրայ է, մօտ 10 հազար ոտք բարձրութեան, որ Թի - Տըպըլեու - էյ ամերիկեան պօյինկի մը մէջ, ռումբ մը պայթեցաւ, երբ օդանաւը Հռոմէն Գահիրէ ճամբուն վրայ, կը պատրաստըւէր Աթէնք իջնելու: 4 ճամբորդ օդանաւէն դուրս արձակուած են եւ 9 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, մինչ օդաչուն կը յաջողէր էջք կատարել Աթէնք: Ահաբեկչութեան արարքին տէր եղած է, ցարդ անծանօթ պաղեստինեան կազմակերպութիւն մը՝ Արաբական Յեղափոխական Բջիջներ: Կը կարծուի որ հետեւանք է լիբիա - ամերիկեան վերջին միջադէպերուն: Ի՞նչպէս այս ռմբակիր պայուսակը օդանաւ մտած է, կը թուի որ Հռոմ - Ֆիումիչինօ օդակայանի քննութիւնները լաւ չեն եղած, թէեւ ոեւէ մաքրող կամ այլ կրնայ որեւէ ռումբ դնել, ուր որ ուզէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԸ ԸՍՏ ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ

Ա. Հ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

1918 թ. Մուդրոսի զինադադարից անմիջապէս յետոյ, Նոյեմբեր 4-ին, Ահմէդ Իզզէթ փաշայի գլխաւորութեամբ կազմուած նոր կաբինետը միջազգային հասարակական կարծիքի ճնշման տակ որոշում կայացրեց Թուրքիան Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի մէջ ներքաշելու եւ Հայերի տեղահանութեան ու կոտորածի համար դատական պատասխանատուութեան ենթարկել երիտթուրքերի կառավարութեան ղեկավարներին, ինչպէս նաեւ «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կոմիտէի անդամներին: Այնուհետեւ, Ստամպուլի սուլթանական կառավարութեան որոշումով (Յունուար 8, 1919) Հայերի տեղահանութեան եւ կոտորածների մեղսակիցներին պատժի ենթարկելու համար սկսեցին կազմուել դատական հարցաքննիչ յանձնախմբեր, որոնք հաւաքում էին արեւմտահայութեան կոտորածներին վերաբերող մեղադրական ապացոյցներ, այդ թւում՝ ծածկագիր հեռագրեր, պաշտօնական գրութիւններ, հրահանգներ եւ հրամաններ, ինչպէս նաեւ ականատեսների վկայութիւններ: Միեւնոյն ժամանակ մամուլը լայն աշխատանք ծաւալեց յանցագործներին բացայայտելու եւ դատաքննութեան յանձնելու համար:

Այս միջոցառումների ընթացքում ձերբակալուեցին երիտթուրքական կառավարութեան մի շարք նախարարներ ու կուսակցական ղեկավարներ, շրջանային պատասխանատու քարտուղարներ, որոշ կուսակալներ, զինուորականներ եւ այլ պաշտօնատար անձինք, որոնց ընդհանուր թիւը հասաւ հարիւր յիսունի: Հարկ է նշել, որ հայկական կոտորածների անմիջական մասնակիցներն ու կազմակերպիչները հասցրել էին արդէն փախուստի դիմել՝ ապաստան գտնելով իրենց դաշնակից Գերմանիայում:

1919 թ. Մարտի 8-ին, երբ ընդհանուր տեսքի էին բերուած մեղադրական փաստաթղթերը, սուլթան Մէհմէտ Դ. Վահիտէդդինի (1861 - 1922) հրամանագրով երիտթուրքական գործիչները յանձնուեցին Ստամպուլի ռազմական արտակարգ ատեանի քննութեան: Այդ դատավարութիւնների արձանագրութիւններն ու որոշումները շատ քիչ տպաքանակով հրատարակուեցին թուրքական պաշտօնական «Թաքվիմ-ի Վագայի» թերթի յաւելուածներում (արաբատառ): Թերթերի պատճէնները պահւում են Հայկական ՍՍՀ կենտրոնական պատմական արխիւում (ֆոնտ 450, ցուցակ 2, գործ 52): Հարկ է երախտապիտութեամբ նշել, որ այդ փաստաթղթերը արխիւին են յանձնուած ֆրանսահայ հասարակական գործիչ Ռոժէ (Կարպիս) Ջրբաշեանի կողմից:

Դատաքննութեան նիստերի բոլոր հրատարակութիւնները կրում էին հետեւեալ խորագիրը. «Նորին մեծութիւն Փատիշահի 1335 (1919) թ. Մարտի 8-ի կայսերական հրամանով կազմուած ռազմական արտակարգ ատեանի դատավարութեան արձանագրութիւնը»: 1919 թ. դատաքննութիւններն անցկացնող յանձնաժողովի անդամներ էին՝ զօրավարի տեղակալ Մուսթաֆա Նազըմ փաշա (նախագահ), հրամանատար Զէքի փաշա, հրամանատար Մուսթաֆա փաշա, հրամանատար Ալի Նազըմ փաշա, գնդապետ Ռէճէփ Ֆէրտի պէյ: 1920 թ. սկիզբին կազմուած ռազմական առաջին արտակարգ ատեանի յանձնաժողովի անդամներն էին՝ հրամանատար Խաղ փաշա (նախագահ), Իհսան փաշա, Մուսթաֆա Քէրիմի փաշա, Իսմայէլ Հաքքը փաշա, գնդապետ Սուլէյման Շաքիր պէյ:

Ա. - Երիտթուրքական կառավարութեան ղեկավարների եւ «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամների դատավարութիւնը. -

Դատաքննութիւնն սկսուեց 1919 թ. Ապրիլ 27-ին Ստամպուլում եւ ընդհատումներով տեւեց մինչեւ Յունիսի 26-ը: Մայիս ամսին տեղի ունեցած 6 նիստերի ընթացքում հիմնականում հարցաքննութեան ենթարկուեցին «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամները, մեծ վեզիր Սայիդ Հալիմ փաշան եւ մի քանի նախարարներ: Իսկ Յունիս ամսին մեղադրական նոր ապացոյցների հիման վրայ դատաքննութեան էին ենթարկուելու պետական բարձր պաշտօնատար անձինք, այդ թւում նաեւ երկրի հոգեւոր առաջնորդներ (շէյխ ուլ - իսլամ) Հայրի, Մուսա Քեազիմ եւ Խաղ էֆէնտիները: Սակայն Մայիսի 28-ին անգլիական հրամանատարութեան կողմից 77 հոգի բանտից աքսորուեցին Մալթա կղզի: Այսպիսով, Յունիս ամսուայ դատական 7 նիստերի ընթացքում լսուեց Հիւսէյն Հաշիմ պէյի, ծերակուտական ժողովի նախագահ Րիֆաթ պէյի դատաքննութիւնը: Իսկ շէյխ ուլ - իսլամ Խաղ էֆէնտին հիւանդութեան պատճառով ուղարկուեց բժշկական քննութեան: Այս բոլորի դատավճիռը կայացաւ 1919 թ. Յուլիսի 5-ին:

Դատաքննութիւնների ընթացքում հեռակայ կարգով մեղադրւում էին 11, իսկ դատավարութեանը ներկայ եղողներից՝ 21 կուսակցական եւ պետական բարձրաստիճան գործիչներ:

Ըստ դատաքննութեան կարգի, յանձնաժողովի նախագահ զօրավարի փոխանորդ Մուսթաֆա Նազըմ փաշան առաջին հերթին հաստատում է մեղադրեալների ինքնութիւնը, ինչպէս նաեւ նրանց դատապաշտպանների առկայութեան հարցը: Այնուհետեւ դատական քարտուղար Շէֆիք պէյը ընթերցում է մեղադրական ակտը: Միեւնոյն ժամանակ քրէական օրէնսգրքի 372րդ յօդուածի հիման վրայ տրւում է գլխաւոր դատախազ Մուսթաֆա Նազմի փաշայի հաւանութիւնը բացականերին հեռակայ կարգով դատելու մասին: Մուսթաֆա Նազմի փաշան նկատի ունենալով նաեւ թէ՛ դատասկզբում եւ թէ՛ ընթացքում դատապաշտպանների առարկութիւններն այն մասին, որ «նախարարների եւ այլ պետական բարձր պաշտօնեաների հետ առնչուող դատական հայցերը քննարկման են ենթակայ ոչ թէ ռազմական արտակարգ ատեանում, այլ գերագոյն դատարանում», իր եզրթում նշում է, որ մեղադրական ակտում ցոյց տրուած յանցագործութիւնները տեղի են ունեցել ոչ թէ նախարարների պաշտօնավարութեան բերումով, այլ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի, ինչպէս նաեւ նրա պլենումների կործադրած յանցագործութիւնների մասնակիցը դառնալու հանգամանքով: Հերքելով յանցանքը պաշտօնավարութեան հիման վրայ մեկնաբանելու փաստաբանների առարկութիւնները՝ Մուսթաֆա Նազմի փաշան նշում է. «Բարբարոսային կոտորածները, անարդ չարաշահումները դժբախտաբար նոյնպէս վերագրւում են «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէին, նրա պլենումներին եւ «Յատուկ կազմակերպութեան» գործունէութեանը: Եւ այս անձնաւորութիւնները դատի են տրուած ոչ թէ նախարարի պաշտօնում գտնուելու համար, այլ «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան մէջ ղեկավար դիրք ունենալու եւ կենտրոնական կոմիտէի անդամ լինելու հանգամանքով: Կոտորածների եւ չարաշահումների հետեւանքով օսմանցիների ճակատը մրոտած սեւ բծերը կարելի է ջնջել միայն արդարութեան գրչով: Եւ այս ձեւով ջնջելու համար նրանց դէմ յայտարարւում է ջիհադ (սրբազան պատերազմ):

Մեղադրական ակտում ցոյց տրուած եւ իրենց անմիջական հեղինակութեամբ կատարուած յանցագործութիւնների համար մեղադրւում են տաքթ. Պահաէտտին Շաքիրը, Նազըմը, Աթըֆը, Րիզան, Ճեւադը, Ազիզը, Էնվէրը, Ճէմալը եւ Թալաթը: Այդ յանցագործութիւններին անուղղակի մասնակցութիւն ունենալու համար մեղադրւում են Միդհատ Շիւքրին, տաքթ. Ռուսուհին, Քիւչիւկ Թալաթը, Զիյա Կէօք Ալփը, Քէմալ պէյը, Սայիդ Հալիմ փաշան, Ահմէտ Նէսիմին, Շիւքրին, Իպրահիմը եւ Խալիլը: Օսմանեան արդարադատութեան հիման վրայ պահանջում եմ սրանց ենթարկել դոնրաց դատաքննութեան» («Թաքվիմի Վագայի», թիւ՝ 3540 էջ՝ 8):

Երրորդ նիստի սկզբում (պաշտօնավարութեան հարցի վերաբերեալ) դատարանը հաւաստի փաստարկներով որոշում է վերոյիշեալների դատաքննութիւնը լսել ռազմական արտակարգ ատեանում:

Հարկ է նշել, որ առաջին եւ յաջորդ մեղադրական ակտերում բերուած փաստաթղթերը՝ ծածկագիր հեռագրերը, նամակները վկայում են, որ արեւմտահայութեան տեղահանութիւնը ռազմական կամ կարգապահական միջոցառում չի եղել, այլ այն տեղի է ունեցել բացարձակապէս կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի ցանկութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ, որ Հայերի տեղահանութիւնն ու կոտորածները ոչ թէ սահմանափակ կամ տեղական բնոյթ են կրել, այլ՝ կանխամտածուած եւ իրականացուել են յատուկ կենտրոնի հրահանգներով ու գաղտնի հրամաններով: Մեղադրական ակտերում եւ հարցաքննութեան նիստերի ընթացքում հիմնական շեշտը դրւում է արեւմտահայութեան կոտորածի վրայ: Բերենք մի հատուած առաջին դատավարութեան մեղադրական ակտից.

«Գոյութիւն ունեցող փաստերը վկայում են, որ իրաւասու կոմիտէն մեղադրւում է օրինազանցութեան, չարաշահումների եւ մի շարք կոտորածներ կատարելու մէջ, որոնք հաստատում են այդ կոմիտէի վերոյիշեալ ազդեցիկ ղեկավարների պատասխանատուութիւնը: Իրենց նենգ դիտաւորութիւններն իրականացնելու համար նրանք ի վերջոյ կարողացան երկիրը ներքաշել համաշխարհային պատերազմի մէջ, ռազմական գործողութիւնների ընթացքում իրենց գաղտնի ծրագրերը իրականացնելու համար իրենց կողմից ստեղծուած «Յատուկ կազմակերպութեան» միջոցով սկսեցին գաղտնապէս իրագործել «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան ծրագրերը: Բանտերից դուրս բերուած յանցագործներն ու աւազակները ընդգրկուեցին «Յատուկ կազմակերպութեան» մէջ: Եւ այս կապակցութեամբ սկզբնական շրջանում ջանք գործադրուեց միամիտ մարդկանց համոզելու, որ այդ աւազակախմբերն իբրեւ թէ մասնակցելու են պատերազմական գործողութիւններին: Մինչդեռ վերոյիշեալ ապացոյցներն ու բոլոր փաստաթղթերը ցոյց են տալիս, որ այդ հրոսակախմբերը ստեղծուած էին տեղահանուած Հայերի քարաւանները կոտորելու և ոչնչացնելու նպատակով» (ընդգծումը մերն է - Ա. Փ.) (Թիւ՝ 3540, էջ՝ 6):

Դատավարութեան 5րդ եւ 6րդ նիստերում մանրակրկիտ հետաքննութեան ենթարկուեց արեւմտահայութեան կոտորածն իրականացնող «Յատուկ կազմակերպութիւնը», որը, ինչպէս նշուեց, կեանքի էր կոչուել «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի անդամների կողմից յատուկ որոշմամբ:

Հարցաքննութեան ընթացքում, նկատի ունենալով իրենց կատարած յանցագործութիւնների ծանրութիւնը, մեղադրեալներն անընդհատ փորձում էին խուսափուել ու շեղուել ստոյգ պատասխաններից: Այնուհանդերձ խաչաձեւ հարցաքննութեան ընթացքում եւ որպէս մեղադրական ապացոյց բերուած հեռագրերի, նամակների եւ վկայութիւնների հիման վրայ լիովին բացայայտւում է իրականութիւնը: Այն է, որ տեղահանութիւնն ու կոտորածը ոչ միայն հաւանութեան է արժանացել կենտրոնական կոմիտէի անդամների կողմից, այլեւ վճռուել է ձայների մեծամասնութեամբ, գաղտնի նիստերից մէկում:

Պաշտօնատար անձինք մեղաւոր էին ճանաչւում նրա համար, որ իրազեկ լինելով կոտորածների եւ այլ բռնութիւնների մասին, ոչ մի գործնական միջոցառում չեն ձեռնարկել դրանք կանխելու հարցում: Ընդհակառակն, իրենց ձեռնպահութեամբ նպաստել են, որպէսզի չարունակուի տեղի ունեցող այդ ոճրագործութիւնը: Օրինակ՝ շէյխ ուլ - իսլամ Մուսա Քեազըմ էֆէնտին, որը որպէս կրօնական առաջնորդ կարող էր մեծ ազդեցութիւն ունենալ այդ վայրագութիւնները խափանելու խնդրում, ոչ մի էական քայլ չի դիմել: Հարցաքննութեան ընթացքում նա փորձում է արդարանալ, որ ինքը պատասխանատու չէ կառավարութեան անդամների գործադրած յանցագործ արարքների համար, որ այդ հարցում մեղաւոր է ներքին գործերի նախարարութիւնը (Թիւ՝ 3573, էջ՝ 148): Իսկ մի շարք այլ կարեւոր հարցերի քննարկման ժամանակ, երբ իր կարծիքն են հարցրել, նա պատասխանել է. «Կուսակցութիւնն այդպէս է ուզել, ուրեմն այդպէս էլ պիտի լինի» (Թիւ՝ 3604, էջ՝ 219): Իսկ մի այլ տեղ արտայայտել է հետեւեալ միտքը. «Կուսակցութիւնից դուրս գալը նշանակում է իսլամի կրօնից հրաժարուել» (5րդ դատավարութիւն, էջ՝ 179):

1919 թ. Յուլիսի 5-ին արձակուած դատավճռում, կրկին հիմնական շեշտը դնելով արեւմտահայութեան տեղահանութեան, կոտորածների եւ ունեցուածքի կողոպտման հարցի վրայ, նշւում էր կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի եւ կառավարութեան ղեկավարների կողմից սահմանադրութեան ոտնահարման փաստերի մասին: Կարեւոր յանցանշաններից մէկն էր համարւում նաեւ առանց մեջլիսի որոշման առաջին համաշխարհային պատերազմին մասնակցելու հարցը, ինչպէս նաեւ առեւտրի եւ յատկապէս պարենային խնդրում տեղ գտած չարաշահումներն ու սպեկուլյացիան:

«Հետաքննութիւնը ցոյց տուեց, - նշւում է դատավճռում, - որ օսմանեան պետութեան օրէնքներն ստեղծուել են վեհ բեգի զօրութեամբ», եւ այդ օրինազանցութիւնը կատարուել է ահաբեկչական միջոցներ գործադրելու միջոցով: Այսպիսով, վերոյիշեալ յանցագործ արարքների անմիջական հեղինակներն են «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան պարագլուխներն ու ընդհանուր մէճլիսի անդամները: Այդ թւում՝ փախուստի մէջ գտնուող նախկին մեծ վեզիր Թալաթ փաշան, նախկին ռազմական նախարար, այժմ զինուորական շարքերից վտարուած Էնվէր էֆէնտին, նախկին ծովային նախարար, նոյնպէս զինուորական շարքերից վտարուած Ճէմալ էֆէնտին եւ նախկին հանրակրթական նախարար տոքթ. Նազըմ էֆէնտին, որոնց անմիջական հեղինակութեամբ կատարուել են այդ յանցագործութիւնները: Տուեալ յանցագործութիւններին անուղղակի մասնակցութիւն են ունեցել նաեւ յիշեալ մէճլիսի անդամներից, նոյնպէս փախուստի մէջ գտնուող ֆինանսների նախկին նախարար Ճաւիտ պէյը, ինչպէս նաեւ առեւտրի եւ հողագործութեան նախարար Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյը: Բացայայտուած է նաեւ, որ կատարուած յանցագործութիւններում իրենց մեղսակցութիւնն են ունեցել նաեւ եւ նոյն ընդհանուր ժողովի անդամներից՝ դատարանում ներկայ գտնուող նախկին շէյխ ուլ - իսլամ Մուսա Քեազըմ էֆէնտին» (Թիւ՝ 3604, էջ՝ 219):

Այսպիսով, քաղաքացիական քրէական օրէնսգրքի 45-րդ յօդուածի առաջին կէտով դատարանը մահուան վճիռ կայացրեց Թալաթին, Էնվէրին, Ճէմալին եւ Նազըմին, իսկ 45-րդ յօդուածի երկրորդ կէտի համաձայն, 55-րդ յօդուածի վերջին կէտով Ճաւիդը, Մուսթաֆա Շէրէֆը եւ Մուսա Քեազըմը դատապարտուեցին 15-ական տարի ժամկէտով աքսորի:

Դատաքննութեան ենթարկուած մեղադրեալներից մի քանիսը, իբրեւ թէ բաւարար յանցանշան չունենալով, ազատ արձակուեցին, այդ թւում՝ սենատի նախկին նախագահ Րիֆաթ պէյը, փոստի եւ հեռագրատան նախարար Հաշիմ պէյը: Այս վերջին երկուսի նկատմամբ տրուած վճռին յանձնաժողովի ոչ բոլոր անդամներն էին համաձայն: Դատավճռի վերջում (էջ՝ 220) ռազմական արտակարգ ատեանի անդամ, սպայակոյտի հրամանատար Մէհմէտ Զէքի փաշան, առարկելով համաձայն, կատարել է հետեւեալ նշումը. «Այս դատավճռին մասնակից լինելով հանդերձ՝ ես այն համոզմունքին եմ, որ մեղադրեալ Հաշիմ պէյը անուղղակի կերպով մասնակցութիւն է ունեցել նշուած յանցագործութիւններին, քանի որ իր ցուցմունքներն ու առկայ ապացոյցներն այդ են վկայում»:

Նկատենք, որ դատավճռում ոչ բոլոր մեղադրեալների անուններն են յիշատակուած, քանի որ նրանց մեծ մասը դատական նախկին հովանաւորութեամբ կալանքից վերցուելով աքսորուեցին Մալթա կղզի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶԱՏԻԿԸ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Չորս տարիներէ ի վեր պաշտօնական այցելողն եմ Ֆրանսայի հայ բանտարկեալներուն:

Իմ առաջին այցելութիւններս տեղի ունեցան Լիոնի բանտերուն մէջ, երկուքուկէս տարիներէ ի վեր Փարիզեան շրջանի երեք բանտերուն (Ֆլէօրի, Ֆրէն եւ Սանթէ) այցելուն եմ:

Սկզբունքով առանց որեւէ խտրութեան կ'այցելեմ բոլոր հայ բանտարկեալներուն որոնց մասին տեղեակ եմ:

Միակ պայմանն է, որ անոնք հայ ժողովուրդի զաւակներ ըլլան, ինչ որ ալ ըլլան իրենց բանտարկութեան պատճառները:

Ներկայիս 20 երիտասարդ Հայեր կան Փարիզի երեք բանտերուն մէջ (քաղաքական եւ զանազան) ինչ որ համեմատաբար շատ չէ նկատի առնելով բանտարկեալներուն ընդհանուր թիւը եւ բազդատմամբ ուրիշ ժողովուրդներու:

Քանի մը ամիսներէ ի վեր կինս սկսաւ այցելել կիներու բանտը ուր մէկ հայ օրիորդ մը կայ. այսպէս շաբաթը կէս օր կը յատկացնեմ այս այցելութեանց:

Կրնամ մնալ իւրաքանչիւրին հետ որքան որ ուզեմ:

Հայկական կրօնական տօներու առթիւ (Ծնունդ, Զատիկ եւայլն) բանտերու տնօրէնները թոյլ կու տան ինծի ի մի հաւաքել նոյն բանտին մէջ գտնուող բոլոր Հայերը, հոգեւոր արարողութեան համար. յուզիչ վայրկեան մըն է այս, որքան անոնց նոյնքան ինծի համար:

Քանի մը օրեր առաջ մտածեցի համագաղութային բնոյթ տալ այս հանդիպումներուն, հրաւիրելով միւս երկու հայ եկեղեցիները:

Տնօրէնին համաձայնութեամբ կրցայ բերել տալ երկու հայ հոգեւորականներ արարողութեան համար:

Այս բոլորը կարգադրելու համար դիմեցի Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ եպիսկ. Նագդաշեանի, որ այս առթիւ նշանակեց Հայր Միւռոն Գույրգեանը, ինչպէս նաեւ հայ կաթողիկէ էկզարքին՝ Գրիգոր եպիսկ. Կապրոյեանի որ նոյն առթիւ նշանակեց Հայր Մանուէլ Պաթագեանը:

Այսպէս, Հինգշաբթի, Մարտ 27-ին, Ֆլէօրիի բանտին մէջ ապրեցանք երկու պատուրիչ ժամեր, երիտասարդ Հայ բանտարկեալներուն հետ:

Հայ երեք եկեղեցիներու ներկայացուցիչները միացեալ արարողութեամբ հաղորդեցին Զատկուան պատգամը:

Նոյնպէս անոնք իմացան հարցումները մեր երիտասարդներուն:

Բանտը այցելելով մեր եկեղեցիներուն պատասխանատուները պարզապէս կատարեցին հրամանը Յիսուսի Քրիստոսի:

«Ես բանտն էի եւ դուք ինձ այցելեցիք»:

Սորվինք մանաւանդ երբեք չմոռնալ ու իրենց բախտին չձգել մեր հայրենակիցները, ըլլան անոնք բանտերու մէջ թէ այլուր:

Վերապատուելի ՌԸՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
(Հայ Աւետարանական Եկեղեցի)
Իսի - լէ - Մուլինօ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԷԿ՝ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՅՍՕՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ

Քիչ էր թիւը Ամերիկահայութեան, երբ 1910 թուականին հիմը կը դրուէր Հայ Կարմիր Խաչին՝ Ամերիկայի մէջ: Եւ ի՞նչն էր, որ ազգային ծանր տագնապներու ընթացքին, հայրենի հողէն խլուած եւ օտար հողերու վրայ նետուած բեկորները, հազիւ տեղաւորուած՝ նուիրուէին հանրային աշխատանքներու:

75 տարիներ առաջ Նիւ - Եորք քաղաքին մէջ հիմնադրուած այս կազմակերպութիւնը բնական արդիւնքն էր ազգային այն բարձր գիտակցութեան, որ երկրէն մինչեւ Ամերիկաները իր վերասլաց յորձանքին մէջ քաշած էր Հայութիւնը: Հայ Օգնութեան Միութեան գոյացումէն քանի մը տասնամեակներ առաջ ծագում առած հայ Ազատագրական Շարժումը շատ կարճ ժամանակաշրջանի մը ընթացքին կարողացած էր ազգային ինքնագիտակցութեան հրաւիրել ժողովրդային լայն զանգուածները: Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Հայը կը գիտակցէր թէ հազարամեակներու հարուստ պատմութիւն եւ մշակոյթ ունեցող խրատիպ ազգի մը ներկայացուցիչն էր, եւ թէ իբրեւ այդպիսին, իրաւունք ունէր հպարտ ու բաց ճակատով ազատօրէն գոյատեւելու այլոց կողքին:

1910-ին, Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ Հայ Օգնութեան Միութեան ծնունդը բնական արդիւնքն էր Ազատագրական Պայքարի միջոցաւ վերականգնած ազգային ինքնագիտակցութեան: Թէ ոչ ինչո՞վ կարելի է բացատրել ա՛յն պարագան, որ հայրենի հողերէն հազարաւոր մղոններ հեռու, խումբ մը Հայեր մէկտեղուին ու սկսին մտահոգուիլ երկրի ժողովուրդին վիճակով ու իրենց ժամանակէն, հանգիստէն ու դրամէն բաժին հանեն իրենց ազգակիցներուն:

Թէեւ սկզբնական շրջանին ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը առաւելաբար կեդրոնացաւ երկրի ժողովուրդին ու մարտիկներուն օգնութիւն հասցնելու գործին վրայ, սակայն նոյն ատեն տենդագին կերպով յառաջ տարուեցաւ ամերիկաբնակ հայութեան ազգային գիտակցութեան զարգացման աշխատանքը եւ որքան բարձրացաւ ժողովուրդի ազգային գիտակցական մակարդակը, այնքան արագօրէն տարածուեցաւ ՀՕՄ-ի ցանցը:

ՀՕՄ-ի երկրորդ պատգամաւորական ժողովի գումարման թուականին, 1919 Յունիսին, մասնաճիւղերու թիւը բարձրացած էր 54-ի: Ուրախ ու խանդավառ էր այդ ժողովին մթնոլորտը: Նոր շրջան մը կը սկսէր կանացի այս կազմակերպութեան համար: Եկած էին պատգամաւոր ընկերուհիներ ողջունելու Հայաստանի նորաստեղծ Հանրապետութիւնը եւ ուխտելու նոր թափով ու հաւատքով լծուիլ գործի՝ շուտով դարմանելու եւ հոգալու ցաւ ու ցրիւ եղած մեր ժողովուրդի կարիքները:

Այս ժողովին տրուած որոշումով էր, որ կը բացուէր Հայաստանի մէջ հիւանդանոց մը հիմնելու հանգանակութիւնը եւ միայն քանի մը ամիսներու ընթացքին կը գոյացուէր 25.000 տոլար:

Ահաւասիկ էջ մը եւս 75-ամեայ Հայ Օգնութեան Միութեան ծանր մատեանէն, որ լեցուն է հրաշագոր իրագործումներու անհամար օրինակներով. անանձնական նուիրումի եւ աննկուն կամքը անեղծ պատկերներով: Յոբելենական այս շքեղ առիթով, երբ կը պատրաստուինք բանալու յաջորդ հատորը, լեցնելու նոր էջ մը, կ'անդրադառնանք այն ծանր պարտաւորութեան, որու յանձնառութիւնը կը ստանձնենք այսօր, իբրեւ ժողովուրդ: Որովհետեւ մեզի կը տրուի առաքելութիւնը ՀՕՄ-եան այս նոր հատորի ամէն մէկ էջը նախորդէն աւելի բարձր ու նշանակալից իրագործումներով լիացնելու:

Մեզմէ իւրաքանչիւրը պէտք է այդ ծանր պարտաւորութիւնը զգայ իր ուսերուն վրայ եւ իրագործելիք հսկայական աշխատանքը ամէնօրեայ ապրում դարձնէ: Պատմութեան մեզի յանձնած յանձնառութիւնը մասնակի մասնակցութեամբ եւ իբրեւ պարզ պարտականութիւն կարելի չէ իրագործել. ամբողջական գիտակցութիւն, հաւատք եւ նուիրում է հարկաւոր, մեր դիմաց ցցուած մարտահրաւէրին պատուով պատասխանելու համար. ՀՕՄ-ի եօթանասունհինգամեակին առթիւ յայտարարուած ՀԱՅ ֆոնտի հանգանակութեան ճշգած նշանակէտը պատուոյ խօսքի վերածելու համար:

ԾՈՒՂ ՈՒՂԻ ԾՈՒՂ ՈՒՂԻ

ՊՈԼԻՍԷՆ Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին, Մարտ 18-ին, ներկայացուած է Խօժէն Լապիշի «Երկու ամչկոտներ» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Տարօն Քէնյ. Սիրականեանի: Պոլսոյ մէջ հայերէն լեզուով թատերական ներկայացումներու արտօնութիւնը կնճռոտ հարց մը դարձած է եւ դիմումներու պատասխանները կ'ուշանան երկար ամիսներ, անկարելի դարձնելով թատերական գործի մը վրայ աշխատանքը: Այս պատճառաւ Սանուց Միութիւնները վերջերս ըսկըսած են թրքերէնով ներկայացնել իրենց ընտրած խաղերը: Այսպէս ըրած են նաեւ Ֆէրիգիւղցիները: Ձեռնարկը տեղի ունեցած է Սանուց Միութեան 25ամեակին առթիւ:

×

ՊՈԼԻՍԷՆ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 19-ին, տեղի ունեցած է վաղեմի կեդրոնականցի Նուպար Պետրոսեանի արտասանութեան երեկոյթը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկայ եղած է նաեւ Շնորհք Պատրիարք: Նուպար Պետրոսեան հրամցուցած է հայ քերթողութենէն դոհարներ՝ սկսելով Նահապետ Քուչակէն եւ Սայաթ Նովայէն, հասնելու համար մինչեւ մեր օրերը: Արեւելահայ եւ արեւմտահայ բանաստեղծներէն արտասանած է գործեր՝ Իսահակեանէ, Թումանեանէ, Չարենցէ, Պարոյր Սեւակէ, Մեծարենցէ, Վարուժանէ, Պոլսոյ հայ բանաստեղծներէն Շիրվանզէ, Խրախունիէ, Զահրատէ, Անդրանիկէ, վերջացնելու համար Վահան Տէրեանի «Հրաժեշտի Գազել»ով: Փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

×

ՊՈԼԻՍԷՆ Պէշճեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 21-ին, տեղի ունեցած է Կոմիտասի նուիրուած յուշի երեկոյթ մը: Ներկայ եղած է Շնորհք Պատրիարք: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետ Յովհաննէս Չէքրալի: Կոմիտասի կեանքն ու գործը ներկայացուցած են Աննա Թուրա եւ Անի Ելլորգ: Յայտագրի գեղարուեստական առաջին բաժինին մասնակցած են Սայաթ Նովա երգչախումբի մեներգիչները եւ դաշնակահար Սայաթ Զաման: Երկրորդ բաժինին մեկնաբանուած են Կոմիտասի երգերն ու նուագները, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը սրահին մէջ: Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք նշած է. «Հրճուանք պատճառող երեկոյթ մըն էր այս մէկը. այսպիսի ձեռնարկներ մեզ կը տանին, կը կապեն մեր արմատներուն: Այս գիշեր մենք անգամ մը եւս որոնեցինք ու կապուեցանք մեր արմատներուն»:

ԱՐԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

- Հայրիկ, այսօր լաւ տեսայ քեզ:

Օտար չի հնչեր այս նախադասութիւնը ինծի: Թէեւ ոչ մէկ օր ես զիս նախորդէն աւելի լաւ կը զգամ, - բայց կարեւորութիւն չունի: Անոնք որ զիս աւելի լաւ կը տեսնեն, պարզապէս ըսել կ'ուզեն թէ նախորդէն աւելի գէշ չեմ: Վարաթարացում մը չկայ կացութեանս մէջ եւ ատիկա արդէն փաստացիօրէն կը նշանակէ թէ աւելի լաւ եմ...:

Կու գայ, քրտինքը սրբելով կը նստի: Վազն ի վաղ եկած է սանդուխէն: Քանի մը վայրկեան հանգչելէ ետք, ակնարկ մը կը պտըտցնէ շուրջբոլորը, տեսնելու համար թէ ամէն ինչ կարգի՞ն է: Վերմակս կը վերցնէ, տակերը կը նայի, սաւան մը կը շտկէ, բարձը կը կոկէ, մարմինս գոլոյնի ջուրով կը շփէ քիչ մը: Այս բոլորը կ'ընէ շատ մեքենականօրէն, վարպետ հիւանդապահուհիի մը նման, մէկ կողմէ խօսելով իր առօրեայ կեանքին մասին: Ի՞նչ նորութիւններ կան: Ռուբիկին դասերը ի՞նչպէս կ'երթան: Յակոբին գործերը կը կաղա՞ն դարձեալ: Այս գիշեր հիւր պիտի ընդունի՞ն:

- Երէկ շատ համով տոլմա մը եփած էի: Յակոբը խենթ եղաւ: Քեզի ալ քանի մը հատ բերի, հայրիկ: Պիտի ուտես անպայման...

- Գիտես որ չեմ կըր...

- Ճիգ մը ըրէ: Պէտք է ուտես...: Արդէն շատ սիրտ կը հատցնեմ Ռուբիկին համար: Այս տղան բնաւ ախորժակ չունի, ի՞նչ պիտի ընեմ, չեմ գիտեր: Իր ամէնէն սիրած բաները կը պատրաստեմ, նորէն չուտեր: Ախորժակի դեղ կու տամ, օգուտ չունի: Կ'ըսեմ որ օր մը բժիշկի տանիմ, նայիմ ի՞նչ կ'ըսէ: Թէեւ քիլօն լաւ է, նիհար չէ...:

Եւ Սաթենիկ կը խօսի մէկ նիւթէն ուրիշի մը անցնելով: Ես մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընեմ այս բոլորը: Նոյնիսկ կը ջանամ զանոնք լաւ մը արձանագրել մտքիս մէջ, որովհետեւ քիչ ետք, երբ ան պիտի մեկնի, ես պիտի սկսիմ վերյիշել զանոնք եւ անոնց վրայ պիտի մտածեմ լայնօրէն: Սաթենիկին պատմածներուն մէջ կան շատ բաներ որոնք քանի մը ժամուան համար ինծի խոկումի նիւթ կը հայթայթեն: Մանաւանդ այն մանրամասնութիւնները, որոնք ուղղակի կը վերաբերին ընտանիքին...: Ա՜հ որքան սիրելի են այդ մանրամասնութիւնները...:

Բայց Սաթենիկ արդէն կը ցատքէ տեղէն.

- Երթամ հայրիկ, ալ ուշացայ, դուն քիչ մը քնացիր: Վաղը դարձեալ պիտի գամ, այո՞:

Գլխովս այո կ'ըսեմ:

Մարդ մը նոյն վայրկեանին այնքան տըխուր եւ այնքան երջանիկ չի կրնար ըլլալ, որքան ես կ'ըլլամ երբ Սաթենիկ հրաժեշտ կ'առնէ ինծմէ: Հարկաւ բաժնուելու, հիւանդանոցի մը մէջ անշարժ մնալու տխրութիւնը կայ մէջս, բայց նաեւ երջանկութիւնը՝ գիտնալու, որ աղջիկս վաղը դարձեալ պիտի գայ:

Հիւանդապահ մը կը մտնէ ու սենեակին լոյսը կը վառէ: Մեր վրայ ակնարկ մը անգամ չի նետեր: Հոս ամէն պաշտօնեայ լաւ գիտէ իրգործը եւ հիմնական սկզբունքն է՝ չխառնուիլ ուրիշին գործին, ճկոյթն անգամ չշարժել ուրիշի մը պատկանող գործի մը համար...: Բայց իրականութեան մէջ չեմ կրնար պնդել, որ այս հիւանդանոցին մէջ աշխատողները անգութ են եւ անզգամ: Մարդկային թաքուն ջիղ մը կայ անոնց սրտին խորը, չեմ կասկածիր: Միայն թէ քիչ անգամ կը յայտնուի այդ ջիղը: Ատոր համար ալ հանդիսաւոր առիթներու պէտք է սպասել: Դժբախտութեան, տառապանքի ինչ ինչ տեսարաններ, որոնք մեր աչքերէն արցունքներ կրնան բերել, անտարբեր կը թողուն զանոնք: Մինչեւ իսկ մահուան, մեռած մարդուն կը նային պաղ եւ անշահախնդիր այնպիսի նայուածքով մը, որ կը ցնցէ քեզ: Այս մարդիկը սիրտ չունին, կ'ըսես: Բայց ունին: Մահուան դիմաց քար դարձած այս սիրտերը մէկ մըն ալ կը նայիս անօրինակ ցնցումով մը շարժեր են մանուկի մը ժպիտին դիմաց, իր հիւանդ մայրը համբուրող անուշիկ զաւկի մը տեսարանին դիմաց, կամ սա երիտասարդ ամուսնին դիմաց, որ ծննդաբերող իր կնոջ փունջ մը ծաղիկ կը բերէ...: Ես այնպիսի շատ պարագաներու ականատես եղայ այս սենեակին մէջ, կամ լսեցի հիւանդապահներուն բերնէն: Երբ լաւ տրամադրուած են, ինչե՜ր, ինչե՜ր կը պատմեն անոնք...:

Հիւանդապահը լոյսը կը վառէ ու կը մեկնի: Սենեակը մէկ երկվայրկեանի մէջ գիշերային սենեկազգեստ կը հագնի: Օրուան լոյսին այս նահանջը՝ արուեստական լոյսի դիմաց, տրտմանոյշ բան մը կը յառաջացնէ մարդուս մէջ: Բայց կարճատեւ է ատիկա: Գոնէ ինծի համար: Որովհետեւ, ոմանք պիտի զարմանան, շատ պիտի զարմանան թերեւս, ատիկա իմ ամէնէն բաղձալի ժամս է անկողնիս մէջ: Բաղձագրաղ թէ՛ մարմնապէս, եւ թէ՛ մանաւանդ բարոյապէս:

(Շար. 5)

Այրի Տիկին Օդսէն Մուրատեան
զաւակներն ու թոռները,
Այրի Տիկին Կամսար Մուրատեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մուրատեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անրի Մուրատեան
եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր՝

ՊԱՐԳԵՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
(Վանեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 31-ին Մոնմորանսիի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 16ին
Cimetière Nouveau de Montmorency
23. rue de Groslay — Montmorency

Մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Սոնա Բաբելեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 6, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, իր մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՍՏՂԻԿ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Յետ հոգեհանգստեան պաշտօնին գերեզմանի օրհնութիւն Անտիյիի գերեզմանատունը:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Թագուհի Գույումճեան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին է յիշատակ, այս Կիրակի, Ապրիլ 6, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Բաքկէն Պօտոսեանի յիշատակին Մխիթարեան նախկին սան մը 500 Ֆ. կը նուիրէ Մխիթարեան Օժանդակ Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան 200 Ֆ. կը նուիրեն Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն) Տիգրան Տէմիրճեանի յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԷՆՍԷՆ. - Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան 400 Ֆ.:

ԼԱ ՍԻՈԹԱ. - Տիկին Աղաւնի Յակոբեան 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի յիշատակին Տիկին Եղիսաբէթ Պետիկեանէ 200 Ֆ. եւ 300 Ֆ. ալ Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍԸ

նուիրուած՝ արեւմտահայ նահատակ բանաստեղծներու՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿի,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆի եւ
ՍԻԱՄԱՆԹՕՅի

Ապրիլ 13, Կիրակի, ժամը՝ 16ին
Հ.Բ.Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, — 75017 Paris

կը բանախօսէ՝
Տոքթ. Հերմինէ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
— Գեղարուեստական յայտագիր —
Արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Վեհանոյշ Թէքեան (ձայներիզով)
Նազարէթ Պշտիկեան
— Մուտքը ազատ է —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան
Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

— ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ —

Գեղարուեստական բաժին — Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱՉԵԱՆ
Պ. Միհրան – Թիէրի ԱԻԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ — Պ. Հրանդ ԿԻՒԶԷԼԵԱՆ

Réservations :
AVDOYAN 91 70 02 33 — BABAYAN 91 66 30 66 — GRACIAN 91 93 32 18

Entrée 120 Frs.

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Ապրիլ 6, Կիրակի, ժամը՝ 15·30-ին՝
Au Théâtre du Moulin
47, bd. Perrin — 13013 Marseille

Յայտագիր. -

Ա. - Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Սեւակի վերջին Օրերը, 5 պատկեր:
Հեղինակ - Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարաճեան:
Նիւթ Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերական խումբի կողմէ:

Բ. - Ռուբէն Սեւակի գործերուն վերլուծումը:

Գ. - Արտասանութիւն. -
Ա. Յովսէփեան,
Ա. Նազգաշեան,
Ա. Վարպետեան:

Դ. - Խմբերգներ. - Գարուն եւ Գուսան Երգչախումբերէն:
Խմբավարներ. -
Ժ. Ըըլմազեան,
Խ. Ըըլմազեան:

Réservation :
91 - 77 - 84 - 70 — 91 - 87 - 43 - 71

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20-ին
Տեղերը ապահովել մինչեւ Ապրիլ 9, հեռաձայնելով՝
Տիկին Եոլանտին՝ 46 - 56 - 02 - 21
կամ Պ. Շնորհքին՝ 48 - 24 - 63 - 89

Այրերն ալ կ'ընդունուին . . . .

ՌԱՏԻՕ–ՖՈՒՐՎԻԷՐ

Ունկնդրեցէք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7·15–ին:

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :

«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».

07 avril : Le Madénataran.

14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍԻ. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 6, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ
ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐՆ ԵՆ. -

Ա. - Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն:

Բ. - Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ:

Գ. - Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ:

Ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը, ժողովը օրինաւոր կը համարուի եւ տրուած որոշումները բացարձակ ի զօրու են:

STAGE
DE
HAY DJAMPA

L'ART MARTIAL HAY
A LA M.J.C. CORDERIE - MARSEILLE

En l'honneur de la semaine commémorative du 24 Avril, l'Association «L'Ecole des Descendants de Hayk» organise un stage de formation sur l'art martial arménien les samedi 26 et Dimanche 27 Avril à la M.J.C. Corderie : 33, boulevard de la Corderie — 13007 Marseille.

Ouvert à tous à partir de 16 ans, autorisation parentale pour les mineurs.

Le stage regroupe les phases suivantes :
- *Assouplissement*
- *Musculation*
- *Respiration*
- *Méditation*
- *Objectifs et origine du Hay Djampa*
- *Techniques de défense*
- *Techniques de combat*
- *Philosophie et psychologie hay*

Réunions d'information le Jeudi 10 Avril à la M.J.C. Corderie Marseille - à 18h 30

○ Bulletin d'inscription à rendre avant le 15 avril à l'adresse :
ERECA - B.P. N° 61 —
92222 Bagneux Cedex

Nom :
Prénom :
Date et lieu de naissance :
Adresse :

Télephone :

Stage (assurance comprise)
○ le 26 Avril — 130 F par personne
○ les 26 et 27 Avril — 200 F par personne
Réglement à l'ordre de «HAY DJAMPA»
Signature de l'auditeur — Signature des parents (pour les mineurs)

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ապրիլ 6, Նոր Կիրակի, ժամերգութեան սկիզբ 8·30: Հոգեհանգիստ կը կատարուի ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

×

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց՝ Համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմաց: Ժամերգութիւն 8·30, պատարագ 10, Հոգեհանգիստ 11·30:

×

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 6, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ արղյ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. Էթիէնի եւ շրջանի Հայութեան ... շադրութեան կը յանձնուի թէ Մարտէն ի վեր պատարագներ կը մատուցուին ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակիները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45, rue de la Défense: Կարեւոր օրակարգ. 30-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 14·30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

գունաւոր:

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն:

Մուտքը՝ 30 Ֆ.:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Տէսինի՝
ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ»
Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ»

բեմադրութեամբ՝ Վահէ Զէքեանի:
Լիոնի «Սալ Մոլիէռ» թատերասրահին մէջ:
18 - 20, Quai de Bondy - Lyon 5e
Տոմսերու վաճառում Տէսինի Մշակոյթի Տունը եւ Սիւզան Քութիւռ:
28, rue Bugeaud — Lyon

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
5
SAMEDI
5 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.197 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.197

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քրիստոնեաները իրենք զիրենք բոլորովին լքուած կը զգան, Ֆրանսացի գէտերու մեկնումէն ետք: Փախուստ մը եւ աւելին՝ պարտութիւն մըն է կարգ մը Լիբանանցիներու համար: Նախկին նախարարապետ՝ Ռեմոն Էտտէ յայտարարած է՝ «Ֆրանսա, ուրեմն, որոշեց քաշել Պէյրութի իր 45 դէտերը: Լիբանանցիք կը հասկնան, որ չէր կրնար այլեւս թողուլ որ իր զաւակները մեռնին, աւելորդ տեղը, թիրախ ծառայելով քաղաքացիներու, որոնք չեն դադրիր նաեւ զիրար սպաննելէ: Բայց, Լիբանանցիք երբեք չեն կրնար հասկնալ որ Ֆրանսա քաշէ ՖԻՆԻՒԼ-ի (ՄԱԿ-ի միջամտութեան ուժեր) իր զօրախումբը որովհետեւ այն ատեն լիբանանեան Հանրապետութեան վախճանը կ'ըլլայ: Ճիշդ է, որ կապոյտ սաղաւարտաւորները իրենց պաշտօնը չեն կրցած կատարել, այն պարզ պատճառով, որ Ապահովութեան Խորհուրդը անոնց երբեք չէ տուած թիւ 425 եւ 509 բանաձեւերը գործադրելու միջոցները (Իսրայէլի կը հրահանգէին զօրքը քաշել հարաւէն)»: Փարիզի մէջ, կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ դէտերու վերադարձը բան չի փոխեր, մինչ Մոնտ կը գրէր թէ որոշումը տրուեր է Մարտ 16-էն առաջ, բայց որոշուեր է ընտրութիւններէն ետք յայտարարել, որպէսզի կառավարութիւնն ալ պատասխանատուութեան իր բաժինն ունենայ:

ՖՐԱՆՔԻ արժեզրկումի մը մասին շըշուկներ կան եւ հերքումներն ալ ոչ ոք կը համոզեն, քանի որ երբեք արժեզրկում մը առաջուընէ չի յայտարարուիր: Հինգշաբթի իրիկուն արդէն, ծանր «յարձակումներու» ենթակայ էր ֆրանքը սակարաններու մէջ, հասնելով հազիւ արտօնուած համեմատութիւններու: Արդարեւ, մարքի բաղդատմամբ իջած էր մինչեւ 3 Ֆր. 11-ի (սահմանը՝ 3, 0665): Պանք տը Ֆրանսը դադրեցուցած էր իր միջամտութիւնը զօրավիգ կենալու համար ֆրանքին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը մասամբ ջնջեց այն օրէնքը, որ կ'արգիլէր քաղաքական նախկին ղեկավարներուն (զինուորական պետական հարուածէն առաջ) հրապարակային ելոյթներ ունենալ: Այդ օրէնքին համաձայն, այդ քաղաքական դէմքերը նոյնիսկ մամուլով չէին կրնար արտայայտուիլ Թուրքիոյ վիճակին մասին: Այլապէս կրնային 3 ամիսէն մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ: Ջնջուած չէ սակայն օրէնքին այն մասը, որ կ'արգիլէ իրենց՝ քաղաքական գործունէութիւն ունենալ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, մեռած է Այաթոլլա Քազըմ Շարիաթմատարի, 83 տարեկան, որ Խոմէյնիի մրցակիցը կը նկատուէր: Զերբակալուած էր 1982 Ապրիլին եւ ամիս մը ետք, հեռատեսիլէն խոստովանած էր որ տեղեակ էրդաւի մը, զոր պատրաստած էր նախկին արտաքին նախարարը՝ Ղոտպզատէհ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդանաւին ահաբեկչական արարքին քննութիւնները կարծել կու տան թէ ռումբը նստատեղիին տակը դրուած է Աթէնք (երթի ճամբուն վրայ) Լիբանանուհիի մը կողմէ: Իսրայելացիներու համար թէեւ, սուրիամէտ պաղեստինեան կազմակերպութեան մը գործն է, հաւանաբար կրկին Աբու Նիտալի մատը կայ, ըստ նոյն աղբիւրին: Ուրբաթ օր, Ֆիկարօ կրկին կը գրէր այս մասին, կրկնելով նոյն տեղեկութիւնները, ինչ կը վերաբերի «Ազատագրման Հայկ. Համայնավար կազմակերպութեան մը», որ, ԱՍԱԼԱ-ի մերձաւոր շարժում մը կ'որակէ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանը կարելի չեղաւ կազմել Հինգշաբթի օր, համայնավարներն ու ընկերվարականները կը մերժեն Ազգ. Ճակատի ներկայութիւնը այդ դիւանին մէջ: Ձախը համամիտ է ամբողջ կազմը թողուլ նոր մեծամասնութեան (Էռ - Փէ - Էռ / Իւ - Տէ - Էֆ), բայց Լը Փէն վճռած է Սահմանադրական Խորհուրդին բողոք ներկայացնել, եթէ փոխ - նախագահութիւն մը չստանայ: Ճիշդ է որ սահմանադրական գետնի վրայ՝ իրաւունքն է:

ՄԱՔՍ ԿԱԼՕ, որ 1985, Ապրիլէն ի վեր Մաքէնի տնօրէնն էր, քաշուեցաւ, թերթը անգամ մը եւս ծախուած ըլլալով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 17-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհ. Միութեան ֆութպոլի Ա. դասակարգէն հանդէս եկող 22 խումբերու ախոյենութեան խաղերը սկսած են: Այս տարի եւս Ա. դասակարգէն հանդէս կու գայ Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» խումբը, որուն յառաջիկայ խաղերուն ժամանակացոյցը կու տանք ստորեւ (երթի մրցաշարք):

ԱՊՐԻԼ

9	Կոտայք - Կոլոս
12	Կոտայք - Մետալուրգ
17	Կուզբաս - Կոտայք
20	ԲՄԱ Խ. - Կոտայք
26	Կոտայք - Իսկրա
29	Կոտայք - Շինճիկ

ՄԱՅԻՍ

11	Կոտայք - Դինամօ Պ.
17	Ֆակէլ - Կոտայք
20	Լոկոմոտիւ - Կոտայք
28	Կոտայք - Կուբան
31	Կոտայք - ԲՄԱ Ռոստով

ՅՈՒՆԻՍ

7	Ատլանտաս - Կոտայք
10	Դաուգավա - Կոտայք
18	Կոտայք - Պախտակոր
21	Կոտայք - Պամիր
28	ԲՄԱ Կարպատներ - Կոտայք

ՅՈՒԼԻՍ

1	Նիստրու - Կոտայք
9	Կոտայք - Սպարտակ
12	Կոտայք - Գուրիա
19	Կոտայք - Ռոտոր
22	Կոտայք - ԲԿՄԱ

×

«Կոտայք» ախոյենութեան կը մասնակցի հետեւեալ կազմով. -

Խումբի պետ՝ Ն. Պետրոսեան
Գլխաւոր մարզիչ՝ Ա. Անդրէասեան
Մարզիչ՝ Ս. Պետրոսեան

Բերդապահներ՝	
Ա. Անտոնեան	25 տարեկան
Ա. Աւագեան	24 տարեկան
Յետսապահներ՝	
Ա. Մովսիսեան	32 տարեկան
Լ. Եարլուկեան	33 տարեկան
Ա. Սարգսեան	28 տարեկան
Ռ. Վարդազարեան	26 տարեկան
Ս. Դերձեան	26 տարեկան
Մ. Խաչատրեան	23 տարեկան
Միջնապահներ՝	
Ս. Պօղոսեան	27 տարեկան
Գ. Յովհաննիսեան	26 տարեկան
Ռ. Բոստանջեան	24 տարեկան
Ա. Ասլանեան	23 տարեկան
Ս. Նիկոլեան	23 տարեկան
Յառաջապահներ՝	
Ս. Զաքարեան	27 տարեկան
Բ. Սաֆարեան	24 տարեկան
Ռ. Յակոբեան	27 տարեկան
Գ. Պօղոսեան	22 տարեկան
Է. Յովսէփեան	23 տարեկան
Վ. Սուքիասեան	30 տարեկան

« FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN »

COMMUNIQUÉ

Suivantt testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer.
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine.
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à LA MALMAISON, 18, rue Louis Tourte 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR, LYON, FRANCE, qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une première attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1986.

Les attributions seront proclamées le samedi 21 juin 1986, en une séance solennelle qui sera tenue à LA MALMAISON.

pour le Conseil d'Administration
de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

le Président
Professeur Pierre MARION

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԳ. ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Որբերու Օգնութեան Մարմին	10·000
Պ. Վահէ Զիլինկիրեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Գունտուրաճեան (Գերմանիա)	3·040
Կապոյտ Խաչ	2·000
Տիկին Լիւսի Չէյպէկեան	1·000
Պ. Արտաշ Տէյիրմէնճեան	1·000
Պ. Սամուէլ Սահակեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ե. Հազվարդեան	1·000
Պ. Գր. Միւճէրէտեան	1·000
Տիկին Արմենուհի Մինասեան եւ զաւակները	1·000
Պ. Պալի Քիւչիւկեան	1·000
Ֆէրիգիւղի Նախկին Սանուց Միութ.	500
Պ. Եսայի Ղազարեան	500
Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան	500
Տիկին Յակոբ Պալեան	500
Օր. Լիլիան Տարօնեան	500
Պ. Նիկողոս Նիկողոսեան	500
Ոմն	500
Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան	400
Տէր եւ Տիկին Ժ. Սապանճեան	300
Տէր եւ Տիկին Փիէր Պոնէ	300
Տէր եւ Տիկին Կարօ Աճէմեան	300
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մանուկեան	300
Տիկին Աֆքէրօղլու (Գերմանիա)	250
Պ. Կորիւն Բարխեան	200
Պ. Ժաք Լաֆճեան	200
Օր. Ժ. Զիլինկիրեան	100
Տէր եւ Տիկին Զրաքեան	100
Տիկին Վ. Պայրամեան	100
Գումար՝	33·090

ԱՆԿԷՆ - ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ
ՃԱՇԻՆ (Մարտ 14)
ՅԱՒԵԼԵԱԼ ՑԱՆԿ

Տիկին Սարգիսեան	2·000
Տէր եւ Տիկին Հաար	2·000
Սետիփար Ընկ.	2·000
Տէր եւ Տիկին Ա. Էթիէմէզեան	2·000
Տոքթ. եւ Տիկին Ժերար Ալթունեան	1·000
Ոմն	300
Գումար՝	9·300

Նախորդ ցանկին («Յառաջ», Մարտ 28) Տէր եւ Տիկին Ա. Ռահանեան, պէտք է ըլլայ Տէր եւ Տիկին Ա. Խախամեան՝ 2·000:

×

Գումար՝	42·390
Նախորդ Գումար՝	516·430
Ընդհ. Գումար՝	558·820

	ՏՈԼԱՐ
Ալֆրէտ Եուսուֆեան (Ժընեւ)	1·000
«Հայրենիք», Պոսթըն	100
Անդրանիկ Եագուպեան (Ռիչմընտ)	50

	Զ. Ֆ.
Շառլ Փիլիպպոսեան (Ժընեւ)	20·000
Ոմն (Ժընեւ)	3·000

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (104) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Գրականութիւն եւ Քաղաքականութիւն
Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
Օշականեան Մատենագրութիւն
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
Parigi 1985 - 86
B. Hamazasb SAKAYAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԸ ԸՍՏ ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ

Ա. Հ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բ - «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան շրջանային պատասխանատու քարտուղարների եւ այլ պաշտօնատար անձանց դատավարութիւնը

Դատաքննութեան նիստերը տեղի ունեցան 1919 թ. Յունիսի 21-ին, 23-ին եւ 28-ին, իսկ դատավճիռը կայացուեց շատ ուշ, այն էլ՝ Ստամպոլի ռազմական Առաջին արտակարգ ատեանի յանձնախմբի կողմից՝ 1920 թ. Յունուարի 8-ին: Մեղադրական ակտի եւ դատավճռի տուեալներով ամբաստանւում էին 35 անձինք:

19 Յունիսի 1919 թուագրուած մեղադրական ակտում մատնանշւում է, որ շրջանային պատասխանատու քարտուղարներն իրենց գործունէութեան ընթացքում կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի եւ կառավարութեան կողմից ըստացուած բանաւոր եւ գրաւոր գաղտնի հրամանների համաձայն անօրէն միջամտութիւն են ունեցել կառավարութեան գործերին եւ մասնակցել մեղադրեալ Թալաթ փաշայի եւ նրա գործընկերների կատարած յանցագործութիւններին:

«Ընդունուած յատուկ օրէնքի համաձայն, - նշւում է մեղադրական ակտում,- այլ վայրեր տարագրուող Հայերի քարաւանները ոչնչացուել են ճանապարհին, տեղծուած քրէական յանցագործ հրոսակախմբերի կողմից, իսկ նրանց (Հայերի) գոյքն ու ունեցուածքը ենթարկուել է կողոպուտի եւ յափշտակութեան: «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան առաջնորդները մի ներքին գաղտնի ուժ ստեղծելով, զանազան ձեւերով այլափոխել են Օսմանեան Կայսրութեան սահմանադրական օրէնքները եւ իրենց քմահաճ գործարքներն իրականացրել են վիլայէթներում «պատասխանատու քարտուղարներ» եւ «լիազօրներ» անուան տակ գտնուող իրենց մարդկանց միջոցով: Բացի այդ, հարստութիւն դիզելու մոլուցքով տարուած, օգտագործել են պատերազմական իրավիճակը եւ ժողովրդին խիստ անհրաժեշտ մթերքների հարցում գրաւուել չարաշահումներով եւ սպեկուլյացիայով: Միեւնոյն ժամանակ իրենց արարքներին արտաքուստ օրինականացման ձեւ տալով՝ գործել են ըստ իրենց քմահաճոյքի» (Թիւ՝ 3586, էջ՝ 164):

Դեռեւս «Միութիւն և առաջդիմութիւն» կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի անդամների դատավարութեան առաջին փուլի 5րդ եւ 6րդ նիստերում որպէս մեղադրական ապացոյց բերուած հեռագրերն ու նամակները միանգամայն հաստատում էին, թէ ինչպիսի սերտ համագործակցութեան մէջ են եղել շրջանային պատասխանատու քարտուղարները կենտրոնական կոմիտէի հետ: Այդ գրութիւնները ցոյց են տալիս, թէ ինչպիսի ակտիւ գործունէութիւն են ծաւալել նրանք «Յատուկ կազմակերպութեան» համար քրէական յանցագործներ հաւաքագրելու գործում (տե՛ս Թիւ՝ 3554, 3557):

Պատասխանատու քարտուղարների հարցաքննութեան ընթացքում հիմնական շեշտը նոյնպէս դրւում է արեւմտահայութեան տեղահանութեան, կոտորածների եւ ունեցուածքի կողոպտման հարցի վրայ:

«Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան մի շարք ղեկավարների նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած տեղահանութեան եւ կոտորածի գործում, - նշւում է յանձնաժողովի նախագահ Մուսթաֆա Նազըմ փաշան, - եթէ մասնաճիւղերը օժանդակութիւն չցուցաբերէին, ապա այդ աստիճանի ոճրագործութիւն տեղի չէր ունենայ: Հետեւաբար, կուսակցութեան մասնաճիւղերն անուղղակի մասնակցութիւն են ունեցել: Իսկ մասնաճիւղերի պատասխանատուութիւնն էլ ընկնում է քարտուղարների եւ լիազօրների վրայ» (Թիւ՝ 3596):

Հարցաքննութեան ընթացքում Խարբերդի պատասխանատու քարտուղարն ու միւս մեղադրեալներն իրենց յանցանքը թեթեւցնելու համար նոյնպէս աշխատել են խուսափել ու արդարանալու ուղիներ որոնել, պատասխանելով, որ տեղահանութիւնը, իբրեւ թէ, կատարուել է օրէնքի հիման վրայ եւ կառավարութեան կարգադրութեամբ: Յանձնաժողովի նախագահ Մուսթաֆա Նազըմ փաշան, հերքելով նրանց կեղծ ցուցմունքները, նշում է. «Օրէնքի մէջ ասուած է, որ տեղահանութիւնը կատարուելու է ռազմական տեսանկիւնից անհրաժեշտ եղած վայրերում, մի՞թէ դուք (խօսքը Խարբերդի պատասխանատու քարտուղար Ապտուլ Ղանի պէյին է ուղղուած) չէիք նըկատում, որ ձեզ մօտ դրա անհրաժեշտութիւնը չկար... մի՞թէ չէիք կարող այդ հարցը քննարկել եւ ինչ-որ միջոցառում ձեռնարկել այդ ուղղութեամբ...: Օրէնքով կատարուած գործողութիւնների համար ոչ մէկին պատասխանատուութեան չենք ենթարկում: Իրականութիւնն այն է, որ տեղահանութեան քօղի տակ կոտորած են սարքել (ընդգծումը մերն է - Ա. Փ.): Ահա այդ արարքի համար է, որ ձեզ պատասխանատուութեան ենք ենթարկում» (Թիւ՝ 3596):

Այսպէս, ուրեմն, 1920 Յունուարի 8ի դատավճռում նշւում էր, թէ ինչպէս վերոյիշեալ պատասխանատու քարտուղարներից և լիազօրներից մի քանիսը օժանդակել են կենտրոնական կոմիտէի նախաձեռնութեանը եւ իրենց մասնաճիւղերում հաւաքագրած մարդասպանների եւ այլ քրէական յանցագործների միջոցով կազմակերպել Հայերի կոտորածն ու ոչնչացումը եւ նրանց ունեցուածքի կողոպուտը: «Ահա այս ձեւերով եւ օրէնքի բուն ոգուն հակառակ, -նշւում է դատավճռում,- տեղահանութիւնը ծաւալուել է բոլոր կողմերում համատարած եւ առաջ բերել ողբերգական ծանր իրավիճակ: Բոլոր ապացոյցներն ու փաստերը միանգամայն հաստատում են, որ կոտորածներն անմիջապէս իրականացուել են «Միութիւն եւ առաջդիմութիւն» կուսակցութեան ստեղծած «Յատուկ կազմակերպութեան» կողմից, իսկ պատասխանատու քարտուղարներից ոմանք նպաստել եւ հեշտացրել են այն իրենց մասնակցութեամբ» (Թիւ՝ 3772):

Դատարանի որոշմամբ նրանց յանցագործ արարքներն առընչւում էին քրէական օրէնսգրութեան 45րդ յօդուածի ցուցումով՝ 55-րդ յօդուածի վերջին կէտի հետ: Այսպիսով, Սինոպի երեսփոխան Հասան Ֆէհմի պէյը, Խարբերդի պատասխանատու քարտուղար Ապտուլ Ղանի պէյը Պոլսի պատասխանատու քարտուղար Միդհատ պէյը դատապարտուեցին տասը տարուց աւելի ժամկէտներով բանտարկութեան: Մի քանիսը դատապարտուեցին տարբեր ժամկէտով բանտարկութեան, իսկ միւսները դաշնակիցների կողմից կալանատնից վերցուելով աքսորուեցին Մալթա կղզի (Թիւ՝ 3772):

Գ - Եոզկատի, Տրապիզոնի, Պիւյիւք Տէրէի եւ Խարբերդի տեղահանութեան եւ կոտորածների յանցաւորների դատավարութիւնները

Այս դատավարութիւնների ընթացքում Ստամպոլի ռազմական արտակարգ ատեանը մանրամասն հետաքրքրութիւն էր կատարում նաեւ գաւառներում տեղի ունեցած տեղահանութեան եւ կոտորածների անմիջական իրականացնողների նկատմամբ:

Առաջինը լսուեց Եոզկատի Հայութեան տեղահանութեան եւ կոտորածի գլխաւոր յանցագործներ, Եոզկատի մութասարրիֆի տեղակալ եւ Պօղազլեանի քայմաքամ Քէմալ պէյի եւ Եոզկատի ոստիկանութեան պետ, Թէվֆիկ պէյի կատարած յանցագործութիւնների հարցը:

Եոզկատը գտնւում էր պատերազմական թատերաբեմից շատ հեռու, բայց տեղի Հայութիւնը նոյնպէս ենթարկուեց դաժան հալածանքների:

«Հայերի դրամն ու ունեցուածքը կողոպտուելուց յետոյ, - ասուած է 1919 թ. Ապրիլի 8-ի դատավճռում, - նրանց քարաւանները ճամբու էին դրւում կեանքի ապահովման բոլոր միջոցներից զուրկ: Նոյնիսկ մի շարք ատոր մարդկանց դաղտնի հրահանգները կատարելով, ոչ մի ուշադրութիւն չէին դարձնում նրանց կեանքի ապահովման խնդրին, այլ, ընդհակառակն, բոլոր տղամարդկանց ձեռքերը իրար ամուր կապելով, զրկում էին ինքնապաշտպանութեան ամէն մի հնարաւորութիւնից: Եւ այդպէս մտածուած կերպով աւեր էին տալիս, որպէսզի իրականացուի այդ ծանր ողբերգութիւնը» (Թիւ՝ 3617):

Դատավճռում բերուած մեղադրական ապացոյցները վկայում են, որ տեղի Հայութեանը կոտորելու համար Քէմալ պէյը ոտքի է հանել ոչ միայն իր տրամադրութեան տակ գտնուող սանճաքի Թուրքերին, այլեւ կոչ է արել բոլոր մահմեդականներին ոտքի կանգնել հայ ժողովրդին ի սպառ ոչնչացնելու համար: Դատարանը միահամուռ մեղաւոր ճանաչելով նրան, կայսերական քրէական օրէնսգրքի 170 եւ 171րդ յօդուածների հիման վրայ նրան դատապարտեց մահուան, իսկ Թէվֆիկ պէյը նոյն օրէնսգրքի 45րդ յօդուածով դատապարտուեց 15 տարուայ տաժանակիր աքսորի: Քէմալ պէյի մահավճիռը վաւերացուեց սուլթանի կողմից եւ նրան կախեցին Ստամպոլի Պայազէտի հրապարակում՝ 1919 թ. Ապրիլի 11ին:

Տրապիզոնի Հայերի տեղահանութիւնը եւ կոտորածին վերաբերող դատավճռով մեղադրւում էին ութ յանցագործներ, բայց հիմնական պատասխանատուութիւնը դրուած էր Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյի եւ կուսակցութեան պատասխանատու քարտուղար Նայիլ պէյի վրայ:

Տրապիզոնի դատավճռում մանրամասն խօսւում է նաեւ Հայերի լքեալ գոյքերի կողոպտման եւ կորստի մատնելու մասին: Այսպէս՝ Տրապիզոնի ոստիկանապետ Նուրի էֆէնտիին իբրեւ թէ յանձնարարուած է եղել տեղահանուած Հայերի լքեալ գոյքի հաւաքման, գրանցման եւ պահպանման հարցը: Մինչդեռ նա գործնականում ոչ մի միջոցառում չի ձեռնարկել այդ ուղղութեամբ: Աւելին, նրա հրամանով լքեալ գոյքը յափշտակուելով, մատնուել է կատարեալ կորստի:

Գործադրուած ծանր յանցագործութիւնների համար դատարանը վերոյիշեալ 170 եւ 171-րդ յօդուածների հիման վրայ հեռակայ կարգով մահուան է դատապարտել Ճէմալ Ազմի եւ Նաիլ պէյերին, դատարանում ներկայ Տրապիզոնի հարկային տեսուչ Մէհմէդ Ալի պէյը դատապարտուեց տասը տարի ժամկէտով տաժանակիր աքսորի, իսկ մնացած մեղադրեալները՝ 1 - 2 տարուայ բանտարկութեան:

Ճէմալ Ազմի պէյը իր արժանի պատիժը ստաւ հայ վրիժառուների կողմից՝ 1922 Ապրիլի 17-ին Պէրլինում: Իսկ Նաիլ պէյը կախաղան բարձրացուեց Անգարայում 1926-ին Քէմալ Աթաթիւրքի դէմ մահափորձ կազմակերպելու մեղադրանքով:

Յայտնի է, որ պատերազմի ընթացքում երիտթուրքերը մի շարք վայրերում հաշուեյարդար տեսան նաեւ արաբների, ասորիների եւ յատկապէս Յոյների նկատմամբ: Օրինակ՝ Պիւյիւք Տէրէի (Ստամպոլի արուարձաններից մէկը) տեղահանութեան ժամանակ Հայերի հետ ծանր հալածանքների ենթարկուեցին նաեւ Յոյները:

1919 Մայիսի 24-ին Պիւյիւք Տէրէի բընակչութեան տեղահանութեան պատասխանատուների համար ընդունուած դատավճռում նշւում է, որ տուեալ շրջանի ղեկավարները տեղահանութեան ընթացքում, իրենց անձնական շահն ու սոսր մտադրութիւնները իրականացնելու համար, բնակչութեանը տրամադրել են շատ կարճ ժամանակամիջոց, որպէսզի նրանք ստիպուած լինեն իրենց ունեցուածքը թողնել ու հեռանալ: Պիւյիւք Տէրէի ողբերգութեան հիմնական պատասխանատուներն էին ոստիկանապետ Ապտուլքէրիմ եւ առեւտրական Ռէֆիկ պէյերը, որոնք առանց խղճի խայթի, ոտնակոխ անելով մարդկային ամենատարրական իրաւունքները, բնակչութեանը բռնի տեղահանելով, կողոպուտի են մատնել բոլորի շարժական եւ անշարժ գոյքերը (Թիւ՝ 3618): Պիւյիւք Տէրէի գործի դատավճռով մեղադրեալները դատապարտուեցին մի քանի տարի ժամկէտերով բանտարկութեան:

Դեռեւս երիտթուրքերի կառավարութեան պարագլուխների դատավարութեան ընթացքում կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի անդամ եւ «Յատուկ կազմակերպութեան» նախագահ Պահաէտտին Շաքիր պէյը հեռակայ կարգով մեղադրւում է արեւմտահայութեան տեղահանութեան եւ կոտորածների [illegible] յղացման ու հիմնական կազմակերպողներից մէկը լինելու ծանր յանցանքով: Պահաէտտին Շաքիր պէյը եւ Խարբերդի կուսակցութեան պատասխանատու քարտուղար Ռէսնէլլի Նազըմ պէյը իրենց կատարած ծանր յանցագործութիւնների համար պատժի ենթարկուեցին Խարբերդի Հայութեան տեղահանութեան եւ կոտորածի 1920 թ. Յունուարի 13-ի դատավճռով:

«Մեղադրեալ տոքթ. Պահաէտտին Շաքիր պէյը, որպէս «Յատուկ կազմակերպութեան» նախագահ, - նշւում է դատավճռում, - Ստամպոլից դուրս գալով [illegible] կրել է շրջագայել Տրապիզոնի, Էրզրումի եւ այլ վիլայէթներում: Միեւնոյն ժամանակ բանտերից դուրս բերուած ոճրագործներից եւ յանցագործներից կազմուած հրոսակախմբերի գլուխն անցնելով, տարբեր ժամանակներում եւ տարբեր վայրերում կոտորել է տեղահանուած Հայերին եւ նրանց ունեցուածքը ենթարկել կողոպուտի» (Թիւ՝ 3771):

Պահաէտտին Շաքիր պէյը հեռակայ կարգով դատապարտուեց մահուան, իսկ Ռէսնէլլի Նազըմ պէյը՝ 15 տարուան տաժանակիր աքսորի: Դատավճռի վերջում դատական ատեանի երեք անդամներ նշում են կատարել, որ Ռէսնէլլի Նազըմ պէյը նոյն աստիճանի յանցագործ է, ինչ Պահաէտտին Շաքիրը, եւ պահանջել են նրա նկատմամբ նոյնպէս մահավճիռ [illegible] յանել: Պահաէտտին պէյը եւս սպանուեց հայ վրիժառուների կողմից՝ 1922 թ. Ապրիլի 17-ին Պէրլինում:

Դատավարութեան նիւթերը որոշակի պատկերացում են տալիս արեւմտահայութեան տեղահանութեան եւ կոտորածների կազմակերպման ու իրագործման մասին:

Դատաւորները, ի հարկէ, ոչ բոլոր դէպքերում ցուցաբերեցին անհրաժեշտ հետեւողականութիւն եւ խորութիւն: Նրանցից շատերը, կապուած լինելով երիտթուրքերի հետ, յաճախ հակուած էին [illegible] խորանալ կատարուած փաստերի մէջ եւ [illegible] ընդունել խիստ որոշումներ: Այդուհանդերձ, պատերազմի աւարտից յետոյ երիտթուրքերի պարագլուխների դատավարութիւնը խոշոր երեւոյթ էր արեւմտահայութեան նկատմամբ տեղի ունեցած հալածանքներն ու ցեղասպանութիւնը համայն մարդկութեան առաջ բացայայտելու տեսանկիւնից:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԳԱՆՁԻՆ ՔՈՒՆԸ

Մայիս 27, 1938. «Էքսէլսիոր» [illegible] էջին վրայ լուր մը կը խորագրէ. «Գանձը՝ պատի մը մէջ»: Նոյն օրուան «Փըթի Փարիզիէն» թերթն ալ կու տայ լուրը «Հողակիր բանուորներ գտած են Թագաւորին զինակիրին պահուած գանձը»:

Այս խորագիրները կ'ակնարկեն [illegible] Մուֆթար գտնուած ոսկեայ դրամներ[illegible]: Բանուորներ որոնք շէնք մը կը փլցնէին պատի մը մէջ գտած են կերպասի երկու փաթթոցներ: Բանալով տեսած են դրամներ, որոնք նախ պղինձէ կարծուած [illegible] նոյնիսկ գործաւորներէն ոմանք մէկ [illegible] մը կը բաժնեն իրենց միջեւ, իրենց զաւակներուն տալու համար, [illegible] մոռցած ըլլալով որ բոլորովին անարժէք բաներ են: Այսուհանդերձ անոնցմէ մէկը [illegible] գտնուածը ցոյց կու տայ բարեկամի մը, [illegible] կը թելադրէ ոսկերիչի մը դիմել. ոսկերիչը կը հաստատէ թէ պղինձէ կարծուած այդ դրամները Լուտովիկոս ԺԵ.ի ոսկեայ դրամներ են: Գանձ մըն էր ուրեմն գտնուածը...:

Տեղեկանալով կացութեան, ոստիկանութիւնը կը շրջապատէ վայրը. պետ[illegible]

ները կը շարունակուին: Մայիս 28-ին նոր դրամներ եւ Նոյեմբեր 14, 1756 թուականով կտակ մը կը գտնուի:

Այս դէպքը բարեբախտ առիթ մը կ՚ըլլայ լրագրողներու. պատահարին հրաշալի հանգամանքը մէկդի, կայ նաեւ մեծ լռութիւն մը երանգը, շնորհիւ մի ոմն Տիկին Թէքսիէի: Ան 1911-էն 1936 թշուառ կեանք մը ապրած էր այդ շէնքին մէջ: Նոյնիսկ ամուսինը օր մը պատ մը փլցունել տուած էր հոն… եւ դժբախտաբար «ծանուցած» պատը չէր այդ մէկը: Հասկնալի է իր հարցումը, զոր կ՚ուղղէ լրագրողներու. «Կը կարծէ՞ք որ ինծի բան մը կու տան. ո՛չ, 500 ֆրանք մը անգամ կը բաւէ»:

Կտակին գրութիւնը կը քննուի. ան կը սկսի հետեւեալ տողերով. «Ստորագրեալս՝ Լուի Նիվէլ, Թագաւորին նիզակակիրն ու քարտուղարը… կը հաստատեմ թէ աղջկանս՝ Անն Լուիզ Գլոտ Նիվէլի կու տամ…»:

Լուի Նիվէլի գանձը կը բաղկանար 3555 ոսկեայ դրամներէ որոնք հրապարակ հանուած էին 1726-ի եւ 1756-ի միջեւ: 1938-ին, գանձը համարժէք էր այդ շրջանի 2 միլիոն ֆրանքին:

Անմիջապէս Նիվէլի անունը կը շրջի ժամուլին մէջ. կը պրպտեն ընտանեկան պարագաները. 83 ժառանգորդներ մէջտեղ կ՚ելլեն: Հայրը՝ Փարիզի խորհրդարանի փաստաբաններէն, ծանօթ դէմք մըն է. 1718-ին երբ կը մեռնի, կը թողու երկու ամուսնութիւններէ ծնած բազմաթիւ զաւակներ:

Լուի Նիվէլ մասնաւոր մօտիկութիւն մը կը զգայ իր խորթ եղբօր՝ Ժանսէնիսթ աբբայ՝ Կաբրիէլ - Նիքոլայի հանդէպ: Իր եղբայրներէն ուրիշ մը խորհրդարանի փաստաբաններէն է: Ընտանեկան պարագաներու բերումով Լուի Նիվէլ կը գտնուի իր ժամանակի բախումներէն մէկուն ճիշդ կեդրոնը. խորհրդարանին եւ Ժանսէնիսմի միջեւ: Իր կրօնաւոր եղբայրը մեծ ազդեցութիւն ունի վրան: Անոր մօտիկ բարեկամն է Ժանսէնիսթ սարկաւագ Ֆրանսուա տը Փարի: Սէն Մէտարի իր թեմին մէջ ան հաստատած է հանրապազօրեայ զգեցեան սպասարկութիւն մը: Խոստակցութիւնը կ՚ազդէ սակայն իր առողջութեան ու կը մեռնի 1727-ին, 36 տարեկանին:

Մայիս 3-ին առաջին հրաշք մը տեղի կ՚ունենայ. աջ բազուկը անդամալոյծ կին մը որ ներկայ է թաղումին, թեւը կը շարժէ գագաղին ու կը բուժուի:

Հետզհետէ Սէն - Մէտարի գերեզմանատունը հաւաքավայրը կը դառնայ մոլեռանդ Ժանսէնիսթներու, մինչեւ որ թագաւորը կը փակէ զայն: Այդ փակումէն նաքն է որ Լուի Նիվէլ կը վարձէ ռիւ Մուֆթարի տունը որպէսզի կարենան հոն հաւաքուիլ:

Եղբայրը կը ձերբակալուի, սակայն շուտով ազատ կ՚արձակուի. այս միջոցին Նիվէլ ընտանիքը հսկողութեան տակ է. եւ նոյնիսկ երբ 1735-ին Կաբրիէլ կը վերադառնայ իր «հաւատքին» ու կը մերժէ օժանդակած ըլլալ ծայրայեղականներու, Լուի չի փոխեր իր գաղափարները ու կը սկսի կրկնակի կեանք մը վարել:

Երեւութապէս կնոջը հետ քաղքենիի կեանք մը կ՚ապրի: Սակայն կը շարունակէ յաճախել ռիւ Մուֆթարի տունը. երբեմն ամիսներ ամբողջ կը բացակայի ու ընտանիքը չի գիտեր, թէ ո՛ւր կը գտնուի: Եւ տարօրինակ է. այս հարուստ մարդը կը վախնայ, որ օր մը բաւարար դրամ չունենար իր գաղտնի գործունէութեան համար: Այս մտահոգութեամբ հետզհետէ իր հարստութիւնը կը փոխադրէ ռիւ Մուֆթարի տունը: Սակայն վայրը շատ ալ ապահով չէ. գողերու խմբակներ սկրսած են թափանցել հոն: Կը վախնայ ու կը պատրաստէ երկրորդ կտակ մը, ժառանգորդ նշանակելով աղջիկը: Գանձն ու կտակը կը պահէ ու առանց ժամանակ ունենալու անոնց թաքստոցը յայտնելու ընտանիքին, կ՚անհետանայ:

1756-ի վերջաւորութեան Լուի Նիվէլ «անյայտացած» կը նկատուի ընտանիքին կողմէ:

Պատմութիւնը սակայն հոս չաւարտիր. ժառանգորդուհին՝ Անն Լուիզ 1768-ին կ՚ամուսնանայ Թագաւորին զինակիր-քարտուղարին հետ: Ան ալ կ՚որոշէ փախցնել իր հարստութիւնը ու կը մեռնի առանց սակայն կնոջը կարենալ ըսելու իր գանձին տեղը:

Զարմանալի ճակատագիր մը կ՚ըլլայ Անն Լուիզին վիճակուածը, երբ նախ հայրը, յետոյ ամուսինը իրեն կը ձգեն գանձեր, որոնք ինք չի տեսներ իսկ: Երբ կը մեռնի 1810-ին իր ժառանգորդներէն մին որ լսած է երկու գանձերու պատմութիւնը, խուզարկութիւններ կը սկսի, որոնք կը մնան ապարդիւն: Սակայն երբ կը գտնուի ռիւ Մուֆթարի գանձը, հարցեր կը ծագին. ո՞վ պիտի ժառանգէ. Անն Լուիզ ուղղակի ժառանգորդ չունի, այլ չորս զարմիկներ միայն: Եւ 1938-ին 83-ի հասած է ժառանգորդներու թիւը:

Լուի Նիվէլի ժառանգորդներէն զատ իրաւունք կը պահանջեն նաեւ այն ինը գործաւորները որոնք գտած էին գանձը ու Փարիզի քաղաքապետարանը, որպէս շէնքին սեփականատէրը: Պատերազմը կը յապաղեցնէ այս կնճռոտ լուծումը: 10 տարի ետք միայն Սէնի դատարանը կը հարթէ հարցը. գտնուած ոսկեդրամները ժառանգութիւն մը կը նկատուին ու կը բաշխուին Լուի Նիվէլի ժառանգորդներուն միջեւ. իրենց բաժինը կը ստանան նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանը եւ ինը բանուորները:

Անկէ ետք բազմաթիւ վաճառքներ տեղի կ՚ունենան Փարիզ: Ամէնէն ծանօթներէն մէկն է 1952, Մարտ 20 եւ 21-ին Տրուոյի վաճառքը: Ներկայիս եւս, միշտ կարելի է գնել ռիւ Մուֆթարի ոսկեդրամներէն. անոնց գինը կը տարբերի 5 - 10 հազար ֆրանքի միջեւ:

Թ. Օ. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍԱՒ ԻՐ ՓԱՓԱՔԻՆ

Մարտ 23-ին, Կիրակի օր բաւական մեծ թիւով ընտանիքներ եւ հրաւիրեալներ ուրախութեամբ եւ մեծ գոհունակութեամբ եկած էին մասնակցելու միօրեայ հայկական դպրոցին հանդիսաւոր բացման:

Դպրոցը Նիսի Տիկնանց Միութեան վարչութեան հինգ տարուան տեւական եւ ժրաջան աշխատանքին եւ դիմումներուն արդիւնքն էր:

Վերջին տասնամեակի ընթացքին Նորեկներով բազմացող Նիսի Հայութեան այս խիստ կարեւոր կարիքը իրականացաւ շնորհիւ Նիսի ազնիւ ու կորովի երեսփոխան - քաղաքապետ եւ Ալփ-Մարիթիմի ընդ. խորհուրդի նախագահ Ժաք Մէտըսէնի:

Մինչեւ օրերս երախաներու մայրենի լեզուի ուսուցումը կը կատարուէր Նիսի Հայկական եկեղեցւոյ կից Օշական փոքրիկ սրահին մէջ, նախնական պայմաններու տակ. հոս 50-ի հասնող մանուկներու բազմութեան մը ժխորին մէջ՝ եթէ ոչ անկարելի, գէթ շատ դժուար կ՚ըլլար տըղոց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել:

Այժմու դպրոցը իրական պարգեւ մը եղաւ Նիսի Հայութեան, իր 275 քառ. մեթր տարածութեանը մէջ նոր - նոր, գեղեցիկ ու բոլոր յարմարութիւններով օժտուած 7 սրահներովը: Այժմ կ՚ունենայ 4 դասարան որոնց նստարաններն ու այլ կահաւորումը նուիրուած են Նիսի «էտիւքասիոն Նասիոնալ»ի պատուիրակ Տիկին Սոլանժ Ռոտրիկի միջամտութեամբ: Դպրոցը օժտուած է նաեւ արդիական պարասրահով մը, ինչպէս նաեւ խոհանոցով: Մանուկներու զբօսանքին համար տրամադրուած է յարմարաւէտ շրջապարտէզ:

Բացման ժապաւէնը կտրեց Տիկին Ռոտրիկ՝ Լուսաւորութեան ներկայացուցիչը:

Տիկնանց Միութեան վարչութեան կողմէ նախագահուհին՝ Տիկին Լուիզ Անտալեան իր բացման խօսքին՝ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետ Ժաք Մէտըսէնի եւ դպրոցի իրագործման սատարող քաղաքապետական բոլոր պաշտօնեաներուն:

Նախագահուհին ի յայտ բերաւ մանուանդ վերջին հինգ տարուան հետապնդումըն ու դժուարութիւնները:

Քաղաքապետութեան կողմէ ներկայ էին կցորդը՝ Պ. Ժոզէֆ Քալզա եւ Տիկին Սոլանժ Ռոտրիկ, պատմաբան եւ կրթական ներկայացուցիչ:

Այս վերջինս պատասխանելով վարչութեան նախագահուհի Տիկին Լուիզ Անտալեան բացման ուղերձին ըսաւ իմ մէջ այլոց.

«Ես շատոնց է որ ձեզի հետ հաղորդակցութեան մէջ եմ, ձեր աշակերտութեան դպրոց մը ճարելու աշխատանքին համար: Այսօր ես կը մասնակցիմ այս դըպրոցին բացման առթած ձեր երջանկութեան: Դուք չէ որ պիտի շնորհակալ ըլլաք, այլ մենք՝ Ֆրանսան պէտք է ձեզի շնորհակալ ըլլայ այն մշակոյթին համար որ դուք մեզի բերիք եւ զոր կը յաւերժացնէք զայն տալով ձեր զաւակներուն: Ես պատմագէտ եւ ուսուցչուհիի հանգամանքովս ձեր անցեալի մասին կը խօսիմ իմ աշակերտներուս: Մենք գիտենք թէ դուք Հայերդ ինչպիսի սիրով կապուած էք Ֆրանսայի, զայն պաշտպանելու, ներկայացնելու, պատուելու, անոր ընկերային եւ քաղաքական գործունէութեանց մասնակցելու հարցերուն մէջ: Ես ապահով եմ որ դուք, Տիկին Նախագահուհի, այս դպրոցին մէջ եւս պիտի շարունակէք ձեր գնահատելի աշխատանքը, շնորհիւ ձեր, ձեր ուսուցիչներուն, ձեր ողջ համայնքին անձնուիրութեանը, եւ այս բոլորը ձեր զաւակներուն, մեր քաղաքին եւ Ֆրանսայի երջանկութեան համար»:

Ապա գաղութիս հոգեւոր հովիւը ծայրագոյն վարդապետ Տարօն Ճերեճեան եւս խօսք առնելով կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց տեղական իշխանութեանց ու շնորհաւորեց Տիկնանց վարչութիւնը եւ իր օրհնութեամբ յաջողութիւն մաղթեց դպրոցի բոլոր կազմին:

ՇԱՊՈՒՀ ԿԵՏԻԿ

Թագաւորին բժիշկները

Մտագար արքան, դժբախտ Շարլ Զ. ունեցած 22 բժիշկ ունէր, առանց նկատի առնելու վիրաբոյժները, դեղագործներն ու մոգերը: Թագաւորին բժիշկները երկրին ամէնէն համբաւաւորներն էին:

Անոնք ճիշդ է որ վարձատրութիւններ կը ստանային, սակայն երբեմն նաեւ աքսոր ու շնորհազրկում, երբ ապարդիւն մնային իրենց խնամքները: Մոգերու վախճանը յաճախ ամէնէն ողբերգականը կ՚ըլլար: 1393-ին անոնցմէ մէկը որ կը յաւակնէր միակ բառով մը թագաւորը բուժելու զօրութեան տէր ըլլալ, կանչըւեցաւ. Արնո Կիյոմ կը կոչուէր. չկարենալով բուժել Շարլ Զ.ը, գոնէ իրեն արտօնուեցաւ ողջ առողջ վերադառնալ: Չորս տարի ետք, երկու վանական որոնք ներկայացան որպէս կախարդ, նոյն ճակատագիրը պիտի չունենային: Անոնք թագաւորին կլլել տուին մարգարիտներ, փոշիի վերածուած. այս տարօրինակ դեղը - որ ազդեցութիւն չունեցաւ անշուշտ - գիրենք Կրէւի հրապարակին վրայ գլխատուելէ չկրցաւ փրկել:

1403-ին, Պուրկոնեէն երկու կախարդներ եկան իրենց կարգին իրենց վարպետութիւնը փորձել դժբախտ թագաւորին վրայ. անոնց ալ վերջակէտը դրուեցաւ Կրէւի հրապարակը, սակայն այս անգամ խարոյկի մը վրայ…:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Նախ՝ կայ ճաշի հարցը, որ տաղտկալի բան մըն է ինծի համար. տաղտկալի ու յոգնեցուցիչ: Երբեմն օգնութեան իսկ կը կարօտիմ ճաշելու համար, եթէ ճաշը հեզուկ տեսակէ չէ: Բայց բուն զբաղումս մտային է, ոչ թէ մարմնական: Հասած է ժամը, երբ վերլուծումի պիտի ենթարկեմ իր վախճանին մօտեցող օրը: Զարմանալի է որ անկողնին մէջ տեւաբար պառկող մէկուն համար իսկ օրը լեցուն է հազարումէկ դրուագներով, շուրջը պատահած ինչ ինչ դէպքերով, քովը խօսուած ինչ ինչ խօսքերով: Ես կարգաւ կը մտաբերեմ զանոնք եւ կը խոկամ անոնց մասին: Ի՜նչ երջանկութիւն… Մտածել ու մտածել: Ես փառք կու տամ մտածելու այս կարողութեանս համար: Եթէ չունենայի զայն, թերեւս խելքս կը թռցնէի այս սենեակին մէջ: Բայց մտածելու տարօրինակ այս մոլութիւնս գոյն եւ իմաստ կու տայ պաշտպ ժամերուս: Հինէն ի վեր ունեցած եմ այդ մոլութիւնը: Արկածէն առաջ, երբ տակաւին բաց էր խանութս եւ ես կը նըստէի հաշուեսեղանին ետեւ, կը մտածէի միշտ: Թերթ կարդալու, տոմարները բանելու, նամակ մը գրելու պէս մասնաւոր զբաղում մըն ալ մտածելը եղած էր ինծի համար: Եւ մտածել՝ ոչ թէ պատահական նիւթերու շուրջ, հոսկէ հոնկէ մարդուս ուղեղին տիրապետող մտորումներու անձնատուր: Ոչ: Ես շատ կանուխէն կարգապահ ենթարկած էի մտածելու գործունէութիւնս: Ամէն օր մտածումի որոշ յայտագիր մը կը պատրաստէի եւ առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ կ՚իրագործէի այդ յայտագիրը: Յայտագիրին մէջ միշտ նախապատուութիւն կու տայի ընկերային նիւթերու: Մարդուն յարաբերութիւնը մարդու հետ, մարդուն յարաբերութիւնը իր ծնողքին կամ իր զաւկին հետ, մարդուն յարաբերութիւնը պետութեան հետ, մարդուն յարաբերութիւնը իր ազգին, իր ցեղակիցներուն հետ, եւայլն, եւայլն: Այսպիսի հազարումէկ նիւթեր ունէի գլխուս մէջ: Եւ կ՚ըսէի. այսօր պիտի մտածեմ սա նիւթին շուրջ: Անհամբերութեամբ կը սպասէի այն պահը, երբ ազատ պիտի մնայի ու պիտի ըլլայի մտածելու այդ մարմնամարզանքիս: Բնականաբար երբեմն մարդուս ուղեղէն ներս անկոչ մտորումներ ալ կը սպրդին, ինչպէս երբեմն դուռը կը զարնուի ու անակնկալ, կամ անբաղձալի մէկը կը մտնէ սրահէն ներս: Եթէ մտածումիս գիծը այդպիսի անկոչ եւ օտար միջամըտութենէ մը խանգարուէր, որքան ալ գըրաւիչ ըլլար նորեկը, կը վանէի զայն. շուտով: Վարպետօրէն կը փրկուէի անկէ եւ կը վերադառնայի օրակարգիս, ընդմիջուած կէտէն շարունակելու համար խոկումներս: Ասիկա մեծ հաճոյք մըն էր ինծի համար եւ կը յիշեմ թէ ինչպէս երբեմն յաճախորդի մը խանութէս մեկնելուն անգամ մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէի, որպէսզի հաշուեսեղանիս ետեւ առանձին մնայի եւ եզրակացութեան մը կապէի մտածումներու այն պտոյտը, որուն ձեռնարկած էի յաճախորդին ժամանումէն առաջ:

Համեստօրէն կրնամ ըսել, որ այս մարմնամարզանքիս շնորհիւ ունեցայ որոշ նիւթերու մասին պատրաստ համոզումներու այն պաշարը, որ զարմանք կը պատճառէր բարեկամական շրջանակներուս: Ես մտաւորական մարդ չեմ, մեծ զարգացում չեմ ստացած: Ճիշդ է որ շատ կը կարդայի, բայց իմ ընթերցումներս սովորական նիւթերու շուրջ էին, օրաթերթային նիւթեր, քիչ մը քաղաքական, բայց առ հասարակ ընկերային: Շատ բարդ ու դժուարահասկնալի նիւթերէ չէի սխորժիր: Պարզ մէկը եղած եմ միշտ, համոզուած՝ որ կեանքն ալ, մարդոց կողմէ ըստեղծուած հազարումէկ դժուարութիւններու ու բարդութիւններու ետին, պարզ, շատ պարզ եղելութիւն մըն էր: Կը ջանայի այդ կեանքին մասին յստակ գաղափարներ կազմել, համոզումներ գոյացնել:

Սակայն միայն արկածէս վերջ է որ անդրադարձայ թէ ինծի համար ինչպիսի օրհնեալ բարիք մըն էր մտածելու այս ունակութիւնը: Բացի անկումիս յաջորդող առաջին տասնըհինգ օրերէն, երբեք չկորսնցուցի գիտակցութիւնս, ոչ ալ մըտքի ու մտածելու պայծառութիւնս: Կայութեանս յուսահատութիւնը կրցայ նըշմարել ամբողջ մերկութեամբը: Այո, հըրաշք մը պէտք է պատահէր որպէսզի կարենայի անգամ մըն ալ ոտքի ելլել: Եւ այդ հրաշքը պիտի չպատահէր: Ամբողջ աշխարհս, որ ինծի համար մինչեւ այսօր ցանցառ ուղիներով միայն երկարած էր քանի մը քիլոմեթր քառակուսիէն անդին, հիմա պիտի դար ու խտանար հիւանդանոցի մը պզտիկ մէկ սենեակին մէջ:

(Տար. 6)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Մոմճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Զարզավաթճեան եւ Տիկին Յակոբեան 500ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մաթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Տէր-Յակոբեան 1000ական Ֆ., Տիկին Հուպուեան 100 Ֆ: Այլ առիթներով ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Գարակէօզեան 100 Ֆ., Պ. Ն. Պասմաճեան (Տարճայէն) 500 Ֆ., Ասթրա Փլասթիք (Պ. Պաղտասարեան) 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գավունճու 300, Տէր եւ Տիկին Տ. Տէր Յակոբեան, Տիկին Լ. Նշանեանի յիշատակին՝ 1000 Ֆ.:

×

Սէն - Ժերոմի Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Գէորգ Մէսճեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Պ. Էթիէն Մէժան 100ական, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ճըրիգեան 100 Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան 100 Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գնաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 100 «Յառաջ»ին, Պ. Աբրահամ Մանկասարեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պարսամիկեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Մարուգեան 30:

×

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Փետ. 9-ի իր ճաշին առթիւ. -

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկ 3.500, Կարպիս Ջրբաշեան 2.300, Միհրան Եփրեմեան 2.000, Գէորգ Պագըրճեան, Գառզու, Տիրան Ոսկերիչեան, Միհրան Քէհեաեան, Արթիւր Փանոսեան, Ոմն, Ոմն 1.000ական, Արա Տէյիրմէնճեան 750, Տիկին Սօնա Ծառուկեան, Յակոբ Վէզիրեան 500ական, Ս. Ք. Զանդու 400 (այս գումարին 200 Ֆ.ը Պետրոս Զարոյեանի մահուան առիթով), Ֆէրտի Ապաճեան, Վահրամ Արսլանեան 300ական, Եղիշէ Այվազեան, Արամ Մուրատեան 250ական, Լեւոն Սոփոկլեան, Մարտիկ Տակառեան, Ս. Գազանճեան, Ուզունեան (Մոնրէալ), Ոսկիան Պասմաճեան 200ական, Նուպար Քիրէճեան, Տիկին Ինճէեան, Տիկին Գույումճեան 150ական:

(Շար.)

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆԻ

ՄԱՐՄԻՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Փարիզի Հայկական Բարեգործական ընդհանուր Միութեան կարգադրութեամբ նաեւ՝ Ամերիկայի Ալեք Մանուկեան Հիմնարկի մասնակցութեամբ եւ օժանդակութեամբ, նորոգ հանգուցեալ (Յունուար 29, 1986-ին) գրագէտ Պ. Զարոյեանի վերաթաղումը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 9, Չորեքշաբթի, ժամը՝ 9-ին, Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, Հայ Մտաւորականներու դամբարանին մէջ:

Այս առթիւ, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ուղղէ հայ հասարակութեան եւ գրչի մարդոց, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ գան ու պատուեն գրագէտ Պ. Զարոյեանի յիշատակը, որպէս վերջին յարգանքի արտայայտութիւն:

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE
au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տարեց կնոջ մը խնամք տանելու եւ տան գործերով զբաղելու համար, կը փնտռուի հայ տիկին մը (բնակութեան կարելիութիւն):

Հեռաձայնել. - 48 - 87 - 99 - 06
կամ իրիկունները՝ 34 - 12 - 34 - 04

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով 48 - 24 - 46 - 57

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20-ին

Տեղերը ապահովել մինչեւ Ապրիլ 9, հեռաձայնելով՝
Տիկին Եօլանտին՝ 46 - 56 - 02 - 21
կամ Պ. Շնորհքին՝ 48 - 24 - 63 - 89

Այրերն ալ կ'ընդունուին . . . .

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ, բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 14.30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

4 ՕՐ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՄԱՅԻՍ 8, 9, 10 ԵՒ 11

ՎԱՐԴԱՏՕՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով պտոյտներ, 4 օրուան ընթացքին, հաւանաբար մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն Սէն Միշէլ:

Départ de l'autocar - Jeudi matin :
Mairie de Clamart . . . . à 8h
Eglise Arménienne
Issy-les-Moulineaux . . . . à 8h30
Gare Saint Lazare
25 rue de Rome . . . . à 9h

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 390 ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. - 39 85 36 53 - 48 54 35 74

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան, մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

— ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ —

Գեղարուեստական բաժին — Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱԶԵԱՆ
Պ. Միհրան – Թիէրի ԱՒԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ — Պ. Հրանդ ԿԻՒԶԷԼԵԱՆ

Réservations :

AVDOYAN	BABAYAN	GRACIAN
91 70 02 33	91 66 30 66	91 93 32 18

— Entrée 120 Frs. —

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS
PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻԻՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10ԷՆ 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
6
DIMANCHE
6 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 104

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.198 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.198

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(1)

1965–էն եւք, «քաղաքականացում» բառը, գաղափարը, նաեւ «հայ զանգուած»ի քաղաքականացման հրամայականը՝ դանդաղօրէն թափանցեցին հայ մամուլի էջերէն ներս: Սկիզբը, Լիբանանի, ՀՅԴ–ի դէմ Զաւարեանականներու, ինչպէս նաեւ Պաղեստինեան ձախին հակող անջատ ու անկախ մտածող դանդաղ երիտասարդական խմբակներու կարգախօսն էր այդ, աւելի «խօսք», քան «կարգ»: 1975–էն եւք ՀՅԴ–ի պաշտօնական մարմինները, անոր խմբագիրներն ու հռետորները բոլորովին իւրացուցին բառը, այնքան, որ առեն մը անկարելի էր ՀՅԴ-ի Մամլոյ Դիւանի յօդուածներէն որեւէ մէկը կարդալ, որեւէ՛ նիւթի մասին, առանց հանդիպելու այդ բառին: Լիբանանեան պատերազմի ընթացքին փոփոխութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ՌԱԿ–ի մտածողութեան եւ բառամթերքին մէջ, եւ այսօր «քաղաքականացում» բառը յաճախ կը գործածուի ՌԱԿ–ի պաշտօնական մամուլին մէջ ալ:

Վերջին հնգամեակին մանաւանդ, «քաղաքականացում» բառը օղակուեցաւ, սերտօրէն կապուեցաւ «մշակոյթ» բառին հետ, հայկական կուսակցութիւններու, մանաւա՛նդ ՀՅԴ–ի, երբեմն նոյնիսկ ՀԱՀԳԲ–ի մամուլին մէջ: «Բնազդային» կապ մը կար, կարծես, Միջին Արեւելահայ քաղաքականացած երիտասարդութեան համար, «հայրենասիրական» ոտանաւորին եւ ահաբեկչական արարքին միջեւ: ՀԱՀԳԲ–ի «Հայաստան» պարբերաթերթը կը պարունակէր բազմաթիւ ոտանաւորներ, խակ՝ այլ ոգեւորուած գրիչներու կողմէ, գուշակելի նիւթերու մասին: Իսկ 1982–էն ի վեր, կարծես ծրագրուած ձեւով, ՀՅԴ–ի մամուլը կը գրէ մշակոյթի — մանաւանդ գրականութեան– քաղաքականացման կարեւորութեան մասին:

1984–ին ՀՅԴ–ն Լիբանանի մէջ հրատարակեց 18ամեայ Ծօրճ Աստուրեանի Հայդուկներ գիրքը, վիպակ՝ նուիրուած «Լիզպոնի հերոսածին, նահատակ հինգ մարտիկներու անմեռ յիշատակին» (էջ 7), ինչպէս կը գրէ երիտասարդ հեղինակը իր յառաջաբանին մէջ: Այդ նախադասութեան մէջ «հերոսածին» բառը չակնարկեր հայ մարտիկներու ծնողներուն, — ածականը նոյնի՛նքն նահատակներուն կապուած է, զանոնք կ՚որակէ «հերոս – ծնող»ներ, այսինքն՝ օրինակելի անձեր, որոնց հերոսութիւնը պիտի բազմացնէ ուրիշ կամաւոր, մարտիկ – հերոսներու թիւը, անոնց քաղաքականացումն ու նահատակուելու պատրաստակամութիւնը: Լիզպոնի Հինգին նուիրումը ոգեւորած է Աստուրեան, որուն ստեղծած վիպակին կամաւոր – նահատակները կու գան ոգեւորելու, գրութեան ընդմէջէն, նոր ընթերցողներ:

Քաղաքականացնող, հերոսածին մշակոյթի մը, մանաւանդ գրականութեան մը պէտքը կը զգացուի եւ կը յայտարարուի դաշնակցական մամուլի ուրիշ բազմաթիւ գրողներու կողմէ: Օրինակ, — Շահանդուխտ, գրագիտուհի մը որ վեթերաններէն է այս հարցով զբաղողներուն, կը ստորագրէ «Բանաստեղծութիւն՝ վասն յեղափոխութեան» յօդուածը («Ազդակ»ի մէջ, սակայն ըստ մեր մամուլի անհաճոյ սովորութեան, նո՛յն կուսակցութեան Քալիֆորնիոյ պաշտօնաթերթ «Ասպարէզ»ը բնագրի հրատարակութեան թուականը չի ճշդեր, երբ զայն կ՚արտատպէ Սեպ. 18, 1985–ի իր թիւին մէջ): Այս յօդուածը գրախօսականն է Պետիկ Հերկելեանի «Եւ Երկիր Պաղանեմ» անունը կրող գրքոյկին: Գրախօսականը գրեթէ ոչինչ կ՚ըսէ գործին գեղագիտական արժէքին մասին, սակայն կը հաստատէ որ բանաստեղծը «յանուն հայրենիքի մարտնչող մարտիկներուն անկեղծ բարեկամն է... զինակիցը անոնց երազին ու տենչին»: Քաղաքականացած գրականութիւնը կ՚արժանանայ քաղաքականացած գրախօսականի՝ որ կը դրուատէ գործին քաղաքական – գաղափարաբանական արժէքը: (Ուրիշ առիթով պիտի արժէր խորհրդածել այս մօտեցումին մասին, ոչ գրագիտուհին մեղադրելու նպատակաւ, այլ հարցնելու համար թէ այս բոլորը ինչո՞վ կը տարբերի Խորհրդային Հայաստանի «գեղագիտական» մօտեցումէն, այդ մօտեցումէն՝ որուն կոմխաւական բնոյթը լուտանքներու ենթարկելէ չի ձանձրանար նոյնի՛նքն Դաշնակցական մամուլը: «Նախ հան զգերան յականէ քումմէ»...):

Աւելի կանուխ, Դեկ. 20, 1984–ին, «Հայրենիք» կ՚արտատպէր ՀՅԴ–ի որակաւոր երիտասարդ մտաւորականներէն՝ բանաստեղծ Ցարութիւն Պէրպէրեանի մէկ յօդուածը, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Ուժական Մշակոյթի մը Հրամայականը» վերնագրով: Պէրպէրեան կը շեշտէ որ մշակոյթը միայն գրականութիւն չէ, «այլ հիմնականօրէն գիտակցութեան ձեւ մըն է»: ՀՅԴ, կը գրէ ան, կը գիտակցի «այն մեծ ազդեցութեան, որ Րաֆֆիներու, Ծերենցներու, Նալբանդեաններու եւ Պէշիկթաշլեաններու սերունդը ձգած էր մեր ժողովուրդին վրայ»: Կը յիշէ որ Դաշնակցական մտաւորականութիւնը ոչ միայն գրականութեամբ, այլ նաեւ հրապարակագրութեամբ փորձած է խթանել ժողովուրդը, կազմել՝ որոշ գիտակցութիւն մը: Կը մէջբերէ Շաւարշ Միսաքեանի մէկ խօսքը, ուր ան կ՚այպանէ քաղքենի մշակոյթը, — «Կը մահացնենք ազգային կիրքերու աղօտ կայծը, վայրի առաքինութեանց յետին մասնիկը, որ կրցած է անվթար մնալ առեւտրական, խելօք ազգի պատմական արժանիքներու մօրուտին մէջ»: (Մէջբերուած «Վաղուան Համար» յօդուածէն, «Ազդակ», շաբաթաթերթ, 1909): Իմ կարգիս կը մէջբերեմ այս տողերը, հաստատելու համար որ Տ.ի եւ Պէրպէրեանի նման, ե՛ս ալ համաձայն եմ որ հրապարակագրութիւնը, գրականութիւնն ու մշակոյթը կրնան ընկերային ու քաղաքական եզր եւ ազդեցութիւն ունենալ: Աւելի՛ն: Ես կը պատկանիմ գրականութեան մասնագէտներու այն խմբաւորման, որ պիտի հաստատէր, – անխուսափելի է գաղափարաբանութեան կապը՝ գրականութեան եւ մշակոյթի հետ, եւ ուրեմն մշակոյթը, կամայ թէ ակամայ, դատապարտուած է ծառայելու իբր փոխանցման միջոց, գաղափարաբանութենէն՝ դէպի ընթերցող: Կարելի է ուրեմն եզրակացնել. քիչ մը հապճեպ, — եթէ այս է պարագան՝ ինչո՞ւ չհամաձայնիլ մշակոյթի քաղաքականացման հրամայականին: Այս արդար հարցումին պատասխանը ստիպուած է ըլլալ բարդ, բազմածալք ու բազմատեսակ: Իմ կարողութիւններէս վեր է լիօրէն պատասխանել անոր, նոյնի՛սկ եթէ տեղն ու ժամանակն ունենայի՝ հատոր մը գրելու այդ մասին: Մէկ բան, սակայն, կրնամ ըսել որոշ ինքնավստահութեամբ մը: Ընթերցողը, իբր անձ կամ հաւաքականութիւն, կրաւորական պարապ մը չէ, «վաքիում» մը չէ՝ որուն մէջ քաղաքականացած գրականութիւնը կրնայ լիցքի պէս իր փափաքած գաղափարները թխմել: Եթէ այդքան պարզ ըլլար հարցը, Լեհաստանի ղեկավարները, օրինակ, այսօր աւելի ապահով պիտի զգային իրենք զիրենք: 1945–էն 1985, 40 տարի, Համայնավար Կուսակցութեան գաղափարները ողողեցին լեհ մշակոյթի հրապարակը, գրական բոլոր սեռերու ընդմէջէն: Արդի՞ւնքը...: ՀՅԴ–ն ու ՌԱԿ–ը չեմ կարծեր որ նոյնքան լաւ հակակշիռ ունենան Սփիւռքահայ մշակոյթի հրապարակին վրայ, որքան ունեցաւ լեհ պետութիւնը ապարդիւն կերպով: Անշուշտ այս տողերը չեն ժխտեր մշակոյթի քաղաքականացման կարելիութիւնը, նոյնիսկ՝ անոր կարեւորութիւնը: Պարզապէս զգաստութեան կոչ մըն են, յաւելեալ մտածումի հրաւէր մը: Եւ այս բոլորը դեռ նկատի չեն առներ ուրիշ բարդութիւն մը, — ընթերցողէն անդին՝ արուեստներն ալ, արուեստի ձեւերը, կառոյցներն ու միջոցնե՛րն ալ զուտ կրաւորական կերպընկալներ չեն՝ զորս կարելի է թխմել – լեցնել փափաքուած գաղափարներով: Արուեստը ինքը կը դիմադրէ, կը ձեւափոխէ, կը յաղթէ, եւ կամ յաղթուելով գաղափար — փրոփականտի ճնշումէն՝ կը վերածուի չարուեստի, որ ոչ ոք խափեց Լեհաստանի մէջ, կամ՝ Խորհրդային Հայաստանի: Ինչո՞ւ տարբեր պիտի ըլլայ պարագան, նորէ՛ն հարց կու տամ, Սփիւռքի մէջ:

Չեմ ուզեր անարդար ըլլալ: Կրնայ ըլլալ որ Յ. Պէրպէրեանէն անդին, ուրիշներ ալ մօտեցած են այս հարցին, նիւթին բարդութեան վայել մտածելակերպով: Սակայն ընդհանրապէս, ինծի ծանօթ յօդուածները շատ պարզ, ուղղակի կապ մը կը տեսնեն գրողին, գրականութեան, նիւթին եւ ընթերցողին միջեւ: «Աբովեանի Վէրքէն սնաւ սերունդ մը յեղափոխական», կը գրէ Պետրոս Հերեան, որ քիչ մը շատ դիւրաւ զուգահեռ կը դնէ, — «Սեբաստացի Մուրատին զուգահեռ՝ ծնաւ... «ընկեր Մուրատին եւ իր կայծակնավազ ձիուն» նուիրուած Դանիէլ Վարուժանի Բեգաս–ը»: («Մուրատները կա՛ն. ո՞ւր են Վարուժանները», Ասպարէզ, Յուլիս 26, 1985): Այո՛, անկասկած որ ընկերա – քաղաքական որոշ պայմաններու գոյութեան շնորհիւ՝ նման զուգահեռ մը ծնաւ: Սակայն ի՞նչ էին կապերը, այդ երկուքին միջեւ, ու որքա՞ն կրկնելի է նման կապ, այսօր:

(2)

Զարմանալի չէ որ յամի Տեառն 1985–ին, մտաւորականներ համոզումով կը խօսին քաղաքականութիւն – մշակոյթ կապի մասին, այնքան պարզ եւ ուղղակի ազդեցութեան հասկացողութեամբ: Բոլորովին տրամաբանական չէ, սակայն զարմանալի ալ չէ, քանի որ երկու գործօն ազդակներ կը բանին՝ նման համոզում մը ստեղծելու: Առաջինը՝ պատմութիւնն է, — «այդպէս եղած է մշակոյթ – քաղաքականացում կապը՝ անցեալին. կրնա՛յ նորէն այդպէս ըլլալ՝ ապագային»: Ցարութեան եւ Վերածնունդի գաղափարն է այս: Միւսը, նոյնքա՛ն կարեւոր, անձնական փորձառութիւններու եւ վկայութիւններու գոյութիւնն է: Արուեստի եւ նոյնիսկ ոչ– գեղագիտական պատումներու ազդեցութիւնը երբեք կարելի չէ ստորագնահատել, որովհետեւ գրեթէ ամէն զգայուն անձ վայրկեան մը, օր մը, տարի մը, ամբողջ կեանք մը «համոզուած» անցուցած է հաւանաբար, այս կամ այն գործի հիպնոսացնող ազդեցութեան տակ: Մեր անցեալը լեցուն է նման անձերու վկայութիւններով, եւ նոյնիսկ մեր ներկան բոլորովին զուրկ չէ անոնցմէ:

Երկու օրինակ, երկու սերունդէ: Արմինիըն Օպզըրվըր անգլիագիր հայ թերթին մէջ Էտուըրտ Մարտիկեան «Հայութեան հանդէպ իր հետաքրքրական արթնացումը կը վերագրէ Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը գրքի ընթերցումին»: Ահա 70ամեայ ամերիկահայ միլիոնատէր մը, բարերար մը, ծանօթ ՀԲԸՄ–ի մէջ իր ունեցած գործունէութեամբ, որ 1982–ին, կը վկայէ արուեստի գործի համոզիչ ուժին մասին: Նոյն տարին, ծնունդով արժանթինահայ բանաստեղծուհի Ալիսիա Կիրակոսեան կ՚ըսէ, — «Րաֆֆին իր վէպերը գրելով՝ յեղափոխականութիւնը ժողովրդականացուց: Պարոյր Սեւակը իր «Անլռելի Զանգակատուն»ով ամբողջ Հայաստանի մէջ կայծ մը բռնկեցուց, եւ ազգային գիտակցութիւնը վերակենդանացաւ: Կայ նաեւ ազգային նկարագրի հարցը, որուն պահպանումը նախ եւ առաջ գրականութիւնը պիտի հետապնդէ, հաւանաբար»: («Զրոյց Ալիսիա Կիրակոսեանի հետ», Հորիզոն, Օգս. 16, 1982):

Ուրեմն՝ թէ՛ պատմական որոշ իրականութիւններ, թէ՛ ալ անձնական վկայութիւնը կը թուին հիմնաւորել քաղաքականութիւն – մշակոյթ կապը: Արդիւնքն այն է որ նոյնիսկ այսօր, Հայութեան, եւ մանաւանդ անոր ՀՅԴ–ի համակիր զանգուածին մէջ այս կապի մտանշումը կ՚ոգեկոչէ Րաֆֆի, ամէն բանէ առաջ, եւ կամ Ալիշան – Աբովեան– Նալբանդեան – Ծերենց – Րաֆֆի – Ահարոնեան շղթան: Այլ խօսքով, «Մշակոյթ»ը, կ՚ըմբռնուի իբր «գրականութիւն». վերջինս իբր վէպ (թէեւ Սիամանթօ ու Մ. Պէշիկթաշլեան կը յիշուին յաճախ, ու Վարուժան՝ երբեմն): «Կապ» բառը կ՚ըմբռնուի իբր գրականութեան ազդեցութիւնը՝ քաղաքականին վրայ, եւ «քաղաքականը» կ՚ըմբռնուի իբր «յեղափոխական» շարժում: (Շատ չենք խօսիր, օրինակ, Օտեանի եւ Փանչունիի հակա–յեղափոխական հակումներու եւ ազդեցութեան մասին: ՌԱԿ–ին գործին չի գար, իսկ ՀՅԴ–ն ալ կը սիրէ հաւատալ որ Օտեանի թիրախը ընկերվարական – ծայրայեղականներ են, որոնք կարծես միայն Հնչակեան էին...): Եւ վերջապէս, երբ քաղաքականը կը տեսնենք իբր ազդու գործօն՝ գրականին վրայ, միշտ նո՛յն ձեւով կը տեսնենք զայն, — քաղաքականը ներշնչեց գրագէտը (Մուրատը՝ Վարուժանը, Լենինը՝ Չարենցը) եւ այդ պատճառ եղաւ որ գրականութիւնը իր մէջ պարունակէ քաղաքականին ցոլացումն ու պատկերացումը, եւ ազդէ զանգուածին:

Կրկնեմ՝ այս բոլորը չեմ ուզեր բացարձակօրէն ժխտել: Սակայն, ստիպուած ենք մանրամասնել եւ բարդացնել իրականութիւնը, զայն լաւ հասկնալու համար: Նման բարդացումին առաջին քայլ մըն է հարց տալ, ինչպէս ըրի, — «եթէ գրականութիւնը համոզիչ է քաղաքական հարցերու մէջ, ինչո՞ւ Լեհաստանի նման երկրի մը մէջ դեռ չհամոզուածներ կան, ընդդիմութիւն կայ»: Երկրորդ եւ աւելի կարեւոր քայլ մըն է հարցնել, նախ, — «եթէ կան նման կապեր, ինչո՞ւ Խորհրդահայութիւնը, որ 65 տարիէ ի վեր համայնավար կարգերու տակ կ՚ապրի, միայն համոզուած համայնավարներէ չի բաղկանար», եւ ապա անմիջապէս հարցնել, — «սակայն ինչո՞ւ համար մեծ ազդեցութիւն ունեցած ըլլալ կը թուի Պ. Սեւակը, ինչպէս կ՚ըսէ Կիրակոսեան, եւ ինչո՞ւ ազդու եղած ըլլալ կը թուին Խաչիկ Դաշտենց, Յովհաննէս Շիրազ, Սերօ Խանզադեան, Պերճ Զէյթունցեան, Ստեփան Զօրեան եւ Դերենիկ Դեմիրճեան, օրինակ»:

Լաւատես միամիտ մը պիտի պատասխանէր, — «Յստակ է: Ժողովուրդը կը հաւատայ միայն, անո՛նց, եւ կը համոզուի միայն անոնցմէ՛, որոնք ճշմարտութիւնը կը խօսին»: Երանի՜ թէ այդպէս ըլլար, ու ճշմարտութեան ղօղանջները լսուէին ամէն կողմ, Հարաւային Ափրիկէէն (Պ. Պրէյթընպախ, Ժ. Քէօյցի) մինչեւ Քուպա (Ա. Քարփէնթիէր), Քոլոմպիայէն (Կարսիա – Մարքէզ) մինչեւ արաբ աշխարհն (Քանաֆանի, Էլիաս Խուրի), Միացեալ Նահանգներէն (սեւ գրողներ Ի. Ռիտ, Ճ. Ճորտըն) մինչեւ Գերմանիա (Կ. Կրաս) եւ Աւստրիա (Փ. Հանտքէ): Ինչպէս կը տեսնէ բանիմաց ընթերցողը այս ցանկէն, այս անունները բոլո՛րն ալ որոշ յաջողութիւն մը ունեցած են (ապա թէ ոչ մենք ոչինչ լսած պիտի ըլլայինք իրենց մասին), սակայն այդ յաջողութիւնը համոզիչ չէ եղած անպայման՝ իրե՛նց իսկ շրջանակին մէջ, — ապա թէ ոչ՝ Հարաւային Ափրիկէն, օրինակ, արդարութեան նմանող բան մը կ՚ունենար այսօր, ունկնդրելով Պրէյթընպախին:

Այլ խօսքով, քաղաքականութիւն – գրականութիւն կապը կը թուի ըլլալ ի–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՇԱԿԱՆԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յ. Օշական. – Նամականի (Ա. հատոր), 100ամեակի հրատարակութիւն, Թիւ 6, Պէյրութ 1983: Խմբագիր՝ Պօղոս Սնապեան:

Յ. Օշական. – Վահան Թէքէեան: Ներածութիւն եւ ծանօթագրութիւններ՝ Վաչէ Ղազարեան, Հրատ. Հ.Բ.Ը. Միութիւն Վ. Ապտալեան հիմնադրամի, Պէյրութ 1985 (1):

Օշականեան մատենագրութիւնը երկար ժամանակ խոպան դաշտ մըն էր: Երբ 1948-ին Հալէպի մէջ Օշական իր մահկանացուն կը կնքէր, իր ետին՝ Երուսաղէմի իր խուցին մէջ կը ձգէր հազարաւոր, թերեւս տասնեակ հազարաւոր անտիպ էջեր: Առաջին կարգին՝ Համապատկերի 7000 էջնոց ձեռագիրը, որունմէ առաջին հատորով՝ 500 էջը միայն հրատարակուած էր: Կը ձգէր հարուստ նամականի մը, տասնամեակներու ընթացքին ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն, բայց կազմուած նաեւ իր ընդունած նամակներէն: Ու վերջապէս մամուլին մէջ կը ձգէր անհամար էջեր, որոնք տեղ չէին գտած հատորի մէջ: Խոպան դաշտը մշակելու եւ կարգաւորելու ճամբուն վրայ՝ առաջին աշխատանքը եղաւ Երուսաղէմի մէջ՝ Համապատկերի տարիներու վրայ ձգձգուած հրատարակութիւնը, մինչեւ 5րդ հատոր: Երկրորդ ու կարեւոր հանգրուանը եղաւ 1958-ին՝ Խոնարհներու լման շարքին հրատարակութիւնը մէկ հատորով, Պէյրութի մէջ: Այդ թուականէն սկսեալ՝ Պէյրութը պիտի ըլլար Օշականի մատենագրութիւնը ամբողջացնելու սրբազան առաքելութեան ժառանգորդը: 1968-ին լոյս կը տեսնէր Համապատկերի 6րդ հատորը, 1973-ին՝ Հայրենիք ամսագրի մէջ լոյս տեսած երեք վէպեր համախմբող հատորը, Երկեր վերնագրով: 1978-էն 1982 Անթիլիասի մէջ լոյս կը տեսնէին Համապատկերի վերջին չորս հատորները, որոնց մէջ վերջինը գործին թագադրումն էր, քանի որ հոն՝ 650 էջի երկայնքին՝ Օշական իր իսկ գործին վերլուծումը կ'ընէր: Մօտ քառասուն տարի պէտք եղած էր ուրեմն սպասել, մինչեւ որ այդ գործը ամբողջութեամբ հասնի ընթերցողին ձեռքը (վերջին հատորը գրուած է 1944-ին):

1983-ին, այսինքն՝ Օշականի ծննդեան հարիւրամեակի տարին, երկարաշունչ ու պատկառելի ծրագիր մը կը մշակուէր Պէյրութի մէջ, Պօղոս Սնապեանի գլխաւորութեամբ, մէկ բառով՝ Օշականի Ամբողջական Գործը հրատարակելու ծրագիրը: Եւ քանի որ առ այժմ՝ մէկ հոգիի, նոյնիսկ՝ կրթական կամ ազգային մէկ հաստատութեան ուժերէն վեր ձեռնարկութիւն մըն է այս մէկը, ընտրութիւն մը կատարուած է: Հարիւրամեակի տարին լոյս տեսած հատորներուն մէջ՝ խմբագրական նօթ մը Օշականի վաստակը կը բաժնէ վերը ըսուածին համաձայն՝ երեք գլխաւոր խմբաւորումներու. ա) ձեռագիր վիճակի մէջ մնացած գործերը, բ) արդէն իսկ հատորով լոյս տեսածները, գ) պարբերական մամուլին մէջ ցրուած գրութիւնները: Կատարուած ընտրութիւնը այս է, որ «մենք նախամեծար համարեցինք կանդ առնել երրորդ շարքի գործերուն վրայ, որոնք, հասկնալի պատճառներով, այսօրուան ընթերցողներուն ջախջախիչ տոկոսին համար ունին ձեռագրային արժէք» (օրինակ՝ Նամականի, էջ 125): Հատորէ դուրս մնացած Օշականի տպագրեալ գրութիւնները խմբուած են այստեղ 21 տարբեր խորագիրներու տակ: Ծրագրուածը ասոնց հրատարակութիւնն է: Առաջին հունձքը (գոնէ՝ անկէ մեր տեսածը) կը բաղկանայ վեց հատորներէ, որոնց մաս կը կազմէ ներկայ նամականին:

Նամականի Ա. հատոր ուրեմն, որ կը բովանդակէ 23 նամակներ, բոլորն ալ առանց բացառութեան՝ արդէն իսկ մամուլին մէջ լոյս տեսած: Աղբիւրները մատչելի են՝ Հայրենիք, Շիրակ, Բագին, Նայիրի, Սիոն, Ցուսարեր, Նոր Գիր, փունջ մը՝ Սփիւռքի հանդէսներու ամենածանօթներէն: Կան նուազ ծանօթները նաեւ: Նամակներու թուականները կ'երկարին 1899-էն (պատանեկան նամակ մը, Արմաշէն Գ. Զագըրեանին ուղղուած) մինչեւ 1947: Իրենց առաջին հրատարակութեան առեն, առնուած էին անոնք «տարեց»ներու (Զօպանեան, Թէքէեան), ինչպէս «նոր»երու արժէքներէն: Կան նաեւ խմբագիրներու ուղղուած նամակներ, որոնք չափազանց հետաքրքրական են, որովհետեւ ցոյց կու տան Օշականի տեւական պայքարը հրապարակային ախորժակներուն դէմ: Բացառութիւն կը կազմէ հոս Ծառուկեան, որ պաշտպանած է Օշականը մինչեւ վերջը Նայիրիի մէջ:

Օշականի գրիչէն ելած ամէն մէկ տող մեզի համար անգնահատելի արժէք կը ներկայացնէ, ու նամակները թերեւս աւելի քան թէ մնացեալը, որովհետեւ բազմաթիւ առասպելներ կը շրջին Օշականի անձին շուրջ: Նամակներուն մէջ իր կենդանագիրն է որ կը պարզուի, ամենալայն ու հաւատարիմ տարողութեամբ, անձին ամենամտերիմ մտահոգութիւններով, որոնք գրագէտի իր մտահոգութիւններն են: Նամակները անմիջական լոյս մը կը սփռեն գրագէտին ծրագիրներուն, դառնութիւններուն, յոյսերուն եւ յուսախաբութիւններուն, ժամանակակիցներու հետ իր յարաբերութիւններուն վրայ: Փաստացի տուեալներ կ'ընձեռեն, մեր գիտցածը հաստատելով կամ ժխտելով: Ցետոյ՝ երբ Օշական կը տեսնէ թէ դիմացինը բարեացակամ վերաբերում մը ունի իրեն հանդէպ, կ'անգիտանայ ամէն վերապահութիւն, եւ իր խորագոյն համոզումները կը դրսեւորէ: Բացայայտ է այս՝ իր աշակերտներուն գրած նամակներուն մէջ (Սարաֆեան, Ֆենէրճեան, որոնց ուղղուած նամակները կը պատկանին ի հարկէ տարագրութեան վաղ շրջանին, քանի որ որոշ թուականէ մը ետք խզուած են յարաբերութիւնները, ու մնացած է դաւաճանուած ըլլալու դառնութիւնը միայն): Ըսի որ չահագրգռական է նաեւ թերթի խմբագիրներուն հետ թղթակցութիւնը: Դարբինեանին հետ օրինակ՝ ի յայտ կու գայ իր ալբուստր գրականութեամբ հանել ուզող Օշական մը, ու կը կարդանք ատկէ ետք հետզհետէ աճող հակադրութեան նշանները, հանդէպ հանդէսի մը, որ կարող չէր իր գրածները «մարսելու»:

Մնաց որ անհարկի է գերարժեւորել Օշականի նամակագրութիւնը: Այդ է որ կ'ընէր Բ. Թաշեան 1965-ին, Սփիւռք շաբաթաթերթին մէջ, երբ կը գրէր՝ «ինչ որ աւելի չահեկան կը դարձնէ (իր նամակները), իր խորհրդածութիւններն ու դատումներն են, գրուած՝ արագ, աշխուժ ոճով: Թերեւս շատ աւելի հաճոյքով պիտի կարդացուին իր նամակները, քան, օրինակ, լայնածաւալ վէպերը» (տե՛ս Նամ. էջ 118): Ծանօթ է Թաշեանի եւ իր սերնդակիցներուն վերապահութիւնը Օշականի «լայնածաւալ» վէպերուն հանդէպ: Անմիտ պարսաւ միայն ունէին վէպերու «չեղում»ներուն ու «ճապաղում»ներուն նկատմամբ: Կարճ էր պարզապէս ընթերցողի իրենց շունչը, ու անյարիր՝ վէպի իրենց յղացումը Օշականի յղացումներուն: Քանիցս գանգատած է Օշական չեղումի եւ ճապաղումի վերագրումներուն դէմ, «քննադատութիւն որակուած անլրջութեան» դէմ (Նամ. էջ 101), «որուն համեմատ օրէնքներ, օրէնսդրութիւններ կը յօխորտան մեզի գրել սորվեցնել» (անդ): Կ'ըսէ նաեւ՝ «Ես վիպագիր մըն եմ ու կեանքին բռնակիրը, հաւատաւորը, ասպետը» (էջ 102): Նամակներու ամփոփումն ու հրապարակութիւնը պէտք չէ նոր առիթ մը ըլլայ վիպագիրը մոռնալու:

Քառասուն տարուան ժամանակաշրջան մը պէտք եղաւ որ բոլորուի, մինչեւ որ Համապատկերը ամբողջութեամբ հասնի ընթերցողին ձեռքը: Վէպերը աւելի բախտաւոր չելան: 1933-ին Մնացորդացէն զատ գրուած հինգ վէպերէն երկու հատը միայն՝ Հաճի Մուրատ եւ Հաճի Ապտիւլլահ արժանացան կանոնաւոր տպագրութեան, Հայրենիքի մէջ եւ յետոյ՝ հատորով (զարմանալի կերպով՝ Օշական կը կոչէ զանոնք «պատմուածքներ», (տե՛ս Նամ. էջ 39): Հարիւր Մէկ Տարուան կոչուած եռանկար շարքը զոհը գնաց հրատարակիչներու այլապէս զովելի փութկոտութեան (Սիւլէյման Էֆէնտի կը քաշէ մինչեւ այսօր հայկական մտային հանդուրժողութեան պարունակները գլած անցած ըլլալու իր տարրական մեղքը): Ինչ որ ուղղակի դժբախտութիւն մըն է, երբ գիտենք թէ որքա՛ն հիմնական է Օշականի վէպերուն «չբնականար» ըմբռնումը (Տե՛ս Համ. ժ., էջ 187. «Օշականի ծանր վէպերը կը խմբուին cyclique, խորունկ ձգտումներու բոլոր պարտադրութիւն»): 1933-ի վէպերէն՝ Մարիք Միլիքեանեանը դեռ կը մնայ Բագինի էջերուն մէջ: Հինգերորդը՝ Սահակ Պարգեւեան (նոյնպէս Բագինի մէջ լոյս տեսած վերջին տարիներու ընթացքին) նոր ինչ հրապարակ հասած հանգամանք զգեցած (Պէյրութ, 1985):

×

Նոյն տարիներուն (1933 – 1934) գրուած է Օշականի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը Վ. Թէքէեանի մասին, այսինքն՝ այն մէկը որ սահմանուած էր տեղ գտնելու Համապատկերի 9րդ հատորին մէջ: Որքան ալ աներեւակայելի թուի խրողութիւնը երեւոյթներուն անտեղեակ (եւ հայ «իմացական» աշխարհի բարքերուն անծանօթ) ընթերցողին, այդ մէկ ուսումնասիրութիւնը « կորսուած » է (դուք թարգմանեցէք այդ «կորսուած»ը ձեր հասկցած ձեւովը): Գարեգին Կաթողիկոս կը գրէ այս մասին 9րդ հատորի Յառաջաբանին մէջ հետեւեալը. «Յ. Օշականի զաւակներուն եւ իր գրական ժառանգին մօտիկ եղող անձերուն հետ միասին փնտռեցինք «կորսուած» ձեռագիրը Վ. Թէքէեանի ձօնուած բաժնին: Ապարդիւն անցան մեր ջանքերը» (Համ. Թ, էջ 6): Որպէսզի Թէքէեան չբացակայի Համապատկերէն, որդեգրուած լուծումը եղած է 1945-ի գրքոյկը («Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը») վերհրատարակել նոյնութեամբ:

Երբ 1985-ին լոյս տեսաւ «Վահան Թէքէեան» խորագրուած հատորը, յոյսն ունէինք որ «կորսուած» ձեռագիրը իր յայտնութիւնը կը կատարէր հրապարակին վրայ: Յոյսը ի դերեւ ելաւ: Այդ հատորին մէջ Պրն. Վ. Ղազարեանի հաւաքած նիւթերը հետեւեալներն են. ա) «Վահան Թէքէեան» խորագրուած ուսումնասիրութիւն մը, 1933-ին գրի առնուած ու ցարդ անտիպ, որ սակայն՝ սպասուած գործը չէ, այլ նախապատրաստական բնոյթ ունի միայն (այս մասին՝ քիչ անդին), բ) երկու յօդուածներ, մէկը «Մեհեան»էն (1914), միւսը՝ «Ծակատամարտ»էն

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1921), Թէքէեանի «Հրաշալի Յարութիւն» եւ «Կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս» հատորներուն անդրադարձող, գ) Կորսուած ուսումնասիրութեան մասին երկու տեղեկագրեր (երկուքն ալ Սիոնի մէջ լոյս տեսած, 1936, 1937), դ) անտիպ նամակներ (էջ 130–165): Հատորը կը պարունակէ նաեւ ներածական բաժին մը, «Թէքէեան – Օշական կապը եւ Թէքէեանին նուիրուած օշականեան ուսումնասիրութիւնը» խորագրով: Սեպ. 1985-ին՝ Ասպարէզի մէջ Վահէ Օշական իր շաբաթական քրոնիկներէն մէկը այս հատորին նուիրած էր, առանց սակայն մտնելու մատենագրական նուրբ բայց որքան նշանակալի՜ց մանրամասնութիւններուն մէջ:

1924-ին Եգիպտոսէն՝ Օշական Ֆեներճեանին կը գրէր. «Դուն գոնէ Թէքէեանը ունիս: Ե՞ս» (Նամ. էջ 45), ու յետոյ՝ «Ամիսը անցաւ ու Թէքէեանը չեկաւ: Զորս աչքով կը սպասեմ իրեն: Իմ մենութեանս լաւագոյն մխիթարանքը պիտի ըլլար անիկա» (նոյն, էջ 49): Օշական ինքզինք ապահով կը զգար Թէքէեանին հետ, ու իր ներկայութիւնը կը փնտռէր միշտ: Նամականիի Ա. հատորին մէջ սակայն՝ երկու նամակ կայ միայն Թէքէեանին ուղղուած Երուսաղէմէն (1935, Մայիս 9 եւ Մայիս 14): Սկզբնապէս Շիրակի մէջ լոյս տեսած այս երկու նամակները նոյնութեամբ վերահրատարակուած են Պրն. Ղազարեանի հատորին մէջ (Վ. Թ., էջ 148 – 151): Հատորին մէջ լոյս տեսնող միւս բոլոր նամակները անտիպ են, ու հրատարակիչի ծանօթութեան համաձայն՝ «առնուած են Երեւանի Զարենցի անուան ...Թանգարանը հանգրուանած Վ. Թ. արխիւէն»: Բոլորն ալ, բացի երկու հատէ (Սեպ. 1926, Ապրիլ 1927) Օշականի գրիչէն են: Հատորին այս բաժինը կը լրացնէ ուրեմն մասամբ՝ Պ. Սնապեանի հրատարակած «Նամականին» ու այդ պատճառով է որ ուզեցի զանոնք քով քովի դնել, քննելու համար անոնց պարունակութիւնը: Երկու գրագէտներու միջեւ գոյացած թղթակցութեան մասին աւելի ամբողջական պատկեր կազմելու համար, պէտք է ասոնց վրայ աւելցնել 1983-ին Փրոֆ. Ա. Սանճեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած Վ. Թէքէեանի նամականիին մէջ Օշականին ուղղուած չորս նամակները (2), որոնք քաղուած Զարենց Թանգարանի ֆոնդէն: Բացայայտ է որ ասոնք Օշական – Թէքէեան թղթակցութեան մէկ մասը միայն կը կազմեն:

Փակագիծ մը պիտի բանամ հոս: Ոչ մէկը կը կասկածի թէ «Սիւլէյման Էֆէնտի»ն այսօր կը փակէ հայկական մտածողութեան ամենամեծ դռներէն մէկը: Թէքէեանը՝ Օշականի մտերիմ բարեկամը, այս վէպին դէմ էր. ճիգը հանգիստ ձգած ըլլալու չէ զինք, մասնաւորաբար «Սիւլէյման Էֆէնտի»ի պարագային: 1937-ին գրուած նամակ մը մէջէն կը կարդանք այսօր, որ այս մտերիմ բարեկամը դատապարտեր է վէպը: Տխուր է երեւոյթը, եւ յուզիչ՝ Օշականի հանդարտ, լայնամիտ պատասխանը: Յուզիչ է, երբ գիտենք որ Թէքէեան կը դպչէր Օշականի ամենափափուկ կէտերէն մէկուն: Ահաւասիկ պատասխանը. «Համամիտ չեմ քեզի երբ Նոր Գիրի մէջ լոյս տեսած վէպը կը դատապարտես: Դուն արդէն Օշականէն որեւէ վէպ չես կրնար կարդալ...: Բայց քու կարդալու անկարողութիւնդ արդարացնել փորձել վէպէն. ահա ինչ որ շատ է» (Վ. Թ. էջ 158): Ցուցաբերուած լայնամտութեան չափը կրնաք դատել, երբ գիտնաք որ նոյն տարին Նուրիկեանը՝ Նոր Գիրի խմբագիրը, տեղի տալով դանդաղներուն ու դատապարտութիւններուն, կամ նոյն հասկնալով վէպին նիւթն ու պարունակութիւնը, պիտի դադրեցնէր «Սիւլէյման Էֆէնտի»ի հրատարակութիւնը:

Եւ հիմա՝ կորսուած ուսումնասիրութեան մասին: 1933-ի ուսումնասիրութիւնը երկու տարբերակ ունի, ու անոնց պատմութիւնը կ'ընէ Պրն. Ղազարեան իր յառաջաբանին մէջ (էջ 15 – 22): Առաջին տարբերակը ընդօրինակութիւնն է Մեքոնեան հաստատութեան մէջ տրուած դասէ մը: Այս մէկն է որ կը հրատարակուի այսօր Վ. Ղազարեանի կողմէ (Վ. Թ. էջ 28 – 92): Յ. Օշական կը կոչէ զայն essai, որ «երկրորդ մշակումով մը պիտի գրուէր, ըլլալու համար երեք հարիւր էջնոց հատոր մը» (Համ. ժ., էջ 306): Կորսուածը ուրեմն երկրո՛րդ մշակումն է, կատարուած 1934-ին, ու սահմանուած Համապատկերին մէջ մտնելու: Մինչեւ այսօր երեւան չելած այս ուսումնասիրութեան մասին բազմաթիւ ակնարկութիւններ կան մամուլին մէջ: Պատճառը այն է, որ Օշական յանձնած էր զայն «Սրբոց Թարգմանչաց – Դուրեան գրական մրցանակ»ին, «Վ. Թ. ու Հայ բանաստեղծութիւնը» վերնագրով: Մրցանակի յանձնախումբն ալ ղրկած էր զայն քննութեան համար Մ. Կիւրճեանին: 1936-ին մրցանակ կը ստանայ Օշական իր այս գործին համար: Սիոնի մէջ 1936-ի Նոյ.-ին լոյս կը տեսնէ Մրցանակի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը, իսկ 1937-ի Մարտին Կիւրճեանի տեղեկագիրը: Այս երկու գրութիւնները ամփոփուած են այսօր 1933-ի տարբերակին հետ միասին՝ ներկայ հատորին մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ զարմանալի կացութեան մը առջեւ ենք: 1934-ի փորձագրութիւնը մրցանակի արժանացած է, ու մինչեւ իսկ՝ լուրջ քննարկումի արժանացած շնորհիւ Կիւրճեանի տեղեկագրին (Կիւրճեան կը թուէ մանրամասնօրէն նպատակը, մեթոդը, արժանիքները, արդիւնքները, տե՛ս Վ. Թ. էջ 121 – 129), բայց յիսուն տարիէ ի վեր չկայ ան հրապարակի վրայ:

Այս անյայտացումն ալ անողոք լուսարձակ մը կը նետէ հայկ. որոշ շրջանակներու բարքերուն վրայ: Պրն. Ղազարեան, ծանօթագրութեան մը մէջ (էջ 20), կ'ըսէ թէ 1955-ին, երբ հանդիսաւորապէս կը նշուէր Թէքէեանի մահուան 10րդ տարելիցը, անյայտ ձեռագիրը «Եկեղեցւոյ սպասարկուներն մէկուն մօտ» կը գտնուէր: Զի տար անունը:

Նպատակս հոս՝ մատենագրական նշմարներ հաւաքել էր: Պարունակութեան մասին՝ ուրիշ առիթով:

■

---

(1) Յղումները հետեւեալ կրճատումներով՝ Նամ. եւ Վ. Թ.: Նկատի առնել նաեւ Համ. կրճատումը երբ յղումը կ'երթայ Համապատկերին:

(2) Վ. Թէքէեան, Նամականի, Լոս Անճելըս, 1983: Նամակներու թիւերն են՝ 136, 178, 187 եւ 199: (Առաջինը Յուն. 1928-ին գրուած, վերջինը՝ Յուն. 1935-ին):

PARIGI 1985 86 :

Denis DONIKIAN et alcuni altri

Le Samedi 1er mars 1986 a eu lieu à Paris, dans le cadre du cycle «Créations contemporaines arméniennes et quasi - arméniennes», une troisième après-midi littéraire, présidée par Angèle Kapoïan - Kouymjian et qui réunit une trentaine d'invités. La séance commença par un exposé riche, dense et clair de Marie - Pia Vallet de Buzon; cette approche de type sémiologique avait pour visée principale de commencer à «mettre de l'ordre» et à approfondir les notions difficiles et controversées de texte et roman quasi - arméniens.

C'est, ensuite, avec le brio du métier et le talent qu'on lui connaît que Jean - Marie Proslier lut «Processions», nouvelle inédite de B. Hamazasb Sakayan, tandis qu'en point et contre-point, Agnès Minaz-Djivélékian et Loussana Hovhanissian déclamaient avec sensibilité, respectivement en français et en arménien, une pièce poétique insérée dans la nouvelle. Un débat suivit jusque vers 19 h.

Mais, pour l'heure, il convient d'inscrire les deux premières après-midis de ce cycle en y faisant retour :

....

Le 19 octobre 85 était ainsi présenté «Mantra n° 3», un long poème de Krikor BELEDIAN * récemment composé dans une langue arménienne magistrale, d'une très grande variété de timbres, de registres (inclusions d'arménien classique, par exemple, ou de faux «gros titres» sensationnalistes, bien saignants, comme la presse des pays de l'Ouest sait les fabriquer). Du fond d'une geôle s'élève une voix, une pensée. Celle d'un jeune prisonnier qui parle de ce qui nous est infiniment familier : du pays qui s'évanouit et qui se profile toujours, de la mort de soi et des autres, des conflagrations, celles-là mêmes qui violaient la loi de la Cité et dont la puissance interpellatrice demeure. Le «Mantra n°3», comme ce fut dit lors du débat, est, beaucoup plus qu'une prière, qu'une mélopée, une parole libératrice.

La deuxième séance, le 19 décembre 85, était consacrée à Denis DONIKIAN, écrivain - poète de langue française qui gagnerait à être connu davantage, tant dans le monde arménien que dans l'espace littéraire francophone. C'est vers 15h que fut donnée en première lecture une présentation de Séta Kapoïan - indications biographiques et analyse thématique de l'œuvre de DONIKIAN. Après lecture d'«Entraves» (en extrait ci-dessous), poème en prose tiré de son recueil inédit *Voyages égarés*, l'auteur répondait aux questions de l'assistance. On pourra aussi lire, ci-dessous publiées, les relations / impressions d'Araxie Apovian et de Joseph Altairac.

**Du même auteur, est parue une pièce de vers en français page 6 du catalogue de l'expo. Assadour, février / mars 86, Galerie du Dragon, Paris. Y est dépeint, par petites touches, un espace énigmatique - comme le sont les mondes parallèles terre de Sienne ou jaune indien d'Assadour -, peuplé de semblants d'objets et par un «il» qui se (main)tient dans le voisinage immédiat d'une «vieille». Or, si celle-ci, en tant qu'elle regorge de «récits de meurtres et de silence», apparaît être une figure emblématique du pays spolié, le poète déclare que «L'arrière - pays nous précède». Il resterait à lever la totalité du sens de cette antériorité.*

×

ENTRAVES (fragments)

« «Entraves (fragments)» constitue la seconde partie d'un ensemble de textes qui en comprend sept (1- Chroniques des années captives, 3- Voyages égarés, 4- Symptômes, 5- Obliques, 6- Raisons persécutées, 7- Au frère); le titre général du recueil étant *Voyages égarés*. L'extrait présenté ne comporte aucune coupure. Le ton d'«Entraves» est celui de dégoût et du désir de soi. L'auteur y vomit ses propres chaînes, il y décompose des conflits. Les contraintes formelles ont été volontairement réduites pour pouvoir briser plus librement la coquille des obstacles intérieurs». (Avertissement de l'auteur).

(...) Ainsi se chante le chaos. Porter la vie jusqu'à l'hypnose froide, sous les pires soleils. L'homme accède à son risque, gouverne son secret, à l'écart des yeux affadissants - comme une fiction. Car il n'a pas d'identité, il est mobile, passage.

Difficile d'appareiller. Né avec ta langue, débrouille-toi !

L'accouplement vieillit à force de singeries et de solitudes.

Ma tête exprime des étourdissements, elle ne les comprend pas. Le sang y fait une trouble circulation. Minutes qui roulent, de moment en moment.malgré l'obstination à vivre. Arbre fiévreusement tourmenté. D'où je vois les rêves condamnés, des plaies souterraines. D'où je vois se dessiner d'insondables pierres, comme un squelette de cheval miraculé, transperçant de son galop une étrange chaleur.

La forêt ruisselle. Le cœur n'aveugle plus. Le paysage reste imprenable. Déployer sa convalescence dans une langue à peine ébruitée. A l'intention des ardoises et des flèches.

L'écart ne saurait maigrir d'une seule inquiétude.

Tête neuve. Mais la mémoire dispose de moi comme une active agonie. M'oublier dans une expédition capable de mesurer l'inachèvement. De quoi s'ouvrir, s'inverser. Jeu de ronces avec l'asymétrie.

Mes yeux trahissent une intimité tournoyante. Va-et-vient qui ravine, décompose tout élan. Je me tiens trop éloigné des jours que hante mon secret. Domestique d'une malédiction.

D'une mutilation. Ma bouche est noire, buvant à même l'aberration de ma jeunesse par quoi le monde prit fin. Je récidive à chaque mot: même clou, même éclair qui me raye les yeux, affole mon humanité, jette mes doigts sur le nœud. Je n'ai pas une existence géante, mais à peine moins insomnieuse qu'une frontière en pleine forêt.

Ce que j'ignore est l'avide réalité qui agit sur mes aliments. Sens oblique de mes maux.

Aller. Mordre la mer. Rivé à son entêtement. Le mal réalise. Il sème un cri de proie. Avoir assez de mots pour assécher sa mémoire.

Je n'exagère pas les cendres de ma naissance. Ma bouche est un printemps martyr gonflé de soif.

Sur mon corps la nuit dort nue, elle ne prendra congé qu'entraînée vers une saison immobile. Posée sur moi, paume de femme, baiser de neige et de résine. Expérience pariétale de qui peint d'obscurs chevaux lyriques. Longévité du geste. Tout pays sort diminué au regard d'une révolution solitaire. Mieux vaut rire de ses poids hérités. Terreur qui envenime l'interrogation.

Les hommes effervescents, où vont-ils? Ils dédaignent les objectifs sages, et si heureusement désemparés. Amoureux de leur fronde, précoces à fixer dans leur vie l'immobile. Ils accumulent des palabres. Engourdis par leur attente à nul être adressée.

Ces démons pressés d'utopies unanimes, les tuer au plus vite. Leur jeu ne vit pas assez loin. Leur mémoire ment : je ne louerai plus leur blessure. A quoi bon énumérer ses morts? La liberté fait ruines.

Oser l'approche convertissante, tout déroulé vers le ventre, là où saigne la naissance.

Continue à dépenser ta volonté d'apprendre. Ne renonce pas, même si la féerie est obscure. Pas sur pas, préparatifs, aveuglements exaspérés. La douleur est totalitaire : tu n'es pas assez silencieux.

Il y a ce qui vivifie : la terre initiale. La vie sans défaut existe. Par elle, le cerveau sera pacifié. Lumière spacieuse, plaisir ingéré sans controverses.

L'avalanche divorce. Je tombe des arbres. Poussé à faire mon chemin dans l'utopie. La rédaction affine la métamorphose, fût-elle une confusion de flots, une vocation d'ubiquité. Comprenne qui doit l'achèvement de ce galop dans l'inaction. Pour l'instant, conserve tes chances d'épaisseur, de force sédimentaire.

Pas de conduite plus innocente. Je contourne les justiciers. Les sentiers vers la terre veillaient sur ma figure : ils ne la gouvernent plus.

Telle est mon infidélité, usage du monde.

Exercice de survie. Je trompe la blessure par une confidence en quête de discorde. Les chiens fatiguent le cerveau. Complots d'abois qui cherchent à gourmander l'âme même. A précipiter la pensée. A distraire le jugement.

Il faut échapper à ses plis. Tromper les insomnies des singeries et du sang.

L'homme souillé par la colère ou le panégyrique.

Oui, ma foi fut de courte durée. Je ne puis désormais étreindre ni l'éponge ni la cascade. Je m'applique au plaisir millénaire d'être une silouhette s'incrustant sur l'abîme.

La chute collective n'est pas mon chagrin.

Décadence, l'être se précise. L'insecte fait chanter la pelouse. Le présent devient favorable à l'éloge.

Oui, trop d'hommes défigurés.Frères de riposte et de grimace. Débitant discours

par
B. Hamazasb SAKAYAN

moribonds. Leur prose enfièvre des cailloux. Ils animent de sang toute paresse. Ils inclinent toute vie impitoyablement vers l'émeute.

Car telle est bien la réponse que je me dois. Favorable au milieu le plus juste où les frontières s'annulent. L'obscurité repose encore plus loin. Jusqu'à elle ma poitrine mesure l'approche. Et jamais n'ai été plus vivement traité qu'en mesurant une existence inaccomplie. Je vendange mes ombres. Presse mes terreurs.

Vieille ambition.

L'escalier monte à chaque tour audessus des lampes. L'ouragan laissera-t-il s'endormir la mémoire ? Hâte d'atteindre la chambre, au plus haut de la rue. En compagnie de la clarté. Lectures éventrées. Terres reproduites dans l'intimité des contours. Et le château, debout sur l'autre bord, force objective et immobile.

Se dire que rien ne désaltère. Le sang inextinguible appele d'autres sangs. S'irrite à quémander son royaume.

Or, le silence conquis est seul doué de ruines bienfaisantes. Se lever chaque matin au plus loin de la terre promise. Que cesse ton cœur de reproduire ses gluantes fatalités !

Je le sais. Nous avions un pays pour loi. Mais sa beauté me chasse. La sécheresse y établit sa nuit. La neige y est inextinguible. Je vis, étranger aux chemins des ancêtres. L'air que je respire est fou de tous les cris humains. Ma volonté soit fraîche! Que vienne à moi un ciel vivant!

Oh! Je le sais. Oui, je le sais. Même fugitif, le passé nous atteindra toujours. Dans nos bouches. Nos chaleurs. Dans la dictée de nos événements. Mais le frère jumeau se tient encore plus loin, à l'écart des glas, des cris pulvérisés, dans la sieste la plus franche, pour sa santé (...)

Denis DONIKIAN

×

ARMENIE :

PAYS DU DEDANS, PAYS DU REEL

Partance littéraire pour le pays du dedans

(...) un texte de présentation, écrit en exclusivité pour l'occasion par Séta Kapoïan et lu par Séta Mavian, nous initie à l'œuvre littéraire de Denis Donikian : «Il est question de l'Origine, de l'Exil, de la Terre, de la Cause, de la Liberté enfermée, du Désir de vie. Dans *Vivre, ils ont vécu*, Julien se rend compte que «Il n'y a de salut nulle part. On nous a inventé notre exil. Depuis, notre avenir est toujours derrière nous. C'est notre enfance, et c'est plus loin encore.» »

A mon tour lentement le souvenir m'étreint, l'évocation de l'Arménie — lointaine et vécue il y a quelques années — remonte à ma mémoire et je sais déjà trop ce qui a poussé Denis Donikian à écrire sur la Terre ancestrale et sur l'Exil. Partie en Arménie, j'en était revenue transformée (...). Donikian m'y a précédée de plusieurs années et dans *Ethnos* (1975) il décrit son voyage. Il a vécu de 1969 à 1971 à Erévan pour y retourner par la suite. Arrivant sur sa terre, la «terre foulée», l'Arménie pour Donikian c'est «la beauté simple d'une église, le communisme baîllon, c'est aussi l'humour». Dans la deuxième partie d'*Ethnos* — La Montagne Intérieure —, j'ai retrouvé les quelques lignes qui décrivent l'émotion de tout «voyageur égaré» en Arménie et ressentant avec confusion la dignité des pierres inébranlables de la montagne intérieure :

> « A mesure que nous montons, nos pas perdent de leur automatisme citadin et l'ascension ressemble au passage d'un gué depuis la plaine populeuse jusqu'à ces plages froides qui béent sur le grand ciel d'octobre. Le pied cherche la pierre en situation solide pour assurer sa constante progression. Seul, insoutenable, un vent jaloux habite ces hauteurs désertées. Le vieux refuge de planches a perdu une partie de son toit et se tient comme une épave échouée aux rivages de l'univers.» (pp. 99 et 100)

Continuant son périple, le voyageur découvre ostensiblement comment son Arménie vécue intérieurement a perdu de sa certitude :

> «Ce pays, comme tant d'autres, se comprend sitôt qu'on en décèle l'ambiguïté. Car tout ici porte le double visage du visible et de l'immergé... Le pays conquis et l'autre part perdue.» (p. 236)

Croire à un retour possible ; croire en une Nation arménienne là où c'est l'Autorité qui régit le geste et la pensée, est-ce utopie ? L'utopie relève d'un territoire lointain, coupé de la réalité immédiate dans l'espace et le temps. Denis Donikian est né à Vienne (France) et a rêvé son Arménie, l'a aimée en exil plus fortement que lui-même.

Utopie coupée du temps quand elle revendique un âge d'or ou un paradis perdu illo tempore, mais aussi quand elle mise sur un monde meilleur dans le futur. Donikian en avait la sincérité farouche, l'utopie n'étant que dans la force du désir.

Mais la coupure existe aussi dans l'espace. L'utopie existe déjà «ailleurs», loin d'ici. Cette distance géographique est une des garanties mêmes de son existence. Le territoire de l'utopie — et je n'utilise ce terme que dans son authentique désir d'atteinte et non comme vain — implique donc l'effort de créer un «autre monde», tel qu'il devrait être dans le futur, ou tel qu'on l'imagina dans le passé, ou encore tel que nous supposons qu'il existe déjà ailleurs.

Créer cette représentation nécessite la construction d'une contre-image de notre réalité immédiate. Cet «autre monde», en même temps qu'il est utopique, doit être «critique» de ce monde-ci. Il doit le corriger et suppose que l'on remédie à l'injustice de sa structure. L'utopie devient alors nécessairement révolutionnaire dès qu'elle se projette dans le futur parce qu'étant critique de l'ordre existant. De même est conservatrice quand elle revendique un paradis perdu, et elle est a-historique quand elle se réfère à un autre monde existant déjà «ailleurs» et dont seules nous séparent les difficultés d'un voyage. Cet autre monde est déjà «donné», et a la forme d'une utopie «non sociale», coupée de toute causalité historique ; il ignore forcément les lois du développement et des changements sociaux auxquels l'utopie serait soumise si elle prétendait s'implanter «ici et maintenant».

Confrontation avec le réel

La confrontation avec la réalité, ajoutée à la dissolution du projet originel, fait

ՕՇԱԿԱՆԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յ. Օշական. – Նամականի (Ա. հատոր), 100ամեակի հրատարակութիւն, թիւ 6, Պէյրութ 1983: Խմբագիր՝ Պօղոս Սնապեան:

Յ. Օշական. – Վահան Թէքէեան: Ներածութիւն եւ ծանօթագրութիւններ՝ Վաչէ Ղազարեան, հրատ. Հ.Բ.Ը. Միութիւն Վ. Ապտալեան հիմնադրամի, Պէյրութ 1985 (1):

Օշականեան մատենագրութիւնը երկար ժամանակ խոպան դաշտ մըն էր: Երբ 1948-ին Հալէպի մէջ Օշական իր մահկանացուն կը կնքէր, իր ետին՝ Երուսաղէմի իր խուցին մէջ կը ձգէր հազարաւոր, թերեւս տասնեակ հազարաւոր անտիպ էջեր: Առաջին կարգին՝ Համապատկերի 7000 էջնոց ձեռագիրը, որոնցմէ առաջին հատորով՝ 500 էջը միայն հրատարակուած էր: Կը ձգէր հարուստ նամականի մը, տասնամեակներու ընթացքին գրուած աշխարհի չորս ծագերուն, բայց կազմուած նաեւ իր ընդունած նամակներէն: Ու վերջապէս մամուլին մէջ կը ձգէր անհամար էջեր, որոնք տեղ չէին գտած հատորի մէջ: Խոպան դաշտը մշակելու եւ կարգաւորելու ճամբուն վրայ՝ առաջին աշխատանքը եղաւ Երուսաղէմի մէջ՝ Համապատկերի տարիներու վրայ ձգձգուած հրատարակութիւնը, մինչեւ 5րդ հատոր: Երկրորդ ու կարեւոր հանգրուանը եղաւ 1958-ին՝ Խոճարիճներու լման շարքին հրատարակութիւնը մէկ հատորով, Պէյրութի մէջ: Այդ թուականէն սկսեալ՝ Պէյրութը պիտի ըլլար Օշականի մատենագրութիւնը ամբողջացնելու սրբազան առաքելութեան ժառանգորդը: 1968-ին լոյս կը տեսնէր Համապատկերի 6րդ հատորը, 1973-ին՝ Հայրենիք ամսագրի մէջ լոյս տեսած երեք վէպեր համախմբող հատորը, Երկեր վերնագրով: 1978-էն 1982 Անթիլիասի մէջ լոյս կը տեսնէին Համապատկերի վերջին չորս հատորները, որոնց մէջ վերջինը գործին թագադրումն էր, քանի որ հոն՝ 650 էջի երկայնքին՝ Օշական իր իսկ գործին վերլուծումը կ'ընէր: Մօտ քառասուն տարի պէտք եղած էր ուրեմն սպասել, մինչեւ որ այդ գործը ամբողջութեամբ հասնի ընթերցողին ձեռքը (վերջին հատորը գրուած է 1944-ին):

1983-ին, այսինքն՝ Օշականի ծննդեան հարիւրամեակի տարին, երկարաշունչ ու պատկառելի ծրագիր մը կը մշակուէր Պէյրութի մէջ, Պօղոս Սնապեանի գլխաւորութեամբ, մէկ բառով՝ Օշականի Ամբողջական Գործը հրատարակելու ծրագիրը: Եւ քանի որ առ այժմ՝ մէկ հոգիի, նոյնիսկ՝ կրթական կամ ազգային մէկ հաստատութեան ուժերէն վեր ձեռնարկութիւն մըն է այս մէկը, ընտրութիւն մը կատարուած է: Հարիւրամեակի տարին լոյս տեսած հատորներուն մէջ՝ խմբագրական նօթ մը Օշականի վաստակը կը բաժնէ վերը ըսուածին համաձայն՝ երեք գլխաւոր խմբաւորումներու. ա) ձեռագիր վիճակի մէջ մնացած գործերը, բ) արդէն իսկ հատորով լոյս տեսածները, գ) պարբերական մամուլին մէջ ցրուած գրութիւնները: Կատարուած ընտրութիւնը այս է, որ «մենք նախամեծար համարեցինք կանգ առնել երրորդ շարքի գործերուն վրայ, որոնք, հասկնալի պատճառներով, այսօրուան ընթերցողներուն ջախջախիչ տոկոսին համար ունին ձեռագրային արժէք» (օրինակ՝ Նամականի, էջ 125): Հատորէ դուրս մնացած Օշականի տպագրեալ գրութիւնները խմբուած են այստեղ 21 տարբեր խորագիրներու տակ: Ծրագրուածը ասոնց հրատարակութիւնն է: Առաջին հունձքը (գոնէ՝ անկէ մեր տեսածը) կը բաղկանայ վեց հատորներէ, որոնց մաս կը կազմէ ներկայ նամականին:

Նամականի Ա. հատոր ուրեմն, որ կը բովանդակէ 23 նամակներ, բոլորն ալ առանց բացառութեան՝ արդէն իսկ մամուլին մէջ լոյս տեսած: Աղբիւրները մատչելի են՝ Հայրենիք, Շիրակ, Բագին, Նայիրի, Սիոն, Յուսաբեր, Նոր Գիր, փունջ մը՝ Սփիւռքի հանդէսներու ամենածանօթներէն: Կան նուազ ծանօթները նաեւ: Նամակներու թուականները կ'երկարին 1899-էն (պատանեկան նամակ մը, Արմաշէն Գ. Զագըրեանին ուղղուած) մինչեւ 1947: Իրենց առաջին հրատարակութեան առեն, առնուած էին անոնք «տարեց»ներու (Զօպանեան, Թէքէեան), ինչպէս «նոր»երու արխիւներէն: Կան նաեւ խմբագիրներու ուղղուած նամակները, որոնք չափազանց հետաքրքրական են, որովհետեւ ցոյց կու տան Օշականի տեւական պայքարը հրապարակային ախորժակներուն դէմ: Բացառութիւն կը կազմէ հոս Ծառուկեան, որ պաշտպանած է Օշականը մինչեւ վերջը Նայիրիի մէջ:

Օշականի գրիչէն ելած ամէն մէկ տող մեզի համար անգնահատելի արժէք կը ներկայացնէ, ու նամակները թերեւս աւելի քան թէ մնացեալը, որովհետեւ բազմաթիւ առասպելներ կը շրջին Օշականի անձին շուրջ: Նամակներուն մէջ իր կենդանագիրն է որ կը պարզուի, ամենալայն ու հաւատարիմ տարողութեամբ, անձին ամենամտերիմ մտահոգութիւններով, որոնք գրագէտի իր մտահոգութիւններն էին: Նամակները անմիջական լոյս մը կը սփռեն գրագէտին ծրագիրներուն, դառնութիւններուն, յոյսերուն եւ յուսախաբութիւններուն, ժամանակակիցներու հետ իր յարաբերութիւններուն վրայ: Փաստացի տուեալներ կ'ընձեռեն, մեր գիտցածը հաստատելով կամ ժխտելով: Յետոյ՝ երբ Օշական կը տեսնէ թէ դիմացինը բարեացակամ վերաբերում մը ունի իրեն հանդէպ, կ'անգիտանայ ամէն վերապահութիւն, եւ իր խորագոյն համոզումները կը դրսեւորէ: Բացայայտ է այս՝ իր աշակերտներուն գրած նամակներուն մէջ (Սարաֆեան, Ֆեներճեան, որոնց ուղղուած նամակները կը պատկանին ի հարկէ տարագրութեան վաղ շրջանին, քանի որ որոշ թուականէ մը ետք՝ խզուած են յարաբերութիւնները, ու մնացած է դաւաճանուած ըլլալու դառնութիւնը միայն): Ըսի որ շահագրգռական է նաեւ թերթի խմբագիրներուն հետ թղթակցութիւնը: Դարբինեանին հետ օրինակ՝ ի յայտ կու գայ իր ապրուստը գրականութեամբ հանել ուզող Օշական մը, ու կը կարդանք ատկէ ետք հետզհետէ աճող հակադրութեան նշանները, հանդէպ հանդէսի մը, որ կարող չէր իր գրածները «մարսելու»:

Մնաց որ անհարկի է գերարժեւորել Օշականի նամակագրութիւնը: Այդ է որ կ'ընէր Բ. Թաշեան 1965-ին, Սփիւռք շաբաթաթերթին մէջ, երբ կը գրէր՝ «ինչ որ աւելի շահեկան կը դարձնէ (իր նամակները), իր խորհրդածութիւններն ու դատումներն են, գրուած՝ արագ, աշխուժ ոճով: Թերեւս շատ աւելի հաճոյքով պիտի կարդացուին իր նամակները, քան, օրինակ, լայնածաւալ վէպերը» (տե՛ս Նամ. էջ 118): Ծանօթ է Թաշեանի եւ իր սերնդակիցներուն վերապահութիւնը Օշականի «լայնածաւալ» վէպերուն հանդէպ: Անմիտ պարսաւ միայն ունէին վէպերու «շեղում»ներուն ու «ճապաղում»ներուն նկատմամբ: Կարճ էր պարզապէս ընթերցողի իրենց շունչը, ու անյարիր՝ վէպի իրենց յղացումը Օշականի յղացումներուն: Քանիցս գանգատած է Օշական շեղումի եւ ճապաղումի վերագրումներուն դէմ, «քննադատութիւն որակուած անլրջութեան» դէմ (Նամ. էջ 101), «որուն համեմատ օրէնքներ, օրէնսդրութիւններ կը յօխորտան մեզի գրել սորվեցնել» (անդ): Կ'ըսէ նաեւ՝ «Ես վիպագիր մըն եմ ու կեանքին բեռնակիրը, հաւատաւորը, ապետը» (էջ 102): Նամակներու ամփոփումն ու հրապարակութիւնը պէտք չէ նոր առիթ մը ըլլայ վիպագիրը մոռնալու:

Քառասուն տարուան ժամանակաշրջան մը պէտք եղաւ որ գլորուի, մինչեւ որ Համապատկերը ամբողջութեամբ հասնի ընթերցողին ձեռքը: Վէպերը աւելի բախտաւոր չեղան: 1933-ին Մնացորդացէն զատ գրուած հինգ վէպերէն երկու հատը միայն՝ Հաճի Մուրատ եւ Հաճի Ապտիւլլահ արժանացան կանոնաւոր տպագրութեան, Հայրենիքի մէջ եւ յետոյ հատորով (զարմանալի կերպով՝ Օշական կը կոչէ զանոնք «պատմուածքներ», (տե՛ս Նամ. էջ 39): Հարիւր Մէկ Տարուան կոչուած եռանկար շարքը զոհը գնաց հրատարակիչներու այլապէս գովելի փութկոտութեան (Սիւլէյման Էֆէնտի կը քաշէ մինչեւ այսօր հայկական մտային հանդուրժողութեան պարունակները գլած անցած ըլլալու իր տարրական մեղքը): Ինչ որ ուղղակի դժբախտութիւն մըն է, երբ գիտենք թէ որքա՛ն հիմնական է Օշականի վէպերուն «շրջանակաւոր» ըմբռնումը (Տե՛ս Համ. Ժ., էջ 187. «Օշականի ծանր վէպերը կը խմբուին cyclique, խորունկ ձգտումներու իբր արտայայտութիւն»): 1933-ի վէպերէն՝ Մաքիէ Մելիքխանեանը դեռ կը մնայ Բագինի էջերուն մէջ: Հինգերորդը՝ Սահակ Պարգեւեան (նոյնպէս Բագինի մէջ լոյս տեսած վերջին տարիներու ընթացքին) նոր իջաւ հրապարակ հատորի հանգամանք զգեցած (Պէյրութ, 1985):

×

Նոյն տարիներուն (1933 – 1934) գրուած է Օշականի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը Վ. Թէքէեանի մասին, այսինքն՝ այն մէկը որ սահմանուած էր տեղ գտնելու Համապատկերի 9րդ հատորին մէջ: Որքան ալ աներեւակայելի թուի իրողութիւնը երեւոյթներուն անտեղեակ (եւ հայ «իմացական» աշխարհի բարքերուն անծանօթ) ընթերցողին, այդ մէկ ուսումնասիրութիւնը « կորսուած » է (դուք թարգմանեցէք այդ «կորսուած»ը ձեր հասկցած ձեւով): Գարեգին Կաթողիկոս կը գրէ այս մասին 9րդ հատորի Յառաջաբանին մէջ հետեւեալը. «Յ. Օշականի զաւակներուն եւ իր գրական ժառանգին մօտիկ եղող անձերուն հետ միասին փնտռեցինք «կորսուած» ձեռագիրը Վ. Թէքէեանի ձօնուած բաժնին: Ապարդիւն անցան մեր ջանքերը» (Համ. Թ, էջ 6): Որպէսզի Թէքէեան չբացակայի Համապատկերէն, որդեգրուած լուծումը եղած է 1945-ի գրքոյկը («Սփիւռք եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը») վերհրատարակել նոյնութեամբ:

Երբ 1985-ին լոյս տեսաւ «Վահան Թէքէեան» խորագրուած հատորը, յոյսն ունէինք որ «կորսուած» ձեռագիրը իր յայտնութիւնը կը կատարէ հրապարակին վրայ: Յոյսը ի դերեւ ելաւ: Այդ հատորին մէջ Պրն. Վ. Ղազարեանի հաւաքած նիւթերը հետեւեալներն են. ա) «Վահան Թէքէեան» խորագրուած ուսումնասիրութիւն մը, 1933-ին գրի առնուած ու ցարդ անտիպ, որ սակայն՝ սպասուած գործը չէ, այլ նախապատրաստական բնոյթ ունի միայն (այս մասին՝ քիչ անդին), բ) երկու յօդուածներ, մէկը «Մեհեան»էն (1914), միւսը՝ «Ճակատամարտ»էն

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1921), Թէքէեանի «Հրաշալի Յարութիւն» եւ «Կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս» հատորներուն անդրադարձող, գ) Կորսուած ուսումնասիրութեան մասին երկու տեղեկագրեր (երկուքն ալ Սիոնի մէջ լոյս տեսած, 1936, 1937), դ) անտիպ նամակներ (էջ 130–165): Հատորը կը պարունակէ նաեւ ներածական բաժին մը, «Թէքէեան – Օշական կապը եւ Թէքէեանին նուիրուած օշականեան ուսումնասիրութիւնը» խորագրով: Սեպ. 1985-ին՝ Ասպարէզի մէջ Վահէ Օշական իր շաբաթական քրոնիկներէն մէկը այս հատորին նուիրած էր, առանց սակայն մտնելու մատենագրական նուրբ բայց որքա՛ն նշանակալի՛ց մանրամասնութիւններուն մէջ:

1924-ին Եգիպտոսէն՝ Օշական Ֆեներճեանին կը գրէր. «Դուն գոնէ Թէքէեանը ունիս: Ե՞ս» (Նամ. էջ 45), ու յետոյ՝ «Ամիսը անցաւ ու Թէքէեանը չեկաւ: Չորս աչքով կը սպասեմ իրեն: Իմ մենութեանս լաւագոյն մխիթարանքը պիտի ըլլար անիկա» (նոյն, էջ 49): Օշական ինքզինք ապահով կը զգար Թէքէեանին հետ, ու իր ներկայութիւնը կը փնտռէր միշտ: Նամականիի Ա. հատորին մէջ սակայն՝ երկու նամակ կայ միայն Թէքէեանին ուղղուած Երուսաղէմէն (1935, Մայիս 9 եւ Մայիս 14): Սկզբնապէս Շիրակի մէջ լոյս տեսած այս երկու նամակները նոյնութեամբ վերահրատարակուած են Պրն. Ղազարեանի հատորին մէջ (Վ. Թ., էջ 148 – 151): Հատորին մէջ լոյս տեսնող միւս բոլոր նամակները անտիպ են, ու հրատարակիչի ծանօթութեան համաձայն՝ «առնուած են Երեւանի Չարենցի անուան ...Թանգարանը հանգրուանած Վ. Թ. արխիւէն»: Բոլորն ալ, բացի երկու հատէ (Սեպ. 1926, Ապրիլ 1927) Օշականի գրիչէն են: Հատորին այս բաժինը կը լրացնէ ուրեմն մասամբ՝ Պ. Սնապեանի հրատարակած «Նամականին» ու այդ պատճառով է որ ուզեցի զանոնք քով քովի դնել, քննելու համար անոնց պարունակութիւնը: Երկու գրագէտներու միջեւ գոյացած թղթակցութեան մասին աւելի ամբողջական պատկեր մը կազմելու համար, պէտք է ասոնց վրայ աւելցնել 1983-ին Փրոֆ. Ա. Սանճեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած է Վ. Թէքէեանի նամականիին մէջ՝ Օշականին ուղղուած չորս նամակները (2), չորսն ալ քաղուած Չարենց Թանգարանի Յ. Օ. ֆոնդէն: Բացայայտ է որ ասով չամբողջանար Օշական – Թէքէեան թղթակցութիւնը:

Փակագիծ մը պիտի բանամ հոս: Ըսի վերը թէ «Սիւլէյման Էֆէնտի» մինչեւ այսօր կը քաշէ հայկական մտային հանդուրժողութեան սահմանները զանցած ըլլալու իր մեղքը: Գիտէինք որ Թէքէեան չէ կրցած երբեք Օշականի վէպերը կարդալ: Կը գուշակէինք որ իր բարոյապաշտ ջիղը հանգիստ ձգած ըլլալու չէ գիրքը, մասնաւորաբար «Սիւլէյման Էֆէնտի»ի պարագային: 1937-ին գրուած նամակ մը մէջէն կը կարդանք այսօր, որ [illegible]մտերիմ բարեկամը դատապարտեր է վէպը: Տխուր է երեւոյթը, եւ յուզիչ՝ Օշականի հանդարտ, լայնամիտ պատասխանը: Յուզիչ է, երբ գիտենք որ Թէքէեան կը դպչէր Օշականի ամենափափուկ կէտերէն մէկուն: Ահաւասիկ պատասխանը. «Համամիտ չեմ քեզի երբ Նոր Գիրի մէջ լոյս տեսած վէպը կը դատապարտես. Դուն արդէն Օշականէն որեւէ վէպ չ[illegible] կրնար կարդալ...: Բայց քու կարդալու անկարողութիւնդ արդարացնել փորձել վէպէն. ահա ինչ որ շատ է» (Վ. Թ. էջ 158): Ցուցաբերուած լայնամտութեան չափը կրնաք դատել, երբ գիտնաք որ նոյն տարին Նուրիկեանը՝ Նոր Գիրի խմբագիրը, տեղի տալով գանգատներուն ու դատապարտութիւններուն, կամ նոյն հասկնալով վէպին նիւթն ու պարունակութիւնը, պիտի դադրեցնէր «Սիւլէյման Էֆէնտի»ի հրատարակութիւնը:

Եւ հիմա՝ կորսուած ուսումնասիրութեան մասին: 1933-ի ուսումնասիրութիւնը երկու տարբերակ ունի, ու անոնց պատմութիւնը կ'ընէ Պրն. Ղազարեան իր յառաջաբանին մէջ (էջ 15 – 22): Առաջին տարբերակը ընդօրինակութիւնն է Սեւ[illegible]քոնեան հաստատութեան մէջ տրուած դասէ մը: Այս մէկն է որ կը հրատարակուի այսօր Վ. Ղազարեանի կողմէ (Վ. Թ. էջ 28 – 92): Յ. Օշական կը կոչէ զայն essai, որ «երկրորդ մշակումով մը պիտի գրուի, ըլլալու համար երեք հարիւր էջնոց հատոր մը» (Համ. Ժ., էջ 306): Կորսուածը ուրեմն երկրո՛րդ մշակումն է, կատարուած 1934-ին, ու սահմանուած Համապատկերին մէջ մտնելու: Մինչեւ այսօր երեւան չելած այս ուսումնասիրութեան մասին բազմաթիւ ակնարկութիւններ կան մամուլին մէջ: Պատճառը այն է, որ Օշական յանձնած էր զայն «Սրբոց Թարգմանչաց – Դուրեան գրական մրցանակ»ին, «Վ. Թ. ու հայ բանաստեղծութիւնը» վերնագրով: Մրցանակի յանձնախումբն ալ ղրկած էր զայն քննութեան համար Մ. Կիւրճեանին: 1936-ին մրցանակ կը ստանայ Օշական իր այս գործին համար: Սիոնի մէջ 1936-ի Նոյ.ին լոյս կը տեսնէ Մրցանակի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը, իսկ 1937-ի Մարտին Կիւրճեանի տեղեկագիրը: Այս երկու գրութիւնները ամփոփուած են այսօր 1933-ի տարբերակին հետ միասին՝ ներկայ հատորին մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ զարմանալի կացութեան մը առջեւ ենք: 1934-ի փորձագրութիւնը մրցանակի արժանացած է, ու մինչեւ իսկ՝ [illegible] քննարկումի արժանացած շնորհիւ Կիւրճեանի տեղեկագրին (Կիւրճեան կը թուէ մանրամասնօրէն նպատակը, մեթոդը, արժանիքները, արդիւնքները, տե՛ս Վ. Թ. էջ 121 – 129), բայց յիսուն տարիէ ի վեր չկայ ան հրապարակի վրայ:

Այս անյայտացումն ալ անորոշ լուսարձակ մը կը նետէ հայկ. որոշ շրջանակներու բարքերուն վրայ: Պրն. Ղազարեան, ծանօթագրութեան մը մէջ (էջ 20), կ'ըսէ թէ 1955-ին, երբ հանդիսաւորապէս կը նշուէր Թէքէեանի մահուան 10րդ տարելիցը, անյայտ ձեռագիրը «Եկեղեցւոյ սպասարկուներն մէկուն մօտ» կը գտնուէր: Չի տար անունը:

Նպատակս հոս՝ մատենագրական [illegible]մարներ հաւաքել էր: Պարունակութեան մասին՝ ուրիշ առիթով:

---

(1) Յղումները հետեւեալ կրճատումներով՝ Նամ. եւ Վ. Թ.: Նկատի առնել նաեւ Համ. կրճատումը երբ յղումը կ'երթայ Համապատկերին:

(2) Վ. Թէքէեան, Նամականի, Լոս Անճըլըս, 1983: Նամակներու թիւերն են 136, 178, 187 եւ 199: (Առաջինը Յուն. 1928-ին գրուած, վերջինը՝ Յուն. 1935-ին):

PARIGI 1985 86 :

Denis DONIKIAN et alcuni altri

Le Samedi 1er mars 1986 a eu lieu à Paris, dans le cadre du cycle «Créations contemporaines arméniennes et quasi - arméniennes», une troisième après-midi littéraire, présidée par Angèle Kapoïan - Kouymjian et qui réunit une trentaine d'invités. La séance commença par un exposé riche, dense et clair de Marie - Pia Vallet de Buzon; cette approche de type sémiologique avait pour visée principale de commencer à «mettre de l'ordre» et à approfondir les notions difficiles et controversées de texte et roman quasi - arméniens.

C'est, ensuite, avec le brio du métier et le talent qu'on lui connaît que Jean - Marie Proslier lut «Processions», nouvelle inédite de B. Hamazasb Sakayan, tandis qu'en point et contre-point, Agnès Minaz-Djivélékian et Loussana Hovhanissian déclamaient avec sensibilité, respectivement en français et en arménien, une pièce poétique insérée dans la nouvelle. Un débat suivit jusque vers 19 h.

Mais, pour l'heure, il convient d'inscrire les deux premières après-midis de ce cycle en y faisant retour :

....

Le 19 octobre 85 était ainsi présenté «Mantra n° 3», un long poème de Krikor BELEDIAN * récemment composé dans une langue arménienne magistrale, d'une très grande variété de timbres, de registres (inclusions d'arménien classique, par exemple, ou de faux «gros titres» sensationnalistes, bien saignants, comme la presse des pays de l'Ouest sait les fabriquer). Du fond d'une geôle s'élève une voix, une pensée. Celle d'un jeune prisonnier qui parle de ce qui nous est infiniment familier : du pays qui s'évanouit et qui se profile toujours, de la mort de soi et des autres, des conflagrations, celles-là mêmes qui violaient la loi de la Cité et dont la puissance interpellatrice demeure. Le «Mantra n°3», comme ce fut dit lors du débat, est, beaucoup plus qu'une prière, qu'une mélopée, une parole libératrice.

La deuxième séance, le 19 décembre 85, était consacrée à Denis DONIKIAN, écrivain - poète de langue française qui gagnerait à être connu davantage, tant dans le monde arménien que dans l'espace littéraire francophone. C'est vers 15h que fut donnée en première lecture une présentation de Séta Kapoïan - indications biographiques et analyse thématique de l'œuvre de DONIKIAN. Après lecture d'«Entraves» (en extrait ci-dessous), poème en prose tiré de son recueil inédit *Voyages égarés*, l'auteur répondait aux questions de l'assistance. On pourra aussi lire, ci-dessous publiées, les relations / impressions d'Araxie Apovian et de Joseph Altairac.

**Du même auteur, est parue une pièce de vers en français page 6 du catalogue de l'expo. Assadour, février / mars 86, Galerie du Dragon, Paris. Y est dépeint, par petites touches, un espace énigmatique - comme le sont les mondes parallèles terre de Sienne ou jaune indien d'Assadour -, peuplé de semblants d'objets et par un «il» qui se (main)tient dans le voisinage immédiat d'une «vieille». Or, si celle-ci, en tant qu'elle regorge de «récits de meurtres et de silence», apparaît être une figure emblématique du pays spolié, le poète déclare que «L'arrière - pays nous précède». Il resterait à lever la totalité du sens de cette antériorité.*

×

ENTRAVES (fragments)

« «Entraves (fragments)» constitue la seconde partie d'un ensemble de textes qui en comprend sept (1- Chroniques des années captives, 3- Voyages égarés, 4- Symptômes, 5- Obliques, 6- Raisons persécutées, 7- Au frère); le titre général du recueil étant *Voyages égarés*. L'extrait présenté ne comporte aucune coupure. Le ton d'«Entraves» est celui de dégout et du désir de soi. L'auteur y vomit ses propres chaînes, il y décompose des conflits. Les contraintes formelles ont été volontairement réduites pour pouvoir briser plus librement la coquille des obstacles intérieurs». (Avertissement de l'auteur).

(...) Ainsi se chante le chaos. Porter la vie jusqu'à l'hypnose froide, sous les pires soleils. L'homme accède à son risque, gouverne son secret, à l'écart des yeux affadissants - comme une fiction. Car il n'a pas d'identité, il est mobile, passage.

Difficile d'appareiller. Né avec ta langue, débrouille-toi !

L'accouplement vieillit à force de singeries et de solitudes.

Ma tête exprime des étourdissements, elle ne les comprend pas. Le sang y fait une trouble circulation. Minutes qui roulent, de moment en moment.malgré l'obstination à vivre. Arbre fiévreusement tourmenté. D'où je vois les rêves condamnés, des plaies souterraines. D'où je vois se dessiner d'insondables pierres, comme un squelette de cheval miraculé, transperçant de son galop une étrange chaleur.

La forêt ruisselle. Le cœur n'aveugle plus. Le paysage reste imprenable. Déployer sa convalescence dans une langue à peine ébruitée. A l'intention des ardoises et des flèches.

L'écart ne saurait maigrir d'une seule inquiétude.

Tête neuve. Mais la mémoire dispose de moi comme une active agonie. M'oublier dans une expédition capable de mesurer l'inachèvement. De quoi s'ouvrir, s'inverser. Jeu de ronces avec l'asymétrie.

Mes yeux trahissent une intimité tournoyante. Va-et-vient qui ravine, décompose tout élan. Je me tiens trop éloigné des jours que hante mon secret. Domestique d'une malédiction.

D'une mutilation. Ma bouche est noire, buvant à même l'aberration de ma jeunesse par quoi le monde prit fin. Je récidive à chaque mot: même clou, même éclair qui me raye les yeux, affole mon humanité, jette mes doigts sur le nœud. Je n'ai pas une existence géante, mais à peine moins insomnieuse qu'une frontière en pleine forêt.

Ce que j'ignore est l'avide réalité qui agit sur mes aliments. Sens oblique de mes maux.

Aller. Mordre la mer. Rivé à son entêtement. Le mal réalise. Il sème un cri de proie. Avoir assez de mots pour assécher sa mémoire.

Je n'exagère pas les cendres de ma naissance. Ma bouche est un printemps martyr gonflé de soif.

Sur mon corps la nuit dort nue, elle ne prendra congé qu'entraînée vers une saison immobile. Posée sur moi, paume de femme, baiser de neige et de résine. Expérience pariétale de qui peint d'obscurs chevaux lyriques. Longévité du geste. Tout pays sort diminué au regard d'une révolution solitaire. Mieux vaut rire de ses poids hérités. Terreur qui envenime l'interrogation.

Les hommes effervescents, où vont-ils? Ils dédaignent les objectifs sages, et si heureusement désemparés. Amoureux de leur fronde, précoces à fixer dans leur vie l'immobile. Ils accumulent des palabres. Engourdis par leur attente à nul être adressée.

Ces démons pressés d'utopies unanimes, les tuer au plus vite. Leur jeu ne vit pas assez loin. Leur mémoire ment : je ne louerai plus leur blessure. A quoi bon énumérer ses morts? La liberté fait ruines.

Oser l'approche convertissante, tout déroulé vers le ventre, là où saigne la naissance.

Continue à dépenser ta volonté d'apprendre. Ne renonce pas, même si la féerie est obscure. Pas sur pas, préparatifs, aveuglements exaspérés. La douleur est totalitaire : tu n'es pas assez silencieux.

Il y a ce qui vivifie : la terre initiale. La vie sans défaut existe. Par elle, le cerveau sera pacifié. Lumière spacieuse, plaisir ingéré sans controverses.

L'avalanche divorce. Je tombe des arbres. Poussé à faire mon chemin dans l'utopie. La rédaction affine la métamorphose, fût-elle une confusion de flots, une vocation d'ubiquité. Comprenne qui doit l'achèvement de ce galop dans l'inaction. Pour l'instant, conserve tes chances d'épaisseur, de force sédimentaire.

Pas de conduite plus innocente. Je contourne les justiciers. Les sentiers vers la terre veillaient sur ma figure : ils ne la gouvernent plus.

Telle est mon infidélité, usage du monde.

Exercice de survie. Je trompe la blessure par une confidence en quête de discorde. Les chiens fatiguent le cerveau. Complots d'abois qui cherchent à gourmander l'âme même. A précipiter la pensée. A distraire le jugement.

Il faut échapper à ses plis. Tromper les insomnies des singeries et du sang.

L'homme souillé par la colère ou le panégyrique.

Oui, ma foi fut de courte durée. Je ne puis désormais étreindre ni l'éponge ni la cascade. Je m'applique au plaisir millénaire d'être une silouhette s'incrustant sur l'abîme.

La chute collective n'est pas mon chagrin.

Décadence, l'être se précise. L'insecte fait chanter la pelouse. Le présent devient favorable à l'éloge.

Oui, trop d'hommes défigurés.Frères de riposte et de grimace. Débitant discours moribonds. Leur prose enfièvre des cailloux. Ils animent de sang toute paresse. Ils inclinent toute vie impitoyablement vers l'émeute.

Car telle est bien la réponse que je me dois. Favorable au milieu le plus juste où les frontières s'annulent. L'obscurité repose encore plus loin. Jusqu'à elle ma poitrine mesure l'approche. Et jamais n'ai été plus vivement traité qu'en mesurant une existence inaccomplie. Je vendange mes ombres. Presse mes terreurs.

Vieille ambition.

L'escalier monte à chaque tour audessus des lampes. L'ouragan laissera-t-il s'endormir la mémoire ? Hâte d'atteindre la chambre, au plus haut de la rue. En compagnie de la clarté. Lectures éventrées. Terres reproduites dans l'intimité des contours. Et le château, debout sur l'autre bord, force objective et immobile.

Se dire que rien ne désaltère. Le sang inextinguible appele d'autres sangs. S'irrite à quémander son royaume.

Or, le silence conquis est seul doué de ruines bienfaisantes. Se lever chaque matin au plus loin de la terre promise. Que cesse ton cœur de reproduire ses gluantes fatalités !

Je le sais. Nous avions un pays pour loi. Mais sa beauté me chasse. La sécheresse y établit sa nuit. La neige y est inextinguible. Je vis, étranger aux chemins des ancêtres. L'air que je respire est fou de tous les cris humains. Ma volonté suit fraîche! Que vienne à moi un ciel vivant!

Oh! Je le sais. Oui, je le sais. Même fugitif, le passé nous atteindra toujours. Dans nos bouches. Nos chaleurs. Dans la dictée de nos événements. Mais le frère jumeau se tient encore plus loin, à l'écart des glas, des cris pulvérisés, dans la sieste la plus franche, pour sa santé (...)

Denis DONIKIAN

par

B. Hamazasb SAKAYAN

×

ARMENIE :

PAYS DU DEDANS, PAYS DU REEL

Partance littéraire pour le pays du dedans

(...) un texte de présentation, écrit en exclusivité pour l'occasion par Séta Kapoian et lu par Séta Mavian, nous initie à l'œuvre littéraire de Denis Donikian : «Il est question de l'Origine, de l'Exil, de la Terre, de la Cause, de la Liberté enfermée, du Désir de vie. Dans *Vivre, ils ont vécu*, Julien se rend compte que «Il n'y a de salut nulle part. On nous a inventé notre exil. Depuis, notre avenir est toujours derrière nous. C'est notre enfance, et c'est plus loin encore.» »

A mon tour lentement le souvenir m'étreint, l'évocation de l'Arménie — lointaine et vécue il y a quelques années — remonte à ma mémoire et je sais déjà trop ce qui a poussé Denis Donikian à écrire sur la Terre ancestrale et sur l'Exil. Partie en Arménie, j'en étais revenue transformée (...). Donikian m'y a précédée de plusieurs années et dans *Ethnos* (1975) il décrit son voyage. Il a vécu de 1969 à 1971 à Erévan pour y retourner par la suite. Arrivant sur sa terre, la «terre foulée», l'Arménie pour Donikian c'est «la beauté simple d'une église, le communisme bâillon, c'est aussi l'humour». Dans la deuxième partie d'*Ethnos* — La Montagne Intérieure —, j'ai retrouvé les quelques lignes qui décrivent l'émotion de tout «voyageur égaré» en Arménie et ressentant avec confusion la dignité des pierres inébranlables de la montagne intérieure :

> « A mesure que nous montons, nos pas perdent de leur automatisme citadin et l'ascension ressemble au passage d'un gué depuis la plaine populeuse jusqu'à ces plages froides qui béent sur le grand ciel d'octobre. Le pied cherche la pierre en situation solide pour assurer sa constante progression. Seul, insoutenable, un vent jaloux habite ces hauteurs désertées. Le vieux refuge de planches a perdu une partie de son toit et se tient comme une épave échouée aux rivages de l'univers.» (pp. 99 et 100)

Continuant son périple, le voyageur découvre ostensiblement comment son Arménie vécue intérieurement a perdu de sa certitude :

> «Ce pays, comme tant d'autres, se comprend sitôt qu'on en décèle l'ambiguïté. Car tout ici porte le double visage du visible et de l'immergé... Le pays conquis et l'autre part perdue.» (p. 236)

Croire à un retour possible ; croire en une Nation arménienne là où c'est l'Autorité qui régit le geste et la pensée, est-ce utopie ? L'utopie relève d'un territoire lointain, coupé de la réalité immédiate dans l'espace et le temps. Denis Donikian est né à Vienne (France) et a rêvé son Arménie, l'a aimée en exil plus fortement que lui-même.

Utopie coupée du temps quand elle revendique un âge d'or ou un paradis perdu illo tempore, mais aussi quand elle mise sur un monde meilleur dans le futur. Donikian en avait la sincérité farouche, l'utopie n'étant que dans la force du désir.

Mais la coupure existe aussi dans l'espace. L'utopie existe déjà «ailleurs», loin d'ici. Cette distance géographique est une des garanties mêmes de son existence. Le territoire de l'utopie — et je n'utilise ce terme que dans son authentique désir d'atteinte et non comme vain — implique donc l'effort de créer un «autre monde», tel qu'il devrait être dans le futur, ou tel qu'on l'imagina dans le passé, ou encore tel que nous supposons qu'il existe déjà ailleurs.

Créer cette représentation nécessite la construction d'une contre-image de notre réalité immédiate. Cet «autre monde», en même temps qu'il est utopique, doit être «critique» de ce monde-ci. Il doit le corriger et suppose que l'on remédie à l'injustice de sa structure. L'utopie devient alors nécessairement révolutionnaire dès qu'elle se projette dans le futur parce qu'étant critique de l'ordre existant. De même est conservatrice quand elle revendique un paradis perdu, et elle est a-historique quand elle se réfère à un autre monde existant déjà «ailleurs» et dont seules nous séparent les difficultés d'un voyage. Cet autre monde est déjà «donné», et a la forme d'une utopie «non sociale», coupée de toute causalité historique ; il ignore forcément les lois du développement et des changements sociaux auxquels l'utopie serait soumise si elle prétendait s'implanter «ici et maintenant».

Confrontation avec le réel

La confrontation avec la réalité, ajoutée à la dissolution du projet originel, fait

que la problématique de l'émigrant et celle de l'exilé se rapprochent.

Que peut-on faire quand l'utopie n'a pas été possible à l'origine et qu'elle ne l'est plus maintenant ? (…)

Araxie APOVIAN

×

(…) Une lave verbale emporte l'auditeur surpris. Ce torrent de mots incandescents fascine et éblouit l'esprit qui, au début, se laisse porter sans chercher à comprendre la signification de ce qu'il entend. Mais pourtant, peu à peu, je parviens à me dégager de cette pure contemplation et je m'attache à saisir le sens du texte. Des phrases s'éclaircissent, parfois d'une manière à peine perceptible, parfois dans une lumière d'une extrême violence (…)

. . . Donikian est en train de dire qu'il abandonne ce qui, jusqu'ici, semble avoir été le but de sa vie : la cause arménienne. Et il le fait en des termes montrant une rupture brutale, impitoyable, peut-être définitive :

«leur vie, rongée de malaises belliqueux, dévouée à l'origine légendaire, me fait suffoquer».
«Les martyrs ont beau enrichir le territoire, je demeure modeste».

Difficile d'être plus dur au moment où certains pensent servir la cause en fabriquant des martyrs…

La lecture s'achève, le silence tombe et me semble pesant, tendu. Le poète le rompt en expliquant en langage clair ce qu'il vient de nous dire poétiquement. Et plus aucun doute n'est permis. Les déceptions qu'il avait éprouvées dans sa quête étaient telles qu'elles auraient pu déboucher sur le suicide. Seule issue pour le poète : un retour à une certaine conception de la nature. Dans «Passages en Vercors», autre texte de Donikian, on trouve quelques phrases qui nous permettent de mieux comprendre ce que le poète attend de ce retour à la nature :

«Je me laisse imprégner, apprivoiser par les pierres, les arbres, l'air, comme s'ils étaient autant de sources».
«La terre dissipe mes vieilles aberrations mythologiques. Elle est partout. A tous. La faire entrer en soi».
«Moi, je l'aime nue, indifférente aux combinaisons humaine, plus forte».

Il ne s'agit pas simplement pour Donikian de se livrer à la contemplation de la nature, mais de se confondre avec elle…

Abandonner la cause arménienne pour chercher le salut dans la fusion avec la nature, c'est une trahison, Mais Donikian ne réfute pas le terme, il l'utilise à ce propos celui de «rénégat», en référence à un texte de Cioran qui nous dévoile, avec une acuité presque insupportable, l'état d'esprit actuel du poète :

«Il se rappelle être né quelque part, avoir cru aux erreurs natales, proposé des principes et prône des bêtises enflammées. Il en rougit… et s'acharne à abjurer son passé, ses patries réelles ou rêvées, les vérités surgies de sa mœlle» (*).

Un tel revirement ne peut que boulverser, qu'il semble justifié ou non. On ne sort pas indemne d'un tel événement, quelles que soient ses opinions. Donikian exerce sa liberté de conscience, son droit le plus fondamental.

J'étais venu entendre un poète arménien; j'ai entendu un homme libre. Je ne le regrette pas.

Joseph ALTAIRAC **

* *Emile M. Cioran, «Le rénégat», in* Précis de décomposition, *Gallimard, pp.* 91, 92 *dans la coll. «TEL»,* 1980.

** *Directeur - éditeur du* Petit arménophile illustré, *feuille périodique à tirage limité de «documents oubliés sur l'Arménie, ses arts, son histoire, son peuple». Abonnements :* 60 *F. pour* 10 n° *: numéro échantillon contre* 5 *F. en timbres. Ecrire à J. Altairac,* 57, *rue de Stalingrad,* 95120 *Ermont.*

B. Hamazasb SAKAIAN

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ա. էջէն)

րաւ, անժխտելի եւ սակայն կարծես միայն անկանոն ու պարբերական ձեւով ազդու, թէ մե՛ր, թէ՛ ալ ուրիշ ազգերու անցեալին ու ներկային մէջ: Ցաւելեալ, կը տեսնենք թէ, քաղաքական պէշ վիճակներ երբեմն ըմբոստ գրականութիւն մը տուած են, բայց աւելի յաճախ՝ ոչ, — օրինակ՝ 1500-ին ալ, այսօ՛ր ալ, ըստ Հերեանի գանգատին, Հայութիւնը չունեցաւ եւ չունի յեղափոխութեան բանաստեղծներ: Վերջապէս, թէեւ քաղաքականօրէն բացարձակ յետադիմութեան հակող գրագէտներու թիւը փոքր է (Օտեան. Լուի – Ֆերտինան Սէլին, 1935 – 1945 թուականներուն. Տրիէօ տը լա Ռոշէլ, եւլն.), յայտնօրէն կա՛ն անոնք: Նաեւ կայ գրողներու եւ ընթերցողներու հսկայ զանգուածը, որ կը հաւատայ թէ անտարբեր է կամ չէզոք է եւ կամ կրնայ զատել իր քաղաքականութիւնը՝ իր գրականութենէն: Այս բոլորը կու գան բարդացնելու գրականութիւն – քաղաքականութիւն կապին հարցը, — այդ կապը կը թուի գոյութիւն ունենալ եւ չունենալ: Երբեմն ռոնթէմփը ու իրավիճակէ իրավիճակ կը տարբերի, սակայն երբեմն նո՛յն վիճակին մէջ թէ չկայ (լեհ կառավարութեան նախընտրած գրականութիւնը չպղծեր իր ժողովուրդին), թէ՛ ալ կայ (լեհ սամիզտաթ-ով, ընդյատակեայ հրատարակութիւններու գործը համոզիչ կը թուի): Երբ կայ այս կապը, թէ՛ ձախին կը ծառայէ, թէ՛ ալ աջին, թէ՛ յառաջապահին, թէ՛ ալ յետադէմին:

Երբ նման չփոթ վիճակ գոյութիւն ունի վերլուծումի մը առաջին հանգրուանէն ետք, մի քանի կարելիութիւններ կան, — (ա). — Հարցը սխալ հասկցուած է, եւ պէտք ունի տեսական վերաքննութեան: (բ). — Հարցը ենթակայ է տեղական, ընկերային ու պատմական յատուկ վիճակի մը բնորոշումին: Կարելի չէ ընդհանրացումներ կատարել. պէտք է իւրաքանչիւր իրավիճակ քննել զատ – զատ:

(3)

Նման քննութիւն՝ հատոր մը պիտի պահանջէր գոնէ: Հատորներ գրուած են արդէն գրականութիւն – քաղաքականութիւն կապին շուրջ: Հոս կ'ուզեմ պարզապէս ուրուագծային ձեւով տալ մի քանի կէտեր, պարզել այն գործօն ազդակներու բնոյթը, որոնք (մեր եւ ուրիշներու) պատմութեան մէջ, բնորոշած ու սահմանած են կապին բնոյթը: Նոյնիսկ ամէնէն նախնական պատմական վերլուծումէն առաջ, սակայն, պէտք է կրկնել աւելի ընդհանուր եւ տեսական հաստատում մը, — Գրականութեան եւ մշակոյթի կապը, հաւաքականութեան գիտակցութեան հետ, ոչ միայն կա՛յ, այլ՝ անխուսափելի է: Այսինքն, մէկը միշտ կ'ազդէ միւսին վրայ, երկուքը միշտ կ'ազդեն իրարու վրայ, — ի վերջոյ, բաներուն լայն ըմբռնումով, չկայ անձնական ու հաւաքական գիտակցութիւն, առանց մշակոյթի: Որոշ շրջանակի մը մէջ, «մշակոյթ» կը նոյնանայ «հաւաքական գիտակցութեան» հետ: Այս նիւթը զատ յօդուած պիտի պարտադրէր: Հոս՝ խօսքը մշակոյթի տարածուն հասկացողութեան մասին չէ, այլ՝ անոր գրական մասնիկին, ուր՝ բարձր գրականութիւնը եւ ենթա – գրական ոտանաւորներ ու պատումներ նոյն մակարդակին տակ նկատի առնուած են: Պէտք է ընդգծել նաեւ սա վերջին կէտը, — քանի որ նիւթս քաղաքականացում – յեղափոխականացումի կուսակցական առաջարկներէն կը բխի, հոս գրականութիւն – քաղաքականութիւն կապին բացայայտօրէն ազդու, արդիւնք բերող գրուածներն են: Իմ կարծիքով գրականութիւնը եւ մշակոյթը միշտ ազդու են, այն իմաստով որ մի՛շտ գիտակցութիւն եւ դիրքաւորում որոշելու հարցին մէջ դեր ունին, սակայն ընդհանրապէս կու տան խեղաթիւրուած, անուղղակի, կրաւորական թուող «արդիւնքներ», որոնք չեն ճանչցուիր իբր արդիւնք, զանազան բարդ պարագաներու բերումով: Այսքանը՝ իբր նախաբան:

Պատմական, յատկապէս հայկական իրավիճակին մէջ, կը տեսնենք որ գրականութիւնը երբեք իր ներքին նիւթին, կառոյցին, ոճին ապաւինելով չի կրնար քաղաքականացման տանիլ զանգուածը: Նիւթ, ձեւ, կառոյց, — անկասկած որ կարեւոր են, սինէ քուա նոն են, առանց անոնց չըլլար: Սակայն միայն անոնցմով ալ չըլլար: Տասնըիններորդ դարու մեր քաղաքական զարթօնքը բազմաթիւ գործօններու համընկնումի, զուգադիպութեան, քոնժոնքթիւրի արդիւնքն էր: Նման համընկնումի ուրուագիծ մը պիտի պարունակէր գոնէ հետեւեալ կէտերը:

(Ա). — Հպատակ, տարուկ ժողովուրդ մը դարերու ընթացքին կը զարգացնէ հպատակի իրավիճակին յարմար մշակոյթ, որ թէ՛ վերնախաւերէն արտադրուած ու պարտադրուած կրնայ ըլլալ, թէ՛ ալ զանգուածին կողմէ արտադրուած ու որդեգրուած: Ազգային վերնախաւի (որոշ ջոջեր, կղեր) եւ օտար վերնախաւի (հողատէր աղաներ, սուլթան, ցար եւլն.) բանեցուցած հսկայ ճնշումին ու դարերու ծանրութեան դէմ նոր, քաղաքականացնող գրականութիւն մը ստեղծել կը պահանջէ, նախ՝ որ վերնախաւը այս կամ այն պատճառով կորսնցնէ իր ահարկու հմայքը, իր անսխալութեան, անսայթաքութեան, չձախողելու համբաւն ու այդ համբաւին ներշնչած ինքնավստահութիւնը: Քաղաքականացումներն ու յեղափոխութիւնները չեն պատահիր երբ տիրապետող կարգերը – որքան ալ գաժան – կը ծաղկին ու ինքնավստահ են: Կը պատահին տկարութեան, ձախողութեան առաջին հանգրուանէն ետք, — երբ 1776-ին եւ 1789-ին ամերիկեան ու եւրոպական յեղափոխութիւններու շունչը կը սկսի թափանցել հիւանդ օսմանեան կայսրութեան մէջ (կամ՝ 1917-էն ետք, երբ համայնավարութիւնը կը մտնէ հիւանդ, 1930-ական թուականներուն շա՜տ հիւանդ, բացայա՛յտօրէն հիւանդ դրամատիրական պետութիւններուն մէջ): Ցարական կայսրութիւնն ալ հիւանդ է 1825-էն, Դեկտեմբերեաններու դիւրաւ զսպուած ըմբոստ նախերգանքէն ետք: Ցաւելեալ, կը տկարանայ հայ աւանդական վերնախաւը, երբ կղերը կը կորսնցնէ ուսումի ղեկավարութեան մենաշնորհը, բէճնիճ պատճառներով, ի շահ թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ կաթողիկէներու, թէ՛ բողոքականներու, թէ՛ ալ, ի վերջոյ, աշխարհական վարժապետներու: Հայութեան քաղաքականացումը աներեւակայելի է առանց աշխարհական, ոչ Տէր – Թոդիկեան նախակրթարաններու ցանցին: Իսկ այդ ցանցը, վարժապետներու եւ խմբագիրներու համեստ այլ կենսական փաղանգը չէր կրնար գոյութիւն ունենալ՝ եթէ հին ռէժիմն ու կարգը արդէն տկարացած չըլլային:: Արդ՝ այսօր քաղաքականացնող գրականութիւն մը լրջօրէն պահանջողը ստիպուած է պարկեշտօրէն հարցնել, — ո՞ւր կ'ապրի ըսփիւռքահայութիւնը: Ո՞ւր իր հեղինակութիւնը կորսնցուցած է կամ կորսնցնելու վրայ է օտար տէրը, օտար մշակոյթը, եւ հայ իշխող տարրը: Ո՞ւր կայ կամ կարելի է ստեղծել կառոյց մը (նախակրթարաններու ցանցին նման, անոր զուգահեռ) որ կրնայ տարածել ընդդիմադրութեան համար կենսական «գրաճանաչութիւնը», որպիսին էր բէճնիճ կարողութիւնը (գրել – կարդալ գիտնալ) եւ անոր օգտակուած մտածելակերպը (մեկնաբանական ըմբոստ ոգի, անձնական ու հաւաքական ինքնապատկերացման նոր թափ): Առանց պատասխանելու նման հարցումներու, չենք կրնար կռահե՛լ նոյնիսկ թէ մշակոյթի ո՞ր ճիւղը (գրականութիւն, երգ, ֆիլմ, վիտէօ, նկարչութիւն, ճարտարապետութիւն, պատմագրութիւն, կրօնք, քննադատական մտածում, քաղաքական մտածում), ո՞ր տեսակը, ժանրը կամ սեռը ընդունակ է նման քաղաքականացում մը «կրկնելու»: ՀՅԴ – ն կ'ուզէ որ պատմութիւնը, այս պարագային՝ յեղափոխականացումը կրկնուի, սակայն նման կրկնութիւններ, վերա – ծնունդներ դիւրին չեն կատարուիր եւ երբեք «նոյն»ը չեն վերստեղծեր: Ցիշել Հէկելը – Մարքսական խօսքը. — առաջին անգամ ողբերգութիւն, երկրորդ անգամ՝ զաւեշտ:

(Բ). —Նախորդ պարբերութեան մէջ ընդգծուած իրականութիւններէն մէկը կ'արժէ անջատ քննել: Տասնըիններորդ դարու Հայութեան քաղաքականացման մէջ դեր խաղացին մշակոյթի ա՛յն տարբերն ու սեռերը, որոնք երկու յատկանիշ ունէին: Նախ՝ համեմատաբար անկախ էին վերնախաւերու հակակշռէն, եւ ուրեմն՝ կ'ընդունէին նոր, յաճախ ոչ – հայ ակունքներէ, նաև ըմբոստ անձերէ և խմբակներէ ծագող գաղափարներ, —այսպէս՝ Նալբանդեանի, Պէշիկթաշլեանի, Պատկանեանի քերթուածը, Րաֆֆիի եւ Ծերենցի վէպը: Նաև՝ ժողովրդական, յետոյ յեղափոխական երգը: Ի վերջոյ, 1890-էն ետք, ժողովրդական լուսանկարն ու քարթփոսթալը, ուր կը պատկերացուէին, օրինակ՝ հայ ֆէտայիներ: (1984-ին Ի-

ՔՈՄ-ի հրատարակչականը հրատարակ
Հայդուկ հատորը. գեղեցիկ գիրք, ո
ունի գեղագիտական ու պատմագիտակա
արժէք, եւ որ աւելի՛ն պիտի ունենար,
եթէ զայն պատրաստողները վերլուծէի
փրոփականտի այն ճիգն ու աշխատանք
որ ՀՅԴ-ն տարաւ, տարածելու համար
իր հայդուկներուն փայլապետ դէմքերու
յուշը եւ տպաւորութիւնը, անոնց ու
առնական համբաւը, թէ՛ 1894-էն 1912,
թէ՛ ալ՝ որոշ չափով, 1922-էն ետք: Հա
կը մտանաչեմ լուսանկարչական ստ
բազմահատուած, գրեթէ մոռցուած ն
դը, որովհետեւ թէ՛ տասնըիններորդ դա
րուն, թէ՛ ներկայիս, Միջին Արեւել
մէջ լուսանկարչական արհեստին մասնա
գէտներէն շատեր Հայեր ըլլալով հան
գերձ, այս սեռը քաղաքականացման գ
րակոչին չենթարկուիր ընդհանրապէ
կուսակցական մտաւորականութեան ա
մանափակ երեւակայութեան պատճ
առ, բայց՝ ինչպէս ըսի, հայդուկա
յին շրջանէն):

Ուրեմն, թէեւ գաղափարաբանութիւ
մը, այս պարագային քաղաքա – յեղա
փոխականը, կրնայ թափանցել մշակո
յթային ամէն սեռի մէջ ու անոր միջ
ցաւ՝ տարբեր մօքերու մէջ, ամէն ըր
ջան ունի իրեն յատուկ սեռեր, որոն
թէ՛ համեմատաբար անկախ են վերն
խաւերու հակակշռէն, թէ՛ ալ՝ ժողովր
դականութիւն կը վայելեն, դիւրաւ կ'ի
բացուին ժողովուրդին կողմէ: 1978 - 7
Իրանեան յեղափոխութեան մէջ հսկա
դեր խաղաց քասէթ – թէյփը, ձայներ
զը, որուն միջոցաւ կէս – անգրագէ
պարսիկ ժողովուրդը անդադար ունկնդ
րեց Խոմէյնիի պատգամը: Այսօր, եր
ֆիլմն ու երգարանը տեղի կու տան վի
տէօյին եւ ձայներիզին, ու ամէն իր
համակարգիչին, արդեօք առենը
մտածելու թէ ո՞րն է աւելի ժողովրդա
կան միջոցը, գաղափարաբանութեան տա
րածելու, — վիպակա՞ն գիրքը, թէ վի
տէօ չինելու գիրք մը: Ճիշդ է որ եր
կուքն ալ կարելի է զօրակոչի ենթարկե
սակայն եթէ հարցը զանգուածին վրա
ազդող, ազդո՛ւ փրոփականտն է…:

(Գ). — Երրորդ կարեւոր հարց մըն
քաղաքականացման շարժումի ենթակա
յին, ունկնդիրին հարցը: Հոս, թէ՛ ՀՅ
թէ՛ ալ ՀԱՀԳԲ նոյն դասը սորված
նոյն պատասխանը գտած, — երիտասա
րդութիւնը: Անցեալը, Բարգէն Սիս
սկսած, լի է օրինակներով: Զոհուե
պատրաստ սերունդը կու գայ գիտակ
ու բանուոր համեստ դասակարգերէն,
րոնցմէ գրեթէ զուրկ է այսօր, ստորա
մեծամասնութիւնը արեւմտեան Սփիւռ
քին, եւ կամ կու գայ քաղքենի երիտա
սարդութեան խէժալապաշտ հատուածէ
Քիչ մը այսպէս եղած է բոլոր յեղափո
խութեանց պարագային: Երբ պատա
բագիչը կ'ըսէ. — «գինուորեալ մանկա
նոցս եւ ամենայն ժողովուրդին», «մա
նուկ» բառը, որ երկիմաստ է, ներկայի
կը մեկնաբանենք իբր պատանի ու եր
տասարդ: ՀՅԴ-ի «Կայծեր» պարբերա
թերթը, որ լոյս կը տեսնէ 1983-ի Յուն
ուէն ի վեր, Կ. Յովհաննէսեանի խմբագ
րութեամբ, ոգեւորուած թերթ մըն է
կ'ուզէ ոգեւորել ու յեղափոխական ոգի
տողորել երիտասարդութիւնը, Րաֆֆի
ական կայծերու վերածնունդով: Կը դ
նայ երկու հարցում, — արդեօք երիտա
սարդ, գրեթէ պատանի սերունդի մը
ղաքականացումը կը բաւէ՞, իբր մօտե
ցում: Միայն ուղղակիօրէն «թիրախի
մօտենալո՞վ կը տարուի թաքթիքակա
պայքարը: Եւ յետոյ, նորէն, մանաւա
երբ երիտասարդութեան միտքն ու հոգ
է թիրախը, արդեօք գրականութիւ
յարմար սե՞ռն է, միջո՞ցն է նման մօտե
ցումի: Պատասխանը «ոչ» է, հաւանա
բար: Նոյնիսկ գրաւոր ուրիշ մօտեցում
ներ (օրինակ՝ իսկական վերլուծակա
մեկնաբանական յօդուած, յուշագրու
թիւն, Մալխասեան պատում) կ'անհետ
ուին համեմատաբար. ո՞ւր մնաց ոչ-գր
կանը:

Անշուշտ այսպիսի ուրուագիծ մը
սպառեր նոյնիսկ նշուած տարրերու վե
լուծումը, եւ շատ աւելի հեռու է
լոր գործօն ազդակներու թուարկում
ու վերլուծումէն: Ձիս մտահոգող բ
մաթիւ կէտերէն մի քանին շօշափեցի
այն հոս, Եւ մտահոգի՛չ է իսկապէս
այսօր քաղաքական, «յեղափոխական
ահարեկչական ոչ – անօգուտ սակայ
անկասկած անբաւարար ու պէտք եղած
պէս չմտածուած գործունէութիւններ
կու գայ միանալու մշակոյթի քաղաք
կանացման զօրակոչը: Նման շարժու
ներ՝ հրովարտակով չեն ստեղծուիր,
ալ մարտակոչով: Ցարդ պատահածը
նախերգանք մըն է միայն, քիչ մը
հապճեպ ու բո՛ւռն– Նախերգանք մը
այս՝ իմ ուրուագիծը:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
8

MARDI
8 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.199 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 61e ANNÉE — No 16.199

ՖՐԱՆՔԸ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԵՑԱՒ

3-էն 6% ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ԸՍՏ ՏԱՐԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԱԼ՝ ԶԱՐԿ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

—×—

Օսթմարսումի (Հոլանտա) մէջ է, որ քաղաքական վիճաբանութիւններէ ետք, միջին - ճամբայ մը գտնուեցաւ ֆրանքի արժեզրկման համար։ Արդարեւ էտ. Պալատիւր մինչեւ 9% արժեզրկում կ'ուզէր եւ Շաբաթ օր իսկ, պիտի վերադառնար ժողովէն, բայց ստիպուեցաւ մնալ, քանի որ Գերմանիա անդրդուելի մնացած էր եւ չէր ուզեր այդքան մեծ «նուէր» մը ընել Ֆրանսայի։ Արժեզրկումը շատ հաւանաբար անխուսափելի էր, անկախ կառավարութեան հոսանքէն, պարզ է որ եթէ Պալատիւր աճապարեց, քաղաքական հաշիւ ալ կար, կը նախընտրէր Պերեգովուայի (այսինքն ընկերվարականներուն) ֆրանքը արժեզրկել, քան, տարի մը ետք՝ իրը։

Արժեզրկումները կը կատարուին զարկ տալու համար տնտեսութեան եւ աւելի արտածելու համար։ Ֆրանսայի առեւտրական գլխաւոր ընկերակիցը Գերմանիան է եւ որովհետեւ ֆրանսական ապրանքը երթալով սղեց, չէր կրնար հարկ եղածին չափ ծախել Գերմանիոյ։ Ուրեմն կը մնար ֆրանքը արժեզրկել, մարքը՝ վերարժեւորել, որպէսզի Ֆրանսա աւելի ծախէ։ Պալատիւր բուն ուզածը չկրցաւ ձեռք ձգել, բայց Կիրակի առտու, միջին - ճամբան գտնուած էր։ Ֆրանքը կ'արժեզրկուէր 3%, մարքը կը վերարժեւորուէր՝ 3%, ուրեմն ֆրանքը մարքի նկատմամբ 6% արժեզրկուած էր (ճիշդ ու ճիշդ՝ 5,8%)։ Նոյնն է համեմատութիւնը հոլանտական ֆլորինին նկատմամբ, Պելժիքալիւքսանպուրկեան եւ Դանիականը 1% կ'արժեւորուին, լիրը եւ իրլանտականը չեն փոխուիր, գալով անգլիականին, հարցը իրեն չի վերաբերիր, քանի որ միշտ դուրս կը մնայ դրամական դրութենէն։

Որեւէ արժեզրկում կ'ունենայ, պարտադրաբար, «Ընկերացող միջոցներու ծրագիր» մը, այլապէս բանի չի ծառայեր։ Պալատիւրի ձեռք առած միջոցները պատական բնոյթ ունենալով հանդերձ, խիստ են եւ ճիգ կը պահանջեն։ Եթէ խնայողութեան ծրագիրը չյաջողի, դրամահոսութիւնը գլուխը կ'առնէ կ'երթայ, մինչ ընկերվարական վարչակարգը կրցած էր նուազագոյնի իջեցնել։ Ուրեմն, 1986-ին պետական եւ հանրային հաստատութեանց մէջ, աշխատավարձքի ոչ մէկ յաւելում պիտի ըլլայ։ Պետութիւնը, ինք, 15 միլիառի խնայողութիւն պիտի ընէ։ Գիները պիտի «ազատագրուին», վստահութեան (հարկային եւ մաքսային) միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին, թոյլ տալու համար դրամագլուխներու վերադարձը։

Անակնկալ չէ եթէ նոր ընդդիմութիւնը կը քննադատէ այս արժեզրկումը, մինչ համայնավարներուն համար, ընկերվարական խնայողութեան քաղաքականութիւնն է, որ կը շարունակուի ի վնաս աշխատաւոր դասակարգին։

Գոհ են գործատիրութիւնը, նոր մեծամասնութիւնը (որ ընկերվարական ժառանգութեան կը վերագրէ ֆրանքին տկարութիւնը, ինչպէս ընկերվարականներն ալ նախորդներուն կը վերագրէին 1981-էն ի վեր...), վերապահ եւ սպասողական է Պերժըրոն (բանուորական ուժ), դէմ են Սէ - Ժէ - Թէ եւ համայնավարները։

Ֆրանսա դրամական դրութեան միակ երկիրն է, որ արժեզրկում կատարեց։ Ինչպէս ըսինք՝ աւելի ծախելու, աւելի արտածելու համար։ Չար լեզուները գիտել կուտան սակայն, թէ Ֆրանսա կ'արժեզրկէ, մինչ Գերմանիա միշտ կը վերարժեւորէ եւ կրկին Գերմանիա կը յաջողի իրմէ աւելի ծախել։ Հանելուկը թող լուծեն ելմտագէտները...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ, հակաամերիկեան ոճրափորձ մը կատարուեցաւ Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերը։ Գիշերաբոյնի մը մէջ է, զոր առաւելաբար ամերիկացի - զինուորները կը յաճախեն որ ռումբը պայթած է։ Երկու մեռեալներէն մէկը Ամերիկացի մըն է, միւսը՝ Թուրք կին մը, իսկ 204 վիրաւորներէն 30-ը՝ ծանր վիճակի մէջ (50 - 60-ը՝ Ամերիկացի)։ Արարքին տէր եղան երկու կազմակերպութիւններ՝ «Հոլկըր Մայնս զօրագունդ» մը եւ Կարմիր Բանակ խմբակը։ Ով ալ տէր ըլլայ, Ռեկընի համար՝ Քատաֆին կայ այս ահաբեկչութեան ետին։

ՖՐԱՆՍԱ երկու լիբիացի դիւանագէտ արտաքսեց, որպէս անձեր որոնք ահաբեկչական արարքներու զօրաւիգ ցանցի մը մասնակցութիւն բերած են։ Լիբիա բուռն կերպով բողոքեց, բայց այս արտաքսումը կը փաստէ որ ֆրանքօ-լիբիական համաձայնութիւնը - եթէ կար, ինչպէս կը պնդէր Ուաշինկթըն - վերջ գտած է։ Ըստ Ամերիկացիներուն, այդ համաձայնութիւնը կը պաշտպանէր Ֆրանսան Քատաֆիի ահաբեկչական արարքներուն դէմ։

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՍՈՒՐ, լիբանանցի այն կինը, որ ըստ յոյն ոստիկանութեան ռումբը դրած կ'ըլլայ ամերիկեան Պօյինկին մէջ, մամուլի ասուլիս մը տուաւ հիւսիսային - Լիբանան, բացարձակապէս ուրանալու համար նման որեւէ պատասխանատուութիւն։ Կ'ընդունի որ անդամ է սուրիական ազգային - ընկերային կուսակցութեան եւ թէ կարգ մը գործողութիւններ ըրած է «հրեայ սիոնիստ թշնամիին եւ Քաթայէպներուն դէմ», բայց ցարդ, «պատիւը չէ ունեցած գործողութիւն մը կատարելու արտասահման»։ Կ'առարկէ նաեւ թէ անդամալոյծ ըլլալով ձախ կողմէն, չի կրնար ռումբ փոխադրել։ Բայց, Յոյներուն համար, այս կինոջ երթալ - գալերը կասկածելի են։ Մարտ 25-ին Պէյրութէն Գահիրէ գացած է, ապա հոնկէ ամերիկեան Պօյինկով՝ Աթէնք, ուր եօթը ժամ օդակայանը մնալէ ետք, կը վերադառնայ Պէյրութ։

ՎԱՏԻԿԱՆ թէեւ խոհեմութեամբ, բայց եւ այնպէս բաւական յստակ կերպով կ'արդարացնէ զինեալ պայքարը, երբ խնդրոյ առարկայ է ժողովուրդներու ազատագրումը։ Բանաձեւը կը պատկանի Պօղոս Զ.ի փոփուլորոմ փրօկրէսիօ (1967) կոնդակին, որ իր կարգին կը հիմնուէր Թովմաս Աքուինացիի աւանդութեան վրայ եւ որ կ'ըսէր. - «Կարելի է դիմել զինեալ պայքարին որպէս վերջին դարման վերջ դնելու համար բացայայտ եւ երկարամեայ բռնատիրութեան մը, որ կը վնասէ անհատին հիմնական իրաւունքներուն։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանին կազմը, քուէարկութեամբ որոշուեցաւ Ուրբաթ օր, քանի որ նախորդ օրը, կարելի չէր եղած բարեկամաբար կարգադրել ինչպէս սովորութիւն էր։ Եւ այս քուէարկութիւնը այնքան տարօրինակ արդիւնքներ տուաւ, որ ի վերջոյ մարդ չէ հասկցած թէ ո՞վ որո՞ւ համար քուէարկած է։ Բայց, պարզ է որ նոր մեծամասնութենէն քուէներ գացած են ընկերվարականներուն եւ փոխադարձաբար։ Ընդհանուր պատկերը սա է. - Եօթը ընկերվարական, եօթը Իւ - Տէ - էՖ, վեց էՌ - Փէ - էՌ եւ երկու ազգ. ճակատ։ Համայնավարները ըսած էին թէ Ազգ. ճակատի հետ չեն նստիր։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 2 - 3)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

Երեւանի Լրագրողներու Տունը տեղի ունեցած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի ժողովը, որուն ընթացքին զեկուցում մը կարդացած է կոմիտէի նախագահը՝ Կարլէն Դալլաքեան, «Հայրենիք - Սփիւռք մշակութային կապերու զարգացման հեռանկարները Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 27-րդ եւ Հայաստանի 28-րդ համագումարներու լոյսին տակ» նիւթին շուրջ։ Մտքերու փոխանակութեան մասնակցած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան քարտուղար Նորայր Ադալեան, «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթի խմբագրապետ Լեւոն Զաքարեան, արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերակցութեան նախագահուհի Նորա Յակոբեան, ակադեմիայի Սփիւռքի հայ գաղութներու պատմութեան եւ մշակոյթի բաժնի աւագ աշխատակից Ջօհրապ Ղասաբեան եւ ուրիշներ։ Ժողովին խօսք առած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.։ Ժողովականները անդրադարձած են կոմիտէի գործունէութեան զանազան երեսներուն՝ անցնող 22 տարիներու ընթացքին։

×

ՆԿԱՐԻՉ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԷԼԻԲԵԿԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

«Սովետսկի Խուդոժնիկ» («Սովետական նկարիչ») հրատարակչականը Մոսկուայի մէջ լոյս ընծայած է երեւանցի նկարիչ Վաղարշակ Էլիբեկեանի գործերէն կազմուած «Պոէմ հին Թիֆլիսի մասին» բացիկներու հաւաքածոն, ուր տեղ գտած են արուեստագէտէն 15 լաւագոյն գործեր։ Հրատարակութեան նախաբանին մէջ արուեստաբան Նատալիա Ապչինսկայա, խօսելով նկարիչին մասին, մասնաւորաբար կը գրէ. «Վաղարշակ Էլիբեկեանի կտաւները ճամբորդութիւն են դէպի անցեալը, «Կորսուած ժամանակի» ինքնատիպ «որոնումներ»։ Իր ամբողջ հաւատարմութեամբ ու հմայքով մեր առջեւ կը յառնէ նկարիչին մանկութեան քաղաքը։ Մենք կը տեսնենք երկու տեղնոց կառքեր, իշուկներուն լծուած սայլակներ, փողոցներէն հանդիսաւոր կերպով ընթացող ուղտեր, տուքաններ՝ «Ինքդ իս եկիր», «Խեղճ Սանդրօ» եւ «Մի գնայ, գուլչս» վերտառութեամբ, կինտոներ, զարաչոխելիներ (առեւտրականներ), մեր առջեւ կը պարզուին թափառական կրկէսի ներկայացումներն ու տօնական պարահանդէս - զբօսապտոյտները։ Նկարիչին հետ մենք կը թափառինք այդ անխատիպ տարաշխարհիկ ու գեղեցիկ քաղաքի փողոցներով»։

Վաղարշակ Էլիբեկեան ծնած է Թիֆլիս 1910-ին եւ հոն անցուցած է իր կեանքին մեծ մասը։ Թիֆլիս ներշնչման աղբիւր եղած է դարուս շատ մը վարպետներու համար, սկսած Նիկօ Փիրոսմանիէն։ Թիֆլիսը նկարած են Ելենա Ախվլեդիանի եւ Լադօ Գուդիաշվիլի, Երուանդ Քոչար եւ Ալեքսանդր Բաժբէուկ - Մելիքեան, Գէորգ Գրիգորեան (Ջոտտօ) եւ Յովսէփ Կարալեան։ Յատկապէս վերջերս այդ շարքին աւելցաւ Վաղարշակ Էլիբեկեան, որուն շնորհիւ Թիֆլիս գտաւ զինք համակողմանի կերպով պատկերացնողը։ Պէտք չէ զարմանալ, որ ներկայիս վրաց ճարտարապետները քաղաքին հին թաղամասերը վերականգնելու ատեն իբրեւ վաւերական աղբիւրներէն մին կ'օգտագործեն Էլիբեկեանի կտաւները։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

—

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք մեր ժողովուրդին, թէ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը, ոչ - պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ կը գտնուի՝ կարճ ժամանակուան մը համար։

Իր այս կեցութեան առիթով, Վեհափառ Հայրապետը միակ առիթ մը կը շնորհէ՝ իր հօտին տալու Հայրական իր Օրհնութիւնները։

Արդարեւ, Կիրակի օր, Ապրիլ 13-ին, Աշխարհամատրան տօնին, Վեհափառ Հայրապետը ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Պատարագին եւ կը քարոզէ։

Օրուան Սուրբ Պատարագը կը մատուցանէ՝ Վեհափառին ուղեկցող՝ Մայր Աթոռի Լուսարարապետ՝ Բարձր. Տ. Յուսիկ Արքեպիսկոպոս Սանթուրեան։

ԴԻՒԱՆ

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Երգը մեր ժողովուրդին ընկերացած է հին ժամանակներէն. երգը անոր հետ եղած է բոլոր ուրախութիւններու եւ յոգնութիւններու պահերուն. արօրի մաճը բռնած, թէ ռազմադաշտին վրայ՝ սուրբ հողը պաշտպանելու ատեն, օրօրոցի մօտ, թէ սիգապանծ լեռներու վրաններուն մէջ։ Երգը սերունդէ սերունդ փոխանցուած է, իւրաքանչիւր շրջան նոր բովանդակութիւն ու գոյներ ստացած՝ Մաշտոցէն ու Շնորհալիէն մինչեւ Կոմիտաս ու Եկմալեան, մինչեւ հայկական երաժշտութեան միւս մեծերը։

Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբը բոլորած է իր կազմութեան յիսնամեակը։ Այս առթիւ յոբելենական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ գտնուող մարզական - համերգային աւանին մէջ, ուր ներկայ եղած է նաեւ կուսակցական եւ պետական աւագանին։ Բացումը կատարած է Մշակոյթի նախարար Եուրի Մելիք - Օհանջանեան, շեշտելով երգչախումբին դերը հայկական խմբերգային արուեստի տարածման եւ ծանօթացման մարզէն ներս։ Ակադեմական երգչախումբը հիմնած է Թաթուլ Ալթունեան, որմէ ետք ղեկավար նշանակուած է Արամ Տէր - Յովհաննիսեան, իսկ 25 տարիէ ի վեր խմբավարն է Յովհաննէս Չէքիջեան։

Երգչախումբի յիսնամեայ վաստակը ներկայացուցած է Հայաստանի երգչախումբերու ընկերութեան նախագահուհին՝ Էմմա Ծատուրեան։ Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Հայաստանի երաժիշտներու միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան, Լենինգրադի ակադեմական երգչախումբի ղեկավար Վ. Բորիսով, Վրաստանի եւ Ատրպէյջանի երգչախումբերու ընկերութեանց ներկայացուցիչները։ Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Յովհաննէս Չէքիջեան։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է համերգով։

ՋՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵԼՈՅԹԸ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. - Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան ծանօթ հրապարակագիր Ջօրի Բալայեան վերջերս շրջապտոյտ մը կատարեց Քանատայի եւ Միացեալ Նահանգներու հայկական գաղութները. մասնակցեցաւ հայկական հանդիսութիւններու, որոնց ընթացքին խօսք առաւ, այցելեց հայկական վարժարաններ եւ հաստատութիւններ եւ Մարտ 6-ին վերադարձաւ Հայաստան: Մարտ 2-ին, Նիւ Եորքի Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը ասուլիս - ընդունելութիւն մը կազմակերպած է Ջօրի Բալայեանի հետ: Խօսք առնելով Անդրանիկ Փոլատեան, Լուսիկ Մելիքեան, Յակոբ Վարդիվառեան եւ Մարգպետ Մարկոսեան անդրադարձած են Ջօրի Բալայեանի գրական եւ հրապարակագրական վաստակին:

Այլապէս ուշագրաւ է Ջօրի Բալայեանի ելոյթը, որու յատկանշական հատուածները կու տանք ստորեւ: Ուրախ ենք, որ այսօ՛ր, Հայաստան ալ, թէկուզ անպաշտօն բանբերներով, կրնայ բսել թէ՝ *Խորհ. Հայաստանը ամբողջ Հայաստանը չէ, որ Հայաստանը Վանն է, եւ Մուշն է, և Ղարաբաղն է, և Թիֆլիսն է, և Խարբերդն է:* Մեր կողմէ ըսենք սակայն, որ Սփիւռքը գիտակից է Հայաստանի ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ յեղաշրջումին, ինչ կը վերաբերի մանաւանդ ցեղասպանութեան: Ի գին թէ Հայաստանն ալ լաւ ճանչնար Սփիւռքը եւ չգռհանար, ինչպէս յաճախ կը պատահի, մակերեսային գաղափարներ կազմելով, զբօսաշրջիկային այցելութիւններու մասնակի տպաւորութիւններու ներքեւ:

«Ուրիշներ չգիտեն մեր մասին եւ իրենց մեղքը չէ: Մենք ենք մեղաւորը: Ամէն ինչ տպագրում ենք միայն Հայերէն: Լացում ենք Հայերէն: Եւ զարմանում ենք թէ ինչո՞ւ աշխարհը չգիտի մեր մասին: Եւ մենք որոշեցինք տպագրել եւ ռուսերէն, եւ անգլերէն, եւ ֆրանսերէն եւ սպաներէն: Միայն վեց միլիոն ընթերցողով չի լինի: Որովհետեւ Հայկական Դատը, Հայկական Ցաւը միայն մերը չի: Մենք բոլորս լաւ գիտենք թէ եթէ Նիւրեմպերկեան Դատավարութիւնը տեղի ունենար ոչ թէ 1945 - 46 թուականներին՝, այլ՝ 1915 - 16-ին, չէր լինի Երկրորդ Պատերազմը, եւ աշխարհ չէր կորցնի 60 միլիոն մարդ:

«Սովետական Հայաստանը որպէս Հայաստան հասկանալը ճիշդ չէ: Շատ սխալւում ենք որ ասում ենք Հայաստանցի է: Մայր Հայրենիք, Մայր Հայաստան նկատի ունենալով չենք կարող համարել 29 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ Սովետական Հայաստանը: Այլ Հայաստանի մէկ մասը: Մէկ տասներորդը: Մենք շատ ենք այդպիսի բաներով ուրախացնում թշնամուն, որովհետեւ այդ անելով, մենք արդէն մոռանում ենք որ Հայաստանը Վանն է, եւ Մուշն է, եւ Ղարաբաղն է, եւ Թիֆլիսն է, եւ Խարբերդն է:

«Նոյն միտքը շարունակելով զանազան տեղեր ուրախացնում ենք թշնամուն: Արդէն կազմել ենք խմբեր՝ լիբանանահայ, պարսկահայ, սուրիահայ, ամերիկահայ, ֆրանսահայ: Այդպէս չի լինի: Հարցնում եմ երեխայի՝ բալի՛կ ջան, ո՞րտեղացի ես: Ասում է Պէյրութցի: Հապա մամա՞դ, պապա՞դ, նրանք էլ Պէյրութցի: Մեծ-հա՞յրդ, մեծ-մա՞յրդ: Չի գիտի: Արդէն նա Լիբանանցի է: Իրօք սա ուրախալի բան է Թուրքի համար: Էվրէնը պէտք է ծափահարի մեզ: Առանց որեւէ մի պայքարի մենք ենք անում ամէն ինչ, մոռանալով մեր անցեալը: Ո՛չ: Մենք Հայաստանցի ենք եւ Լիբանանում եղել ենք միայն ժամանակաւոր: Երախտապարտ ենք արար ժողովուրդին որ ապաստան է տուել: Եւ այս կը վերագրեմ բոլոր Սփիւռքի, բոլոր Սփիւռքահայի: Զմոռանանք որ ունենք մէկ նպատակ, մէկ պայքար: Որովհետեւ մենք բոլորս չենք կորցրել հողեր, այլ հայրենիք: Պէտք ենք լինել միասին, որպէս մի բռունցք, որովհետեւ բռունցքը ե՛ւ միասնութիւն է ե՛ւ հարուած: Սա պէտք է լինի չափանիշ:

«... Սովետական Հայաստանի մէջ եւս ունենք ցաւեր: Որպէսզի մենք կարողանանք ունենալ շօշափելի վերածնունդ, պէտք է մենք ամէն ինչ անէինք որ մեր քարերը ծաղկէին: Այն ինչ որ անհնարին էր ուրիշների համար, մենք կատարեցինք: Մեր երկրի չորս տոկոսը միայն բերրի հող է եղել: Եւ որպէսզի քարը ծաղկի պէտք էինք ունենալ ջուր: Ջուրն էլ չէկար: Ստիպուած ենք եղել Սեւանից ջուրը վերցնել մի քիչ շռայլօրէն եւ նոյնիսկ յանցագործութիւններ ենք կատարել ի վնաս Սեւանի: Սեւանը մեր վերջին աղբիւրն է: Եթէ Սեւանը չորացաւ իրօք մենք պէտք ենք երթալ հողեր փնտռել: Կը չորանայ այն վերջին ապաստանը որ կոչւում է Սովետական Հայաստան: Զորացնում էին գրեթէ: Եւ ամէն ինչ արեցինք որ փրկենք:

«... Սփիւռքում չեն գրում իմ բոլոր գրածներիս մասին: ... Չեն գրում նրա մասին, որ 1979 Փետրուարին դաժան ձմեռ էր Հայաստանում, որ Խոմէյնին խալամական յեղափոխութիւնից յետոյ անմիջապէս կապի խողովակը դէպի Սովետական Հայաստան կտրեց: Իրանն էր մատակարարում մեր կազը: Մեռնում էինք այդ ցրտից: Միլիոնաւոր վնասների ենթարկուեցինք: Ոչնչացաւ ամէն ինչ մէկ շաբաթուայ ընթացքում: Եւ ոչ ոք ո՛չ բողոքել է, ո՛չ մի նամակ չի գրել: Հայը դիմացկուն է: Փրկութիւնը միակ նա էր, որ Ուրունկօ քաղաքից, հինգ հազար քիլոմեթր հեռաւորութիւնից խողովակով կազը անցկացնել մինչեւ Երեւան: Մէկ տարուայ ընթացքում այդ աշխատանքը կատարուեց:

«Սփիւռքը չպէտք է մոռանայ որ Սովետական Հայաստանը տպագրում է Ցեղասպանութեան մասին հատորներ: Հարց կը տրուի ներքին Սփիւռքի մասին: Ղարաբաղի, Նախիջեւանի մասին: Այո, դա ցաւ է: Եւ բոլորս գիտենք: Բոլորիս համար հարց է, մանաւանդ ես ինքս գիտեմ, Ղարաբաղցի եմ: Եւ գիտենք ինչ է դա եղել եւ երբ է դա եղել: Ո՞վ է պատճառը: Մի կողմից Աթաթիւրքը, միւս կողմից՝ Ստալինը: Այսօր դա դժուար է, բայց ես յոյսս չեմ կորցրել: Գուցէ վաղը կը լինի, միւս օրը կը լինի: Եթէ դու այդ հարցը այսօր լուծես, ապա լուծելու ես Խրիմի, Ուզբեկիստանի, Տաջիկիստանի եւ այլ, եւայլ հարցեր:

«Պէտք ենք ուրիշ բանի մասին մտածել: Որ Ղարաբաղում գտնուող Հայերը մնան Հայեր: Նախիջեւանը մնայ հայ: Թէկուզ ես դրա մասին էլ չեմ մտածում: Որովհետեւ մենք գիտենք թէ Հայրենիք ենք կորցրել, չեմ մտածում թէ Վանում որքա՞ն Թուրք կայ, որքան Հայ: Դա ոչ մէկ նշանակութիւն չունի: Վանը հայկական է եւ պէտք է մնայ հայկական ու այդ տեղ պէտք են ապրել Հայեր միայն:

ՀԻՍԹՈՐԱՄԱ-Ի ԷՋԵՐԷՆ

ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԴԷՊԻ ԼՈՒԻԶԻԱՆԱ

18-րդ դարուն սկիզբը գլխաւորաբար երկու պատճառներով, նկատելի երեւոյթ էր պատանիներու եւ երիտասարդներու բռնագաղթը դէպի Լուիզիանա. պատճառներու առաջինը այդ նոր գաղթավայրը բնակելի տեղ մը դարձնելու ջանքերն էին, իսկ երկրորդը՝ Ֆրանսական ընկերութիւնը փրկել իր անբաղձալի տարրերէն:

1713-ին երբ Կ'աւարտի Սպանիոյ պատերազմը, որուն մասնակցած է նաեւ Ֆրանսա, հետաքրքրութիւնները կ'արծարծին Լուիզիանայի հանդէպ: Կը նշուին անոր հարստութիւնները, հողագործական ու առեւտրական կարելիութիւնները: Թերթերու մէջ կը կատարուի լայն քարոզչութիւն. կը խօսուի այդ վայրերուն որսի կենդանիներու առատութեան, անսահման դետիններու, երկրին գեղեցկութեան եւ բերրիութեան, կենդանական եւ հանքային հարստութեան մասին: Այս քարոզչութեան մէջ չի մոռցուիր նաեւ բնակչութեան աշխատասիրութիւնը, պարզունակութիւնը, պատուաւորութիւնը:

Այսուհանդերձ համաձայնագրութիւնով կամաւոր գաղթողներու թիւը բաւարար չէ. կը խորհուի պարտադիր գաղթականներ եւս դրկելու մասին:

Դժուար չըլլար այս կարգի մարդիկ ճարել. պատերազմէն ետք խաղաղ շրջանի մը անտեսութիւնը աւելցուցած է անգործներու թիւը, ինչ որ իր կարգին բարձրացուցած է դատարկապորտներու, յանցագործներու համեմատութիւնը:

Տեղահանութիւնները դէպի Լուիզիանա, կը սկսին 1717-ին. հոն կը ղրկուին 60-ի չափ աղի մաքսանենգներ, յետոյ նաեւ դասալիք ծովային զինուորներ:

Վերջապէս 1718-ին կառավարութիւնը կ'որոշէ աքսորավայր հռչակել Լուիզիանան, յանցագործներու համար:

Այս անբաղձալիներու թիւին կ'աւելնայ այլ դասակարգ մըն ալ. իրենց ծնողներուն կողմէ անսրբագրելի նկատուած զաւակները: 1718 եւ 1719-ին բազմաթիւ ծնողներ դիմում կը կատարեն ոստիկանութեան մօտ որպէսզի իրենց զաւակները մօտ կազմեն տարագրելիներու թիւին: Անոնք զանազան յանցանքներով կ'ամբաստանեն զանոնք: Այս տղաքը 18-էն 25 տարեկան են: Կան նաեւ աւելի երիտասարդներ: Ցաճախակի երեւոյթ չըլլալով հանդերձ, կան նաեւ ծնողքներ որոնք իրենց աղջիկներէն կ'ուզեն ազատիլ:

Թէ ինչո՛ւ այս մարդիկը Ֆրանսական բանտերու փոխարէն կը նախընտրեն հեռաւոր աքսորավայրը. շատ անգամ այն պատճառով, որ բանտերը չեն կրնար սրբագրել թերութիւններ, կամ տակաւին փախուստի շատ կարելիութիւններ ունին:

Գտնուած են ծնողքներ, որոնք բաած են, թէ իրենց կեանքը վտանգուած կը զգան. Լորան Մարիի հայրը կը պատմէ, թէ երբ զինքը ձերբակալած են որպէս դատարկապորտ, բանտարկելու համար, բաած է թէ գիտէ երկու հրացան ճարելիք տեղը, ու անոնցմէ մէկը պիտի գործածէ սպաննելու համար հայրը: «Եւ որովհետեւ այս տղան կարող է բածը ընել, ծնողքը կը խնդրեն որ զինքը փոխադրել տաք Լուիզիանա»:

Ուրիշներ ալ ուզած են հեռացնել իրենց զաւակը, փրկելու համար զանոնք գէշ միջավայրերէ ու վատառողջ ընկերութիւններէ:

Աքսորը գործին կու գար նմանապէս անոնց, որոնք չէին կրնար բանտարկեալի մը ապրուստը հոգալ:

Վերջապէս կան նաեւ դիմումներ, մղուած՝ անձնական դրդապատճառներէ. հեծելազօրքի դասալիք մը՝ Թոմա Պէռնար Ռոպիյար կ'ամբաստանուի գողութեամբ. սակայն փաստերու չգոյութեան պատճառով ազատ կ'արձակուի: Իր մեծ հայրը, որ արքունի քարտուղար մըն է, հակառակ ասոր, կը պահանջէ որ ան աքսորուի այն մտափախութեամբ, , որ իր անխոհեմութիւնը կրնայ ամօթալի վախճանի մը առաջնորդել զայն: Սակայն երիտասարդ «անխոհեմ»ին հայրը այլ բան կը պատմէ, հակառակելով զաւկին տարագրումին. «ամէն ինչ ինծի կ'ըսէ, թէ հայրս անճիշդ յայտարարութիւններ կ'ունենայ զաւկիս մասին, ըսել տալով, թէ գող է.

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մեր ժողովուրդի գոյատեւման գլխ... ուր ազդակը եթէ մշակոյթն է, նոյնք... պակաս տեղ մը չի գրաւեր նաեւ իրերօ... նութեան վսեմ ու հսկայական աշխատա... քըն ալ:

Իրերօգնութիւն: Գեղեցիկ բառ մը, ... կը մղէ մեզ խորհրդածելու երթալով ... րեր դէպի ետ ուր կարելի պիտի ըլլա... հանդիպիլ այդ բառին պարտադրած պա... կերներուն, որոնք կու գան շարունա... դէմ, երբեմն ժխտական ու երբեմն ալ դ... րական երեսակներով:

Երբ տարիներ առաջ եւրոպացի ժող... վուրդը իրերօգնութեան անհրաժեշտա...

կը վախնայ որ իր դիտաւորութիւններ... խոչընդոտ կը հանդիպանայ ան: Ութս... տարեկանին հայրս կ'ուզէ վերամուսն... նալ երիտասարդուհիի մը հետ որպէս... զի վերջնապէս քայքայէ մեր ընտանիքը»

Մեծ-հօրը միջամտութիւնը հօրմէն ա... ւելի ազդեցիկ կ'ըլլայ, ու Թոմա Պէռնա... կը մեկնի Յունիս 10, 1720-ին:

Անշուշտ տղոց բոլորն ալ միշտ դիւրի... համակերպած չեն այս աքսորին: Ոմա... ջանացած են զօրաբաժնի մը մաս կազմե... լով փրկուիլ. բան մը, որուն հակառակա... են ծնողքներ, համոզուած ըլլալով ... «օր մը պիտի խոյս տայ, ինչպէս ըրած ... միշտ»:

Ուրիշներ նամակներ գրած են. երիտ... սարդուհի մը որ չըթայուած էր, կ... խնդրէ վարդապետին միջամտութիւ... ուրիշ մը կ'աղաչէ հօրը, զայն վստահե... նելով, որ եթէ զինքը ազատ արձակ... տայ, յետագային պիտի կատարէ բո... փափաքները: Հայրը սակայն, փոխանա... մեղմանալու, ընդհակառակն ամէն ջա... ի գործ կը դնէ արգիլելու համար անո... զինուորագրուիլը:

Տարագրութենէն փախուստ տուողներ... ալ գտնուած են, երբեմն պահակներու... մեղսակցութեամբ: Յետոյ կարգ մը ծ... նողքներ զանկատ յայտնելէ ետք, կը... հասած է իրենց զաւակներուն մեկնում... պահը, գաղափար փոխած ու պահած են... զանոնք: Ուրիշներ, վերջին պահուն անդ... րադարձած են, թէ երիտասարդ ամէնու... պէտք ունին: Վաթսունը անց զոյգ մը... որ դիմած է զաւակը Լուիզիանա դրկե... տալու, յետոյ առաջարկած է որ բանտար... կուած մնայ, մինչեւ որ սրբագրուին թե... րութիւնները, ու դրկուի Լուիզիանա, ... նի որ այր ու կին տարեց են ու անկարո... առանձին ապրելու...:

Ի՞նչ կ'ըլլար ճակատագիրը բոլոր ... նոնց, որոնք փախուստի ճար ու ճամբա... չգտնելով կը հասնէին աքսորավայր: Դժ... ւար է յաճախ որոշ բան մը ըսել: Շատե... մեկնումի ընթացքին կը փոխէին իրենց ... նունը ու կեղծ անունով մը կ'ապրէի... հոն, իրենց հետքը կորսնցնելով նոր գա... թավայրին մէջ: Եւ որովհետեւ կանոնա... ւոր արձանագրութիւններ չկան պա... ուած, անորոշ կը մնայ իրենց ճակատա... գիրը:

Այնպէս կը թուի թէ շատ ուրիշներ ... տով կը մահանային, հիւանդութիւննե... րու, թերի սննդառութեան պատճառով:

Այս բոլորը կ'անդրադառնային անշու... այն ծնողքները որոնք դիմում կը ներ... կայացնէին իրենց զաւակներէն ազատուե... լու, 1718 - 1719 տարիներուն. սա... կայն 1720-ին արդէն նուազած էր դիմում... ներու թիւը: Վերջապէս, Մայիս 9, 1720 ... թուակիր արքայական որոշումնագիր մը ... կ'արգիլէ այս կարգի բռնագաղթը:

Ծնողքները, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց գա... րոյթը, ամօթը, վախը, այլեւս պիտի չ... դիմեն իրենց զաւակները Լուիզիանա ղրկ... կել տալու համար:

Նոյնիսկ ոմանք կը խնդրեն աքսորեալ... ներու վերադարձը. սակայն թէ ինչ կ'ըլ... լայ նաեւ այս դիմումներուն արդիւնքը, ... լուռ կը մնան այս մասին աքսորումներ... րու թղթածրարները: Ամէն պարագայի ... մէջ, որոշ է, թէ երիտասարդներու մեծ ... մէկ տոկոսին համար դէպի Լուիզիանա ... ուղեւորութիւնը վերադարձ չունէր:

Թ. Օ. Մ.

թեան անդրադարձաւ, հիմնելով Կարմիր Խաչի անցեալը, օգնութեան նշանաւորումը, Խաչը երբ այդ օգնութեան ... ժողովուրդն ալ ... ուժերով ... իր սեփական ... ուղղութեամբ ... նպաստեց ... ստեղծումին, Հայ Կարմիր Խաչի անունով:

Այս այդ վեհ նպատակին ծառայող Հայ Կարմիր Խաչի կազմակերպութիւնն է որ քայլերով ու անդնդով հանդիսանալ ... հանդիսութեան ու ... հանգանակութեան ... Մարտ 23, Կիրակի իրիկուն հանդիսութիւններ, Պուռ Փորթ ... ժամը 15-30-ին:

Վերջին հանդիսութիւնը կատարուեցաւ Պալառ Լորեան փարթարում նախկին ... Տիկին Մարո Ա... ... հանդիսութեան ...

Հանդէսը սկսաւ Տիկին Մոմձեանի բացման խօսքով, ... Գ. Պասպարեանի ... Մարտ 22, 1936 թուականին, Կիրակի օր ... 22 ներկայացնող ... Անիկ Սէֆէրեան ...

Այս այս վեհ նպատակին իրագործման համար հիմնուեր է Հայ Կարմիր Խաչի ... Աղաւնի Բէօ... Մանիկ Գասպարեանով, Մարի Նաշալեանով, Հայկանուշ Վէզիրեանով, Մարթա Ասատուրեանով, Ժան Թաթուլեանով և Լուիզ Սիմոնեանով:

«Անոնցմէ միայն երկու հոգին դեռ կը մնան կանգուն ու համակ եռանդ պատմէ-

-չի վրայ, իսկ անոնք որ անցան են յաւիտենականութեան, ... իրենց հոգին այսօր ... խնդութեամբ ... կազմակերպութեան ...»:

Յարգելի նախագահուհին, վերոյիշեալ ... Կարմիր Խաչի յանձնաժողովին ...

Ապա սկսաւ ... գեղարուեստական մասը ... Օր. Անահիտ Սփաճեանը, ...

Օր. Սփաճեանի յաջորդեց Անիկա-Պուռ ...

Ապա բեմ մուտք գործեց Նայիրի պարախումբը ...

Արական սեռին յաջորդեց իգական սեռը ...

Նայիրի պարախումբին յաջորդեց Փրանսայի Հայաստանեան ծանօթ երգիչ Վիգէն, ...

Մեզի համար յայտնութիւն մը եղաւ ...

Քառորդ ժամուան դադարէ մը վերջ ...

Այս պարզուկ ... հանդիսութիւնը փակուեցաւ ... Վիգէնի երգերով ու Նայիրի պարախումբով:

ՆԵՐՍԷՍ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հ.Բ.Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի կազմակերպած գարնանային պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Մարտ 15-ին, ... մէջ ... բազմութեան մը ներկայութեան:

Պարահանդէսի մէջ յարմար պահուն, Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի ... Տիկին ... Զեքիրեան, ...

Տիկին Սիւզի Դարաճեան, ... Տիկին Է. Զեքիրճեան ...

Կրկին խօսք առնելով, Տիկին Է. Զեքիրճեան ... Հ.Բ.Ը. Միութեան Մարսէյլի ... Տոքթ. Ռուզան ...

Ապա ... Թուլէանի ...

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՎԱՀԷ ԿՈՏԷԼ ԿՐՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Մշակութային Տանը ... Մարտ 28-ին, ... Վահէ Կոտէլ ... Դանիէլ Վարուժան ...

Վահէ Կոտէլ ծնած է Ժնեւ 1931-ին ...

Կարդաց իր բանաստեղծութիւններէն քանի մը կտորներ:

...

Արտասանեցին Շողէ Մանուկեան, Վարդգէս Մարտիրոսեան, Ժան Փորթոթիկ, Ժաքլին Սամուէլ:

Հաւաքոյթը ... Աշխէն ...

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LES ARMENIENS DE FRANCE SONT-ILS ASSIMILES ?

par : *René LEONIAN*

Paris 1986

ԱՐԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏԷՃԵԱՆ

...

(Տար. 7)

Այրի Տիկին Ստեփան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Վենսան Շահինեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 5-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի Ապրիլ 10, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այս նկատել:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ Եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ
Կնքահայրութեամբ՝
Նախագահ Սեպուհ ՍԱՐԵԱՆԻ
Կազմակերպութեամբ՝
Տէսինի Եկեղեցւոյ Վարչութեան,
Կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ՝
Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 10-ին
Տէսինի Հայոց Եկեղեցին

Ընթացս Պատարագի ընթերցում Ամենայն Հայոց Հայրապետի շնորհած կոնդակներուն:

Յետ պատարագի, ճաշ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12 - 14, rue St. Bazile

Un document capital

«ARCHIVES DU GENOCIDE ARMÉNIEN»

recueillies et présentées par
Johanes LEPSIUS
—Edition Fayard—
Livre présenté et commenté par :
Gérard CHALIAND
Professeur à l'ENA, écrivain politique
Fondateur du Groupement pour les Droits des Minorités
Vendredi 11 Avril, à 21 heures
—Entrée libre—

SAMEDI 12 AVRIL
à partir de 20 heures 30
à la Salle de l'EGLISE ARMENIENNE DE LYON

Le CDCA vous invite à la présentation par Géarard CHALIAND, de la nouvelle édition des «ARCHIVES DU GENOCIDE ARMENIEN», recueillies et présentées par le Dr. J. Lepsius
Un document exceptionnel sur le génocide arménien.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ջէրչեանի եւ իր զաւակներուն՝ Երամեան եւ Պասմաճեան ընտանիքներուն՝ Յովհաննէս Ջէրչեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առիթով Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պասմաճեանէ 250 Ֆ., Տիկին Զարուհի Քէշիշեանէ 200 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ջէրչեան, Երամեան, Պասմաճեան եւ Ջէրչեան ընտանիքի համայն ազգականներուն՝ Յովհաննէս Ջէրչեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առիթով վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պասմաճեանէ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եազըճեանէ 500 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ներսէս Տակառեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վրժ.ին Բաքգէն Պօտոսեանի մահուան առթիւ եւ 200 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին Յովհ. Ջերչեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 15-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ. կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով
48 - 24 - 46 - 57

STAGE DE HAY DJAMPA

L'ART MARTIAL HAY
A LA M.J.C. CORDERIE - MARSEILLE

En l'honneur de la semaine commémorative du 24 Avril, l'Association «L'Ecole des Descendants de Hayk» organise un stage de formation sur l'art martial arménien les samedi 26 et Dimanche 27 Avril à la M.J.C. Corderie : 33. boulevard de la Corderie — 13007 Marseille.

Ouvert à tous à partir de 16 ans, autorisation parentale pour les mineurs.

Le stage regroupe les phases suivantes :
— *Assouplissement*
— *Musculation*
— *Respiration*
— *Méditation*
— *Objectifs et origine du Hay Djampa*
—*Techniques de défense*
— *Techniques de combat*
— *Philosophie et psychologie hay*

Réunions d'information
le Jeudi 10 Avril à la M.J.C. Corderie
Marseille - à 18h 30

○ Bulletin d'inscription à rendre avant le 15 avril à l'adresse :
ERECA - B.P. N° 61 —
92222 Bagneux Cedex

Nom :
Prénom :
Date et lieu de naissance :
Adresse :

Téléphone :

Stage (assurance comprise)
○ le 26 Avril 130 F par personne
○ les 26 et 27 Avril 200 F par personne
Réglement à l'ordre de «HAY DJAMPA»
Signature de l'auditeur — Signature des parents (pour les mineurs)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20-ին

Տեղերը ապահովել մինչեւ Ապրիլ 9, հեռաձայնելով՝
Տիկին Եռլանտին՝ 46 - 56 - 02 - 21
կամ Պ. Շնորհքին՝ 48 - 24 - 63 - 89
Այրերն ալ կ'ընդունուին . . . .

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափօլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

- Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.
- Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ բարեգործութեան ձեռնարկներուն.
- Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif
La Malmaison
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE AU MON D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեաններու եւ որ կը[...] նայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն առաջին յատկացումին յօգուտ ուեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստակից ըլլալ ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1986 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յառաջիկայ Յունիս 21-ին, Շաբաթ օր, հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ Լա Մալմէզօնի մէջ:

Ի Դիմաց

ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌՈ[...]

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

«ՍԻՐՏ ԵՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ»

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ՝ ԵՐԿՈՒ ՁԱՅՆՈՎ

ՄԱՏԼԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԷԻ
եւ **ՆԱԹԱԼԻ ՔԵՐԵԱՆԻ**
կատարողութեամբ

ի պատիւ

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ

որ անձնապէս ընտրած է քերթուածները

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 26
Վարժարանին հանդիսասրահին մէջ,
1, պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Մուտք՝ ժամը 20.30-էն սկսեալ: Դռներու վերջնական փակում՝ ժամը 20.45-ին:
——— Տեղերը սահմանափակ են ———
Ներկայացումին կը յաջորդէ ընդունելութիւն մը:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարան՝ հեռաձայնելով՝ 43 – 81 – 01 – 72 թիւին:

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան
Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

— ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ —

Գեղարուեստական բաժին — Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱՁԵԱՆ
Պ. Միհրան – Թիէրի ԱՒԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ — Պ. Հրանդ ԿԻՒԶԷԼԵԱՆ

Réservations :
AVDOYAN 91 70 02 33
BABAYAN 91 66 30 66
GRACIAN 91 93 32 18
——— Entrée 120 Frs. ———

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
9

MERCREDI
9 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.200 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.200

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ դէմ է, այս անգամ, որ ահաբեկչական արարքներու սպառնալիք կայ «Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէ»ին կողմէ: Այս նոյն յարժումն է, որ տէր եղած էր Փարիզ կատարուած ոճրափորձերուն, պահանջելով երեք բանտարկեալներու (ի շարս որոնց Վարուժան Կարպիճեան) ազատ արձակումը: Իտալիոյ մէջ ալ, կը պահանջէն դատապարտուած երկու Լիբանանցիներու ազատ արձակումը:

ԱւՍՏՐԻՈՅ նախագահական աթոռին թեկնածու՝ ՄԱԿ-ի նախկին ընդհ. քարտուղար Քուրթ Վալտհայմի նացիական անցեալին դէմ, Հրեաներու պայքարը ծաւալ կ'առնէ ամէն օր: Իսրայէլէն ետք, Աւստրիան ալ դիմում կատարած է ՄԱԿ-ի, կարենալ քննելու համար պատերազմի ոճիրներու յանձնախումբին դիւանները: Գալով Վալտհայմի, շատ իրար անցած չէ եւ կը թուի որ յիշողութեան ալ խանգարումներ ունի, գոնէ ըստ անոնց որոնք կը նկատեն որ գործին չեղած բաներու մասին, անորոշ պատասխաններ կուտայ: Ընդհ. կարծիքն այն է, երկրին մէջ, բացի՝ երկրի մը **ներքին** հարցերուն միջամուխ ըլլալէ, որ ինչ ալ ըլլայ հետեւանքը, լաւ բան մը չէ ինչ որ կը կատարուի: Մայիս 4-ին (ընտրութեան թուականը), կրնան Վալտհայմի ի նպաստ քուէարկել նացիականութեան կարօտէն տառապողներ եւ եթէ ընտրուի, պիտի ըսուի թէ այ՛դ ձայներով ընտրուեցաւ, իսկ եթէ չընտրուի, պիտի ըսուի որ մեղաւորները՝ Հրեաներն են:

ԽՍԱՆՍԸ կը սղէ Ապրիլ 15-էն սկսեալ 5,6%, այսինքն 17-էն 18 սանթիմ գեր - վառելանիւթը: Այս յաւելումը հետեւանք է քարիւղային տուրքերուն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով իր հիմնադրութենէն ի վեր (41 տարի առաջ) լիբանան Կարմիր Խաչը 24 ժամ գործադուլ ըրաւ, Երկուշաբթի օր, բողոքելու համար իր երեք գործակիցներուն առեւանգման դէմ մահմետական գօտիին մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԳՐԵԹԷ ԱԽՈՅԵԱՆ

Վալանսի Հայ Մարզականին համակիրները հրճուելու նոր առիթ մը ունեցան Կիրակի, իրենց սիրելի խումբը, յաղթելով Թոնոնի (2) 3 - 1-ով, քայլ մը եւս առաւ դէպի շրջանին պատուոյ դասակարգի ախոյենութեան տիտղոսը: Իր գլխաւոր մրցակիցը, Կրընոպլի «Նոր-ճամփ»ը պարտուեցաւ նոյն օրը, ինչ որ Վալանսցիներուն կ'ապահովէ, հիմակուհիմա, 7 կէտերու առաւելութիւն: Յառաջիկայ Կիրակի, Վալանս իր դաշտին վրայ կը խաղայ Վալսի դէմ:

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն - Տէսին, Սավուայի մէջ, պարտուեցաւ Մութիէյէ 3 - 0-ով. հայանուն ակումբը պիտի գոհանայ այս տարի դասաւորումին 5-րդ կամ 6-րդ տեղով: Յառաջիկայ Կիրակի, Տէսինի մէջ, կը խաղայ Վիլֆրանշի (2) դէմ: Կը մընան տակաւին չորս մրցումներ, թէ՛ Վալանսի եւ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համար:

Կիրակի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարիչները հաճելի անակնկալ մը ունեցան: Ակումբին Փուսէն կազմը (10-էն 13 տարեկան) շահեցաւ, երկու օրերու ընթացքին կատարուած մրցումներէ վերջ, կարեւոր Թուրնուա մը, յաղթելով իր բոլոր մրցակիցներուն:

Փարիզի շրջանին մէջ՝ յաղթանակ Ալֆորվիլի համար Արքէօյի վրայ (1 - 0) եւ պարտութիւն Իսիի, ան ալ միակ կոլով մը, Սակարանին մարզական ակումբին դէմ:

Վ. Մ.

ԶԱՏԻԿԸ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ. - («Յառաջ»). -

«Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց»...:

Կը հնչեն ցնծագին Սուրբ Ղազարի հինգ մեծ զանգակները:

Երեկոյեան ժամը վեցն է. նոր աւարտած է ճրագալոյցի ժամերգութիւնը. ընթերցուածները խանդավառօրէն կարդացին վանքին փոքրիկ ժառանգաւորները, հաւատարիմ՝ երեք դարեան աւանդութեան, առանց տող մ'իսկ ցատկելու նշանակուած խրատագիրներէն:

«Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց»...:

Ուրախ շեշտերով կ'երգեն դպիրները եռանդագին. բացուած է աւագ խորանի մեծ վարագոյրը, խունկը կը բարձրանայ արծաթ բուրվառէն, մոմերը կը շողշողան՝ աղօթքի բոցիկներով:

Զատիկն է Սուրբ Ղազարի:

Պատարագէն ետք՝ նախատօնակ կայ. դպիրներն ու սարկաւագները, վարդապետներն ալ շուրջառակիր՝ կ'երգեն փոփոխակի Զատկի բոլոր շարականները, լրիւ ամբողջ տօնական կարգը. կը յաջորդէ Սուրբ Աւետարանի ընթերցումը եւ «Կեցո՛, Տէր»ը, աւագ սարկաւագներուն անոյշ ու զուարթ ձայներով: Լոյսերու մէջ կը շողայ ամբողջ Մայր Տաճարը:

Բայց արդէն հասած է իրիկուան վերջին շոգենաւը: Չենք կրնար աւելի յամենալ. ողջոյն ու մաղթանք կը փոխանակենք՝ գաւիթին մէջ, Վանքի Հայրերուն հետ, ու կը փութանք դէպի Վենետիկ:

Ցտեսութի՛ւն...: Վաղը պիտի գանք կրկին:

Վաղը ձեռնադրութիւն կայ:

Զատկի առաւօտն է արդէն: Աղուոր արեւ մը բազմապատկուած է Վենետիկի կապոյտ լճակին ալիքներուն մէջ:

Բազմութիւն մը Հայերու՝ Վենետիկէն, շրջակայքէն, Միլանէն ու Փարիզէն տեղ գրաւած են արդէն Ս. Ղազարու Եկեղեցիին մէջ:

Անցեալ տարի այս թուականին, երկու երիտասարդներ խորան բարձրացան, կուսակրօն քահանայութեան սուրբ լուծն առնելով:

Այս տարի ալ ուրիշ երիտասարդ մը, 26 տարեկան, որ պիտի կոչուի Հ. Մեսրոպ Սիւլահեան, կուգայ միանալ Մխիթարեան Հայրերու շարքերուն: Հալէպէն է, ծագումով Սասունցի, որ 1972-ին եկած է Ս. Ղազար նուիրուելու վանական կեանքի: Միջնակարգ ու բարձրագոյն ուսումներէն ետք, աւարտած է Հռոմի մէջ, համալսարանական ընթացքները փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան: Հալէպէն եկած են հայրիկն ու մայրիկը եւ եղբայրներէն մէկը:

Սուրբ Պատարագն սկսած է: Դարձեալ կը հնչէ՝ «Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց» ժամամուտը, ըստ վանքի հին աւանդական եղանակին, զոր եռաձայնի վերածած է Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեան. երգին ինք կ'ընկերանայ դաշնակով: Ղեկավար դպրապետն է Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեան, երբեմն քաղցրաձայն դպիր՝ նոյն Հ. Ներսէսի խումբին մէջ: Ապա կը հնչէ «Գովեա՛ Երուսաղէմ»ը՝ ըստ Եկմալեանի, «Սուրբ Աստուած»ը՝ ըստ Կոմիտասի:

Եւ ընծայեալը Խորան կը կանչուի. «Աստուածային եւ երկնաւոր շնորհք ... կոչեն զՄեսրոպ ի սարկաւագութենէ ի քահանայութիւն, սրբոյ Եկեղեցւոյ ի սպասաւորութիւն, ըստ վկայութեան անձին իւրոյ եւ ամենայն ժողովրդեանն»:

Դպիրները երեք անգամ կ'երգեն. «Արժանի է»:

Ձեռնադրիչն է Ամենապատիւ Գերերջանիկ Հոգեւոր Տէր - Հմայեակ Կէտիկեան, նախկին Ընդհ. Աբբահայր Մխիթարեան Միաբանութեան (1964 - 1970), ապա Արքեպիսկոպոս եւ նախկին Կաթողիկոս - Պատրիարք Հայ Կաթողիկէ համայնքին (1976 - 1982):

«Ես դնեմ ձեռս» ... կը լսուի ծերունի Հայրապետին ձայնը, զոր բարձրախօսը կը սփռէ յստակ ու ցնծուն:

Կը հասնի յուզիչ պահը օծման, դպիրները անսահման քաղցրութեամբ կ'երգեն Շնորհալիի գեղեցիկ տաղը. «Ո՛վ անմահ հաց կենաց, մեզ տուար Տէր Յիսուս ... Դու օծար ի Հօրէ որ ընդ քեզ հաճեցաւ, օծեցեր զմարդիկ որք Հոգւովն նոր ծնան»․ քառաձայն երգը կը յուզէ, կը դիւթէ ամէնքը: Ներդաշնակութիւնը երգին Հ. Ղեւոնդ Տայեանինն է: Երգին խորքէն կը լսուի, մերթ ընդ մերթ, պատկառելի Հայրապետին ձայնը, որ յուզումով հատ հատ կը կարդայ. «Օծումն շնորհաց ... Դրոշմ օծութեանս ... զօրացուսցէ զքեզ ... Տէր Աստուած մեր, որ օծեր սրբութեամբ եւ օրհնութեամբ զձեռս զայս, զամենայն զոր սա օրհնէ՝ օրհնեա»...:

Երգ, աղօթք, խունկ եւ յուզում կը բարձրանան խորան, խորանէն ալ վեր, մինչեւ երկինք: Կը հրճուի Մխիթար, իր երեքդարեան սերունդներով, որոնց լուսաշող հոգիները ներկայ են այսօր Սուրբ Ղազարու Մայր Տաճարին մէջ, մեզի հետ Սուրբ Զատիկ տօնելու:

«Օրհնեա՛, Տէր Մեսրոպ» կը ձայնէ դարձեալ Հայրապետը, խնկարկելով նորընծայ քահանային, որ արդէն զգեստաւորուած է: Հայր Մեսրոպ կուտայ իր անդրանիկ օրհնութիւնը. «Խաղաղութիւն ամենեցուն»...:

Ամէնքը կը խաչակնքեն երեսնին. քար լռութիւնը կը խզէ միայն ձեռքերու շարժումը. շատերուն աչքերէն արցունք կը հոսի. ամէնուն սրտէն՝ աղօթք ու մաղթանք:

Խորանին ետեւէն մեր սիրելի Սուրբերն ալ Յարութիւն են առեր այսօր. գունազեղ ապակիներէն կը փայլին դէմքերը Մեծն Սուրբ Սահակ Հայրապետին եւ Մեսրոպ Մաշտոց անմահ Վարդապետին. անոնց սրտէն կարծես կ'անցնի Լոյսն Յարութեան, ու կուգայ պայծառացնելու մեր հոգիները:

Ի՛նչ գեղեցիկ է մտածել, չուրջ հարիւր տարի առաջ, լուսահոգի Կիւրեղեան Աբբահայրը, որ խորհեր է այդ մեծ պատուհանները գունազարդել՝ Ինսպրուքի ապակեգործութեան համբաւաւոր վարպետներուն գործակցութեամբ:

Օրհնեա՛լ է Յարութիւն Քրիստոսի:

Օրհնեա՛լ են Մխիթարեան Հայրերը:

Օրհնեա՛լ ըլլայ նորընծայ Հայր Մեսրոպը:

Ու Սուրբ Պատարագը կը յառաջանայ, Կոմիտասեան «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ» քառաձայն խմբերգով: Սարկաւագները Խորանին առջեւ կը համբուրեն նորընծայ քահանային միւռոնաբոյր ձեռքերը:

Բայց ամէնուս սպասած պահն է «Ամէն. եւ ընդ հոգւոյդ քում»ը: Մասնաւոր խնդրանք է դացած ժողովուրդէն՝ որ դպիրները չխնայեն ժամանակին, ու անպատճառ լրիւ երգուի այս քարոզ - մաղթանքը: Հոգ չէ թէ կէսօրուան հասնող շոգենաւը պարապ վերադառնայ Վենետիկ:

Եւ իրօք գերազանցօրէն յուզիչ եղաւ այդ պահը. յուզումը կլանեց բոլորս. ամէնքս հոգի ու աղօթք էինք դարձած այդ պահուն. փոխն ի փոխ, սարկաւագներն ու դպիրները մեծ ապրումով երգեցին անթերի (Հայր Ռափայէլ Անտոնեան ու Հ. Սահակ Ճեմճեմեան). դաշնակով կ'ընկերանար Հայր Ներսէս, նաեւ սարկաւագի մեներգներուն, աւելի եւս սուրբ աղօթք դարձնելով այդ երգը:

Աղուոր Զատիկ մը ապրեցանք բոլորս, կ'ըսէին շատեր. հաւատքնիս աւելի արծարծուն դուրս ելանք Սուրբ Ղազարի Մայր Տաճարէն, մեր ուխտի սուրբ մոմը վառած հոն եւ մանաւանդ համբուրած նորընծայ քահանային օծուած ձեռքերը: Նկատեցի որ Վարդապետներէն շատեր, մանաւանդ աւագները, անոր ճակատն ալ կը համբուրէին:

Ու խորհեցայ թէ Հայր Մեսրոպի եւ անցեալ տարի ձեռնադրուած իր երկու ընկերակիցներուն հաւատքն ալ մեծ ըլլալու է. առոնք երիտասարդներ, լիով գիտակից են Մխիթարեան Միաբանութեան ներկայ տնտեսական մեծ տագնապին. եւ սակայն, իրենք զիրենք կը նուիրեն ճիշդ այդ Միաբանութեան, Մխիթար Աբբահօր եւ Մեծն Ալիշանի հոգիով ու գաղափարականով խանդավառ, ծառայելու Հայ ժողովուրդին: Թող հաստատուն մնան իրենց սուրբ կարգին մէջ, եւ հաւատքնին ալ մնայ միշտ անսասան:

Պատարագի ներկայ եղողներս - եթէ չգիտնայինք - երբեք պիտի չկարենայինք կռահել թէ այս Միաբանութիւնը կը գտնուի տնտեսական այն ծանր տագնապին մէջ, որպիսին նկարագրեց մեր Մամուլը, այս վերջին շրջանիս:

Այո՛, Մխիթարեան Հայրերը արժանի են Հայ ժողովուրդի սրտաղեղ ու առատաձեռն օգնութեան: Անոնք, տար փոխարէն պիտի տան մեզի հաւատքի նոր ուժ, կրօնաշունչ նոր ոգի, Հայկականութեան ջերմ զգացում, եւ մանաւանդ մեր զաւակներուն՝ Կրօնքի ու Հայրենիքի մաքուր սիրով տոչորուն սուրբ դաստիարակութիւն պիտի բաշխեն, եւ ինչո՞ւ չէ, դարերով անվերջ:

Այս է մեր մաղթանքն ու աղօթքը:

Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց: Օրհնեա՛լ է յարութիւն Քրիստոսի:

Օրհնեա՛լ ըլլայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը յաւիտեան:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ԼԵՓՍԻՈՒՍԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՄԵՐԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

—×—

ՄԻԼԱՆՕ. - («Յառաջ»). -

Հայոց անկեղծ բարեկամ և տարագրեալ բազմութիւններու ջերմ պաշտպան տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսի մահուան 60-ամեակին առթիւ, Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքին մէջ կազմակերպուած գիտական ժողովի զուգահեռ, Իտալիոյ Մերանօ քաղաքի Աւետարանական համայնքը, Ապրիլ 5 եւ 6-ի օրերուն, կազմակերպած էր անոր յիշատակին նուիրուած գիտական ժողով - ոգեկոչում մը ու նաեւ անոր գերեզմանին վրայ զետեղուած հայկական խաչքարով զարդարուած յուշաքարի մը բացման հանդիսութիւնները: Այս առթիւ, ընդառաջելով Աւստրեւհայկական Մշակութային Միութեան կոչին, բազմաթիւ ազգայիններ Եւրոպայի զանազան քաղաքներէն փութացած էին ներկայ ըլլալ: Վիէննական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան, որպէս ներկայացուցիչը Ամենայն Հայոց Հայրապետին: Հանդիսութիւնները տեղի ունեցան տպաւորիչ պարզութեամբ եւ ճշգրտութեամբ համաձայն պատրաստուած յայտագրին, տեղացի եւ հայ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Նոյն իրիկունը հեռատեսիլը (Պոլցանօ) լայն արձագանգներ տուաւ այս արարողութենէն:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1986, Մարտ 21

Օդանաւը Շիքակոյէն քառորդ ժամ հեռու է: Այդ քաղաքի օդակայանը ինծի համար ժամանակաւոր վայրէջք մըն է միայն: Ես կ'երթամ Օրէկոն նահանգի Իւճին (Ֆրանսերէնով պիտի ըլլար՝ Եօժէն քաղաքը): Այդ նահանգը երբեք չեմ այցելած: Համբաւ ունի իբր աշխարհագրականօրէն խայտաբղէտ շրջան, Խաղաղականի իր անձրեւառատ ու փոթորկոտ ծովեզերքով, իր անտառաշատ լեռնաշղթաներով, արեւոտ ու հանդարտ որոշ հովիտներով, իր տափաստանային կէս-անապատներով: Եօժէն քաղաքը ունի նահանգին գլխաւոր համալսարանը, Իւնիվըրսիթի օֆ Օրէկոն, որուն բազմահազար աշակերտներուն եւ բազմահարիւր փրոֆէսէօրներուն պիտի աւելնան, ժամանակաւորապէս, նորեր, անոնց կարգին՝ ես:

Այս ուիքէնտը կը յատկացուի «Արեւմըտեան Միացեալ Նահանգներու Քաղաքական Գիտութեանց Փրոֆէսէօրներու Համագումար»ին: Ես ամերիկեան եւ բաղդատական գրականութիւն, մասնաւորաբար արդի վէպ ու գրականութեան տեսութիւն կը դասաւանդեմ, Ամերիկայի արեւելեան շրջանին մէջ, եւ սակայն հրաւիրուած եմ... Հայկական ահաբեկչութեան մասին դասախօսելու՝ այս համագումարին: «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն բացատրելով թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կը պատահի այդ, կրնամ իրականացնել նաեւ Թղթակցի հանգամանքս, քանի որ նըման բացատրութիւն կ'ենթադրէ նաեւ խօսիլ ամերիկեան համալսարաններու դրոյթի եւ մասնագիտութիւններու կիրարման մասին, ինչպէս նաեւ ահաբեկչութեան ուսումնասիրութեան:

Ամերիկայի, ինչպէս Արեւմուտքի մեծ համալսարանները, գիտելիքներ կ'աւանդեն, վկայականներ կը բաշխեն, սակայն անկէ անդին, նոր գիտելիքներ կը ստեղծեն: Գիտութեան մարզին մէջ հասկնալի է այս,- նոր դեղեր, նոր կերպընկալներ, բնութեան նոր գաղտնիքներ կը ստեղծըւին կամ կը յայտնաբերուին համալսարաններու գիտութեանց փրոֆէսէօրներու տարրալուծարաններուն մէջ: Սակայն ընկերային ու գրական ճիւղերու ուսուցիչներէն ալ կ'ակնկալուի ոչ միայն հին, աւանդականը, գիտցուածը ուսուցանել, անցեալը նոր սերունդին փոխանցել, այլ նաեւ՝ նոր գիտելիքներ պատրաստել:

Գրականութեան մէջ, այս «նոր գիտելիք»ը կրնայ զանազան տեսակի բաներ ըլլալ: Օրինակ՝ գրականութեան պատմութեամբ զբաղող փրոֆէսէօր մը, որպիսին է պաշտօնակցուհիս Շիլա Կոտոն, կրնայ տարիներով ուսումնասիրել Վիքթոր Հիւկոյի չհրատարակուած նամակները, զանոնք խմբագրել եւ հրատարակել, ինչ որ ներկայիս ան կ'ընէ Ֆրանսայի կառավարութեան օգնութեամբ եւ անկէ թոշակ ալ ստանալով: Գրականութեան մեկնաբանութեամբ եւ տեսութեամբ զբաղող մը (օրինակ՝ ես), տարբեր մօտեցում ունի: Կրնայ հանգամանօրէն տիրապետել նոր յայտնուած ու հրատարակուած, խրթին ոճով գրողի մը գործին (իմ պարագայիս՝ Թամըս Փինչընի վէպերուն), եւ ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակէ, պարզելով անոր վէպի բարդ ու թաքուն կառոյցը, օրինակ: Միաժամանակ՝ իբր տեսաբան կրնայ զբաղիլ անդրաթեքսթային, միջ-գրական նիւթերով եւ կառոյցներով, - օրինակ՝ ո՞րոնք են պատմութիւն մը պատմելու («պատումը»ի կամ «պատմում»ի, Ֆրանսերէն՝ րէսի, անգլերէն՝ «նարրաթիվ») զանազան ձեւերը, ոճերը, սեռերը, եւ ինչե՞ր կ'ենթադրէ պատմումը: Նման հարցում՝ զուտ գրական հարցում չէ միայն, քանի որ պատմելը, երգելու նման, համամարդկային արարք մըն է:

Ընկերային գիտութիւնները, որոնց կարգին՝ քաղաքական գիտութիւնները (Սիանս փոլիթիք) ունին տարբեր երանգներ, ուղղութիւններ, հակումներ: Օրինակ՝ իմ պաշտօնակից փրոֆէսէօրներէս մէկը կ'ուսումնասիրէ քաղաքական տեսութիւններ, - Ի՞նչ կը մտածէր Պղատոն, իտէալ հանրապետութեան մասին: Ի՞նչ կ'ըսէր Ժան-Ժագ Ռուսօ, մարդկային անհաւասարութեան մասին: Ուրիշներ կ'ուսումնասիրեն, կը վերլուծեն արդի կառավարական կառոյցներ ու շարժումներ: Օրինակ, իմ պաշտօնակիցներէս մէկ ուրիշը մասնագէտ է ամերիկեան դիւանակալութեան (պիւրօքրասի) գործելակերպին: Նախագահներ, վարչապետներ, երեսփոխաններ կուգան ու կ'երթան, մինչ դիւանակալական կառոյցին մէջ փորձառու մարդիկ կը մնան այս կամ այն պաշտօնին մէջ՝ տասը կամ երեսուն տարի: Այս մարդիկը ոչ կ'ընտրուին, ոչ ալ կը նշանակուին: Անոնք պետութեան պաշտօնէութեան շարքերուն կը միանան, ու դանդաղօրէն կը յառաջանան, կ'ունենան պաշտօնի բարձրացում: Արդ՝ վերլուծումը կը փաստէ որ «պետութիւն» մը շատ քիչ անգամ միացեալ ու միակամ աշխատանք կը տանի, - նախագահներ ու դահլիճներ կ'որոշեն, սակայն ի վերջոյ դիւանակալութիւնն է որ պիտի գործադրէ անոնց որոշումները եւ անոնք գործադրութեան ընթացքին շա՛տ բան կը փոխեն, կ'ընեն կամ չեն ըներ: Ահա անոնց գործունէութեան վերլուծումը կը վերածուի մասնագիտութեան մը՝ քաղաքական գիտութեան մէջ:

Վերջին քսանամեակին, ահաբեկչութեան զարգացումին հետ զուգընթաց զարգացաւ նոր մասնագիտութիւն մը՝ ահաբեկչական արարքներու ուսումնասիրութիւնը: Այս նիւթը հետաքրքրած է մասնագէտներ, զանազան արեւմտեան պետութիւններու մէջ, մանաւանդ՝ Միացեալ Նահանգներու, Բրիտանիոյ, Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ: (Հետաքրքրական է որ Ֆրանսա համեմատաբար փոքր թիւով մասնագէտներ արտադրած է այս ճիւղին մէջ, հակառակ անոր որ յաճախ եղած է ահաբեկչական արարքներու թիրախ): Ամերիկայի մասնագէտներէն մէկն ալ՝ Մարթա Քրէնշօ, պաշտօնակցուհիս է Ուէզլէյն համալսարանին մէջ:

Երկու տարի առաջ, ան հեռաձայնեց ինծի ու ըսաւ. - «Պիտի խնդրէի որ գաս ու խօսիս ահաբեկչութեան վերլուծումի դասընթացքիս հետեւող աշակերտներուն, որոնցմէ գոհ չեմ: Անոնք այնքա՜ն ազդուած են հեռատեսիլէն ու մամուլէն, որ կը կարծեն թէ ահաբեկիչը հրէշ մըն է, սայքօփաթի մը, ախտաւոր՝ հոգիով: Ես կ'ուզեմ ուսուցանել թէ ի՞նչու եւ ի՞նչպէս մարդիկ ահաբեկիչ կ'ըլլան եւ թէ ի՞նչպէս կը մտածէ ահաբեկիչ - մարդը, իսկ ասոնք՝ ահաբեկիչին մարդկայնութիւնն իսկ մոռցած են: Դուն Լիբանան ալ մեծցած ես, ծանօթ ես Պաղեստինցի, Լիբանանցի եւ Հայ սերունդի մը, որոնցմէ ահաբեկիչներ ծնած են: Եկո՛ւր, խօսէ՛ անոնց այնշրջապատին մասին, որմէ ծնող մէկ անձ կրնայ գրականութեան ուսուցիչ ըլլալ, ուրիշ մը՝ ոչ նուազ մարդ, ահաբեկիչ»:

Գացի, խօսեցայ Լիբանանի ու Միջին Արեւելքի մասին, քիչ մը կցկտուր եւ անկապ, սակայն՝ ըստ երեւոյթին, յաջող ձեւով: Այդ օրուընէ ետք՝ միասին սուրճ կը խմէինք երբեմն, փրոֆ. Քրէնշօն եւ ես, ու կը շաղակրատէինք: Նման օր մը հարցուց, թէ ինչ նիւթի մասին կը մտածէի. պատասխանեցի. - «Կը մտածեմ թէ ի՞նչպէս եւ որքա՜ն մեծ չափով, պատմումը կը ձեւաւորէ, կը կազմաւորէ մարդոց միտքը, կը կոփէ ինքնութիւնը»: Ըսի որ նիւթը կը հետաքրքրէ, կը ջղայնացնէ եւ կը յուսաբեկէ զիս, որովհետեւ կը թուի շատ կարեւոր, ոչ շատ ուսումնասիրուած, եւ քիչ մը անձեռնմխելի: «Կ'ուզեմ հասկնալ եւ ուրիշներու ալ բացատրել», ըսի, «թէ ինչպէ՞ս կազմուած եմ ես, իբր անձ եւ ինքնութիւն, այն պատմումներուն կողմէ՝ որոնցմով ողողուած էր միտքս ու հոգիս, երբ մանուկ էի, Հայկական Հալէպի մէջ: Նայէ՛», աւելցուցի, ոգեւորուած, - «Մարդ էակ մը կարելի չէ հասկնալ լիօրէն, առանց հասկնալու թէ ո՞ր պատմումներով մեծցած է: Դուք, ահաբեկչութեան մասնագէտներդ, հայ ահաբեկիչները եւ ուրիշներ պիտի չհասկնաք, մինչեւ որ մեզի-պէսները ձեզի չսորվեցնեն թէ ի՛նչ հսկայ դեր ունի հայ ընկերութեան պատմումը՝ անոնց հոգիի եւ գիտակցութեան կազմաւորման վրայ»:

Երկու շաբաթ ետք, հեռաւոր Քալիֆորնիայէն քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսէօր մը՝ Ռափոփոր, հանրածանօթ իր ճիւղին մէջ, հեռաձայնեց: Ըսաւ որ պաշտօնակցուհիս հրաւիրած է որ գայ եւ դասախօսութիւն մը տայ ահաբեկչութեան մասին: Ռափոփորին յանձնուած էր ահաբեկչութեան նուիրուած նիստի կազմակերպումը՝ Ամերիկայի Քաղաքական Գիտութեանց Ընկերութեան 1985-ի տարեկան համագումարին: Ուրեմն՝ Քրէնշօն հրաւիրելէ ետք, կը հարցնէ, - «Հետաքրքրական, նոր մօտեցումներով աշխատող մէկը կա՞յ»: Քրէնշօ անունս կու տայ: Եւ քանի որ ակադեմական դրոյթը, Ամերիկայի մէջ, բաւական ազատութիւն կու տայ աֆթըրփըրնէօրի պէս գործող փրոֆէսէօրին, այս մարդը, իրեն տրուած իրաւասութիւնն ու պատասխանատուութիւնը կիրարկելով, հեռաձայնեց ինծի, եւ հակառակ գրականութեան փրոֆէսէօրի հանգամանքիս՝ հրաւիրեց որ գամ զեկուցելու, քաղաքական գիտութեանց համագումարին: Վարանեցայ: Ապարէզ կարդաց ու միաժամանակ յորդորեց զիս, - «Նայէ՛», ըսաւ, «Մարթա Քրէնշօն կ'ըսէ որ տարօրինակ, սակայն հետաքրքրական թուող գաղափարներ կը թուիս ունենալ: Անոնց մասին պէտք եղած վերլուծական մօտեցումով պիտի չմտածես՝ մինչեւ որ ստիպուիս: Ահա՛ այս հրաւէրը ընդունելով կը ստիպուիս կարելիդ ընել, որովհետեւ գիտես որ մի քանի ամիսէն դուն, ամաթէօր մը, մասնագէտներու առջեւ ոտքի պիտի ելլես ու խօսիս, իրե՛նց իսկ նիւթին շուրջ: Վախը խթան կ'ըլլայ: Եթէ լաւ ընես, մեծ յաջողութիւն արձանագրած կ'ըլլաս, ու նաեւ կը գոհանաս որ «պլաֆ» (անգլերէնն է «պլըֆ»ին) ըրած չես, իսկապէ՛ս բան մը ունէիր ըսելիք: Եթէ լաւ չանցնի, ոչինչ, քու մասնագիտութիւնդ չէ, գրականութեան մասնագէտ պաշտօնակիցներդ ոչ կը լսեն, ոչ կը գիտնան»: Համոզիչ էր: Ընդունեցայ: 1985-ի Օգոստոսին տուի այդ առաջին զեկուցումը, որ յաջող անցաւ: Խմբագրեցի գրութիւնը: Միջոցին, եկան չորս ուրիշ հրաւէրներ: Ահա նստած եմ օդանաւս, կ'երթամ զեկուցելու այդ չորսէն առաջինին:

Իրականութիւնը այն է, որ մարդու մը վերլուծական միտքը իր կեանքէն բոլորովին անկախ ուրիշ ծիրի մը մէջ չի բանիր: Այսօր այս օդանաւին մէջ եմ, որովհետեւ ծնած ու մեծցած եմ ոչ միայն Հայ, այլ Դաշնակցական շրջապատի մէջ, ուր Բաբկէն Սիւնիի, Տաճատ Թերլէմէզեանի, Սողոմոն Թեհլիրեանի, Դրոյի նման մարդոց անունները լոկ պատմական իրականութիւններ չէին, այլեւ շնչո՛ղ իրականութիւններ: Իբր մանուկ կամ պատանի, հանդիպած եմ Դրոյին, Տաճատին, Հրաչ Փափազեանին ու Միսաք Թորլաքեանին:

Սակայն անո՛նք մանկութեանս ու պատանեկութեանս շրջանին կը պատկանին: Եւ այսօր այս օդանաւին մէջ եմ նաեւ անոր համար, որ «Ցառաջ»ի «Միտք եւ Արուեստ»ը գոյութիւն ունի: 1979-էն 1983, իմ Թղթակցի հանգամանքս, հայկական ահաբեկչութիւնը, Պետրոս Թերզեանի յօդուածները՝ այդ ահաբեկչութեան մասին, եղան դրդիչ, դրդիռ ու պատճառ, որ ե՛ս ալ իմ մտածումներս յանձնեմ թուղթին ու մամուլին: Գրելը կը ստիպէ մտածել, որքան ալ հապճեպ ու մակերեսային ըլլայ արտադրուած գրութիւնը:

Եւ վերջապէս, «Միտք եւ Արուեստ»ի էջերուն մէջ ես գրեցի նաեւ պատմումի մասին, գրական տեսութեան մասին: Առաջին փորձս այնքան ալ յաջող չէր: Վերլուծած էի ինքզինքս, փորձած էի հասկնալ թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս կը զգայի որ պատմութիւն մը՝ որ մայրս կը պատմէր ինծի, երբ մանուկ էի, եւ որուն վերջին տողն էր «օղո՛ւլ, վէզիր օլամազսըն տէմէտիմ, ատա՛մ օլամազսըն տէտիմ» (Տղա՛ս, չըսի որ վէզիր չես կրնար ըլլալ, ըսի որ մա՛րդ չես կրնար ըլլալ) հոգեկոփող մեծ ազդեցութիւն ունեցած էր իմ վրաս: Այդ վերլուծումի անբաւարարութիւնը չէր վհատեցուցած զիս: Ուրիշ յօդուածներ ալ ստորագրած էի պատմումի եւ աշխարհիմացութեան մասին, «Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ, օրինակ՝ ամերիկեան ֆիլմի պատմողական մօտեցումներու մասին: Ուզած էի ընդգծել թէ ինչպէս ամերիկեան քաղաքական միտքը՝ կազմաւորուած է, ի միջի այլոց, հըսկայ ժողովրդականութիւն վայելող կարմըրամորթ - ճերմակ «քաուպոյական» ֆիլմերու կողմէ:

Գաղափարի մը կենսագրութեան, ինչպէս նաեւ մտքիս մասնակի ինքնակենսագրութեան մասին կը խօսիմ հոս: Միջին Արեւելքի Սփիւռքին մէջ ծնած, Դաշնակցական շրջանակի մէջ մեծցած հայ պատանիի հեռաւոր անցեալս, «Միտք եւ Արուեստ»ի Թղթակցի մօտ-տասնամեակը, եւ ակադեմական աշխարհի մէջ ուսումնասիրած որոշ նիւթեր, - անոնք իւրաքանչիւր թել մըն են, որոնք կապուեցան իրարու, հիւսուեցան, եւ հիւսեցին այսօրն ու այս գրութիւնը, զոր հիմա կ'աւարտեմ, Շիքակոյէն հազար մղոն արեւմուտք: Ուայօմինկ նահանգին վրայ, անկէ 11 քիլոմեթր վեր...:

«ՈԶՆԻ»Ի ԷՋԵՐԷՆ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԵԱՆ ՍՐԱՄԻՏՆԵՐ ՈՒ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Որոշեցի Լենինական երթալ:

«Վերջապէս՝ Լենինականը մեր հանրապետութեան ծիծաղի մայրաքաղաքն է, - մտածեցի ես, - ինչո՞ւ չլանե... նոյնքան հանրայայտ, ինչպէս Գաբրովոն. Ումի՞ց է պակաս: Ուրիշները մեր սրամտութիւնների մասին գրքեր են տպում, իսկ մե՞նք: Ինչո՞վ են պակաս գիւմրեցիները Պօլոզ Մուկուչը, Ծիտրօ Ալեքը, Ղաֆա Սիմոնը, Ջղեր Խաչիկը, Կուժիկը, Նիկոլայ Կարապետեանը, Տիգրան Պետրոսեանը, Զաւիուռ Սուրէնը, Պարոյր Զա... խալը եւ ուրիշներ, որոնք իրական մարդիկ են, ոչ թէ հնարովի»: Մարտ ամսին էր, ուստի այցելեցի Լենինականի կանանց... նախագահ Սիրուշ Ղարաքէշիշեանին, պատասխանատու քարտուղար Նատալյա Դի... նոսեանին եւ խորհրդի անդամ Ցամ... Կիրակոսեանին: Երեք պատուարժան կին, երեք մայր, երեք գիւմրուհի:

Ընդհանրապէս Լենինականը համարւում է «մայրիշխանութեան քաղաք»: Ամենա... գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներ են քաղկոմի առաջին քարտուղարը, ագիտացիայի եւ պրոպագանդայի բաժնի վարիչը, առողջապահութեան բաժնի վարիչը, «Գիտելիք» ընկերութեան պատասխանատու քարտուղարը, մանկավարժական ինստիտուտի հինգ ամբիոնների վարիչները, երաժշտական ուսումնարանի դիրեկտորը, մսի կոմբինատի դիրեկտորը, էլ չենք խօսում բժշկուհիների, ուսուցչուհիների եւ պարզապէս գեղեցկուհիների մասին:

«Ա՛ս ի՞նչ է, կիներու իշխանութեան քաղա՞ք է», - հիացմունքով բացագանչել են մի խումբ Սփիւռքահայեր, յետոյ զարմացել, որ լենինականցի կանայք չեն ծխում:

Ուրիշ որտե՞ղ կը գտնէք այսպիսի քաղաք եւ այսպիսի կանայք:

- Բոլորդ էլ բնիկ լենինականցի՞ էք, հարցրի ես:

- Եթէ ասենք՝ այո, պիտի կարծէք գլուխ ենք գովում... - համեստօրէն պատասխանեցին կանայք, - մարդը ուրի... կէցնի:

Յետոյ հետաքրքրուեցին, թէ ես որտե՞ղ եմ ապրում:

- Երեւանում, - հպարտացայ ես:

- Ուրիշ այլը չունէ՞ք - ծիծաղեցին կանայք:

- Ես եղել եմ նաեւ Փարիզում, - վիրաւորուեցի, - չկարծէք, թէ...

- Իսկ Փարիզը ինչքա՞ն է հեռու քաղաքէն:

- Ո՞ր քաղաքէն, - չհասկացայ:

- Ծօ, աշխարհք ուրիշ քաղաք էլ կա՞յ, կրկին զարմացան լենինականցիները:

- Ա՜, - վերջապէս հասկացայ ես, - Փարիզը հազարաւոր քիլոմեթրեր հեռու է:

- Ծօ, էդքան հեռու ո՞նց կ'ապրեն, - անկեղծօրէն ապշեցին կանայք:

- Դուք իսկապէ՞ս այդքան մեծ կարծիքի էք Լենինականի մասին, - լրջացայ ես, - թէ՞ գիւմրեցիք իսկապէս սիրում են գլուխ գովել:

- Իրենց գլուխն է, թող գովեն, ձեզ ի՞նչ է լինում, - պատասխանեցին նրանք, - այնուհանդերձ, իմացէք, որ այսօր Լենինականն իր բնակչութեամբ մեծ է այնպիսի քաղաքներից, ինչպիսիք են՝ Ժիտոմիրը, Բելգորոդը, Նովգորոդը, Գո... կովը, Փրեստը, Նալչիկը, Կերչը: Մի խօսքով՝ չի երեւում վերջը: Անդրկովկասի հինգերորդ քաղաքն է իր բնակչութեան թիւով: Մեր երկրում Լենինի անունը կրող եօթ քաղաքներից բնակչութեան թիւով երրորդն է՝ Լենինգրադից եւ Ուլյանովսկից յետոյ:

Ցամենայնդէպս՝ յետոյ..., - փսփսաց Ոզնին, - ոչ թէ առա՛ջ...:

- Մենք դրանից չենք նեղւում, որովհ...

տեւ սրամտութեամբ բոլորից առաջ ենք ,- պատասխանեցին կանայք , - իսկ ինչ մը- նում է «յետոյին» , դա էլ իր հմայքն ու- նի : Լենինականցի Օնիկին հարցնում են . «Ինչո՞ւ նեղ կօշիկներ կը հագնես» : Պա- տասխանում է . «Թէ գիտենաք հանելուց յետոյ ի՛նչ լաւ է . . . » :

- Իսկ կարո՞ղ էք պատմել մի քանի նոր սրամտութիւններ :

- Խնդրենք , - ասացին կանայք եւ պատ- մեցին .

×

- Ջէ՛ , ուրախ ժողովուրդ էք , - ասացի :

- Մենք յաճախ ամենատխուր հարցերը լուծում ենք ամենաուրախ խօսքով , - շա- րունակեցին կանայք , - նաեւ ա՛յդ է մեր քաղաքի հմայքը : Երբեմն ասում են՝ «Ինչպէս ըրէք՝ Թաղումն ուրախ անցնի» : Լենինականցիք միշտ պատրաստ են սրա- մտելու : Մի անգամ ամուսինը գիշերը ուշ է տուն գալիս , կինն ասում է . «Գնա՛ , ես այլեւս ամուսին չունեմ» : Ամուսինը պատասխանում է . «Որ էդպէս է , ես էլ այլեւս կին չունեմ , արի իրար հետ ա- մուսնանանք . . . » Եւ սրամիտ պատասխա- նի շնորհիւ ընտանիքը փրկում է : Մէկը քաղսովետում բողոքում էր , թէ շէնքում ջուր չկայ՝ գոնէ ձու եփելու համար : «Ինչի՞ , ձուածեղով եօլա գնացէք» , - պատասխանում են նրան , գտնելով ելքը : Սա ի հարկէ , չի նշանակում , թէ ջրի հար- ցը չլուծուեց , բայց Լենինականցիք չեն սիրում պարապ ջուր ծեծել : Սիրում են կոնկրէտ գործ : Մի անգամ քննարկւում է քաղաքի կանաչապատման հարցը : «Ձեր բերած Թուերին որ նայենք , Լենինականը հիմա պէտք է ճունգլիների մէջ լինէր» , - ասում է քաղկոմի քարտուղարը , սրամիտ կերպով քննադատելով ուռճացրած Թուե- րը : Մէկ ուրիշը գալիս է քաղսովետ , Թէ՝ լիմոնադ եմ խմել , մէջը նաւթ կար : «Ինչի՞ , այս օրերին կրակից հեռու մը- նայ . . . » , - խորհուրդ են տալիս նրան , միաժամանակ պատժելով մեղաւորներին : Ցաշորդը՝ Թէ մի սենեակ տուէք , գոնէ բերանիս չափ : «Տնաշէն , դէ ասա չորս սենեակնոց կ՚ուզես , էլի . . . » , - պատասա- խանում է , ի հարկէ , նաեւ հարցը լուծե- լով (մի սենեականոց) :

Մէկ ուրիշ անգամ քաղաքի սրամիտնե- րը զբօսայգու ցուցատախտակին փակցը- նում են քաղաքի չամուսնացած աղջիկնե- րի լուսանկարները , մեծ տառերով վեր- նագրելով՝ «Երջանիկ մայրութիւն» : Կարճ ժամանակ անց աղջիկներն ամուսնանում են : Մի աղջիկ ասում է . «Հայրիկ , չեմ ուզում մարդու երթալ , մօրէս ինչո՞ւ բա- ժանուեմ» : Մօրդ էլ հետդ տար» , - խո- կոյն ելքը գտնում է հայրը :

- Ձեր կարծիքով՝ ինչպիսի՞ն են Լենինա- կանցի տղամարդիկ , վերջապէս հարցը- րի ես :

- Լաւն են : Շիրազն ասել է՝ կանայք տնարար , տղամարդիկ՝ շինարար : Եթէ սիրեցին՝ ուժեղ կը սիրեն , եթէ ատեցին՝ ուժեղ կ՚ատեն : Միայն Թէ տնային աշխ- տեսութեան մէջ կանանց չեն օգնում : Պատուից ցած են համարում : Մէկ էլ ըն- կերներով տուն կը մտնեն . «Աղջի , պրծի . . . » : Այսինքն՝ սեղան պատրաս- տիր : Բէֆերի ժամանակ տղամարդիկ մի չարք նստում , կանայք՝ մի :

- Իսկ ի՞նչպէս են քաղաքի կանայք վերաբերւում Եուրի Վարդանեանին :

- Էլ ի՞նչ վերաբերմունք . . . ամուսնա- ցաւ :

- Իսկ ես վստահ չեմ , Թէ Լենինական- ցիք միշտ շռայլ են , - նորից վիճեցի ես : - Օրինակ՝ մէկը Թաքսի է նստում , փող չի տալիս : «Ջունէիր , չնստէիր , - ասում է վարորդը : «Ըշտը իմ էչ խելքիս» , - պա- տասխանում է ժլատը : Կամ այսպիսի զը- րոյց . «Վառարանը , որ կը ծախես , ա- ծուխն էլ հետը՞ տասներկու մանէթ ար- ժէ» : «Ջէ , կնիկս էլ հետը , որ պեչքդ վա- ռի» , -զայրացած պատասխանում է միւ- սը : Կամ՝ մի մարդ աչքի մէկը չորով փա- կում է , որ կինոյի համար կէս տոմս առ- նի (իբր մի աչքով է նայելու . . .) : «Ծա- ղիկ , տոմս չառնես , առել եմ» , - ուտո- պուսում կանչում է մի մարդ :

Ծաղիկ անունով կնոջ ետեւից իջնում են նաեւ մի խումբ անտոմս մարդիկ : «Ծաղկի տոմս առան , , ծաղկեփունջ իջան» , - զայ- րանում է աւտոպուսի վարորդը : Մէկն էլ իջնելիս ասում է՝ «Տեղս քցած է» : «Տեղդ քցած է , պառկի» , - էլի զայրանում է վարորդը : «Տատիկ , քեզ տոմս եմ վերցը- րել» , - ասում է մէկը : «Աստուած էլ քեզ վերցնի» , - պատասխանում է տատը : «Վերեւից երեսուն կոպէկ քից , - ներքե- ւից խնդրում է ամուսինը , - բայց որ կո- պէկներ չցրուեն , փաթաթիր հինգանոցի մէջ , քից» : Մի խօսքով՝ զուարճալի մար- դիկ են Շիրակցիները : Ցիշո՞ւմ էք , մէկը դիմում է գրում աշխա - տանքից ազատուելու մասին . - «Խնդ- րում եմ ձեզանից՝ ազատուէք ինձանից» : Այժմ էլ ե՛ս եմ խնդրում , որ հրաժեշտ տանք , կամ , մեզ ասած՝ ազատուենք իրարից . . . :

- Սիրով , - պատասխանեցին կանայք ,- սիրով . . . :

. . . Այս խիստ սիրալիր զրոյցից եւ նոյնքան սիրալիր հրաժեշտից յետոյ Ոգնին զանգահարեց քաղկոմի առաջին քարտուղար Դոնարա Ասքանազի Ցարու- Թիւնեանին :

- Կարո՞ղ ենք , արդեօք , միացեալ ու- ժերով Լենինականում 1983 Թուականից Ապրիլի մէկը պարբերաբար նշել՝ որպէս «Ծիծաղի օր» :

- Կարող ենք , - պատասխանեց ընկ . Ցա- րուԹիւնեանը , - դեռ մի բան էլ աւելի : Նոյնիսկ կը ստեղծենք «Երգիծանքի Թան- գարան» , չէ որ հայ ժողովուրդը եւ մա- նաւանդ Գիւմրին երգիծանքի հարուստ աւանդներ ունեն :

- Շնորհակալութիւն վերաբերմունքի համար , - յուզուած ասացի ես , - ով ըս- տեղծում է Թանգարան՝ արժանի է Թան- գարանի : Մինչեւ նոր հանդիպումներ : Եւ քաղաքից վերադարձայ Երեւան :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼԻՍՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ . Բ . Ը . Մ . ի «Մա- րի Մանուկեան» Կրթ . Հաստատութեան երկրորդական բաժինը կոչուած է «Տորխս Զընձողեան» , իբրեւ երախտագիտութիւն Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Տորխս Զընձողեա- նի բարերարութեան : Անուանակոչու - Թեան հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ 17-ին : Նոյն օրը , Ազգ . Առաջնոր- դարանին մէջ , Խրիմեան Կրթ . Հիմնար- կութեան պատասխանատուները եւ Վահէ Զընձողեան ստորագրած են «Վահէ Զըն- ձողեան Հիմնադրամ»ի կանոնագիրը : Խօսք առնելով Ցովսէփ Օղուլեան շեշտած է Հիմնադրամի կարեւորութիւնը հայեցի դաստիարակութեան ամրապնդման հա- մար : Վահէ Զընձողեան ըսած է , Թէ Հիմ- նադրամի նպատակը պիտի ըլլայ Խրիմ- եան Կրթ . Հիմնարկութեան մէջ բանալ համակարգիչներու մասնագիտութեան ճիւղ մը եւ հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան համար մասնաւոր դա- սընթացք մը :

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԸՍՏ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

- Կ՚ուզե՞ս որ ստակ վաստկիս :
- Բժիշկ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս ամէն օր կերուխում ընել :
- Եպիսկոպոս եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս որ չամչնաս .
- Երեսփոխան եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս պարտքդ չվճարել .
- Հիւանդ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս , որ մեռնինէ աղուոր ըլլաս .
- Օղի խմէ՛ :

- Կ՚ուզե՞ս անմեղ ըլլալ .
- Մանուկ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս տնտեսագէտ ըլլալ .
- Աղքատ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս յուսահատ ըլլալ .
- Ծեր եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս ազգին ծառայել .
- Ազգին բեռ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս այս աշխարհիս մէջ խաղաղ կեանք վարել .
- Անհոգ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս որ պաշտօնիդ մէջ մնաս մին- չեւ մահ .
- Թաղական եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս լրագրապետ ըլլալ .
- Գրածդ մէյ մ՚ալ չկարդալով տպա- րան տո՛ւր :

- Կ՚ուզե՞ս ազնուական ըլլալ .
- Հարուստ եղի՛ր :

- Կ՚ուզե՞ս վարժապետ ըլլալ .
-Համբերող եղի՛ր :

ՍԱՂՄՈՍ՝ ԿԱՐՃ ՏՈՂԵՐՈՎ

Ապրիլ 1, առեւ բարի

Զատկուան երեք օրերը , առանց մեղ- մացուցիչ դադարի , անձրեւին կատաղու- Թիւնը , Փարիզի երկնքին , յանկարծապէս կը դադարէր Ապրէլ 1-ի այս Երեքշաբ- Թի արշալոյսին իսկ , փոխարինուելով բաւական զօրեղ արեւով մը , որ ամբողջ օրուան ընԹացքին , վեհօրէն յաջողեցաւ ետ սպրդել իր ցոլքերուն սպառնացող անյագ ամպերու յամառ յարձակողակա- նը : Բայց հաւատա՞նք , գարնան ծիծեռ- նակներուն դեռ բացակայուԹեան , արե- գակին այդ շողերուն : Մէկ օրուան մէջ , պարտուԹեան մատնուած ամպերու կոյ- տերը , միԹէ վաղը , կամ միւս օրերուն , պիտի դի՞մեն փոխ վրէժի , իրենց գորշ ծածկոցով վերստին խափանելով արեւն ու կապոյտը երկինքին : Այն ատեն , հար- կադրուած պիտի ըլլանք «կլլելու , մեր քաղաքի երկնակամարին փայլող» արեգա- կին մեզի շնորհած Ապրէլ 1-ի երջանկու- Թեան սուտը . . . : Բայց կարծեմ ալ կը բա- ւէ պիտի ըսէր այն միւսը :

Իրաւ ալ սա անցնող ձմեռը անգործու- Թիւն չճանչցաւ բնաւ իր բոլոր սաստկու- Թեամբ սառեցուց մեզ մեր ոտքերէն մին- չեւ գլուխները , նոյնիսկ Փարիզի գեղեց- կուհիները գգալիօրէն կորսնցուցին իրենց հմայքը , խարազանող պաղ հովով բանջա- րի պէս կարմրցած իրենց այտերով ու քի- Թերով . . . : Պէտք չէ յամենայն դէպս գանգատիլ միայն մարդկանց անիրաւու- Թենէն . անհատական կամ ընկերային ե- րեւոյԹներով : ԱնարդարուԹիւնը կոպ- տօրէն խարսխած է նաեւ բնուԹեան ծո- ցին մէջ : Ի՛նչքան ցամաքներու վրայ , առատօրէն կ՚իջնեն հողմունք անձրեւա- բերի հեղեղները , մինչ անդին , ուրիշ երկրամասերու վրայ , մարդիկ աղերսա- գին կ՚աղօԹեն նախախնամուԹեան , հրա- շագործ արդասաբերուԹեան ի գին , անձ- րեւի քանի մը կաԹիլներու , հրկիզող արե- ւուն երաշտի տառապանքին տեւայատումին ընդմէջէն : Բայց վերադառնանք մեր ոչ- խարներուն , ինչպէս կ՚ըսէ Ֆրանսացին , մաղԹելով որ Ապրիլ 1-ի արեւուն կատակը իրականանայ ու Ապրիլ շարունակէ զմեզ ապրեցնել արեգակնային գարնանաբոյր շնորհներով : Ամէն :

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ
Հայագիտական ուսումնաթերթ
Յունուար - Դեկտեմբեր 1985
Հրատարակութիւն Վիէննայի Մխիթար- եան Միաբանութեան :

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Երեւակայեցէք այն կոշտութիւնը , զոր մէկը կրնայ գտնել այս նախադասութեան մէջ : Եթէ հիւանդապահուհին , կեանքի փոթորիկներէ անցած մէկը չըլլար , հա- նաբար պիտի սպասէր որ լսէ .

- Շնորհակալ եմ , վստահ եմ որ շատ համով է , եւ դուք ալ յոգնեցաք զայն մին- չեւ հոս բերելով , բայց պիտի չկարենամ ուտել : Կրնաք վերցնել . . .

Բուժ - [illegible] այսպիսի կեղծ քաղաքավարութիւններ մտիկ ընելու ժա- մանակ չունի այլեւս : Ան իր շարժումնե- րուն մէջ իրագործած է կարելի ամենա- մեծ խնայողութիւնը . աւելորդ ո՛չ մէկ արտայայտութիւն . . . : Ուստի ժամանակ ալ չունի անօգուտ նախադասութիւններ լսելու : Կ՚ենթադրեմ որ իրիկունը , հիւան- դանոցէն ելլելէ վերջ , պիտի փոխուի , տարբեր մէկը պիտի դառնայ ան : Շար- ժումներու այս ժուժկալութենէն ո՛չ մէկ հետք պիտի մնայ այն ատեն : Մանաւանդ երբ իր սիրած տղուն հետ պիտի ելլէ : Կրնամ երեւակայել թէ որքան քնքոյշ աղջկան մը պիտի վերածուի ան այդ պահերուն : Ո՞ւր պիտի երթան , ո՞ւր գը- լուխ գլխի պիտի մնան : Շարժանկա՞ր : Զբօսարա՞ն մը . . . : Հոն երբեմն պիտի մտածէ՞ մեր մասին . . Չեմ գիտեր : Բայց հոս ժուժկալ է , հոս ուրիշ մէկն է , հոս մեքենայ մըն է ան : Մարդամեքենայ մը . . . :

×

Այս գիշեր ի՞նչպէս պիտի քնանամ , չեմ գիտեր :

Սենեակի ընկերս արդէն կէս ժամէ ի վեր անկողնին մէջ կը դառնայ բացայայ- տօրէն ուշադրութիւնս գրաւել ուզելով : Անունը Մարկոս է : Տասը օր է սենեակս կը բաժնէ : Շատախօս մէկը չէ , պայմա- նաւ որ քունը չխանգարէ : Իսկ եթէ փախչի , անկողինին մէջ անդադար դառնալ կը սկսի , տեւաբար ո՛ւֆֆֆ կամ օ՛ֆֆֆ արձա- կելով :

Ես շատ կարեւորութիւն չեմ տար այդ ձայներուն : Քաջալերող մը չեղայ եր- բեք գիշերային խօսակցութիւններու : Մար- կոսը առաջինը չէ : Եօթը ամիսներու ըն- թացքին ութ , տասը անգամ ընկեր փո- խեցի : Ցայտնի է , որ դեռ ութ , տասը ուրիշներ պիտի գան ու պիտի երթան : Ես մնայուն եմ , ինչպէս սենեակին անկո- ղինը , կամ աթոռը : Իսկ Մարկոսը առ ա- ռաւելն շաբաթ մը եւս կը մնայ հոս : Պէտք է նախանձի՞մ իրմէ : Բարեբախտա- բար գիտեմ որ հոսկէ մեկնիլը անպայման փրկուիլ չի նշանակեր : Ասկէ առաջ մեկ- նողներէն մէկը այս սենեակը լքեց . . . մեռ- նելով : Թէեւ Մարկոսին համար չկայ այդպիսի վտանգ մը հորիզոնին վրայ , բայց ո՞վ կրնայ վստահ ըլլալ . . . :

- Դուն քնացա՞ծ ես . . .

- Ոչ :

Հիւանդանոցին ամէնէն տխուր վայր- կեանն է այս կարգ մը հիւանդներու հա- մար : Նրբանցքէն ելեքտրական թեթեւ լոյս մը կը թափանցէ սենեակին կիսաբաց դռնէն ներս : Ձայնասփիւռի հեռաւոր ու պղտոր աղմուկ մըն ալ լսելի է , որ կու գայ հերթապահ հիւանդապահուհիին խցիկէն : Կեանքը կանգ առած է աշխարհը լեցնող մարդոց մեծամասնութեան հա- մար : Բայց ատիկա այն վայրկեանն է , ուր կը մտածես թէ մեծ թիւով ուրիշներ ալ խելայեղ ու զուարճալի կեանք մը կ՚ապ- րին այդ պահուն : Գիշերային կեանք , փարթամ ճաշարաններ , զբօսարաններ , պար ու երաժշտութիւն , ալքոլ եւ . . . : Օ՛ , հիմա կիները տասն անգամ աւելի գե- ղեցկացած են քան ինչ որ էին ցերեկին : Ամէն ինչ ըրած են հմայելու համար իրենց շուրջբոլորը , հիացում պատճառե- լու համար գիրենք շրջապատող այրերու : Եւ այրերն ալ , կարծես ամբողջ օր մը քրտնամթոր աշխատած են սա մէկ երկու ժամուան վայելքը ըմբոշխնելու համար : Է՛հ , ես այդ ճամբաներէն անցած եմ քը- սան , երեսուն տարի առաջ : Գիտեմ թէ ինչպէս ամէն մարդ քիչ մը տարբեր մէկն է գիշերային այդ ժամերուն : Գիտեմ թէ ինչպէս սուտն ու պատրանքը քանի մը ժամուան աշխարհ մը կը ստեղծեն գիշեր- ուան մարդոց համար : Այս վերջինները կը պաշտեն այդ պատրանքը : Որովհետեւ անոր մէջ կը գտնեն խելայեղ երջանկու- թիւն մը , անոր մէջ կը գտնեն կարողու- թիւն մը՝ վրէժ լուծելու կեանքի կարճա- տեւութենէն ու դիւրաբեկութենէն , անով մարտահրաւէր կ՚ուղղեն կեանքը լեցնող բոլոր դժբախտութիւններուն , կամ ըս- պառնացող ամէն տեսակ վտանգի . . . :

Բայց երկրագունտը լեցնող մարդոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այդ պա- հերուն անկողնի մը մէջ կը քնանայ , կամ չկարենալ քնանալու տառապանքը կ՚ապ- րի : Իմ համակրանքս այս վերջիններուն դացած է միշտ : Մեր ամուսնական առա- ջին տարիներուն Վերժինին հետ յաճախ կ՚երթայինք գիշերային զբօսավայրեր : Ի- րարու կենաց բաժակ կը բարձրացնէինք , կը խմէինք , գլուխները քիչ մը կը տաքցը- նէինք :

(Շար . 8)

Այրի Տիկին Ստեփան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Վենսան Շահինեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 5-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի Ապրիլ 10, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր-լաշէզի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այս նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻՎԻԷ. - Պ. Քերոպեան 200 Ֆ.:
ՓԱՐԻԶ. - Ա. Քընեազեան 100 Ֆ.:
ԳԵՐՄԱՆԻԱ Պ. Տիլավերօղլու 100 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12 - 14, rue St. Bazile

Un document capital

«ARCHIVES DU GENOCIDE ARMÉNIEN»

recueillies et présentées par
Johanes LEPSIUS
—Edition Fayard—
Livre présenté et commenté par :
Gérard CHALIAND
Professeur à l'ENA, écrivain politique
Fondateur du Groupement pour les Droits des Minorités
Vendredi 11 Avril, à 21 heures
—Entrée libre—

SAMEDI 12 AVRIL
à partir de 20 heures 30
à la Salle de l'EGLISE ARMENIENNE DE LYON

Le CDCA vous invite à la présentation par Gérard CHALIAND, de la nouvelle édition des «ARCHIVES DU GENOCIDE ARMENIEN», recueillies et présentées par le Dr. J. Lepsius
Un document exceptionnel sur le génocide arménien.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Խաչատուրեան (Ագար) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Կիւզէլպօտուր եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 13, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցին, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ-հօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Տիգրան Խանթամուրեան, զաւակները եւ թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԻՍԿՈՒՀԻ ԽԱՆԹԱՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին համար, Կիրակի, Ապրիլ 13-ին, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 13-ին, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Արարողութենէ ետք ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ մը տեղի կ'ունենայ երիտասարդ ռազմիկին շիրիմին շուրջ՝ Փէր-Լաշէզի մէջ:

Ի գիտութիւն տարաբախտ երիտասարդին յիշատակը յարգողներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍԸ

նուիրուած՝ արեւմտահայ նախատակ բանաստեղծներու՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿի,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆի եւ
ՍԻԱՄԱՆԹՕՅի

Ապրիլ 13, Կիրակի, ժամը՝ 16ին
Հ.Բ.Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան»
Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, — 75017 Paris

կը բանախօսէ՝
Տոքթ. Հերմինէ Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ Ե Ա Ն
— Գեղարուեստական յայտագիր —
Արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Վեհանոյշ Թէքեան (ձայներիզով)
Նազարէթ Պշտիկեան
— Մուտքը ազատ է —

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ Եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ
Կնքահայրութեամբ՝
Նախագահ Սեպուհ ՍԱՐԵԱՆԻ
Կազմակերպութեամբ՝
Տէսինի Եկեղեցւոյ Վարչութեան,
Կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ՝
Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 10-ին
Տէսինի Հայոց Եկեղեցին

Ցրնթացս Պատարագի ընթերցում Ամենայն Հայոց Հայրապետի շնորհած կոնդակներուն:

Յետ պատարագի, ճաշ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 15-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ. կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- ԿԱՊ. ԽԱՉ-ի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, թէյասեղանի մը շուրջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ՝ զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Offre d'emploi

K'OUZOUH
SUR MARSEILLE

Cherche personne fidèle pour heures de ménage chez dame agée.
Tél. : 91 - 62 - 71 - 34
dans la soirée

CENTRE de VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMÉNIENNE
Sainte - Honorine - des - Pertes

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges

Renseignements et Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՑԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի կեդր. վարչութեան,
մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան
Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

— ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ —

Գեղարուեստական բաժին — Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱՉԵԱՆ
Պ. Միհրան - Թիէրի ԱԻԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ Պ. Հրանդ ԿԻՒԶԷԼԵԱՆ

Réservations :
AVDOYAN 91 70 02 33
BABAYAN 91 66 30 66
GRACIAN 91 93 32 18
— Entrée 120 Frs. —

A L'OCCASION DES PAQUES ARMENIENNES
(le 04 Mai, selon le calendrier ancien)

PELERINAGE A
JERUSALEM

avec la participation de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
et accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

du 28 avril au 06 mai

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
(Մայիս 4-ին, ըստ հին տոմարի)
մասնակցութեամբ՝ ՆՈՐՎԱՆ եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի
ընկերակցութեամբ՝ Վարուժան ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի

ԱՊՐԻԼ 28 - ՄԱՅԻՍ 06

Renseignement, Programme détaillé et inscription :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles **Ghazarian**
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. 42. 89.27.47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
10

JEUDI
10 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.201 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.201

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 71ԱՄԵԱԿ

Քսաներորդ դարու սկիզբը Հայոց մըթագնած հորիզոնին վրայ կորովի եւ հերոսական արարքներու դրուագներ լուսաւոր շերտ մը բացին: Եղերական տարիներուն Հայը, հոս ու հոն, դիմադրական պայքարներով իր պատուի եւ ազատութեան ճակատամարտը մղեց Թուրքին դէմ: Սասունէն՝ Զէյթուն որոտաց ապստամբութեան ղողանջը: Շապին-Գարահիսարէն Թռիչք առաւ հայ յեղափոխութեան արծիւը: Այնթապէն՝ Ուրֆա, Սուէտիա Հայը մարտնչեց եւ պետականութեան սաղմեր կազմաւորեց: Ու պատմական այս գոյամարտներուն մէջ, պատւով և փառքով, փայլեցաւ Վասպուրականը մէկ ամսուան հրաշալի խոյանքներով, 1915 Ապրիլ 7-էն՝ Մայիս 4:

Մայիս 4, անմոռանալի օր մը: Վանը ազատագրուեցաւ: Ցնծութիւնը եղաւ համատարած: Յաղթանակը տարուեցաւ միացեալ հայութեան միահամուռ ճիգերով:

Վանի հերոսամարտի արժէքը մեծ եղաւ: Հայութեան մէկ հոծ զանգուածի ֆիզիքական փրկութիւնը ապահովելէ զատ, ունեցաւ քաղաքական խոր նշանակութիւն: Ստեղծուեցաւ ինքնավար իշխանութիւն, օժտուած զանազան կառավարական մարմիններով, որոնք պետական իրաւասութիւններով ղեկավարեցին ժողովուրդին կեանքը: Ինքնավարութեան այս փորձը, թէպէտ կարճ, սակայն երեք տարի յետոյ 1918-ին, իր անժխտելի դերը կատարեց, երբ հիմը դրուեցաւ հայկական նոր Պետականութեան՝ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան ստեղծումով:

1915 - 1986, 71 տարիներ անցած են այդ պատմական օրերէն: Վանը դատարկուած է այսօր հայորդիներէ: Վասպուրականցին, պանդուխտ ու թափառական, ցրուած կ'ապրի ի սփիւռս աշխարհի: Բայց երբեք չէ դադրած եւ չի կրնար դադրիլ, պատմութեան հարազատ ձայնը ունկնդրելէ: Այս յաղթանակի կոթողին փայլատակումները պէտք է լուսաւորեն իր հոգին, կուռ կամքով եւ վառ յոյսերով: Այս փառքի պսակը, խլուած մահուան արիւնոտ ճիրաններէն, հպարտանքի եւ ներշնչումի աղբիւր պէտք է մնայ:

Եւ այսօր, Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձին օրը, երկիւղած պաշտամունքով պէտք է խոնարհինք անանի ու խոնարհ հերոսներու յիշատակին առջեւ որոնց արիւնը հայութեան սերմ է, ազնիւ եւ արգասաւոր սերմ:

Պատմութիւնը հերոսներու, զինուորներու փառքը կը հիւսէ: Պատմութիւնը տարիներու հոլովում չէ, այլ վերելքի ճանապարհ որուն վրայ, այսօրուան եւ վաղուան սերունդները որքան ալ հեռու ինկած ըլլան հայրենի հողէն, Վանայ լիճի հարազատ ափունքներէն, Վասպուրականի հերոսամարտին մէջ, պիտի գըտնեն բաւարար խթան հաւատք, կամք եւ ոգի շարունակելու համար պայքարը մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ՝ Ի՛Ր ՏԵՂԸ

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՃՇԴՈՒԻՆ

ՅԱՋՈՂԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՄԻԱ՛ՅՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՄԲՈՂՋ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր, Հանրապետութեան Նախագահը Ազգ. Նորընտիր Ժողովին պատգամ մը ղրկեց, զոր կարդաց նախագահը՝ Շապան - Տէլմաս Փալէ Պուրպոնի մէջ, մինչ Ալէն Փոհէր կը կարդար Լիւքսանպուրկի պալատը, ծերակուտականներուն համար: Միթերան, վաղեմի փաստաբան է եւ քաջ քաղաքագէտ, ուրեմն ըսածը գիտէ եւ լա՛ւ գիտէ: Որքան ալ անբարեացակամ մարդիկ ըլլան, կարելի չէ բան մը գըտնել, ապուրին մէջ մազ փնտռելը չի բաւեր, հարկ է՝ գտնել եւ Միթերանի հետ, դիւրին գործ չէ:

Նախագահը կը հաստատէ թէ անբնական կացութիւն մը ծագած է եւ հարկ է մէջէն ելլել: Ի՞նչպէս, մէկ ելք կը տեսնէ. - «Սահմանադրութիւնը, միայն Սահմանադրութիւնը, ամբողջ Սահմանադրութիւնը», խոստովանելով թէ ինք՝ դէմ եղած է անոր, առաջին օրէն (1958):

Ի՞նչ կ'ըսէ Միթերան:

Նախ կ'ողջունէ Ազգ. Ժողովի նորընտիր երեսփոխանները եւ յաջողութեան մաղթանքներ կ'ընէ ու կը շեշտէ. - «Յաջողիլ փոխընտրանքը այսօր, ինչպէս երէկ, մեր երկրին կուտայ հաւասարակշռութիւնը որու պէտք ունի, պատասխանելու համար ատենուան մէջ - եւ կը յուսամ՝ ատենին - զինքը կազմող ընկերային ուժերու բաղձանքներուն: Իմ պարտականութիւնս էր ապահովել Պետութեան շարունակականութիւնը և հիմնարկներու կանոնաւոր ընթացքը: Ըրի՝ անյապաղ, ազգն ալ՝ առանց տագնապի: Բայց, մեր հիմնարկները դէպքերու փորձութեան ենթակայ են :1958էն ի վեր և ցայսօր, Հանրապետութեան Նախագահը կրցաւ իր պաշտօնը կատարել կռթնելով մեծամասնութեան մը եւ կառավարութեան մը վրայ, որոնք նոյն տեսակէտներն ունէին: Բոլորովին տարբեր է, ոչ ոք կ'անգիտանայ, կացութիւնը որ ծնաւ օրէնսդրական վերջին ընտրութիւններէն...: Իրաց նման վիճակի մը մէջ, զոր սակայն ուզեցին, մեր համաքաղաքացիները հարց կուտան թէ ի՞նչպէս պիտի բանին հանրային իշխանութիւնները: Այս հարցումին՝ մէկ պատասխան գիտեմ, միակ կարելին, միակ իմաստունը՝ Սահմանադրութիւնը, միայն Սահմանադրութիւնը, ամբողջ Սահմանադրութիւնը: Ինչ կարծիք ալ ըլլայ անոր մասին - եւ չեմ մոռնար, ոչ իմ ալ սկզբնական մերժումս, ոչ ալ այն բարեփոխումները զորս, անցեալին, առաջարկեցի յանուն տեսակէտի ծաւալուն շարժումի մը եւ զորս միշտ փափաքելի կը նկատեմ - հիմնական օրէնքն է: Իրաւական գետնի վրայ, ուրիշ աղբիւր չկայ: Այդ կանոնին կառչինք»:

Ապա, Միթերան կը սահմանէ իրաւասութիւնները: Ամէն մարդ՝ ի՛ր տեղը, ի՛ր գործին: Այսինքն՝ ինչ որ իմ իրաւասութիւններու սահմանին մէջն է՝ Շիրաքը պիտի չընէ: Կը թուէ ի՛ր մարզերը. - Ապահովել Արդարութեան անկախութիւնը եւ հսկել 1789-ի Յայտարարութեամբ սահմանուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները եւ 1946-ի Սահմանադրութեան նախաբանը: Կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, պարտականութիւնն ունի, ըստ թիւ 20 յօդուածին, ճշդելու եւ վարելու ազգին քաղաքականութիւնը: Ասոնք յըստակ կերպով ճշդելէ ետք, Նախագահ եւ Նախարարապետ պէտք է գտնեն, բոլոր պարագաներուն մէջ, այն միջոցները որոնք թոյլ կուտան իրենց՝ լաւագոյնս եւ համաձայնութեամբ ծառայել երկրին մեծ շահերուն: Ու Նախագահը կը հասնի Խորհրդարանին իրաւասութեանց եւ հրամանագրերու հարցին:

Ճիշդ է, 38-րդ յօդուածը կ'արտօնէ հրամանագրերը եւ վերջերս ալ այդ դրութիւնը կիրարկուեցաւ: Ուրեմն չի մերժեր ներկայ կառավարութեան այդ փափաքը, բայց կը յիշեցնէ որ, անոնք չեն կրնար վերաբերել լրագործուած բարեփոխումները՝ քանդելու: Օրինակ՝ ազգայնացում, աշխատաւորներու իրաւունքներ, աշխատանքի ժամանակացոյցի կարգաւորում: Հրամանագրերը քիչ պէտք է ըլլան եւ երբեք խնդրոյ առարկայ չընեն, ինչ որ ձեռք ձգուած է ընկերային գետնի վըրայ: Վերջաւորութեան Նախագահը կը յիշէ ընկերային մեր հարցերուն վատթարագոյն վէրքը, որ է գործազրկութիւնը եւ այդ է որ պէտք է նախ դարմանուի:

Հակազդեցութիւնները են՝ ինչ որ կ'ակնկալուէր: Մեծամասնութեան կողմը, արտայայտութիւնները խոհեմ են, մինչ ընկերվարականները գոհ են, հաստատելով թէ Նախագահը ճշդեց թէ ա՛յս կառավարութիւնը՝ իրը՛ չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ գինիի արտածման համար: Երկրէն կրնան դուրս ելլել միայն այն գինիները, որոնք քննութեան ենթարկուած են եւ «որակի վկայական» մը ունին: Խարդախուած գինիներու հարցը մեծ տարողութիւն առած է եւ իբրեւ հետեւանք՝ մեծ վնաս կը բերէ իտալական գինեգործութեան: Ամէն պարագայի մէջ, քահանաները մտահոգուելու պէտք չունին, որովհետեւ Վատիկան հաստատեց թէ պատարագի գինին չի կրնար թունաւոր ըլլալ, որովհետեւ կանոնական իրաւունքը կը պահանջէ որ «գինին բնական արտադրութիւնն ըլլայ այգիին պտուղին եւ խառնուրդ չունենայ»: Ամէն մէկ շիշ օրհնուած է եպիսկոպոսներուն կողմէ, որոնք հովուական կնիք մըն ալ կը դնեն: Ցարդ 20 աշխարհական մեռած է եւ բազմաթիւ անձեր ալ, նոյնիսկ Գերմանիա, հիւանդանոցն են:

ԾՈՒՆԻՒՇԻ մէջ է, այս անգամ, (քըրիստոնեայ քաղաք մը, Պէյրութի հիւսիսը) որ թակարդ - կառքի մը պայթումին հետեւանքով, ինը հոգի մեռած է եւ 78 հոգի ալ վիրաւորուած: Հարաւ - Լիբանանի մէջ ալ ինքնասպան - կառքի մը պայթումէն 4 հոգի մեռած է:

ԱԹԷՆՔԻ բանուկ մէկ փողոցին մէջ, օր - ցերեկով սպաննուած է երկրին պողպատի մեծագոյն գործատէրը՝ Ագելօփուլոս: Մահափորձին տէր եղած է Նոյեմբեր 17 յեղափոխական կազմակերպութիւնը, որ 12 էջնոց գրքոյկով մը կը բացատրէ թէ սպանութիւնը թիրախ ունի «մեծ շանաձուկերը, դրամատէրերը, խաբեբաները եւ տնտեսական տագնապին պատասխանատուները»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆ ԳՈՀ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ, ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ԵՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԷՆ

Աւստրիացի խորհրդարանական՝ Շթայնէր հաստատեր է (ի՞նչպէս) թէ Թուրքիա ժողովրդավարութեան ճամբան բըռնած է եւ կը յառաջանայ: Ճիշդ է, կ'ըսէ Շթայնէր «չարչարանքը բոլորովին վերցած չէ, բայց...» բայց, կառավարութիւնը կը հսկէ ու որեւէ ոտնձգութիւն պիտի չթողու: Գոնէ այս է, այս լաւատեսին համոզումը եւ Թուրքերն ալ գոհ են:

×

Հիւրրիյէթ .- (Ապրիլ 6).-

Եւրոպայի Խորհուրդին քաղաքական հարցերու յանձնախումբը մեծամասնութեամբ քուէարկած է աւստրիացի խորհրդարանական Լուտվիկ Շթայնէրի տեղեկագիրը, ուր շեշտուած էին Թուրքիոյ ժողովրդավար կարգերու վերադարձի ճամբուն վրայ կատարած լուրջ ջանքերը: Այս վճիռը պիտի ներկայացուի Խորհուրդին Ապրիլ 24-ին Սթրազպուրկ գումարուելիք ընդհ. ժողովին:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ, թէ պաշարման վիճակը հետզհետէ կը վերցուի, քաղաքական նախկին դէմքերու խօսքի ազատութիւն կը տրուի, մամուլը նկատելի անկախութիւն մը կը վայելէ ու կուսակցութիւնները մեծ ոգեւորութեամբ կը գործեն: Շթայնէրի համաձայն Թուրքիոյ մէջ չարչարանքը թէեւ բոլորովին վերջ գտած չէ, սակայն կառավարութեան անդամները վճռակամ են մարդկային իրաւանց սահմաններէն ներս ամէն ոտնձգութեան արգելք ըլլալու:

Շթայնէրի տեղեկագրին տրուած թեր քուէները ընդհանրապէս յարաբերութիւններու բարւոքում մը կը նկատուի Թուրք շրջանակներու կողմէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգի ախոյեանութեան մէջ կը պայքարին Սէն - Թ'Անթուան եւ Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ: Մարսէյլի հայկական երկու խումբերուն ալ վիճակը լաւ չէ դասաւորումի տախտակին վրայ: Տակաւին կան խաղցուելիք վեց մրցումներ: Եթէ Արծիւ՝ որ հաւասար արդիւնք մը ձեռք բերաւ Ապրիլ 6-ին, Անտոմի հետ (0 - 0), կը թուի թէ դատապարտուած է լքելու պատուոյ դասակարգը, Սէն - Թ'Անթուան, որ յաղթեց Քանթոնի (2 - 1), կրնայ յուսալ տակաւին խուսափիլ անկումէ: Հ. Մ. Ը. Մ. դասաւորումին վերջինն է միշտ, Սէն - Թ'Անթուան 11-րդ է, 14 մրցակիցներու միջեւ:

Ուրիշ դասակարգերու մէջ, Նիսի Հայ Մարզականը նոր յաղթանակ մը ունեցաւ Կիրակի, Սէն - Ռոքի դէմ (2 - 0), իր պահեստի խումբն ալ յաղթած է:

Ռոն - Ալփ շրջանին մէջ, Սէն - Շամոնի «Արարատ»ը՝ կը պահէ միշտ յոյսը շահելու իր խմբակին առաջնութիւնը Լուարի 3-րդ դասակարգին մէջ: Շահած է իր հերթական խաղը Կիրակի օր 1 - 0-ով:

Վ. Մ.

ՀՐԱՇԱԼԻՆ ՈՒ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻՆ

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

Մեծարենցի քնարերգութիւնը…

Բառերով հիւսուած, բայց կարծես անբառ մի աղօթք է դա, արուած բնութեան ու մարդու առաջ, կեանքի ու աշխարհի անբառ մի օրհներգութիւն, լոյսի ու ցաւի մի խորհրդաւոր միանք, գոյների մոգական ալեւէտում … Եւ ամէն անգամ, երբ հաղորդւում ես այդ քնարերգութեանը, թւում է՝ հաղորդւում ես հրաշքի, իսկ հրաշքը միշտ էլ զարմանալի է:

Զարմանալի է, այո՛, Մեծարենցը:

Զարմանալի՝ բազում առումներով:

Աստուածաշնչում է միայն, որ աշխարհը վեց օրում է ստեղծւում: Մինչդեռ բոլոր նրանք, ովքեր մօտիկից են հաղորդ բանաստեղծական արուեստին, նրա պատմութեանն ու փորձին, գիտեն, թէ ինչպիսի տեւական, հոգու ինչպիսի տառապագին աշխատանքով է ստեղծւում այն, ինչ բանաստեղծական աշխարհ է կոչւում: Գիտեն նաեւ, որ յաճախ նոյնիսկ շատ տաղանդաւոր մարդիկ չկարողանալով ստեղծել իրենց աշխարհը, թոյլ հետքեր են թողնում գրականութեան մէջ եւ չեն յարատեւում:

Արդ, ինչպէ՞ս եղաւ, որ ընդամէնը քսաներկու տարի ապրած այդ պատանին կարողացաւ ստեղծել բանաստեղծական մի աշխարհ, որ մեծ է ու ամբողջական, որ իր շարժման օրէնքներն ունի, ունի նիւթերի իր իւրայատուկ բաղադրութիւնը, իր գաղտնիքներն ու առեղծուածները:

Մինչեւ այս պատանու յայտնութիւնը հայ բազմադարեան քնարերգութեան քարտէզի վրայ նման աշխարհ գոյութիւն չունէր: Եկաւ նա, ստեղծագործեց ընդամէնը մի քանի տարի, եւ քարտէզի սպիտակ բծերի վրայ յայտնուեց մի նոր աշխարհ, որ որքան արտաքին, նոյնքան էլ ներքին է, որքան իրական, նոյնքան էլ՝ ռոմանթիկ:

Գաղտնիքը երեւի ոչ միայն բնատուր մեծ տաղանդի մէջ էր, այլեւ այն բանի, որ Մեծարենցն անդաւաճան եղաւ իր ակունքներին, իր մանկութեանը, այն գիւղաշխարհին, ուր աչք էր բացել ինքը:

«Բինկեան՝ Մեծարենցին գիւղը՝ Արածանիի ափունքը ժեռոտ խորշի մը մէջ ամփոփուած է. բայց քերթողին թողունք իր գիւղին նկարագրութիւնը.

Կիրճին խորը, ժայռին ծոցն է
գիւղանկարը փռուած,
Տարտամօրէն հսկայական արծիւի
մը ճեւերով,
Մագիլները խորասուզուած խորշերու
մէջ միգամած:

Այս գիւղը, որ իր ծառաստաններն ու արօտավայրերն իր դիմաց առած նստեր է, թէեւ ինքնին համակ բանաստեղծութիւն, զարմանալի է, որ ժամանակին չէ ունեցած իր սիրերգակները, աշուղները. իր երգերն ամէնն ալ Ակնայ մօքին ծընունդներն են՝ կամ անոնց այլացումները … Ուրեմն Մեծարենցին մնացեր է անոր առաջին «Մօքի դինովը ըլլալու փառքը…»:

Այս տողերը հէնց իրեն՝ Մեծարենցին են պատկանում եւ բերուած են նրա «Ինքնադատութեան փորձ մը» յօդուածից:

Տեսնելով, որ ժամանակի քննադատութիւնը չի կարողանում ճիշդ վերլուծել իր ստեղծագործութիւնը, բանաստեղծն ինքն է գրիչ վերցնում մեկնաբանելու իր գործը եւ հէնց սկզբից մատնացոյց է անում այն աշխարհը, որտեղից ինքն է գալիս, եւ այն աշխարհը, որ ինքն է ըստեղծում:

Կարդում ես այդ յօդուածը, եւ զարմանալ զարմանքն է քո ուղեկիցը. զարմացընողը այն խորունկ ինքնագիտակցութիւնն է, որ այս դէպքում անբաժան է ստեղծագործութիւն կոչուող տարերային երեւոյթից: Պատանի բանաստեղծը խորապէս գիտէ, թէ ի՛նչ է անում եւ ինչո՛ւ է այդպէս անում: Իր ստեղծագործական տարերքի տէրն է նա, ինքն է նրան ճանապարհ ու հուն տուողը, մի բան, որ մեծ մասամբ հասունութեան տարիներին է այցելում բանաստեղծներին: Ահա թէ ինչպիսի սեղմ ու դիպուկ խօսքերով է Մեծարենցը բնորոշում իր ստեղծագործութեան բնոյթը. «…զգացումին ընկերակցող տեսարան մը կայ, եւ կամ տեսարանէն վերջ զգացումը կու գայ»: Գեղարուեստական արտաքին ու ներքին աշխարհների մասին է խօսքը, մէկը միւսից է բխում, մէկը միւսի պայմանն է ու հետեւանքը: Իսկական, մեծ արուեստի կարեւորագոյն օրէնքներից է սա. ստեղծել պատկեր (տեսարան) եւ նրանից ինքնաբերաբար արտածել զգացմունք, գաղափար, փիլիսոփայութիւն կամ, հակառակը, զգացմունքին, գաղափարին, փիլիսոփայութեանը տալ պատկերային կերպարանք: Պատկերից (տեսարանից) անջատ զգացմունքը, գաղափարը, փիլիսոփայութիւնը արուեստ չէ. ուրիշ ժանր է դա. պատանի բանաստեղծը խորապէս գիտէ այդ ճշմարտութիւնը եւ իր ստեղծագործութեամբ մէկ անգամ եւս հաստատում է այն: Բայց ահա Մեծարենցին ժամանակակից քննադատներից ոմանք՝ մերկապարանոց խօսքի եւ հայրենասիրական ճառերի ջատագովներ, չհասկանալով արուեստի այդ առանձնայատկութիւնը, «իմաստի աղքատութիւն» են վերագրել Մեծարենցի ստեղծագործութեանը: Բանաստեղծը ստիպուած է եղել պատասխանել նրանց. «Անշուշտ, – գրել է նա – «Նոր տաղեր»ուն մէջ կան զուտ նկարագրական ոտանաւորներ, ուր իմաստասիրութիւն չկայ, այսինքն՝ ընթերցողին թողուած է կրած տպաւորութիւններէն մեկնիլ դէպի որոշ իմաստասիրութեան մը, որ դիւրաւ կը ծնի ամէն վառ տպաւորութենէ…»:

Զուտ նկարագրական ոտանաւորներ…

Այդպիսիներն, այո, շատ են Մեծարենցի ստեղծագործութեան մէջ: Հիմնականում Արածանիի հովտի պատկերներն են դրանք. գիւղանկարներ, աղբիւրից տուն դարձող աղջիկներ, գիշերային ջրտուքի ժամեր, տապի նոպաներ, ցնորոտ անդորրութիւններ, մթնշաղեր … Այդ ամէնի վրայ Պանի յաւերժական շունչն է, բնութեան անմեկնելի թրթռոցը, մարդու եւ բնութեան ներդաշնակութեան մեծ ու սքանչելի խորհուրդը, եւ գոյներ են, գոյներ, անվերջ բեկբեկուող զարմանալի գոյներ…:

Ռուս մեծ բանաստեղծ Ալեքսանդր Բլոկը այս դարասկիզբին, այսինքն ճիշդ այն ժամանակ, երբ գրականութեան մէջ էր մտնում Միսաք Մեծարենցը, ցաւով գրում էր. «Գրողի հոգին ակամայից յոգնել է վերացականութիւնների մէջ, տխրել խօսքերի տաղտկալուծարանում: Մինչդեռ նրա լուռ հայեացքի դէմ անվերջ բեկբեկւում է գունային ծիածանը: Եւ մի՞թէ գրողի համար փրկութիւն չէ տեսողական տպաւորութիւնների ըմբռնումը, նայել կարողանալը: Լոյսի եւ գոյնի ներգործութիւնը ազատարար է: Այն թեթեւացնում է հոգին, ծնում է հիասքանչ միտք»:

Որքան պիտի ուրախանար Բլոկը եւ որքան բարձր պիտի դասէր Մեծարենցին, եթէ ծանօթ լինէր նրա ստեղծագործութեանը եւ տեսնէր, որ ահա արեւմտահայ պատանի մի բանաստեղծ ճշգրտութեամբ իրականացնում է այն, ինչ իր պահանջքն է ու երազանքը. այսինքն, գունային բեկբեկող ծիածաններ է փռում իր տաղերի վրայ, շարժման մէջ է դնում լոյսի ու գոյնի ազատարար կարողութիւնը եւ դրանից ծնում հիասքանչ միտք, ծնում բանաստեղծական մի աշխարհ…

Մեծարենցի աշխարհը…

Գիշերային ջրտուքի ժամն է. լոյսին
մէջ կայնած,
Մշակն անճուն կը սպասէ, ոտքը
բոպիկ, բահն ուսին:
Պարտէզներուն վրայ կ'իջնէ թեթեւ
քօղ մը միգամած,
Ու ծղրիդներ՝ լուսնեակով արբշիռ՝
անվերջ կը խօսին:

Այդ աշխարհում հովը «ծաղիկներէն յուշիկ թերթեր կը թափէ», «Սարերուն մէջ կը կծկծի այգուն՝ կոչնակը վանքին, Եղնիկները մթնշաղին դէպի գետակ կը դիմեն», «Տանիքներուն վրայ մըշուշը սնդուս լաթեր կը փռէ», «Ջուրը ցայտքէն ծաղիկ - ծաղիկ կը կաթէ», «Այծամարդեր հովին քնար են կապեր Ու պարտէզին մէջ անդադար կը զարնեն», աշխարհ, ուր իրիկունն է «Բարի, բարի լճաձեռն ու հոտեւան», աշխարհ, որ խաղաղ է, երազային ու տեսիլքային:

Բայց այդպիսի՞ն էր արդեօք այն աշխարհը, ուր ապրում էր բանաստեղծը…

Ո՛չ, բնութիւնն էր միայն այդպիսին, էութեամբ բոլորովին ուրիշ մի աշխարհ էր դա, չար, դաժան, համիտեան եաթաղանով անվերջ արիւնոտուող, տագնապած, մղձաւանջային մի աշխարհ:

Արդ, իրականութեան դէմ չէ՞ր մեղանչում արդեօք բանաստեղծը, այդ չարութեան ու դաժանութեան մէջ ստեղծելով իր խաղաղ, գեղեցիկ ու փառագեղ աշխարհը…

Այս հարցին պատասխանելու համար նախ վկայակոչենք Չարենցի նշանաւոր, բազմիցս մէջ բերուած, բայց չմեկնաբանուած քառեակը.

Արիւն է եղել աշխարհում…
Եղել է եղեռն ու կռիւ,
Լեռնացել են ուժեր
Վիթխարի՝ ամեհի ելած իրար դէմ:
Աշխարհից հեռու մի
գիւղում, եղեգնեայ մի սրինգ կտրած,
Արեւ է երգել ու գարուն
այս հիւանդ, հանճարեղ պատանին:

Պոէզիայի ուտիլիտարիստական տեսանկիւնից նայողներն այս քառեակը կարող են ընկալել անգամ որպէս բանաստեղծին ուղղուած յանդիմանութիւն. արիւն է, եղեռն, իսկ նա իրականութիւնից, հասարակական մեծ խնդիրներից կտրուած, «աշխարհից հեռու մի գիւղում» արեւ ու գարուն է երգել: Բայց բոլորովին այլ է քառեակի էութիւնը: Հոգեկան ինչպիսի՛ կորով, ինչպիսի՛ հաւատ, ինչպիսի՛ լաւատեսութիւն է ունեցել բանաստեղծը, որ կարողացել է արեան ու եղեռնի մէջ արեւ ու գարուն երգել, այսինքն դաժան, մղձաւանջային իրականութեանը հակադրել իր մարդկային մեծ երազանքը, մարդասիրութիւնը, բարութիւնը, լոյսի տենչը: Սիամանթոյի նման դիւցազներգակ չէր Մեծարենցը. բոլորովին ուրիշ էր նրա ստեղծագործական խառնուածքը, խառն քնարերգակ էր նա, եւ իրականութիւնն այս ձեւով պիտի դրսեւորուէր նրա ստեղծագործութեան մէջ, այս ձեւով նա պիտի հակադրուէր կեանքի մղձաւանջին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ազդարարութիւն մամուլով

«Տրուած ըլլալով որ Հաննա, կինս, իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ տունէ տուն թափառելով, ստելով ու մերկացընելով մեր մտերիմ կեանքին բոլոր ներքին փուլերը, կ'արգիլեմ որ որե՛ւէ անձ, որե՛ւէ տեսակի յարաբերութիւն ունենայ վերոյիշեալ կնոջ հետ»:

Այս ծանուցումը որ հա՛յելին է զոյգի մը յատկանշական լուրջ անհամաձայնութեան, լոյս տեսած է Օգոստոս 6, 1771-ին Քընէքթիքըթի թերթերէն մէկուն մէջ: Տասնըհինգ օր ետք նոյն սիւնակներուն մէջ տեղ կը գրաւէ նոյն տեսակի այլ յայտարարութիւն մը:

«Տրուած ըլլալով որ Ռիչըրտ Սմիթ, ամուսինս, զիս ներկայացուցած է ճըշմարտութիւններու հակասող սահմանումով մը, որպէս թափառող եւ շատախօս, ինծի անհրաժեշտ կը թուի դիմել հանրութեան կարծիքին ու հարցնել, թէ կին մը ի՛նչ ընթացք կրնայ ունենալ ամուսնի մը հանդէպ, որ կ'արտօնէ իր զաւակներէն ոմանց ամէնէն անարգական ձեւով վարուիլ իրենց խորթ մօրը հետ»:

Այսօր զարմանալի կը թուին այս կարգի հրապարակումներ, որոնցմով զոյգի մը մտերիմ կեանքին ներքին փուլերը հանրութեան սեփականութիւն կը դառնան: Սակայն եւ այնպէս վերոյիշեալ պարագան միակը չէր: Միացեալ Նահանգներու մէջ ԺԸ. դարուն շատ յաճախադէպ էր այս երեւոյթը եւ բաւական տարածուած: Նոյն թերթը 1766-ի (այս թուականին սովորութիւն դարձած է նման «ազդարարութիւն»ներ ուղղել հրապարակաւ) եւ 1820-ի (անոնց վերջնապէս դադրելու թուականը) միջեւ հրատարակած է այս կարգի 362 ծանուցում:

Աշխարհի մը մէջ ուր կինը ամբողջովին կախեալ էր այր մարդէն ու անոր կը պարտէր հնազանդութիւն ու յարգանք, «ազդարարութիւն»ը ամուսնին համար նախ եւ առաջ միջոց մըն էր անհնազանդ կինը կարգի բերելու, զայն հրապարակաւ անարգելով: Այս կարգի յայտարարութիւններու 90 %-ին մէջ կիները կ'ամբաստանուէին որպէս շատ ծախսող. «տրուած ըլլալով որ …զիս թաղած է պարտքերու տակ…» այս էր գործածուած ընթացիկ բանաձեւը: Կար նաեւ «թեւածող» կիներու պարագան. «տրուած ըլլալով Ք. վերջերս անդթօրէն եւ [illegible] օրինակ կերպով բացակայած է [illegible]նէս ու անկողինէս…»:

Տարիներու անցքին հետ յայտարարութիւնները դարձած են աւելի թունալից, աւելի բուռն. «տրուած ըլլալով որ Մ. խանդարուած հոգեվիճակի տէր կին մըն է ու բազմաթիւ անգամներ մահուան սպառնալիք ըրած ինծի…», «տրուած ըլլալով որ Մ. կ'անարգէ զիս շատ գռեհիկ որակումներով որոնք կարելի չէ հրապարակել…»:

Հաննա որ համարձակած է պատասխանել ամուսնին, հետեւեալ ձեւով կը վերջացնէ յայտարարութիւնը. «Կը կարծեմ թէ ժամանակը հասած է թե[illegible] այս պարոններուն, որոնք կը սիրեն մեր շաբաթաթերթերուն մէջ [illegible] զազիր ըլլալ»:

Յայտնի է որ Հաննայի գրութիւնը ազդեցութիւնն ունեցած է, որովհետեւ տարի մը ետք նոյն թերթէն անհետացած են նման յայտարարութիւններ:

Սովորութիւնը կը շարունակուի այս[illegible] հանդերձ, մինչդեռ սակաւաթիւ կիներ համարձակութիւնը կ'ունենան Հաննայի օրինակին հետեւելու: Իսկ անոնք, որ կ'արտայայտուին, իրենց ամուսնին չափ անդադրտապահ:

«Տրուած ըլլալով որ կը վախնամ ապրելու իր քով… ինծմէ առած է անկողինս… քանի գիշերներ դուրսը անցուցած եմ… սպառնացած է զիս խարազանել, շան մը նման…»:

Սակայն պարագաներու մեծ մասին մէջ կիները յայտարարութիւն մը հրատարակել կու տան որպէս ինքնապաշտպանութիւն, որպէս պատասխան իրենց ամուսնին տողերուն. «տրուած ըլլալով որ ամուսինս ծանուցումով մը փորձեց վարկս փճացնել…» այս տարազն է որ ստէպ կը յայտնուի:

Այս սովորութիւնը կը դադրի այն ատեն երբ շաբաթաթերթին սիւնակներուն մէջ կ'երեւան «պաշտօնապէս ամուսնալուծումի դիմում»ներ:

Եթէ «ազդարարութիւն»ներու հեղինակները 90 % համեմատութեամբ ամուսիններ էին, ամուսնալուծումի դիմումները սակայն, որոնք սկսան հրատարակուիլ 1813-ին, կու գային հաւասարապէս երկու կողմերէն եւս:

Թ. Օ. Մ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

— C. I. C. A. M. —

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պատասխանելով Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէի կոչին Մարսէյլի Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցան տեղեկատուութեան եւ աշխատանքի ժողովներ Փետրուար 15-ին եւ 21-ին, մասնակցութեամբ Մարսէյլի եւ շրջակայքի միութիւններու ներկայացուցիչներու, անձնաւորութիւններու, հանգանակիչ մարմնի մը կազմութեան համար, ի նպաստ Սուրբ Ղազարի:

Կը հաղորդենք մեր ժողովուրդին որ գործնական կարգ մը ձեռնարկութիւններէ յետոյ, այժմ հանգանակիչ մարմինը կազմուած է, իր մէջ հաշուելով զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Ան կը վայելէ հովանաւորութիւնը գաղութի երեք յարանուանութեանց հովուապետերուն՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, Սարգիս Վրդ. Դաւիթեանի, Վերպ. Ժան Տանիէլ Սահակեանի: Նշանակուած է դիւան մը բաղկացած հետեւեալ անձնաւորութիւններէ. - Տիկին Թագուհի Սուլաճեան, Պարոններ՝ Զաւէն Գաբրիէլեան, Վահրամ Ճառայեան, Կարօ Յովսէփեան, Արշամ Պապայեան, Վարուժան Պօզաճեան եւ Նուպար Փափազեան, որոնք կը ներկայացնեն Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէն Մարսէյլի եւ շրջակայքի համար, ու կը վարեն հանգանակութիւնը:

Որպէսզի հանգանակութիւնը ընթանայ ամենայն ապահովութեամբ խորաքանչիւր նուիրատուի պիտի տրուի նախ աժամեայ ընկալագիր մը հանգանակող անձին կողմէ, ապա նամակով պաշտօնական ընտացագիր մը Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէի անունով: Յետոյ նուիրատուներու ցանկը յաջորդաբար պիտի հրատարակուի հայ մամուլին մէջ:

Հանգանակիչ Մարմնի Դիւանը, իր կարգին, կոչ կ'ընէ Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայութեան անխտիր, որ ազգային պարտականութեան սուր գիտակցութեամբ եւ երախտապարտութեան զգացումով, անյապաղ, առատաձեռն մասնակցի այս ազգանուէր գործին որպէսզի Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը շարունակէ իր դարաւոր առաքելութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ

Դիւան՝

Թագուհի Սուլաճեան,
Զաւէն Գաբրիէլեան,
Վահրամ Ճառայեան,
Կարօ Յովսէփեան,
Արշամ Պապայեան,
Վարուժան Պօզաճեան,
Նուպար Փափազեան:

Մարսէյլ
1986, Ապրիլ 2

ԱՍՓԻՐԻՆԻՆ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Ամերիկայի մէջ գիտնականները դարձեալ նպաստաւոր արտայայտութիւններ ունենալ սկսան ասփիրինի մասին: Այս անգամ խնդրոյ նիւթ դարձած է ասփիրինին բարի նպաստը՝ սրտի հիւանդութիւններու պարագային: Արդարեւ, կը պնդուի թէ սրտի անհանգստութիւն կամ տագնապ անցուցած մարդիկ, օրական մէկ ասփիրին կուլ տալով, կրնան իրենք զիրենք զերծ պահել սրտի նոր տագնապի մը հաւանականութենէն: Ասփիրինը արգիլք կը հանդիսանայ արեան մէջ լերդացում յառաջացնող բջիջներուն, որոնք կը խցեն արեան երակները, այս կերպով կը նուազի սրտի նոր տագնապի մը հաւանականութիւնը:

Ամերիկեան օրաթերթերէն «Հերըլտ Թրիպիւն»ն է որ արձագանգ կը հանդիսանայ գիտնականներու նոր մէկ աշխատանքին, որ ի գործ դրուած է բազմաթիւ հիւանդներու վրայ: Թերթը կը գրէ որ ասփիրինի նմանօրինակ դարմանում մը կրնայ տարեկան 30 - 50 հազար սրտի հիւանդի կեանքը փրկել: Տասնըմէկ հազարէ աւելի հիւանդի վրայ կատարուած փորձերը ցոյց տուած են որ ասփիրինը նպաստաւոր արդիւնք ունի սրտի հիւանդներու վրայ: Առ այժմ, այդ նպաստաւոր արդիւնքը տեսանելի է միայն նախապէս սրտի հիւանդութիւն անցուցած մարդոց մօտ: Դեռ յայտնի չէ ասփիրինը նոյն նպաստաւոր արդիւնքը ցոյց կու տա՞յ սրտի հիւանդութիւն չանցուցածներու մօտ, այսինքն բոլորովին կը կանխարգիլէ՞ տագնապի մը հաւանականութիւնը: Փորձերը ցոյց տուած են միայն որ սրտի հիւանդներուն մօտ մէկ հինգերորդ համեմատութեամբ նուազած է մահուան հաւանականութիւնը:

Միւս կողմէ սակայն Ամերիկայի Սնընդեղէնի ու Դեղօրայքի Պետական Յանձնախումբը կը յիշեցնէ թէ ասփիրինի գործածութենէն առաջ պէտք է դիմել բժիշկին խորհուրդին: Յանձնախումբին կարծիքը այն է, թէ ասփիրինը առանձինն չի կրնար բռնել սրտի հիւանդութիւններու դարմանումին համար գործածուած դեղերուն տեղը:

Ամերիկայի Դաշնակցային Առողջապահական Գրասենեակն ալ իր կարգին նոր տարբեր լուր մը կը հաղորդէ. շինուած է գործիք մը, որ վիրաբուժական գործողութեան մը շնորհիւ կուրծքին մէջ կը կը տեղաւորուի եւ որ կը սկսի կանոնաւորել սրտի զարկերու անկանոնութիւնը: Գործիքը 680 կրամ ծանրութիւն ունի եւ Ամերիկայի մէջ 15·000 տոլար արժէք ունի: Գործիքին մասնայատկութիւնը հետեւեալն է. անմիջապէս որ սրտի զարկերը բնականէն աւելի արագ կամ աւելի դանդաղ դառնան, գործիքը ինքնաբերաբար գործել կը սկսի ու ելեկտրական զըրգիռներ արձակելով կը կանոնաւորէ սըրտին զարկերը:

«Ս. Փ.»

— Հ. Օ. Մ. —

ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ԽԹԱՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԵԱՆՑ

Իր ծննդեան վայրկեանէն իսկ, Հայ Օգնութեան Միութիւնը իր գործունէութիւնը չսահմանափակեց ազգի մարդկային – ֆիզիքական կարիքներու հոգացումով, այլ հակառակ տիրող աննպաստ պայմաններուն՝ կրթական, մշակութային եւ ընկերային ընդարձակ աշխատանք ծաւալեց ի սփիւռս աշխարհի: Այս առաքելութիւնը աւելի եւս շեշտաւորուեցաւ 1920–ական թուականներէն ետք Հայութեան սփիւռքացումով: ՀՕՄ–ի շարքերը դարձան դպրոց, ուր անոր անդամները թրծուեցան հայարմատ գոյութեան սկզբունքներով. իր կարգին, իւրաքանչիւր ՀՕՄ–ական դարձաւ վերափոխիչ մղակ իր շրջապատին մէջ, տարածելով ՀՕՄ–ի ցանցը եւ ստարելով հայկական ինքնութեան պահպանման: Եւ այսպէս ՀՕՄ–եան ծիլը դարձաւ թուփ, թուփը՝ բարձրասլաց, սաղարթախիտ կաղնի, որմէ բխած նոր արմատները ծլեցան ու ծառացան հայրենակ սփիւռքի տարածքին:

Հայ Օգնութեան Միութեան երկրորդ տասնամեակին ընթացքին, 1920–էն 1930 Ամերիկայի կեդրոնին մաս կը կազմէին տասը շրջաններ. Ֆրանսա, Յունաստան, Թրակիա – Մակեդոնիա, Իրաք, Իրան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Սուրիա – Լիբանան, եւ Եգիպտոս: Իրաւապէս, ՀՕՄ–ը դարձած էր հայապահպանման կռուան թէ՛ իր հաւաքական համահայկական մըտածողութեամբ, թէ՛ իր գործունէութեան բնոյթով:

Ընդառաջելով Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթի յայտարարութեան, ՀՕՄ–ը անգամ մը եւս կը դիմէր ժողովուրդին՝ 1924 Ապրիլ ու Մայիս ամիսները, յայտարարելով «Տարագիրներու Հայաստան Փոխադրութեան» ամիս, եւ սոյն հանգանակութենէն գոյացած՝ 11·000 տոլարը յատկացնելով այդ նպատակին: Նոյն տասնամեակին ընթացքին, ՀՕՄ–ը օգնութեան կը հասնէր Շիրակի երկրաշարժի աղէտեալներուն՝ 7·000 տոլարի գումարով մը: Յունաստանի եւ Սուրիոյ հայ տարագիրներուն՝ հակերով հագուստեղէն փոխադրելով. հիմնելով սննդակայան, արհեստանոց, մանկապարտէզներ եւ դպրոցներ: «Մէկ որբ, մէկ ոսկի» նշանաբանով, ՀՕՄ–ը կը ձեռնարկէր որբահաւաքի դժուարին գործին, մի՛շտ վստահելով իր անդամներու եւ համակիրներու նուիրական օժանդակութեան:

Վերոյիշեալները պատառիկներ են պարզապէս այն 75ամեայ աւանդէն, որ ժամանակի թաւալումով եկած ու թառած է մեր ուսերուն: Այսօր Ամերիկայի տարածքին բնակութիւն հաստատած Հայութիւնը յարաբերաբար շատ աւելի լա՛ւ տնտեսական պայմաններու մէջ կը գտնուի եւ առ այդ շատ աւելի լայն կարելիութիւններ ունի քան փոքրաթիւ ամերիկահայութիւնը այն բախտորոշ օրերուն: Ու ճի՞շդ չէ, որ անոր որուն շատ տրուած է անկէ աւելին պահանջուի: Այսօր, այս կազմակերպութեան պատմական երթի ճակատագրական կէտին կանգնած՝ կը գիտակցինք թէ որքա՛ն աւելին կը սպասուի մեզմէ. որովհետեւ ո՛չ թէ միայն աւելի լայն են ու բազմազան մեր միջոցները, այլ նաեւ բազմաթիւ ու խըրթին են մեր դիմաց դրուած ինքնութեան եւ գոյականական հիմնական հարցերը, ակներեւ թէ՛ անբերեւոյթ այն դժուարութիւնները, որոնք կը սպառնան մեր սփիւռքահայ կարգ մը գաղութներու գոյութեան:

Միացէք մեր ճիգերուն,
Հայ Օգնութեան Միութեան
Համասփիւռքեան Անմիջական
Յայտագիրներու

Փոխել այս Արշաւը
Դարձնելով Ձեր Արշաւը.
Ըրէք Ձեր ներդրումը
Հայ ժողովուրդի հաւաքական
ապագային յաջողութեան:

Armenian Relief Society, Inc.
FAR Campaign Address
P.O.Box 355 NEW TOWN BRANCH
BOSTON, MASSACHUSETTS 02258

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 8-ին հայկ. նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ շնորհիւ Իսի - լէ - Մուլինոյի Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ պատուելի Ռընէ Լեւոնեանի դիմումներուն՝ Ֆլէօրի - Մերոժիսի բանտին մէջ, ուր կը գտնուին «Վան» գործողութեան մեր երեք հայրենակիցները:

Վեց երիտասարդ հայ նուագողներ, երգիչ Սուրէն, Խոդապաղչեան Գառնիկ (դաշնամուր), Սերեքեան Փաթրիք (սըրինգ) եւ «Զարթօնք» նուագախումբէն՝ Դանիէլեան Րիշար (թմբուկ), Թիլտեան Լորիս (քամանչա) և Ագեան Ժան-Էթիէն, ծանօթ՝ Ստեփան Ակերտ անունով (սանթուր), սիրայօժար միացած են այս հաճելի հանդէսն ու հանդիպումը ընծայելու բանտարկեալներուն:

Այս ձեռնարկով անոնք ուզեցին ոչ միայն զուարճացնել մեր բանտարկեալները այլ նաեւ ցոյց տալ իրենց եւ օտար ընկերակիցներուն, ինչպէս նաեւ բանտի պաշտօնեաներուն որ հայ հասարակութիւնը չէ մոռցած իր զաւակները եւ մաս կը կազմէ ազնուասիրտ կենսունակ ժողովուրդներու:

Այս առաջին ձեռնարկը՝ վերջինը պէտք չէ ըլլայ, այլ՝ սկիզբ, նման ա՛յլ ձեռնարկներու, քանի դեռ հայ բանտարկեալներ կան Ֆրէնի եւ Սանթէի եւ ուրիշ բանտերու մէջ: Անոնք ալ այս ուրախութիւնը եւ եղբայրական հանդիպումը պէտք են վայելել մեր, եւ մեր հոգեւոր հովիւներուն ձեռքով՝ հայ ժողովուրդին հետ:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Աւելի վերջ, ուրիշ բարեկամներ ալ միացան մեզի: Բայց ես դիշերային յառաջացեալ ժամերուն, անգամ մը անպայման կը խորհէի բոլոր այն միւսներուն մասին, որոնք նոյն պահուն սենեակի մը անկիւնը, կամ անկողնի մը խորը անքնութենէ կը տառապէին, որոնք դժբախտ էին, որոնք հիւանդ էին, կամ մահամերձ...: Ո՛վ գիտէ որքան շատ են անոնք: Եւ որո՞նք էին այն օրէնքները, որոնց համաձայն, մարդոց մէկ մասը այսպէս վայելէր կեանքին բարիքները, մինչ ուրիշ մէկ մասը կը տառապէր, կը հիւծէր, կը քայքայուէր: Այսպէս՝ երջանկութեան, կամ ըսենք՝ գոհունակութեան բարձրագոյն վայրկեաններուս, մտածումը անպայման համակրանքով կ'երթար անգամ մը այդ դժբախտներուն: Այդ մըտածումը չէր թունաւորեր սակայն վայրկեանի երջանկութիւնս: Չէր թունաւորեր ո՛չ թէ անոր համար որ անսիրտ ու եսասէր մէկն էի: Ո՛չ: Ես պարզապէս կը մաղթէի որ Աստուած ուժ տար տառապեալներուն, զանոնք ժամ առաջ հանդըստացնէր կամ փրկէր: Ես փառք կու տայի նաեւ Աստուծոյ, որ այդ պահուն տառապողներուն կարգին չէի, կը վայելէի կեանքի բարիքները: Եւ այս բոլորէն վերջ անգամ մը եւս կը համոզուէի, որ մարդիկ կեանքի բարիքները վայելելու էին կուշտ ու կուռ, առանց սպասելու որ հասնէր դժբախտութեան եւ տառապանքի ժամը: Այդ ժամը պիտի հասնէր ուշ կամ կանուխ...

- Ինչո՞ւ չես քնացած: Դո՞ւն ալ անհանգիստ ես:

- Ոչ: Անհանգիստ չեմ:

Մարկոսի հետաքրքրութիւնը իմ առողջութեանս նկատմամբ, իրականութեան մէջ, հրաւէր մըն էր որպէսզի ե՛ս հետաքրքրուիմ իր առողջական վիճակով: Երբ կը հարցնէ թէ անհանգի՞ստ եմ, ըսել կ'ուզէ անուղղակիօրէն որ ինք անհանգիստ է: Անհանգիստ է եւ կ'ուզէ հեռու կապ հաստատել, կ'ուզէ որ մոռնամ գիս եւ զբաղիմ իրմով: Եւ ասիկա մեծագոյն այն վտանգն է, որ կրնայ ծագիլ սենեակդ ուրիշ հիւանդի մը հետ բաժնելու սարսպողութենէն: Ես լաւ գիտեմ այդ վըտանգը, քանի որ եօթը ամիսէ ի վեր անվերջ ենթարկուած եմ տառր: Ուստի ոըրոշ փորձառութիւն մըն ալ ունիմ: Պէտք չէ անմիջապէս յանձնուիմ: Պէտք չէ անմիջապէս քաջալերեմ իր անկողինէն իմ անկողնիս կամուրջ նետել փորձող դըրացիի մը առաջին երկու քայլերը: Եթէ չքաջալերեմ, փորձը թերեւս երկու քայլով պիտի վերջանայ, դիմացինը պիտի նահանջէ, վերմակը գլխուն պիտի քաշէ ու անգամ մը եւս պիտի ջանայ քնանալ: Եւ այս անգամ պիտի յաջողի: Իսկ եթէ այդպէս չընէ, եթէ երրորդ քայլ մըն ալ նետէ, այն ատեն պիտի հասկնամ որ դիմացի անկողնին մէջինը իսկապէս պէտք ունի ինծի: Այս անգամ պիտի չկարենամ այլեւս մերժել ներկայութիւնս...:

- Ա՛հ, ես շատ անհանգիստ եմ: Ի՞նչ եղաւ չեմ գիտեր: Սիրտս...

Այս մէկը երրորդ քայլն է ուրեմն եւ ես այլեւս չեմ գոհանար «այո»ներով կամ «ոչ»երով:

- Ի՞նչ ունիս: Սի՞րտդ կը ցաւի: Ճունչ չե՞ս կրնար առնել:

- Չի ցաւիր: Կը խառնուի: Սիրտս կը խառնուի: Կէս ժամ է կը խառնուի:

- Հիւանդապահուհին կանչենք: Դեղ մը կրնայ տալ:

- Չէ ... չէ ... Զաճապարենք: Կը նայիս կ'անցնի շուտ մը: Եթէ տասը վայրկեանէն չանցնի, կը կանչենք:

Եթէ տասը վայրկեանէ չանցնի: Եթէ քառորդէ մը չանցնի: Մեզմէ շատեր այս վարանումը ունին հիւանդապահուհին կանչելէ առաջ: Անդիտակից վախ մը: Հիւանդապահուհին կանչելու իրենց իրաւունքը թերեւս կ'ուզեն վերապահել շատ աւելի սահմռկեցուցիչ պարագայի մը:

- Այսօր շատ կերար կարծեմ...: Քեզ յանդիմանել չեմ ուզեր, բայց մարդ հոս քիչ ուտել գիտնալու է: Եթէ...

- Է՛յ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, այստեղ ճաշարան չէ, հիւանդանոց է: Եթէ ճաշ կը բերեն, կը նշանակէ որ բժիշկները ուզած են որ ուտես...:

- Մի հաւատար: Ես լաւ գիտեմ այս գործերը: Դուն կը կարծես որ բժիշկը լուր ունի՞ կերած խմածէդ: Բան մըն ալ չունի: Ասիկա առաջին մէկ երկու օրուան համար է: Սա թող ուտէ, նա թող ուտէ: Երկու օր անցա՞ւ, անկէ ետք բըժիշկը կը մոռնայ քեզ: Կը մնաս հիւանդապահուհիին ձեռքը: Ներսի խաչած միսը չրաւե՞ց հիւանդներուն, բանջարեղէն կուտայ, ապուր կուտայ, մածունը չրաւե՞ց, պտուղ կուտայ...:

- Ախպար, պարապ կը խօսիս: Աչքերովդ տեսա՞ծ ես...:

- Չեմ տեսած, բայց մարդ միայն աչքո՞վ կը տեսնէ: Նայէ, ես քեզի օր մը կը պատմեմ թէ մարդ ինչպէս խելքովն ալ կը տեսնէ: Եթէ գիս մտիկ ընես, շատ չես ուտեր: Մանաւանդ գիշերը: Այն ատեն հանգիստ կը քնանաս: Դուն տղայ չես այլեւս: Դուն քու բժիշկդ պէտք է ըլլաս: Քիչ առաջ աչքիս ծայրովը տեսած էի: Ինչ որ բերին, կերար: Շատ կերար...: Անոնք կը բերեն, բայց որո՞ւն հոգն է: Քիչ վերջ եթէ հերթապահ բըժիշկը կանչես, հիւանդապահուհիին պիտի հարցնէ թէ ինչ կերած ես: Հիւանդապահուհին ալ սպասարկողին պիտի հարցնէ: Հաւատա, սպասարկողն ալ քեզի պիտի հարցնէ ի վերջոյ թէ ինչ կերած էիր այս իրիկուն: Ես լաւ գիտեմ այս...:

(Տար. 9)

Այրի Տիկին Ստեփան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Հէլվաճեան,
Տէր եւ Տիկին Վենսան Շահինեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 5–ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի Ապրիլ 10, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր – Լաշէզի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այս նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մելքոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թապագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Զէքէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ատէլ Մուսա եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Սէմէրճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 11-ին Արնուվիլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին, 69 ավընիւ Անրի Պարպիւս, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՉԷՔԷՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սիմոնեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍԸ

նուիրուած՝ արեւմտահայ նահատակ բանաստեղծներու՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿի,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆի եւ
ՍԻԱՄԱՆԹՕՅի

Ապրիլ 13, Կիրակի, ժամը՝ 16ին
Հ.Բ.Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան»
Մշակութային Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, — 75017 Paris

կը բանախօսէ՝
Տոքթ. Հերմինէ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

— Գեղարուեստական յայտագիր —

Արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Վեհանոյշ Թէքեան (ձայներիզով)
Նազարէթ Պշտիկեան

— Մուտքը ազատ է —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12 - 14, rue St. Bazile

Un document capital

«ARCHIVES DU GENOCIDE ARMÉNIEN»

recueillies et présentées par
Johanes LEPSIUS
—Edition Fayard—
Livre présenté et commenté par :
Gérard CHALIAND
Professeur à l'ENA, écrivain politique
Fondateur du Groupement pour les
Droits des Minorités
Vendredi 11 Avril, à 21 heures
—Entrée libre—

SOIREE EXCEPTIONNELLE AU PROFIT DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

CŒUR & MÉMOIRE

Spectacle poétique à deux voix donné par
MADELEINE CARPENTIER NATHALIE KERYAN

en hommage à

CHARLES AZNAVOUR

qui a choisi lui-même la date du 26 AVRIL pour y assister

Le spectacle aura lieu à l'école TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy

Entrée 20 h 30.
Fermeture impérative des portes à 20 h 45.

——— Places limitées ———

Une réception suivra le spectacle.

Pour tous renseignements, téléphoner à l'Ecole TEBROTZASSERE
43 - 81 - 01 - 72

« FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

COMMUNIQUÉ

Suivantt testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»
sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer.
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine.
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à LA MALMAISON, 18, rue Louis Tourte 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR, LYON, FRANCE, qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une première attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1986.

Les attributions seront proclamées le samedi 21 juin 1986, en une séance solennelle qui sera tenue à LA MALMAISON.

pour le Conseil d'Administration
de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

le Président
Professeur Pierre MARION

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղը ստացած է. - Մասիս Զիչեքեանի մահուան առթիւ.- Պերճ Կարապետեան 100 Ֆ., Ռոժէ Խաչատուրեան, Ալպէր Սըվազլեան, Ալիս Տէր - Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Սվազլեան կարպիս 50ական Ֆ.: Մարգար Նազարեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նազարեան 200 Ֆ., Այրի Տիկին Ալիս Տէր-Մինասեան՝ իր մօր՝ Սանդուխտ Մանուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 300 Ֆ., Այրի Տիկին Ղազարեան Հօփմաննեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 Ֆ.:

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՇԻՐՄԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 13-ին, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Արարողութենէ ետք ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ մը տեղի կ'ունենայ երիտասարդ ռազմիկին շիրիմին շուրջ՝ Փէր-Լաշէզի մէջ:

Ի գիտութիւն տարաբախտ երիտասարդին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հուրիկ Գազանճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն - Տիկին Վեհանոյշ Գազանճեան 300 Ֆ. Ռատիօ - Ազգ-ին եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 400 Ֆ. Աղքատախնամին եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 15-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ. կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- ԿԱՊ. ԽԱՉ-ի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, թէյասեղանի մը շուրջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ՝ զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

SAMEDI 12 AVRIL
à partir de 20 heures 30
à la Salle de l'EGLISE ARMENIENNE de LYON

Le CDCA vous invite à la présentation par Géarard CHALIAND, de la nouvelle édition des «ARCHIVES DU GENOCIDE ARMENIEN», recueillies et présentées par le Dr. J. Lepsius
Un document exceptionnel sur le génocide arménien.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

A L'OCCASION DE LA VISITE A PARIS

de M. T. OZAL

Premier Ministre de Turquie

RASSEMBLEMENT LE JEUDI 17 AVRIL

A 18 HEURES

Place de Colombie, Paris 16e

organisé par La FRA — NOR SEROUND

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան
Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

– ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ –

Գեղարուեստական բաժին | Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱՉԵԱՆ
Պ. Միհրան – Թիէրի ԱՒԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Պ. Հրանդ ԿԻՐՃԷԼԵԱՆ

Réservations :

AVDOYAN	BABAYAN	GRACIAN
91 70 02 33	91 66 30 66	91 93 32 18

Entrée 120 Frs.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
11

VENDREDI
11 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.202 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.202

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 3 / 7)

ՄԵՔՍԻՔԱՑԻ ԱՍՏՂԱԲՆԱԳԷՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեքսիքացի աստղաբնագէտ տոքթ. Կուլյերմօ Արօ, Խորհրդային Միութեան գիտութիւններու ակադեմիայի ընդհանուր ժողովի աշխատանքներուն մասնակցելէ ետք այցելած է Հայաստան: Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ ան հանդիպում ունեցած է ակադեմական Վիկտոր Համբարձումեանի եւ այլ գիտնականներու հետ, դիտած է 2,6 մեթրնոց աստղադիտակը եւ ծանօթացած հայ աստղագէտներու հետազօտութիւններու արդիւնքներուն:

×

ԵՐԳԷՈՆԱՀԱՐՈՒՀԻ ԼԻՒԲՈՎ ՇԻՇԽԱՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տունը տեղի ունեցած է Եարոսլաւի ծանօթ երգէոնահարուհիներէն Լիւբով Շիշխանովայի նուագահանդէսը: Արուեստագիտուհիի յայտագրին մաս կազմած են նաեւ հայկական միջնադարեան չորս տաղեր: Այս առթիւ, երաժիշտ Գրիգոր Դանիէլեան, հեղինակը այդ տաղերուն, նըշած է. «Տաղարան համոյթը, որուն գեղարուեստական ղեկավարն էի, երկու տարի առաջ հանդէս կուգար Եարոսլաւի մէջ: Նուագահանդէսէն ետք մեզի մօտեցաւ երգէոնահարուհին եւ խնդրեց միջնադարեան չորս երգերը փոխադրել երգէոնի ընկերակցութեան համար, ինչ որ սիրով կատարեցի»: Այս դէպքին յաջորդած է երգէոնահարուհիին շրջապտոյտը Արեւելեան Գերմանիա: Պեռլինի, Լայփցիկի եւ Մակտեպուրկի մէջ ան նուագած է Գ. Դանիէլեանի գործերը, արժանանալով տեղական մամուլի գրուատանքին:

×

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԵՂՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Հայաստանի մանուկներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնի Մեղրիի մասնաճիւղը տեղաւորուած է նախկին մշակոյթի տան վերակառուցուած շէնքին մէջ: Հոս մանուկներուն տրամադրուած են լուսաւոր, ընդարձակ, անհրաժեշտ յարմարութիւններով ու կահաւորանքով սենեակներ: Մասնաճիւղին մէջ 6 - 15 տարեկան երախաներ, հմուտ մանկավարժներու ղեկավարութեամբ կը ծանօթանան նկարչութեան, գծագրութեան, քանդակագործութեան, խեցեգործութեան, ասեղնագործութեան եւ այլ արուեստներուն: Տղաք ու աղջիկներ կը սորվին նաեւ ազգագրական երգեր ու պարեր, արտասանութիւն: Երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը, որ հիմնուած է 8 տարի առաջ, իր մասնաճիւղերը ունի Հայաստանի զանազան շրջաններու մէջ: Մասնաճիւղերը կը յաճախեն 15 հազար երախաներ: Կեդրոնը՝ Երեւանի մէջ ունի թանգարան մը՝ 150 հազար նկարներով, պատկերասրահ, ֆիլհարմոնիա, երաժշտութեան, ճարտարապետութեան, գրականութեան եւ շարժանկարի արուեստանոցներ, ինչպէս նաեւ թատրոններ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ.

ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐԱՔԻ՝ 292 ՁԱՅՆՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐՆ Է

Հինգշաբթի առաւօտ, 4.30ին է որ Ազգ. Ժողովը վստահութիւն յայտնեց Շիրաքի կառավարութեան: Ծանօթ է, որ նախարարապետը յայտարարած էր, թէ ներկայացնելէ ետք իր կառավարութեան քաղաքական ծրագիրը վստահութիւն պիտի ուզէ Ժողովէն: Առաջին քուէարկութիւնն էր, որ հաստատեց ինչ որ նոր մեծամասնութիւնը կ'ըսէր՝ թուաբանական գետնի վրայ, մեծամասնութիւնը ծայրը-ծայրին է, բայց քաղաքական գետնի վրայ՝ ամուր է: Այսպէս՝ ուրեմն, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ, ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ, զանազան աջ մէկ մարդու պէս քուէարկեցին, իրենց միացաւ միայն մէկ ազգ. ճակատ, Ֆր. Տիւփոն, որ անցեալին մօտ եղած է Շիրաքի կուսակցութեան: Բոլոր միւս երեսփոխանները (համայնավար, Ազգ. ճակատ, ընկերվարական, զանազան ձախ) մերժեցին իրենց վստահութիւնը (285 ձայն):

Գիշերը փոթորկալից եղած էր եւ նոյնիսկ միջադէպ մը պատահած էր Շիրաքի եւ Էմմանուէլլիի միջեւ, ստիպելով նախագահին, որ նիստը ընդհատէ: Պիւտճէի նախկին նախարարը կը մեղադրէր Շիրաքի կառավարութիւնը որ հրապարակին վրայ առատօրէն ֆրանք ծախել տըւած է, ապահովելու համար անոր անկումը, անխուսափելի դարձնելով արժեզրկումը: Այս ակնարկութիւնը ըրած էր նաեւ «Քանար Անշէնէ», նոյն առաւօտը: Նախարարապետը վիրաւորական եւ մինչեւ իսկ անուանարկիչ գտած էր նման մեղադրանք: Շիրաք ըսած էր, ի պատասխան Էմմանուէլլիի սա նախադասութեան. - «Հարկ եղաւ որ կառավարութիւնը ինք իսկ կազմակերպէ չահագործումը», «Չեմ կրնար թոյլ տալ որ ըսուի թէ կառավարութիւնը շահարկած է ազգային դրամը: Առիկա դատական հետապնդումի մարզին մէջ կ'իյնայ»: Ասկէ ծագած է ամբողջ աղմուկը, Շիրաքի խօսքը դայթակղեցուցիչ գտնելով, ժողս ալ դադար ուզելով եւ յիշեցնելով երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը: Դադարէն ետք, Տըֆէրի յանձնուած է միջադէպին օգտագործումը:

Բայց, կարեւորը ներկայացուած ծրագիրն էր, որ կը համապատասխանէ ընտրապայքարի առեն եղած առաջարկներուն: Յիշենք նաեւ որ նոյն առաւօտը, Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, Ելիզէի ղեկոյցը կը ճշդէր. - «Հանրապետութեան Նախագահը միջամտեց Նախարարաց Խորհուրդին նիստին, ինչպէս տեղեկացուցած էր նախապէս Նախարարապետին, որ պիտի չստորագրէ հրամանագրեր. -

Ա) 1981-էն առաջ պետականացած հաստատութիւններու ապազգայնացման վերաբերող:

Բ) Որոնք կը դրժեն գնահատման ընդունուած կանոնները անհատական մարզէն հանրային մարզ անցած առեն:

Գ) Որոնք կրնան ստեղծել միջոցներ որոնք դէմ են հանրային շրջագօտիին ժողովրդավարացման:

Այս ճշդումներէն ետք էր, Չորեքշաբթի ժամը 16-ին, որ Շիրաք կը կարդար, վճռական շեշտով մը իր կառավարութեան ծրագիրը, 63 էջեր, որու ընթերցումը տեւեց մէկ ժամ 10 վայրկեան: Անդրադառնանք գլխաւոր կէտերու. -

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ. - Գիներու ազատագրում, 1945-ի հրամանագրերու ջնջումով:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ. - Վերադարձ մեծամասնութեան դրութեան:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ. - Մահապատիժի փոխարէն 30 տարուան անզեղչելի բանտարկութիւն, յետաձգումով (սիւրսի) պատիժները նուազեցնել, պատժագրքին մէջ հաստատել «ահաբեկչութեան ոճիր» մը, մինչեւ 4 օր երկարաձգել ձերբակալուած անձի մը վար դնելու իրաւունքը (այժմ՝ 48 ժամ է), տարածել ինքնութեան քննութիւնները, ներքին ապահովութեան խորհուրդ մը ստեղծել նախարարապետին մօտ, Փարիզի վերաքննիչ ատեանին մօտ ստեղծել յատուկ գրասենեակ մը, որ պիտի կեդրոնացնէ բոլոր հետապնդումները:

ԳԱՂԹՈՂՆԵՐԸ.- Անկանոն վիճակի մէջ գտնուող օտարականները սահմանագլուխ տանիլ, փոխել հպատակութեան օրէնքը, վերահաստատել մուտքի վիզաներ անոնց համար, որոնք մաս չեն կազմեր Եւրոպայի Համայնքապետութեան:

ԿՐԹԱԿԱՆ. - Հետզհետէ ջնջում դպրոցական քարթին, բայց ընդհանուր գետնի վրայ նոր բարեփոխումներ չկան:

Ցատկանշական էր որ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, փոփոխութիւն կամ տեսակէտի տարբերութիւններ չկան:

Եթէ մեծամասնութիւնը գոհ է, գոնէ այդ ընդհանուր տպաւորութիւնը կուտայ առ այժմ, ընկերվարականները քանդիչ կը նկատեն ինչ որ կը ծրագրուի: Փոփըրէն կը շեշտէ՝ մենք շինարարներ էինք, ասոնք պիտի քանդեն ինչ որ շինեցինք:

× Պէյրութի ութ պատանդներու համար, ըսած էր նաեւ Շիրաք, Արտաքին նախարարը ստացած է հրահանգներ պէտք եղած աշխատանքը տանելու համար: Նոյն օրը, կը հաստատուէր որ նախորդ իրիկունը, ֆրանսացի դասատու մը անհետացած է, այսինքն 9-րդ մըն ալ առեւանգուած է:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴ. ԵՐԿԱԹԵԱՆԻՆ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Ապրիլ 4) կը տեղեկանանք որ Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ, Զատկուան տօնին առթիւ այցելութեան արտօնութիւն մը առնուած է Չանաքքալէի բանտը գտնուող Մանուէլ Վարդապետի:

Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին այս առթիւ («Մարմարա»). -

«Այս նպատակով Չանաքքալէ երթալով Վարդապետին այցելութիւն մը տուին Յովհան Քհնյ. Իսթանպուլեան եւ Քոյր Հռիփսիմէ Սասունեան: Երկուքն ալ նախ այցելեցին Չանաքքալէի Դատախազին, որ շատ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուաւ իրենց եւ ապա կարգադրեց որ Չանաքքալէի բանտը երթան ու ազատ տեսակցութիւն ունենան Մանուէլ Վարդապետի հետ:

Այցելուները գացին Հայր Մանուէլի սենեակը եւ ազատօրէն տեսակցեցան անոր հետ, նախ Պատրիարք Հօր անունով շնորհաւորելու համար Հայր Սուրբին Սուրբ Զատկուան Տօնը: Հայ Մանուէլ շատ ազդուած է ու գոհ մընացած այս այցելութենէն:

Այցելուները Հայր Մանուէլը գտան առողջ եւ շատ լաւ տրամադրութեան մէջ: Ան ալ իր կարգին իր շնորհաւորութիւններն ու շնորհակալութիւնները ղրկեց Պատրիարքին:

Մեր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, անցեալները քուէարկուած Նոր օրէնքին համաձայն, Մանուէլ Վարդապետի կրճատեալ պատիժը պիտի վերջանայ Մայիսի վերջաւորութեան: Անկէ վերջ, ըստ պատժական սահմանումին, պէտք է որ ան 4 տարի ու 8 ամիս պարտադիր բնակութիւն հաստատէ Կիւմիւշհանէի մէջ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԻ ՍԱ ԷՋԵՐԸ

—×—

Մեր օրաթերթերն ու թերթերը շատ բան կը պատմեն իրենց գաղութին ժամանակակից կեանքին մասին. ընկերաբանութեան ուսանողներ ու ընդհանրապէս այս մարզին մէջ աշխատողներ իրենց թէզերուն կամ գրութիւններուն համար չեն անտեսեր հաւաքածոներու քննութիւն - պրպտում մը, դիմելով նախանիւթերու այս ամենէն նոխ ու խօսուն աղբիւրներուն:

Չեմ գիտեր, թէ գտնուա՞ծ է մինչեւ այսօր մէկը, որ գաղափարը ունեցած ըլլայ հետաքրքրութեան առարկայ դարձընելու թերթերու ծանուցումի էջերը. այդ էջերը՝ ուր գրեթէ միահեծան կը տիրէ մահազդ - ծանուցում - ազգ. երախտագիտութեան իշխանութիւնը:

Արդեօք նման աշխատութեամբ մը գաղութի մը տուեալ ժամանակի - օրինակ՝ մեր օրերու - դիմագիծը տալու նպատակով ճամբայ ելլողի մը ի՞նչ կը թելադրեն Սփիւռքի թերթերու բազմաթիւ ու բազմազան ծանուցումի էջերէն հետեւեալ պերճախօս տողերը.

«...Մշակութային միութիւնը ի նպաստ մշակութային ու ընկերային ձեռնարկներու, կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը, հայկական երաժշտութիւն, *պար, պիւֆէ եւ նարտի մրցաշարք*»:

«...Նոր խանութի բացում. *Լահմաճուն՝ Սայեաթ Նովա* - 15 տարուան փորձառութիւն»:

«...Կը ծանուցանեն մահը Պ. Տ.ի (*սիրուած ու յարգուած հնագէտ եւ իր զաւակներուն համար զոհուող՝ ընտանիքի պատուական հայր*)...:

Կարելի է անշուշտ երկարել շարքը. սակայն կը կարծեմ որ այսքանն ալ բաւական է իրապաշտ պատկեր մը տալու 1986-ի մեր «պզտիկ Հայաստան»ներուն մասին...:

ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ», Հինգշաբթի օր, Ապրիլ 10-ին լոյս կը տեսնէր յապաղումով եւ միայն 12 էջ (28-ի տեղ): Ընթերցողներուն կը բացատրուէր, առաջին էջին վըրայ, որ պատահածը հետեւանք է բանուորներու մէկ մասին աշխատանքի դադրեցման: Այս բանուորները ուզած են բողոքել վերակազմակերպման ծրագրի մը դէմ, որ անխուսափելի դարձած է տպարանին յաճախորդներուն մէկ մասին մեկնումին պատճառաւ:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ, Հինգշաբթի առտու ռմբափորձ մը կատարուած է Էռ - Ֆրանսի գրասենեակին դէմ: Զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները մեծ են:

ՏՊԱՑԷԻ (Լիբանան) կառուղիին վըրայ, Ապրիլ 6-ին, երկու գնդակներ ստանալով, վիրաւորուած է Վաչէ Զաքարեան եւ փոխադրուած Ս. Պետրոս - Պօղոս հիւանդանոցը անցորդներու օժանդակութեամբ: Ոճիրին պարագաները անծանօթ են:

ՀՐԱՇԱԼԻՆ ՈՒ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻՆ

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր միջնադարեան տաղերգուների հարազատ շառաւիղն էր նա, տաղերգուներ, որ Հայոց աշխարհին բաժին ընկած անհամար արհաւիրքների ու խաւարների մէջ լոյսն ու գարունն էին փառաբանում, երգում արարչագործող սէրը: Նարեկեան տաղերի հարազատ ժառանգն էր նա, տաղեր, որոնց մէջ գոյների հրախաղ է: Լուսերգութիւնը, որ կենսունակութիւն է, լաւատեսութիւն, կամքի արտայայտութիւն, հայ բանաստեղծութեան, ընդհանրապէս հայ արուեստի էութիւնն է եղել: Իսկ արուեստն այլ բան չէ, քան ժողովրդի ոգու արտայայտութիւն: Մեծարենցը հայ ոգու կրողներից է, խորապէս ազգային բանաստեղծ:

Բայց մեծարենցեան քնարերգութիւնը միայն արեւի ու գարնան փառաբանութիւն չէ. բանաստեղծի ներքին աշխարհը շատ է բարդ, խորհրդաւոր ու բազմազան. Թախծալի ու ցաւոտ աշխարհ է դա, քանի որ մարդկային մեծ երազանք է, իսկ երազանքը միշտ էլ իրականութեան հակադրութիւնն է, իւրօրինակ բողոք եւ միշտ էլ ցաւից ու տառապանքից է ծնւում:

> Շողա՛, շողա՛, բարի արեւ,
> հիւանդ եմ ...

Այս տողը բնաբան կարող է լինել Մեծարենցի ամբողջ ստեղծագործութեան համար, բանալի, որ բացում է նրա ստեղծագործական գաղտնարանները, թոյլ է տալիս մտնելու նրա հոգու աշխարհը, որ անհուն ցաւի, բայց եւ անհուն բարութեան աշխարհ է:

Ընթանում ես այդ աշխարհով եւ կրկին ու կրկին զարմանում, թէ աչքերը նոր միայն կեանքի հրաշալիքների դէմ բացած, բայց դաժան հիւանդութեամբ անխուսափ մահուան եզերքին կանգնած բանաստեղծը ինչպէ՞ս է կարողանում իր ցաւից ու տառապանքից այդքան բարութիւն, այդքան անանձնական ուրախութիւն քամել ու տալ աշխարհին: Կեցութեան տրամաբանութիւնը յուշում է, որ միայն ապրած ,տարիների փորձով իմաստնացած հոգին է, որ պիտի կարողանար հասնել այդպիսի անանձնութեան, այդպիսի համապարփակ փիլիսոփայութեան: Մինչդեռ պատանի է մեր դէմ, որ շլացած է աշխարհի գոյներով, նրա կենսալի թրթիռներով :

> Ի՛նչ արբեցութեամբ, ծառեր,
> լոյսին մէջ,
> Ծառեր հովին մէջ ու անձրեւներուն,
> Վարսաւոր ծառեր, ծառեր
> երկնուղէշ,
> Ու ծառեր մատաղ, ծովածուփ
> կանաչ,
> Ցօրենի ցանէին գոգն ինկած
> շուարուն՝
> Ամէնն ալ կեանքին կ՚ըմպեն յորդ
> նանանչ ...

Ամէնուր կեանք է, խայտանք, արեւի ճաճանչ է ըմպում ամէն արարած, բայց ինքն ահա ստիպուած է հեռանալ աշխարհից.

> Անձրեւ կ՚իջնէ հոգւոյս մէջ,
> կը զգամ մահուան սրսփուք,
> Ջեռքս է պարապ մնացեր դատարկին
> մէջ սգաւոր:

Սովորական հոգին պիտի դառնանար աշխարհի դէմ, թունոտէր ու մաղձոտէր, բայց՝

> Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն
> անանձնական,
> Զանգակներու պէս զայն կախեմ
> ամէն դրան7
> Ու զերթ նարօտ ամէն դրան
> զայն պսակեմ:

Աւելին, անյուսալիօրէն հիւանդ պատանին ուզում է «Դաշտի ճամբու մը վրան կամ ստորոտը լերան» ուղեւորին սպասող հիւղ լինել եւ պարտասուն մարդկանց հազար բարիք տալ: Միայն մեծ, միայն իմաստուն հոգիներն են ընդունակ այսպիսի անանձնութեան, միայն Նարեկեան տառապանքով զտուած, մաքրուած սիրտը կարող էր հասնել այդպիսի վեհութեան:

Իսկ Նարեկացին Մեծարենցի պաշտամունքն էր:

Եւ կրկին՝ զարմանք ...

Հայ գրականագիտական մտքի մէջ այս պատանին համարեա թէ առաջինն էր, որ կարողացաւ Նարեկացու «աղօթարքի» մէջ մարդկային հոգու «վրդով մրրիկ մը եւ ալեկոծութիւն մը» տեսնել, խորամուխ լինել մատեանի անհուն էութեան մէջ եւ ասել, որ նրա բոլոր «խաւարներուն ու մշուշներուն, ծփծփումներուն ու յորձանքներուն ետին յաւիտենական, երջանիկ, անշիջանելի գաղափարը կայ պահուած», կայ կամքի ու գիտակցութեան արեւոտ վայրկեանը...

Եւ ոչ միայն «Նարեկացիին հետ» անզուգական վերլուծութիւնն ու մեկնաբանութիւնը, զարմանք է պատճառում Մեծարենցի գրական քննադատական փոքրիկ, բայց մեծարժէք ժառանգութիւնը. գրական ինչպիսի՛ առողջ ըմբռնումներ, խորաթափանցութիւն, ճաշակ, նաեւ ինչպիսի բանավիճական կիրք ու սրամտութիւն: Տասնամեակներ են անցել, բայց գրական - քննադատական այդ փոքրիկ ժառանգութիւնը ոչ միայն յոյժ այժմէական է, այլեւ կարող է դաս ու դասագիրք լինել բոլոր նրանց համար, ովքեր ուզում են ոտք դնել բանաստեղծական արուեստի սրբազան սեմին:

Մեծարենցը սովորական իմաստով հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ չունի, չունի հայրենասիրական յայտարարութիւններ, կոչեր ու խոստովանութիւններ, բայց այնուհանդերձ, նա մեր ամենահայրենասէր բանաստեղծներից է, որովհետեւ հայրենիքի կերպար ու պատկեր է ստեղծել, այդ կերպարը օծել անհուն սիրով ու քնքշութեամբ: Արածանիի կիրճն է դա՝ վայրի, գունագեղ, արեւակէզ.

> Ջրաշօգին գետին վրայէն ամպանման
> կը բարձրանայ,
> Կը փողփողին լազուարթ գոյներ
> նամբան ի վեր Կապոյտ - Դաշին,
> Շինականներ՝ արեւահար ծերունի
> մը գիւղակ տարին.
> Արեգակի բորբ ընձիւղներ կ՚այրեն
> ամէն իր անխնայ:

Ընդամէնը չորս տող՝ եւ մի սքանչելի համայնապատկեր ... ընդամէնը մի մանրամասն՝ «Շինականներ՝ արեւահար ծերունի մի գիւղակ տարին»՝ եւ արեւի ալիքներն են ծփում բնանկարի վրայ. ամբան շող շունչն է հեւում ամէնուրեք:

> Թուրինջ գոյներ ջրանկար ...
> ծիրանի հեւք արեւմարին ...
> Մշակներ ու ձիաւորներ
> պարտէզներէն կը դառնան տուն,
> Խարխուլ կամուրջն անոնց
> Բեռին տակ կը հեծէ խոնջ ու
> նկուն,
> Գետէն անդին երանգ ու ձայն
> հետզհետէ կը մարմրին:

Գիւղաշխարհի խաղաղ ու վաստակած իրիկնամուտն է սա, որ դադարում է սոսկ բնական լինելուց. ինչպէս Մեծարենցն ինքն է ասում, «տեսարանէն վերջ զգացումը կուգայ». գալիս է այդ զգացումը եւ վերածւում մի համապարփակ երազանքի, որ խաղաղ վաստակի, երանուէտ յողնութեան երազանք է:

Մեծարենցի վերստեղծած բնաշխարհը՝ Արածանիի չքնաղ հովիտը, այսօր առաւել թանկ է մեզ համար, քանի որ մեզանից խլուած մի աշխարհ է դա, որին կարող ենք այցի գնալ միայն այդ բանաստեղծութիւնների երազային ճանապարհներով:

Զարմանալի կանխազգացում ունեն մեծ բանաստեղծները, նրանք ասես բնութեամբ իրենց շնորհուած ինչ - որ անյայտ զգայարանի միջոցով զգում են մթնոլորտում ծնունդ առնող տագնապների շունչը ու լսում արհաւիրքների ձայնը: Մեծարենցը դեռ դարասկզբին զգալով ասես բնութեանը սպառնացող վտանգը, աղօթում էր նրա հրաշքի առաջ եւ ցանկանալով փրկել նրա կուսականութիւնը, վերստեղծում էր այն: Եւ Մեծարենցի վերստեղծած այդ վայրի, կուսական, անխաթար բնաշխարհը գնալով առաւել թանկ է դառնում մեզ համար, քանի որ 20-րդ երկաթբետոնէ, ապակէ, ասֆալ[տէ] դարը գնալով աւելի ու աւելի քիչ այդ[պիսի] կուսական անկիւններ է թողնում աշխարհում:

Ինչպէս յաճախ է մեծերի հետ պատա[հ]ում, Մեծարենցը եւս իր կենդանութեան օրօք ինչպէս հարկն է չհասկացուեց ու չգնահատուեց, ընդհակառակը, մի քանի թանձրամիտ քննադատների նշանաւո[ր]թեան թիրախը դարձաւ նա, անվերջ ծաղ[ր]ուեց ու պաշտպանուեց մեծերից յա[մ]առ արժանապատուութեամբ: Տարիներ պիտի անցնէին, պիտի գար մեծն Չարենց[ը], որ նրան կոչէր հանճարեղ...

Մարդու եւ բնութեան, բարութեան եւ անանձնութեան աղօթքանման երգը չոր[ս] թերին, վաղուց արդէն յաւերժութեան ճանապարհն է բռնել այդ «հիւանդ ու սքանչելի հանճարեղ պատանին», այդ ... ու զարմանալին...

ԲԱԲԳԷՆ ՓՕՏՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ջինք ճանչցայ «Յառաջ»ի շրջանակին մէջ: Տարիներ շարունակ շաբաթը անգամ մը անպայման նոյն ժամուն լուռ ու մունջ մուտք կը գործէր իր սիրած վայրը: Միշտ նոյն տեղը կը գրաւէր խմբագրատան մէջ: Տեղաւորուելէ ետք կը հետեւէր խօսակցութիւններուն, ապա կամաց - կամաց կը սկսէր լսելի դարձնել իր ձայնը: Աշխարհը՞ անոր. արուեստն էր: Նըկարչութիւնը: Կը սիրէր խօսիլ, բացատրել, մեկնաբանել:

Կը նստէինք քովի սրճարանը եւ Կէվիւրց մը ապսպրելով կը բացուէր:

Մօտաւորապէս կը յիշեմ անոր խօսքերը, որոնք պատգամներ էին գրեթէ.

- Ուր որ ալ ըլլաս, չմոռնաս կեանքի ուժեղ ռէնֆոնիդ:

- Ուր որ ալ ըլլաս, ժիրայր, չծախես երազներուդ գինին...: Ու մանաւանդ, չմոռնաս, չմոռնաս փակ աչքերուս (աչքերուդ) նայուածքին անսահման լեզուն:

Ու կ՚աւելցնէր.

- Արտաքին աշխարհէն փախո՛ւստ:

Լուռ մտիկ կ՚ընէի. քանի մը հարցումներ, մտքեր, մտածումներ չօշափելու համար: Ինկապէս արուեստագէտ էր, գրասէր միաժամանակ. ունէր նաեւ երաժըշտական հակումներ:

Կը կարծեմ թէ մեր միտքերը հիմնական կէտի մը մէջ կ՚ամփոփուէին, - գեղեցիկ եւ մեծ իրագործումները գրեթէ միշտ անհատական փորձառութենէ կը ծնին. կը կերտուին համբերատար ու լուռ աշխատանքով, անկախ նկարագրով:

Փնտռեց Փրովանսը, հանդարտ բնութիւնը, խաղաղ, անդորրաւէտ կեանքը:

Ուրիշ օր մը խմբագրատուն մտաւ համյներու վառ կարմիր հողին բոյրը առւող փոքր նկար մը յանձնեց ինծի: Սիրած աշխարհէն սրտամօտ գիծեր էին:

Օր մըն ալ խմբագրատուն մտաւ համյուած Մինաս Աւետիսեանի նկարչութեամբ. մասնագէտ արուեստագէտի մը մանրակրկիտ քննութեամբ թղթատեց ալպոմը: Գոյներու, յղացումներու, թէքնիքի ամբողջ «աշխարհ» մը պատկերացաւ այդ գիւղացի, չաչուացի նկարիչին ստեղծագործութիւններուն ի տես: Հայաստանի հողին գոյնը, արեւին համն ու հոտը կային այս «ողուն» յօրինումներուն մէջ: Երկիրը կար, իր անցեալով, պատմութեամբ, պապենական եռանդով եւ դիմագիծով:

Քիչ անգամ զինքը տեսած էի այսքան խանդավառուած. ան որ առհասարակ զուսպ էր իր արտայայտութիւններուն մէջ, այս անգամ գինովցած էր ուղղակի:

...Յիշատակներու ծալքը դեռ կրնայ քակուիլ, երկարիլ, սիրելի Բաբգէն: Տարիներու հանդիպումները, մտերմիկ խօսակցութիւնները չեն մոռցուիր. մարդ որքան գրէ, այնքան մոռցուած, չգրուած բան մը կը մտաբերէ:

Այս քանի մը վերյիշումները պարզապէս նկատէ մտերմական «հանդիպում» մը, երբեւ թէ վերստին խմբագրատան դուռը բախելով եկար եւ սովորութեանդ համաձայն տեղ գրաւեցիր աթոռիդ վըրայ, գրասեղանին առջեւ.

- Գալուստդ միշտ բարի, սիրելի ընկեր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ

Ս. Թադէի վանքը ծանօթ եղած է նաեւ Արտազի վանք (Վասպուրականի Արտազ գաւառին մէջ գտնուելուն համար) անունով: Հայարնակ Ղարաքիլիսէ գիւղի ծայրը գտնուելուն պատճառաւ Իրանի մէջ զայն սովորաբար կը կոչեն Ղարաքիլիսէքենդ:

Ղարաքիլիսէ գիւղը կը գտնուի Մակու քաղաքէն մօտ 20 քիլոմեթր հարաւ-արեւելք, Ալսկան լեռներու լանջերուն, երեք կողմերէն լեռներով պատուած ձորահովիտին մէջ: Թէ՛ միջնադարուն, թէ՛ նոր ժամանակներուն վանքը ունէր ընդարձակ վարելահողեր, սեփական գիւղեր, ա... տառներ, անասուններու հօտեր:

Հնագոյն ժամանակները Թադէի վանքին տեղը եղած է հեթանոսական տաճար մը: Աւանդութեան համաձայն եկեղեցին կառուցուած է քրիստոնէութեան ա... շալոյսին՝ Հայոց Սանատրուկ թագաւո... օրով, 66 թուականին, Արտազ գաւառի մէջ քրիստոնէութիւնը աւետարանող Թադէոս առաքեալի ձեռքով:

1319-ի երկրաշարժէն վանքին համա... բոյթը շատ վնասուած է. զոհուած են ... հոգի: Երկրաշարժի գործած աւերները կը վերնան 10 տարի ետք՝ 1329-ին, Զաքարիա Եպիսկոպոսի նախաձեռնութեամբ: Յետագային նոյնպէս հարկ եղած է վերանորոգել վանքի առանձին շինութիւնները եւ կառուցանել նորերը: Մասնաւորապէս մեծ աշխատանքներ տարուած են ժէ. դարու կէսերուն, երբ վանքը հիմնովին վերանորոգուած է Մկրտիչ Եպիսկոպոսի ջանքերով (1653 Թ.): Վերջին մեծ վերաշինութիւնը հոն կատարուած է 1819-1830 թուականներուն, երբ հին տաճարին կից կառուցուած է նոր, աւելի շքեղ եկեղեցին:

Մինչեւ այսօր լաւ պահպանուած այս վանքը ոչ միայն Հայերու, այլեւ Իրանի մահմետական համայնքներու համար ուխտատեղին է: Թադէի վանքը ... ցելած են տարբեր ժամանակներու ծանօթ դէմքեր, որոնց կարգին նաեւ Կիլիկիոյ Լեւոն Գ. թագաւորը (1285 Թ.): Վանքին մէջ եւ անոր շրջակայքը գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարած է գերման հնագիտական հիմնարկի խումբը, ղեկավարութեամբ Վոլֆրամ Քլայսի, 1960 - 1970-ական թուականներուն:

Վանքը իր հնկայ ծաւալներով, վերաբաժանուած երկու գմբէթներով մեծ տպաւորութիւն կը թողու դիտողին վրայ: Համալիրը բաղկացած է իրարու հետ միացած եւ ամբողջութիւն մը կազմող երկու տաճարներէ, գանդակատունէ, բոլորածեւ աշտարակներով պաշտպանուած թեան պարիսպէ, պարիսպի ուղղութեամբ շարքերով դասաւորուած օժանդակ սենեակներէ, հինգ մատուռներէ, գերեզմանատունէ, ինչպէս նաեւ տնտեսական զանազան շէնքերէ:

Ըստ աւանդութեան, վանքին մօտ գտնուող մատուռներէն մէկուն մէջ թաղուած է Աւարայրի հերոսը՝ Վարդան Մամիկոնեան:

Թադէի վանքը միջնադարեան Հայաստանի մշակոյթի կեդրոններէն է: Մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ ծանօթ յատկապէս իր գրչութեան դպրոցով, որ բեղնաւոր գործունէութիւն ունեցած է ԺԳ. - ԺԳ. դարերուն: Անոր գրիչներէն ամէնէն ծանօթն է Արիստակէս, որ ապրած ու գործած է ԺԳ. դարու վերջերը ...

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Ապրիլեան այս օրերուն, նպատակաւոր ձեռնարկ մը՝ նահատակ գրագէտ Ռուբէն Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակի ոգեկոչումը, որ տեղի ունեցաւ Թէաթր Տիւլեցուն սրահի մը առջեւ, Թէաթր Տիւ Մուլէն, Ապրիլ 6-ին:

Հանդիսութիւնը նախաձեռնութիւնն է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Գոյութիւնը Տեւականացնելու եւ Համագործակցութեան Միութեան:

Գարեգին Վրդ. Պէքճեան, ատենապետը Միութեան, հակիրճ խօսքերով բացատրեց նպատակը՝ «Տեսակ մը շարունակութիւնը, ազատ կեանքի մէջ, Պոլսոյ Սկիւտար թաղամասին մէջ հիմնուած վարժարանին 1954-ին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք՝ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի կողմէ։ Ան կը բաղկանայ վարժարանի երախտագէտ աշակերտներէն, իրեն պարտականութիւն համարելով Դպրեվանքի գոյութիւնը տեւականացնել եւ համաձայն իրենց ստացած ազգային կրթութեան համագործակցութիւն գոյացնել իրարու միջեւ եւ իրենց ապրած երկիրներուն հայկական միութիւններուն հետ»: Սուրբ Խաչ Դպրեվանքը, այսօր, կը հաշուէ 115 աշակերտ, շատեր եկած գաւառներէն հայեցի դաստիարակութիւն ստանալու: Միութիւնը Ֆրանսայի մէջ կը հաշուէ շուրջ 200 հոգի, կեդրոնական կոմիտէ մը Մարսէյլ եւ երկու մասնաճիւղեր՝ Լիոն եւ Փարիզ:

Գէորգ Գապառաճեան օրուան հանդիսութեան մթնոլորտը ստեղծելէ յետոյ, բեմ հրաւիրեց Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Միութենէն՝ Սարգիս Տուրսուն եւ Գառնիկ Թուռաչ, որոնք ներկայացուցին Ռուբէն Սեւակի կեանքն ու գործը, մէջբերումներ ընելով գրագէտին երկերէն: Երկու խօսողները ոչ աքատեմական ձեւ մը ընտրած էին, միջամտելով յաջորդաբար: Գուցէ այսպէս աւելի մատչելի ըլլայ հասարակութեան, սակայն անկասկած կը կորսնցնէ եւ կորսնցուց դրական բովանդակութենէն որոշ դասականութիւն մը, որակ մը, մանաւանդ որ յայտագրին երկրորդ մասին մէջ, ինչպէս պիտի տեսնենք, չէին պակսեր կենդանի պատկերները: Այլուհանդերձ հետեւեցանք Ռուբէն Սեւակի կեանքի ճանապարհին իր ծննդավայրէն, Սիլիվրի գիւղէն, Պարտիզակի Ամերիկեան վարժարանը, ապա Պոլիս՝ Պէրպէրեանը, յետոյ Լօզան, որպէս ուսանող բժշկական համալսարանին: Հուսկ վերադարձը Պոլիս, 1914-ին, որ աղէտալի պիտի ըլլար իրեն համար: Խօսողները թուեցին Ռուբէն Սեւակի քնարական էջերէն մանաւանդ՝ «Կարմիր գիրք»ը եւ «Բժիշկի գիրքէն փրցուած էջեր»ը:

Շեշտը դրին Ռուբէն Սեւակի ներշնչումներուն վրայ, որոնք կուգան ազգային կեանքէն, բնութենէն, հոգեբանական ապրումներէն, սիրային պահերէն, մարդկային սրտի եւ գթութեան զգացումներէն, ինչպէս՝ «Կարապները», «Տրտում ոգի», «Սիրոյ եւ մահուան երգը»: Նոյնպէս Սարգիս Տուրսուն եւ Գառնիկ Թուռաչ մօտեցան գրագէտին փիլիսոփայական խորքին, ուր կայ երգը համամարդկային տառապանքին, իր յեղափոխական շունչին որ կ'արտայայտուի տպաւորիչ պատկերներով եւ կը շեշտէ ահաղնութիւնը դէպքերուն յատկապէս «Զարդին խենթը», «Թրքուհին» եւ «Մարդերգութիւնը» գործերուն մէջ:

Անմիջապէս յետոյ, արտասանեցին Անի Յովսէփեան եւ մանաւանդ Ալեքսանդր Վարպետեան եւ Անոյշ Նագգաշեան զոյգը «Սաքիա - Մունի», «Ինչպէս երբեմն», «Ինչո՞ւ» եւ «Գիշերն իջաւ» կտորները յայտնաբերելով արտասանական արուեստի յատկանիշեր՝ ապրում, զգացում, յուզականութիւն, առոգանութիւն: Յայտագրի առաջին բաժինը վերջ գտաւ Գաբուն երգչախումբի ելոյթով, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Ժիւլիէթ Եըլմազեանի: Մանուկներու Ա. եւ Բ. խումբերը յաջորդաբար երգեցին՝ «Տօ, տօ, սոլ, սոլ», «Թիք - թաք», «Նաւավարները», «Երեւան», «Երիտասարդական քայլերգ», «Դպրոցական քայլերգ», «Երեւան Էրեբունի»:

Միջնարարէն յետոյ, Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբը ներկայացուց՝ «Ռուբէն Սեւակի վերջին օրերը» թատերգութիւնը, հինգ պատկերներով, գործ եւ բեմադրութիւն՝ Գէորգ Գապառաճեանի: Գէորգ Գապառաճեան ծանօթ անուն մըն է, արուեստագէտ մըն է, Պոլսոյ Հայ գաղութին համար, ուր ունի տասնեակ տարիներու վաստակ որպէս դերասան, բեմադիր, հեղինակ: Այժմ, կը բնակի Լիոն: Թատերական այս ներկայացումը կը պատկերացնէ Ռուբէն Սեւակի եւ փառքը եւ անկումը, ընտանեկան բոյնէն ձերբակալութիւնը, բանտի խուցէն դէպի մահ: Գէորգ Գապառաճեան շայլօրէն գործածելով լուսարձակներ կրցաւ բեմադրութիւններով, նկարներով, տարազներով, ստեղծել որոշ մթնոլորտ մը, եւ դերակատարներու, խօսնակներու ընդմէջէն, երբեմն Ռուբէն Սեւակի իսկ խօսքերով «անցընել տալ պատգամ» մը որ թաքուն կը մնայ նահատակ գրագէտի գործերուն մէջ: Կրնանք շնորհաւորել երիտասարդ դերակատարները՝ Անոյշ Սեւօրեան, Րաֆֆի Քեահեաօղլու, Առաքել Պալեօզեան, Հրաչ Քէօսէեան, Վարդան Կարապետ, Հռիփսիմէ Պօշնաքեան, Հայկազուն Էրմիշ եւ մանաւանդ Նուրհան Պալեօզեան «Ռուբէն Սեւակ»ի դերին մէջ: Յիշենք արտասանողները՝ Նուրհան Պալեօզեան եւ Մակի Պօշնաքեան, ինչպէս նաեւ խօսնակները՝ Գէորգ Գապառաճեան, Հռիփսիմէ Պօշնաքեան եւ Ժիրայր Միրիճեան: Ապա, բեմը գրաւեց Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, մեկնաբանելով՝ «Լէփօ, լէ՛», լէ», «Տաղ Անդրանիկին», «Զարթիր Լաօ» եւ «Հայրենիքի կենացը»: Ու որպէս վերջաբան Գաբուն եւ Գուսան երգչախումբերը, միասնաբար Գաբուն նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Խաչիկ Եըլմազեանի երգեցին Թաթուլ Ալթունեանի՝ «Խմենք հայրենիք»ը: Սակայն վերջին պատկեր մը եւս. բեմ ելաւ Ռուբէն Սեւակի աղջիկը, յայտնեց իր անսահման հոգեկան ցնծութիւնն ու յուզումը եւ կարդաց ֆրանսերէն գրուած բանաստեղծութիւն մը ուղղուած Հայերուն. գրութիւն մը որ պատուէր մըն է հայ մնալու:

Յաջող ձեռնարկ մը անկասկած, որ գտաւ ժողովրդական յաջողութիւն եւ որուն սակայն գրեթէ բացակայ էր գաղութը: Այս ալ խորհրդածելիք եւ թուղթին յանձնելիք նիւթ մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

եւ ԺԴ. դարու առաջին կէսը: Մեզի հասած է իր օրինակած՝ Ներսէս Շնորհալիի «Մեկնութիւն Սաղմոսաց»ը, որ ներկայիս կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանը, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղայի մատենադարանը գտնուող՝ 1330 թուականին օրինակած աւետարան մը: Համաձայն վկայութիւններու, նոյն Արիստակէսը Վարդան Վարդապետի խնդրանքով ընդօրինակած էր նաեւ Լամբրոնացիի եւ Գրիգոր Սկեւռացիի գործերը: Վանքին մէջ դարերու ընթացքին ստեղծուած է բաւական հարուստ գրադարան - ձեռագրատուն մը: Վանքի, Արտազ գաւառի եւ մասամբ ամբողջ Պարսկահայաստանի մշակոյթի ու տնտեսական կեանքի պատմութեան համար կենսական նշանակութիւն ունին տաճարներու (յատկապէս՝ Նոր տաճարի) պատերուն արձանագրութիւնները:

Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԼԷՆՏԷՅԼի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը Տէր եւ Տիկին Մինաս եւ Գոհար Թէօլէօլեանի հետ: Ներկայ եղած են Մինաս Թէօլէօլեանի՝ Հալէպի եւ Պէյրութի նախկին աշակերտներ, գրասէրներ ու բարեկամներ: Բացումը կատարած է Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Օննիկ Քէշիշեան, նշելով որ զրոյցը պիտի կեդրոնանայ ըՍփիւռքի հայ կեանքի ներկայ կացութեան վրայ, ախտաճանաչումներ կատարելով եւ անոնց դարմանը փնտռելով: Մինաս Թէօլէօլեան ըսած է, թէ «վերջին 60 տարիներու ընթացքին ամէնէն տաղնապալի շրջանը հայ Սփիւռքին համար եղած են վերջին 20 - 25 տարիները: Ժամանակի դէպքերու բերումով ստեղծուած կացութիւն մը, ուր իբրեւ հիմնական տագնապ կը ներկայանայ մեր հանրային կազմակերպումի հարցը: Կազմակերպում մեր Մարմիններուն եւ ժողովներուն, առողջ հիմերու վրայ դրուած եւ ոչ թէ նման աւատապետական կամ ցեղախմբային դրութիւններու վրայ հաստատուած»: Ապա ճշդած է, թէ այսօր շատ մտաւորականներ ունինք, սակայն մտաւորականութիւն չունինք, որովհետեւ մերօրեայ մտաւորականները ապաւինած են իրենց անձնական յաւակնութեանց եւ չեն ըստեղծած ախտաճանաչումներ ընող, վճակներ պարզող, թերթերով արտայայտուող մտաւորականութիւնը: «Մեր մտաւորականները, ըսած է ան, մեր թերթերուն նկատմամբ արհամարհանք ունին ու միայն կը քննադատեն, մինչդեռ քննադատելին իրենք են, որ հրապարակ չեն իջներ նո՛յն թերթերուն մէջ, որպէսզի մամուլը դարձնենք մեր հաւաքական կեանքին, հանրային դաստիարակութեան նպաստող միջոց մը»: Տիկին Գոհար Թէօլէօլեան, որ եղած է ուսուցչուհի եւ Հ.Օ.Մ.ի վաստակաւոր անդամուհի, ըրոյցին մասնակցած է այն ատեն, երբ հարցը վերաբերած է հայ կնոջ դերին՝ հայ կեանքին մէջ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ սկսած է վերհրատարակուիլ «Սփիւռք» շաբաթաթերթը, խմբագրապետութեամբ Գէորգ Աճեմեանի, որ նաեւ արտօնատէրն է թերթին: Անդրանիկ թիւին մէջ յօդուածներ առնըւած են Զարեհ Որբունիէ, Կարապետ Փօլատեանէ, Լեւոն Զօրմիսեանէ, Լեւոն Վարդանէ, Ծատուր Աղայեանէ, Յովհաննէս Շիրազէ (քերթուած մը), Ժիրայր Դանիէլեանի, Երուանդ Հ. Քասունիէ եւ Գէորգ Աճեմեանէ:

×

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Հայոց առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Մարտ 19-ին, պատուիրակութեամբ մը այցելած է Նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեանի, Սաքրամենթոյի նահանգապետարանին մէջ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են Քալիֆորնիոյ հայ գաղութը եւ նահանգապետը շահագրգռող հարցերը:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Յանկարծ աղմուկ մը: Խեղդուելու պէս, խուլ, անհաճոյ ձայն մը: Ա՛հ, Մարկոս փսխել սկսաւ: Ճիգ կ'ընեմ ու քիչ մը անոր կողմը կը դառնամ: Աչքերը խոշոր բացած, ձեռքովը բերանը գոցել ջանալով, կէս մը նստած է անկողնին մէջ: Քիթէն բերնէն վար կը ժայթքի ստամոքսին ամբողջ բովանդակութիւնը: Գարշելի հոտը մէկ վայրկեանի մէջ կը տարածուի սենեակին մէջ: Ճիգ մը եւս կ'ընեմ ու կը հնչեցնեմ զանգակը:

Նրբանցքէն ելեկտրական թեթեւ լոյսը մինչ կը թափանցէ սենեակին կիսաբաց դռնէն ներս: Հերթապահ հիւանդապահուհիին սենեակէն ալ դեռ կը լսուի ձայնասփիւռին հեռաւոր ու պղտոր աղմուկը...: Ռոճաձայնը կ'ուշանայ սակայն: Ոչ մէկ իրարանցում նրբանցքին մէջ: Հիւանդանոցին ամէնէն տխուր վայրկեանն է այս:

- Անցա՞ւ, կը հարցնեմ նայելով առաստաղին: Սիրտ խառնուքդ անցա՞ւ:

Նախ պատասխան չեմ ստանար: Հաւանաբար կը սպասէ որ երկրորդ անգամ մըն ալ հարցնեմ: Բայց խօսելու սիրտ չունիմ: Փսխունքին հոտը սիրտս կը խառնէ: Գային ու մաքրէին շուտ մը:

- Անցաւ, կը պատասխանէ Մարկոս վերջապէս: Հանդչեցայ: Բայց...

Դարձեալ հնչեցնե՞մ զանգակը: Հիւանդապահուհին չլսե՞ց արդեօք: Քաջութիւն չունիմ եւ կ'որոշեմ. եթէ հինգ վայրկեան եւս չգայ, այն ատեն կը հնչեցնեմ...:

- Ի՞նչ կայ նորէն:

Հարցումը հազիւ աւարտած, հիւանդապահուհին առած է արդէն հոտը: Հասկցած է գլխուն եկածը:

- Ի՞նչ է, ինչո՞ւ փսխեցիր:

Ես գլուխս անդին դարձնելով կը ջանամ տեսարանը սրբել աչքերուս առջեւէն: Ձեմ ուզեր տեսնել սենեակի ընկերոջս նրւաստացումը հիւանդապահուհիին դիմաց, կծկուիլը, շփկնիլը յանցաւոր ու անճարակ երախայի մը նման: Բայց որքան ալ չնայիմ, գիտեմ թէ ինչ կը պատահի հոն: Ամբողջ անկողինը, սաւանով, բարձով, ծածկոցով՝ լղրճուած է: Նաեւ Մարկոսին գիշերանոցն ու ճերմակեղէնները: Այս ժամուն ի՞նչպէս պիտի փոխուին այդ բոլորը, ո՞վ պիտի հանէ, ո՞վ լուացարան պիտի տանի այս լղրճուած լաթերը: Հիւանդապահուհին արդէն զանգակը կը հնչեցնէ սպասարկող մը օգնութեան կանչելու համար, մէկ կողմէն ալ վերմակը գետին կը նետէ, բարձին վրայի ծածկոցը աջ ձեռքին երկու մատներովը բռնելով կը թօթվէ, կը սահեցնէ, յետոյ Մարկոսին բաճկոնը կը քաշէ, վրայէն կը հանէ լաւ երեւոյթին շատ բիրտ, բայց իրականին մէջ վարպետ շուտկութեամբ մը: Այս բոլորը ընելու ատեն ալ լեզուին կուտայ, ինքնիրեն կը խօսի.

- Մէկ աս պակաս էր այս գիշեր: Մեզի հանգիստ չկայ արդէն: Չէի՞ր կրնար անկողինէն դուրս ըլլալ այս աղտոտութիւնը: Երախայ չես որ, ահագին մարդ ես...: Մարդ քիչ մըն ալ դիմացինը կը խորհի: Մեղքը չէ՞նք: Նայէ քանի հիւանդով կը զբաղինք: Մէկ մը հոն վազէ, մէկ մը հոս:

Քիչ ետք սպասարկողն ալ կուգայ: Հիմա սենեակին բոլոր լոյսերը վառած են եւ մոռցուած է որ միւս հիւանդներուն քունի ժամն է: Սպասարկողին ժամանումէն ետք, հիւանդապահուհին քիչ մը նահանջած է, կակուղցած է ձայնը, պիտի ըսեմ նոյնիսկ որ քիչ մը գուրգուրանք դրած է անոր մէջ:

- Ինչո՞ւ հանեցիր: Սառմո՞քդ ցաւեցաւ: Կը շարունակո՞ւի:

- Ձեմ գիտեր, սիրտս կը խառնուէր: Բաւական սպասեցի, հիմա կ'անցնի ըսի կեցայ, ձեզ ալ անհանգիստ ընել չուզեցի: Բայց չանցաւ: Մէկէն...

- Մեզ անհանգիստ ընել չուզեցիր, բայց տեսա՞ր ինչ գործ բացուեցաւ: Եթէ անգամ մըն ալ պատահի, անմիջապէս կանչէ...: Կ'ուզե՞ս որ դեղ մը տամ...

- Անցաւ, անցաւ, բոլորովին անցաւ, շնորհակալ եմ...:

Յանկարծ կը յիշեմ որ հայրս մեռած էր ճիշդ վերինին նման նախադասութիւն մը արտասանելէ տասը վայրկեան ետք: Օ՜, այդ վերյիշումը սիրտս կը ծակէ, հակառակ որ երեսուն տարի անցաւ վրայէն: Այս գիշեր պիտի չուզէի հօրս մասին մտածել, որովհետեւ այդ մտածումը գլխս կրնայ խոցել ամէնէն տկար կողմէս: Բայց չեմ կրնար միտքէս վանել, չեմ ուզեր միտքէս վանել: Պիտի նմանէր հօրս երեսին փակելու՝ տանս դուռը: Տունէն դուրս վռնտելու...:

Ուրեմն եկար, սիրելի հայր: Հետզհետէ որքան աւելի յաճախ կը յիշեմ քեզ...: Վերը, աս առաստաղին ամբողջ ճերմակին վրայ քու անուշիկ դէմքդ ուրուագծուած է ինծի համար: Այն դէմքը զոր ունէիր վերջին անգամ, ասկէ երեսուն տարի առաջ: Հակառակ հիւանդութեանդ, ժպիտ մը՝ աչքերուդ մէջ: Ժպիտ մը, որ արդէն երբեք չըբռնեցաւ դէմքիդ վրայէն, թէեւ շատեր կարծեցին քու մէջ տեսնել խիստ ու այլամերժ մարդ մը:

(Շար. 10)

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Պատեմեան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Վահան Պուրմայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագրճեան եւ զաւակները,
Պուրմայեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶԳԱՆՈՅՇ ՊԱԳՐՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Եօմիւրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար՝ փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել կրթական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Պուրմայեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մելքոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թապագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Զէքէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ատէլ Մուսա եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Սէմէրճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 11-ին Արնուվիլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին, 69 ավընիւ Անրի Պարպիւս, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԶԷՔԷՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սինանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վահան Խաչատուրեանի (Մշեցի) մահուան (Ռընած, Մարտ 24) առթիւ Ն. Տ. իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Արաքսի Խաչատուրեանի եւ զաւակներուն եւ փոխան ծաղիկի 200 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

EGLISE ST. MAIMBŒUF
MONTBÉLIARD
(Doubs)

Samedi 19 Avril à 20h30

CHANTS ARMENIENS

par

La Chorale

SIPAN - KOMITAS

Direction : GARBIS APRIKIAN

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 15-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ. կը խնդրուի ընկերուհիներէն ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- ԿԱՊ. ԽԱՉ-ի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 12-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, թէյասեղանի մը շուրջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ՝ զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալներ Ազգային Միութեան կը նուիրեն. - Հանգուցեալ՝ Ժորժ Մարիկոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Եկեղեցւոյ՝ Պահատուրեան ընտանիք 250 Ֆ., Պ. Արման Ուզունեան 200 Ֆ.:

Հանգուցեալ՝ Գէորգ Աբրահամեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գարակէաուրեան եւ Տէր եւ Տիկին Ալեքս Նաճարեան 200-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ճէյրանեան, Տիկին Աննա Կօչկարեան 100-ական Ֆ.:

Տիկին Արշալոյս Փէհլիվանեան (Պրոնէն) 1000 Ֆ. Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

71րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՄՐԱՀ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 13, ժամը 13ին, Մշակոյթի Տան
Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

կը նախագահէ՝ ՅԱԿՈԲ եպիսկ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

— ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ —

Գեղարուեստական բաժին — Վասպուրականեան մթնոլորտ

արտասանութիւն՝
Տիկ. Իսկուհի ՀՐԱԶԵԱՆ
Պ. Միհրան - Թիէրի ԱԻԻԿԵԱՆ

նուագ՝
Պ. Աւագ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

երգ՝
Տիկ. Եւա ԱՐԹԻՆԵԱՆ — Պ. Հրանդ ԿԻՒԶԷԼԵԱՆ

Réservations :

AVDOYAN	BABAYAN	GRACIAN
91 70 02 33	91 66 30 66	91 93 32 18

Entrée 120 Frs.

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	RETOUR	DEPART	RETOUR
08 MAI	19 MAI	10 MAI	23 MAI
23 MAI	06 JUIN	07 JUIN	20 JUIN
27 JUIN	11 JUILLET	28 JUIN	11 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
01 AOUT	15 AOUT	02 AOUT	15 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille — tél. 42. 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մանկապարտէզի հանդէսը Յունիս 21-ին:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Միօրեայ վարժարանի հանդէսը Յունիս 22-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Պ. Յակոբ Հիսայեանէ Յովի. Չերչեանի մահուան առթիւ:

A L'OCCASION DE LA VISITE A PARIS

de M. T. OZAL

Premier Ministre de Turquie

RASSEMBLEMENT LE JEUDI 17 AVRIL

A 18 HEURES

Place de Colombie, Paris 16e

organisé par La FRA — NOR SEROUND

Contre la visite d'Ozal à Paris

le MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN

organise

un

RASSEMBLEMENT

LE JEUDI, 17 AVRIL A 18 HEURES

devant L'OCDE

Place de Colombie

Paris 16e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47.70.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.203
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.203

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԻՆ ԵՒ ԷԱԿԱՆԻՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

«ՈՎ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ,
ՔՈ ՄԻԱԿ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԴ
ՔՈ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԻ ՄԷՋ Է»

Զարենցեան այս պատգամը, կրկնուած ու յեղյեղուած, ապրիլեան այս օրերուն, դարձեալ ուժգին կը հնչէ մեր ականջին - բուն ու գիտակցութեան կը հրաւիրէ բոլոր անոնք, որոնք կը գրաւեն մեր ժողովուրդի հանրային կեանքին մէջ պատասխանատու եւ ազդեցիկ դիրքեր:

Զարենցեան այս պատգամը կը հրահանգէ ի գործ դնել ամէն ճիգ սատարելու համար այս տեսլականին իրագործման: Պատրաստել մտայնութիւնները, հարթել արգելքները, մոռնալ ներքին հաշիւները ու սեւեռիլ դէպի էականը: Էականը հայ ժողովուրդի քաղաքական դատն է: Ցեղասպանութեան ճանաչումն է, միջազգային ղետնի վրայ եւ Թուրքիոյ կողմէ: Բռնագրաւուած հողերուն վերատիրացումն է:

Որքան որ ալ իրարմէ հեռու եղերէ մեկնին քաղաքական, գաղափարախօսական հոսանքները, այսօր Սփիւռքէն հայրենիք, հայ ժողովուրդի քաղաքական դատին շուրջ գոյութիւն ունի համարակաց յայտարար մը: Ցեղասպանութեան եւ հողերու շուրջ տարակարծութիւններ չկան: Եւ ընդունիլ, եւ ծառայել համարակաց յայտարարի մը, չի նշանակեր ուրանալ իր ինքնութիւնը: Տեսակէտներու զանազանութիւնը, խմբաւորումներու այլազանութիւնը առողջ ազդակներ են հաւաքականութեան մը կենսունակութեան տեսակէտէն, երբ անշուշտ անհանդուրժողութիւն եւ այլամերժութիւն չկան:

Ժողովուրդի մը պատմութեան վճռական հանգրուաններուն, ճգնաժամի պահերուն մէկէ աւելի օրինակներ կան իրարմէ տարբեր, նոյնիսկ ընդդիմադիր ուժերու զինակցութեան: Այդ օրինակները բաւարար ապացոյցներ են թէ կարելի է միշտ գտնել համարակաց շահեր փրկելու համար անհրաժեշտը, առանց որ իւրաքանչիւրը հրաժարի իր սկզբունքներէն, դաւաճանէ իր ինքնութեան:

Այս ըսելով երանելի լաւատեսութիւններու մէջ չենք լողար, ոչ ալ կ'օրօրուինք պատրանքներով: Քաջ գիտենք Սփիւռքի տարածքին վրայ, հայութեան ցրուածութեան հետ, նաեւ անոր հատուածական ոգիին արմատացումը եւ հոսանքներու հակամարտութիւնները: Բայց, եթէ կը խորհինք որ, երբ հայ եւ երբ մարդ, բառերը դեռ իմաստ մը ունին, եթէ համոզուած ենք որ թելադրիչ են, ապա ուրեմն պէտք է անցնիլ իրագործումներու: Հաւաքական ուժ, համագործակցութիւն, միասնականութիւն կը ստեղծուին ոչ թէ խօսքի՝ այլ գործի, ոչ թէ տենչի՝ այլ վճռակամութեան, ոչ թէ տեսական բանաձեւերու՝ այլ շօշափելի իրագործումներու մէջ:

Ուստի, էականին եւ անհրաժեշտին շուրջ գիտնանք միշտ կազմել միաձոյլ, ամուր ճակատ: Ներկայանանք դուրսի աշխարհին մէկ ձայնով: Օգտագործենք պատմութենէն ժառանգած փորձառութիւնները: «Արդարութիւն հայ ժողովուրդին», «Մեր հողերը», որ պիտի լսենք ու կարդանք ամէնուրեք, ունենան մէկ արձագանգ որպէսզի դիւանագիտական աշխարհը եւ մանաւանդ Թուրքիան գիտնան թէ Հայերը բռունցք մը կը կազմեն եւ կը պայքարին ի սէր մէկ ապագայի:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ առաջին անգամ ըլլալով արուեստական սիրտ մը զետեղուած է 25 տարեկան երիտասարդի մը: Փրոֆ. Քապրոլ կատարած է այս գործողութիւնը, Հինգշաբթի իրիկուն, Փարիզի Փիթիէ հիւանդանոցը: «Ֆիկառօ»ի բացած հանգանակութեան եւ Հասան Թագաւորի նուէրին շնորհիւ է, որ կարելի եղած է հարկ եղած կազմածը գնել եւ Ժարվիք 7 մը օգտագործել հիւանդին սրտին տեղը: Վիրաբոյժը կը յուսայ որ Ժարվիf թոյլ պիտի տայ երիտասարդին ապրիլ, որպէսզի լաւագոյն պայմաններուն մէջ, կարելի ըլլայ փոխարկում մը ընել, քանի որ արուեստական սրտին դերը ժամանակաւոր է: Ուրբաթ առտու, հիւանդն ու փրոֆ. Քապրոլ եւ իր գործակիցները ճակատագրական ժամեր կ'ապրէին:

ԹՈՒՐՔԻԱ «ԻՆՆԷՍՔՈՅԻ» միջամտութեան պիտի դիմէ վերստանալու համար Լիւդիոյ (Փոքր Ասիա) վերջին թագաւորին՝ Կրեսոսի (Զ. դար Ն. Ք.) գանձը, որ ներկայիս ցուցադրուած է Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթըն Միւզէումը եւ աւելի քան տասը միլիոն տոլար գնահատուած է: Ըստ երեւոյթին, Թուրքերը (յապաղումով) «ժառանգորդ» կը նկատեն իրենք զիրենք, իբրեւ՝ վերջին նուաճողները շրջանին...:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԸ նոր անմահ մը ունեցաւ, Հինգշաբթի օր, յանձին Պերթրան Փուարօ - Տէլփէշի, որ երկրորդ շրջանին ընտրուեցաւ Ժաք տը Լաքրըթէլի աթոռին: Նոր ակադեմականը ծնած է 1929-ին: Թատերական քննադատ Մոնտի եւ Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի 1959-էն ի վեր, Փուարօ - Տէլփէշ թատերական եւ երաժշտական քննադատութեան սենտիքային նախագահ եղած է 1967-էն 1971, 1972-էն ի վեր կ'ապահովէ «Մոնտ»ի դըրական հերթական քրոնիկը: Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու:

ԼԻԶՊՈՆԻ էռ - Ֆրանսի գրասենեակին դէմ կատարուած ոճրափորձին տէր եղաւ Աքսիոն - Տիրէքթ ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւնը:

ՊԷՅՐՈՒԹ անհետացած ֆրանսացի դասատուին առեւանգումը հաստատուեցաւ: Այս անգամ տէր եղաւ, անծանօթ կազմակերպութիւն մը՝ «Իսլամական Սէֆին կազմակերպութիւնը», որ պատճէնը ներկայացուցած է պատանդին ինքնութեան թուղթին եւ յայտնած թէ աւելի ուշ պիտի ըսէ իր պահանջները: Միշէլ Պըրիան, ֆրանսացի 9-րդ պատանդն է:

ՏԸՊԼԻՆԻ իրենց ապարանքին մէջ է, որ առեւանգուած է Ճենիֆըր Կինէս, ի ներկայութեան իր ամուսնոյն, 23 տարեկան աղջկան եւ բարեկամի մը, երեք դիմակաւոր անձերու կողմէ: Կը կարծուի թէ նախատեսած էին աղջիկը առեւանգել, բայց ծնողքին պաղատանքին տեղի տալով, մայրը տարած են, որու ազատարձակման փոխարէն 2 միլիոն անգլիական ոսկի կը պահանջեն: Ոստիկանութիւնը կը խորհի որ ԻՌԱ-ի գործն է, յեղափոխական շարժումը նիւթական դժուարութիւններ ունենալով:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

RPR=ԱՆԱՒԱԹԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ՊԱՏԱՀԵՐ Է, ՉԷ ՊԱՏԱՀԵՐ, ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԵՐ...

եւ դեռ ինչե՞ր ըսած կ'ըլլայ Շիրաք Եօզալի

Երբ, աղբիւրը թուրք մամուլն է, պարզ է որ կարելի չէ տառացի առնել հոն լոյս տեսած արձագանգները Հայերուն կամ ցեղասպանութեան մասին: Այս անգամ «Նոքթա» շաբաթաթերթն է, որ Մարտ 30-ի իր թիւին մէջ, կ'արձագանգէ տխալոսի մը, զոր ունեցած կ'ըլլան Եօզալ եւ Շիրաք, անցեալ Նոյեմբերին, երբ Թուրքիոյ վարչապետը Փարիզ եկած էր: Շատ հաւանական չի թուիր արդէն, որ Շիրաք արտայայտուած ըլլայ *այս ոճով*, անկախ ըսուածին բնոյթէն: Ամէն պարագայի մէջ, այս առընչութեամբ, յարաբերութեան մէջ մտանք Ուրբաթ առտու, Շիրաքեան նորընտիր երեսփոխան՝ մեր Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, որ հաստատեց թէ զեղծարարներու գործ է, յիշելով թէ քանի մը տարի առաջ ալ, նոյն թերթը, «Նոքթա», նման բան մըն ալ ըրած է իրեն հետ, չըսածները՝ ըսած ներկայացնելով: ... *Նոքթա* «Մտերմիկ խօսակցութիւն մը» խորագրած է յօդուածը, որմէ խնդրոյ առարկայ հատուածը.-

×

ՇԻՐԱՔ. - Իբրեւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն ուժեղ ենք: Մարտի ընտրութիւններուն մէջ մեծամասնութիւնը պիտի ապահովենք:

ԵՕԶԱԼ. - Երբեք այդքան վստահ մի ըլլաք, չարունակեցէք շատ աշխատիլ:

ՇԻՐԱՔ. - Մենք ԱՆԱՒԱԹԱՆ կուսակցութեան շատ մօտիկ ենք: Մեր երեսփոխաններուն հրահանգեցինք Թուրքիոյ զօրավիգ կանգնիլ Եւրոպական Խորհուրդի ու Խորհրդարանին մէջ: Ամբողջովին նեցուկ կը կանգնինք ձեր Եւրոպայի Ժողովրդավար Միութիւն մտնելուն: Մենք իշխանութեան գլուխ գտնուողներէն տարբեր կերպով կը նայինք Թուրքիոյ: Կ'ուզենք հաւասարակշռել մեր յարաբերութիւնները: Նախկին յարաբերութիւնները Յունաստանի ի նպաստ էին, հիմա ալ այդպէս են, բայց մենք Յունաստանը լուրջ չենք նկատեր: Կ'ուզենք զարգացնել Թուրքիոյ հետ մեր կապերը: Պէտք է ճար մը գտնենք Հայկական Հարցին, որուն պատճառը չեմ հասկնար: Քանի մը հարիւր հազար Հայեր մեր յարաբերութիւնները թող չխանգարեն: Անոնք ահաբեկիչներ չեն: Սերունդներէ ի վեր հոս են: Այլեւս Ֆրանսացի են անոնք եւ ինծի ի նպաստ քուէ կուտան: Մենք այժմու կառավարութեան, ահաբեկչութեան դէմ թոյլ քաղաքականութիւնը անընդունելի կը նկատենք: Կառավարութեան հետ միասին պիտի փոխուի արտաքին մեր քաղաքականութիւնը: Ամէն տեսակ ահաբեկչութեան դէմ ենք: Այս կառավարութիւնը դիրքորոշում չունի Թուրքիոյ դէմ կատարուած ահաբեկչութեան նկատմամբ:

ԵՕԶԱԼ. - Եթէ ցեղասպանութիւն կատարուած ըլլար, Արեւմուտքի մէջ ալ կը գործադրուէր: Պատերազմէն վերջ Պոլիսը գրաւուեցաւ, բռնագրաւող Պետութիւնները դատարաններ հիմնեցին, բոլոր արխիւները ձեռք անցուցին, եւ այն ատեն դեռ միայն երեք տարի անցած էր ենթադրուած դէպքերուն վրայէն: Ամիսներով աշխատեցան, ոչ փաստ գտան, ոչ ալ ականատես վկայ: Կարելի՞ է գտնել գոյութիւն չունեցող փաստ մը կամ վկայ մը:

ՇԻՐԱՔ. - Պատահեր է, կամ չէ պատահեր, մեզի համար տարբերութիւն չըներ: Արդէն եթէ գիտնաք թէ Եւրոպայի մէջ ալ ինչեր պատահեցան: Ասիկա պատմաբանները կը շահագրգռէ, ոչ թէ քաղաքագէտները:

ԵՕԶԱԼ. - Մենք բանալու վրայ ենք մեր արխիւները: Բոլորին ալ միքրօժապաւէնները պիտի հանուին: Փափաքող պատմաբանը կրնայ գալ ու քննել:

ՇԻՐԱՔ. - Իբրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան մը քննութեան համար մէկ դրուշ չեմ կրնար ծախսել:

ԵՕԶԱԼ. - Այսօր սովորաբար, Հայերու հետ որեւէ խնդիր չունինք: Բայց ահաբեկիչներուն հետ շատ մեծ խնդիր ունինք: Վերջին 12 տարուան մէջ շատ զոհ տուինք: Առաջ չկար, հիմա վիճարանինք թէ 1915-ին ինչ պատահեցաւ: Միայն չմոռնանք որ այս խնդիրը կը շարաշահուի Թուրքիոյ հանդիսատը խռովելու համար: Ձեզի ուրիշ հարցում մը ուղղեմ: Եթէ ընտրութիւնը շահիք, այսօրուան վարչապետին կացութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

ՇԻՐԱՔ. - Ատիկա իմ խնդիրս չէ, իր խնդիրն է:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ ՄԷՋ ՈՃՐԱՅԻՆ ԱՐԱՐՔ՝ ՀԱՅ ՊԱՀԱԿ ՏՂՈՑ ԴԷՄ

—×—

Կիրակի, Մարտ 30, գիշերուան ժամը 9.30-ին, Նոր Սիսի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ շրջանին մէջ, երբ թաղի հայ պահակ տղոցմէ չորսը՝ ընկերներ՝ Փիեռ Պէրպէրեան, Մարտիրոս Սանոսեան, Արշակ Տէմիրճեան եւ Բարգէն Մանոյեան թաղային պահակութեան իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին՝ անակնկալօրէն թիրախ դարձան անծանօթ ու մութ ձեռքերու կողմէ արձակուած ձեռնառումբի մը, որուն պայթումին հետեւանքով վիրաւորուեցան վերոյիշեալ ընկերները, որոնք անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան:

Առաջին երկուքը՝ ընկերներ՝ Փիեռ Պէրպէրեան եւ Մարտիրոս Սանոսեան, որոնք ստացած էին լուրջ վէրքեր, ներկայիս կը գտնուին բժշկական մնայուն հսկողութեան տակ: Արշակ Տէմիրճեան, որ ոտքէն վիրաւորուած է և ենթարկուած վիրաբուժական գործողութեան, իր կարգին, բժախնդիր խնամքի արժանացած է, իսկ չորրորդը՝ ընկ. Բարգէն Մանոյեան, որ թեթեւ վէրքեր ստացած է, անհրաժեշտ դարմանումներէ ետք արդէն իսկ տուն վերադարձած է:

Քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար հայկական թաղամասերու անդորրութեան եւ ապահովութեան հսկող հայ տղոց դէմ կատարուած այս նենգ եւ վախկոտ արարքին հեղինակները:

«ԱԶԴԱԿ», Ապրիլ 1

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ժամանակը մեր մշակոյթին դէմ կ'աշխատի եւ որքան զայն վառնենք քնարեր, անոյշ խօսքերով, գրական մեծափարթամ հոգեհանգիստներով, տարեդարձներու եւ մեծարանքներու անտեղի հանդիսութիւններով՝ այնքան մեր գրականութեան ժողովրդային վարիանդը կը վերածուի ժամանցի, այնքան չափանիշերը զորս հաստատելու համար քանիներ կեանք ու հոգի սպառած են՝ կը վարակուին շուկայի բարոյականով: Որքան շատ մշակոյթ բառը գործածուի մեր լրագիրներուն մէջ՝ այնքան շուտ կը տժգունի ան, որքան յաճախ բեմերէ ամէն մարդու հոգ ձգող տափակութիւններ կը թափին քիչ թէ շատ բանիմաց սակայն ճանճրոյթին վարժուած, համակերպած ու հայկական մտաւորական ինէրսիով ծանրաբեռն հասարակութեան՝ այնքան դժուար պիտի ըլլայ աւելի ուշ, խորհրդաւոր ապագային՝ ոգքի կայծիլ ու մարդոց խօսիլ հաւասարէ հաւասար: Մեծարանքը դասակարգային երեւոյթ է եւ անհաւասարներու միջեւ կրնայ միայն գոյութիւն ունենալ, այսինքն՝ միայն վերէն վար կամ առնուազն նոյն մակարդակի անձերու միջեւ կրնայ իմաստ ունենալ: Իսկ եթէ հակառակ ուղղութեամբ շարժի պարզ պատրուակ մըն է որպէսզի գրականութեան եւ արուեստի շուրջ թափառող աչքը - բայց գործակալներ իրենց կիսադէմը ցուցադրեն ամէն ջուրի լողացող միջին դասակարգին եւ ամէն յիմար բան կլլող երիտասարդութեան մը:

Որքան հեռանայ ժամանակը այնքան կը դժուարանայ. այս պայմաններուն տակ՝ Մշակոյթի Նախարարութեան քարտուղարներուն գործը հետեւիլ է երեւոյթներուն, դասաւորել գանոնք, փոշին առնել երբեմն - երբեմն եւ սուրբել մանաւանդ՝ հեղինակներու ստորագրութեանց վաւերականութիւնը: Կը նշանակէ թէ գրական ընտրանիին ու դուրսը պոչ բռնած զանգուածին միջեւ ցանկապատնէշը տակաւ կը լայննայ, կը բարձրանայ, կը փլին հաղորդակցութեան բնական կամուրջները եւ նոյն լեզուն չի գործածուիր այլ մէջտեղ կ'ելլեն երկու տեսակ հայերէններ: Ո՞վ կը տուժէ այս կացութենէն եթէ ոչ գրողները որոնք մէջտեղները կը մընան, կէս - մտածում, կէս - զգացում պոռթկումներու համատարած մշուշին մէջ կորսուած, անկարող գիտնալու թէ ուր է իրենց տեղը անուններու ցանկին մէջ եւ թէ այսքան գրողներու, մտաւորականներու, թամատաներու, զուար - ճացնողներու չարքերէն ո՞րն է իրենցը, աս ի՞նչ իրարանցում է: Մտաւորական տխիփլին մը կայ, այնքան ահաւոր եւ անըմբռնելի որքան Սասունցի Դաւթի անէծքը նետուած իր զաւկին, Պատիկ Մհերին, անոր չափ անմահ եւ անոր պէս անժառանգ՝ ճակատագրուած ամէն գրողի մէջ կեանքին հետ հատնելու: Այդ ալ պիտի կորսուի, ինչպէս եւ կեանքէն բան մը հասկնալու միակ առիթը:

- Ընկեր Հայկազ:
- Ի՞նչ:
- Դուն բան մը հասկցա՞ր:
- Ինչէ՞ն:
- Կեանքէն:
- Ի՞նչ կայ հասկնալիք որ: Աս է իշտէ:
- Ընկեր Հայկազ, դուն բոլորին պէս չես, դուն գրող մարդ ես, ուրի՛շ ես...:
- Ես գրող չեմ, ես պարզ պատմող եմ: Սիրած բաներուս մասին կը գրեմ, այդքան:

Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը այս տեսակ խօսակցութիւն կարելի է երեւակայել անթիւ հայ գրողներու հետ, մանաւանդ անոնց հետ որոնք երկվայրկեան մը արկածով ջուրին երեսը ելան բան մը ըսելու համար սակայն հոսանքը, ջրապտոյտները շատ զօրաւոր էին ու նորէն ջուրին տակը գացին, առ յաւէտ կորսուելու համար - քսանական թուականներէն Լութֆի Մինաս, Յ. Սանախյան, Վաղարշակ (ո՞վ կը պահուըտի այս քիչ մը հնաբոյր անունին ետին), Ե. Մեխայեան, Պարգեւ Օհան, Վ. Զուքասըղեան, Ն. Կէօրկիզեան, Ռ. Փարլաքեան, Գ. Գալուստեան, Պարգեւ Հրայր, Բ. Լեւոնեան, Վահրամ Սոֆեան. երեսունական թուականներէն՝ Պ. Առաքելեան, Յ. Գույումճեան, Խ. Մարկոսեան, Ս. Գլըճեան, եւայլն, եւայլն: Եւ օրօրոցին միւս ծայրի այն գրողներէն՝ որոնք ապահոված են իրենց ժամանակաւոր անմահութիւն մը շնորհիւ գրական ու նաեւ այլ միջոցներու - Վահէ Հայկ, Անդրանիկ Անդրէասեան, Համաստեղ, Բենիամին Նուրիկեան, Արամ Հայկազ, Յակոբ Ասատուրեան եւայլն: Յետ - Եղեռնեան ամերիկահայ գրողներէն որո՞ւ քով կը գտնենք այն խոր ընդվզումը, տագնապը, սիրտ ճմլող ցաւը որ 1915-ի արհաւիրքը խարանած էր անոնց մէջ և որուն ամէնօրեայ յաճախանքը կ'ապրէին անոնք իրենց ենթագիտակցութեան մթութեանց մէջ: Ո՞ւր է անոնց գրականութեան մէջ նաեւ անձկութիւնը, օտարացումի այլասերումի վտանգները՝ որով նոր, բոլորովին անծանօթ ու թշնամի միջավայրը կը սեղմէր, կը բանտարկէր իրենց սիրելու, արեւուն բացուելու եւ ապրելու ազատութիւնը: Գոնէ տեղէ մը ըմբոստացումի ճիչ մը ելլէր հիներուն դէմ որոնք զիրենք այդ ողբերգական կացութեան մատներ էին: Նոյն թուականներուն Փարիզի մէջ ալ սերունդ մը գրողներու կը դիմակալէր իր պատմական պատրանքներուն եւ ազգային արժանապատուութեան փլուզումը սակայն չէր վարաներ իր գայրոյթը արտայայտելէ ու նետուելէ իր գլխէն վեր արուեստի բարձունքներու նուաճումին: Ու կ'ապրէր տագնապը, հոգ չէ թէ ինկած անխուսափելի սկեպտիկութեան մամլակին մէջ՝ Հայու ճակատագրին, կը հաւատար՝ որքան որ կարելի է խօսիլ հաւատքի մասին Ֆրանսական մտաւորական միջավայրին մէջ՝ թէ արուեստի արժէքներ կան գերիվեր քան որեւէ գործի, ապրուստի ու կեանքի մակարդակի ապահովութեան արժէքը որու հրամայականին տակ կը թուի թէ դառնուկի պէս ապրած են ամերիկահայ գրողները, խընկարկելով իրենց բանուոր ընթերցողներու նախնական ճաշակին: Ու նաեւ - ինչ որ ամէնէն ահաւորն է - հլու հնազանդ համակերպած են կրօնա - քաղաքական քանդիչ պայքարի թունաւոր մթնոլորտին որ տիրած է այս գաղութին մէջ 30-ական թուականներէն ի վեր: Արդեօ՞ք սակայն չափազանցուած է այսքան պահանջկոտութիւնը:

Գուցէ ապրելէ ետք 1915-ի ողբերգութիւնը ու նաեւ ատոր վրայ, Ամերիկայի խորականութեան ոգիին ու գործարական միջավայրի ամբողջ սպանիչ նըւաստացումը եւ տառապանքը՝ այդ գըրողներուն համար փրկութեան մէկ միջոց կը մնար - գրականութիւնը: Բայց ո՛չ տագնապի ու մտաւորական տրամի գըրականութիւն մը, ետ վերադարձ մը տառապանքի տարիներուն, մխրճուիլ մը ետ անցեալի կամ նոյնիսկ ներկայի ցաւերուն խորը՝ այլ պատմեական երջանկութեան հազուագիւտ պահերու վերյուշի չինծու դրախտներու եւ կամ պարզ, ջինջ պատմումներու, մէկ խօսքով փախուստի գըրականութիւն մը: Որ կրնայ հին պատառած թերթի դունաթափ պատկերի մը չափ վաւերականութիւն ունենալ իրականութեան հետ բաղդատմամբ, սակայն կամայ թէ ակամայ այդ էր գրողներուն աշխարհը ու մեզի կ'իյնայ միայն ափսոսալ որ Համաստեղի հիանալի ոճը կամ Հայկազի պատմելու բացառիկ շնորհը չեն իրագործուած մեր ազգային տառապանքի նուաճումին շատ աւելի խորունկ մակարդակէ մը՝ քան ան որ մեզ կտակած են:

Այսպէս էր որ Զարեանի, Շահնուրի, Շուշանեանի, Օշականի, Թէքէեանի, Սարաֆեանի հաստատած չափանիշերը անտեսուեցան ու լայն - լայն բացուեցան մեր գրականութեան դուռները ներս առնելու համար այս նոր գրականութիւնը՝ որ ոչ ձեւի ոչ ալ խորքի իր ըմբռնումով կը համապատասխանէ մեր արեւմտահայ գրական աւանդութեան: Եւ ինչ որ նախա - Եղեռնեան գաւառական գրողները չէին յաջողած ու ժամանակ չէին ունեցած ընելու՝ այսինքն գիւղարնակ ու հողագործ Հայութենէն բերուած գրական ապրումներով նորոգել, վերակենդանացնել պոլսական թաղային գրականութիւնը՝ հիմա Նիւ - Եորքէն, Ֆրեզնոյէն, Պոսթընէն փորձուեցաւ «գիւղացի» գըրողներու սերունդի մը կողմէ Սփիւռքի գրականութեան վրայ: Շատերու համար արդիւնքը յաջողած է եւ Արամ Հայկազի գործը կոթող մըն է բարձրացած առողջ, բնական ու վաւերական արուեստի մը անուան, անպաճոյճ բայց խորունկ ըզգացումներու ժողովրդային գրականութիւն մը եւ իր պարզութեան մէջ իսկ կը պարունակէ իր դրամատիկական պըրկումը:

Զգացումը պարզ կրնա՞յ ըլլալ - սակայն այս անյաւակնոտ, անսոփեստ ու բարձրագոյն ուսումի մը նպաստէն եւ անձէքէն պաշտպանուած մարդիկը յաջողեցան երկրի կարօտը, մարդկայինի սէրը, բնութեան վայելքը, հայրենիքի գգուանքը ընկայց կեղուելու չափ բնական ներկայացնել: Կա՞յ մտածում մը որ իր հակառակին հետ մահացու մենամարտի չմտնէ ամէն անգամ որ առիթը ունենայ - սակայն Հայկազ ու իր սերունդը կըրցան բնտանի, բարի ու անմնաս գաղափարներով լեցնել իրենց էջերը ու մոռցնել տալ ընթերցողին թէ գրական երկ մը մտածումի աշխարհներու խուզարկութեան ալ պէտք է առաջնորդէ գինքը: Պարզ է պատճառը - Արամ Հայկազ մարդը շատ աւելի շահեկան է քան իր գրական երկը՝ որ իր կենսագրութեան սեւագրութիւնն է: Ահա յատկանշական փարկրաֆ մը. -

Կը մտածէի այս հաճելի բաներու մասին ու կը քալէի արագ: Ճամբաս կ'անցնէր լեռներու մէջէն ու լուսինը կը շողար քարերու հարթ երեսներուն վրայ: Ձորերը խորունկ ու բուսականութենէ զուրկ, մութ էին, սեւ, խորհրդաւոր:

Երգել սկսայ: Սիրոյ երգ մը՝ երկարուն ու մելամաղձոտ եղանակով, պարզ՝ բայց սրտառուչ բառերով: Բզկտուած սիրոյ մը տխուր մէկ պատմութիւնէն ճեւուած էր ան. առաջին անգամ իսկ լսելուս, հոգիս սարսեց՝ ու դիւրութեամբ սորվեցայ բառերն ալ, եղանակն ալ: Արդէն գիտցած բոլոր երգերս, ըլլային անոնք հայերէն, թուրքերէն կամ քրտերէն, տխուր երգեր էին: Կարօտէ կամ մխացող սէրերէ ներշընչուած երգեր: Կ'երեւի, երբ մարդիկ բախտաւոր են, այնքան զբաղուած են երջանիկ ըլլալով որ ժամանակ չեն ունենար երգ յօրինելու եւ երգելու ... Միայն դժբախտներու սեւ օրն է որ երկար է՝ ու չանցնիր, չի՛ քալեր ...

Ձորս Աշխարհ էջ 112

Անշուշտ մոռնալու չէ թէ Հայկազի ներկայացուցած Քիւրտերու եւ կամ Թուրքերու պատկերը այնքան կը համապատասխանէ իրականութեան՝ որքան Համաստեղի գիւղացիները կը նմանին իրենց բնատիպերուն: Մարք Թուէյնի Թոմ Սոյրը, Սարոյեանի Հոմըրը եւ Հայկազի Միսլիմը կրնան իրարմէ տարբեր անձեր ըլլալ սակայն իրենց հեղինակները շատ հեռու չեն նոյն ներշնչումէն ու հաւանաբար Թուէյնէն դէպի Սարոյեան ազդեցութեան մը ճամբան դըժուար չէ գտնել բայց ի՛նչ հսկայ տարբերութեան կը հանդիպինք մարդկային ապրումի խորութեան, լրջութեան ու եղերականութեան մէջ երբ դառնանք Շապին - Գարահիսարցի հայ տղուն տղայութեան: «Ես, պապերուս հաւատքն ուրացած, մեղանչած, ստորնացած, ընտելացած, շան պէս ծեծուած ու հալածուած, չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ թափառած» կ'ըսէ Հայկազ ու կը զարմանայ մարդ ինչպէ՞ս հայ տղեկը կրցած է իր զուարթախոհութիւնը, կեանքի հրայրքը, ստեղծագործական խանդավառութիւնը փրկել այդ դժոխքէն ու պահել մինչեւ իր աւելոյթը: Պարզ է որ այդ երեք մանչուկներէն եւ ոչ մէկը նուազագոյն գիտակցութիւնն ունէր թէ Քիւրտիստանի, Իթաքայի կամ Միսիսիպիի բնակիչներուն իսկական կեանքը մեղքերու եւ թաքուն ցաւերու ի՛նչ անշէջ հնոցի մէջ կ'այրէր օրն ի բուն: Նոյնիսկ երբ իր հասունութեան Հայկազ քիչ մը բացուեցաւ ամերիկեան կեանքի հակասութիւններուն՝ ան չկրցաւ հասնիլ մարդկային ողբերգութեան խորունկ ծալքերուն ու մնաց հայկական անըմբռնելի լաւատեսութեան մը, կենսուրախութեան մը մեղմ լոյսին տակ: Գրող մը իր տաղանդէն դուրս պէտք չէ նրկարէ իր ոտքերը եւ Հայկազ ունեցաւ այդ իմաստութիւնը:

Արամ Հայկազ ոչ հերոս մըն էր եւ ոչ ալ սուրբ, սակայն իր կեանքով ու գրականութեամբ ան բիւրեղացուց, գալիք սերունդներուն համար, հայ ժողովուրդին ապրելու յամառութեան, նկարագրի պարզութեան, բարոյական անյաղթահարելի տոկունութեան, անոր ստեղծագործական ջուապ կիրքին ուշագրաւ մէկ նըմոյշը:

«Ասպարէզ», (Ապրիլ 5)

Զատկուան Հաւկիթին պատմութիւնը

Հաճելի սովորութիւն մըն է Յարութ[...] տօնին հաւկիթի փնտռտուքը, [...] ժապաւէնով զարդարուած հաւկիթ[...] նուիրելը: Անշուշտ հոս մեծ է դ[...] քաղցրավաճառներուն. սակայն ին[չ] մոռցուած է այսօր, այս սովորութ[եան] պատմական անցեալն է, ուր հաւկիթը [...] ներկայանայ որպէս մեկնակէտը ա[...] տիեզերքին: Պրահման հաւատքին հա[...] ձայն ան հաւկիթէ մը դուրս ելած [...] կճեպին մէկ մասով Երկինքը, միւ[...] ալ Երկիրը շինած է:

Կայ նաեւ զէն պուստայական մեկն[...] բանութիւնը, ուր հաւկիթին բաղկաց[...] ցիչ երկու տարրերը կը խորհրդան[...] այրն ու կինը:

Ք. Ա. ութերորդ դարուն աւանդ[...] թիւնը կը պահանջէր որ բոցի պաշտ[...] Աստուծոյ յիշատակին Չինացիներ [...] պահեն իրենց կրակը ամէն եղանակի [...] կիզքին:

Պէտք է չեշտել թէ յարութեան ա[...] գաղափար (չինականին մէջ բոցը, [...] րիստոնէութեան մէջ Աստուծոյ որդի[...] հասարակաց կէտեր ունի որոշ կրօնք[...] րու մէջ, ըլլան անոնք բազմաստուածե[ան] կամ միաստուածեան:

Քրիստոնեաներու մօտ Զատկական հա[...] կիթին ծագումը առնչուած է Պահքին[...]

Նուէրի, նուիրելու փիլիսոփայութի[...] մէկդի դնելով, մարդ կարելի է որ հա[...] տայ թէ այս սովորութիւնը կերպով [...] չի՞ կապուիր հաւկիթին՝ կեանքին ա[...] բիւրը ըլլալու գաղափարին:

Սակայն մէկդի դնելով բնազանցակ[ան] այս հարցերը, դառնանք զատկակ[ան] հաւկիթին պատմութեան, մինչեւ [...] դար:

Հաւկիթը որ Պահքի շրջանին մի[...] նման արգիլուած անտեղէն մըն է, Ա[...] Ուրբաթ կ'եփուի, կը ներկուի, կը զ[...] դարուի Աւագ Շաբաթ օրհնուելէ ետ[ք] Զատկի առաւօտ նուիրուելու համ[ար] ազգական ու բարեկամներու:

Սովորութիւնը կը տարածուի. կը [...] րածուի տօնակատարութեան մը: Այսպէ[ս] է որ 13-րդ դարուն փարիզեան եկեղեց[ի]ներու կղերը, որոնց կը միանային հա[...] մոլսարանականներ ու երիտասարդնե[ր] խմբուած իրենց դրօշներուն տակ, [...] րուկով ու փողերով թափօր կը կազմէ[ին] ու կ'երգէին. ապա կը տարածուէին փո[...] ղոցներու երկայնքին, հաւկիթներ հա[...] քելու համար:

Աւելի ետք, 17 եւ յաջորդող 18-րդ դարերուն մենատիրութիւնը իր կարգի[ն] յարգեց խորհրդանշական հաւկիթը, [...] զարդարուած կ'ըլլար մեծ նկարիչներ[ու] կողմէ:

Ամբողջ Եւրոպայի մէջ տարածուած սովորութիւնը հոս ու հոն զանազան[...] թիւններ ալ կը ներկայացնէր: Օրինակ[ի] համար Լեհաստանի մէջ մեծատուննե[ր] Զատկի Երկուշաբթի օրը իրենց հաւկ[ի]թը կը կիսէին այցելուներու հետ: Ռու[...] սիոյ մէջ - միշտ Երկուշաբթի - հարուստ[...] ներ հաւու հասարակ հաւկիթ մը կը փ[...] րածէին մեծարժէք գոհարեղէնի մը:

Ռուս ոսկերիչ մը որ քիչ ծանօթ[...] մինչ այդ, կուգայ հաստատուելու [...] Պետերբուրգի առաջնակարգ մէկ թաղ[ա]մասին մէջ. ան կատակելով կ'ըսէ. «Ծա[...] կը վճարէ ինծի, որպէսզի հաւկիթ [...] ծեմ»:

Ան իր հարստութեան առաջին քայլ[ը] կ'առնէ գոհարեղէնով մը, զոր Ալեքսանդ[ր] Գ. կ'ապսպրէ իրեն, իր կնոջը նուիրել[ու] համար Զատկի առաւօտը: «Տիրոջս [...] րութիւնը խորհրդանշող թանկագի[ն] հաւկիթ մը կը շինէ ինծի. հաւկիթ մ[ը] որուն նմանը ոչ ոք տեսած ըլլայ»:

Արհեստաւորը գործի կը լծուի. մի[...] մը ետք իր աշխատանոցին մէջ մարմ[...] կ'առնէ ոսկեղէն հաւկիթ մը, ճերմակ[...] կիտուածով, որուն դեղնուցը թանկագի[ն] մետաղով մը շինուած՝ կը շրջանակ[...] գոհարներով շինուած հաւ մը, յակինթ[...] բոյնի մը մէջ:

Նուէրը գգայացունց տպաւորութի[ւն] մը կը գործէ. այդ օրէն սկսեալ գոհա[...] րավաճառը «անակնկալ» հաւկիթներ պի[...] տի պատրաստէ Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Աֆ[...] րիկէի շատ մը թագակիրներուն համար, նաեւ ճարտարարուեստի մեծ անուննե[...] րուն:

Երկոտասնեակներով հրաշալի հա[ւ]կիթներ կը պատրաստուին այսպիսով [...]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ» ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—×—

Քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, Տէ-ոնի Արշակ Ջամալեան Մշակոյթի Տան Թատերախումբը ունի իբրեւ ղեկավար՝ Վաչէ Չէքեանը՝ որ նորեկ մը չէ բեմադրական արուեստին մէջ: Ունի փորձառութիւն եւ կատարած է աշխատանք ոչ - հայ բեմերու վրայ ալ: Ապրիլ 6-ի Կիրակին, այս խումբը, Լիոնի մէջ, ներկայացուց Յակոբ Պարոնեանի (1841 - 1891) «Արեւելեան Ատամնաբոյժը»: Այս կտորը, կը կարծենք, հայ մեծ երգիծաբանին լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն չէ: Արդէն իր առաջին գրածներէն մէկն է. գրած է 1868-ին: Այսուհանդերձ «Արեւելեան Ատամնաբոյժը» շուրջ երկու ժամ զուարճացուց Մոլիէրի անունը կրող սրահին մէջ հաւաքուած 250-ի մօտ հանդիսատեսները: Անճրեւը հաւանաբար արգելք եղաւ աւելի հոծ բազմութեան մը ներկայութեանը:

Պատմութիւնը՝ երեք տողով. Թարարնիկոս ատամնաբոյժ է, աւելի ճիշդ չունենով ակռայ քաշող ... կինը, Մարթա իրմէ շատ աւելի տարիքոտ է: Թարարնիկոս կը սիրէ ուրիշ մը, Սօֆին, Թոմասի կինը: Բայց Թոմաս ալ ժամանակին սիրած է Մարթան...

Այս բնաբանին (թէմ) շուրջ, հեղինակն ու բեմադիրը ստեղծած են զաւեշտալից կացութիւններու շարք մը՝ զոր դերակատարները բաւական յաջող կերպով ներկայացուցին առանց խնդալու, բայց խնդացնելով. կարեւորը խնդացնելն էր արդէն: Կատակերգութիւնը վերջ կը գտնէ դիմակաւոր պարահանդէսի մը ընթացքին՝ որուն խաղարկութիւնը մեզի նուազ գրաւիչ թուեցաւ քան ներկայացման առաջին մասինը:

Ինչպէս նախորդ անգամներուն, գլխաւոր դերը (Թարարնիկոս) ստանձնած էր Համազասպ Նաճարեան՝ որ ունի արդէն լայն փորձառութիւն իբրեւ «սիրող» դերասան: Գրեթէ նոյնքան երկար դեր մը իր վրայ առած էր Տիկին Սիլվա Ասատուրեան (Մարթա): Ասոնց շուրջ՝ Մարի Տէրտէրեան, Իրէն Ժամկոչեան, Լօրանս Ղուկասեան, Սիլվի Թութլեան, Լօրանս Պէրպէրեան, Յակոբ Ատուրեան, Վանիկ Մաճառեան, Սեւակ Քէշիշեան, Քլօտ Էթոյեան, Եդուարդ Թադէոսեան, Սարգիս Էթոյեան, Յակոբ Էթոյեան իրենց կարելին ըրին գոհ ձգելու համար հանդիսատեսները: Զարդերը եւ զգեստները պատրաստած էր Սրբուհի Մանուկեան:

Ներկաները հաճոյքով նկատեցին թէ իւրաքանչիւր դերակատար լաւ սերտած էր իր ըսելիքը, բան մը որ միշտ չի պատահիր մեր թատերախումբերուն մէջ:

Պ. Չէքեան մեզի ըսաւ որ այս ներկայացումը երեք ամսուան կանոնաւոր աշխատանքի արդիւնք է. վերջին շաբթուան ընթացքին՝ փորձ ամէն երեկոյ, մինչեւ աւելի քան կէս գիշեր: Զոհաբերութիւն մը՝ որուն համար կ'արժէ շնորհաւորել թէ՛ բեմադիրը եւ թէ՛ իր տասնեւհինգ գործակիցները. կը մնայ մաղթել որ նոյն կարգի զոհողութիւններ կարենանք արձանագրել ապագային ալ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

աշխատանոցներուն մէջ, որոնք մեկնելով աշխարհի ամէն կողմը, կը կազմեն փառաւոր նուէրներու ամբողջ շարք մը:

Ֆապերժէ իր պատրաստած հաւկիթներուն մէջ տասը սանդուխներ բարձրութեամբ կառքեր, առագաստանաւ մը, փիղ մը եւ նոյնիսկ ամբողջ կառախումբ մը տեղաւորած է, ոսկիէ եւ ընտոսկիէ, շոգեքարշ մեքենայով, մատուռ - վագոնով եւ ճամբորդներու չորս կառաքներով:

Այս գլուխ - գործոցները այսօր այնքան փնտռուած են հաւաքածոյի մեծահարուստ սիրահարներուն կողմէ, որ անոնց գիները առասպելական բարձրութիւններու հասած են. օրինակի համար 1900-ին Նիկողոս Բ. ցարին կողմէ Մարիա Ֆէոտորովնայի նուիրուած հաւկիթ մը վերջերս Նիւ - Եորքի մէջ ծախուած է 18 միլիոն ֆրանքի:

Հոս ըսենք հետաքրքրուողներու, թէ Ֆապերժէի գործերէն տակաւին որոշ թիւ մը ցրուած կը մնայ ոչ ոք գիտէ թէ ուր, կամ որուն ձեռքը: Ալեքսանտր Գ. եւ Նիկողոս Բ. ցարերու կողմէ ապսպրուած յիսունեօթը կայսերական հաւկիթներէն քառասուն հատի չափ միայն գտնուած են:

Հաւուն այս համեստ նուէրը այսպէսով կանցնէր արուեստի գործերու կարգը: Ուրիշներ եւս, այս մարզին մէջ նկատելի գործեր կը ստեղծեն. ինչպէս՝ ռումանացի քանդակագործ Պրանքուզի, եւ Սալվատոր Տալի:

Աւելի գործնական գետնի վրայ, պինդ խաշած ու պարզապէս ներկուած հաւկիթը հետզհետէ կը զարդարուի. վերջապէս կը պարպեն պարունակութիւնը հոն հալած շոքոլայ կամ շաքարեղէն լեցնելու համար: Կուգայ հանդրուան մը ուր հաւկիթին միայն բնական ձեւը կը մնայ, վերածուելէ առաջ մեր օրերու շոքոլայէ հաւերուն կամ զատկական կոչնակներուն:

Թ. Օ. Մ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Մարտ 26-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Դանիէլ Վարուժանի: Բացումը կատարած է Ռազմիկ Մէնգիլեճեան: Բանախօսած է Նուպար Ազարեան, որ աշակերտած է Վարուժանի: Ան ծանրացած է Վարուժանի բանաստեղծական չորս գիրքերուն վրայ, ներկայացնելով բանաստեղծին տաղանդին ծաղկումն ու կերպարանափոխումը: Յայտագրի երկրորդ բաժինին, Վարուժանէն տասը քերթուած արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան՝ արուեստի ու գրականութեան իսկական վայելք մը փոխանցելով ներկայ բազմութեան:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Շամլեան» ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած դատաւորուհի Մարալ Կիրակոսեանի: Խօսք առնելով Լեւոն Գասպարեան անդրադարձած է հայ կնոջ դերին՝ պատմութեան ընթացքին, և շնորհաւորած Մարալ Կիրակոսեանի նոր պաշտօնը: Ճինա Խաչատուրեան տուած է դատաւորուհիին կենսագրականը շեշտելով, թէ ան առաջին հայ կինն է Միացեալ - Նահանգներու արեւմտեան շրջանին մէջ, որ տիրացած է այդ բարձր պաշտօնին: Լալա Սահակեան իր ուրախութիւնը յայտնած է Մարալ Կիրակոսեանի նոր եւ հպարտաւիթ պաշտօնին համար: Լեւոն Կիրակոսեան, դատաւորուհիին ամուսինը եւ ատենապետը Հայ Դատի Յանձնախումբին, կոչ ըրած է Միացեալ - Նահանգներ ծընած ու մեծցած սերունդին, որպէսզի գործօն մասնակցութիւն բերէ Հայ Դատի աշխատանքներուն, որովհետեւ նկատուած է, որ առաւելաբար նոր հաստատուածներն են, որ իրենց ուսին առած են այդ ծանր լուծը: Մարալ Կիրակոսեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իրեն հանդէպ եղած արտայայտութիւններուն համար, բացատրած է թէ ինչպէս զանազան մարմիններու եւ յանձնախումբերու կողմէ մանրազնին քննութեան եւ հարցափորձի ենթարկուելէ ետք տիրացած էր իր պաշտօնին, աւելցնելով. «Մեր բոլորիս գերագոյն նպատակը Հայ Դատն է: Եթէ մենք մեր անհատական յաջողութիւնները ի սպաս չդնենք մեր հաւաքական նպատակներուն, ի՞նչ կ'արժեն մեր անձնական յաջողութիւնները»: Հուսկ, Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիգեան գրուատած է Կիրակոսեան ամոլը:

×

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Մխիթարեան Վարժարան այցելած է (Մարտ 11) հրապարակագիր Մինաս Թէօլէօլեան՝ իր կնոջ հետ: Վարժարանի սրահի մուտքին աշակերտներ դիմաւորած են հիւրերը: Սրահին մէջ խօսք առնելով փոխ - տեսուչը՝ Հ. Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան, ներկայացուցած է հիւրը: Տեսուչը՝ Հ. Միքայէլ Վրդ. Ազեան, անդրադարձած է Մինաս Թէօլէօլեանի վաստակին: Աշակերտներ գործադրած են գեղարուեստական յայտագիր մը: Մինաս Թէօլէօլեան խօսքը ուղղելով վարդապետներուն, ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն, համառօտակի նշած է Մխիթարեան հաստատութեան ստեղծած հոգեկան արժէքները, աւելցնելով որ ինք իր գրիչը թաթխած է այն ակունքներուն, որոնք Մխիթարեաններուն կը պատկանին:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի Գրական Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Մարտ 14-ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Յակոբ Մանուկեան, արժեւորելով բանաստեղծութեան ուժը եւ արտասանութեան փոխանցած խորհուրդը: Ծովակ Խաչերեան եւ Յարութիւն Գաբրիէլեան արտասանած են արեւմտահայ եւ արեւելահայ քերթողութենէն նմոյշներ: Ապա, դաշնակահարուհի Յասմիկ Բարսեղեան նուագած է Շոփէնէն գործեր:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգ. Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Մարտ 21-ին, տեղի ունեցած է կիներու համագումար մը, նախագահութեամբ առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի: Համագումարին բնաբանը եղած է «Ազգային աւանդութիւնները երէկ եւ այսօր»: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Բացումը կատարելով Տիկին Ա. Բագրատունի շեշտած է աւանդութիւններուն կարեւորութիւնը մեր ազգային եկեղեցական կեանքին մէջ: Առաջին դասախօսը՝ Տիկին Ազատուհի Սիմոնեան, ներկայացուցած է «Հայ կինը եւ ազգ. աւանդութիւնները» նիւթը, կոչ ընելով հայ կիներուն ու մանաւանդ հայ մայրերուն՝ տէր ըլլալ իրենց ազգային պարտաւորութեանց եւ ամուր կառչիլ հայկական աւանդութիւններուն: Երկրորդ դասախօսը՝ Ներսէս Արք. Բախտիկեան, խօսած է «Աւանդութիւններուն տեղը եւ դերը մեր ազգային կեանքին մէջ» նիւթին շուրջ, ցոյց տալով թէ մեր ժողովուրդը որքան հեռացած է իր տոհմիկ աւանդութիւններէն: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը, որ Աստուածաշունչէն մէջբերումներ կատարելով շեշտած է հին դարերէն սկսեալ աւանդութիւններուն կարեւորութիւնը ազգերու կեանքին մէջ:

Կէսօրուան հաւաքական ճաշէն ետք տեղի ունեցած է Լիբանանի Թեմի եկեղեցաւէր տիկնանց միութիւններու համագումարը, մասնակցութեամբ 100 ներկայացուցիչներու: Իւրաքանչիւր միութիւն կարդացած է տարեկան գործունէութեան իր տեղեկագիրը: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Եպիսկոպոս, կարգ մը թելադրութիւններ ընելով:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Իրականութեան մէջ հոգիիդ խորը ժպիտ կար միշտ, միայն ջերմութիւն, միայն հայրական սէր ու գուրգուրանք: Օ՜ դարձեալ տասը տարեկան կարենայի ըլլալ եւ վերստին ստեղծուէր մեր հօրենական տունը: Վերստին գար ու պատուհանին առջեւ նստէր իմ քաղցրադէմ մայրս, որ քեզմէ շատ աւելի առաջ մեկնեցաւ: Ո՞ւր մնաց հիմա արուարձանային այդ տունը: Այդ տունը լեցնող զուարթ ձայները ո՞ւր գացին: Ո՞ւր՝ այդ ժամանակները: Ո՞ւր գնաց շարժանկարի փոքրիկ գործիքը, զոր հայրս տուն բերած էր եօթներորդ տարիս կաղանդին: Կամ փոքրիկ շոգեկառքը, եօթը վակոններով, եւ իրարու մէջ անցնող երկաթուղիի գիծերով: Այդ մետաղի կտորներն անգամ հող դարձած ըլլալու են հիմա, մինչ ես, վաթսունիս հասած, հիւանդ, անշարժ, կը քաշքշեմ տակաւին կեանքիս տարիները: Ես այդ եօթը, ութը, ինը տարեկան տղուն շարունակութի՞ւնն եմ: Ես ուրիշ մէկը չե՞մ արդեօք: Վստահաբար ուրիշ մէկն եմ: Կեանքիս որոշ մէկ հրջանին, գիշեր մը, գաղտնօրէն, մեզ փոխեցին կարծես թէ: Այդ պզտիկ երջանիկ արարածը առին տարին, տեղը գիս դրին: Միայն թէ ե՞րբ ըրին այդ գործը: Ե՞րբ ըրին եւ ի՞նչպէս չանդրադարձայ ես...:

Հինգշաբթի իրիկուն մըն էր որ Վերժին խանութ հեռաձայնեց: «Հայրդ քիչ մը անհանգիստ է, շուտ տուն եկուր» կ'ըսէր հեռախօսէն, պաղարիւն երեւելու ջանքով: «Քիչ մը անհանգիստ է» եւ «շուտ տուն եկուր» նախադասութիւնները հաշտ չէին իրարու եւ ես անշուշտ հասկցայ որ ծանր դէպք մը պատահած է: Իսկոյն գոցեցի խանութը եւ տուն շտապեցի: Աստուած իմ, ինչպիսի տեսարան մը պիտի գտնեմ տունը, կ'ըսէի ես ինծի: Այն գաղափարը, թէ հօրս գլխուն կրնար դժբախտութիւն մը գալ, կը սարսափեցնէր զիս: Շատ կապուած էի հօրս: Կը սիրէի զինքը: Զայն օր մը կորսնցնելու վախը ամէն վայրկեան վտանգի մը նման կը սեղմէր սիրտս մէկ անկիւնը: Մինչդեռ հայրս առողջ էր: Երբեք չէի յիշեր որ հիւանդացած ըլլար, բացի անգամէ մը, երբ հիւանդանոց փոխադրուած էր եւ աղեթափի գործողութեան մը ենթարկուած:

Երբ տուն հասայ, հայրս տիվանին վրայ պառկած էր եւ գրեթէ անգիտակից վիճակ ունէր: Ճակտին վրայ քրտինքի կաթիլներ կուտակուած էին, պաղ նայուածքով մը կը դիտէր շուրջինները, առանց խօսելու: Անմիջապէս ծունկի եկայ քովը եւ ձեռքերուս մէջ առի անոր ձեռքը:

- Մի վախնար, հայր, ըսի կակազելով, առանց լրիւ հասկնալու թէ ինչ պատահած էր, մի վախնար, պիտի անցնի:

Նայուածքին մէջ բան մը փոխուեցաւ: Հոն շատ յստակ կերպով նշմարեցի զիս տեսած ըլլալու գոհունակութիւնը: Նայուածքը կառչեցաւ ինծի ու ինձմէ կախուած մնաց: Կարծես.

- Մի՛ ձգեր որ մեռնիմ, կ'ըսէր, մի՛ ձգեր որ մեռնիմ, ես դեռ ապրիլ կ'ուզեմ:

Այն ատեն նայեցայ բժիշկին, որ արդէն ներարկում մը ըրած էր եւ պայուսակը կը կոկէր:

- Սրտի թեթեւ տագնապ մը, ըսաւ բժիշկը մեղմ ձայնով: Մի վախնաք, վըստահ եմ որ պիտի անցնի: Միայն թէ խընամք տանիլ պէտք է:

Գլխովս այո ըսի: Հարկաւ: Խնամք: Լաւագոյն խնամքը: Ինչ որ պէտք էր, պատրաստ էի ընելու: Մինչեւ իսկ հօրս անարէն չրաժնուելու: Այդպէս ալ ըրի: Երկու օր չբացի խանութը ու հօրս քով սպասեցի: Կնոջս վրայ վստահութիւն ունէի, բայց գիտէի որ չէի կրնար հանգիստ ըլլալ խանութէն մէջ: Վերժին ի զուր կը պնդէր որ խանութ երթայի, կը մերժէի: «Այսպէս աւելի լաւ է» կ'ըսէի ու տունը կը մնայի: Կը շոյէի գլուխը Սաթենիկին, որ չորսուկէս տարեկան էր այն ատեն, եւ կ'ըսէի.

- Սաթենիկ, զաւակս, լաւ նայէ մեծ հայրիկին, որպէսզի ան դարձեալ ոտքի ելլէ օր մը: Պէտք ունինք անոր, մենք շատ կը սիրենք զինքը, չէ՞:

- Ես մեծ հայրիկը շատ կը սիրեմ, կը պատասխանէր Սաթենիկ եւ կ'երթար պուպրիկովը խաղալու: Իմ աչքերս արցունքով կը լեցուէին:

Երրորդ օրը վտանգը անցաւ: Այդպէս ըսած էր բժիշկը: Հայրս շատ լաւ զգաց ինքզինք: Բայց անկողնէն չէր ելլեր բըժիշկի հրահանգով: Սիրտս հանգիստ, խանութ գացի:

Շաբաթ մը ետք, երկրորդ տագնապ մը ամէն ինչ տակնուվրայ ըրաւ: Թէեւ այս անգամ տագնապը առաջինէն աւելի տկար էր, ըստ երեւոյթին ալ նուազ մըտահոգիչ, բայց ես հասկցայ որ տխուր վախճանը կը մօտենար հետզհետէ: Տագնապէն ետք հայրս տկար մնաց: Բայց ուրախ էր: Անշուշտ կը խորհէր որ տագնապները անցողական էին, կուգային ու կ'երթային, ճակատագրական չէին: Ուստի չէր բարոյալքուած: Ընդհակառակն ուժ կուտար ինծի, նայուածքներուս մէջ կառչելով մտահոգութիւն մը, զոր չէի յաջողեր պահել:

- Շատ լաւ եմ, իրաւ կ'ըսեմ, շատ լաւ եմ: Դուն գործիդ գնա:

- Այս առաւօտ որքան լաւ կը զգամ ես զիս: Կարծեմ բոլորովին անցած է հիւանդութիւնս:

(Շար. 11)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սրբուհի Խտըշեան իր ամուսնոյն՝ Կարպիս Խտըշեանի մահուան 11-րդ տարելիցին ի յիշատակ (1975, Ապրիլ 14) 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

STAGE DE HAY DJAMPA

L'ART MARTIAL HAY
A LA M.J.C. CORDERIE - MARSEILLE

En l'honneur de la semaine commémorative du 24 Avril, l'Association«L'Ecole des Descendants de Hayk» organise un stage de formation sur l'art martial arménien les samedi 26 et Dimanche 27 Avril à la M.J.C. Corderie : 33, boulevard de la Corderie — 13007 Marseille.

Ouvert à tous à partir de 16 ans, autorisation parentale pour les mineurs.

Le stage regroupe les phases suivantes :

— *Assouplissement*
— *Musculation*
— *Respiration*
— *Méditation*
— *Objectifs et origine du Hay Djampa*
—*Techniques de défense*
— *Techniques de combat*
— *Philosophie et psychologie hay*

Réunions d'information
le Jeudi 10 Avril à la M.J.C. Corderie
Marseille - à 18h 30

○ Bulletin d'inscription à rendre avant le 15 avril à l'adresse :
ERECA - B.P. N° 61 —
92222 Bagneux Cedex

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Nom :
Prénom :
Date et lieu de naissance :
Adresse :

Télephone :

Stage (assurance comprise)
○ le 26 Avril 130 F par personne
○ les 26 et 27 Avril 200 F par personne
Réglement à l'ordre de «HAY DJAMPA»

Signature de l'auditeur	Signature des parents (pour les mineurs)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — tél. : 43 - 76 - 55 - 89

présente

HAROUTH BEZDJIAN
ՅԱՐՈՒԹ ՊԵԶՃԵԱՆ
à l'occasion de la sortie de son disque

« R E F L E T S »
« Ց Ո Լ Ք Ե Ր »

adaptation de chants recueillis par le le R. P. KOMITAS

Rencontre avec et audition suivies d'une signature

le VENDREDI 18 AVRIL, à 20h45

MCA - ISSY-LES-MOULINEAUX

Soirée Artistique

Le Samedi 19 Avril à 20h30
Auditorium du Congrès d'Issy
Mail Raymond Menand

Métro : Mairie d'Issy
Ière Partie :

DUO : PATRICK SEREKIAN (flûtiste)
JEAN BEUJEKIAN (guitariste)

HAROUT BEZDJIAN
EVELYNE ALTOUNIAN

2ème partie :

PRESENTATION DES COSTUMES DES DIFFERENTES PROVINCES D'ARMENIE

Entrée : 50 Frs.
Billets: Maisons de la Culture arménienne Paris, Alfortville, Issy et sur place.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 10-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, բացառիկ պատրաստութեամբ, Կիրակի, Մայիս 11, ժամը՝ 13-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փետ. 9-ի իր ճաշին առթիւ. -

Յակոբ Գույումճեան, Յակոբ Կէվրէկեան, Արփի Պօտուրեան, Տիկին Ա. Բալուեան, Տիկին Ֆրէնկիւլեան, Տիգրան Հաճեան, Ժագ Մուրատեան, Զարեհ Զաքմչեան, Արամ Տէտէեան, Տիկին Մարտիրոսեան, Յակոբ Մութաֆեան, Տիկին Աչաճեան, Տիկին Մավեան, Տիկին Անահիտ Թէրզեան, Արսէն Զաքըրեան, Գեղամ Գէորգեան, Ժէրանեան 100ական։

Միացեալ Նահանգներէն Յակոբ Աստուրեան 25 տոլար, Յակոբ Կարապենց 20 տոլար։

Իսկ Պէյրութէն տպարանատէր Փարամազ Տօնիկեան, յանձնառու եղած է, իբրաքանչիւր «Արահետ»ի հրատարակութեան նուիրելու 500 Ֆ.։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԳՆԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31։

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակարան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով
48 - 24 - 46 - 57

Offre d'emploi

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
SUR MARSEILLE

Cherche personne fidèle pour heures de ménage chez dame agée.
Tél. : 91 - 62 - 71 - 34
dans la soirée

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ապրիլ 20, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, տեղի պիտի ունենայ աշակերտական ելոյթ մը՝ «ՓԱՌԱԲԱՆԱՆՔ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ» ընդհանուր թեմայի շուրջ։

Կը կատարուին արտասանութիւններ հայ զանազան գրողներէ եւ քերթողներէ։ Կ'երգուին խմբական պատշաճ երգեր։

Յայտագրի երկրորդ բաժինով, վարժարանին աշակերտները կը ներկայացնեն ֆրանսերէն սքէչներ։

Հասցէ. - Ժան Տամ սրահ,
17 - 21 ռիւ Լէօփոլտ Պելան, Փարիզ 2-րդ, մեթրօ Սանթիէ։

Մուտքը ազատ է։

×

1986 - 1987 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ
ՄՏԱԾԵՑԷՔ
ՁԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

EN EXCLUSIVITÉ
OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS
PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10-ԷՆ 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

Ի նպաստ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՑ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՌՆԱԶԵԼ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ։

Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Յովհ. Չերչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ա. Փաշայեանէ, 250 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գ. Պասմաճեանէ եւ 2000 Ֆ. Տիկին Թիրեաքեանէ եւ Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեանէ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Անի Մինասեանի եւ ընկերուհի Մելինէ Տոլմաճեանի իրենց մօր՝ Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժան Ումետեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, կեսրոջ, մեծմօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
15

MARDI
15 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.204 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.204

«LE MONDE»
«ՅԱՌԱՋ»ի
եւ Փարիզի հայ մամուլի մասին

Փարիզի կարեւորագոյն օրաթերթերէն՝ «Լը Մոնտ» կէս էջ նուիրած էր Փարիզի հայ մամուլին, Կիրակի օրուան (Ապրիլ 13 / 14) թիւին մէջ, հինգերորդ էջը:

Յօդուածագիրը՝ Շառլ Շլաքման, առաւելաբար կը ծանրանայ «Յառաջ»ի վրայ, որ խսկական հիմնարկութիւն մը կ'որակէ, յիշելով թէ հիմնուած է 1925-ին Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ եւ թէ անոր մահէն ի վեր (1957) իր միակ աղջիկը կը վարէ թերթին ճակատագիրը: Կ'ըսէ նաեւ թէ ան յարգուած է եւ հիացումին արժանի իր պաշտօնակիցներուն: Ակնարկելով Շաւարշի այն հսկայ դիմանկարին, որ կախուած է խմբագրատան պատէն, կ'ըսէ. - «Կը թուի որ մինչեւ ի՛նք կը ներշնչէ թերթին բովանդակութիւնը»:

Շլաքման կ'արձագանգէ թերթին անօրէնուհիին լուսաբանութեանց, ինչ կը վերաբերի «Յառաջ»ի ուղղութեան, միայն հայերէն չարունակելու սկզբունքին եւ անկէ՝ թերթին ապագային սպառնացող վտանգին, քանի որ հայերէն կարդացողները կը պակսին եւ կը պակսին:

«Մոնտ»ի աշխատակիցը իր յօդուածին վերջին մասին մէջ կ'անդրադառնայ նաեւ «Կամք»ի եւ «Աշխարհ»ի:

Ինչ կը վերաբերի «Յառաջ»ին, ճշդենք թէ Շլաքմանի տեսակցութիւնը «Յառաջ»ի տնօրէնուհիին հետ տեղի ունեցած է 1985-ի վերամուտին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՒԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ ԷՐ ԲԱՅՑ՝ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ ՉԷՐ

Ապրիլ 10ի «Ճումհուրիյէթ»ն է որ կ'արձագանգէ այս «զգայացունց նորութեան», Նոյան տապանը Արարատի վրայ չէ եղած: Անհաւասիկ Ամերիկացիին այս «գիւտ»ը...:

×

Ամերիկացի պրպտող Տէյվիտ Ֆէսօլտ յայտնելով թէ 1985-ի Մարտ - Յունիս ամիսներուն բաւական աշխատանք կատարած է Նոյան տապանը գտնելու համար, հրապարակ կուգայ նոր պնդումներով: Ան կ'ըսէ թէ նաւը կը գտնուի Ազրըի Իւզէնկիլի գիւղին մօտի Մուսա Լերան վրայ:

Արդիական հետազօտիչ գործիքներով կատարուած իր պրպտումները տուած են հետեւեալ արդիւնքները. - Նաւը կը գտնուի 1900 - 1930 մեթր բարձրութեան վրայ: Հասակը 164 մեթր է, ինչ որ կը համապատասխանէ պատմական տուեալներուն:

Ֆէսօլտ կ'աւելցնէ նաեւ թէ, «ինչպէս կը կարծուէր մինչեւ այսօր, նաւը փայտաշէն չէ: Ներքին մասը միայն փայտաշէն եղած է, ան ալ Նոյի կողմէ գործածուած է որպէս վառելանիւթ, ապա դարերու ընթացքին այցելուներու կողմէ որպէս մասունք առնուած տարուած է: Եբրայերէն բառի մը սխալ թարգմանութիւնն է որ ծնունդ տուած է այն կարծիքին, թէ նաւը փայտաշէն էր: Նաւը ուրեմն կրաքարէ շինուած էր»: Իսկ այն հարցումին, թէ այդ դարուն մարդոց ծանօ՞թ էր կրաքարը, ան պատասխանած է.. «Այո, ծանօթ էր: Հարաւ - արեւելեան շրջաններու մէջ գտնուած են կրաքարէ արձաններ, որոնք շատ աւելի հին են Նոյան տապանէն, պատկանելով Ք. Ա. 7250-ական թուականներուն»:

ՀՌՈՄ

ՊԱՊ ՄԸ՝ ՍԻՆԱԿՈԿԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՅԼ ՄԸ ԶՈՐ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԲԱՒԱՐԱՐ ՉԵՆ ԳՏՆԵՐ

Հռոմ, Քամփօ տի Ֆիօրի, Կիրակի, Ապրիլ 13-ին ժողովուրդը խռնուած է: Պատմական օր մը Հրեաներուն համար, ընդհանրական եկեղեցւոյ պետը՝ Պապը մեծ սինակոկը պիտի գայ, վերջ տալու համար 2000-ամեայ հակահրէութեան Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կողմէ: Վատիկան Բ. արդէն ճամբան բացած էր վերջ տալով աստուածասպան որակումին Հրեաներուն համար:

Հրեայ համայնքին պետն է, որ նախ կ'ընդունէր Պապը, ապա՝ րաբբին Էլիօ Թոաֆ: Աստուածաշունչի կարգ մը սաղմոսներու ընթերցումէն ետք, խօսք կ'առնէ աշխարհականը, այսինքն՝ համայնքապետը, որ մեծարելէ ետք Յովհ. Իգ.ի յիշատակը եւ ուրախութիւնն յայտնելով հանդերձ, եղածը քիչ կը գտնէ: Հարկ է որ քրիստոնեաները քիչ մը աւելի առաջ երթան, այսինքն՝ Իսրայէլի Պետութիւնը ճանչնան: Աւելցա կ'ըսուի, հակառակ անոր որ նախապէս Վատիկան չէշտած էր այցելութեան զուտ կրօնական բնոյթը: Իրմէ վերջ Րաբբին ալ պիտի դնէ նոյն պահանջը եւ չմոռնար նաեւ յիշել Վատիկանի «մեղքերը», պատասխանատուութիւնները, երբ միջին դարուն՝ «հսկէ՛ հարիւր մեթր անդին հրապարակաւ կրակի կը տրուէին օրէնքին գլանները»: Երկար ծանրացած է հրէատեացութեան վրայ:

Պապին առաջին խօսքերը եբրայերէն են՝ Թոքա Րապա (Շատ շնորհակալ եմ) եւ ըստ երեւոյթին չլսելու եկած է բոլոր մեղադրանքները: Հանդիսաւոր կերպով յայտարարած է որ Հրեաները՝ «առանձնաշնորհեալ եղբայրներն են եւ որոշ իմաստով՝ երէց եղբայրները կաթողիկէներուն, անոնք չեն կրնար ամբաստանուիլ որպէս պատասխանատուները Յիսուսի մահուան եւ խտրականութեան կամ աւելի գէշ՝ հալածանքի որեւէ վերաբերում աստուածաբանական որեւէ արդարացում չի կրնար ունենալ»: Յովհ. Պօղոս Բ. դատապարտած է արտաքին ճնշումներու որեւէ փորձ դաւանափոխութիւնները ձեռք ձգելու համար:

Այս այցելութիւնը խիստ կերպով դատապարտած են աւանդապաշտ քահանաները գերպ. Լը Ֆէվրի կողմնակից, որոնք թռուցիկներ ալ ցրուած են Ս. Պետրոս հրապարակը, ուր գրուած է՝ «Պապ, կեցիր այլեւս, մ'երթար Կայիափային»: Թռուցիկը ստորագրուած է՝ «Ս. Պիոս Ժ. քահանայական եղբայրութիւն» եւ կ'ամբաստանէ Պապը որ ձեռք կ'երկարէ «աստուածասպան» Հրեաներուն եւ թէ կրօնքը փոխելու վրայ է: Կ'եզրակացնէ թէ կաթողիկէութիւն եւ Հրէութիւն բացարձակապէս «հակոտնեայ եւ անհաշտ են»:

Ամէն պարագայի մէջ, Իսրայէլ ալ այնքան գոհ չէ, քանի որ պապը ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է Իսրայէլը ճանչնալու մասին: Աւելին, Իսրայէլի երկու մեծ րաբբիներէն մէկը ըսած է «սինակոկներու պապական այցելութիւն մը աւելի գնահատուած կ'ըլլար Բ. Աշխարհամարտին, երբ նացիները 6 միլիոն հրեայ կը ջարդէին»:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՔԱՐՈԶԵՑ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ՊԷՏՔ Է ԶՕՐԱՑՆԵՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ, ԱՊՐԻԼ 24 ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

Ինչպէս յայտարարուած էր առենին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Փարիզ ժամանած էր Ապրիլ 4-ին, անձնական բնոյթ ունեցող այցելութեան մը համար, որ վերջ կը գտնէ Ապրիլ 20-ին: Այս ժամանակամիջոցին, Վազգէն Ա. միակ հրապարակային ելոյթ մը կ'ունենար Կիրակի օր, Ապրիլ 13, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուր քարոզեց, խուռներամ բազմութեան մը առջեւ: Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Եպիսկ. Վազգէն Կաթողիկոսը կ'ողջունէր, փոխանցելով հաւատացեալներուն գոհունակութեան եւ ուրախութեան զգացումները ու կը հրաւիրէր Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր հայրական խօսքը ըսելու:

Վազգէն Կաթողիկոս տալէ ետք իր օրհնութիւնը, չէշտեց թէ հոգեկան բացառիկ գոհունակութեամբ կը յիշէ, որ ուղիղ 30 տարի առաջ իր առաջին այցելութիւնը կը կատարէր Փարիզ, ու նաեւ ապրիլեան Կիրակի մըն էր, որ առաջին անգամ այս նոյն Եկեղեցւոյ Խորանէն, կը բաշխէր իր օրհնութիւնը, թուական մը՝ զոր չի մոռնար: Որքան շուտ անցան տարիները, կ'ըսէր Հայրապետը եւ այնքան դէպքեր ու իրադարձութիւններ պատահեցան այդ շրջանին: Մեր ժողովուրդը աւելի յառաջդիմեց, աւելի կենսունակ դարձաւ: Ապա, անձնական յիշատակ մը կը պատմէր: Արդարեւ, կ'ըսէր Վազգէն Ա. երեսնամեակն է նաեւ իր կրած Փիլոնին, զոր իրեն նուիրած էր, երեսուն տարի առաջ, ծերունի մայրիկ մը՝ վանեցի ու ըսած էր իրեն՝ «Շատ տարիներ օգտագործես»: Ան կ'ապրէր Վասպուրական աշխարհի յիշատակներով ու կը կրկնէր թէ Վանը Փարիզին չէր նմաներ:

Շարունակելով իր խօսքը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը յայտնէր թէ քանի մը օրէն կը վերադառնայ հայրենիք, ուր Ապրիլ 24-ին՝ «Պիտի բարձրանանք Ծիծեռնակաբերդ աղօթելու համար եւ ուխտելու՝ հաւատարիմ մնալ մեր նահատակներուն պատգամին, մէկ սիրտ, մէկ հոգի: Կը խորհիմ թէ այդպէս պիտի ըլլայ նաեւ Սփիւռքի մէջ: Եթէ կայ ոգեկոչում մը որ պէտք է միացնէ՝ Ապրիլ 24-ն է, հապա թէ ոչ ինչո՞վ պիտի կարենանք միանալ»: Ու Վազգէն Կաթողիկոսը կ'աւելցնէր թէ երեք տարեթիւեր կան՝ Վարդանանց, Ապրիլ 24, Սարդարապատ, որոնք առաւելապէս կը զօրացնեն մեր ժողովուրդին ճակատագրի միասնութեան գիտակցութիւնը, յիշելով թէ Սարդարապատի ճակատամարտի օրերուն էր, որ Աւետիս Ահարոնեան ըսած էր՝ վերստին կանգնած ենք մեր ժողովրդի ժանիքաւոր ճակատագրի առաջ՝ ճակատ առ ճակատ:

Այս խօսքերէն ետք, Վազգէն Կաթողիկոս կ'ըսէր թէ պիտի անդրադառնար օրուան կրօնական - աշխարհամարտական - տօնին: Այս բաժինը գրաւոր ըլլալով եւ իր վերջին մասին մէջ՝ քաղաքական բնոյթ ունենալով, կը հրատարակենք առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ՊՐԻԱՆ, Ֆրանսացի դասատուն, որ առեւանգուած էր անցեալ շաբթու արեւմտեան - Պէյրութ, եւ դարձած՝ Ֆրանսացի 9-րդ պատանդը, բաւական տարօրինակ պայմաններու մէջ ազատ արձակուեցաւ: Միակ յստակ կէտը այն էր որ հարկ դարձաւ երախտագիտութիւն յայտնել Դամասկոսի իշխանութեանց, որովհետեւ Սուրիացիներու շնորհիւ է, որ կարելի եղած էր այս ազատ արձակումը: Պրեան Փարիզ վերադարձաւ եւ օդակայանը ընդունուեցաւ Արտաքին նախարարին կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱ կ'ուզէ բնականոն դարձնել իր յարաբերութիւնները Պարսկաստանի հետ: Այս նպատակաւ, միաժամանակ երեք ձեռքեր երկարած են Թեհրանի՝ Միթերան, Շիրաք եւ Շապան - Տէլմաս: Այս լուրին առաջին աղբիւրը՝ Թեհրանն իսկ է, որ սակայն կը յիշեցնէ իր նախապայմանները: Առոնց կարգին՝ Ֆրանսայի կողմէ հատուցումը մէկուկէս միլիառ տոլարի, դադրեցումը օժանդակելու Ֆրանսա հաստատուած ահաբեկչական խմբակներու եւ դադրեցումը նաեւ Իրաքի տրուած օժանդակութեան: Անկախ այս նախապայմաններէն, դրական երեւոյթ մըն է նկատել որ պարսկական իշխանութիւնները լայն արձագանգ կուտան այս նոր իրադարձութեանց: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը երկու պատուիրակներ ղրկած է Թեհրան եւ Արտաքին նախարարն ալ յայտարարած է թէ տրամադիր է անձամբ երթալու եւ իր պաշտօնակիցին հետ տեսնուելու: Պարզ է որ այս նոր սիրաբանութեան փորձերը կապ ունին Պէյրութի Ֆրանսացի պատանդներուն հետ:

ԷՇՐԷՖԻԷԻ մէջ, բազմաթիւ հրադունդեր ինկած են Ուրբաթ վաղ առաւօտեան: Առոնցմէ մէկը ինկած է Սիւսֆիի Ժոզէֆ Ազար շէնքին վրայ, երկու ուրիշներ ալ Վասի Մամարի: Զորս թեթեւ վիրաւորներուն մէջ է Սարգիս Միսաքեան, որ կարգ մը խնամքներէ վերջ հիւանդանոցը, տուն վերադարձած է:

ՇԻՐԱՔ արագընթաց ճամբորդութիւն ըրաւ Շաբաթ օր, նախարարապետի իր առաջին այցելութիւնը տալով Քոթ տ'Իվուառի նախագահին՝ Հուֆուէթ - Պուանեի: Արժանացած է պետական ղեկավարի ընդունելութեան: Խօսած են ափրիկեան հարցերու եւ անշուշտ Չատի մասին:

ՌԷԿԸՆ - ՔԱՏԱՖԻ մթնոլորտը շատ լարուած է, վտանգաւոր նկատուելու աստիճան: Ուաշինկթըն կ'ուզէ որ Եւրոպացիք աւելի վճռական ըլլան Լիբիոյ ղեկավարին նկատմամբ: Եւրոպայի Արտաքին նախարարները Երկուշաբթի օր կը հաւաքուէին Լա Հէ, Իտալիոյ առաջարկին վրայ, ահաբեկչութենէ ծնած ընդհ. կացութիւնը քննելու համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 5-ին եւ 6-ին տեղի ունեցած կարգ մը խաղերու արդիւնքներն էին..

Դինամօ Մ. - Կայրաթ	1 - 1
Դնեպր - Դինամօ Կ.	2 - 2
Ձերնոմորեց - Դինամօ Մինսկ	3 - 0
Դինամօ Թ. - Մետալիստ	2 - 2
Նեֆթչի - Ժալգիրիս	2 - 0

«Արարատ» - «Զէնիթ» խաղը յետաձգուած է Ապրիլ 20-ին:

Ներկայիս «Արարատ» կը գրաւէ դասաւորման 10-րդ տեղը եւ մէկ խաղ պակաս ունի միւս խումբերէն:

ԿԵՑՑԷ՛ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ

Ժամանակ մը, գոյութիւն ունէին հայ ընտանիքներ, որ հակառակ անապատէ բերած իրենց մորմոքին ու ցաւերուն, հակառակ իրենց ցնցումներուն ու մերկութեան, պահած էին Հայու բոյրը: Երկրով կը շնչէին տակաւին եւ բնակավայր կը հոտէին բոլորն ալ: Եփած կերակուրները Արեւելքով կը լեցնէր քունքերը: Մանուկները կը թրվռային հայերէնով: Հայկական փուքլորը կ'ողողէր մթնոլորտը: Մշեցին կը խօսէր իր լեզուն. Խարբերդցին՝ իր բարբառը. Վասպուրականցին՝ յօդեր կլլող հայերէնը. Կիլիկեցին՝ գլորց սորված լեզուն. Պոլսեցին՝ Յ. Պարոնեանի եւ Երուանդ Օտեանի հայերէնը:

Ամէնքն ալ հպարտ էին իրենց գաւառի բարբառով, պարերով, հէքեաթներով: Ատոնք է, որ կը բնորոշէին ու կը պահպանէին իրենց ինքնութիւնը. հայրենակցական կապը. ազգասիրական ոգին: Բրնաշխարհի կարօտը կը պտտցնէին իրենց հետ եւ իրենց կարօտը կը ստանար տառապելական հմայք:

Ժամանակ մը, Թատրոն գոյութիւն ունէր: Շահխաթունի կար. Տրդատ Նշանեան եւ Արտաշէս Գմբէթեան կային: Հանրային եւ մշակութային եռուն կեանք կար: Հոս էին Արշակ Չօպանեան, Շաւարշ Միսաքեան, Գուրգէն Թահմազեան: Հայերէնը՝ թերթի, պարբերականի, հանդէսի, գրականութեան վերածուած, կը մտնէր տուներէ ներս, կը խանդավառէր տարեց ու երիտասարդ: Երէկուան ջարդն ու տառապանքը կը փոխակերպուէր ազգասիրական ու հայրենասիրական զօրեղ կանչի: «Հայաստան», «Կիլիկիա», «Վասպուրական մեր աշխարհ» կը ժայթքէին կուրծքերէ, կը փոխակերպուէին ձգտումի ու խռէալի:

Այդ ձգտումի ու իտէալի հեռանկարով. ազգասիրական այդ մոլեռանդութեամբ ալ Ֆրանսայի հայութիւնը կը դիտէր իր շուրջը. միւս գաղութները կը չափէր իր զգացումներու առատութեամբ՝ ափսոսալու, դատապարտելու համար Ամերիկայի հայ գաղութը, որ կը ձուլուէր, կ'անհետանար տոլարի կանանչութեան դաշտին մէջ:

Անցան տարիներ: Վերիվայրումներ ու նոր տեղաշարժեր կատարուեցան: Ստեղծուեցաւ երէկուան հակապատկերը: Տոլարը դարձաւ միջոց. Փրանքը՝ նպատակ եւ ձգտում: Ֆրանսերէնը դարձաւ մայրենի լեզու: Հայերէնը նահանջեց: Աղօտեցաւ Ֆրասայի հայ գրական կեանքը: Երիտասարդը չի՛ ճանչնար Մեսրոպի գիրերը. մեծ մասամբ հայերէն չի կարդար: Հայերէն խսկ չի՛ մտածեր: Անոր համար դասախօսութիւն ու ասուլիս չեն յատկացուած ազգային գիտելիքներու զարգացման. օդին մէջ նետուած՝ խօսք ու ճառ միայն: Լսարանական հաւաքոյթներ կը կազմակերպուին պարապ աթոռներու առջեւ: Գրական հաւաքոյթներու կը պատասխանեն եօթնէն ութ հոգի եղող կազմակերպիչներ, մինչ երէկուան «այլասեբած» Ամերիկայի Հայութիւնը կը ներկայացնէ տարբեր պատկեր:

Այս հաստատումը՝ երկրէ երկիր ճամբորդող նամակներու հիման վրայ:

Անցեալ տարի, Կլենտէյլէն (Միացեալ - Նահանգներ) խմբագիր մը չէր ծածկեր իր ուրախութիւնը եւ կը գրէր.

- Մասնաւոր կերպով հետաձայն բացուբերթերցող մը ըսելու, որ ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԵՕՔ ԿՐԿԻՆ ՈՒ ԿՐԿԻՆ կը կարդան այնքա՜ն շինիչ ու համով գրութիւնները եւ աւելցուց թէ՝ «Ի՜նչ լաւ գրագէտներ ունինք եւ ի՜նչ փառաւոր ազգ ենք»:

- Ցրեզնոյէն, ուրիշ Հայուհի մը, «բերնին ջուրերը» վազելով խօսեցաւ գրութիւններու մասին:

Անշուշտ, մեծ բան չէին նշանակեր այս քանի մը կարծիքները: Հոս, մենք ալ ունինք իրենց կարդացածը հասկցող լաւ հասարակութիւն, որ իր զգացումներն ու գնահատանքը կը յայտնէ թերթերու ըրած նուիրատուութիւններով, նամակներով, հեռաձայնով: Կան նոյնիսկ, խորովածի սեղան եւ պարահանդէս լեցնող հասարակութիւն: Ուրեմն, բարեկամի գրած նամակը չէր ապացուցաներ թէ՝ հոն աւելի առողջ գետին կար հայութիւն զարգացնելու, քան հոս, եւ, նամակը ընդունեցայ իբրեւ բնական արտայայտութիւնը «մասի վրայ» հաշուող ընթերցողի:

Այս մտածումը յեղաշրջումի ենթարկըւեցաւ, երբ Ուաշինկթընէն ուրիշ բարեկամ մը, հատորներու հեղինակ, ծանրախոհ անձնաւորութիւն մը հաստատեց առաջին նամակին բովանդակութիւնը:

Ցոբելենական սեմինար է տեղի ունեցած եւ Ամերիկայի երիտասարդութիւնը փութացած հոն, պատուած է յոբելեարը: Ան կը գրէ.

- Սիրելիս, հոս՝ Լոս - Անճըլըս, նոր սերունդը կարդում է եւ գիտէ գնահատել: Երիտասարդները կարդում են «ՅԱՌԱՋ» եւ մեր բոլոր ԹԵՐԹԵՐՆ ու ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ:

Գրագէտին այս տողերը կը փաստեն, ուրեմն, որ տարբերութիւն մը կայ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի նոր սերունդի միջեւ: Հայերէն ընթերցանութեան արշաւը սկսած է հոն: Կը կարդան ո՛չ միայն տեղւոյն հայ թերթերն ու պարբերականները, այլեւ օտար երկրէ եկող «Յառաջ»ը: Հոս՝ կարդալ չեն գիտեր եւ սեմինարը կ'ընդունին խօսք արտադրող «աշխատանոց»:

Ի տես այս երեւոյթէն, ամենայն անկեղծութեամբ կ'ողջունենք մենք Ատլանտեանի միւս ափի մեր հայրենակիցը եւ կը կոչենք. «Կեցցէ՛ Ամերիկայի հայ երիտասարդը»:

Մեր գաղութի համար արհամարհանք չկայ այս տողերուն մէջ. այլ ցաւ մը միայն: Եթէ Ֆրանսայի հայ թերթերը կը շարունակեն լոյս տեսնել կանոնաւորաբար, կը նշանակէ թէ չի՛ նուազիր կարդացողի եւ վճարողի թիւը, բայց դառնութիւնը կա՛յ ու կը մնայ: Ինչո՞ւ Ամերիկայի հայ երիտասարդին նման, Ֆրանսայի նոր սերունդն ալ հայերէն չսորվի, չկարդայ, չգնահատէ, չհարստացնէ հայ կեանքը, որ համարձակ եւ ամբողջ սրտով աղաղակենք նոյնպէս՝ «Կեցցէ՛ Ֆրանսայի հայ երիտասարդը»:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ՆԱԽԱԵՂԵՌՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

ԽՄԲ. - Պուրճ Համուտի Աֆրիկեան կեդրոնի «Տոքթ. Ատուր Գապագեան» սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, դասախօսութիւն մը տուած է խաչիկ Տէտէեան՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ, նախաեղեռնեան շրջանին» նիւթին շուրջ: Փաստերու եւ վկայութիւններու հիման վրայ դասախօսը հաստատած է, թէ Լիբանանի մէջ Հայերու ներկայութիւնը կը սկսի հնագոյն դարերէն, նոյնիսկ նախաքրիստոնէական շրջանէն: Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Մարտ 19-ի թիւէն քաղելով կուտանք յիշեալ դասախօսութեան ամփոփումը:

×

Նախաեղեռնեան շրջանի Հայերու Լիբանան գաղթը կարելի է բաժնել գլխաւոր երեք շրջաններու: Ա. շրջանը կ'ընդգրկէ հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ 1700-ական թուականները, Բ. շրջանը՝ 1700-ական թուականներէն մինչեւ 1895 թուականը, եւ Գ. շրջանը 1895 - 1915:

Լիբանանի տարածքին վրայ հայկական հնագոյն գաղթավայրերու վերաբերեալ տեղեկութիւններ ընդհանրապէս չկան: Նկատի ունենալով որ Լիբանան ու Սուրիա, ընդհանրապէս Հայաստանի ու մասնաւորաբար Կիլիկիոյ, կից երկիրներ եղած են, Հայեր միշտ ալ եկած են առեւտրական, քաղաքական, կրօնական ու յետագային ալ ուսման պատճառներով: Հռովմէացի պատմիչներու համաձայն, Ք. Ա. 4-րդ - 3-րդ դարերուն, հայ առեւտրականները Սայտայի ու Սուրի շուկաները բերած են Հայաստանի գինին, մրգեղէնը, անտառանիւթը, որդան կարմիրը եւ այլ ապրանքներ: Թրիփոլին, Սայտան ու Սուրը իբրեւ Միջերկրականի նայող քաղաքներ առեւտրական մեծ դեր խաղացած են դարերու ընթացքին: Հայերու Լիբանան գլխաւոր մուտքը սկսած է Մեծն Տիգրանի օրով, որ 73 թուականին իրեն ենթարկեց Սուրիան (Ասորիքը), Լիբանանը, Պաղեստինը տեղացի բնակիչներուն իսկ փափաքով, եւ զգալի թիւով Հայեր բնակեցուց Ասորիք եւ Փիւնիկէ: Կոստանդիանոս կայսեր կողմէ Քրիստոնէութեան ճանաչման հետ, մեծ թիւով ուխտաւորներ եկան Երուսաղէմը տեսնելու, իրենց կարգին Հայեր և հասան Երուսաղէմ, առաւելաբար Լիբանանի ծովեզերեայ ճամբով: Մեծ թիւով ուխտաւորներ հաստատուեցան Երուսաղէմ եւ հիմնեցին վանքեր ու եկեղեցիներ: Արաբական արշաւանքներու հետեւանքով, մեծ թիւով Հայեր բռնի գաղթեցին դէպի Ասորիք, Կիլիկիա, բայց Բիւզանդական վերատիրացումով այս շրջաններուն, ըզգալի թիւով Հայեր հաստատուեցան Բիւզանդական իշխանութեան ենթակայ սահմաններուն մէջ, կարեւոր պաշտօններ ըստանձնելով: 11-րդ դարէն սկսեալ, Սելճուքեան արշաւանքներու ժամանակ, Հայաստանէն հազարաւոր Հայեր գաղթած են Կիլիկիա, Ասորիք եւ մասամբ ալ Լիբանան: Իսկ Խաչակիրներու արշաւանքին հետ, մեծ թիւով Հայեր կուգան հաստատուելու այս շրջանները, մասնաւորաբար Թրիփոլի քաղաքը, որ կարեւոր քաղաք մըն էր զինուորական ու առեւտրական նըկատումներով: Սայտայի, Սուրի, Թրիփոլիի ու Պէյրութի առեւտրական կարեւորութիւնը դարձեալ կը հիմնաւորուի: Հայեր, կեդրոնական Ասիայէն ապրանքներ կը փոխադրեն Եւրոպայի քաղաքներ, այս նաւահանգիստներու ճամբով, որով կարեւոր թիւով Հայեր կայք կը հաստատեն իրենց ընտանիքներով այս քաղաքներուն մէջ:

Մեմլուքներու արշաւանքը դէպի Կիլիկիա, եւ Հայկական Պետութեան կործանումէն ետք, ստուար թիւով Հայեր ապաստան կը գտնեն Լիբանանի գիւղերն ու լեռնային շրջանները: Լիբանան կըղզիացած ըլլալով իր շրջապատէն, զանգուածային գաղթեր չէ տեսած, ինչպէս է պարագան Սուրիոյ, այլեւ, բնտանեկան ու անհատական բնոյթ ստացած է: Սկզբնական շրջանին այս գաղթերը ուղղուած էին առաւելաբար հիւսիսային - Լիբանանի եւ Քէսրուանի շրջանը: Թրիփոլի, Զղարթա, էհտէն, Ճիւնի եւ Ղազիրի շրջանները ու գիւղերը ընդունեցան բաւական թիւով հայ գաղթականներ, որոնք սակայն, ժամանակի ընթացքին մեծ մասամբ ձուլուեցան տեղացի քրիստոնեայ բնակչութեան մէջ: Մինչեւ 17-րդ դար, ոչ մէկ խօսք Հայերու ուրիշ գաղթերու դէպի Լիբանան:

1700-ական թուականներուն է միայն որ հիմը կը դրուի լիբանահայ գաղութին: Այս շրջանին մասին ունինք պատմական տուեալներ ու գրաւոր փաստեր: Այս թըւականներէն սկսեալ, մասնաւորաբար էմիր Ֆախր էտ Տինի (1590 - 1635) իշխանութեան գալէն ետք, Լիբանան իբրեւ քրիստոնեայ միջավայր, դարձաւ քրիստոնեաները հրապուրող եւ ապաստան ըլլալու երկիր մը: Ֆախր էտ Տինի՝ Սայտայի, Պէյրութի ու լեռնային Լիբանանի իր շրջաններուն կցումով ու եւրոպական Պետութեանց բացուելու անոր քաղաքականութիւնը նպաստեց այս իրավիճակին: Ապստամբելով Օսմանեան կառավարութեան դէմ, ան Եւրոպայի ուշադրութիւնը հրաւիրեց իր վրայ եւ կրցաւ ապահովել անոնց օժանդակութիւնը: Բան մը՝ որ ստիպեց Օսմանեան կառավարութիւնը որ ճանչնայ իր կիսանկախ դրութիւնը: Ֆախր էտ Տինի եւ Շեհապի ընտանիքի տիրակալութիւնը քաջալերեց քրիստոնեայ գաղթականները որ հաստատուին Լիբանանի մէջ:

Մինչ այդ, 17-րդ դարու լուսաւորչական - կաթոլիկ պայքարը կը մղէ որ մեծ թիւով կաթոլիկէ Հայեր գաղթեն դէպի քրիստոնեայ Լիբանան, ուր կը գտնեն քրիստոնեայ աւատապետներուն հիւրընկալութիւնը: Վերջինները (մասնաւորաբար Խազէն ընտանիքը) ձգտելով իրենց կիսանկախ իշխանութեան ամրապնդման, ապաստան ու հող կուտային Օսմանեան լուծի տակ քաղաքական ու կրօնա - դաւանական հալածանքի ենթարկուող քրիստոնեաներուն: 1749-ին կը հիմնուի Զմմառու վանքը, բան մը որ հայ ժողովուրդի ուշադրութեան առարկան կը դարձնէ Լիբանանը: Ինչպէս նախորդ շրջանին, այս շրջանին ալ Հայը Լիբանան եկած է իբրեւ քրիստոնեայ, իբրեւ հալածեալ եւ կրօնական նկատառումներով, որովհետեւ ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնէր իր եւ տեղացիին միջեւ եւ շուտով կորսնցուց իր ինքնութիւնը եւ ձուլուեցաւ անոր մէջ:

Այս շրջանին, Հայ ժողովուրդը Լիբանանի ու արաբական աշխարհին տուաւ ... կանաւոր դէմքեր:

Նոր ժամանակներու լիբանահայ գաղութի վիճակը եղած է աւելի անմխիթ... 18-րդ դարուն. Զմմառի մէջ գրուած ձեռագիրի մը յիշատակարանը լիբանահ... գաղթօճախներուն մասին կը պարզէ ... խեղճուկ բեկորներ մնացած են նախկի... տուարաթիւ հայ գաղթավայրերէն: Յիշատակագիրը կը նշէ որ Լիբանա... լեռներուն վրայ կայ փոքրաթիւ հ... բնակչութիւն, որ ցրուած է Զուք Մ... յէլի, Ղազիրի, Ճիւնիի, Զղարթայի ... Տէյր Էլ Քամարի մէջ: Աւելին, յիշատա... կարանը կը յիշէ որ մեծ թիւով հ... ընտանիքներ ձուլուեր են մարոնիներ... մէջ: Ան Պըշարիի մէջ մատնացոյց կ'ը... 15 վանք, որոնք ժամանակին կը պատ... կանէին Հայերուն, եւ որոնց վրայ կան... են հայկական արձանագրութիւններ: Պ... շարիի Հասուն գիւղը կոչած են իր... տոհմանունով «Պէյթ Արմէնի»: Նոյն յի... շատակագրին համաձայն, 1683 - 16.. թուականներուն, Սխաէն Լիբանան եկա... է մօտ հազար հոգիէ բաղկացած գա... թականութիւն մը, որուն ղեկավարն է ... գած Ազարիա Ղարիպ անունով անձնա... ւորութիւն մը: Այս գաղթականութեան ... կատագիրը եւս մեզի յայտնի չէ: Հայկա... կան ծագում ունին մինչեւ օրս գոյատ... ւող Պէյթ - Արմէնի, Պէյթ - Պէթ... Պէյթ - Զուէյն, Պէյթ - Մուրատ եւ այ... յայտնի գերդաստանները:

1840 - 60 թ. ահւրգի - մարոնի պայք... րին ու արիւնալի դէպքերուն հետեւան... քով, Օսմանեան կառավարութիւնը կ... փորձէ իրեն ենթարկել Լիբանանը, ... կայն Ֆրանսական կառավարութեան մի... ջամտութիւնը կը ստիպէ զինք որ ընդու... նի Լիբանանի ինքնավար վիճակի պահպա... նումը: Այսպիսով, կը սկսի Մութասա... րիֆներու շրջանը, որ կը տեւէ մինչ... Համաշխարհային առաջին պատերազմը: Ութ կառավարիչներէն երկուքը Հայ էին: Առաջինը՝ Կարապետ Արթին Տաու... փաշա (1861 - 1868) եւ վերջինը՝ Յով... հաննէս Գույումճեան փաշա (1912-1915). Տաուտ փաշայի օրով, մեծ թիւով Հայ... եկան հաստատուելու Լիբանան: Մեծա... պէս քաջալերելով Հայերու Լիբանանի մ... հաստատուիլը, քննադատութեան ալի... մը կը բարձրանայ իր դէմ, այն ամբաս... տանութեամբ՝ որ կը ձգտի «Հայկակա... Պետութեան» մը հիմնումին: Ճիշդ թ... սխալ, յստակ է անոր իշխանութիւնը և... մեծ համբաւը մղեց շատ մը Հայեր որ հաս... տատուին Լիբանանի մէջ: Այս գծով Պէյրութ քաղաքի առեւտրական հանգա... մանքը եւ անոր ստացած միջազգային կա... րեւորութիւնը, մեծ դեր խաղացին առեւ... տրական Հայերու այս շրջանին մէջ հաստատման:

1895-ի Զէյթունի ջարդերէն ու Համիդ... եան հայաջինջ դէպքերէն ետք, ապա 1909-ի Ադանայի ջարդերը մղեցին մեծ թիւով Հայեր, որ գաղթեն դէպի ար... շրջանները: Եթէ մինչեւ այս թուականը գաղթողները առաւելաբար կաթողիկէ Հայեր էին, այդ դէպքերէն ետք, մեծ թիւով լուսաւորչական Հայեր եկան, ար... նգամ քաղաքական նկատումներով: Ե... թէ Ա. եւ Բ. շրջաններուն, քրիստոնեայ Հայը ոչ մէկ տարբերութիւն դրաւ իր եւ տեղացիին միջեւ, Գ. շրջանին Հայը եղա... իբրեւ քաղաքական հալածական ... փորձեց պահել իր ինքնութիւնը ու ... տեղծել ազգային հաստատութիւններ:

Սուրիական բողոքական համալսարան (Ներկայիս Պէյրութի Ամերիկեան համա... լսարան) եւ Ս. Յովսէփ համալսարան... հիմնադրութենէն ետք, Պէյրութ դարձա... բարձրագոյն ուսման կարեւոր կեդրոն մը, ինչ որ մեծ թիւով ուսանողներ... թոյլ տուաւ Պէյրութ գալ մասնագի... տական ուսման հետեւելու: 1885-էն 1918, 226 հայ ուսանողներ աւարտեցին Ամե... րիկեան համալսարանը, մասնագիտանա... լով առաւելաբար դեղագործութեան, բ... ժշկութեան ու հիւանդապահութեան ճիւ... ղերուն մէջ: 1881-էն 1915, 89 հայ ու... սանողներ աւարտեցին Ս. Յովսէփ հա... մալսարանը, մասնագիտանալով դեղա... գործութեան ու Աստուածաբանութեան ճիւղերուն մէջ: Կ'արժէ յիշել որ կարեւոր թիւով Հայեր բարձր պաշտօններու տի... րացան Լիբանանի, Սուրիոյ ու այլ քա... ղաքներու մէջ:

Լաւ Հայու ու տիպար քաղաքացիի իր վարկով, երրորդ շրջանի հայ գաղթակա... նութիւնը, գոյատեւող հայ բնակչու... թեան հետ միասին, կրցան տեղացի ժո... ղովուրդին համակրանքն ու սէրը շահի... պարգայ մը՝ որ մեծ դեր խաղաց 1915-ի ջարդերէն ճողոպրած Հայութիւնը Լիբա... նանի մէջ ընկալելու:

«ՈԶՆԻ»Ի ԷՋԵՐԷՆ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԵԱՆ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—×—

- Քաղաքացի Օնէս, բա քո խեղճ ծնողների մասին չէի՞ր մտածում, երբ Թալանում էիր ուրիշի բնակարանը:
- Մտածէի կը, բշտը իրանց համար յարմար բան չգտայ...:

×

Երախաներ, ինչի՞ մասին է «Շունն ու կատուն»:
- Կատուի աֆերիստութեան (ճարպիկութեան) եւ շան հարիֆութեան (միամտութեան):

×

«Սոյն տեղեկանքը տրւում է կոլտնտեսուհի Սիրուշ Օհանեանին, առ այն, որ նա ունի ութ ոչխար եւ չուկայում իրաւունք ունի վաճառելու իր սեփական դմակը, բուրդը, միսը»:

×

- Լսիր, Օնէսին բանտ տարա՞ն:
- Չէ, բախտը բերեց՝ մեռաւ...

×

- Էդ ինչո՞ւ լոյսերը վառեցին, - ինքնաթիռում հարցնում է մի Երեւանցի Լենինականցուն:
- Հիմի թուճէլ պիտի մտնենք, - պատասխանում է Լենինականցին:

×

- Կարմիր լոյսի տակով անցար, - ասում է տեսուչը Օնէսին:
- Էնքան բարձր էք կախել կարմիր լոյսը, որ չկրցայ վրայով անցնել:

×

- Ի՞նչքան էք մեզ մօտ հիւր մնալու:
- Մինչեւ վռնտէք:
- Էդքան քի՞չ...:

×

- Դու կը ճանչնա՞ս Օնէսին, որ երշիկ կը գողնար եւ կ'ապրէր բանտի դէմը:
- Հա, էնի հմի իր տան դէ՛մը կ'ապրի...:

×

- Ով լրիւ աշխատէ, ես նրա արժանը կը դնեմ:
- Հրնկեր տիրեքթոր, ես ինչը՞ղ աշխատող եմ:
- Կիսատ:
- Դէ իմ էլ կիսանդրին դրէք...:

×

Վարպետ Սիմոնը ընկերներին տուն էր հրաւիրել եւ բոլէն մէկ կանչում էր.
- Շողի՛կ, բե՛ր:
Կինը անընդհատ ուտելիք եւ խմիչք էր բերում:
Երբ քեֆները լաւացան եւ սկսեցին շատախօսել, վարպետը նորից բղաւեց.
Շողիկ, քեզի կ'ըսեմ բեր:
- Ի՞նչ բերեմ, - խեղճացաւ կինը:
- Տղոց վերարկուները բեր...

×

- Ընկէս ուրախ եմ, որ մարզանքից ազատեցին:
- Էդ ի՞նչըղ եղաւ օր:
- Ըշտը բժշկական յանձնաժողովը պարզեց որ երկու ոտս էլ աջ է...:

×

- Եթէ մեր աղջեան չէիր կարող պահել, ինչո՞ւ առար, - դանգատուեցին աղջկայ ծնողները:
- Ի՞նչ անեմ, Թող չառնէի, - հանգիստ պատասխանեց փեսան:

×

- Ի՞նչպէս անցնեմ շան մօտով որ չկծի:
- Շան տեղ մի՛ դիր:

Հաւաքեց՝
ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փ Ո Ւ Պ Է Լ

Էօժէն Ռընէ Փուպէլ (1831 - 1907) նահանգապետ մըն է, որուն անունը փոխանցուած է յաջորդ սերունդներուն: Ան իր հռչակը կը պարտի իր վճռակամութեան, որով կիրարկած է կանոնագրութիւն մը, ճամբաներու մաքրութեան վերաբերեալ: Այս կանոնագրութիւնը կը պարտադրէր շէնքերու բնակիչներուն աղբերը պարպելու համար ունենալ յատուկ դոյլեր ու տուփեր: Այդ շրջանին աղբահաւաք պաշտօնեաներ սայլ մը կը պտտցնէին ու իրենց անցքը կը յայտարարէին փողով մը: Փուպէլ Իզէրի նահանգապետ կը նշանակուի 1872-ին եւ Կրընոպլի փողոցներուն կեղտը տեսնելով կ'ուզէ որ բնակիչները հպատակին նոր կանոնագրութեան: Սակայն իր վարչականներու ծաղրանքին կ'ենթարկուի, որոնք իր յաճախակի բացակայութիւններուն համար զինք կ'անուանեն «անուաւոր նահանգապետը»:

Սակայն Փուպէլ 1873-ին կը մեկնի Իզէրէն. Սէնի նահանգապետ կը նշանակուի 1883ին: Ան կը պարտադրէ բոլոր տանտէրներուն որ իրենց վարձակալներուն տրամադրութեան տակ դնեն մէկ կամ աւելի հասարակաց աղբամաններ:

Եւ տանտէրներու հայթայթած այս աղբամանները շուտով կը մկրտուին յամառ նահանգապետին անունով:

լեռները իբրեւ բուժամիջոց սրտի համար

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

Լեռները պէտք է գործածուին իբրեւ բուժամիջոց սիրտին համար: Այս եզրակացութիւնը արդիւնքն է սրտաբանական հիմնարկի մը փորձագէտներուն ուսումնասիրութեանց:

Ուստի, ինչպէ՞ս լեռները կը բուժեն սիրտը: Սրտաբանները կը պնդեն, որ եթէ անձ մը պարբերաբար երկու կամ երեք քիլոմեթր բարձրութեամբ լեռները մագլցի, սիրտը «կը սորվի» առկալու ֆիզիքական ճնշումին աւելի պատրաստակամօրէն եւ ապահով կերպով: Ամէն մարդու ծանօթ է թէ վատառողջ մարդոց կը յանձնարարուի ֆիզիքական մարզանքներ ընել՝ առողջութիւնը վերականգնելու համար: Նոյնպէս ծանօթ է թէ մեզմէ իւրաքանչիւրին եւս նոյն բանը կը յանձնարարուի: Մենք կա՛մ կը մոռնանք այդ մասին, եւ կամ թոյլ կուտանք որ մեր ծուլութիւնը որոշում կայացնէ մեր փոխարէն:

Արդ, երբ ծովու մակերէսէն մէկ քիլոմեթրէն աւելի բարձր լեռները բարձրանանք, տեւական ճնշումի տակ կը զգանք մենք մեզ: Երբեմն կ'ըսուի թէ լերան համայնքները ամէնէն լաւ բուժամիջոցներն են ծոյլերուն համար: Բայց ասիկա անշուշտ, միայն կատակ մըն է, քանի որ պէտք է բուժել միայն այն հիւանդները, որոնք կը տառապին սրտերակային հիւանդութիւններէ:

Ի՞նչ բանն է որ գիտականներուն թելադրած է «լեռնային բուժումի» գաղափարը:

«Առաջին ակնարկէն ամէն ինչ պարզ կը թուի, կ'ըսէ խորհրդային գիտական մը՝ Մ. Միրախիմով: Շատ մը լեռնային գիւղերու մէջ քննաչափութիւնը ցոյց տըւած է թէ սրտերակային հիւանդութիւնները շատ սահմանափակ են հոն: Բայց ինչո՞ւ: Երկար ժամանակ, ջանք եւ վըճռականութիւն պէտք եղաւ այս հարցումին պատասխան մը տալու համար: Ծանդավառ մարդիկ, որոնք ուսումնասիրած են այս հարցը, ամիսներ շարունակ ապրած են վրանաքեմփերու մէջ այնպիսի բարձրութեան մը վրայ, ուր նոյնիսկ առողջ սիրտերը նկատառելի ճնշումով կը տրոփեն»:

Այսպիսի ոգեւոր անձերէն մէկը նոյնինքն Միրախիմովն է, որ շատ մը լեռնային կածաններ չափած է, նախ քան «սիրտի լեռնային բուժման» տեսակէտը զարգացնելը:

«Ամէն ամիս 320 հիւանդներ ամբողջական դարմանում կը ստանան Քիրքիզիոյ մեր կեդրոնին մէջ: Ասկէ զատ ի գործ կը դնենք նաեւ տարեկան կանխազգուշական ժապաւէնառումներ եւ կը կատարենք հարիւրաւոր բժշկական խորհրդատուութիւններ:

«Ռիմոնթ քոնթրոլի խորհրդատուական կեդրոն մը կայ շրջանին մէջ, որ հեռաձայնի գիծերով ելեկտրօ - քարտիօկրամներ կը ստանայ հանրապետութեան բոլոր մասերու դարմանատուներէն: Անցեալ տարի միայն կեդրոնը ստացաւ 40 հազար քարտիօկրամներ:

Սրտերակային հիւանդութիւններու դէմ պայքարելու արշաւի հեռանկարներուն մասին եղած հարցումին պատասխանելով, ակադեմիկոս Միրախիմով յայտնեց հարիւրամեայ լեռնականի մը մասին, որ չէր գիտեր թէ ուր կը գտնուէր սիրտը, պարզ այն պատճառով որ ամբողջ իր կեանքին ընթացքին սրտի ցաւ չէր ունեցած երբեք:

«Մենք մեր լաւագոյն բժիշկներն ենք, կը պնդէ Միրախիմով: Մեզմէ իւրաքանչիւրը հոգ պէտք է տանի սիրտին, եւ ոչ միայն երբ ան կը զգայ առաջին ազդարարող ծակոցները, այլ ատկէ շատ առաջ: Պէտք է հոգ տանինք մեր սրտերուն՝ երիտասարդական տարիքին իսկ: Եթէ այդպէս ընենք, մեզմէ ոչ ոք պիտի գիտնայ, իր յառաջացած տարիքին իսկ, թէ կուրծքի ո՞ր կողմը կը գտնուի սիրտը...»:

«Ս. Փ.»

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԻՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Աղքատը օձ կերաւ, «քաղցած է» ըսին,
Հարուստը կերաւ, «դարման է» ըսին:

×

Ծանօթ սատանան, անծանօթ հրեշտակէն աւելի վստահելի է:

×

Ծառը արմատներով ուժով է:
Մարդը՝ բարեկամներով:

×

Ծուռ բուխերիկէն ալ մուխը շիտակ կ'ելլէ:

×

Բարեկամիդ հետ քէֆ ըրէ, առեւտուր մի՛ ըներ.
Թշնամիիդ հետ առեւտուր ըրէ՛, քէֆ մի՛ ըներ:

×

Գողցուած օճառը շուտ կը հալի:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

- Վերժին, աղջիկս, քանի օր կ'ընէ դուրս չես ելած: Այսօր ելիր քիչ մը, օդ մը առ...

Բոլորս ալ գլուխ կը շարժէինք, «հարկաւ» կ'ըսէինք, բայց երբեք առանձին չէինք թողուր զինքը: Իրիկունները քովը կը նստէի ու կը պատմէի օրուան անցուդարձերը: Քանի՞ յաճախորդ ունեցայ, քանի՞ ոսկիի ապրանք ծախեցի, ո՞րքան շահեցայ: Նոր ի՞նչպիսի ապրանքներ ապսպրեցի խանութին համար: Կը սիրէր այս նիւթերը: Տղու մը նման կ'ուրախանար երբ կը լսէր յաջող գործի մը մասին: Իսկ ես խնամքով կը պահէի անյաջողները:

Երրորդ տագնապը չուշացաւ: Իրիկուն մըն էր եւ քովը նստած էի: Ցանկարծ աչքիս ծայրովը տեսայ որ գլուխը վար ինկաւ: Բառ չկրցաւ արտասանել: Կը նայէր ինծի, բայց այս անգամ վստահ էի, որ զիս չէր տեսներ այլեւս: Վերջացաւ, ըսի միտքէս, վերջացաւ, պիտի չկարենայ փրկուիլ: Խենթի նման մերթ հեռախօսին կը վազէի, մերթ հօրս քով կուգայի: Բժիշկը ուրիշ հիւանդի մը քովէն պիտի գար ու կ'ուշանար:

Կէս ժամ ետք աչքերը բացաւ, երեսին գոյն եկաւ: Նայուածքները պտըտցնելով քննեց շուրջբոլորը: Ժպտեցաւ: Անսահման ուրախութիւն մը զգացի հոգիիս խորը: Հօրս ձեռքը բռնեցի, շոյեցի, շոյեցի, Աստուծոյ շնորհակալութիւն յայտնեցի:

- Անցաւ, ըսաւ հայրս ծանր ու դանդաղ, հազիւ լսելի, անցաւ ... հաւատացէք, շատ լաւ եմ...:

Տասը վայրկեան ետք, երբ տակաւին բժիշկն անգամ չէր եկած, հայրս յանկարծ ցնցուեցաւ ու իր վերջին շունչը փչեց մեր շուարուն ու տխմար նայուածքներուն տակ: Մահը այնքան անակնկալ եկած էր, որ ան իր դէմքին արտայայտութիւնն անգամ փոխելու ժամանակ չէր գտած: Իր նայուածքը կարծես կը շարունակէր ըսել. «անցաւ, հաւատացէք շատ լաւ եմ...»:

Երբ հասկցայ որ հայրս մեռած էր, սենեակէն դուրս ելայ ու անգամ մըն ալ քովը չգացի: Մինչեւ այսօր կը զղջամ այսպէս շարժած ըլլալուս համար: Չէ՞ր կրնար գոնէ տասը վայրկեան քովը նստիլ, բռնել անոր ձեռքը, քիչ մը պահել ջանալ այն ջերմութիւնը որ պիտի սկսէր խոյս տալ անոր մարմինէն: Չէ՞ր կրնար շոյել մազերը, քանի մը խօսք ընել միտքէս, ուղղակի նայելով անոր հանդարտ դէմքին եւ զայն քանդակելով երեւակայութեանս մէջ ամբողջ մանրամասնութեամբ:

Չկրցայ:

Ննջասենեակ գացի ու անկողին մտայ, պառկեցայ: Նոյնիսկ երբ քահանան ու մեռելակիրները եկան, տեղէս չշարժեցայ: Վերջին ողջերթ մը չմաղթեցի հօրս, երբ ան կը լքէր իր «բոյն»ը: Վերժին զարմացած էր.

- Պիտի չգա՞ս, հարցուց մտահոգութեամբ:

- Ոչ, պատասխանեցի պառկած տեղէս: Դուն գնացէ:

- Անհանգի՞ստ ես, հարցուց Վերժին, կրկին մտահոգ:

- Անհանգիստ չեմ, պատասխանեցի, բայց սիրտ չունիմ: Պիտի չգամ: Տեսնել չեմ ուզեր...:

Քիչ ետք լսեցի որ քահանան կը կարդար: Մարդը կարծես յատկապէս աւելի բարձրաձայն կը կարդար, որպէսզի լսէի պառկած տեղէս: Երեսուն տարի անցաւ վրայէն, բայց քահանային անախորժ ձայնը ականջներուս մէջ է տակաւին: Որովհետեւ շատ լաւ մտիկ ըրի զայն: Ականջներս սրած էի: Ինծի հասնող ձայներու օգնութեամբ աչքերուս առջեւ կը պատկերացնէի ներսի անցուդարձերը, ուղղակի տեսնելու պէս կ'ըլլայի զանոնք, ճիշդ այնպէս ինչպէս հիմա այնքան շատ բան կը տեսնեմ հիւանդանոցի այս սենեակիս մէջ, աչքերս սեւեռած՝ առաստաղի ճերմակութեան:

Երբ վերջացաւ ներսի հրմշտուքը, դըռներուն բացուիլն ու գոցուիլը, ինչ որ ցոյց կուտար որ հայրս մեկնած էր վերջնականապէս, ելայ անկողինէս, լոգարան գացի, ածիլուեցայ: Այդ վայրկեանին Վերժինն ալ ներս գնաց վրան փոխելու, սեւ շրջազգեստ մը փնտռելու, ինչ որ բոլորովին աւելորդ էր, քանի որ այդ վայրկեանին դեռ ոչ ոք լսած էր դէպքը, ոչ ոք կրնար այցելութեան գալ: Իսկ մարդիկ սեւ կը հագուին ... ուրիշներուն համար միայն: Պատուհանին առջեւ նըստայ ու դիտեցի փողոցը: Վերժին սուրճ մը բերաւ, զոր խմեցի շատ ախորժելով:

- Վերջացաւ Վերժին, ըսի:

- Այո, ըսաւ ան գլխովը հաստատելով: Աւելի բան չխօսեցաւ:

Վերժին անշուշտ կարծեց որ հօրս կեանքին ակնարկած էի «վերջացաւ» ըսելով: Բայց ես հօրս կեանքին հետ վերջացող ուրիշ բանի մը ակնարկած էի ... Չփորձեցի բացատրել: Որովհետեւ արդէն պիտի չկարենայի բացատրել: Գըլուխս կռթնցուցի ապակիին ու երկար ժամեր դիտեցի փողոցը: Դիտեցի փողոցին երկու կողմերը շարուած հսկայ շէնքերը, լուսաճաճանչ խանութները, երթեւեկող ինքնաշարժերը: Դիտեցի քաղաքը: Որքան կը սիրէի ես քաղաքը:

(Տար. 12)

Տէր եւ Տիկին Արամ Մոզեան,
Պ. Կարպիս Դանիէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան
եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նիկողոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 11-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը 15·30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Ռիւ Սէն-Ժիւսթ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Արնուվիլի գերեզմանատուն-նը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տիկին Սեւկիւլ Պապիկեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պապիկեան,
զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Պապիկեան,
զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Զապէլ Թօփալեան եւ զաւակը՝
Արամ,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ քեռայրին՝

ՍՈՒՔԻԱՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը առաւօտեան 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական նպատակներու:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 20, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշուի Ս. Էթիէնի եւ շրջանի հայութեան, թէ Մարտ ամսուանէ ի վեր, պատարագներ կը մատուցուին ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակի օրերը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

Սանթուրեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Մարգուանլեան ընտանիք 200 Ֆ., 200 Կապոյտ Խաչին, Այրի Տիկին Առաքելեան 100 Ֆ., 100 Սէն-Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցին, Մարք Աղնաւորեան 200, Տիկին Նազարեան 100 Ֆ.:

Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբին.- Օր. Ժանին Յակոբեան 1000 Ֆ.:

Գավաֆեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր-Մինասեան 100 «Աշխարհ» թերթին, 100 Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Րոպէր Մանուկեան 200 Սէն-Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցին, 200, Տէր եւ Տիկին Ենովք Գրիգորեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սանտըրգեան 100 Ֆ.:

Թէրզիեանի հոգեհանգիստին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ճէրիքեան 100 Ֆ. եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Լուսարարեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 200, Թէրզիեան ընտանիք 200 Հայկական ծերանոցին, Սէն-Ռաֆայէլի, 200 Թիվոլիի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Թէրզիեան 500 Ֆ.:

Օննիկ Վարժապետեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Ժազ Վարժապետեան եւ Մաթիլտ Վարժապետեան 2000 ֆրանք, Պ. Վարուժան Պօզաճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորոս Աթոյեան 200 Ֆ., եւ Տիկին Ալեքսանտր Պապայեան 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գալայճեան 300, Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր-Պօղոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մահտեսեան 200, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 500, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գիւթալեան 100 Ֆ. Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան 200 Ֆ.:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին 500 Ֆ. նուիրած է Պ. Տիգրան Խանթամուրեան իր կնոջ մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի իր սիրելի ընկերուհիին՝ Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ.-

Գազեան ընտանիք 200 Ֆ., Զամարեան ընտանիք 200 Ֆ., Արթիւր Մուրատեան ընտանիք 150 Ֆ., Մահիկեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր-Վարդանեան ընտանիք (Մարսէյլ) 100 Ֆ., Այրի Տիկին Ս. Քէ-չապեան (Սէն-Շամոն) 200 Ֆ., Այրի Տիկին Պետրոս Նալպանտեան 200, Այրի Տիկին Աղաւնի Պարոնեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եւ զաւակները 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գալճեան 100 Ֆ., Տէր-Գալուստեան եղբայրներ 300 Ֆ.:

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին ստացած է Պ. Զարոյեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.- Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան եւ Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան 250-ական Ֆ., Այրի Տիկին Աւիկեանի (ծնեալ՝ Գալուստեան) մահուան առթիւ.- Տիկին Զըլըպազեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան 50 ֆրանք, Տիկին Եավէր եւ զաւակները 500 Ֆ., Պ. Լեւոն Արզումանեան 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կուտիզի եւ զաւակները 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ամանաթեան Մարթէն 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Տէմիրճեան 100 Ֆ.:

Յակոբ Գասայեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սփէնցէր, Մանոյեան ընտանիք, Այրի Տիկին Մխքերեան, Տէր եւ Տիկին Հարունեան 100-ական Ֆ., Օր. Գասայեան 300 Ֆ.:

Այրի Տիկին Մայրենի Գէորգեանի մահուան առթիւ՝ Ժանօ Գէորգեան ընտանիք, Քէօսէյեան Բաթրիք, Քէօսէյեան Սարգիս ընտանիք, Գրիգոր եւ Պաղտասար Նաճարեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աստուր Ճինեան 50 Ֆ.:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի.- Կարապետ Կիրակոսեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ժամագործեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մելիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Խաչիկեան 100 Ֆ., Մալաթիացիներու Ընկերակցութիւն 100, Պ. Սահակ Գըլըճեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճերանեան 100 Ֆ., Հայրապետեան քոյրեր 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Ճերանեան 50 Ֆ., Զաքրուքեան Ընտանիք 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան-Գլօտ Պալթայեան 100 Ֆ., Մինասեան ընտանիք 100 Ֆ., Հ. Մ. Մ. եւ Ժաֆ 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շահէ Էքմէքճեան 50 Ֆ.:

Sօնապետ Պալաքեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչեր 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճերանեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Սէմէրճեան 50 Ֆ., Հայ Բըթրէթներու Ընկերակցութիւն 100, Տէր եւ Տիկին Գեզաչեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ստեփանեան 50 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով
48 - 24 - 46 - 57

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն-Պազիլ:

Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

« FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN »

COMMUNIQUÉ

Suivant testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»
sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer.
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine.
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à LA MALMAISON, 18, rue Louis Tourte 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR, LYON, FRANCE, qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une première attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1986.

Les attributions seront proclamées le samedi 21 juin 1986, en une séance solennelle qui sera tenue à LA MALMAISON.

pour le Conseil d'Administration
de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON
BULLUKIAN

le Président
Professeur Pierre MARION

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Ի ՆՊԱՍՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

«ՍԻՐՏ ԵՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ»

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ՝ ԵՐԿՈՒ ՁԱՅՆՈՎ

ՄԱՏԼԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԷԻ
եւ ՆԱԹԱԼԻ ՔԵՐԵԱՆԻ
կատարողութեամբ

ի պատիւ

ՇԱՒԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ

որ անձնապէս ընտրած է քուականը
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 26
Վարժարանին հանդիսասրահին մէջ,
1, պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Մուտք՝ ժամը 20·30-էն սկսեալ: Դռներու վերջնական փակում՝ ժամը 20·45-ին:

—— Տեղերը սահմանափակ են ——

Ներկայացումին կը յաջորդէ ընդունելութիւն մը:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարան՝ հեռաձայնելով՝ 43 - 81 - 01 - 72 թիւին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — tél. : 43 - 76 - 55 - 89

présente
HAROUTH BEZDJIAN
ՅԱՐՈՒԹ ՊԵԶՃԵԱՆ
à l'occasion de la sortie de son disque

« *REFLETS* »
« *ՑՈԼՔԵՐ* »

adaptation de chants recueillis par le
le R. P. KOMITAS

Rencontre avec et audition
suivies d'une signature

le VENDREDI 18 AVRIL, à 20h45

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է
Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:

Գրադարանի հերթապահութիւն.- Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ապրիլ 20, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, տեղի պիտի ունենայ աշակերտական ելոյթ մը՝ «ՓԱՌԱԲԱՆԱՆՔ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ» ընդհանուր թեմայի շուրջ:

Կը կատարուին արտասանութիւններ հայ զանազան գրողներէ եւ քերթողներէ: Կ'երգուին խմբական պատշաճ երգեր:

Յայտագրի երկրորդ բաժինով, վարժարանին աշակերտները կը ներկայացնեն ֆրանսերէն սքէչներ:

Հասցէ.- Ժան Տամ սրահ,
17 - 21 ռիւ Լէօփոլտ Պելան, Փարիզ 2-րդ, մեթրօ Սանթիէ:

Մուտքը ազատ է:

×

1986 - 1987 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ
ՄՏԱԾԵՑԷՔ
ՁԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
16
MERCREDI
16 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.205 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.205

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՔԱՐՈԶԸ

ՄԱՅԻՍ 28ԷՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29 ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով (Ապրիլ 15) ստորեւ կու տանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին քարոզը, արտասանուած Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 13-ին: Պարզ է, որ այս գրաւոր քարոզին վերջին -քաղաքական- բաժինը չի կրնար կարգ մը խորհրդածութիւններու առիթ չտալ: Հոն կայ յստակ դիրքորոշում մը, ինչ կը վերաբերի հայ Դատին եւ եթէ նոյնիսկ, վերջապէ՛ս, Սարդարապատէն ետք՝ կը նուիրագործուի Մայիս 28-ը, հայ Դատի լուծման համար կ'առաջարկուի -միակ- Նոյեմբերեան ուղի մը: Ի հարկին, կ'անդրադառնանք առանձին:

«Խնդա եւ զուարճացիր, հարսնացեալդ Աստուծոյ եկեղեցի, քանզի զքեզ Տէրն Տեառնց ընտրեաց եւ հաճեցաւ բնակիլ ի քեզ» (շարական)

×

Այսօր Աշխարհամատրան Կիրակին է:

Այսօր մեր Մայր Եկեղեցին կը տօնախմբէ հիմնադրումը եւ կազմաւորումը քրիստոնէական Ընդհանրական սուրբ Եկեղեցւոյն:

Քրիստոսի Եկեղեցւոյ ծնունդը մեծագոյն երեւոյթներէն մին կը հանդիսանայ մարդկութեան պատմութեան հորիզոնին վրայ:

Տիրոջ Յարութեան հրաշքը այն վէմն է, որուն վրայ աներեր կը բարձրանայ ոգեկան կառոյցը Սուրբ Եկեղեցւոյ, որ կը խորհրդանշէ իսկ մարմինը յարուցեալ Աստուածորդւոյն: Այդ ոգեկան կառոյցը հզօրագոյնը եղաւ պատմութեան կառոյցներու մէջ, որ կրցաւ դիմագրաւել ժամանակներու փոթորիկները եւ մնալ յաղթական:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին անբաժան մէկ մասն է քրիստոնէական Ընդհանրական Եկեղեցիին: Ան հիմնուեցաւ ու կազմակերպուեցաւ առաքելական աւանդութեանց վրայ, չորրորդ դարու լուսաբացին, մեծն Գրիգոր Լուսաւորչի սուրբ ձեռքով, Հայոց Հայրապետական Աթոռի հաստատմամբ ի Սուրբ Էջմիածին, Հայաստանի մայրաքաղաք Վաղարշապատի պարիսպներուն տակ, սուրբ գրական Արարատի ստորոտին:

Սուրբ Էջմիածնայ Աթոռով գլխաւորուած Եկեղեցին, հայ ազգի մայր Եկեղեցին է, երէկ, այսօր եւ յաւիտեան:

Հայ Եկեղեցին, Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հարազատ ու վաւերական մէկ պատկերն է, հայ ազգի կեանքի սահմաններուն մէջ:

Հայ Եկեղեցին տիեզերական Եկեղեցին է՝ մարմին եւ հոգի առած Հայոց ոգեկանութեան ստեղծարար ձեւերուն մէջ:

Կը խորհինք թէ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի քրիստոնէական առաքելաշաւիղ Եկեղեցիներու միջեւ կայ ներքին միութիւն մը՝ Քրիստոսով և Քրիստոսի մէջ, տեսակ մը խորհրդաւոր փոխադարձ ներթափանցում, որով ամէն մէկ ինքնագլուխ Եկեղեցւոյ մէջ կայ հարազատ պատկերը ընդհանրական Եկեղեցւոյ: Այսպիսով Ընդհանրական կամ տիեզերական Եկեղեցին, իր իրական եւ ամբողջական գոյառումը կը գտնէ ու կ'արտայայտէ առաքելական ինքնագլուխ ուղղադաւան Եկեղեցիներու ամբողջութեան մէջ: Մեր օրերու էկումենիկ ոգին եւ շարժումը ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ դրսեւորումը եւ ամրապնդումը այդ ամբողջութեան համաքրիստոնէական միութեան եւ եղբայրութեան:

Հայ Եկեղեցին ինքզինք բաժնուած չի զգար Ընդհանրական Եկեղեցիէն, քրիստոնէական քոյր Եկեղեցիներու մեծ ընտանիքէն: Բնական է, կան որոշ դաւանաբանական բանաձեւումներու երանգաւորումներ, կան ծիսական եւ ազգային աւանդութեանց հետ կապուած եւ ժամանակներու հոլովոյթով ձեւաւորուած ինքնուրոյն դրսեւորումներ, սակայն այդ բոլորը ոչ թէ կը բաժնեն, այլ մեզ աւելի կը միացնեն Ընդհանրական Եկեղեցիին, զի այդ բոլոր տարբեր դրսեւորումները, տարբեր երանգաւորումները, հայ ազգի ոգեկանութեան յատուկ արտայայտութեան ձեւերն են, որոնք աւելի կը հաստատեն տիեզերական ճշմարտութիւնը Քրիստոսի Եկեղեցւոյ:

Հայ ազգը Քրիստոսի Աւետարանը ընդունեց ոչ իբրեւ դուրսէն իրեն պարտադրուած ուսմունք, ոչ իբրեւ արտաքին զգեստ, ոչ իբրեւ ընդօրինակող, այլ իբրեւ երկնային պարգեւ մը՝ նաեւ իրեն ուղղակի շնորհուած, ի պատասխան իր սեփական հոգւոյ մեծ սպասումներուն եւ երազանքներուն: Ապացոյց որ Հայոց Եկեղեցին միակն է քրիստոնէական Եկեղեցիներու ընտանիքին մէջ, որ իր հիմնադրումը եւ իր հայրապետական Աթոռի հաստատումը կապած է Միածին Որդւոյ ի Հայաստան էջքի տեսիլքին հետ: Ապացոյց նաեւ այն փաստը, որ հայ ժողովուրդը պատմութեան մէջ առաջինը կը հանդիսանայ քրիստոնէական կրօնը պետական կրօն հռչակող: Պատահական երեւոյթներ չեն ասոնք:

Ահա թէ ինչու, հայ Եկեղեցին իր ծննդեան օրէն մինչեւ այսօր, կայ ու կը մնայ աշխարհամատրան աստուածային կառոյցին մէջ, անբաժան ու աներեր:

Սիրելի հաւատացեալներ, Հայ Եկեղեցւոյ ճակատագիրը կապուած է՝ մէկ կողմէ քրիստոնէական Ընդհանրական Եկեղեցւոյ ճակատագրին հետ եւ միւս կողմէ իր հարազատ սեփական ժողովուրդի ու հայրենիքի ճակատագրին հետ:

Մեր օրերու Ընդհանրական Եկեղեցին, այսինքն քրիստոնեայ Եկեղեցիներու մեծ ընտանիքը, համայն մարդկութեան հետ միասին կը գտնուի աշխարհակործան պատերազմի մը վտանգին առջեւ: Նոյն վտանգին տակ կը գտնուի նաեւ մեր Եկեղեցին, եւ մանաւանդ մեր Եկեղեցին, իր ժողովուրդով եւ իր վերածնած մայր երկրով:

Եւ եթէ հայ եկեղեցւոյ ճակատագիրը անբաժանօրէն կապուած է մէկ կողմէ Ընդհանրական Եկեղեցւոյ եւ միւս կողմէ իր սեփական ժողովուրդի ճակատագրին հետ, ապա պարզ է որ մեր Եկեղեցւոյ, յատկապէս հոգեւորականներուս ուսերուն կը ծանրանայ պատուաբեր լուծը, նուիրական պարտականութիւնը ոչ միայն աղօթելու, այլեւ անյոգնաբեկ գործելու, մարտնչելու վասն պահպանման աշխարհի խաղաղութեան, վասն ընդհանուր, ամբողջական զինաթափման, վասն համբերաշխ աշխարհի մը գոյառման եւ գոյատեւման:

Այս խոհերը կը յաճախեն Մեր միտքը այս տարի մանաւանդ, երբ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը՝ 1986 տարին հռչակած է խաղաղութեան տարի:

Մենք Հայ Եկեղեցի, մենք՝ հայ ազգութիւն, մենք հայ հայրենիք, չենք կամենար որ աշխարհի վրայ տեղի ունենան ցեղասպանութիւններ, նման 1915-ի ցեղասպանութեան, որուն զոհ գնաց հայ ժողովուրդի կէսէն աւելին, Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին վրայ:

Մենք, Հայրապետ Հայոց, կը սպասենք որ արտասահմանի մեր պանդուխտ ժողովուրդը, հայրենարնակ հայութեան կողքին կանգնած, ամէն բանէ վեր դաւանի հայ ազգի ու հայրենիքի ճակատագրի միասնութեան գիտակցութիւնը, գիտակցութիւն որ կրնայ կազմաւորուիլ միմիայն մեր արդի՝ ապրող ու շնչող եւ հասակ նետող հայկական Պետութեան հաստատ ու ապահով հիմքի վրայ: Աղօթող ենք որ ոչ մէկ հայ մարդ դուրս մնայ մեր ազգային ճակատագրի միասնութեան այդ կենսահաստատ գիտակցութենէն: Վասնզի Սարդարապատի հերոսամարտը եւ Մարտ 28-ը կերտողներու իտէալները իրագործուեցան Նոյեմբեր 29-ի ճանապարհով: Վկայ մեր օրերու Հայաստանը իր վիթխարի իրագործումներով, միխիթարութիւնը եւ հպարտանքը համայն հայութեան:

Մենք կը հաւատանք նաեւ որ ինչ որ կը հասկնայ մեր ժողովուրդը հայ դատ ըսելով, հնարաւոր պիտի ըլլայ օր մը իրականացնել նոյն 29 Նոյեմբերեան ճանապարհով: Հեռու մեզմէ հայ դատ հետապնդել՝ հակադրուելով արդի ծաղկած մեր մայր հայրենիքին: Հեռու մեզմէ յոյսեր կապել հնարաւոր պատերազմի մը սանձազերծման հետ, Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ:

Հայոց մայր հայրենիքի եւ հետեւաբար նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ ճակատագրերը կը մնան ամրապէս խարսխուած ազգամիջեան համերաշխ գործակցութեան փրկաբար հրամայականի յաղթանակի վրայ:

«Իսկ այժմիկ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի դուք որ երբեմն հեռաւորքն էիք, մերձաւորք եղերուք արեամբն Քրիստոսի: Զի նա է խաղաղութիւն մեր որ արար զերկոսեան մի ... եւ եկն աւետարանեաց խաղաղութիւն ձեզ հեռաւորաց եւ խաղաղութիւն մերձաւորաց» (Եփես. Բ. 1, 3 - 14, 17): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Ապրիլ 30-էն Մայիս 11, Փարիզի տօնավաճառին կը մասնակցի նաեւ Հայաստան, Խորհրդային Միութեան տաղաւարին մէջ առանձին բաժինով մը: Փորթ տը Վերսայլի մէջ տեղի ունենալիք տօնավաճառին կը մասնակցին մօտ 70 երկիրներ: Խորհ. Միութիւնը տասը տարուան ընդմիջումէ մը ետք է, որ այս տարի կը մասնակցի անոր, գրաւելով 1200 քառակուսի մեթր տարածութիւն մը, որուն մէկ երրորդը յատկացուած է Հայաստանի:

Հայկական տաղաւարին մէջ կը ցուցադրուին Հայաստանի շուրջ 30 ձեռնարկութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցած աւելի քան 500 ցուցանմոյշներ՝ ձեռագործ գորգեր, շինանիւթերու արդիւնաբերութեան արտադրած ապրանքներ, բիւրեղապակեայ իրեր եւայլն: Ուշադրութիւն կը գրաւէ շրջապատի աղտոտութեան դէմ պայքարի միջոցը ցոյց տուող սարքաւորումներու մանրակերտը:

Տօնավաճառի ընթացքին հայկական տաղաւարին մէջ հանդէս կուգան արուեստագէտներ, մեկնաբանելով հայկական ժողովրդական եւ ճագի երգեր. շարժանկարի սրահին մէջ կը ցուցադրուին Հայաստանի մասին խօսող ժապաւէններ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄ ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ ԵՒ ՊԵՆԿԱԶԻԻ ՎՐԱՅ

ԶՈՀԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐ

ՔԱՏԱՖԻ ՎՐԷԺԻ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ

—×—

Երեքշաբթի առաւօտեան փարիզեան օրաթերթերը չէին կրցած հասցնել լուրը, քանի որ Ֆրանսական ժամով առաւօտեան 2-ին էր, որ ամերիկեան 34 ռմբաձիգ օդանաւեր ռումբեր կը տեղացնէին Լիբիոյ մայրաքաղաքին եւ Պենկազիի վրայ:

Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, զոհեր կան եւ մեծ են նիւթական վնասները: Թէեւ ամերիկեան աղբիւրները կը հաստատեն որ միայն ռազմագիտական վայրեր ռմբակոծած են, կը թուի որ հոս - հոն ալ ռումբեր ինկած են եւ քովի զարնուած շէնքի մը պատճառաւ, վնասներ կրած է նաեւ ֆրանսական դեսպանատունը: Քատաֆիի կեդրոնատեղին ու բնակավայրն ալ թիրախ եղած են ամերիկեան ռումբերուն, ինչպէս նաեւ ահաբեկչական կայաններ: Ռեկըն ճշդած է թէ այս գործողութիւնները կատարուած են ունենալէ ետք այն անժխտելի փաստերը, որ Լիբիա պատասխանատու է հակամերիկեան ահաբեկումներուն, ի մասնաւորի արեւմտեան - Պերլինի սալարանի մը դէմ, վերջերս: Ամերիկեան օդանաւերը օգտագործած են բրիտանական կայաններ իբրեւ մեկնակէտ, մինչ Ֆրանսա եւ արեւմտեան - Գերմանիա բացաձակապէս արգիլած են իրենց երկնային սահմաններուն օգտագործումը:

Գալով Քատաֆիի, վրէժ, վրէժ կը պոռայ, կոչ ընելով բոլոր արաբ երկիրներուն միաճակատ հաշիւը մաքրել Ամերիկացիներուն:

Կը թուի սակայն թէ բոլոր Արաբներն ալ այնքան դժգոհ չեն Քատաֆիի տրըւած այս «դաս»էն: Դաս մը, զոր անմիջական կը նկատէին դէտերը եւ լրագրողներ:

Հարցումը հիմա պարզ է՝ ի՞նչ պիտի պատահի: Հարկ է՞ մտահոգուիլ ծանր փոխ - վրէժէ մը, թէ Քատաֆի պիտի հանդարտի շրջան մը: Այս հարցումին պատասխանը Տրիպոլիսէն աւելի, հարկ է փնտռել Դամասկոս եւ Մոսկուա:

×

ԿԻՆ ՄԸ ՄԵՌԱՒ՝

ԳՐԱԳԷՏ, ԿՆԱՊԱՇՏՊԱՆ, ՍԱՐԹՐԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ

ՍԻՄՈՆՆ ՏԸ ՊՕՎՈՒԱՐ

Փարիզի Քոշէն հիւանդանոցին մէջ, Չրապալարի մը հետեւանքով, 78 տարեկանին, մեռաւ Սիմոնն տը Պօվուար: Մեծ դէմք մը Ֆրանսայի ժամանակակից գրականութեան, «զինուորեալ» պաշտպան կնոջ դատին, գոյութենապաշտութեան մէջ իր դերն ունեցած, Սարթրի կեանքի ընկե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅՎԱԶԻ ՂԱՓԱՆՑԵԱՆ

Ռ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Գրիգոր Ա. Ղափանցեանը արեւմտահայ լեզուաբանութեան մեծ դէմքերէն մէկն է: Մօտ 40 տարիներու իր գիտական - լեզուաբանական գործունէութեան արդիւնքն են շարք մը գիտական մեծարժէք ուսումնասիրութիւններ: Անոնք այսօր եւս արժէքաւոր են, ոչ միայն լեզուաբանութեան, այլ նաեւ հայ պատմագիտութեան համար:

Գրիգոր Ա. Ղափանցեան ծնած է 1887 Փետրուար 16 (29-ին) Աշտարակ գիւղը: Նախնական ուսումը ստանալէ ետք հոն, 1899-ին մեկնած է Բեզրոկրատ: 1908-ին աւարտելով արական գիմնազիան անցած է Պետերբուրգի համալսարանին արեւել - եան ճիւղին հայ - վրացական բանասիրութեան բաժինը. հոս աշակերտած է ծանօթ գիտնականներու, 1913-ին աւարտած է համալսարանը:

Վերադառնալով Հայաստան, Գրիգոր Ղափանցեան լեզուաբանական նիւթեր կը դասաւանդէ Էջմիածնի ճեմարանին մէջ. հոն է նաեւ որ կը սկսի իր գիտական գործունէութիւնը. 1914 թուականին իսկ կը հրատարակէ իր առաջին ուսումնասիրութիւնները «Արարատ» հանդէսին մէջ: Մինչեւ 1917 նոյն հանդէսին մէջ լոյս տեսած իր յօդուածները ուշագրաւ են անով, որ կը նախանշեն երիտասարդ մասնագէտին յետագայ գործունէութեան հիմնական ուղղութիւնները. այսինքն՝ ընդհանուր լեզուաբանութիւն եւ Հայոց լեզուի պատմութեան հնագոյն շրջան, հայերէնի առնչութիւնները կովկասեան եւ Փոքր Ասիական լեզուներուն հետ: Սակայն առիթը չունենար հանգիստ կերպով շարունակելու մանկավարժական ու գիտական իր գործունէութիւնը: Առաջին աշխարհամարտի ծանր պայմաններուն մէջ Էջմիածնի ճեմարանը կը դադրի գործելէ ու Ղափանցեան կ'անցնի Երեւան:

1920-ին կը հիմնուի Երեւանի համալսարանը եւ Գրիգոր Ղափանցեան կը հրաւիրուի հոն, որպէս ընդհ. լեզուաբանութեան եւ լեզուաբանական այլ նիւթերու դասախօս: 20-ական թուականներուն ան գործօն մասնակցութիւն ունեցած է ուղղագրութեան փոփոխութեան գործին, յետոյ Հ. Աճառեանի, Ս. Մալխասեանի եւ Ա. Խաչատրեանի հետ կազմած է ուղղագրական փոփոխութեան առաջարկներու համագրական ազիւսակը եւայլն: Համալսարանը ընդհանուր լեզուաբանութեան ամպիոն ստեղծուելու օրէն Գրիգոր Ղափանցեան դարձաւ անոր վարիչը եւ ղեկավարեց զայն մինչեւ 1953: 1943-ին ստեղծուեցաւ նաեւ Ն. Մառի անունով կոչուած գիտական բաժին (պատմաբանասիրական), որու ղեկավարութիւնը եւս յանձնուեցաւ իրեն: 1930-ին իրեն տրուեցաւ համալսարանի փրոֆէսէօրի տիտղոս: 1943-ին երբ հիմնուեցաւ գիտութիւններու ակադեմիան, ընտրուեցաւ հիմնադիր անդամ եւ ղեկավարեց հասարակական գիտութիւններու բաժինը, որպէս ակադեմիկոս քարտուղար: 1950-ին Ղափանցեան դարձաւ Գիտական ակադեմիայի լեզուի ինստիտուտի տնօրէն եւ այդ պաշտօնը վարեց մինչեւ իր մահը՝ 1957:

×

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումէն ետք Ղափանցեան ձեռնամուխ եղած է մարքսական լեզուաբանութիւն ստեղծելու. ընագաւառ մը, ուր արդէն կային բազմաթիւ հոսանքներ: 1920-ական թուականներու կէսէն սկսեալ այս մարզին մէջ հետզհետէ գերիշխող դարձաւ Ն. Մառի լեզուաբանական ուսմունքը, որ կոչուեցաւ «լեզուի նոր ուսմունք»: Նախորդ շրջաններուն, Մառ կը քննադատէր հնդեւրոպական լեզուաբանութիւնը, միակողմանի եւ սահմանափակ նկատելով. թէեւ կ'ընդունէր լեզուներու ցեղակցութեան տեսութիւնը եւ կը ձգտէր ապացուցանելու կովկասեան լեզուներու, իր յորջորջումով՝ «յաբէթական լեզուներ»ու ծագումնաբանական միասնութիւնը: Մառի այս շրջանի տեսութիւնը կը կոչուի «յաբէթաբանութիւն»:

Գրիգոր Ղափանցեան որ աշակերտած էր Մառին, խորացուցած անոր յաբէթական լեզուներու տեսութիւնը 20-ական թուականներուն, անշուշտ պէտք էր խորապէս ուսումնասիրէր անոր լեզուաբանական ուսմունքը:

Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ետք հրատարակուած իր առաջին յօդուածին մէջ Գ. Ղափանցեան կը քննէր Մառի «յաբէթական լեզուաբանութիւն»ը: Քանի մը դիտողութիւններով հանդերձ յօդուածը կը գնահատէր Մառի մինչեւ 1923 ունեցած աշխատութիւնները: Յատկանշական է սակայն որ Գրիգոր Ղափանցեան 1927-ին հրատարակելով այդ ուսումնասիրութիւնը, չէ անդրադարձած Մառի «լեզուի նոր ուսմունք» աշխատութեան որ լոյս տեսած էր արդէն: Այս անտեսումը ոչ պատահական էր եւ ոչ ալ անտեղեակութեան հետեւանք. Ղափանցեան այս կեցուածքով կը յայտնէր թէ կը մերժէր «լեզուի նոր ուսմունք»ը:

Ղափանցեան տեսական լեզուաբանութեան մարզին մէջ իր հետազօտութիւնները ամփոփեց 1939-ին հրատարակուած «ընդհանուր լեզուաբանութիւն» հատորին մէջ, որ այդ շրջանին ոչ միայն Հայաստանի, այլ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ նշանակելի երեւոյթ մըն էր,

... Ղափանցեանի գիտական հետազօտութիւնները ընթացած են մէկ կողմէ տեսական լեզուաբանութեան հարցերու, միւս կողմէ հայերէնի նախապատմութեան ու անոր առնչուած հին մեռած լեզուներու (ուրարտերէնի, խեթերէնի, խուռիերէնի եւայլն) եւ կովկասեան լեզուներու ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ:

Ան հրատարակած է շարք մը աշխատութիւններ, ուր կը քննէ ուրարտերէնի եւ հայերէնի, հայերէնի ու խեթերէնի, հայերէնի ու կովկասեան եւ հնդեւրոպական լեզուներու «ծագումնաբանական» ընդհանրութիւնները: Այս կարգի ուսումնասիրութիւններէն ամէնէն կարեւորներն են «Ուրարտուի պատմութիւնը», «Հայաստան՝ Հայերի Բնօրրան», «Հայոց լեզուի պատմութիւն»ը:

Ղափանցեան կ'ընդունի լեզուներու խաչաւորման տեսութիւնը: Անոր կարծիքով, եթէ երկու լեզուներու միջեւ կան լեզուական ընդհանրութիւններ, որոնք գոյացած են տեւեալ ժողովուրդին կազմաւորումէն, հետեւաբար էթնիկական լեզուի գոյացումէն առաջ, ուրեմն այդ լեզուները խաչաւորուած լեզուներ են: Այս սկզբունքով ան կը գտնէ թէ հայերէնը ցեղակից է մէկ կողմէ խեթական լեզուներուն, միւս կողմէ՝ կովկասեան լեզուներու եւ ուրարտերէնի, եւ վերջապէս երրորդ կողմէ մը, հնդեւրոպական լեզուներուն: Ահա թէ ինչպէս ընդհանրացում եւ ամփոփում իր այդ ուսումնասիրութիւններուն, ինչ կը գրէ ան. - «Հայոց լեզուն դուրս է եկել փոքր-ասիական լեզուական ենթաշերտից, նախնական գոյութեամբ, ուր որ խեթական, խուռա - ուրարտական ու վրացական էթնիկական աշխարհի ու լեզուների միջեւ: Իսկ հայերէնի հնդեւրոպական շերտը, որ առաջ է եկել առաւելապէս գուցէ Կիմերա - սկիւթական, կելտական, աՓէական (յունական) ներխուժումների հետեւանքով, կողմնակի, թէեւ կարեւոր, ծագումնաբանական ներդրում է, որ, ի հարկէ, չի բացառում նաեւ ուրիշ Հնդեւրոպացիների (արխացիների, փռիւգացիների եւայլն) ազդեցութիւնը»:

Ղափանցեան լեզուներու խաչաւորման տեսութիւնը, պատմահասարակական հիմերով հետեւեալ ձեւով կը ջանայ հիմնաւորել. «տոհմացեղային հասարակարգին մէջ եւ մօտաւոր քանակով եւ մշակոյթով ցեղեր կը խաչաւորեն, եւ անոնց տարբեր լեզուները իրենց ընդհանուր կառոյցով շատ ալ չեն հակասեր իրարու, եւ թէպէտ ազգակից չեն, կարելի է որ տեղի ունենայ ցեղային տարբեր լեզուներու խաչաւորում, իրենց թէ՛ բառամըթերքով եւ թէ քերականական տարրերով. Հայոց լեզուի կազմութիւնը զգալի կերպով նման պրոցէսի մը (կամ պրոցէս - ները) հետեւանք է, քանի որ ան կ'արտայայտէ հայ ժողովուրդի ցեղային շրջանի մօտ հազարամեայ պատմութիւնը՝ սկսած Հայասայի «Հայ» ցեղերու պատմական ժամանակէն (1400 - 1500 տարի առաջ) եւ վերջացնելով Արտաշէս եւ Զարեհ թագաւորներու (երրորդ դարու վերջը կամ երկրորդ դարու սկիզբը) ժամանակաշրջանը, երբ արդէն Մեծ Հայքի (մօտաւորապէս նախկին Ուրարտուի) տարածքին վրայ կազմուած էր նոր տիպի հայերէն մը, որ բոլորովին հասկնալի էր, ինչպէս կը շեշտէ յոյն հռչակաւոր աշխարհագէտ Ստրաբոն»:

Գրիգոր Ղափանցեանի աշխատութիւնները, որոնք հիմնուած են բազմակողմանի քննութիւններու վրայ եւ մեթոտական տեսակէտէ նորութիւն կը ներկայացնէին հայերէնագիտութեան մէջ, մեծ ներդրում են հայերէնի ու փոքր ասիական, ինչպէս նաեւ կովկասեան լեզուներու ուսումնասիրութեան բնագաւառին մէջ եւ պատահական չէ, որ այդ հետազօտութիւնները իրենց յետագայ զարգացումը ստացան ժամանակակից հայերէնագիտութեան մէջ, հայերէնագէտներու (Գ. Ջահուկեան), խեթագէտներու (Վ. Խաչատրեան) եւ ուրիշներու կողմէ:

Ղափանցեանի աշխատութիւնները, միայն լեզուաբանական բնոյթ չեն կրեր, այլ նաեւ՝ պատմագիտական: Յենլով լեզուական նիւթի գիտական վերլուծումին վրայ, ան կը ձգտի լուսաբանել հայ ժողովուրդի նախապատմութիւնը եւ հայ ժողովուրդի կազմաւորման ընթացքին մէջ արինակից ու ոչ արինակից զանազան ցեղերու եւ ցեղախումբերու դերը: Յատկապէս «Հայաստան՝ Հայերու բընօրրան» աշխատութեան մէջ ան հիմնականին մէջ կրցած է լուծել Հայասայի տեղադրութեան որոշումին, հայ ժողովուրդի կազմաւորումին մէջ Հայասցիներու դերին վերաբերեալ հարցեր եւ մեծապէս նպաստած է Հայերու նախապատմութեան լուսաբանութեան:

Խօսելով Ղափանցեանի պատմա - լեզուաբանական հետազօտութիւններու մասին, անհրաժեշտ է առանձնապէս շեշտել Հայաստանի տեղանուններուն նկատմամբ անոր ցոյց տուած յատուկ ուշադրութիւնն ու անոնց գիտական ուսումնասիրութիւնը: Այս տեսակէտով կարելի է ըսել, որ հայագիտութեան մէջ Գրիգոր Ղափանցեանը կարելի է համարել գիտական տեղանունաբանութեան հիմնադիրներէն մէկը, որ ճիշդ կերպով ստուգաբանած է Հայաստանի բազմաթիւ տեղանուններ:

Բացի այս բոլորէն Ղափանցեան ունի շարք մը հետազօտութիւններ, հին Հայերու եւ ուրիշ հին ժողովուրդներու դիցաբանութեան առհասարակ պաշտամունքի խնդիրներու քննութեան մասին: Այս տեսակէտէն ուշագրաւ են անոր «Արա Գեղեցիկի պաշտամունքը», «Փոքրասիական աստուածները Հայոց մէջ», «Հայաստանի լեռների քարակոթողների մասին» եւայլն գործերը:

(Յապաւումներով)

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՀՐԱԶԴԱՆ ԳԵՏԻ ՉՈՐՍ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Աշխարհի մէջ կան բազմաթիւ գետեր, որոնք կը կրեն կրկնակի, եռակի եւ աւելի անուններ, նոյնիսկ թէ տուեալ գետի վերին, միջին եւ ստորին հոսանքներու շրջանը ո՛ր ժամանակներուն ի՛նչ ժողովուրդներ ապրած են, կամ այդ ժողովուրդները որո՛ւ տիրապետութեան են - թարկուած են, ի՛նչ տեսակ փոխառութիւններ կրած: Ջրանունները կրնան փոխուիլ նաեւ ցեղերու տեղաշարժերու հետեւանքով, երբ հին ջրանունի տարածքին կը յայտնուին նոր ժողովուրդներ կամ ցեղեր: Ուստի լեզուական տարածքի նոր պայմաններուն մէջ ջրանունները կրնան ստանալ նոր անուններ: Ճորոխ գետը ակունքներու մօտ կոչուած է Ջորմայրի (նոյնանուն լերան անունէն), ապա Մաստարա, իսկ Բաբերդ քաղաքին մօտ՝ Ճորոխ: Վերջինս վաղ հայկական եւ բիւզանդական աղբիւրներու մէջ կոչուած է Վոհ, իսկ հնադարեան շրջանին՝ Ակամսիս:

Վանի թագաւորական հարստութեան արքայ Ռուսա Բ., Ն. Ք. 7-րդ դարուն, Արարատեան դաշտի Ագա երկրի մէկ գետէն ջրանցք կը տանի բերքատուութեան աստուծոյ Քուէրա անունը կրող քաղաքին (Էջմիածնի) հովիտը: Արձանագրութեան մէջ Ռուսա այդ գետը կոչած է Իլդարունիա, որ Հրազդան գետի տեղական հին անունն է:

Ագա երկրի մէջէն դէպի Արաքս կը հոսին բազմաթիւ գետեր՝ Քասախ, Մեծամոր, Հրազդան, Ազատ (Գառնի), Ոսկեձոր (Վեդի), Արփա եւայլն: Հայ դասական մատենագրութեան մէջ Հրազդան անունը առաջին անգամ յիշատակած է պատմահայր Մովսէս Խորենացի՝ «Վարժնունեաց տուն՝ Հրազդան գետի ափին»: Անանիա Շիրակացի «Աշխարհացոյց»ին մէջ տալով Քասախ եւ Ազատ գետերու տեղադրութիւնը, Հրազդանի մասին չէ խօսած: Անոր փոխարէն կատայ «Ասպահէն գետ, այսինքն Խոզմոր, որ վարի հոսանքին կը խառնուէր Մեծամոր գետին:

Արաքս գետի վտակներ՝ Մեծամոր, Խոզմոր եւ Բասէն գաւառի Մուրցամոր ջրանուններու (մոր» մասնիկը հնդեւրոպական ծագումով նշանակած է «ջուր», «ծով» եւ «ճահիճ»: Արմաւիրական «մոր» բառէն է Ախուրեան գետի վարի հոսանքի աջափնեայ Մրէն քաղաքանունը, որու մասին յիշատակած է Անանիա Շիրակացի: Մրէն նշանակած է «ջրափնեայ» կամ «գետափնեայ»: Կիրակոս Գանձակեցի ԺԳ. դարուն զայն անուանած է Մրէն գիւղ: Ստ. Օրբէլեան Ժ. դարու Սիւնիքի եկեղեցիներու հարկատու գիւղանուններու ցուցակին մէջ յիշատակած է Մրէնի անունով աւան մը, որ միջնադարուն նոյնպէս կոչուած է Մրէն: Վերջինս եւ Մրոց գիւղերը գտնուած են Ծղուկ (Սիսիան) գաւառը, Որոտան գետի ափին: Մեծամոր կոչուած է նաեւ Մշոյ դաշտի մէջ Մեղրագետի լճացած մասը:

Ա. Շիրակացիի նշած Ասպահէն (պարսկերէն ասպ՝ «ձի»), ըստ երեւոյթին, ակունքներու շրջանը եղած է ձիակայր, որով եւ կոչուած է գետի անունը: Հրազդանը վարի հոսանքին մէջ խառնուելով Մեծամոր գետին, ունի թէ՛ Մեծամոր, թէ՛ Խոզմոր անունները:

Հին Հայաստանի մէջ պաշտամունքի ծագումով բազմաթիւ տեղանուններ կային, ինչպէս արօտավայրի Արածա աստուծոյ անունէն՝ Արածանի, Արնի դիցանունէն՝ Արնա գետի անունը: Հեթանոս Հայերը իրենց պաշտամունքին մէջ տուած են նաեւ կենդանակերպ աստուածներուն: Խոզ կամ Հրատ մոլորակի անունը կրած է հայկական ամսուան երրորդ օրը, իբրեւ պահապան ոգի: Հրազդանը հոսելով Սեւանայ բարձր լիճէն կոչուած է Խոզմոր, փոխաբերական իմաստով՝ «երկնային ջուր» կամ «Խոզ Հրատ գետ»: Խոզաստղը հին ժամանակ պատկերացուած է սրբավայրերու կառոյցներու վրայ եւ դամբարանաքարերու մէջ: Խոզ անուան հիմամբ Հայաստանի տարածքին, մասնաւորաբար Սիւնիք, ունեցած ենք բազմաթիւ գիւղանուններ՝ Վայոց ձորի մէջ՝ Խոզվաս, Բաղաց գաւառը՝ Խոզվան, Արեւիքի մէջ Խոզու, Ճահուկ գաւառին մէջ՝ Խոզամիր: Այսպէս, Մեծամոր կը նշանակէ «մեծ գետ», Խոզմոր՝ «Երկնային ջուր» կամ «խոզ գետ», իսկ Մուրցամոր՝ «մուր ձկան գետ»:

Ցետագային Խոզմոր գետը Մեծամորէն իր ուղղութիւնը թեքելով դէպի Արաքս, հոսանքի ամբողջ տարածքին կոչուած է Հրազդան, անոր վերի եւ միջին հոսանքի անունով, ինչպէս որ յիշատակած է Մ. Խորենացի, ապա Թ. Արծրունի: Իսկ Մ. Ուռհայեցի բարբառային տառադարձութեամբ գրած է՝ «Հուրաստան գետ» Բջնի մեծ ամրոցի մօտ: Այս նոր օրինակով Հուրաստան անուանած է Զ. Քանաքեռցի. այսպէսով իմաստազրկուած է Հրազդան գետի իսկական անունը:

Հին Իրանցիներու «Աւեստա» կրօնական գիրքէն ծանօթ է Ֆրազդանա անունով գետ մը: Ոմանք ենթադրած են, որ ան նոյն Հրազդան գետն է: Սակայն իրանեան ցեղերու աշխարհագրական քարտէզը կը տարածուէր Ուրմիա լիճի արեւելեան սահմաններէն մինչեւ Հինդուքուշ լեռները: Ֆրազդանա անունը իրանեան ծագում ունի: Պահլաւերէն՝ ֆրազ (ափրազ) նշանակած է «բարձր», դանու՝ «գետ», հետեւաբար Ֆրազդանա անունը ածականի նշանակութիւն ունի՝ «բարձր գետ» կամ՝ «լեռնային գետ»:

Ֆրազդանա անունով գետ կար Հինդուքուշ լեռներու շրջանը: Իրանեան եւ հայ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Զատիկը տօնուած է հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Շնորհք Պատրիարք: Ցատարագէն ետք, Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի գամբարանին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Շնորհք Պատրիարք քարոզով մը անդրադարձած է Պէզճեան Ամիրայի կեանքին ու գործին եւ չէշտը դրած Յարութեան գաղափարին վրայ: Կէսօրէ ետք Շնորհք Պատրիարք ընդունած է շնորհաւորութիւնները օտար եկեղեցիներու հոգեւորականներուն եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներուն: Հիւրերու մեկնումէն ետք, համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներուն առջեւ խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք ի մէջ այլոց ըսած է. «Դուք մեր համայնքին ժողովրդեան վարիչներն էք: Շատ բան կախում ունի օրուան վարիչներէն: Անոնք են որ կը բարձրացնեն մեր համայնքը, կամ անոնք են որ կը թուլցնեն մեր համայնքը: Շատ կարեւոր է կապը Պատրիարքարանի հետ: Այս Պատրիարքարանը ամբողջ համայնքինն է եւ հոս նստող անձն ալ ամբողջ ժողովուրդին ձայնովը եկած է ծառայութեան: Ուստի մեր համայնքին իւրաքանչիւր վարիչը եւ իւրաքանչիւր անհատը գիտակցօրէն պէտք է կապուի Պատրիարքարանի, որպէսզի միակտուր մարմին մը կազմենք»: Այս Պատրիարք Հայրը գանգատած է, թէ երբեմն իր կարգ մը հրահանգները չեն գործադրուիր անտարբերութեան պատճառով: Բոլոր Թաղերը իրենց տարեկան պիւտճէէն եւ տեղեկագրէն օրինակ մը պէտք է ղրկեն Պատրիարքարան, որպէսզի հոն պահուի: Շնորհք Պատրիարք յիշելով որ իր պատրիարքութեան առաջին տարիէն սկսեալ ամէն տարի Պատրիարքարանը կ'ընէ տարեկան իր հաշուետուութիւնը, աւելցուցած է թէ մեր եկեղեցւոյ Նուիրապետական Աթոռներէն ոչ մէկը՝ ո՛չ Էջմիածին, ո՛չ Երուսաղէմ եւ ո՛չ ալ Անթիլիաս, սովորութիւն չունին հաշուետուութիւն ընելու, բացի Պոլսոյ Պատրիարքարանէն: Հաշուեքննիչ Եդուարդ Գովան կարդացած է 1985-ի տեղեկագիրը:

×

ԱԹԷՆՔԻ «Միլոն» մարզասրահին մէջ, Ապրիլ 6-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան Օրը: Բացումը կատարած է Վերոնիք Քիւրքճեան: Խօսք առած են հելլէն քաղաքական կուսակցութեանց երիտասարդական միութիւններու ներկայացուցիչներ: Յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբի Ստեփան Շեմմաս ողջոյնի խօսք արտասանած է: Հայ երիտասարդութեան խօսքը փոխանցած է Նորա Քիւրտօղլեան, անդրադառնալով ցեղասպանութեան պատճառներուն եւ Սփիւռքի մէջ տարուող հակաթուրք պայքարին, իսկ Ագնիւ Գասպարեան խօսած է Հ. Յ. Դ.-ի դէմ ծայր տուած պայքարի մասին: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգիչ Արթիւր Արզարեան՝ իր նուագախումբով (Մոնրէալէն), Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական եւ պատանեկան միութեանց պարախումբերը, ինչպէս նաեւ յոյն երգիչներ:

Օր մը առաջ, Աթէնքի «Ռուայալ Օլէմփիք» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ - պարահանդէս մը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Բացումը կատարած է Դաւիթ Պետրոսեան, շնորհակալութիւն յայտնելով երգիչ Արթիւր Արզարեանի եւ «Արմենիա» նուագախումբին, որ սիրայօժար մասնակցած են երեկոյթին: Տեղ - ծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

LES ARMÉNIENS DE FRANCE SONT-ILS ASSIMILÉS?

Նիւթն է ընկերաբանական ուսումնասիրութեան մը ներկայացուած որպէս աւարտաճառ, 1985-ին, Լիոն 2 համալսարանը, պատուելի Ռընէ Լեւոնեանի կողմէ: Աշխատութիւն մը որ հեղինակը վերածած է գիրքի եւ հրատարակած Մարտ 1986-ին:

Ռընէ Լեւոնեան ծնած է Մարսէյլ, 1952-ին: Աստուածաբանական պատրաստութիւնը ստացած է Վօ - սիւռ - Սէնի Աւետարանական աստուածաբանութեան համալսարանը: Վկայուած է Սորպոնի Արեւելեան քաղաքակրթութիւններու եւ լեզուներու ազգային Հիմնարկէն: Կը հետեւի կրթութեան գիտութիւններու, ուսումնասիրելով յատկապէս դպրոցին եւ կրթութեան դերը Հայուն ինքնութեան պահպանումին մէջ: Եկեղեցականի իր առաջին պաշտօնը կը ստանձնէ Լիոն, 1974-ին: 1983-էն ի վեր կը գլխաւորէ Իսի - լէ - Մուլինոյի Հայ աւետարանական Եկեղեցին:

Ռընէ Լեւոնեան պատանեկան շրջանէն կը գտնուի հարցականներու առջեւ: Իր գոյդ պատկանելիութիւնը կը տանջէ իր միտքը: Աստուածաբանական ուսումներու աւարտին է, որ կը հետաքրքրուի ու կ'ուսումնասիրէ իր ժողովուրդին պատմութիւնը, անցեալը: Ու երբ 22 տարեկանին կը նշանակուի Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, իր առջեւ կը ցցուին կարգ մը հարցեր, մանաւանդ հայ աւետարանական փոքրամասնութեան վերաբերեալ եւ յատկապէս անոր տեղը հայ իրականութեան մէջ: Այսպէս ինքզինքը կը գտնէ դէմ յանդիման հայ առօրեային եւ կը ջանայ հասկնալ, վերլուծել եւ հետեւիլ հայ կեանքի վերիվայրումներուն, յեղաշրջումներուն, ի մասնաւորի կազմակերպութիւններու ընդմէջէն, թէ անոնք ըլլան եկեղեցական, մշակութային, քաղաքական կամ մարզական: Այս կացութեան առջեւ է որ կը դնէ Հայ Աւետարանական փոքրամասնութեան, մասնաւորաբար Լիոնի, ապագայի հարցը՝ անոր համարկումը, ձուլումը կամ իր մէջ կծկումը (կեթթօ): Ասոր համար կը դիմէ, կ'ուսումնասիրէ իր ծուխի անդամներուն հակազդեցութիւնները, կեցուածքները եւ գիտականօրէն, քանի կը դիմէ հարցաքննութիւններու տալով գնահատումներ, հանելով եզրակացութիւններ:

Գիրքը կը բաղկանայ երեք գլխաւոր մասերէ: Ա. մասը հպանցիկ ակնարկ մըն է Հայաստանի աշխարհագրական ու պատմական դիրքին սկիզբէն մինչեւ 1922, Ֆրանսայի եւ Հայերու կապերն ու յարաբերութիւնները դարերու ընթացքին, Հայերու ժամանումը Ֆրանսա 1920ական թուականներուն, Հայերը Լիոնի մէջ իրենց ազգային կառոյցներով եւ Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատմականը: Բ. մասը հարցաքննութիւններ են կատարուած Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ (Լիոնի) անդամներուն մօտ, եւ յաջորդաբար Ա., Բ., Գ. եւ Դ. սերունդներուն պատկանող: Հարցաքննութիւններուն հետ նաեւ կան բաղդատական ցուցակներ, համեմատութիւններ: Գ. մասը կը ճառէ համարկումի եւ ձուլումի մասին, տալով չափանիշներ, բնորոշումներ, օրինակներ՝ առնուած ժողովուրդներու պատմութենէն, տեսակէտներ քաղուած հայ մամուլէն ու հրատարակութիւններէն կը վերջանայ համարկումի եւ ձուլումի հարցերու ընդհանրացումովը բովանդակ հայ գաղութին:

Ռընէ Լեւոնեան իր եզրակացութեան մէջ աւելի կը ծանրանայ համարկումի մասին, տալով անոր զանազան աստիճանները եւ անկէ բխող կեցուածքները, գործելակերպերն ու մտայնութիւնները, կ'ըսէ թէ Հայերը չեն ձուլուած: Կը վերջացնէ լաւատես խօսքերով իր Եկեղեցւոյ, Հայերուն եւ Հայաստանի ապագայի մասին, աւելցնելով թէ յաւակնութիւնը չունի անթերի աշխատանք մը կատարած ըլլալու, այլ փորձած է առարկայականօրէն վերլուծել եւ գնահատել բոլոր հարցերը: Խորհրդածութիւն մը զոր ուրիշներ կրնան շարունակել ու ընդլայնել: Մատենագիտութիւնը հարուստ է եւ գիրքը կը վերջանայ գործնական էջերով՝ Ֆրանսահայ գաղութի գրեթէ բոլոր հաստատութիւններուն եւ միութիւններու ցանկով եւ հասցէներով:

Լուրջ աշխատանք մը անկասկած: Աշխատանք մը որ առաւելութիւնը ունի քննելու եւ վերլուծելու՝ ապրուած կացութիւններ, ներկայացնելու վկայութիւններ, մատնելու առօրեայ մտահոգութիւններ, միշտ մեկնելով պարզ նկատումներէ եւ ոչ կորսուելով տեսական, փիլիսոփայական բացատրութիւններու մէջ: Գիրք մը որ երիտասարդ եկեղեցականի մը ազգային մտահոգութիւններու ներաշխարհը կը ցոլացնէ: Գիրք մը որ շահեկան է բոլորին համար եւ մասնաւորապէս երիտասարդութեան, քանի տեսակ մը հայելին է երրորդ սերունդի հոգեկան տագնապներու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

կական գետերն իրարմէ կը բաժնուէին երեք հազար քիլոմեթր տարածութեամբ, հետեւաբար Հրազդանը եւ Ֆրազդանան նոյն գետերը չէին:

Տակաւին Աքեմենեան հարստութեան ժամանակներէն սկսեալ Հայաստան գտնուած է Պարսկաստանի տիրապետութեան տակ: Նման պայմաններու մէջ հայերէնը բազմաթիւ փոխառեալ բառեր ընդունած է, անոնց մեծ մասը յարմարցնելով հայերէնի հնչիւնային համակարգին: Հայերէնի վրայ պահլաւերէնի ազդեցութեան ժամանակաշրջանին Խոզմոր գետանունը փոխուած է իրանեան Ֆրազդանա նոր անունով: Իրանեան «Ֆր» հնչիւնախումբը հայերէնի փոխառեալ բառերու մէջ կուտայ «Հր», ինչպէս՝ Ֆրաման - հրաման, Ֆրեշտակ - հրեշտակ, Ֆրահանգ - հրահանգ եւայլն: Նման հնչիւնափոխութեան հետեւանք է նաեւ Ֆրազդանա - Հրազդան:

Նոր պարսկերէնի ժամանակ Հրազդանը ստացաւ նոր անուն մը եւս՝ Սանգու, պարսկերէն՝ սանգ՝ «քար», այսինքն՝ «քարային» կամ «քարքարոտ գետ»: Երեւանի բարբառին մէջ Սանգու անունը տառադարձուած է Զանգու:

Այսպէսով, Իլդարունիա, Մեծամօր եւ Խոզմոր անունները տեղական են՝ հայկական, իսկ Աստահէն, Հրազդան եւ Զանգու անունները օտարամուտ են՝ պարսկական:

ՍԵՐԳԷՅ ՈՒՄԱՌԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈԲԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Ես իմ աչքերս բացած էի այս քաղաքին մէջ, այս քաղաքին մարդն էի: Եւ սակայն հայրս, այս քաղաքին մարդը չէր: Այստեղ բացած չէր ան իր աչքերը: Այս փողոցներուն մէջ անցուցած չէր մանկութիւնը, այս փողոցներուն մէջ պտըտած չէր իր հօրը ձեռքէն բռնած: Ան իր աչքերը բացած էր գաւառը: Ես այդ գաւառը բնաւ չեմ տեսած ու պիտի չտեսնեմ ալ: Բայց հայրս, մայրս, հօրեղբայրներս, անոնց հայրերն ու մայրերը, ու տակաւին որքան ետ երթամ, ո՞վ գիտէ նախնիներէս քանի՜ սերունդներ ապրած էին այդ գաւառին մէջ: Քանի՜ տուն կը կազմէին գաւառի այդ փոքրիկ դիւղաքաղաքին մէջ մերինները: Քանի՜ ընտանիք: Ի՜նչպէս քով - քովի կուգային տօնական օրերուն, եւ քանի՜ կը յանդէր իրենց թիւը, մեծով պզտիկով, երբ այսպէս քով - քովի կուգային: Մէկ երդիքի տակ...:

Այդ գիւղը գլուխս պատուհանին կըթնցուցած՝ դուրսը, փողոցի սեւութեան մէջ ջանացի տեսնել երիտասարդ հայրս, որուն դեռ պեխերը հազիւ բուսած էին: Ջանացի տեսնել երիտասարդ մայրս՝ տեսնել՝ հարսանեկան խրախճանքներ, լսել՝ զարմիկներուս ուրախ բացագանչութիւնները պզդատու պարտէզներու եւ դաշտերու մէջ, ջանացի տեսնել ոսկիի չարքերը, որոնք կը կախուէին մեր նորահարսերուն ճակտէն...: Ո՛րքան տխուր էր, Աստուած իմ: Հիմա այդ անծանօթ գաւառին մէջ կար, թերեւս ալ չկար, գերեզման մը, ուր կը հանգչէին բոլոր անոնք, որոնց մէկ շարունակութիւնն էինք, ես եւ հայրս: Եւ սակայն հայրս պիտի չկարենար պառկիլ անոնց մօտ: Որովհետեւ իրականութեան մէջ ո՛չ գաւառ մնացած էր, ոչ ալ գերեզման: Որովհետեւ պատերազմի փոթորիկը մէկ օրուան մէջ հիմնայատակ բրած էր կեանքը: Յանկարծ մարած էին բոլոր տուներուն լոյսերը, լռած էին բոլոր զարմիկները: Կարմիր ոսկիները մնացին սնտուկներուն խորը եւ հարսերը գրկեցին իրենց երախաները, որոնց մէջ ես չկայի: Ես իմ աչքերս բացի այս քաղաքին արուարձաններէն մէկուն մէջ: Հօրենական նոր տան մը մէջ, որուն նոր ըլլալը պիտի հասկնայի միայն տասնըհինգ տարի վերջ: Նոր տան մը մէջ, ուր կը շարունակուէր վառիլ գաւառի մեր տուներէն վերջինին լապտերը: Այդ լապտերն է որ մարած էր այդ գիշեր, գաւառէն եկող գիծն է որ մեր ընտանիքին մէջ վերջացած էր այս գիշեր հօրս մահով:

Մարկոս մռացած ըլլալ կը թուի թէ ինչպէս փախեց երէկ իրիկուն: Երկու պատճառներ ունի զայն մոռնալու համար. նախ՝ ամօթով մնացած է, ուստի աւելի լաւ է չյիշեցնել այդ ամօթալի արարքը: Յետոյ՝ այսօր ախորժակը տեղն է եւ քիչ ետք ամբողջովին պիտի պարպէ բոլոր այն պնակները, զորս պիտի բերէ սպասարկող հիւանդապահը: Այս վերջինը հերթապահ չէր երէկ գիշեր: Լուր չունի պատահածէն:

- Բարի ախորժակ, կ'ըսէ Մարկոսին նայելով:

- Շատ անօթի եմ, կը պատասխանէ Մարկոս:

Հիւանդապահը, որ Հիւսէյին կը կոչուի, նոյնքան լաւ յարաբերուած չէ ինծի հետ: Բուն պատճառը լաւ չեմ գիտեր, բայց կ'ենթադրեմ որ ան ալ միւս հիւանդապահներուն նման ինձմէ չախորժիր, որովհետեւ կէս - կաթուածահար մըն եմ եւ բաւական ալ հինցած, հիւանդանոցին մէջ:

Ճաշէս առաջ կը թողու անկողնիս քով առանց բան մը ըսելու եւ կը հեռանայ: Երեք պնակներէն երկուքին բովանդակութիւնը գիտեմ առանց տեսնելու: Որովհետեւ չի փոխուիր: Երրորդն է որ կը փոխուի ամէն օր: Իսկ ես ձանձրացած եմ հիւանդանոցի ճաշերէն: Կը նախընտրեմ Սաթենիկին բերածները, որոնց շնորհիւ ես բան մը հոտոտած ու ճաշակած կ'ըլլամ մեր տան խոհանոցէն: Նորէն Սաթենիկին բերածներուն շնորհիւ է, որ ես մասնակցած կ'ըլլամ տան ճաշասեղանին: Չէ որ անոնք քիչ առաջ դրուեցան, կամ քիչ ետք պիտի դրուին սեղանին վրայ, որ շրջապատուած պիտի ըլլայ Յակոբով, Ռուբիկով ու Սաթենիկով: Հաճելի բան մը կայ գիտնալու մէջ, թէ ես եւ տունիններ ը նոյն բանը կերանք օրուան մէջ, նոյն ձեռքէն ու խոհանոցէն եփածը:

- Ապուրը շատ համով է, պիտի խըմե՞ս:

Մարկոսն է, որ արդէն վերջացնելու վրայ է ճաշը:

- Այո, պիտի խմեմ:

- Խմէ, խմէ: Դդումն ալ կեր, շատ համով է, գիտնաս ...

- Դդումը չպիտի ուտեմ...:

- Կեր աղբար, իրաւ կ'ըսեմ շատ համով է:

- Գիտեմ:

Պիտի չուտեմ դդումը: Բայց չեմ կըրկներ որ պիտի չուտեմ: Չեմ ուզեր որ այս անպէտ խօսակցութիւնը երկարի: Մարկոսէն շատ չեմ ախորժիր: Իրեն նման սենեակի ընկերները շատ ունեցայ, միւսներէն աւելի չէշտուած թերութիւններ չունի, բայց անհրապոյր է, վանողական բան մը կայ իր մօտ:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

րուհին անունմէ է, որոնք իրենց դրոշմը դրած են յետ պատերազմեան շրջանի մը վրայ, մաս կազմելով մտաւորական ազդեցիկ հոսանքի մը։

«Երկրորդ Սեռը» գիրքն է այն յատկանշական գործը, ուր Սիմոնն տը Պօվուառ կը պարզէ կնապաշտպան իր փիլիսոփայութեան ամբողջ տեսակէտները։

Ծնած էր Փարիզ, 14-րդ թաղամասը, 1908 Յունուար 9-ին։ 1929-ին է, երբ 21 տարեկանին փիլիսոփայութեան ակրեժէ է, որ պիտի հանդիպի Սարթրի, որու հետ անբաժան զոյգ մը պիտի կազմեն 50 տարի։Սարթր կը մեռնէր 6 տարի առաջ, 24 ժամ տարբերութեամբ՝ Ապրիլ 15-ին։

Առաջին վէպը կը հրատարակէ 1943-ին՝ Հիւրը (իգական), որ այդ սեւ տարիներուն մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրէ։

Սիմոնն տը Պօվուառ եղած է նաեւ մեծ ճամբորդող մը եւ դրած, այդ առընչութեամբ, յօդուածներ եւ տպաւորութիւններ։ 1981-ին, Սարթրի մահէն ետք, կը գրէր՝ «Հրաժեշտի հանդիսութիւնը» եւ «Խօսակցութիւններ Սարթրի հետ»։

Սարթր գինքը մկրտած էր՝ Կուղբը (քասթոր), որու պատճառներուն մասին բազմաղան բացատրութիւններ կը տրուին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է «Մաքէն»ի, ուր կը շեշտէ որ պէտք չէ ամէն բան փոխել Պաղէնթէրի կատարած փոփոխութեանց մէջ, ինչպէս օրինակ՝ պատիժներու գործադրութեան դատարանի մը ստեղծումը կամ Պետութեան ապահովութեան ատեանի ջնջումը։ Յիշենք որ Փաթրիք Տէվէճեան, Անթոնիի քաղաքապետ եւ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի փաստաբան, երեսփոխան ընտրուեցաւ Մարտ 16-ին։

ԱԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշուի Ս. Էթիէնի եւ շրջանի հայութեան, թէ Մարտ ամսուանէ ի վեր, պատարագներ կը մատուցուին ամսուան առաջին եւ երրորդ կիրակի օրերը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — tél. : 43 - 76 - 55 - 89

présente
HAROUTH BEZDJIAN
ՅԱՐՈՒԹ ՊԵՉՃԵԱՆ
à l'occasion de la sortie de son disque
« R E F L E T S »
« Ց Ո Լ Ք Ե Ր »
adaptation de chants recueillis par le
le R. P. KOMITAS

Rencontre avec et audition
suivies d'une signature

le VENDREDI 18 AVRIL, à 20h45

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի եւ Հռիփսիմէ Պետրոսեան եւ զաւակները իրենց հօր՝ Արմենակ Պետրոսեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 2000 Ֆ. կը նուիրեն Մխիթարեաններու Օժանդակ Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Սելթէկեան եւ Գավաֆեան ընտանիքները նորոգ հանգուցեալ Տիկին՝ Մարիամ Շէրպէթճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրեն Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն), 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, նաեւ 300-ական ֆ. յանձնուած է Իսիի Կապ. Խաչի դպրոցին։

×

ՆԻՍ. - Տիկին Մանուշակ Ջօտեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Պ. Իչգալացեան - Անմահեանի յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Րաֆֆի Պագըրճեան կը նուիրէ. -

2000 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 2000 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 1000 Ֆ. «Աշխարհ»ին, 1000 Ֆ. «Յաղթանակ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Ապրիլ 20, կէս օրէ յետոյ ժամը 14-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ։

12 - 14, rue St. Bazile

Այս ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջանային Վարչութիւնը։

Կը խնդրուի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիներէն նկատի առնել այս հրաւէրը եւ ճշդապահ ըլլալ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ։

Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31։

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով
48 - 24 - 46 - 57

ի նպաստ
Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն
Մ Ի Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Փ Ա Ր Ի Զ Ի Հ Ա Ն Գ Ա Ն Ա Կ Ի Չ Մ Ա Ր Մ Ն Ի
Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Ձ Ե Ռ Ն Ա Ր Կ Ը՝

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ

ՃԱՇ

PAVILLON DAUPHINE
Place du Mal. De Lattre de Tassigny
Porte Dauphine

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

եւ նախագահութեամբ՝
ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅԻ

մասնակցութիւն անձ գլուխ 1·000 Ֆր.

Réservations :

GALERIE MATIGNON : 18, ave. Matignon — 75008 Paris Tél. :42 - 66 - 60 - 32
ORIENT - CONTEMPORAIN : 24, rue des Petits-Champs 75002 Paris — Tél. : 42 - 96 - 54 - 29
UGAB : 11, square Alboni — 75016 Paris — Tél. : 45 - 20 - 03 - 18
CREDIT SUISSE : 92, Champs-Elysées — 75008 Paris Tél. : 45 - 62 - 29 - 56
COLLEGE SAMUEL - MOORAT : 26, rue Troyon — Sèvres Tél. : 45 - 34 - 68 - 28
CCO : 10, quai de Bercy — 92200 Charenton — Tél. : 43 - 68 - 26 - 32

E T
HARATCH

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող հայ կին մը տրամադիր է տնական գործերով զբաղելու։

Հեռաձայնել. -
42 - 46 - 03 - 65

EGLISE ST. MAIMBŒUF
MONTBÉLIARD
(Doubs)

Samedi 19 Avril à 20h30

CHANTS ARMENIENS

par

La Chorale

SIPAN - KOMITAS

Direction : GARBIS APRIKIAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի)։

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մանկապարտէզի հանդէսը Յունիս 21-ին։

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Միօրեայ վարժարանի հանդէսը Յունիս 22-ին։

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Փոն - Տը - Շէրիւ Վարվիլէօյի Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կարմիր Կիրակի Ապրիլ 20, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

CENTRE de VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMÉNIENNE
Sainte - Honorine - des - Pertes

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges

Renseignements
et
Inscriptions
39 - 85 - 36 - 53

A L'OCCASION DE LA VISITE A PARIS

de M. T. OZAL

Premier Ministre de Turquie

RASSEMBLEMENT LE JEUDI 17 AVRIL

A 18 HEURES

Place de Colombie, Paris 16e

organisé par La FRA — NOR SEROUND

Contre la visite d'Ozal à Paris

le MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN
organise
un
RASSEMBLEMENT
LE JEUDI, 17 AVRIL A 18 HEURES
devant L'OCDE
Place de Colombie
Paris 16e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
17
JEUDI
17 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.206
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.206

ԵԹԷ ՊԷՏՔ ԸԼԼԱՅ
ՆՈՐԷՆ Կ'ԸՆԵՆՔ

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՌԵԿԸՆ

ԲԱՅՑ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՇԻՒԸ
ԿՐՆԱՅ ՍԽԱԼ ԵԼԼԵԼ

—×—

«Ֆիկառօ»ի «օրինաւոր պաշտպանութենէն» «Իւմանիթէ»ի «Ռեկըն» ահաբեկչական» խորագրերը կրնան ընդհանուր ձեւով պարզել պատկերը, այն հակազդեցութեանց, որոնք ծնունդ առին ամերիկեան ռմբակոծութենէն ետք Լիբիոյ վրայ: Ըստ տեղական աղբիւրներու զոհերու թիւը հարիւրի կը հասնի, որոնց մէջ բազմաթիւ օտարներ: Կը թուի որ Քատաֆի մազապուրծ ազատած է, որդեգրած աղջիկը մեռած կ'ըլլայ, երկու ուրիշ զաւակ՝ վիրաւորուած եւ տասնեակներով շէնքեր՝ քարուքանդ:

Քատաֆի արագօրէն կը հակազդէ, թընդանօթաձգութեան ձեռնարկելով իտալական կղզեակի մը վրայ՝ Լամփետուզա, Լիբիոյ մերձաւոր, միաժամանակ արաբական միացեալ ճակատի մը կոչ ընելով, վրէժ լուծելու համար: Կը դիմէ նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդին բացառիկ նիստ պահանջելով:

Ուաշինկթըն, Վիէթնամէն ի վեր, այս տարողութեամբ գործողութեան չէր անցած: Ի՞նչ ուզեց ըսել Ռեկըն, պարզ է, Ամերիկան կատակ չի վերցներ: Երեք կառավարութիւններու օրհնութիւնը ստացաւ՝ Անգլիա, Իսրայէլ, Քանատա: Եւրոպա աւելի զգոյշ է եւ ոմանք չվարանեցան դատապարտելու, ինչպէս Փորթուկալ, Սպանիա, Իտալիա: Ֆրանսա միջին ճամբան ընտրեց, բայց եւ այնպէս դաւաճան կը նկատուի Ամերիկայի կողմէ, որովհետեւ արգիլած է իր երկինքին օգտագործումը, ինչ որ «դժուարացուցեր եւ վտանգեր է» ամերիկացի օդաչուներու գործը: Ծերակոյտին մէջ է, որ Շիրաք արտայայտուեցաւ, յիշեցնելով թէ․ «Ֆրանսա կը խորհի որ եւրոպական Պետութիւնները, այն պարագային, երբ Լիբիա գործադրէ՝ հարաւային Եւրոպայի դէմ (իմա՝ Իտալիա, Սպանիա) բրած սպառնալիքները, պէտք է որոշեն համապատասխան հակազդեցութիւն մը»: Այս ռմբակոծութիւնը առաջին փառաւոր փաստ մը տուաւ Միթերան - Շիրաք համակեցութեան: Արտաքին նախարարութիւնը կը ցուցէր, որ ահաբեկչութեան անհանդուրժելի սաստկացումը մղած ըլլայ փոխադարձութեան գործողութեան մը, որ իր կարգին զարկ կուտայ բիրտ ուժի յաջորդութեան:

Ի՞նչ է Մոսկուայի դիրքը: Անշուշտ՝ դատապարտեց եւ ջնջեց Շեվարտնաձէ - Շուլց մերձաւոր հանդիպումը եւ որուն նպատակն էր՝ Կորպաչով - Ռեկըն հանդիպում մը պատրաստել: Բայց ինչ որ առաւել հետաքրքրական է, այն է որ ամերիկեան ռմբակոծութենէն ճիշդ մէկ ժամ առաջ, Տրիպոլիս խարիսխ նետած խորհրդային նաւերը բաց ծով անցած են եւ ետ եկած ռմբակոծութենէն ժամ մը յետոյ: Այլ խօսքով, անկարելի չէ որ Ուաշինկթըն - Մոսկուա կարմիր հեռաձայնը բանած ըլլայ եւ թէ Ռեկըն լուր համաձայնութիւնը առած ըլլայ Կորպաչովի: Ի վերջոյ Եալթայէն ի վեր, աշխարհ խաղալիքն է այս երկու «մեծեր»ուն...:

X Խարթումի մէջ, ամերիկեան դեսպանատան մէկ պաշտօնատարը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

X Ստոյգ աղբիւրներու համաձայն, Փարիզ փրկուեր է շատ ծանր ոճրափորձէ մը, որ ծրագրուած է եղեր, այն բազմութեան դէմ, որ ամէն տարի պոչ բռնած է ամերիկեան հիւպատոսարանին մօտ (Քոնքորտ) մուտքի վիզա առնելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴՊՐՈՑԸ

ՄԵԾ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄ ՄԸ՝ ՈՉ, ՊԱՏՇԱՃԵՑՈՒՄՆԵՐ՝ ԱՅՈ

—×—

Լուսաւորութեան նոր նախարարը՝ Ռընէ Մոնորի, իր առաջին եւ պաշտօնական մամլոյ ասուլիսին մէջ տուաւ իր քաղաքականութեան ընդհանուր գիծերն ու ուղղութիւնները եւ ճշդեց նպատակակէտներ:

Մեծ բարենորոգումներ պէտք չէ սպասել, այլ գործնական միջոցներ, պատշաճեցումներ որոնք յաջորդական հպումներով պիտի սատարեն ուսուցման եղանակի բարելաւման:

Նախարարը, որ արագ կ'ուզէ շարժիլ եւ հասկնալի է, խոստացաւ երկու ամիսէն յայտնել իր ծրագիրը: Սակայն մինչ այդ յստակօրէն յայտարարեց արդէն որոշում մը եւ քանի մը միտքեր:

Որոշումը՝ բարձրագոյն ուսուցման մէջ Սաւարի օրէնքի ջնջումն է: Ցառաջիկայ տնօրինումը պիտի քաջալերէ համալսարաններու ինքնավարութիւնը եւ մրցակցութիւնը հաստատելով դրութիւն մը՝ ուսանողներու պատշաճ ուղղութեան եւ ընտրութեան: Այս վերջին արտայայտութիւնը կը կարօտի աւելի լայն բացատրութիւններու, զորս անպայման Ռընէ Մոնորի կամ իր ներկայացուցիչ նախարարը բարձրագոյն ուսուցման եւ հետազօտութեան՝ Ալէն Տըվաքէ, կը ճշդեն նոր օրէնքի տրամադրութիւններուն մէջ:

Իսկ միտքերը կը վերաբերին յատկապէս ազատ ուսուցման, դպրոցական քարտէսի, դպրոցական կշռոյթներուն, դըպրոցական ձախողութեան, ապահովութեան եւ պաշտպանութեան, ընդհանուր զարգացման:

Ազատ ուսուցման համար, Նախարարը կ'ուզէ, եւ արագօրէն, իրագործել Թօշակներու հաւասարութիւնը հանրային ուսուցման հետ: Այս եւ այլ հարցերուն համար, նախարարը արձանագրել տուաւ 100 միլիոն Ֆրանքի գումար մը ելմտական հաւաքական ծրագրին մէջ ի նպաստ պայմանագրութեան տակ գտնուող հաստատութիւններուն: Նոյնպէս մասնաւոր դպրոցներուն պիտի յատկացուի յատուկ պիւտճէ մը ինֆորմաթիքի ուսուցման համար: Այլ դժուարին Թղթածրար մը՝ դպրոցական քարթը, որ կը ստիպէ աշակերտին արձանագրուիլ իր բնակարանի շրջագիծին մէջ գտնուող դպրոցը: Նախարարը կը նախատեսէ 1987-ի վերամուտին, ծնողքներուն ձգել ազատ ընտրութիւնը իրենց զաւակներու դպրոցին: Դարձեալ օրակարգի վրայ պիտի դան դպրոցական ժամանակացոյցերը, այսինքն դպրոցական շաբաթ մը Երկուշաբթիէն Ուրբաթ թէ՞ Երկուշաբթիէն Շաբաթ, Չորեքշաբթին ազատ ձգելով: Նախարարը աւելի կողմնակից է տեղական փորձերու քան ընդհանրացումի մը: Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին դպրոցական ձախողութեան դէմ, ինչպէս նաեւ դըպրոցական հաստատութիւններէն ներս ապահովութեան եւ պաշտպանութեան, քանի բռնութիւնը, թմրեցուցիչը, սպառնալիքը, գողութիւնը մաս կը կազմեն լիսէներու առօրեայ միջավայրին, մանաւանդ մասնագիտական եւ արհեստագիտական լիսէներուն մէջ: Նաեւ, մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձնել ընդհանուր զարգացման սատարող նիւթերը, ինչպէս՝ արուեստագիտական ուսուցումները եւ զարթնումի օրակուած նիւթերը:

Ուստի, հարկ է սպասել սոյն դպրոցական տարեշրջանի վերջաւորութիւնը, աւելի յստակ եւ ճշգրիտ որոշումներու համար: Սակայն տարեշրջան մը, վերամուտ մը կը պատրաստուի տարի մը առաջ եւ ժամանակը հաշուուած է Նախարարին համար: Ռընէ Մոնորի գիտէ եւ անոր համար չուզեր տարածուիլ, այլ ըլլալ գործնական եւ ազդու կարգ մը հարցերու եւ ուղղութիւններու մէջ, ու առաջին հերթին՝ ազատ դպրոցը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ, ԳՐԱԳԷՏ, ԳՈՂ, ԹԻԱՊԱՐՏ, ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆ, ԴԱՍԱԼԻՔ, ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՎԻԼՈՆԸ՝ ԺԱՆ ԺԸՆԷ ՄԵՌԱՒ

—○—

Սիմոնն տը Պովուառէն քիչ ետք, գրեթէ տարեկից, բայց բոլորովին տարբեր հորիզոնի դէմք՝ Ժան Ժընէ մեռաւ, 76 տարեկանին կոկորդի խլիրդէ:

Անիծեալ, հաւանաբար ծնած օրէն (1910), անծանօթ հօրմէ, եւ մօրմէ մը՝ որ կ'ամապարէ նորածինը Հանրային Օգնութեան (ասիստանս փիւպլիք) յանձնել: Ութ տարեկանին գինքը կը յանձնեն գիւղացիներու: Հոն կը մնայ երկու տարի, բայց օր մը, բաց դարակ մը կայ, չի դիմանար եւ գող կը դառնայ: «Գող մըն ես, գող մըն ես», ու կ'որոշէ գող ըլլալ, ինչպէս ուրիշներ կը ծրագրեն բժիշկ ըլլալ կամ ուսուցիչ: Ու կը սկսի անիծեալ կեանք մը, պատժատունէն բանտ, ի հարկին նաեւ թիարան: Ձիգ կը թափէ ամբողջական փուլայու մը դառնալու համար, հիանալու՝ մեծ ոճրագործներուն վրայ, կը նետուի չարագործութեան մէջ, որպէս փրկութիւն: Լէգէոնէն ալ երբ կը փախի, կը դառնայ նաեւ դասալիք: Բանտէ բանտ, կեանքը կը քաշքշէ եւ 1940-էն 1945, բանտին մէջ է, որ կը սկսի գրել: 1943-ին, Քոքթօ ի նպաստ իրեն կը վկայէ եւ զայն կը ներկայացնէ իբրեւ «առաջին գրագէտը՝ դարուս»: Իրեն կ'աջակցին Սարթր, Փիքասօ եւ փրոֆէսէօր Անրի Մոնտոր, որպէսզի նախագահ Օռիոլ ներում շնորհէ: 1952-ին է որ Կալիմար կը ձեռնարկէ ամբողջական գործերուն հրատարակութեան: Երկար ներածականի մը մէջ՝ «Սուրբ Ժընէ, դերասան եւ մարտիրոս», Սարթր կը ներկայացնէ մարդը:

Իբրեւ թատերագիր է, առաւելաբար, որ յաջողութիւն պիտի գտնէ եւ Համբաւ չինէ, Լէ Պոնն, Լէ Փառավան, Լը Պալքոն գայթակղութեան կողքին, կը նուիրագործեն իր անժխտելի տաղանդը: Փառավաննեոու ներկայացումը միջադէպերու դուռ կը բանայ Օտէոն, մինչեւ իսկ վիճաբանութիւններ Ազգ. Ժողովին մէջ (1966): Ալժերիոյ պատերազմը չըլլալով հանդերձ բուն նիւթը, անկէ ներշնչուած է: Զինուորականներու «աշխատուած» համազգեստները բան չեն փոխեր եւ վրդովումը հետեւանք է որոշ տեսարաններու կամ տեսարանի մը, որ գայթակղեցուցիչ կը գտնուի: Եռագոյնով, զինուորականներ պատերազմը կ'ոգեկոչեն, որպէս փառքուզ մը եւ դեռ այլ արարքներ, բեմին վրայ, որոնք բանակին նախատուիլը կը նկատուին մամուլին կամ գրագէտներու կողմէ: Լուիզ Վիլմորէն իսկ, թէեւ Մալրօ արտօնած է ներկայացումը, սալօֆրի կ'որակէ, «Լը Մոնտ» կը հասկնայ որ մարդիկ ընդվզին, բայց կը խորհի որ գործը կը դիմանայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՅԱՂԹԵԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին իր 4-րդ անընդմէջ պարտութիւնը կրեց Կիրակի Լէթրայի (Լուար) մէջ, 3 - 0-ով: Խումբին պաշտպանողականը խանգարուած ըլլալ կը թուի, քանի մը խաղացողներու մեկնումով: Կացութիւնը անախորժ է. վայրէջքի վտանգ կայ:

Վալանս, յաղթելով Մոնթէլիմարի (1 - 0), կը շեշտէ ախոյեան դառնալու իր յաւակնութիւնը: Յառաջիկայ հաւասար արդիւնք մը միայն պիտի բաւէ որ Վալանսի Հայ Մարզականը Սեպտեմբերին տեղ ունենայ Ֆրանսայի ախոյեանութեան 4-րդ բաժանումին մէջ:

Ուրիշ արդիւնքներ՝ Ալֆորվիլ յաղթական, (2 - 1), Վիլէժի դիմաց, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն Տէսին (պահեստի) նմանապէս՝ Շափոնոսթի դէմ, (2 - 1) եւ հաւասարութիւն Վիէնի (1 - 1) Միզերիէօյի դէմ:

×

ԱՆՅԱՋՈՂ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Սէն - Թրոփէզի մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. «Արծիւ» Մարսէյլ պարտուած է (1 - 0), հաւասար խաղարկութենէ մը վերջ՝ ուր հայկական խումբը փախցուցած է մէկէ աւելի առիթներ կոլ նշանակելու:

Աւելի մեծ պարտութիւն Սէն - Թ'Անթուանի համար իր դաշտին վրայ իսկ, (3 - 1), Մոնթըրտոնի դէմ՝ որ կը յաւակնի ախոյեան ըլլալ:

Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ. կարելիութիւն չունի այլեւս խուսափելու վայրէջքէ, Սէն - Թ'Անթուան կրնայ տակաւին յուսալ մընալ պատուոյ դասակարգին մէջ:

Վիլֆրանշի մէջ, Նիս-ի Հայ Մարզականը ունեցած է հաւասար արդիւնք մը, (1 - 1): Հաւասարութիւն նաեւ Սէն - Շամոնի «Արարատ»ին համար, Շաթօնէօֆի մէջ, (2 - 2): «Արարատ» յոյս չունի այլեւս շահելու իր խմբակին առաջնութիւնը եւ յառաջիկայ մրցաշրջանին ալ կը մնայ Լուարի երրորդ դասակարգին մէջ:

×

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Սէն Նազէրի մէջ տեղի ունեցան կռփամարտի Ֆրանսայի սիրողական միջազգային առաջնութիւնները՝ որոնց մասնակցեցան տասնեակ մը երկիրներէ եկած մարզիկներ: Խորհրդային Միութիւնը ղրկած էր բազմաթիւ խումբ մը՝ որուն մէջ երկու Հայեր՝ Խ. Խտրեան եւ Մ. Ղազարեան: Երկուքն ալ շահեցան իրենց քաշային դասակարգի առաջնութիւնը: Աքլոր եւ փետուր, առաջինը յաղթելով, աւարտականին Պուլկարի մը, առաջին շրջանին իսկ, երկրորդը՝ Ֆրանսացի՝ Միւրէնի, կէտերու առաւելութեամբ: Խտրեան Թիֆլիսցի է, Ղազարեան՝ Լենինականցի:

×

ՍԵՂԱՆԻ ԹԵՆԻՍ

ԱՆԻԹԱ ԶԱԽԱՐԵԱՆ ԱՆՅԱՋՈՂ

Խորհրդային Միութեան այս տարուան ախոյենուհի Անիթա Զախարեան (Երեւան) մասնակցեցաւ Փրակայի մէջ Եւրոպայի առաջնութեան: Պարտուեցաւ 1/16-րդ աւարտականին Ֆրանսուհի Ապկըրալէ, (2 - 1-ով):

Վ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

Հայերը Հռոմէացիներուն ծանօթ էին դեռ մեր ժամանակաշրջանին նախորդող դարերէն: Իտալացի հռչակաւոր բանաստեղծներ՝ Վիրգիլիոսը, Ովիտոսը եւ ուրիշներ երկու հազար տարի առաջ իրենց ստեղծագործութիւններուն մէջ կը յիշատակեն հայկական բնաշխարհը: Մեր թուականին առաջին դարուն, 65-ին Հռոմէական հզօր կայսրութեան մայրաքաղաքի բնակիչները ականատես եղած են Հայոց արքայ Տրդատի եւ անոր երեք հազարնոց հայկական շքախումբի հանդիսաւոր երթին Հռոմի մէջ: Յետագայ դարերուն Իտալիոյ մէջ եւս Հայաստանը դասուեցաւ նշանաւոր երկիրներու շարքին: Մեր թուականի երկրորդ դարուն հռոմէական կայսրը Լուկիոս Վերոս ինքզինքը կը մեծարէր «Հայաստանին յաղթող» կոչելով (այնքան դժուար էր Հայաստանին յաղթել): Պարծենկոտ հռոմէացին ինքզինքն այդպէս կոչած էր 164-ին փորագրուած վիմագիր արձանագրութեան մէջ, զոր ռումէն գիտնականներ յայտնաբերեցին 1947-ին Ռումանիոյ Պրընիշկաւանին մէջ: Գիւղի հիւանդանոցի բակին մէջ եւս գտնուող այս արձանագրութեան տարեկից այլ արձանագրութեան մը մէջ, որ Հռոմ կը գտնուի, կայսր Մարկոս Աւրելիոս կը յայտնէ, որ արձանագրութիւնը կրող կոթողը ինք կառուցել տուած է «մեծ պատերազմին մէջ Հայերուն, Պարթեւներուն եւ Գերմանացիներուն յաղթելէ յետոյ»: Ինչպէս կը տեսնենք, Հայերը յիշատակուած են Պարթեւներէն եւ Գերմանացիներէն առաջ: Մեզի հասած են հռոմէական դրամներ, որոնց վրայ նկարուած են հայ թագաւորներ: Չորրորդ դարուն Իտալիոյ մէջ ծանօթ էր Հայ փիլիսոփայ Պրոէրեսիոսը (Պարոյր Հայկազն) որու ի պատիւ Հռոմի մէջ կանգնած արձանին վրայ գրուած էր. «Աշխարհի թագուհի Հռոմը՝ ճարտասանութեան թագաւորին»: Եօթներորդ դարէն սկսած Հայերը արդէն սկսած էին համայնքներ ստեղծել Իտալիոյ մէջ: Հայ - իտալական յարաբերութիւնները աշխուժացան յատկապէս Կիլիկեան հայկական թագաւորութեան տարիներուն: Հայոց թագաւորները արտօնութիւններ կը շնորհէին իտալացի վաճառականներուն՝ Հայերու ծովուն մէջ (այսպէս կը կոչէին օտարները հայկական Կիլիկիոյ առափնեայ ջուրերը Միջերկրականի մէջ) եւ հայկական նաւահանգիստներու մէջ ազատ առեւտուր ընելու համար: Իտալացիներն ալ իրենց կարգին կը հիւրընկալէին հայկական համայնքները իտալական քաղաքներու մէջ: 12-րդ դարուն Վենետիկի մէջ բացուեցաւ «Հայկական տուն» կոչուած հաստատութիւնը, որ իր գործունէութիւնը պահպանեց նաեւ յետագայ դարերուն:

Այս ամէնը նպաստեց, որ Իտալիոյ մէջ գիտական հետաքրքրութիւն ստեղծուի Հայոց պատմութեան, լեզուի ու մշակոյթի նկատմամբ: Եւ պատահական չէ, որ Եւրոպայի մէջ հայագիտական առաջին աշխատութիւնները գրուած են Իտալիոյ մէջ: Նկատի ունինք ամէնէն առաջ Թէզէոսի եւ Ռիվոլայի աշխատութիւնները: Ասոնց անդրադառնալէ առաջ ըսենք, որ Իտալացիները Հայերը բազմիցս յիշատակած են նաեւ Արեւելքի վերաբերող գրքերու, եւ ներկայիս իտալական դիւանատուները պահուող վաւերագրերու մէջ: Հռոմէական կայսրութեան պատմութիւնը շարադրելու ընթացքին անոնք, բնականաբար, կը հաղորդեն նաեւ տեղեկութիւններ կայսրութեան հետ յարաբերութեան մէջ գտնուած երկիրներու, այդ կարգին՝ նաեւ Հայաստանի մասին: Անշուշտ, Հայերն ալ հետաքրքրուած են Իտալիայով, եւ գրի առած են այդ երկրին վերաբերող ուշագրաւ տեղեկութիւններ: Այսպէս, օրինակ, Խաչատուր Թոխաթեցին 1616-ին Վենետիկէն Կ. Պոլիս վերադարձին նաւու վրայ գրած է «Պատմութիւն Վենետիկ քաղաքին» բանաստեղծութիւնը: Գրեթէ նոյն տարիներուն Վենետիկ եւ Հռոմ այցելած է Սիմէոն Լեհացին, որ իր ուղեգրութիւններուն մէջ կը նկարագրէ այդ քաղաքները:

Իտալացի պատմիչներու, բանաստեղծներու, գրողներու, պետական գործիչներու եւ ուրիշներու հաղորդած տեղեկութիւններու կողքին որոշակի նշանակութիւն ունին նաեւ ճանապարհորդներու վկայութիւնները: Անոնցմէ առաջինը հռչակաւոր Մարքօ Փոլօն է որ այցելած է Հայաստան: Դէպի Չինաստան, Ճափոն եւ միւս երկիրները կատարած ճամբորդութիւնը (1271 - 1295) ան սկսաւ Հայկական Կիլիկիոյ Այաս նաւահանգիստէն: Հայաստան գտնուած միջոցին ան հիացաւ հայկական բազմերանգ գորգերուն եւ մետաքսէ կերպասներուն, որոնք կը պատրաստէին հայկական աշխատանոցներու մէջ. լսեց հայ զօրականներու երգերը եւ իր գիրքին մէջ նշեց դուսանական երգերու նկատմամբ գոյութիւն ունեցած սէրը հայկական բանակին մէջ: Պատմական Հայաստան ճամբորդելով ան այցելեց շարք մը նշանաւոր վայրեր, որոնց շարքին կը յիշատակուի նաեւ Բագրեւանդը: Հոն կը գտնուէր հայկական ճարտարապետութեան ամէնէն երեւելի կոթողներէն՝ մէկը՝ Ս. Յովհաննէս տաճարը, որ իր ծաւալով ու բարձրութեամբ կը գերազանցէր Էջմիածնի Հռիփսիմէ տաճարը:

Մարքօ Փոլոյէն դար մը ետք, 1316-ին դէպի Արեւելք կը ճամբորդէ իտալացի նշանաւոր ճանապարհորդ՝ Օդորիկօ Փորդենոնէն, որ նոյնպէս գտնուած է Հայաստան: Նոյն դարուն Իտալացիները կազմած են աշխարհի ժամանակագրութիւնը, որուն օրինակներէն մէկը մինչեւ այսօր պահուած է Վենետիկի Մարճիանա գրադարանին մէջ եւ կը պարունակէ նաեւ Հայոց թագաւորներու անունները: Հայաստանը հետաքրքրած է նաեւ իտալացի քարտէսագիրները: Յիշեալ գրադարանի սեփականութիւնը հանդիսացող քարտէսի մը մէջ, որ 15-րդ դարուն կազմուած է հաւանաբար նաեւ Մարքօ Փոլոյի եւ այլ ճանապարհորդներու տեղեկութիւններու հիման վրայ (քարտէսը յայտնի է «Ֆրա Մաուրոյի աշխարհի քարտէսը» անունով) Հայաստան նշուած է Մեծ Հայք եւ Փոքր Հայք անուանումներով:

1453 Մայիս 29-ին Թուրքերը գրաւեցին Կ. Պոլիսը: Այս բանը վնասեց նաեւ Իտալացիներու շահերուն: Իտալացի վաճառականները զրկուեցան նաեւ դէպի Արեւելք տանող ճամբաներու վրայ ազատ երթեւեկելու հնարաւորութենէն: Ստեղծուած կացութենէն ելք գտնելու համար անոնք սկսան բանակցութիւններ վարել Թուրքերու թշնամի Աքքոյունլու Թիւրքմէններու առաջնորդ Ուզուն Հասանի հետ:

Դէպի անոնց երկիրը կատարած ճամբորդութեան ընթացքին վենետիկցի դեսպանները գտնուեցան նաեւ Հայաստան: Այսպէս, օրինակ, Ամբրոսիոս Գոնտարինի ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Նախիջեւանի հայկական գիւղերու մասին: Ուզուն Հասանի դէմ կռուած Թուրքերու բանակին իտալացի զինուոր Ճովանի Մարիա Անճիոլէլոն նոյնպէս կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ մղուած ճակատամարտերու մասին: 1470-ական թուականներուն Վենչենցօ տ'Ալեքսանդրին Վենետիկի հանրապետութեան ներկայացուցած է զեկուցագիր մը, որուն մէջ արժէքաւոր տեղեկութիւններ կը յայտնուին Արծկէի, Արճէշի, Բերկրիի, Պիթլիսի, Վանի եւ հայկական այլ քաղաքներու մասին: Նշուած ժամանակաշրջանին գրուած են իտալացի հանճարեղ նկարիչ ու գիտնական Լէոնարտօ Տա Վինչիի «Հայկական նամակներ» կոչուած ձեռագրերը, ուր նոյնպէս կը խօսուէր Հայաստանի մասին: Այս ձեռագրերու հիման վրայ շարք մը գիտնականներ (Ռիխթէր, Ստրչիկովսկի, Ֆուզարօ, Մարք Գորպին եւայլն) ենթադրած են, որ Լ. Տա Վինչին ճամբորդած է Հայաստան: Այս ենթադրութիւնը տակաւին անցեալ դարուն հրապարակուած եւ ընթերցող լայն հասարակութեան ներկայացուած է նաեւ պարբերական մամուլին մէջ: Այսպէս օրինակ, անգլիական «Թհը Ազադէմի»ի 1881 Մարտ 12-ի թիւին մէջ կը նշուի, որ մեծ նկարիչը գտնուած է Եփրատի ափերուն վրայ եւ Կիլիկիա: Ենթադրութեան հաւաստիութենէն անկախ՝ մեծ իտալացիին յայտնած տեղեկութիւնները կը վկայեն Իտալիոյ մէջ Հայաստանի նկատմամբ ցոյց տրուած հետաքրքրութեան եւ մեր հայրենիքի վայելած հեղինակութեան մասին:

Լէոնարտօ Տա Վինչիի մահէն եօթը տարի առաջ, 1512-ին հայ տպագրութեան հիմնադիր Յակոբ Մեղապարտ Վենետիկի մէջ հիմնեց հայկական տպարան: Այս՝ 16-րդ դարու ամէնէն նշանաւոր իրադարձութիւնն էր հայ - իտալական յարաբերութիւններու մէջ: Հայ գրքի միջոցով Եւրոպան աւելի մօտէն ծանօթացաւ հայկական քաղաքակրթութեան: Յետագայ դարերուն նոյնպէս Վենետիկ, Հռոմ, Լիվորնօ եւ այլուր տպագրուած են բազմաթիւ հայերէն գիրքեր:

Իտալական հայերէնագիտութեան նախահայրը պէտք է համարել Ամպրոսիոս Թէզէոսը որ 1539-ին հրատարակած իր քերականական աշխատութեան մէջ շարք մը այլ լեզուներու կարգին, տեղ յատկացուցած է նաեւ հայերէնին:

Եթէ մինչեւ 17-րդ դար Հայաստան եւ Հայերը իտալական սկզբնաղբիւրներու մէջ կը յիշատակուէին միայն հարեւանցի կերպով, եւ մեզի չէ հասած յատկապէս Հայերու նուիրուած որեւէ առանձին գիրք, ապա 17-րդ դարէն սկսած Իտալացիները յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնեն հայագիտութեան եւ կը զբաղին հայերէնի ուսումնասիրութեամբ: Այս դարն ալ փաստօրէն պէտք է նկատել հայաճանաչութենէ հայագիտութեան անցնելու շրջան, որ նշանաւոր եղած է 1621-ին Միլանի մէջ հրատարակուած այն բառարանով, որու հեղինակը իտալացի լեզուաբան, Միլանի Ամպրոզեան դպրոցի դասախօս Ֆրանչեսքօ Ռիվոլան է: Բառարանը կը կոչուի «Բառագիրք Հայոց»: Կը պարունակէ մօտ 11 հազար բառ: Այս, ոչ միայն Իտալիոյ մէջ տպագրուած, այլեւ առհասարակ հայերէն անդրանիկ տպագիր բառարանն է: Երեք տարի ետք, 1624-ին տպագրուած Ռիվոլայի երկրորդ աշխատութիւնը, որ կը կոչուէր «Հայերէնի քերականութիւն»: Այս նոյնպէս Հայոց լեզուի քերականութեան առաջին տպագիր հրատարակութիւնն էր: Այս երկու գիրքերն ալ, ի դէպ, 1633-ին վերահրատարակուեցաւ Փարիզ (առաջին դէպքն էր, երբ Ֆրանսայի մէջ հայթայթըուեցան հայկական տպագրական տառանիշեր եւ կը հրատարակէին հայագիտական գիրքեր):

Իտալական թանգարաններու եւ գրադարաններու մէջ (Ֆլորանս, Վատիկան, Հռոմ եւ այլուր) ներկայիս կը պահուին Ե. դարու հայ պատմիչ Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմութեան» յունարէն, լատիներէն եւ իտալերէն համառօտ թարգմանութիւնները՝ կատարուած միջնադարին: 17-րդ դարու իտալական հայագիտութեան կարեւոր նուաճումներէն մէկը իտալերէն թարգմանութեան հրատարակութիւնն է 1630 եւ 1655 թուականներուն: Մինչ այդ՝ 1541-ին Վենետիկ արդէն հրատարակուած էր հայ պատմիչին թարգմանութիւններէն մէկը, սակայն տպագրուած է վարքերու ընդհանուր ժողովածուի մը մէջ: Ի տարբերութիւն այդ հրատարակութեան՝ իտալերէն առաջին առանձին հրատարակութիւնները իրենց վերնագրերուն մէջ որոշակի կերպով կը յիշատակեն Գրիգոր Լուսաւորիչի անունը եւ ատով աւելի ակնյայտ կը դարձնեն գրքի հայ գործիչին նուիրուած ըլլալը:

Իտալական հայագիտութեան նշանաւոր գործիչներէն է նաեւ Կղեմէս Գալանոսը, որ 17-րդ դարու 30-ական թուականներուն Հռոմէն ուղարկուած էր Վրաստան եւ Հայաստան, որպէս լատինական եկեղեցիի քարոզիչ: Բժիշկ, փիլիսոփայ եւ արուեստաբան այս գործիչին գրիչին կը պատկանին հայագիտական շարք մը աշխատութիւններ: Ասոնցմէ ամէնէն կարեւորը կը կրէ «Միաբանութիւն Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ ընդ մեծի Ս. Եկեղեցւոյն Հռովմայ» վերնագիրը: 1650 - 61-ին հրատարակուած այս երկհատոր աշխատութիւնը շարադրուած է զուգահեռաբար հայերէն եւ լատիներէն լեզուներով եւ Հայոց պատմութեան առաջին կանոնաւոր շարադրութիւնն է, որուն մէջ օգտագործուած են հայկական աղբիւրներէն զատ նաեւ յունական եւ լատինական սկզբնաղբիւրներ: Այս վերջիններու շարքին կան նաեւ այնպիսիներ որոնք յետագային ի սպառ կորսուած են: Տիրապետելով ինչպէս գրաբարին, նոյնպէս ալ աշխարհաբարին, ան Կ. Պոլսոյ եւ Հռոմի մէջ դասաւանդած է հայերէն պատմութիւն, կրօնք, օտար լեզուներ եւ այլ նիւթեր: Գործած է նաեւ Լեհաստանի հայ գաղութին մէջ: 1645-ին Հռոմ հրատարակած է փիլիսոփայական եւ տրամաբանական աշխատութիւն մը, որու կցած է հայերէն - լատիներէն բառարան մը: Այս փաստօրէն տրամաբանութեան առաջին դասագիրքն է, որ շարադրուած ըլլալով հայերէն, մեծ դեր խաղացած հայ տրամաբանական մտքի ձեւաւորման մէջ: Նոյն տարին, 1645-ին ան հայերէն հրատարակած է նաեւ քերականական աշխատութիւն մը: Անոր մահէն ետք Գերմանիոյ մէջ հրատարակուեցան Հայոց պատմութեան նուիրուած երկու աշխատութիւն (Քէօլն՝ 1868-ին եւ Լայփցիգ՝ 1701-ին), որոնք զգալիօրէն նպաստեցին Գերմանիոյ մէջ հայաճանաչութեան: Այս հայագ... տին գրիչին պատկանող որոշ գործեր ... կաւին անտիպ են եւ կը սպասեն հրատարակութեան:

Կղեմէս Գալանոսի հետ միաժամանակ Հայաստան կը գտնուէր Հռոմէն եկած այլ քարոզիչ մը՝ Պօղոս Փիրոմալին (կամ Ֆիրոմալին) որ իր գիտցած հայերէնը կատարելագործեց Ոսկան Երեւանցիի ջանքերով, փոխադարձաբար լատիներէն սորվեցնելով Ոսկանին: Այս վերջինին հետ միասին ան թարգմանութիւններ կը կատարէր: Ան կազմած է 35 հազար բառ պարունակող հայերէն բառարան մը, որ անտիպ մնացած է: 17-րդ դարուն Իտալիա հրատարակուած են հայագիտական արժէք ներկայացնող այլ նիւթեր ալ, որոնցմէ են 439-ին Ֆլորանսի մէջ գումարուած եկեղեցական ժողովի փաստաթուղթերը (Հռոմ՝ 1623-ին), Հայոց կաթողիկոս Յովհաննէսի նամակին լատիներէն բնագիրը (Հռոմ՝ 1628-ին), Ագաթանգեղոսին միտումնաւոր կերպով վերագրուած «Դաշանց Թուղթ»ի եւ Ներսէս Շնորհալիի «Հաւատով խոստովանիմ»ի իտալերէն թարգմանութիւնները (Փադուա, 1690-ին), Հայոց պատարագին նուիրուած ձեռնարկ մը (1690-ին) եւայլն:

(Շար. 1)

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Ֆրէտէրիք Ժոլիօ - Քիւրի, Մար... Քաշէնի ծննդեան տարեդարձը, Մօրիս Թորէզի մահը, Ժագ Տիքլոյի մահը, 1945-ի Ու - Ժէ - Թէ-ի Փարիզի համագ... մարը: Հասարակաց ի՞նչ բան կայ այս բոլորին մէջ:

Այս պատահարները ամէնքն ալ նշուած են յատուկ դրոշմաթուղթերով, բայց ոչ Ֆրանսայի մէջ, այլ Խորհրդային Միութեան, Ռումանիոյ եւ Չինական հանրապետութեան մէջ:

Երկրորդ օրինակ մը, այս անգամ Ֆր... րանսայէն. մինչեւ 1960, Ալժերիոյ պա... ճառաւ ութ դրոշմաթուղթ հրապարակ կ'ելլէ. ասոնցմէ հինգը 1959 - 1960-ին կերպով մը հաստատելու համար Ալժէ... րիոյ ֆրանսական դիմագիծը: Հաս... քառու է քարոզչական մտահոգութիւն մը. Միլիոնաւոր օրինակներով գործածուած դրոշմաթուղթը մարդիկ չեն վարանիր քարոզչական միջոցի մը վերածելու:

Դրոշմաթուղթը նշան է թէ վրան փակ... ցուած պահարանին փոխադրութեան ծախքը վճարուած է. սակայն ունի աւելի ազնուական պաշտօն մըն ալ. այն օրէն երբ Պետութիւն մը իր սեփական նշանը կը դնէ թղթակցութեան ծրարի մը վրայ, որուն փոխադրութիւնը կ'ապահովէ, դրոշմաթուղթը կը նկատուի ... մը: Զարմանալի չէ որ անոր վրայ խոր... հրրդանշաններու եւ այլաբանութիւններու տեղ տրուի:

Երբ 1873ին Մաք - Մահոն Հանրապետութեան նախագահ դարձաւ, Երեսփոխանական Ժողովը և Ծերակոյտը տակաւին միապետական էին ... այնպէս որ «Խաղաղութիւն եւ առեւտուր» այլաբանական խմբակը նամակներուն վրայ զետեղեց ... ռատութեան և արդարութեան ... ուածուհին՝ Դեմեթրէն:

Յետոյ 1903-ին կարգը կուգայ ծանօթ «սերմնացան»ին՝ գեղջուկ Ֆրանսայի խորհրդանշանին, որ իր հարստութիւն... կը բաշխէ այնքան առատաձեռն: Վերջապէս, ազատագրումին կը յայտնուի «Մարիան»ը:

Ամբողջ Ֆրանսան - տեսարաններով, քաղաքներով, ականաւոր դէմքերով, - այդ մանրիկ թուղթի կտորին վրայ ամփոփուած է:

Եթէ թղթատարներու դրութիւնը հին է պատմութեան մէջ, դրոշմաթուղթին գոյութիւնը սակայն նոր է: Եթէ հաւատք ընծայուի Օր. Լէա Շալմէրի, իր նախնիքը հնարած են դրոշմաթուղթը 1834-ի շուրջ: Այսուհանդերձ Սըր Ռ. Հիլլ կը պատկանի համաշխարհային փառքը առաջին պաշտօնական դրոշմաթուղթին յօրինումին. - ուրեմն՝ Բրիտանական:

Ֆրանսա այս քայլին կը հետեւի 1849...

ին: Դրոշմաթուղթը նախ եւ առաջ օգտապաշտ յատկութիւն մը կը կրէր: Իսկ վրայի պատկերը պատմութեան մէջ կը յայտնուի պատահարներու զուգահեռելով: Առաջին շրջանին նկարները փառաբանութեան եւ վարդապետութիւններու նուիրուած են. ինչպէս՝ Դեմետրէն:

Դրոշմաթուղթերու վրայի նկարները երբեմն շատ կարեւոր չեն. ինչպէս՝ 1944-ին պատրաստուածները, որոնց վրայ պարզապէս Փէթէնի նկարը կը գտնուի: Իսկ Ֆրանսական Պետութեան արձանագրութիւնը ստացած է զանազան կերպեր. այսպէս, գործածուած են «Ֆրանսական Հանրապետութիւն», «Ֆրանսա», կամ «Ֆրանսական Թղթատարութիւն» ձեւերը, առանց յիշելու կայսրութեան փակագիծը:

Ընկերութիւնները պատկերները իրենց սեփական մշակոյթին գործօնները կը նուիրեն. նկարը այժմէական է, կամ կը դադրի նորոյթ ըլլալէ: 1937-ին առողջապահական եւ բարոյական կանխազգուշութեան ի նպաստ «Փրկենք ցեղը» արձանագրութեամբ պատրաստուած դրոշմաթուղթ մը քանի մը տարի ետք բոլորովին այլ իմաստ կը ստանայ:

Դրոշմաթուղթ մը ամբողջ աշխարհի մէջ կը նշէ պատահար մը: Իրան վերջերս շրջաբերութեան դրուած է դրոշմաթուղթ մը որ կը պանծացնէ 1979-ի ամերիկեան դեսպանատան գրաւումը: Նկարին մէջ կը տեսնուի աչքերը կապուած Ամերիկացի մը, որուն ետին կ'այրի ամերիկեան դրօշը: Դրոշմաթուղթը կը կրէ հետեւեալ մակագրութիւնը. «Ամերիկացի լրտեսներու բոյնին գրաւումը»: Իրան դրոշմաթուղթի մը միջոցաւ հերոսներու կարգը դասած է նաեւ նախագահ Անուար էլ Սատաի սպանիչը:

Լեհաստանի մէջ դրոշմաթուղթը կը խորհրդանշէ դիմադրական շարժումը, քանի որ Սոլիտարնոսքի գաղտնի թղթատարութեան կը պատկանի, ու որուն վրայ տեղ գրուած է Լէք Վալէզայի դիմանկարը:

Դրոշմաթուղթը կրնայ պարզ ժամանակագրութիւն մը, ակամայ անմիջական պատմութիւն ըլլալ: «Տը Պորտօ» կոչուած շարքը կը վկայէ շրջանի քաղաքական խլրտումներուն մասին (Հոկտեմբեր 1870 - Մայիս 14, - 1871): Նոյն ձեւով, ո՞վ կը յիշէ 1909-ի թղթատարական գործադուլը, եւ ոչ մէկ դրոշմաթուղթ կայ նշելու համար այս պարագան:

Դրոշմաթուղթին գինն իսկ աստիճանաչափ մըն է շրջանին, 30-ական թուականներու Գերմանիոյ տնտեսական տագնապը, Հունգարիոյ մէջ դրամական արժեզրկումը երբ 10 սանթիմը կ'արժէր 150 Թրիլիոն փէնկէօ, կամ տակաւին Ֆրանսայի մէջ նոր Ֆրանքի գործածութիւնը:

Վերջապէս, դրոշմաթուղթը կը պատրաստուի պետական հովանաւորութեամբ, որ հոն կը խտացնէ ճառ մը, եւ պատմաբանին պարտականութիւնն է մեկնաբանել զայն:

Թ. Օ. Մ.

Հ. Օ. Մ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՂԱԾ Է ԵՒ ԿԸ ՄՆԱՅ ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆԱԿԷՏՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿԱԿԷՏԸ

1930- թուին Հայ Օգնութեան Միութեան 10 Շրջանները իրենց 6470 գործօն անդամներով եւ 151 մասնաճիւղերով կը դիմաւորէին Միութեան քսանամեակն ու 10-րդ Ընդհանուր Պատգամաւորական Ժողովը «Միութիւնը Զօրութիւն է» նշանաբանով, «որդեգրած ըլլալով ընդհանուր գործունէութեան ձեւ մը, որ կը ձգտէր խտացած կերպով մարմնացնել իր ամէն մէկ շարժումին մէջ հայրենահաւաքման եւ վերածնութեան նպատակը»: (Ալպոմ Հայ Կ. Խաչի, 1930)

Այս առաջադրութիւններով էր, որ ՀՕՄ-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը իր սփիւռքատարած ցանցով կը լծուէր գործի՝ հասցնելու համար իր օժանդակութիւնը հո՛ն, ուր կարիքը կը զգացուէր դրամով, դեղօրայքով, հանդերձանքով, գրենական պիտոյքներով, իր գործունէութեան երրորդ շրջանը (1930 - 1950) առաւելաբար կեդրոնացնելով կրթական գործին վրայ: Պէտք էր տարադիր ժողովուրդի ո՛չ միայն Ֆիզիքականը ապահովել, այլ նաեւ հող տանիլ, որ այդ ահաւոր մրրիկէն մազապուրծ ճողոպրած նոր սերունդը ստանար հարկ եղած ոգեկան սնունդը՝ իբրեւ հա՛յ աճելու եւ ուռճանալու:

Այն օրերուն ՀՕՄ-ի մշակած կրթական ծրագիրը կ'ընդգրկէր հետեւեալ գլխաւոր մարզերը. -

Դպրոցներու հիմնում հո՛ն ուր գոյութիւն ունէր Հայ Օգնութեան Միութեան մասնաճիւղ մը: Հիւսիսային Ամերիկայի տարածքին ՀՕՄ-ի նախաձեռնութեամբ եւ անոր նիւթական թէ՛ բարոյական օժանդակութեամբ հիմնուած դպրոցներու թիւը հասած էր 40-ի, եւ իւրաքանչիւր դպրոցի կողքին գործող կրթական մարմինները կը ձգտէին ստեղծել լաւագոյն միջոցներն ու պայմանները՝ ամերիկահայ սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն ջամբելու համար: Զուգահեռաբար յառաջ կը տարուէր դասագիրքերու մշակման աշխատանքն ու ուսուցիչներու համապատասխան մարզումը:

Հ. Կ. Խաչի կրթական ծրագիրը մեծ չափով կ'իրականացնէր նաեւ Արծուիկներու դաստիարակութեան նպատակը, արտադպրոցական յայտագիրներու միջոցաւ:

Ասոնց կողքին իւրաքանչիւր մասնաճիւղ կը կազմակերպէր չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացքներ ինչպէս նաեւ վարիչներու պատրաստութեան յատուկ խորհրդաժողովներ եւ դասախօսութիւններ: Միաժամանակ, մեծ թափով յառաջ կը տարուէր Հ. Կ. Խաչի Օրիորդաց խումբերու կազմութիւնը եւ սանսանուհիներու հայեցի դաստիարակութեան եւ զարգացման գործը:

Նոյնն էր պարագան Ամերիկայէն դուրս գտնուող հայկական գաղութներուն մէջ, ուր ՀՕՄ-ի Շրջանային Վարչութիւններ առաջապահ դիրքի վրայ կը մնային կրթական աշխատանքը չկասեցնելու՝ ի գին նիւթական դառն զոհողութիւններու: Հոկտեմբեր 14, - 1935 թուակիր Հ. Կ. Խաչի Կեդրոնական Վարչութեան Շրջաբերականէն կը ստանանք հետեւեալ պատկերը.-

«Պուլկարիոյ Մեսրոպեան Ճեմարանը վերաբացուած է Շրջանային Վարչութեան ջանքերովն ու օժանդակութեամբը: Հ. Կ. Խաչի անունով հոն այս տարի պիտի պահուին դարձեալ 2 գիշերօթիկ եւ 25 երթեւեկող սաներ»:

«Յունաստանի Ջաւարեան Վարժարանը նոյնպէս վերաբացուած է: Վարժարանին համար գծուած է 1500 տոլարի պիւտճէ մը, որուն եօթը հարիւրը պիտի ղրկուի Կեդրոնէն. մնացածը պիտի գոյացնեն թօշակներէ եւ զանազան ձեռնարկներէ: Նախատեսուած այդ պիւտճէով պիտի ապահովուի ուսուցիչներու 12 ամսուան վճարումը. բան մը, որ ասկէ առաջ հնարաւոր չէ եղած որեւէ վարժարանի համար»:

«Շրջանային Վարչութիւնը, Գօքինիոյ շրջանի ծնողներու առաջարկութեամբ, որոշած է մանկապարտէզ մըն ալ բանալ»:

«Լիբանանի մէջ եւս, դարձեալ տեղւոյն ժողովուրդին աջակցութեամբ, Շրջանային Վարչութիւնը գնած է վարժարանի համար շէնք մը: ... Վարժարանին համար նախատեսուած է տարեկան 620 տոլարի պիւտճէ մը: Այս նոր ձեռնարկներէն զատ, Շրջանային Վարչութիւնը ունի տակաւին Ջաւարեանի 2-րդ յարկի շինութեան հարցը եւ ուրիշ դպրոցներու հոգ»:

Այսպիսի յանդուգն քայլերով թափ կ'առնէ ՀՕՄ-ի կրթական լայնածաւալ աշխատանքը երեսունական թուականներուն, որ յառաջիկային պիտի դառնար Պետութեան մը կրթական նախարարութեան գործունէութեան համազօր:

Հայ Օգնութեան Միութեան ծրագիրները մի առ մի կ'իրականային ամէնուրեք, շնորհիւ կազմակերպութեան անձնուէր ղեկավարութեան եւ անոր անդամներու անսակարկ նուիրումին. բայց, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, շնորհիւ մեծասիրտ ու առատաձեռն հաւաքական բարերար՝ հայ ժողովուրդի՛ն: Ժողովուրդն էր, որ ՀՕՄ-եան որեւէ ճիգ ապարդիւն չէր թողուր եւ կուտար լիաբուռն, ոչ միայն իր աջակցութիւնն ու լուման այլ նաեւ հաւատացեալի իր օրհնութիւնն ու վստահութեան քուէն՝ Միութեան կատարած գործերուն եւ իրագործելիք ծրագիրներուն:

Անցեալէն ներշնչուած, ՀՕՄ իր 75-ամեակին առիթով կ'առնէ Համասփիւռքեան Անմիջական Յայտագիրներու (ՀԱՅ) Ֆոնտի ստեղծման յանդուգն քայլը՝ նոյն այն վստահութեամբ եւ հաւատքով, որ հայ ժողովուրդն է իր նիւթն ու նիւթականը, իր մղիչ ուժն ու շարժակը, եւ անշուշտ՝ իր մեկնակէտն ու նպատակակէտը:

Միացէ՛ք ՀՕՄ-ի ճիգերուն

ՀԱՅ Ֆոնտի այս արշաւը դարձնելով Ձե՛ր Արշաւը:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ -C.I.C.A.M.-Ի

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէի հովանաւորութեան ներքեւ, կազմուած է փարիզեան շրջանի յանձնախումբ մը, որու անդամներն են.-

Տիկին ԺԱՆՍԷՄ
Տիկին ՍԵԴԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Պարոններ՝

ՓԱՍՔԱԼ ԿԻՒԼ
ԳԼԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ
ՌՈԺԷ ՋՐԲԱՇԵԱՆ
ՍԵՐԺ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
ԽԱՉԻԿ ՏԱՐԱՔՃԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Յանձնախումբին առաջին ձեռնարկը բացառիկ ճաշ մըն է, որ տեղի կ'ունենայ Մայիս 24, Շաբաթ օր եւ որու մանրամասնութիւնները կը տրուին մամուլով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՄԸ՝ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՍԻՏՆԻԻ ՄԷՋ

Սիտնիի Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը սկսած է հրատարակել ամսաթերթ մը՝ «Միութիւն» անունով: Անդրանիկ թիւով, որ կը կրէ 1986 Փետրուար 15 թուականը, կը պարզուի հրատարակութեան նպատակը: Խմբագրականը կը նշէ. «Ամերիկեան ցամաքամասերու հայ գաղութներուն հետ բաղդատած, Աւստրալիոյ մեր համայնքը յարաբերաբար նոր է եւ տակաւին կը գտնուի իր կազմաւորման շրջանին մէջ: Առաւելաբար Սիտնիի մէջ հաւաքուած, այս գաղութը կը բաղկանայ Միջին - Արեւելքի զանազան երկիրներէն ներգաղթած Հայերէ, որոնք տակաւին կը պահեն իրենց տեղական իւրայատուկ սովորութիւններն ու կապերը: Անզգալաբար բաժանում մը կ'բարձէ յաճախ հեռու կը պահէ Իրանահայն ու Եգիպտահայը, Պոլսահայն ու Երուսաղիմահայը, Լիբանանահայն ու Հայաստանէն արտագաղթածը: «Միութիւն» միջոցը պիտի ըլլայ այդ արուեստական եւ վտանգաւոր բաժանումը վերցնելու եւ միացման կապը հանդիսանալու»:

Ութ էջերէ բաղկացած ամսաթերթը ունի ճաշակաւոր էջադրում մը, գաղութի կեանքէն լուրեր եւ էջ մը անգլերէն բաժին:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

- Նայէ որ դարձեալ չփախես, կ'ըսեմ յանկարծ չար չէշտով մը:

Լռութիւն մը կը տիրէ: Ակնարկութիւնս դաշոյնի մը նման մխուած է Մարկոսին սիրտին: Գոնէ այդպէս կը կարծեմ, որովհետեւ չի կրնար խսկոյն պատասխանել: Այն ատեն կը յիշեմ Ալէքօ անուն յոյնը, որ Մարկոսէն առաջ այդ անկողինը գրաւած էր: Լաւ մարդ մը, որուն մեծագոյն առաւելութիւնը սակաւախօսութիւնն էր, տրուած ըլլալով որ յոյներէն հասկցող չկար շուրջը: Ալէքօ մաղձապարկի գործողութեան մը ենթարկուած էր: Տասնըհինգ օր մնաց սենեակիս մէջ եւ սենեակս ապրեցաւ իր ամէնէն խաղաղ շրջաններէն մէկը, բացի օրական այն երկու ժամերէն, որոնք այցելութեան ժամերն են: Այդ ժամերուն սենեակը կը լեցուէր Յոյներով ու յունարէնով: Շէն մարդիկ էին իր այցելուները: Ձեմ գիտեր թէ զուարճալի ինչեր կը պատմէին Ալէքոյին, բայց բոլորն ալ կը խնդային ու կը զուարճանային: Գեղեցիկ մանկամարդուհի մը, որ Ալէքոյին հարսն էր, անվերջ կը համբուրէր Ալէքոյին երեսները եւ աչք քթթելով գինքը դիտող միւսներուն, կարծեմ մօտաւորապէս կ'ըսէր.

- Ես Հայրիկը շատ կը սիրեմ, հայրիկ ջան, շուտ ելիր այս հիւանդանոցէն եւ տուն եկուր:

Ալէքօ գլուխը կը շարժէր խնդալով ու կէս կատակ, իր հարսին շրթները անդին կը հրէր:

- Այո, այո, պիտի գամ մօտ օրէն...:

- Այո, այո, սիրտդ հանգիստ թող ըլլայ, պիտի գամ...

- Այո, այո, յառաջիկայ շաբաթ ձեզի հետ եմ...

Միայն «այո, այո»ները կը հասկնայի, մնացեալը կ'ենթադրէի: Ու պահ մը երիտասարդ հարսին տեղ կը դնէի հարազատ աղջիկս, Սաթենիկը: Ոչ: Սաթենիկ այդպէս չէր կրնար սիրային բարձրաղաղակ ցոյցեր ընել ոչ իր հօրը, եւ ոչ ալ մանաւանդ իր աներոջ: Չէր կրնար այդպէս խնդալով ու պչրանքով փաթթուիլ, մէկ կողմէ համբոյրներ տալ դիմացինին երեսներուն, միւս կողմէ ալ աչք քթթել գիրենք դիտողներուն: Սաթենիկ լուրջ աղջիկ էր: Ոչ, լուրջ բառը ճիշդ չէ, որովհետեւ յոյն մանկամարդուհին ալ թերեւս լուրջ հարս մըն էր: Սաթենիկ զուսպ աղջիկ մըն էր ըսենք: Թերեւս ամչկոտ ու քիչ մըն ալ թախծոտ: Բան մը որ մեր ցեղին յատկանիշներուն մաս կը կազմէ: Սաթենիկն ալ յաճախ կը համբուրէր երեսներէս, ան ալ սիրտ կուտար ինծի, «հայրիկ, մօտ օրէն աւելի լաւ պիտի ըլլաս» կ'ըսէր, բայց որքան տարբեր էր անոր համբոյրը՝ համբոյրներէն սա հարսին, զոր Քէթի կը կոչէին: Ո՞րն է նախընտրելին: Այդ համարձակ ու անկաշկանդ խոյա՞նքը, համակրանքի ու սիրոյ այդ մեծաշուինդ արտայայտութի՞ւնը, թէ Սաթենիկին լուռ գորովը, կամացուկ մը, կարծես գաղտնաբար ձեռքս սեղմելը, ճակտիս համբոյր մը դպցնելը, մինչեւ իսկ ինծի համար տոլմա մը բերելը: Օ՜, Սաթենիկ, աղուոր աղջիկս, ինչպէս կը սիրեմ քեզ: Քեզ ալ կը սիրեմ Քէթի, լաւ հարս մըն ես, լաւ աղջիկ մըն ես: Դուն տունը լեցնող ու շէնցնող զաւակ մըն ես: Դուն գոյն տուիր Ալէքոյին հիւանդութեան օրերուն, թեթեւութիւն ու լաւատեսութիւն տուիր: Ո՞ւր էք հիմա արդեօք, ի՞նչ կ'ընէ Ալէքօն: Ի՞նչ կ'ընէ Քէթին: Զիս կը յիշէ՞ն երբեմն...:

- Նայէ, երէկուան դէպքը պարզ արկած մըն էր: Բնաւ կապ չունէր կերածներուս հետ: Ես միշտ այսպէս կուտեմ, վարժուած եմ: Ստամոքսս գանգատ չեմ ունեցած: Արդէն, եթէ ճշմարտութիւնը կ'ուզես, մարդուս ստամոքսը ոչ թէ ուտելէն, այլ չուտելէն կը հիւանդանայ:

Մարկոս չէ կրցած մարսել քիչ առաջուան ակնարկութիւնս: Ճիշդ է, մարդիկ ափսէ մը լեցուն կերակուր կրնան մարսել, տապկուած միս մը, տոլմա մը անգամ կրնան մարսել, բայց չեն կրնար մարսել քննադատական ակնարկութիւն մը, մեղադրական արտայայտութիւն մը...: Մարկոս ամբողջ հինգ վայրկեան մտածեց ըսածիս ու իր ըսելիքին վրայ ու հիմա կը քակէ իր լեզուին կծիկը:

- Բժիշկները միշտ կեր ըսած են ինծի: Միայն թէ ուշադիր: Դուն բժիշկդ եղիր: Եթէ նշմարես որ այս կամ այն բանը անհանգստութիւն կուտայ, խուսափէ: Ստամոքսդ պարապ մի պահեր, ըսած են միշտ: Միայն թէ տաք պահէ: Մի մսեցըներ: Մի մսիր: Ես երէկ գիշեր մսեցայ: Ստամոքսս պաղ առած էր: Գէշ սովորութիւն մը ունիմ: Գիշերները վրաս կը բանամ: Եւ հիւանդանոցն ալ շատ տաք չէ գիշերները...:

Կը լռէ ու կը սպասէ որ բան մը ըսեմ: Ձեմ ըսեր: Արդէն զղջացած եմ քիչ առաջուան ակնարկութիւնը ըրած ըլլալուս համար: Կ'ուզեմ ամէնէն կարճ ճամբէն ետ դարձ ընել:

- Այդպէս չէ՞, կը հարցնէ Մարկոս:

- Այո, կը պատասխանեմ:

Մարկոս կը խնդայ, յետոյ անդին կը հրէ ծածկոցը, կ'իջնէ անկողինէն, դանդաղ քայլերով դուրս կ'ելլէ սենեակէն պէտքարան երթալու համար: Քիչ ետք կը վերադառնայ:

(Շար. 14)

Տիկին Վալանթին Թոնոսա եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մարշան,
Այրի Տիկին Շահան Ատանալեան,
Տէր եւ Տիկին Միշօ եւ զաւակները,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼՆԱԶ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 16-ին Իսիի Ս. Մարիամ-Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

×

Իր սիրելի քրոջ յիշատակին, Տիկին Շահան Ատանալեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին, 100 ֆրանք Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Միշլին Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Սվէնս եւ զաւակները,
Օր. Ֆրանսուազ Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Եփրեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Միւթէվէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Բէյ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Մուրատեան (Ամերիկա, - Պէյրութ), Պէշիկթաշլեան (Պոլիս), Տատոյեան (Ամերիկա), Սարհատեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մեծ-հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ
(Ատանացի)

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 20, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 20, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին իրենց ծնողաց՝

ՅԱԿՈԲ եւ ՄԱՆՈՒՇ
ՄԻՒԹԷՎԷԼԵԱՆԻ
(Տիգրանակերտցի)

եւ՝

ՍԱՐԳԻՍ եւ ՄԱՐԻԱՄ
ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ
(Ատանացի)

հոգիներուն համար։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Վարդան, Մարի, Խաչիկ, Արեւիկ Վարդանեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Ապրիլ 20, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՊԱՅԾԱՌ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ իրենց հօր՝

ՀԱՄԲԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան 15-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Սէրճիկեան եւ Սարգիս Շէրպէթճեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ եւ մօր մահուան առթիւ։ Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի եւ ընտանեկան պարագաներու իրենց հօր՝ Մարտիրոս Տէրտէրեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. -
Իրենց աղջկան՝ Տիկին Էլիզա Պետրոսեան-Էսքիճեանի փաստաբանի կոչումին արժանանալուն առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի եւ Հռիփսիմէ Պետրոսեան կը նուիրեն հազար ֆրանք Մխիթարեան Միաբանութեան Օժանդակ Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Նոյն ուրախ առիթով կը նուիրեն 300 ֆրանք Ռատիօ-Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Մարտիկ Տակառեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Վահան Խաչատուրեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Վահան Խաչատուրեանի (Մշեցի) մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 250 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԱ ԿԱՌԷՆ - ՔՈԼՈՄԲ. - Տիկին Մէրամէթճեան 150 Ֆ.։
ՔԱՆՆ.. Պ. Պարոյր Ուճուզեան 100 Ֆ.։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Փոն-Տը-Շէրիւ Վարվիէօյի Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կարմիր Կիրակի Ապրիլ 20, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 20, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշուի Ս. Էթիէնի եւ շրջանի հայութեան, թէ Մարտ ամսուանէ ի վեր, պատարագներ կը մատուցուին ամսուան առաջին եւ երրորդ Կիրակի օրերը։

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍՈՒՐԲ-ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՏՐԱՆ
ՔԱՄՓ-ՓԵՐԻԷ, - ՍԷՆ-Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Ապրիլ 6, Թաղային Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ Շրջակայից հայ հասարակութեան կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղական խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բաց է Ապրիլ 13-էն ի վեր։ Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Խորհրդարանը, Կիրակի առաւօտները ժամը 10-էն սկսեալ։

Իսկ Կիրակի, Մայիս 25, տեղի պիտի ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ։

Արձանագրութեան պայմանաժամն է մինչեւ Կիրակի, Մայիս 4, կէս գիշերը։

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 18-ին, հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը։

Հայ նախկին ռազմիկներու ազգ. ընկերակցութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը բոցի արծարծման վերապահուած Հայերուն «Բոցի Կոմիտէ»ին կողմէ։

Banderoles et drapeaux non français formellement interdits

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23. -
ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ. - Հսկում Եղեռնի յուշարձանին առջեւ եւ աղօթքի արարողութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ՝ բոլոր եկեղեցիներու դասին։

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24. -
ԺԱՄԸ 10-ԻՆ. - Հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Երեք Յարանուանութեանց պետերուն եւ Ֆրանսական եկեղեցիներու իշխանաւորներուն։

Երգեցողութիւնք. - Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երլմազեանի։

ԺԱՄԸ 11-ԻՆ. - Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Յուշարձանի առջեւ։

Խօսք կ'առնէ՝ Գերպ. ՔՕՖՖԻ, (Մարսէյլի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս)։

ԺԱՄԸ 11.30-ԻՆ. - Դասախօսութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին Արծրունի Չրբաշեան սրահին մէջ, օրուան խորհուրդին շուրջ, միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան համար։

Ի ներկայութեան բոլոր հայկական դպրոցներու տեսչութեան, ուսուցիչներուն եւ աշակերտութեան։

STAGE
DE
HAY DJAMPA

L'ART MARTIAL HAY
A LA M.J.C. CORDERIE - MARSEILLE

En l'honneur de la semaine commémorative du 24 Avril, l'Association «L'Ecole des Descendants de Hayk» organise un stage de formation sur l'art martial arménien les samedi 26 et Dimanche 27 Avril à la M.J.C. Corderie : 33, boulevard de la Corderie — 13007 Marseille.

Ouvert à tous à partir de 16 ans, autorisation parentale pour les mineurs.

Le stage regroupe les phases suivantes :

- *Assouplissement*
- *Musculation*
- *Réspiration*
- *Méditation*
- *Objectifs et origine du Hay Djampa*
- *Techniques de défense*
- *Techniques de combat*
- *Philosophie et psychologie hay*

Réunions d'information
le Jeudi 10 Avril à la M.J.C. Corderie
Marseille - à 18h 30

○ Bulletin d'inscription à rendre avant le 15 avril à l'adresse :
EREGA - B.P. N° 61 —
92222 Bagneux Cedex

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nom :
Prénom :
Date et lieu de naissance :
Adresse :

Télephone :

Stage (assurance comprise)
○ le 26 Avril 130 F par personne
○ les 26 et 27 Avril 200 F par personne
Réglement à l'ordre de «HAY DJAMPA»
Signature de l'auditeur — Signature des parents (pour les mineurs)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Ապրիլ 20, կէս օրէ յետոյ ժամը 14-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ։

12 - 14, rue St. Bazile

Այս ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջանային Վարչութիւնը։

Կը խնդրուի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիներէն նկատի առնել այս հրաւէրը եւ ճշդապահ ըլլալ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ապրիլ 20, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, տեղի պիտի ունենայ աշակերտական ելոյթ մը՝ «ՓԱՌԱԲԱՆԱՆՔ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ» ընդհանուր թեմայի շուրջ։

Կը կատարուին արտասանութիւններ հայ զանազան գրողներէ եւ քերթողներէ։ Կ'երգուին խմբական պատշաճ երգեր։

Յայտագրի երկրորդ բաժինով, վարժարանին աշակերտները կը ներկայացնեն ֆրանսերէն սքէչներ։

Հասցէ. - Ժան Տամ սրահ,
17 - 21 ռիւ Լէօփոլտ Պելան, Փարիզ 2-րդ, մեթրօ Սանթիէ։

Մուտքը ազատ է։

×

1986 - 1987 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ
ՄՏԱԾԵՑԷՔ
ՁԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 12 - 14 ռիւ Սէն - Պազիլ։

Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — tél. : 43 - 76 - 55 - 89

présente

HAROUTH BEZDJIAN
ՅԱՐՈՒԹ ՊԵԶՃԵԱՆ

à l'occasion de la sortie de son disque

« *R E F L E T S* »
« *Ց Ո Լ Ք Ե Ր* »

adaptation de chants recueillis par le
le R. P. KOMITAS

Rencontre avec et audition suivies d'une signature

le VENDREDI 18 AVRIL, à 20h45

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
18

VENDREDI
18 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.207 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.207

ՔԱՏԱՖԻ ՑՆՑՈՒԱԾ Է ԲԱՅՑ ՈՂՋ-ԱՌՈՂՋ Է

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԿԱՏՂԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ Է

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՊԱՏԱՆԴ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է

Ի վերջոյ, Քատաֆի երեւցաւ հեռատեսիլէն, վերջ տալով 24 ժամէ շրջող բոլոր լուրերուն։ Արդարեւ ամերիկեան հռմաւմբակոծումը մեռած է կամ երկրէն հեռացած է, յայտարարած էր, ուրիշ աղբիւրներու համաձայն վիրաւորուած էր կամ զոհ՝ պետական հարուածի մը։ Բայց, դիտողներու կարծիքն այն է, որ Լիբիոյ ղեկավարը բաւական ցնցուած մէկուն տպաւորութիւնը ձգած է, եւ հակառակ իր սովորութեան շատ հանդարտ կերպով խօսած է։ Մնաց որ, ոեւէ անձ բնականաբար կը ցնցուի, երբ 15 ամսու զաւակ մը – նոյնիսկ որդեգրուած – զոհ կ'երթայ ռումբերու եւ երկու հարազատ զաւակներ ալ՝ 3 եւ 4 տարեկան ծանրօրէն կը վիրաւորուին։

Այս ռմբակոծումները, եթէ կը ծափահարուի արեւմտեան կարգ մը շրջանակներու կողմէ («Վերջապէ՛ս», «Պէտք էր դաս մը տալ», «Լաւ եղաւ», «Պատւո» եայլն), քիչ մը աւելի խորը մտածողներուն համար, անպայման գովելի ձեռնարկ մը չէ, երբ Պետութիւն մը ուղղակի պատերազմական արարքի մը կը դիմէ, երկրի մը դէմ, թէկուզ բոլոր փաստերն ունենայ թէ ահաբեկչութեան սպայակոյտն է։ Առայժմ, Քատաֆի, ընդհակառակն, պաշտպաններ կը գտնէ ինչ որ չունէր նախապէս Արեւմուտքի կողմը։

Ֆրանսայի մէջ, աջը տարակարծիք է եւ Իր - Տէ - էՖ-ի շրջանակները մանաւանդ կը դատապարտեն Ֆրանսան, որ մերժած է իր երկինքին օգտագործումը եւ կը ձաղկեն կառավարութեան «թուլամորթութիւնը»։ Այսպէս Լըքանիւէ, որ հինգշաբթի օր, հարցազրոյց մըն ալ տուած էր «Մաթէն»ի, հաւատարմութեան թերացում մը կը տեսնէ Ատլանտեան գինակցութեան նկատմամբ։ Աւելի բուռն է Լը Փէն, որ կը ցաւի ի տես Եւրոպայի անկարողութեան դէրքին ահաբեկչութեան դիմաց եւ կը չեչտէ. –

«Պզտիկ Մինիսթրներու յաջորդութիւնը, որ ցարդ որպէս քաղաքականութիւն կը ծառայէ Եւրոպայի, կրնայ միայն կուլին տարածման յանգիլ»։ Ծերակոյտի Դեմոկրատ ձախը կը վաւերացնէ ամերիկեան յարձակումը եւ կ'ողբայ եւրոպացի ազգերու համակամութեան բացակայութիւնը։ Ընկերվարականներու մօտ տարբեր է հակազդեցութիւնը։ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ռոլան Տիւմա կ'ըսէ թէ նախ եւրոպական երկիրներուն կը մընայ՝ «որպէս գլխաւոր թիրախները միջազգային ահաբեկչութեան, ահաբեկիչներու դէմ գործել իր ունեցած բոլոր միջոցներով»։ Համայնավար կուսակցութիւնը կը դատապարտէ ամերիկեան յարձակումը, որ ըստ իրեն «Պետութեան ահաբեկչութիւն է»։ Եթէ Ֆրանսայի մէջ, ոմանք կը գանգատին կառավարութեան թուլամորթութենէն, Անգլիոյ մէջ, ճիշդ հակառակ քննադատութեան կ'արժանանայ Տիկին Թաչըր եւ որքան ալ պաշտպանէ իր տուած արտօնութիւնը, ըսելով թէ՝ մեզ կարելի չէ անցընել որ թոյլ չտայ, ամէն մարդ չի համոզեր և ի լուր եւրոպական հակազդեցութեանց, Տիկին Թաչըր բաւական առանձնացած է։ Հետեւանքը կրնայ դրական ըլլալ, եթէ Ամերիկացիք, որոնք որոշեր են այլե՛ւս պակէթ և ֆրուասան չուտել, սկսին փուտինկ եւ փոռինճ ուտել։

Արդարեւ Ամերիկացիք կատղեր են Ֆրանսայի դէմ, որու ազատագրման համար այնքան զոհ տուած են։ Ֆրանսայի հիւպատոսարանները Ամերիկա թէ Քանատա թշնամական հարիւրաւոր հեռաձայններ ստացած են։ Հեռաձայնողներու մեծ մասն ալ նախկին ռազմիկներ են։ Ոմանք նոյնիսկ ջնջած են գինիի եւ շամփանելի իրենց ապսպրանքները, ուրիշներ Քոթ տ'Ազիւր գալու տեղ այս ամառ, որոշեր են Հոնոլուլու երթալ։ Կան նոյնիսկ այնպիսիներ, որոնց համար Ֆրանսական դեսպանատան հրաւէր մը ընդունիլը դաւաճանութեան համահաւասար է։

«Ուաշինկթըն Փոսթ» իր խմբագրականով ծիծաղելի կը գտնէ Ֆրանսական առաջարկը՝ համապատասխան հակազդեցութիւններ եթէ լիբիական յարձակումներ ըլլան եւ կը մխիթարուի, որ «Միացեալ - Նահանգները առանձնութեան սահուն իբրեւ ընկեր ունին՝ Անգլիացիք»։ Ուօլ Սթրիթ Ճըրնըլն է, հաւանաբար որ չի վարանիր կատաղութեան բուն պատճառը ըսելէ՝ Ֆրանսա պատասխանատու է երկու ամերիկացի օդաչուներուն մահուան եւ օդանաւին խորտակման։

Գոհ է Քատաֆի, որ իր ելոյթին մէջ, ըսաւ թէ նկատի կ'առնէ Ֆրանսայի դիրքը։

× Պէյրութի մէջ, իսլամական շարժում մը յայտնեց թէ սպաննած են անգլիացի պատանդ մը, Անգլիոյ աջակցութեան պատճառաւ։

× «Անթէն 2»ի առեւանգուած չորսերէն նամակներ հասած են, անթուակիր, որոնց մէջ կ'ըսեն թէ լաւ են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ Խորհուրդը վաւերացուց 1986-ի պիւտճէի օրինագիծը, որ կարգ մը հիմնական փոփոխութիւններ ունի։ Կարգ մը միջոցներ նախատեսուած են, որոնց նկատակներն են. – պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, թեթեւցնել Պետութեան ծախքերը։ Այս արդիւնքով, կառավարութիւնը ներում կը շնորհէ ապօրինի կերպով արտածուած դրամագլուխներուն, 10% տուրք մը գնելով միայն ետ բերուած գումարներուն վրայ։ 1987 Յունուար մէկէն կը ջնջուի մեծ հարստութիւններու վրայ տուրքը։ Ոսկիի առուծախին համար, անանուն գործողութիւններու կարելիութիւնը վերահաստատուած է։ Նախկին վարչակարգը բուռն կերպով կը քննադատէ այս կարգադրութիւնները։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ 5րդ կայանը այլեւս իրաւունք չունի շարժանկարներ սփռելու։ Այս որոշումը տուաւ Պետութեան Խորհուրդը, ջնջելով Յունուար 18-ին հրովարտակին կարգ մը տրամադրութիւնները։

ՃԵՆԻՖԵՐ ԿԻՆԷՍ, որ առեւանգուած էր անցեալ շաբթու իրլանտական իր ապարանքէն, ազատ արձակուեցաւ ոստիկանութեան շնորհիւ։ Պարզուեցաւ որ ԻՌԱ-ի գործը չէր, ինչպէս կարծուած էր։ Մեծահարուստ ընտանիքին հարսը յայտարարած է թէ առեւանգողները շատ լաւ վարուած են հետը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 0,9% յաւելում կրած է Մարտին, Ֆրանսայի մէջ։ Մնայուն աշխատանքի առաջարկներու թիւն ալ շատ ցած մակարդակի մը վրայ կը մնայ, հազիւ 30 հազար ամիսը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 11 - 14)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԶԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը, գլխաւորութեամբ իր ղեկավարին՝ Կոստանդին Օրբելեանի, Եթովպիա գացած է եւ տուած քանի մը երեկոյթներ։ Խումբը իր ներկայացուցած յայտագրով եւ մեկնաբանական արուեստով մեծ ընդունելութեան արժանացած է։

×

ՀԵՆՐԻԿ ԱԶԱՏԵԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի որոշումով արտասահմանէն վերադարձող Հայերու ընդունման եւ տեղաւորման կոմիտէի նախագահ նշանակուած է Հենրիկ Ազատեան։ Տարիներ աշխատած Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի մէջ՝ որպէս գիտութեան եւ ուսումնական հաստատութիւններու բաժնի վարիչ, Հենրիկ Ազատեան պատմաբան է եւ հեղինակ կարգ մը գիտական հետազօտութիւններու։

Նախկին նախագահը՝ Լեւոն Մանասէրեան, իր մահկանացուն կնքած էր Յունուար 13-ին՝ Կինէայի մէջ, ուր կը գտնուէր պաշտօնով։

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկը պարգեւատրուած է Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութեան, ինչպէս նաեւ լուսաւորութեան, բարձրագոյն դպրոցի ու գիտական հիմնարկներու աշխատողներու արհեստակցական միութեան կեդրոնական կոմիտէի պատուոյ գիրով, ի գնահատութիւն 1985-ին եւ 11-րդ հնգամեակին ձեռք ձըգած բարձր արդիւնքներուն։ 1981 - 1985 թուականներուն հիմնարկը պատրաստած է 20.500 ճարտարագէտներ։ Պաշտպանուած են 17 տոքթորայի եւ 213 թեկնածուի ատենախօսեր։ 25 միլիոն ռուբլի արժող տնտեսական արդիւնք տուած են հիմնարկի գիտա -հետազօտական աշխատանքները։

×

ԳԱՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎԻ ՋՕՆԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

«Երբ շախմատիստ Տիգրան Պետրոսեանը 1963 թուականին դարձաւ աշխարհի ախոյեան, բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանը այդ առթիւ ասաց, որ Տիգրան Պետրոսեանի յաղթանակը 20–30 տարով եւս ամրապնդեց հայապահպանման գործը աշխարհի տարբեր երկրներում։ ... Ես գիտեմ, որ երբ տասը տարի յետոյ Գարի Կասպարովը դառնայ աշխարհի ախոյեան, մարդիկ կ'ասեն՝ այդ յաղթանակը եւս 30 – 40 տարով ամրապնդեց հայապահպանման գործը»։ 1979-ին Գարի Կասպարովի ղրկուած այս տողերուն հեղինակը՝ երեւանցի ճարտարագէտ Միքայէլ Անտոնեան, ստացած է անցեալ տարի լոյս տեսած Գարի Կասպարովի «Ժամանակի փորձութիւնը» գիրքը, հեղինակին կողմէ ձօնագրուած։ «Երբ 1979 թուականին, արդէն լրիւ համոզուած 16ամեայ պատանու մեծ ապագայում, առաջին նամակս գրեցի ապագայ ախոյեանին, պատասխանեց մայրը՝ Քլարա Կասպարովան» ըսած է Միքայէլ Անտոնեան եւ աւելցուցած. «Նա նամակով պատմել էր իր մասին, Գարիի, նրա կեանքից անժամանակ հեռացած հօր, Գարիով մտադրաղ պապի՝ Շահէն Կասպարովի մասին։ Յետագայում մեր նամակագրութիւնը շարունակուեց եւ այժմ էլ, ինչպէս տեսնում էք, ախոյեանն ու մայրը ինձ չեն մոռացել։ Միայն մի հարցում է Գարին ինձ «յուսախաբ» արել։ Ես նրա ախոյեան դառնալը նախատեսել էի 1989 թուականին, իսկ նա առաջ ընկաւ... ամբողջ չորս տարով»։

×

ԾԻԾԱՂԻ ՕՐ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Արդէն իսկ աւանդութեան կարգ անցած է Ծիծաղի Օրը, որ ամէն տարի Ապրիլին տեղի կ'ունենայ Լենինականի մէջ։ Այս անգամ հաճելի այլ անակնկալներ եղած են հանդէսին մասնակցողներուն համար։ Ա. Մռաւեան թատրոնին մէջ հանդէս եկած են «Երիտասարդ ոգիներ» եւ «Ուրախ Գիւմրի» թատերախումբերը։ Ծայրէ ծայր լեցուն սրահը 3 ժամ թնդացուցած են ծիծաղով։ Ապա հանդէս եկած է Երեւանի երիտասարդութեան պալատի աղջիկներու պարախումբը, որմէ ետք «Ոզնի» թերթի խմբագրապետ Արամայիս Սահակեան Լենինականի «Հիւմորի Տուն»ին նուիրած է թերթին վերջին հինգ տարուան թիւերը, երգիծական գիրքեր եւ նկարներ։

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Վերջերս, Լիոն, որոշ թիւով Հայեր ծով - ծովի եկան սրահի մը մէջ։ Ժողովի համար չէր։ Հաւաքոյթ էր։ Կերուխում չկար։ Կ'երեւի աոոր համար շատ մարդ չէր եկած։ Յարգելի զեկուցող մը կար, որ պիտի խօսէր՝ *Ֆրանսայի Հայերը ի՞նչ պիտի ըլլան*-ի շուրջ։ Ան եզրակացուց իր զեկուցումը հետեւեալ մտածումներով. - Չե՛մ կրնար ըսել որ Հայերը պիտի կորսուին, եւ չեմ կրնար ըսել նաեւ որ Հայերը պիտի չկորսուին։ Բայց ըսեմ որ Հայերուն 85 առ հարիւրը որ կը կարծենք թէ կորսուած են, կորսուած չեն։ Պարզապէս՝ լռութիւնը եւ անտարբերութիւնը նախընտրած են։ Պէտք է բան մը ընել։ Եւ անշուշտ չըսաւ թէ ի՞նչ պէտք է ընել։ Երբ որ կարգը եկաւ հարց ու պատասխանի, ներկաներէն մին ըսաւ, - պիտի կորսուինք, որովհետեւ ամէնօրեայ հայկական վարժարան չունինք։ Ուրիշ մըն ալ պատասխան տուաւ այս հարցումին, ըսելով, - ո՛չ, այդ չէ պատճառը, իմ կարծիքով խառն ամուսնութիւններն են։ Խառն ամուսնութիւններ, ամէնօրեայ դպրոց, յանկերգը կրկնուեցաւ ադիէն - անդիէն։ Արդիւնքը՝ ամլութիւն։

Հաւաքոյթը վերջացած էր, բայց ներկաները կը շարունակէին ամլաբար խօսակցիլ իրարու միջեւ։ Այս միջոցին էր անհաւասիկ որ մէկը խորհրդապահաբար իր քովինին ցած ձայնով կ'ըսէր, - առնենք բոլորն ալ կը մոռնան կարեւոր բան մը։ Երկրին քաղաքականութիւնը։ Համարկումի քաղաքականութիւնը։ Եկեղեցական, կուսակցական, մշակութային գործիչներ, ղեկավարներ, որոնք կը կառավարեն հազիւ 15 առ հարիւրը այս ժողովուրդին, սերտա՞ծ են երբեւիցէ համարկումի քաղաքականութեան ինչութիւնը։ Պատրա՞ստ են ստանձնելու անիկա։ Ո՛չ։ Այն ատեն այս գաղութին 85 առ հարիւրը, եթէ ոչ աւելին, պիտի շարունակէ տակաւին երկարօրէն լուռ եւ անտարբեր մնալ։

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

Բ.

18-րդ դարու իտալական հայագիտութեան ամէնէն ծանօթ ներկայացուցիչը Ե. Վիլոտն է: Անոր աշխատութիւնները նուիրուած են հայերէնի բառարանագրութեան եւ Հայոց պատմութեան: 1712-ին Հռոմ հրատարակուեցաւ անոր «Քրիստոնեայ Հայաստան»ը աշխատութիւնը: 1730-ին Փարիզ լոյս տեսաւ դէպի Թուրքիա, Պարսկաստան, Հայաստան եւ այլ երկիրներ կատարած իր ճամբորդութիւններու նկարագրութիւնը: Հայագիտական մեծ կարեւորութիւն ունի յատկապէս անոր կազմած «Լատինա - հայերէն նոր բառարան»ը, որ տպագրուեցաւ 1713-ին՝ Հռոմ: Բառարանին կից հեղինակը կազմած է հայ թագաւորներու եւ կաթողիկոսներու ժամանակագրական աղիւսակը:

Վիլոտի բառարանի հրատարակութենէն չորս տարի ետք՝ 1717-ին Սեպտեմբեր 8-ին Վենետիկի Ս. Ղազար կղզին իջեւանեցան Մխիթար Սեբաստացին եւ իր գործընկերները: Այդ օրէն կղզին դարձաւ հայկական եւ յետագային ծանօթ դարձաւ որպէս Մխիթարեան միաբանութեան կղզի: Ջուիցերիոյ Ֆրիպուր քաղաքի համալսարանի փրոֆէսէօր Մ. Անտոնիոս Վան Տէն Ուտենրիյն միաբանութեան գործունէութեան նուիրուած իր մենագրութիւնը (Վենետիկ, 1940) կոչած է «Հայկական կղզի Եւրոպայի մէջ»:

Ժամանակի գիտութեան բարձր մակարդակին համապատասխան իրենց աշխատութիւններով, շուրջ 3 հազար թանկարժէք ձեռագրով, հարուստ գրադարանով եւ ընդհանուր ճանաչում գտած տպարանով միաբանութիւնը գիտական մեծ հեղինակութիւն վայելած է Եւրոպայի մէջ: Հայերէն - իտալերէն բառարաններ (Ջախջախեան եւ ուրիշներ) եւ իտալերէնով Հայերը ներկայացնող գիրքեր (Յովհաննէս Մ. Սեղբոսեան, Սուքիաս Սոմալեան, Ալիշան եւ ուրիշներ) հրատարակելով Մխիթարեանները մեծապէս նպաստած են Իտալիոյ մէջ հայաճանաչութեան:

Երբ 1810-ին Նափոլէոն Պոնափարթ յատուկ հրամանով փակեց հիւսիսային Իտալիոյ վանքերը, միակ բացառութիւնը շնորհեց Մխիթարեան միաբանութեան, որ նկատուեցաւ որպէս գիտական հաստատութիւն եւ ստացաւ «Հայկական ակադեմիա» անունը: Հոս գործած են ծանօթ գիտնականներ, ինչպէս՝ միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացին, Զամչեանը, Աւգերեանը, Ալիշանը, Ե. Քափելետին, Ց. Նոյմանը, Վ. Լանկլուան, Ց. Նեւը եւ ուրիշներ:

Մխիթարեաններու գիտական գործունէութիւնն առանձին գրքերով ու յօդուածներով ներկայացուցած են հայ եւ օտար շարք մը մասնագէտներ: Օտարներէն են Ց. Նոյմանը, Ա. Լայտը, Վ. Լանկլուան, Թ. Նեոխաննին, Մ. Զամպէրլանը եւ ուրիշներ: Բազմիցս նշուած է միաբանութեան դերը Եւրոպացիներուն հայ ժողովուրդը ծանօթացնելու եւ հայագիտական քադրեր պատրաստելու գործին մէջ: Հայ գիտնականներու քով հայերէն սորված ու հայագիտական կրթութիւն ստացած են Անգլիացիներէն՝ Պայրընը, Պրէնար, Լոմփը, Գերմանացիներէն՝ Տիթրիխը, Փեթերմանը, Իտալացիներէն՝ Թոմազէոն, Է. Թէզան եւ ուրիշներ:

1843-էն սկսած մինչեւ այսօր Վենետիկ լոյս կը տեսնէ հայերէն ամէնէն հին գիտական հանդէսը՝ «Բազմավէպ»ը, որ իր էջերը տրամադրած է եւ կը տրամադրէ ինչպէս հայ, այնպէս ալ օտարազգի գիտնականներու: Հանդէսին հիմնադիրն է հայ մեծ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի աւագ եղբայրը՝ Գաբրիէլ Այվազովսկին, որ անթերի կերպով կը տիրապետէր քանի մը լեզուներու եւ հայերէնէ իտալերէն թարգմանած էր Ագաթանգեղոսի եւ Խորենացիի երկերը: Բազմաթիւ պատմագիտական, մանկավարժական, կրօնագիտական աշխատութիւններու հեղինակ այս գիտնականը իտալերէնէ, ֆրանսերէնէ, եւ ռուսերէնէ հայերէնի թարգմանած է Ս. Պելլիքոյի, Ց. Դրոզի, Ի. Քրիլովի եւ ուրիշներու գեղարուեստական գործերը:

Հայ մեծ լուսաւորիչ Խ. Աբովեանի անկատար մնացած խղձերէն մէկը եղած է Մխիթարեան միաբանութեան մէջ հայագիտական կրթութիւն ստանալը: Միաբանութեան հիմնադիրը անոր սիրելի գործիչներէն էր, որուն նմանիլ կը ձգտէր. «Մխիթարայ Աբբայի եւ այլոց նմանօրինակ հայրենասիրաց փափաքէի եւ ես խմովանն կարողութեամբ պիտանի լինել ազգին իմում սիրելւոյ»: Աբովեանի թուղթերուն մէջ պահպանուած է Լայփցիկի գրական պարբերականներէն մէկուն մէջ 1829 Յունուար 6-ին տպագրուած գերմաներէն յօդուած մը, որու վերնագիրն է «Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիի հայկական վանքը»: Անծանօթ գերմանացիի գրչին պատկանող այս յօդուածը նոյնպէս ցոյց կուտայ, որ միաբանութեան համբաւը Իտալիայէն դուրս ելած էր եւ թափանցած նաեւ եւրոպական այլ երկիրներ:

Փրոֆ. Ուտենրիյն Մխիթարեաններու գործունէութեան նուիրուած յիշեալ գերմաներէն մենագրութեան մէջ իտալական հայագիտութեան վաստակներու շարքին կը դասէ նաեւ անգլիացի հռչակաւոր բանաստեղծ Պայրընի ստացած կրթութիւնը Վենետիկի հայկական ակադեմիային մէջ: Ան կը յայտնէ, որ ակադեմիայի շէնքի «վերի յարկը այսօր ալ կը ցուցադրուի Պայրընի սենեակը, ուր անգլիացի բանաստեղծը գիտնական յարութիւն Աւգերեանի ղեկավարութեամբ հայերէն սորված էր: Գոյութիւն ունի նոյնիսկ անգլերէն տպագրուած Հայոց լեզուի փոքրիկ քերականութիւն մը, որ երկու անգամ վերհրատարակուած է եւ որու տիտղոսաթերթին վրայ Լորտ Պայրըն յիշատակուած է որպէս հեղինակակից: Բանաստեղծը փորձած է հայերէնէ անգլերէնի թարգմանել Պօղոս առաքեալի պարականոն ուղերձը՝ ուղղուած կորնթացիներուն: Ան իր թղթակցութեան մէջ մեծ ակնածանքով կը խօսի Մխիթարեաններու մասին»:

Հայագիտութիւնը հետաքրքրութիւն արթնցուցած է նաեւ պետական գործիչներու միջավայրին մէջ: Փավիայի համալսարանի տեսուչ Ե. Հաժէր 1809 Դեկտեմբեր 20-ին գրուած նամակով մը դիմած է Իտալիոյ փոխարքային, խնդրելով միջոցներ տրամադրել եւրոպական լեզուներով թարգմանելու հայ մատենագիրներու երկերը, որոնք գիտական մեծ արժէք ունին: Սարտինիայի թագաւորը իր գիտնականներու միջոցաւ Սուքիաս Սոմալեանի իտալերէն գրքին (Հայ մատենագրութեան պատմութիւն) ծանօթանալէ ետք խոստացած է դրամ յատկացնել այդ գիրքը նաեւ այլ լեզուներով հրատարակելու համար: Դուքս Գարլոս Պուրպոն եւս հայերէն սորված է եւ ծանօթացած հայ գրականութեան:

Հայ դարաւոր մատենագրութիւնը գրաւած է նաեւ իտալացի նշանաւոր բանաստեղծ Ճ. Լէոփարտիի ուշադրութիւնը: Ան Փիլոն Աղեքսանդրացիի երկերուն մեզի չհասած յունարէն բնագրերու հին հայերէն թարգմանութիւնները համեմատած է գրաբարէն լատիներէնի վերաթարգմանուած օրինակներու հետ եւ բացայայտած է հայերէնի առաւելութիւնները:

19-րդ դարու իտալական հայագիտութեան գլուխ - գործոցն է ուրիշ յոյն մատենագրի մը, Եւսեբիոս Կեսարացիի «Քրոնիկոն»ի (աշխարհի առաջին ընդհանուր ժամանակագրութիւն) հայերէն թարգմանութեան ուսումնասիրութիւնն ու հրատարակութիւնը: Մինչեւ այդ թուականը ծանօթ էին «Քրոնիկոն»ի անհետ կորսուած յունարէն բնագրին միայն լատիներէն վերափոխուած ու կիսատ թարգմանութիւնը եւ ասորերէն թարգմանութենէն մնացած հատուկենտ կտորներ: Հայերէն ամբողջական թարգմանութիւնը հրատարակուեցաւ իտալական երկու քաղաքներու մէջ միաժամանակ՝ 1818-ին, Միլանոյի եւ Վենետիկի մէջ: Միլանոյի մէջ հայերէնէ լատիներէնի թարգմանած էին Զօհրապեանը եւ ժամանակի ամէնէն նշանաւոր գիտնականներէն մէկը՝ Ա. Մաին (որ յայտնի է նաեւ Վատիկանի հայկական ձեռագրերու նկարագրութեամբ), իսկ վենետիկեան հրատարակութեան հեղինակը Մ. Աւգերեանն էր, որ իր կատարած լատիներէն թարգմանութեան զուգընթաց տպագրած է նաեւ հայկական բնագիրը:

Հայագիտութեան մեծ ծառայութիւն մատուցած է նաեւ Ե. Քափելետին: Ան հայերէն սորված է ինքն իրեն եւ 19 տարեկանին, 1829-ին, կրցած է հայերէնէ իտալերէնի թարգմանել Ներսէս Շնորհալիի երկերը: Սարտինիայի Գարլոս Ալպէր թագաւորի ուշադրութիւնը հայագիտութեան վրայ հրաւիրելու եւ հայագիտութեան զարգացման համար թագաւորէն միջոցներ ստանալու եւ հովանաւորելու նպատակով ան թագաւորին նուիրեց Ինճիճեանի եռահատոր «Հնախօսութիւն Հայաստանեայց» աշխատութեան իր կատարած իտալերէն թարգմանութիւնը: Յետագային ան իտալերէնի թարգմանեց հայ մատենագիրներ Մովսէս Խորենացիի եւ Եղիշէի երկերը, հանդէս եկաւ իտալական զանազան գիտական հանդէսներու մէջ, յօդուածներ գրեց հայ բանաստեղծութեան, Մխիթար Սեբաստացիի եւ Մխիթարեաններու, Արա Գեղեցիկի եւ Շամիրամի, Հռիփսիմեաններու, Պաւլիկեաններու եւ ուրիշներու մասին:

Անոր ժամանակակից հայագիտութեան մշակներէն էր նաեւ իտալացի գրող, գիտնական եւ կառավարութեան անդամ Թոմազէոն, որ յայտնի է բազմաթիւ գեղարուեստական ստեղծագործութիւններով, ինչպէս նաեւ բազմատեսակ բառարաններով: Ան հայերէն սորված է Մխիթարեաններու մօտ: Գաբրիէլ Այվազովսկիի աջակցութեամբ իտալերէնի թարգմանած է Ագաթանգեղոսի եւ Մովսէս Խորենացիի երկերը, որոնց կցուած յառաջաբաններով ընթերցողներուն կը ծանօթացնէ հայ մատենագրական յուշարձանները, նշելով անոնց բարձր արժէքը եւ ուսումնասիրելու անհրաժեշտութիւնը:

Էմիլ Թէզան նոյնպէս հայերէնը սորված էր Մխիթարեան ակադեմիային մէջ: Ան կը դասախօսէր Պոլոնիայի, Փիզայի, եւ Փատովայի համալսարաններուն մէջ, կ'աւանդէր սանսկրիտ (հին հնդկերէն), համեմատական լեզուաբանութիւն: Հայագիտական անդրանիկ գործը նուիրուած էր Ագաթանգեղոսին: Այս հայ պատմիչին բնագիրը ան համեմատեց Ֆլորանսի Լաւրենեան մատենադարանը պահուող յունարէն համառօտ խմբագրութեան հետ եւ բացայայտեց անոնց նմանութիւններն ու շեղումները: Անոր գրչին կը պատկանին հայագիտութեան տարբեր բնագաւառներուն վերաբերող նաեւ այլ աշխատութիւններ, նուիրուած հայ - մակեդոնական յարաբերութիւններուն, Կիլիկեան թագաւոր Լեւոն Զ. Լուսինեանին, Նեմեսիոսի, Փիլոնեսի յունարէն երկերու հին հայերէն թարգմանութիւններուն, Հայոց այբուբենին, «Եօթը արուեստներ»ու հայկական միջնադարեան ըմբռնումին, «Բանք իմաստասիրաց» խորագրով յայտնի բարոյական խրատներուն եւ այլն: Թէզան գրած է գրախօսական մը Եղիշէի երկին 1893-ի ռուսերէն հրատարակութեան մասին եւ հայերէնէ իտալերէնի թարգմանած է Յովհան Մանդակունիի, Ալիշանի որոշ երկերը, ինչպէս նաեւ՝ նմոյշներ հայ գեղարուեստական գրականութենէն: Իրեն կը պատկանի Ալիշանի ազահանդէսին արտասանած հետեւեալ խօսքերը. «Ան պատիւ կը բերէր իր ազգին: Հայերն իրաւունք ունին հպարտութեամբ յիշելու հայր Ղեւոնդ Ալիշանի անունը»:

Հայերու անդրադարձած իտալացիներէն յիշատակութեան արժանի են նաեւ Ճ. Ասքոլին, Մ. Ա. Գանին, Գ. Մուրաթթին, Վենչեցոն, Ա. Պելեկրթթին, Ա. Լատինոն, Կ. Պերթաքքին եւ ուրիշներ: Փետրօ Պինաքին երաժշտութիւն յօրինած է Ալիշանի «Օն անդր յառաջ»ին, իսկ Ֆուքինին՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի «Եղբայր եմք մեք»ի բառերով:

19-րդ դարու հայագիտութիւնը Իտալիոյ մէջ կ'եզրափակուէր Է. Թէզայի «Հայկական խնդիրներ» յօդուածով, որ տպագրուած է Վենետիկի ռէալական ուսումնարանի պարբերականին մէջ, 1900-ին: Յաջորդ դարը կը սկսի Ա. Ապրուցէզի 1903 - 1913 թուականներուն զանազան հանդէսներու մէջ տպագրուած ուսումնասիրութիւններով, որոնց մէջ արծարծուած են հայ - հռոմէական յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցեր՝ Օգոստոս, Տիբերիոս, Գալիկուլա, Տրայանոս, Գլաւտիոս եւ այլ կայսրերու օրով: 1905-ին հրատարակուեցաւ Ֆ. Սանթինիի «Հայաստանը եւ Թուրքիան», 1906-ին՝ Վ. Օլիվիէրիի «Հայոց հարցը եւ Իտալիան» աշխատութիւնները, 1922-ին Ու. Ֆէլտարին հրապարակեց Գ. Նարեկացիի նուիրուած յօդուած մը, յաջորդ տարին ան հայերէնէ իտալերէնի թարգմանեց Իրենէոսի քարոզները, 1927-ին անգլիացի հայագէտ Ֆ. Գոնիպէրը Հռոմի մէջ տպագրեց Վատիկանի հայկական ձեռագրերու ցուցակը:

(Շար. 2)

ԹԱԼԷՐԱՆ ԵՒ ԻՐ ԴՂԵԱԿԸ

Լուառի դղեակները նշանաւոր են իրենց վեհութեամբ եւ գեղեցկութեամբ, բայց կայ անոնց մէջ հատ մը որ կը կրէ դրոշմը իր համբաւաւոր սեփականատիրոջ՝ Շառլ - Մօրիս տը Թալէրան Փեռիկորի:

Յօղուածի մը մէջ Ռոպըրթ Ուերնիք կը գրէ թէ այս անձը առեղծուած մը եղած է ոչ միայն 1789 - 1835-ի ատենները, այլ եւ իր մահէն մէկուկէս դար ետքն ալ կը շարունակուէր իր մասին մթամած հարցումը, թէ արդեօք խելացի հայրենասէր մըն էր, թէ դաւադիր մը եւ կամ երկուքը միասին:

Դղեակ իր այցելութեան առթիւ յօդուածագիրը կը գրէ թէ այն զանազան կարները գորս տեսայ, իբրեւ Պէնէվէնի իշխան, կամ իբրեւ արքունի սենեկապետ եւ կամ իբրեւ արտաքին նախարար, բոլորն ալ կը կրեն միեւնոյն անթափանց արտայայտութիւնը: Թալէրանի կապոյտ աչքերուն խորը կը գգացուի մարտի հրաւիրողի կամ ասպարէզ կանչողի միեւնոյն լոյսը:

Ֆիզիքական թերութիւն մը տառապեցուցած է զինք իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, մէկ ոտքը ծուռ ըլլալով կը կաղար եւ դղեակին մասերն ալ յարմարցուցած էր իր վիճակին: Ցածցուցած էր սանդուխներուն աստիճանները դիւրացնելու - իջնելու համար: Անդին ցուցափեղկին մէջ կ'երեւայ կօշիկները զորս երկաթէ յենարաններով կը կապէր ծունկերուն: Կը տառապէր նաեւ բարոյապէս: Մանկութեան ծաղրի ենթակայ էր ընկերներուն կողմէ: Այս բոլորը պատճառ եղած են որ ստանութեամբ դիտէ աշխարհը:

Թալէրան շառաւիղն էր շատ հին ազնուական ընտանիքի մը, որ կ'երկարի մինչեւ իններորդ դար, եւ իբրեւ առաջին անդրանիկ զաւակը պէտք էր որ ընդգրկէր զինուորական ասպարէզ, սակայն իր մարմնական թերութեան պատճառով նուիրուեցաւ եկեղեցիին, չունենալով հանդերձ կոչումը այդ ասպարէզին: Առիթն ստացաւ, ուրկէ ինն տարի ետք, եպիսկոպոս եղաւ Օթէօնի մէջ, ինչ որ միայն մէկ ամիս տեւեց:

Մասնակցելով իբրեւ կղերական եպիսկոպոս հանրաժողովին, քաղաքական գերակշիռ դեր կատարեց:

1789-ին մասնակցեցաւ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներու յայտարարութեան խմբագրութեան եւ յաջորդ տարին երբ տօնեցին Յուլիս 14-ը, Թալէրան մատոյց Շան տը Մարսի նշանաւոր երգմնաժողովի պատարագը:

1792-ին դիւանագիտական պաշտօնով Լոնտոն գնաց: Թեռէօրին (1793 - 1794) ձգեց Ֆրանսան եւ վերադարձաւ միայն 1796-ին երկու տարի Միացեալ - Նահանգները անցընելէ ետք, եւ վարչական ժողովին կողմէ ընտրուեցաւ Արտաքին Յարաբերութեանց նախարար:

Թալէրան մասնակցեցաւ Պետական Հարուածին որ կը հրաժարեցնէր Պառասը, որուն կը պարտէր իր նախարարական պաշտօնը եւ իշխանութեան կը բերէր զօրավար Պոնափարթը, որու ալ նորհիւ պահեց իր նախարարի պաշտօնը նաեւ Կայսրութեան մէջ մինչեւ 1807:

Կայսրը պատիւներով ողողեց զայն եւ փափաքելով որ Թալէրան ունենայ բնակարան մը, ուր կարենայ շքեղութեամբ ընդունիլ Եւրոպայի քաղաքական մեծ անձնաւորութիւններ, կ'օգնէ որ 1803-ին տիրանայ 180 սենեակով Վալանսէի դղեակին:

Թալէրան մեծ շքեղութեամբ կը զարդարէ դղեակը, դնելով զանձ մը խրաքանչիւր սենեակի մէջ: Մէկուն մէջ յաւերժահարս մը՝ քանդակուած Հուտոնի կողմէ, միւսին մէջ իր ժամանակի ամէնէն մեծ նկարիչներու գործերը, անգլիական հնութիւններ եւայլն: Մինչեւ անգամ չինել կուտայ սնդուսներով զարդարուած թատրոն մը, ուր ներկայացումներ եւ երգահանդէսներ կուտային

Ֆրանսայի ամէնէն նշանաւոր դերասանները եւ երգիչները:

Պերճութեան իր գլուխ-գործոց ճաշարանը կրնար ընդունիլ ամէն իրիկուն քառասուն հրաւիրեալներ, որոնք իշխանական կերպով կ'ընդունուէին: Ան ունէր ամէնէն նշանաւոր խոհարարը: Միջազգային յարաբերութեանց ժողովի ատեն տեղի կ'ունենային մեծ կերուխումներ:

Դղեակը զարդարող առարկաներուն մեծ մասը սերտօրէն կապուած է Ֆրանսայի պատմութեան: Օրինակ, ան ունեցաւ Ֆըլըմերիք Օկիւսթ տը Սաքսի ոտքի վրայ մեծ նկարը: Երբ ֆրանսական զօրքը գրաւեց անոր հողերը, Թալերանի միջամտութեամբ անոր մայրաքաղաք Տրէզտընի թանգարանին հարստութիւնները չցրուեցան ինչպէս կ'ուզէին մարեշալները եւ առ ի երախտագիտութիւն Օկիւսթ տը Սաքս նուիրեց այդ նկարը, առաւել մէկ միլիոն ֆրանք:

Ուրիշ սենեակ մը զարդարուած է Թարքութիւնը մինչեւ հիմա պահած սքանչելի ձեռագործներով, գործեր Սպանիոյ թագուհիին պատուոյ տիկիններուն: Այն ատեն Թագուհին Վալանսէ կը բնակէր, ամուսինը Ֆերտինանտ Գ. բանտարկուած ըլլալով այս դղեակին մէջ, որովհետեւ Նափոլէոն սահմանած էր որ հրաժարի ի նպաստ իր եղբօր՝ Ժօզէֆ Պօնափարթի: Թալերան տեսակ մը բանտապահի պաշտօն պէտք է վարէր, ինչ որ խիստ անհաճոյ թուեցաւ իրեն:

Սպանիոյ հետ Նափոլէոնի պատերազմի արկածախնդրութիւնը պատճառ եղաւ որ Թալերան համոզուի թէ կայսրը որ անձնական փառքի ծարաւի էր, կորուստի կը մատնէր Ֆրանսան, որով սկսաւ Նափոլէոնի դէմ գործել:

Երբ 1814-ին կայսրութիւնը տապալեցաւ, Թալերան Առժամեայ Կառավարութեան գլուխն անցնելով յայտարարեց Նափոլէոնի անկումը եւ իշխանութեան գլուխ կանչեց Լուդովիկոս ԺԸ.: Իսկ ինք Արտաքին Նախարար ըլլալով ղրկուեցաւ Վիէննայի վեհաժողովին, ուր յաղթական դաշնակիցները կը կազմէին Եւրոպայի քաղաքական քարտէսը: Նախ, վճռական խօսակցութեանց ատեն հեռու պահեցին պարտուած եւ գրաւուած Ֆրանսայի ներկայացուցիչը: Սակայն իսկոյն ամէն մէկը ուզեց անոր հրաւիրեալը ըլլալ Քաունիցի պալատին մէջ, ճաշակելու անոր խոհարարին կերակուրները եւ մօտիկ ըլլալու Թալերանի տաղանդաւոր խօսքերը:

Այսպէս, Թալերան յաջողեցաւ ինքզինք մօտիկ ընել տալ եւ կրցաւ ի վերջոյ պահել Ֆրանսայի 1792-ի սահմանագիծները:

Վալանսէի այն սրահը ուր հաւաքուած են Քաունից պալատի կարասիները ուշագրաւ են անոր համար որ [illegible] մեծ սեղանը, բազկաթոռները եւ այլն վկաներն են Աղեքսանդր ցարին, իշխան Մեթերնիխին, Ուելինկթընի դուքսին պատմական խօսակցութեանց:

Վիէննայի վեհաժողովը եղաւ գերագոյնը Թալերանի ասպարէզին, բայց ոչ վախճանը: Մինչեւ վերջն ալ մնալով ժրաջան, հետեւեցաւ դիւանագիտական հեռագիրներուն եւ մտածեց հանրային գործերու մասին:

1837-ի աշնան, երբ անգամ մը եւս կը ձգէր իր դղեակը, երթալու համար Փարիզի իր պանդոկը, սաստիկ յուզում մը, նաեւ սուր ցաւ մը ունեցաւ եւ ըսաւ թէ կը զգամ որ ազդարարութիւն մըն է, արդարեւ քանի մը ամիս եւս ապրեցաւ եւ մեռաւ Մայիսին, Փարիզի մէջ 84 տարեկանին: Դագաղը Վալանսէ բերին Սեպտեմբերին:

Յօդուածին հեղինակը հարց կուտայ թէ այսօր ի՛նչ կարծիք կարելի է յայտնել այս տարօրինակ անձի մասին: Թալերանի յուշերէն առնելով սա պարբերութիւնը թէ՝ «դաւաճանած եմ այն թուականներուն երբ իմ հետս ունեցած եմ Ֆրանսայի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը իբրեւ դաւադիր եւ անոր հետ փնտռած եմ հայրենիքի փրկութիւնը» եւ եզրակացնելով կ'ըսէ թէ ահա այս է Թալերանի մասին բուն ճշմարտութիւնը:

Մ. Մ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

×

Ա.

Պողոտային ամէնէն բանուկ ժամն էր: «Քիչ մը քալեմ, վերջը փոխադրամիջոց մը կ'առնեմ» մտածած էի: Կը քալէի մարդկային հոսանքին ի վեր, մէկ զարնուելով եկողի մը, մէկ քսուելով գացողի մը: Յանկարծ քովը, դրան մը սեմին վրայ տեսայ մարդ մը որ ցաւատանջ կը գալարուէր: Գետին նստած էր, կռնակը դրան տուած, աչքերը գոց, դէմքը պրկուած: Երեք-չորս հոգի հաւաքուած էին մարդուն գլուխը, շուարած կը նայէին: Կեցայ:

- Կարծեմ սրտի տագնապ կ'անցընէ, ըսաւ հոն կեցողներէն մէկը:

Բայց մեծ բան չէին ըներ մարդուն շուրջը հաւաքուած այդ երկու-երեք հոգին: Մէկը անոր կուրծքը բացած էր քիչ մը, որպէսզի օդ առնէ: Մէկն ալ տեղէ մը քոլոնյի ջուր ապահոված էր, երեսին կը քսէր: Շուրջս նայեցայ, տեսնելու համար թէ ի՞նչ կարելի էր ընել: Այն ատեն տեսայ տասնեակներով, հարիւրներով մարդիկ, որոնք հոնկէ կ'անցնէին կ'երթային հազիւ թէ կէս հետաքրքիր ակնարկ մը նետելով մեռնող մարդուն վրայ: Անոնք պահ մը կենալու ու նայելու պահանջն անգամ չէին զգար: Ո՛չ հետաքրքրութիւն, ո՛չ կարեկցութիւն, ո՛չ խղճմտանք:

- Մարդու մը կեանքը ի՞նչ կ'արժէ որ, ... ըսի ես ինծի:

×

Հաճի Օսմանի նշանաւոր զառիվերին բաւական մօտեցած էինք, երբ մայրուղին եզերքը անընական կուտակում մը տեսանք: Կառքը դանդաղեցուցինք ու նայեցանք այդ կողմը: Ինքնաշարժ մը եզերք սահած եւ փոսը գլորած էր: Կառքին յառաջամասը ամբողջովին խորտակուած էր եւ երկու հոգի կը ջանային դուրս հանել շարժավարը, որ ուշակորոյս էր: Վիրաւո՞ր էր, թէ արդէն իսկ մեռած, յայտնի չէր: Մարդ մը քիչ անդին կանգնած, եկող ինքնաշարժերուն ձեռքով նշան կ'ընէր, որպէսզի բացէն երթային, իրարու վրայ չելլէին: Մայրուղին վրայ սուրացող բոլոր կառքերը պահ մը կը դանդաղէին, հետաքրքրութեամբ դէպի արկածին վայրը կը նայէին, յետոյ իրենց ճամբան կը շարունակէին: Այդպէս ըրինք մենք ալ: Անցնելու ատեն, գլուխս դէպի ետ դարձուցի եւ երկար նայեցայ, առաւելագոյնը տեսնելու համար այդ ցաւալի արկածէն: Մարդը իսկապէս մեռա՞ծ էր արդեօք, եւ կամ աչքերը կրցա՞ծ էր բանալ: Որքա՜ն պիտի ուզէի որ դանդաղէինք ու տեսնէինք արդիւնքը: Բայց յանկարծ ետեւէն եկող կառքի մը շարժավարը կոխեց ճչակին վրայ: «Քալէ, ճամբաս մի գոցեր» ըսել կ'ուզէր անհամբեր շարժավարը, որուն անշուշտ հոգը չէր թէ անդին մարդ մը թերեւս մեռնելու վրայ էր: Նոյն աճապարանքով կը սուրային կ'երթային բոլոր միւս կառքերը:

- Մարդու մը կեանքը ի՞նչ կ'արժէ որ, ... ըսի ես ինծի:

Թերթերը ամէն օր լեցուն են այսպիսի սարսափազդու ու սրտաճմլիկ լուրերով, բայց նորէն ալ մարդ չի կրնար չցնցուիլ երբ կը կարդայ: Դարձեալ ահաւոր խափանարարութիւն մը կատարուած էր Պէյրութի մէջ: Բանուկ պողոտայի մը եզերքը ձգուած կառք մը պայթած էր օդը հանելով ինչ որ կար իր շուրջը: Քովի շէնքը գրեթէ ամբողջութեամբ փուլ եկած էր: Ծանր վնասներ կրած էին մերձակայ շէնքերը: Երեք հոգի մեռած էր, ութ, ինը հոգի ալ վիրաւորուած էին: Մեռնողները քաղաքական անձեր չէին, պարզ անցորդներ էին: Անոնց ամբողջ մեղքը այդ վայրկեանին հոնկէ անցնիլ էր եղած: Անմեղներ, որոնք կը մեռնէին առանց գիտնալու թէ որո՞ւ ձեռքով կը մեռնէին եւ ինչո՞ւ կը մեռնէին: Ո՞ր չար ձեռքը անխղճօրէն տեղաւորած էր այդ ռումբը քաղաքին այդ ամէնէն բանուկ ժամուն: Չէ՞ր մտածած որ բոլորովին անմեղ մարդիկ պիտի մեռնէին պայթումէն: Չէ՞ր մտածած որ մեռնողներուն մէջ իրեն մօտիկ մարդիկ ալ կրնային գտնուիլ:

- Մարդու մը կեանքը ի՞նչ կ'արժէ որ, ... ըսի ես ինծի:

×

Մանհաթթընի Երրորդ Պողոտային վրայ շինութեան մը կատարէն յանկարծ բեռնաբարձ գործիք մը ինկած էր ամերիկացի կնոջ մը վրայ, տեղւոյն վրայ գամելով խեղճ կինը: Կինը վեց ժամ հոն մնացած էր եւ այդ վեց ժամուան ընթացքին ամբողջ քաղաքը զօրակոչի ենթարկուեցաւ:

Հարիւրաւոր ոստիկաններ գործի լծուած էին եւ ամէն բանէ առաջ պողոտան գոցած էին երթեւեկի: Քաղաքապետութիւնը երկու հսկայ բեռնաբարձ գործիքներ բերել տուած էր եւ զանոնք ամրացուցած էր արկածին վայրը, անոնցմով վերցնելու համար ինկած բեռնաբարձը: Մերձակայ հիւանդանոցէն տասնեակներով բժիշկներ, իրենց անձնակազմին հետ միասին փութացած էին հոն, տեղւոյն վրայ հիմնելու համար շրջուն հիւանդանոց մը: Ազատարար երկվեցեակ մը պաշտօնեաներ իրենց կեանքը կը վտանգէին, փրկելու համար գործիքին տակը ճզմուած խեղճ կինը: Երկար ժամերու տքնաջան աշխատանքէ մը վերջ երբ կնոջ մարմինը հանուեցաւ բեռնաբարձին տակէն, շրջակայ երեսուն պլօքներու շուրջ ոստիկանները սառեցուցին երթեւեկը, որպէսզի արկածեալը ամէնէն արագ կերպով հասցուի շտապօգնութեան հիւանդանոց մը:

Այս բոլորէն վերջ պաշտօնական անձնաւորութիւն մը կը յայտարարէր.

- Ոչ ոք իրաւունք ունի հարցնելու թէ Պետութեան եւ ամբողջ քաղաքին համար ի՞նչ արժեցին այս կինը փրկելու համար տարուած աշխատութիւնները: Կամ կ'արժէ՞ր այսքան ծախք ընել մէկ հոգիի մը կեանքը փրկելու համար: Կէտ մը կայ, ուրկէ անդին մարդուն կեանքը գին չունի:

Երբ կարդացի այս լուրը, ես ինծի հարցուցի կրկին.

- Իրաւ, ի՞նչ կ'արժէ մարդու մը կեանքը:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Սիվիք Օտիթորիումի մէջ, Մարտ 23-ին, տեղի ունեցած է հայկական պարերու երեկոյթ մը: Ներկայ եղած են 2000 հոգի: «Բերդ» կազմակերպութեան ղեկավարը՝ Հէնրի Արգար, բեմ հանած է 3-էն մինչեւ 30 տարեկան աւելի քան 200 աշակերտներ, որոնք ներկայացուցած են երեք տասնեակ պարեր, գըլխաւորութեամբ պարուսոյցներ Անահիտ Ջանրազեանի, Մելինէ Ալլահվերդեանի եւ նոյնինքն՝ Հէնրի Արգարի:

×

ՎԵՐԻԱ քաղաքի արուեստի կեդրոնին մէջ, Մարտ 23-ին, Սելանիկի Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած է երեկոյթ մը, որու ընթացքին ցուցադրուած են գիրքեր եւ նկարներ: Խօսք առնելով Ասրիկ Ստեփանեան ներկայացուցած է Հայ Դատի ծագումն ու հոլովոյթը, Կիւլա Գասպարեան խօսած է Հայերու մտաւոր գարթօնքին եւ մշակութային զարգացման մասին, իսկ Սեպուհ Գասպարեան անդրադարձած է Հայ Դատի ներկայ պատկերին:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

- Աղբար, դդումը նորէն չես կերեր, կ'ըսէ: Եթէ գիտնայի, ես կ'ուտէի: Շատ համով էր...:

Ճաշի ափսէներն ու սպասները առ նուազն ժամ մը կը մնան մեր քովի սեղաններուն վրայ, մինչեւ որ մաքրութեան սպասաւորը գայ ու ժողվէ: Ատիկա հրաւէր մըն է ճանճերուն, որոնք ամբողջ ժամ մը կը պտըտին պնակներուն վերեւ: Անգամ մը փորձեցի գանգատիլ, ու խնդրել որ ժամ առաջ վերցուին այդ անպէտ պնակները: Գանգատս արդիւնք չտուաւ: Որովհետեւ զայն յայտնած էի բժշկապետին: Ու բժշկապետը, որ շաբաթը անգամ մը կ'այցելէ բոլոր սենեակները, սենեակներէն այնքան շուտ կը հեռանայ, որքան շուտ կը մտնէ: Շատ ժամանակ չունի հիւանդներուն առողջութեամբ մի առ մի հետաքրքրուելու, որքան ատեն որ դուք մասնաւոր ըսելիք մը չունիք իրեն: Իսկ եթէ ըսելիք մը ունիք, ան արդէն մինչեւ դուռ գացած է, հետեւաբար դրան քովն է որ կանգ կ'առնէ ձեզ մօտիկ ըլլալու համար: Իր կեցուածքին մէջ երեւոյթ մը կայ, որ կարծես կը նշանակէ.

- Շուտ ըսէ որպէսզի երթամ:

Ես, ըստ իմ բարի սովորութեանս, իրաւունք կուտամ բժշկապետին: Բժշկապետին այցելութիւնը ձեւակերպական է: Ան շաբաթը անգամ մը գոնէ պէտք է շրջի ամէն կողմ, տեսնելու համար ամէն ինչ: Այո, ամէն ինչ: Մեր արեան շրջագայութենէն, մեր արեան ճնշումէն, մեր բազկերակէն, մեր ոտքերուն ռէֆլէքսներէն, մեր աղիքներուն գործունէութենէն, մինչեւ մեր անկողիններուն ծածկոցը, գետնի քարերուն մաքրութիւնը, սենեակի օդին բարեխառնութիւնը, մինչեւ մեր քովի պահարանին մէջի պէտքամանը, մեր ապուրին մէջ դրուած աղի քանակը, մեր կերած ճաշին քալորին: Մէկը որ այսքան շատ բան պէտք է տեսնէ, կրնա՞յ ժամանակ կորսնցնել սա կամ նա բանին նայելու համար: Բժշկապետը աշխարհի ամէնէն անհանգիստ մարդոցմէ մէկն է, ինչպէս բոլոր այն անձնաւորութիւնները, որոնք պատասխանատու պաշտօններ ունին: Անհանգիստ՝ որովհետեւ երբ հոս է, պէտք է աճապարէ ուրիշ տեղ երթալու, երբ հոս կը խօսի, պէտք է շուտ խօսի որովհետեւ այլուր իրեն կը սպասեն, երբ հոս քեզ մօտիկ կ'ընէ, պէտք է կարճ խօսի, որովհետեւ ուրիշ սենեակի մը մէջ իրեն պէտք ունին:

Օր մը, իր հերթական այցելութիւններէն մէկուն, երբ դեռ հազիւ իր ոտքը դրած էր սեմին վրայ, ըսի.

- Տոքթէօր, խնդրանք մը պիտի ունենամ ձեզմէ:

Մինչեւ որ այս վեց բառերը արտասանեցի, ան արդէն մտած էր ներս, գլխով բարեւած էր մեր երկուքը, ակնարկ մը պտըտցուցած էր ընդհանուր տեսարանին վրայ եւ կը պատրաստուէր մեկնելու: Դրան սեմին վրայ կեցաւ եւ սպասեց որ ըսեմ:

- Ճաշի պնակները երկար կը մնան, ըսի: Հրամայեցէք, շուտ հաւաքեն զանոնք: Ճանճերը ...

Բժշկապետը նայեցաւ հերթապահ հիւանդապահուհիին, որ իրեն կ'ընկերանար: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ երկուքն ալ խնդացին: Եթէ արտաքուստ չխնդացին, իրենց ներսէն խնդացին: Թերեւս ալ կը սպասէին որ առողջական խնդրի մը մասին խօսէի, մարմնական ցաւի մը կամ անհանգստութեան մը մասին: Ամէն պարագայի գոհ մնացին որ այդ տեսակ բանի մը մասին չէր խնդրանքս:

- Ճանճ կա՞յ այստեղ, հարցուց բժշկապետը հիւանդապահուհիին:

- Քիչ, պատասխանեց միւսը:

Դուրս ելան սենեակէն: Մարդիկ ունին իրենց տխմար վայրկեանները: Ես տխմար չեմ, բայց տխմարութիւն է բժշկապետէն պահանջել, որ պնակները շուտ հաւաքուին: Բժշկապետն ալ տխմար չէ, բայց տխմարութիւն է սենեակիս ճանճերուն մասին տեղեկութիւն ուզել գլխաւոր հիւանդապահուհիէն, որ շաբաթը անգամ մը հազիւ կը մտնէ սենեակէս ներս: Եւ ճշմարտութիւն է նաեւ այն, թէ մէկու մը տխմարութիւնը պատճառ կ'ըլլայ նաեւ միւսին տխմարութեան: Այդ օրը պաշտօնեայ մը եկաւ եւ միջատասպան դեղ սրսկեց սենեակին մէջ, ամբողջ կէս ժամուան համար ապականելով սենեակին մթնոլորտը: Ջանացին ճանճերը բնաջինջ ընել, փոխանակ պնակները շուտ հաւաքելու: Եւ պնակները դարձեալ աւելի քան ժամ մը մնացին մեր քովի սեղանիկներուն վրայ: Եւ ճանճերը վերադարձան յաջորդ օր...: Ո՞վ կրնայ ճանչնալ ճանճ մը: Թերեւս նախորդ օրուան ճանճերն էին: Չէին բնաջնջուած:

(Շար. 15)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Շնորհիկ Ձերչեան իր ամուսնոյն՝ Յովհ. Ձէրչեանի Թարմ յիշատակին 300 Ֆ. կը նուիրէ՝ շատ սիրելի «Յառաջ»ին :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Շաբաթ, Ապրիլ 19, ժամը 20·30-ին Տէսինի Մշակոյթի Տունը, Ապրիլ 24 փողոց : Ժողովին ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. Վարչութիւնը եւ Հ.Օ.Մ.ի ներկայացուցիչը : Կը խնդրուի Կրընոպլի, Վիէնի, Վալանսի, Տէսինի, Սէն - Մօրիսի եւ Լիոնի մասնաճիւղերու ընկերուհիներէն ներկայ գըտնուիլ :

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
33, cours Pierre Puget — Marseille
R E C I T A L
E X C E P T I O N N E L

S T E P A N   A G U E R T
musicien - compositeur

au SANTOUR
○*Présentation de l'instrument*
○*Musique traditionnelle et contemporaine*
Samedi 19 Avril
à 21 heures
Participation : 40 frs.
(Membres *HAY'S CLUB - UGAB* 25 frs.)

SEMAINE Culturelle du *YAN'S*

— LUNDI 21 AVRIL : 20 h 45
Conférence de
Dr. JEAN-PIERRE KIBARIAN
La Cilicie et sa numismatique
Diner à 22 h.

— MERCREDI 23 AVRIL : 20 h 30
Conférence du
R. P. NERSEH PABOUDJIAN
L'héritage culturel de l'Age d'Or arménien du Vème siècle

— SAMEDI 26 AVRIL
Soirée de clôture : 20 h 30
YEGHSO
Chants du Printemps arménien

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

SOIREE EXCEPTIONNELLE AU PROFIT DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

CŒUR & MÉMOIRE

Spectacle poétique à deux voix donné par
MADELEINE CARPENTIER   NATHALIE KERYAN

en hommage à

CHARLES AZNAVOUR

qui a choisi lui-même la date du 26 AVRIL pour y assister

Le spectacle aura lieu à l'école TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy

Entrée 20 h 30.
Fermeture impérative des portes à 20 h 45.
——— Places limitées ———
Une réception suivra le spectacle.

Pour tous renseignements, téléphoner à l'Ecole TEBROTZASSERE
43 - 81 - 01 - 72

NOTRE - DAME de Paris

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

կը մատուցանէ Հայրապետական Պատարագ Փարիզի Նոթր - Տամ Մայր տաճարին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16-ին :

Օրուան պատգամը կուտայ ծիրանաւոր

ՓՕԼ ԿՈՒՅՈՆ
Նախկին Առաջնորդ Ռէնի Թեմին

Հրաւիրուած են մեր բոլոր հայրենակիցները բազմութեամբ ներկայ ըլլալու մեծարանքի այս հանդիսութեան եւ ոգեկոչելու մեր նահատակ հայրերու յիշատակը :

Արարողութեան աւարտին, շուրջ ժամը 19-ին, հաւատացեալները հրաւիրուած են մօտիկ հանդիպումի մը որ տեղի պիտի ունենայ Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը :

ռիւ Թուէն 10 պիս, Փարիզ, 5-րդ

MCA - ISSY-LES-MOULINEAUX

Soirée Artistique

Le Samedi 19 Avril à 20h30
Auditorium du Congrès d'Issy
Mail Raymond Menand
Métro : Mairie d'Issy
1ère Partie :

DUO : PATRICK SEREKIAN (flûtiste)
JEAN BEUJEKIAN (guitariste)

HAROUT BEZDJIAN
EVELYNE ALTOUNIAN

2ème partie :

PRESENTATION DES COSTUMES DES DIFFERENTES PROVINCES D'ARMENIE

Entrée : 50 Frs.
Billets: Maisons de la Culture arménienne Paris, Alfortville, Issy et sur place.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Ապրիլ 20, կէսօրէ յետոյ ժամը 14-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ :

12 - 14, rue St. Bazile

Այս ժողովին ներկայ կ՚ըլլայ Շրջանային Վարչութիւնը :

Կը խնդրուի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիներէն նկատի առնել այս հրաւէրը եւ ճշդապահ ըլլալ :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

- P A R I S -

Les organisations signataires, représentatives de différents courants de la communauté arménienne, ont décidé cette année de s'UNIR à Paris.

Elles appellent l'ensemble des Arméniens à manifester dans un seul cortège UNITAIRE.

Face à l'offensive anti-arménienne de l'Etat turc et de ses complices, au Parlement Européen comme à l'O.N.U., plus que jamais l'UNION de toute les forces patriotiques est nécessaire et urgente :

Grande Manifestation Unitaire

JEUDI 24 AVRIL

— POUR LA CONDAMNATION DU GENOCIDE
— Par le gouvernement Français.
— Par les instances internationales

— POUR LE RETRAIT DE LA TURQUIE FASCISTE DES TERRITOIRES ARMENIENS.

RENDEZ-VOUS à 18h30 : Angle de l'Avenue Wagram et de la Place de l'Etoile - vers le consulat de Turquie -

A 18 heures Place de l'Etoile - Charles de Gaulle, la flamme sera ravivée par les Anciens Combattants Arméniens.

LES SIGNATAIRES

Parti Social - Democrate Hentchakian
Organisation Arménienne Democrate Liberale (Ramgavar)
Commission Nat. Arm. du Parti Communiste Français
Mouvement National Arménien
Ancien Combattants - Volontaires et Résistants Arméniens
Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Union Culturelle des Arméniens de France (UCFAF)
Jeunesse Arménienne de France (JAF)
Association des Gens de Lettre Arméniens de France
Amicale des Anciens Résistants Arméniens
Croix Rouge Arménienne
Union Générale Arménienne (UGA)
Union Culturelle Gaidz - Nor Serount
Comité de Soutien aux Prisonniers Politiques Arméniens
Jeunesse Nazarpek
Association Compatriotique de Cesarée
Association Compatriotique de Hadjin
Comité Sardarabad du MNA
U. G. A. B. - Jeunes

Autocars Rendez-vous :

Colombes : Mairie à 16h30
Issy : Eglise à 15 h
Bagneux : Mairie à 16h 30 et Rond-point des Martyrs à 16h45
Sevran : Mairie,Place Cretier à 16h 30 et 60, ave. de Livry à 16h 45

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23. -

ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ. - Հսկում Եղեռնի յուշարձանին առջեւ եւ արարողութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ՝ բոլոր եկեղեցիներու դասին :

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24. -

ԺԱՄԸ 10-ԻՆ. - Հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Երեք Յարանուանութեանց պետերուն եւ Ֆրանսական եկեղեցիներու իշխանաւորներուն :

Երգեցողութիւնք. - Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երլմազեանի :

ԺԱՄԸ 11-ԻՆ. - Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Յուշարձանի առջեւ :

Խօսք կ՚առնէ՝ Գերպ. ՔՕՖՖԻ, (Մարսէյլի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս) :

ԺԱՄԸ 11·30-ԻՆ. - Դասախօսութիւն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին Արծրունի Զբքաշեանի սրահին մէջ, օրուան խորհուրդին շուրջ, միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան համար :

Ի ներկայութեան բոլոր հայկական դըպրոցներու տեսչութեան, ուսուցիչներուն եւ աշակերտութեան :

ԼԻՈՆ

Հայ, Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու հովանաւորութեան ներքեւ՝ Պատարագ՝

ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին :

Հարկ է որ ամէն Հայ մասնակցի սոյն հոգեպարար արարողութեան, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու համար 1·500·000 նահատակներուն :

NICE

Jeudi 24 Avril

Sous la présidence d'honneur de Monsieur Jacques MEDECIN, Député Maire de NICE - Président du Conseil Général des A. M.

9h 45 : Rassemblement Promenade des Anglais (face Hôtel Méridien)
Marche silencieuse jusqu'au Monument aux Morts.

10h 30 : Dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et des Anciens Combattants Français d'origine arménienne morts pour la France 1914-1918 — 1939 - 1945.

11h 30 : Messe de Requiem en l'Eglise Arménienne Sainte-Marie
183, boulevard de la Madeleine
à NICE.

ԿՌԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին Կըընօպլի (Նօթրը - Տամ - տը լա - Տէլիվրանս) Ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

GRENOBLE

Jeudi 24
à la MCAGD de 10h à 19h 30
15, Cours de la Libération
M É M O R I A L

Une flamme, symbole des martyrs du peuple arménien, sera allumée au sein de la Maison où la communauté pourra venir se recueillir.

Les personnalités religieuses et politiques invitées dédicaceront leur témoignage sur le livre d'or.

Vendredi 25
à la MCAGD à 20 heures 30
SOIRÉE DE RECUEILLEMENT
Poésie et chants
Allocution de
KEVORK BAGHDJIAN
Docteur en sociologie juridique
Présentation de son livre
«Le problème arménien, du négativisme turc à l'activisme arménien. Où est la solution ?»

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
19-20

SAMEDI-DIMANCHE
19-20 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.208 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.208

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 11 - 14)

ՄԵՆԵՐԳՉՈՒՀԻ ԱՐԱՔՍԵԱՅ ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Մեծ Թատրոնին մէջ հանդէս եկած է Երեւանի օփերայի մեներգչուհի Արաքսեայ Դաւթեան, մարմնաւորելով Վերտիի «Լա Թրավիաթա» օփերային մէջ Վիոլէթայի դերը: Երգչուհին մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ հրաւիրուած Լենինգրադ՝ ուր հանդէս կու գայ «Մոսկուայի վիրթիւոզներ» սենեկային նուագախումբի հետ, մեկնաբանելով Շուպերթի «Սալվէ Ռեգինա» պէճը՝ ձայնի ու նուագախումբի համար:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայկական Թատերական ընկերութեան 7րդ համագումարը: Երկամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը կարդացած է ընկերութեան նախագահը՝ բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեան: Անցնող երկու տարիներուն Հայաստանի Թատրոնները պատրաստած են 166 նոր բեմադրութիւններ, որոնցմէ 111ը՝ խորհրդային հեղինակներու գործեր: Թատրոններու ընդհանուր խաղացանկը ներկայիս կը կազմէ 218 ներկայացում: Ընկերութիւնը սերտ կապեր ունեցած է Հայաստանի կուսակցական եւ պետական հիմնարկներու, խորհրդային այլ հանրապետութիւններու թատերական ընկերութիւններու հետ: Հայաստանի կարգ մը Թատրոններ պարգեւատրուած են Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի պետական մրցանակներով՝ զանազան ներկայացումներու համար: Զեկուցումէն ետք ժողովրդին փոխանակութեան մասնակցած են Խ. Աւագեան, Ս. Դարոնեան, Լ. Հախվերդեան, Ա. Գրիգորեան, մշակոյթի փոխ նախարար Մ. Խարազեան, Հ. Ղազանչեան, Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան նախագահուհի Էմմա Ծատուրեան, Մ. Մկրտչեան, Տ. Սազանդարեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են համառուսական, վրացական եւ ադրբեջանական Թատերական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները: Համագումարին արծարծուած են արուեստի, կարգ մը Թատրոններու գործունէութեան, բեմադիր եւ դերասան պատրաստելու, նոր վարիչներ հասցնելու վերաբերեալ հարցեր: Դիտել տրուած է, թէ կարգ մը Թատրոններ չեն նորոգեր իրենց խաղացանկը եւ բեմադրական ոճը: Քննադատուած են Գ. Սունդուկեան Թատրոնը եւ Ալ. Սպենդիարեան օփերան. այս վերջինի պարագային նշուած է որ վերջին 15 տարիներուն հայ երաժիշտներէ ոչ մէկ նոր օփերա բեմադրուած է:

Համագումարը ընտրած է ղեկավար մարմիններ: Ընկերութեան նախագահ վերընտրուած է Հրաչեայ Ղափլանեան:

×

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական 13 հաստատութիւններու մէջ այս տարի նախատեսուած է ընդունիլ 11.565 աշակերտներ, որոնց 8.525-ը բարձրագոյն ուսում կը ստանայ առանց իր աշխատանքէն զրկուելու: Ընդունելութիւնը կը կատարուի 152 մասնագիտութիւններու գծով, որոնցմէ երկուքը նոր են Հայաստանի համար: Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկին մէջ կը սկսի ռոպոյի թեքնիքի համակարգերու ճարտարագէտներու, իսկ Լենինականի մանկավարժական հիմնարկին մէջ՝ տարրական ֆիզիքական դաստիարակութեան ուսուցիչներու պատրաստութիւնը: Այս տարի կը հաստատուին ընդունելութեան նոր կանոններ, զգալի կերպով կ'ընդարձակուին ուսումնական հաստատութիւններու իրաւունքները ընդունելութեան քննութիւններ կազմակերպելու մարզէն ներս: Ամէնուրեք ուսողագիտութեան, բնագիտութեան եւ տարրալուծութեան քննութիւնները կը կատարուին էլեկտրոնիք հաշուիչ մեքենայի գործածութեամբ: Այս առաւելութիւններէն կ'օգտուին գիւղական շրջաններու բնակիչները, անոնք՝ որոնք զինուորական ծառայութիւն ըրած են, կամ յաջողութեամբ աւարտած են միջնակարգ դպրոց մը, միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատութիւններն ու արհեստավարժ - թեքնիք ուսումնարանները, ինչպէս նաեւ անոնք՝ որոնք նպաստ մը բերած են նորարարութեան եւ գիւտարարութեան:

ՔԱՏԱՖԻ ՎՐԷԺԸ ՏԻԿԻՆ ԹԱՉԸՐԷՆ ԿԸ ԼՈՒԾԷ

4 ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՊԱՏԱՆԴ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

×

Ընողը՝ Ամերիկան էր, առաջին վճարողը եղաւ Անգլիա: Արդարեւ, Հինգշաբթի օր, Պէյրութի արեւելեան կողմը, 25 քիլոմեթր հեռու, Շուֆի լեռնային շրջանն է, որ ճամբու մը եզերքը գտնուած են երեք դիակներ, փլաստիք տոպրակներու մէջ, բոպիկ եւ արիւնոտ: Ամէն մէկ Անգլիացի գնդակ մը կերած է գլխուն: Անցորդը, որ գտած է այս դիակները լուր կուտայ Ճումպլաթի յառաջդիմական ընկերվարական կուսակցութեան, որ տէրն է շրջանին: Զոհերուն կողքին, նամակ մըն ալ կայ. - «Այս կատարուածը կը պատկերացնէ մեր շարժումին յեղափոխական դերը ի պաշտպանութեան մեր ամբողջ ազգին եւ հողին, որ կոխկռտուեցաւ աշխարհակալ, սիոնիստ եւ յետադիմական Թշնամիներուն կողմէ: Պատասխան մըն է, միջազգային ահաբեկիչ եւ նոր - նացի՝ Ռեկընի, որ յարձակեցաւ լիբիացի մեր ժողովուրդին վրայ: Մեացուցինք Սի - Ի - Ա-ի պատասխանատու մը եւ բրիտանացի գաղտնի սպասարկութեանց երկու գործակալներ»: Այս ամբողջը եւ նոր սպառնալիքներ ալ կը կրեն ստորագրութիւնը՝ «Արաբ ֆետայական բջիջներ»ու: Քիչ ետք արդէն, տիւրզի համայնքին ձայնասփիւռը՝ «Լերան Ձայն»ը կը յայտնէ գտնուած դիակներուն ինքնութիւնը: Աւելի ուշ կրակ ալ կը բացուէր Մեծն - Բրիտանիոյ դեսպանատան վրայ, պարապ, այն օրէն, երբ արեւելեան - Պէյրութ փոխադրուած է:

Լոնտոնի օդակայանը, այլ դէպք մը կը պատահի: Իրլանտացի կին մըն է որ ուշադրութիւնը կը գրաւէ ապահովութեան սպասարկութեանց: Էլ - Ալ ընկերութեան օդանաւը պիտի առնէ Իսրայէլ երթալու համար արձակուրդի: Բոլոր քննութիւններէն անցած է, կը մնայ վերջինը: Այն ատեն կը գտնուի պայուսակին կրկնակ խորքի մը մէջ 4,5 քիլոնոց ռումբ մը, որ պիտի պայթէր Թռիչքին ընթացքին: Այլ խօսքով կինն ալ, որ յղի է, և բոլորովին անտեղեակ կը Թուէր, մեռեալներուն մէջ պիտի ըլլար: Երբ կինը կը ձերբակալուի, արաբ դիմագիծով իրեն ընկերացողը, եւ որմէ յղի է, կը փախի: Անգլիացիք համոզուած են որ կինը անմեղ է, բնաւ լուր չունէր եւ չշմած էր, երբ ռումբը մէջտեղ ելած է: Տրամաբանական է, արդէն որ երիտասարդ յղի կին մը, ինքնասպան - գործողութեան մը դժուար թէ թեկնածու ըլլայ:

Ուրբաթ առաւօտ, լիբանանեան քրիստոնեայ ձայնասփիւռը կը հաղորդէր որ Հինգշաբթի օր, առեւանգուած բրիտանացի երիտասարդ նկարահանը (անգլիական հեռատեսիլի Թղթակից), իր կարգին սպաննուած է: Դիակը գտնուած է Ուրբաթ առտու: Այս ոճիրով, 4-ի կը հասնի բրիտանացի զոհերուն Թիւը:

Այս նոր ոճրագործութիւնը ալ աւելի փափուկ կը դարձնէ Տիկին Թաչըրի դերը: Աշխատաւորականները զինքը անուղղակի պատասխանատու կը նկատեն Անգլիացիներու սպանութեան:

Ընդհանրապէս, ամէն կողմէ Ռեկընը կը դատապարտուի:

Կը Թուի Թէ ամէն մարդ շուտ մոռցած է Քատաֆիի դերն ու պատասխանատուութիւնը տարիներէ ի վեր Եւրոպան ահաբեկչութեան դաշտի վերածուելուն մէջ: Ճիշդ է սակայն որ, պատասխանատու Պետութիւն մը, ան ալ Ամերիկայի նման, ուրիշ ձեւ մը պէտք է գտած ըլլար - ցայսօր - կասեցնելու համար ահաբեկչութիւնը: Եւրոպայի Խորհրդարանն իսկ, թէեւ փոքր (148, 144-ի դէմ), մեծամասնութեամբ բայց խիստ ոճով դատապարտեց ամերիկեան յարձակումը:

ԹԵՀՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

×

Թեհրանի մէջ, Ապրիլ 12-ին, իր մահկանացուն կնքած է պարսկահայ գաղութի հանրային, քաղաքական եւ մշակութային կեանքի վերջին քառասնամեակի տիրական դէմքերէն Սամուէլ Սարուխանեան:

1922-ին ծնած Թաւրիզ, նախակրթութիւնը ստացած Հայկազեան - Թամարեան, իսկ միջնակարգը՝ «Մեմորեըլ» վարժարաններու մէջ, Սամուէլ Սարուխանեան պատանի տարիքէն իսկ տոգորուած էր ազգային - հանրային կեանքին նուիրուելու գաղափարով: Տակաւին Բ. Աշխարհամարտի դժուար տարիներուն, երբ Պարսկաստան գրաւուած էր օտար ուժերու կողմէ, Սարուխանեանի կը յանձնուէր Թաւրիզի «Ռոստոմ - Գասպար» գրադարանի վարիչի պաշտօնը, զոր կը վարէր մեծ ձեռնհասութեամբ, դիմագրաւելով ճնշումները:

1951-ին կը փոխադրուէր Թեհրան, ուր կը նուիրուէր ազգային - մշակութային կեանքին: Կ'անդամակցէր Հայ Մշակութային «Արարատ» Կազմակերպութեան, յետագային դառնալով Կեդր. Վարչութեան անդամ, իսկ 1955 - 1956 տարիներուն՝ նախագահ:

Սամուէլ Սարուխանեան իր հիմնած «Նայիրի» գրատունով, ապա նաեւ նոյնանուն տպարանով մեծ նպաստ բերած է գաղութին մէջ հայ գիրքի տարածման եւ հայ գրականութեան սէրը արծարծելու մարզերէ ներս: 1954-էն ի վեր կը հրատարակէր «Նայիրի» օրացոյցը, նկարազարդ եւ բովանդակալից նիւթերով:

Սամուէլ Սարուխանեանի անունը կապուած է առաւելաբար Ատրպատականի Ս. Թադէ եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայ վանքերու վերանորոգութեան, ինչպէս նաեւ Րաֆֆիի Փայաջուկի տան պարսպապատման եւ յուշակոթողի կառուցման աշխատանքներուն հետ: Շնորհիւ կազմակերպչական իր ընդունակութեան եւ մանաւանդ անշահախնդիր նուիրումին, Սարուխանեան միշտ ներկայ էր հոն՝ ուր կար գործ, ազգային, կրթական, մշակութային, քաղաքական Թէ գաղափարական մարզերու մէջ:

Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, Սամուէլ Սարուխանեան եղած է փնտռուած ու սիրուած ղեկավար մը կազմակերպութեան մէջ: Վարած է պատասխանատու պաշտօններ. եղած է Կեդր. Կոմիտէի անդամ, մասնակցած՝ Ընդհ. Ժողովներու, ամէնուրեք բացայայտելով հաւատաւոր կուսակցականի, իր սկզբունքներուն կառչած զինուորեալի եւ Հայկական Դատին անսակարկ սպասարկուի ոգի մը: Օժտուած գրելու շնորհով եւ հռետորական տաղանդով, Սամուէլ Սարուխանեան տարիներ աշխատակցած է «Ալիք»ի եւ զանազան առիթներով իր արտասանած ճառերով գօտեպնդած է հայ բազմութիւնները:

Սամուէլ Սարուխանեանի մահով պարսկահայ գաղութը կորսնցուց իր նուիրեալ ու գործօն զաւակներէն մէկը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Գերմանական հեռատեսիլի Թիւ 1 կայանէն՝ Ապրիլ 21, ժամը 21-ին, սկզբունքով, կը սփռուի Ռալֆ Ճիորտանոյի նկարահանած մէկ ժապաւէնը, որ կը կրէ «Ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը» խորագիրը: Շարժանկարին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն գերմանական դիւաններու մէջ պահուող հայկ. ցեղասպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթեր:

Այս ֆիլմին պատրաստութիւնը տեւնրւեցաւ անցեալ տարի, նաեւ Ֆրանսայի մէջ: Նկարահանումներ եւ տեսակցութիւններ եղան Փարիզ ալ, ի մէջ այլոց «Յառաջ»ի խմբագրատունն ու տպարանը, բայց նախընտրաբար, ցարդ, շատ արձագանգ չտրուեցաւ, զանազան ծանօթ ճնշումներու պատճառաւ: Կը խորհինք Թէ այլեւս նոր խոչընդոտներ չեն կրնար արգելք ըլլալ անոր սփռումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, Եւրոպական Համարակապետութեան Նախարարաց Խորհուրդի նիստէ մը ետք, պաշտօնապէս յայտարարուած է որ 1981-ի զինուորական պետական հարուածէն ետք, Թուրքիոյ հետ խզուած յարաբերութիւնները պիտի վերհաստատուին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

(Գ. եւ վերջ)

Մեր օրերու հնդեւրոպաբանութեան ականաւոր ներկայացուցիչ Վիթթորէ Փիզանին, որ ծանօթ է իտալերէնի, ֆալիսկերէնի, ումպրերէնի, օսկերէնի, լատիներէնի, յունարէնի եւ այլ լեզուներու նուիրուած ուսումնասիրութիւններով, յաճախակի անդրադարձած է նաեւ հայերէնին: Միաժամանակ հանդէս եկած է զուտ հայագիտական հետազօտութիւններով, որոնցմէ են «Հայերէնի աւանդը» (1934), «Հայերէնի հնչիւնաբանութեան ուսումնասիրութիւնը» (1950 - 1951), «Հնդեւրոպական լեզուներու ծագումը» (1979) եւայլն: Ի դէպ, այս գիտնականը պէտք չէ շփոթել նախորդ դարուն ապրած Փ. Փիզանիի հետ, որ 1895 - 1896 շարք մը յօդուածներով հանդէս եկաւ Ապտիւլ Համիտի կազմակերպած ջարդերու դէմ:

Հայագիտութեան իր նպաստը կը բերէ նաեւ Ամերիկայի, Սպանիոյ, Զուիցերիոյ, Իտալիոյ համալսարաններուն մէջ հնդեւրոպաբանական դասընթացքներ վարած Ճ. Պոնֆանթէն, որու հիմնադրած «Ուորտ» (բառ) հանդէսը եւ բազմաթիւ այլ աշխատութիւններ մեծ դեր խաղացած են հնդեւրոպական լեզուներու համեմատական ուսումնասիրութեան բնագաւառին մէջ: Անոր զուտ հայագիտական ուսումնասիրութիւններէն ուշադրութեան արժանի են 1937-ին Գոփենհագ ֆրանսերէն հրատարակուած «յունա - հայկական իզոգլոսներ» եւ 1946-ին Նիւ - Եորք տպագրուած «Հայերը եւ Փռիւգացիները» անգլերէն յօդուածները: 1982-ին Երեւան կայացած միջազգային հայերէնագիտական գիտաժողովին մէջ անուանի գիտնականին ներկայացուցած զեկուցումը նուիրուած էր հայերէնի ազգակցական դերմիններուն: Այլ ուսումնասիրութիւն մը, որ տպագրուած է «Պատմա - բանասիրական հանդէս»ին (1981, Թիւ՝ 2) մէջ, կը կոչուի «Հայերէնի դիրքը հնդեւրոպական լեզուներու մէջ»: Յիշեալ գիտաժողովին մէջ, ի դէպ, ներկայացուած էր նաեւ Փինացցիի (Միլանօ) «Յունարէնի ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ» զեկուցումը:

1908 - 1935 հայագիտական ուսումնասիրութիւններով հանդէս եկաւ - Ա. Ծանոլլին, որ հրատարակած է շուրջ տասնըհինգ յօդուած, նուիրուած հայ մատենագրութեան, ազգագրութեան, լեզուաբանութեան այլ եւ այլ բնագաւառներուն: Անոր հետաքրքրութիւններու շրջանակին մէջ են Եղիշէն, Գրիգոր Սկեւռացին, հայերէնի քերականութիւնը եւ հայերէն բառերու ստուգաբանութիւնը, յունարէնէն և ասորերէնէն թարգմանուած զանազան երկեր, Իտալիա պահուող հայկական ձեռագրեր: Հայագէտին յօդուածները տպագրուած են նաեւ իտալական հանրագիտարաններու եւ Վիէննայի «Հանդէս ամսօրեայ»ի մէջ:

Իտալիոյ ժամանակակից հայագիտական հետազօտութիւնները կը կատարուին յատկապէս լեզուաբանութեան եւ արուեստի պատմութեան բնագաւառին մէջ: Վերջին տասնամեակներուն լեզուաբանական, պատմագիտական երկերով հանդէս եկած են Ճ. Պոլոնիէզին, Ճ. Ռ. Գարտոնան, Ռ. Սքարփին (որոնց ուսումնասիրութիւնները տպագրուած են 1969-ին Վենետիկ Մխիթարեաններու հրատարակած «Արմէնիաքա» ժողովածուին մէջ), Մ. Սալվենին, Կ. Փետրովիչը, Վ. Պելարտին եւ ուրիշներ:

Ճ. Պոլոնիէզին հնդեւրոպաբան է, կը դասախօսէ Միլանոյի համալսարանին մէջ, Լոմպարտական հիմնարկի ակադեմիայի թղթակից անդամ է: Անոր հայագիտական առաջին մենագրութիւնը հրատարակուած է Միլանօ, 1960-ին: Խորագիրն է «Պարսկերէնէ փոխառութիւններու բարբառային ակունքները հայերէնի մէջ»:

Յաջորդ տարին ան Վիէննայի «Հանդէս ամսօրեայ»ին մէջ հրատարակեց իր նոր տեսակէտը հայերէնին վրայ պարսկերէնի ունեցած ազդեցութեան մասին: Միեւնոյն նիւթին ան անդրադարձած է նաեւ այլ ուսումնասիրութիւններու մէջ, ուր քննուած են ինչպէս պարսկերէնի եւ հայերէնի փոխ - յարաբերութիւնները, այնպէս ալ հայկական աւանդութիւններու աղերսը իրանական, հռոմէական, յունական աւանդութիւններու հետ: Գիտնականը շատ անգամ գտնուած է Հայաստան, մասնակցած է հայագիտական միջազգային գիտաժողովներու, «Պատմա - բանասիրական» հանդէսին մէջ 1979-ին հրապարակած է «յունարէն բնագրերի հին հայկական թարգմանութիւններու նշանակութիւնն ու արժէքը», 1985-ին միջնադարեան հայ արուեստին նուիրուած 4-րդ գիտաժողովին (Երեւան) զեկուցում կարդացած է հայերէն «արուեստ» բառի բազմակի նշանակութեան մասին. մինչ այդ հանդէս եկած է Պղատոնի, Թէոն Ալեքսանդրացիի, Փիլոնի երկերու հայերէն թարգմանութիւններուն, հայկական ծովային եզրաբանութեան, Ճ. Լէոփարտիի հայագիտական հետաքրքրութիւններուն եւ այլ խնդիրներու նուիրուած յօդուածներով: Թղթակցած է նաեւ Փարիզի «Հայագիտական ուսմանց հանդէս»ին (Ռըվիւ տէ զ'էթիւտ արմէնիէն):

Ժամանակակից իտալական հայագիտութիւնը, աւելի քան երբեք, մեծ կարեւորութիւն կուտայ ճարտարապետական յուշարձաններու եւ միջնադարեան գրքային արուեստի, մանրանկարչութեան ուսումնասիրութեան: Այժմ Միլանոյի Թէքնիք համալսարանին եւ Հռոմի համալսարանին մէջ կը գործեն հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կեդրոններ, որոնք սերտ կապի մէջ են Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի հետ եւ միասին կը հրատարակեն արուեստագիտական հատորներ: Բաւական է ըսել, թէ միայն վերջին երկու տասնամեակներու ընթացքին հրատարակուած է հայ ճարտարապետութեան նուիրուած շուրջ 50 աշխատութիւն, որոնց շարքին են Հայաստան, Թուրքիա եւ Իրան գտնուող հայկական յուշարձաններու չափագրումը, լուսանկարումը եւ առանձին ուսումնասիրութիւններով հրատարակումը: «Հայ ճարտարապետական վաւերագրեր» ընդհանուր խորագիրը կրող մատենաշարով հրատարակուած են կեչառիսին, Սանահինին, Ախթամարի, Հաղպատի, Գեղարդին, Ս. Թադէոսին, Ս. Ստեփանոսին, Երերուքին, Գօշավանքին, Անիին եւ այլ յուշարձաններու եւ խաչքարերու նուիրուած հատորներ: Միլանոյի Թէքնիք հիմնարկի, Թորինոյի համալսարանի ճարտարապետական ֆաքիւլթէի, Պերկամոյի համալսարանի եւ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի հիմնարկին համատեղ ջանքերով 1975-ին սկսան գումարուիլ հայ միջնադարեան արուեստին նուիրուած համաշխարհային գիտաժողովներ, որոնք պարբերաբար կը հրաւիրուին Իտալիա եւ Հայաստան: Իտալացիներու շահագրգռութիւնը ցոյց տալու համար բաւական է յիշել, որ 4-րդ գիտաժողովին (1985, Երեւան) մասնակցելու համար Իտալիայէն ներկայացած էին 17 մասնագէտներ, որոնց մեծ մասը այցելեց Հայաստան եւ հետաքրքրական զեկուցումներ կարդաց գիտաժողովին մէջ: Այս գիտաժողովին արտասահմանեան 18 երկիրներէ եւ Խորհրդային Միութեան տարբեր հանրապետութիւններէ ըստացուեցաւ 198 զեկուցում, որոնց կարգին էին նաեւ իտալացի Ա. Ա. Նովէլլոյի (հիւանդութեան պատճառով անձամբ չմասնակցեցաւ գիտաժողովին), Ճ. Պոլոնիէզիի, Փ. Քունէոյի, Թ. Պ. Ֆրատտոկկիի, Ֆ. Գանտոլֆոյի, Մ. Ա. Լալա Գոմնենոյի, Ա. Բերոնիի, Մ. Կ. Ֆալլա Գաստելֆրանքիի, ինչպէս նաեւ Իտալիա բնակող կարգ մը հայ գիտնականներու զեկուցումները:

Թուարկուած գիտնականներէն Պ. Ֆրատտոկկին յուշարձաններու պահպանութեան համաշխարհային կեդրոնի անդամ է, բազմիցս գտնուած Հայաստան, Կիլիկիա, Արեւմտեան Հայաստան, ինչպէս նաեւ Թուրքիա, Իրան, Իրաք, Աֆղանիստան, Սուրիա, Ափրիկեան երկիրներ: Հաւաքած է հայ ճարտարապետութեան վերաբերեալ հարուստ նիւթեր: Գրած է ուսումնասիրութիւններ Իրան գտնուող Սարատիրի՝ Ս. Էջմիածին, Վանայ լճի շրջակայքի Լիմ, Կտուց, Արտեր, Մատառայի Ս. Յովհաննէս եւ այլ Եկեղեցիներու եւ վանքերու մասին: Կազմակերպած է «Միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան» ցուցահանդէսներ՝ Հռոմ եւ Վենետիկ: Դասախօսութիւններ կարդացած է Հռոմ, Վենետիկ, Փարիզ: Կ'անդամակցի հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան Հռոմի կեդրոնին:

Ֆ. Գանտոլֆոյի 4-րդ գիտաժողովին ներկայացուցած զեկուցումը նուիրուած էր Իջեւանի շրջանի Կիրանց (Գետաշէն) գիւղին մէջ 13-րդ դարուն կառուցուած վանքի համալիրին: Մինչ այդ ան 1973-ին Հռոմ հրատարակած էր Գառնի, Լուսակերտ, Աւան, Էջմիածին, Զուարթնոց եւ այլ տեղերու մատուռներու վերաբերեալ մենագրութիւն մը, որու շարունակութիւնը («4 - 7-րդ դարերու հայ Բազիլիկան») հրատարակուեցաւ 1982-ին: Հոս ուսումնասիրուած են Տեկորի, Քասախի, Դուինի Եկեղեցիները, Աղցը, Երերուքը, Տիրանաւորը, Տիծեռնավանքը, Եղվարդը եւ այլ յուշարձաններ:

Ճարտարապետներ Փ. Քունէօ, Պ. Ֆրատտոկկին եւ Ա. Զարեանը Իտալիոյ Գիտահետազօտական Ազգ. Խորհուրդի օժանդակութեամբ 1963-ին Հռոմի համալսարանին մէջ հիմնեցին «Միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան հետազօտական կեդրոն»ը, զոր ներկայիս կը ղեկավարէ Փ. Քունէօն: Այս արուեստաբանը միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան վերաբերեալ զեկուցումներ կարդացած է իտալական շարք մը քաղաքներու, Ֆրանսայի, Հայաստանի մէջ: Բազմիցս այցելած է Հայաստան, Կիլիկիա, Թուրքիա, Իրան եւ այլուր, չափագրած եւ լուսանկարած է բազմաթիւ հայկական յուշարձաններ, հրատարակած է հայագիտական շարք մը աշխատութիւններ, մասնակցած է հայ արուեստին նուիրուած գրեթէ բոլոր գիտաժողովներուն: 1970-ին ան Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ԻՒՆԷՍՔՕյի «Մոնումենտում» պարբերականին մէջ (Թիւ՝ 5) առաջարկեց Անին դարձնել գիտահետազօտական միջազգային կեդրոն: Փարիզ հրատարակուող ֆրանսերէն «Հայագիտական ուսմանց հանդէս»ին, եւ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի «Պատմա - բանասիրական հանդէս»ին մէջ գիտնականը տպագրած է արժէքաւոր յօդուածներ՝ նուիրուած Ղարաբաղի, Պատմական Վասպուրականի եւ այլ վայրերու ճարտարապետական յուշարձաններուն: Առանձին գիրքերով հրատարակուած են «Հայ միջնադարեան ճարտարապետութիւն» (Հռոմ, 1968, հեղինակակից՝ Է. Քոսթա), «Անիի շրջանի ճարտարապետական դպրոցը միջնադարեան Հայաստանի մէջ» (Հռոմ, 1977) եւ այլ մենագրութիւններ: Անիի վերաբերող մենագրութեան եօթը գլուխներու մէջ հեղինակը արծարծած է Անիի տեղագրութեան, ճարտարապետական մշակոյթի ծագման եւ ձեւաւորման, վանքերու համալիրին, քաղաքի ճարտարապետութեան հին ու նոր մշակոյթներու փոխ - յարաբերութեան, զարդարուեստին վերաբերող խնդիրներ: Ներկայիս ան իտալացի եւ հայ գիտնականներու համագործակցութեամբ հրատարակութեան կը պատրաստէ շուրջ 500 հայկական ճարտարապետական յուշարձաններ ամփոփող ծաւալուն հատորը, որ պիտի տպագրուի Իտալիոյ մշակութային նախարարութեան հովանաւորութեամբ եւ Մանուկեան ընտանիքի ծախքով: Ծրագրած է գրել նաեւ իր այցելած վայրերու՝ Վանի, Կարսի, Էրզրումի, Մուշի եւ հայկական այլ քաղաքներու մասին: Նպատակ ունենալով ցոյց տալ, որ անոնց մէջ հայկական ճարտարապետութիւնը ամէն դարուն զարգացած է առանց ընդհատումի:

Հռոմի հայագիտական կեդրոնին զուգընթաց եւ անոր հետ գործակցելով, կարեւոր հետազօտութիւններ կը կատարէ նաեւ Միլանոյի 1968-ին հիմնուած հայագիտական կեդրոնը, զոր կը գլխաւորէ Ա. Ա. Նովելլոն: Վերջինս Միլանոյի Թէքնիք հիմնարկին մէջ կը դասաւանդէ բիւզանդական արուեստի պատմութիւն եւ դասախօսութիւններու ընթացքին զուգահեռաբար կը ծանօթացնէ նաեւ հայկական ճարտարապետութիւնը: Հայագիտական անդրանիկ յօդուածը ան հրատարակած է «Լեմուզէ» հանրագիտարանի առաջին հատորին մէջ, որ լոյս տեսած է 1964-ին: Յօդուածին վերնագիրն է. - «Հայկական ճարտարապետութիւն»: Բազմաթիւ անգամներ գտնուած է Հայաստան, որպէս իտալական գիտարշաւախումբի ղեկավար: Նոյն առաքելութեամբ ուսումնասիրութիւններ կատարած է նաեւ Արեւմտեան - Հայաստան (Վասպուրական, Անի) եւ Կիլիկիա: 1968-ին անոր հիմնած «Հայ ճարտարապետութեան վաւերագրեր» մատենաշարով լոյս տեսած են մեր ճարտարապետութեան կոթողները ներկայացնող բազմաթիւ հատորներ: Անձամբ ինքը հեղինակ է «Հաղպատ» (Միլանօ, 1968) եւ «Սանահին» (Միլանօ, 1970) մենագրութիւններու, ինչպէս նաեւ Ամբերդին, Թանահատին, Իրան եւ այլուր գտնուող հայկական յուշարձաններուն նուիրուած յօդուածներու: ԱՄՆ-ու, Աւստրալիոյ, Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Իրանի, Լիբանանի, Զուիցերիոյ եւ Ուրուկուէյի մէջ կազմակերպած է հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսներ: Թղթակցած է «Պատմա - բանասիրական հանդէս»ին, մասնակցած է հայկական արուեստին նուիրուած գիտաժողովներուն:

Իտալական մատենադարաններու մէջ կարելի է գտնել նաեւ օտարազգի գիտնականներու այնպիսի կարեւոր նիւթեր, որոնց պահպանումին եւ հրատարակութեան համար հայագիտութիւնը նոյնպէս պարտական է Իտալացիներուն: Այսպէս, օրինակ, Հռոմի «Pontificio Instituto Biblico» գրադարանին մէջ պահուած են գերմանացի համբաւաւոր հայագէտ Ե. Մարքուարտի անտիպ աշխատութիւնները Հայերու ծագումին, հայկական հին դագաթավայրերու, հնդեւրոպական լեզուներու հետ հայերէնի առընչութեան, Արշակունեաց թագաւորութեան հիմնումին, Փաւստոսի, Կորիւնի, կարծեցեալ Շապուհ Բագրատունիի եւ այլ հարցերու վերաբերեալ: Ասոնցմէ երկուքը Հռոմ յետմահու հրատարակած է իտալացի ծանօթ գիտնական Մեսսինան, իսկ մէկը («Պարսկահայք նահանգը») տպագրուած է «Պատմա - բանասիրական հանդէս»ի մէջ (1961, Թիւ՝ 1 - 2), տողերուս հեղինակին թարգմանութեամբ:

Հայ արուեստին նուիրուած միջազգային հերթական գիտաժողովը պիտի կայանայ Իտալիա: Իտալացի հայագէտներու կը սպասեն նոր որոնումներ ու նուաճումներ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Հաւատարմութեամբ և միշտ նորոգուած հաւատքով Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի կեդրոնական վարչութիւնը, Վիէնի եւ Տէսինի իր մասնաճիւղերով, նշեց հերոսամարտի 71-ամեակը, Կիրակի, Ապրիլ 13-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Վասպուրական սրահը, որուն տասնամեակին նուիրուած էր ձեռնարկը, լեցուն էր խանդավառ ժողովուրդով մը:

Հանդիսութեան կը նախագահէր Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Ներկայ էին Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան եւ բազմաթիւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Ինչպէս ամէն տարի, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը ջանք չէր խնայած գեղեցիկ սեղաններու շուրջ եւ համեղ ճաշացուցակով մը ընդունելու եւ հիւրասիրելու ներկաները:

Միութեան նախագահը՝ Ալեքսանդր Գապայեան իր բացման խօսքին մէջ շնորհակալութիւններ յայտնելէ յետոյ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի, կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն եւ հասարակութեան, վերյիշեց հերոսամարտի պատմական եւ քաղաքական արժէքը, է՛ երէկ եւ այսօր, անոր համազգային բնոյթը ու հաւատք յայտնեց ապագայի նկատմամբ ըսելով. - «Զէյթունէն, Ուրֆա, Վասպուրական եւ Սարտարապատ յայտնի ու խոնարհ հերոսներ մարտնչեցին ու ազատագրեցին Հայաստանը: Որպէսզի անոնց զոհողութիւնը ունենայ իր շարունակութիւնը, անհրաժեշտ է որ մենք

յարատեւ պայքար, մնանք հայ՝ լեզուով եւ հոգիով, հետեւինք հայրենիքի վերելքին, օր մը տեսնելու համար Արարատը ազատագրուած ու անոր հովանիին տակ համայն Հայութիւնը համախմբուած»:

Ապա, եղան մէջ ընդ մէջ, հայկական ժողովրդական երաժշտութիւն, մեներգ, արտասանութիւն, խօսք, Անահիտ Համբարձումեանի ղեկավարութեան տակ որ ցագործեանի ղեկավարութեան տակ որ վարեց խօսնակի իր պաշտօնը վանեցիավարեց խօսնակի իր պաշտօնը վանեցիական իր յատուկ շեշտով, լեզուով եւ ունչով, տալով տեղական հաճելի գոյն մը հանդիսութեան: Արտասանեց Միհրան Թիլէրի Աւիկեան՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Հին Օրհնութիւն»ը եւ Սարմէնէն քերթուած մը, արժանանալով քաջալեր ծափահարութիւններու: Եւա Արթինեան, Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի անդամ, իր հնչեղ ձայնով երգեց՝ «Ծիծեռնակ» եւ «Մայր Արաքսի»: Իսկուհի Հրաչեան Սիլվա Կապուտիկեանի պատգամը՝ «Խօսք իմ որդւոյն» փոխանցեց ալբումով բոլոր ներկաներուն: Սիմոն Աւատեան, ժրաջան քարտուղարը՝ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութեան, ուրախութեան եւ գոհունակութեան քանի մը խօսք արտասանելէ յետոյ, երգեց իր «Տըլէ Եաման»ը գաւառական եւ հայրենաբաղձ շեշտով ու եղանակով, ինչպէս նաեւ «Ալ Այլուղ» եւ «Վարդ ի բացուէ» երգերը: Հրանդ Կիւզէլեան Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբի անդամ, իր գոռ ձայնով մեներգեց երկու ոչ շատ ծանօթ կտորներ, մին՝ խօսք՝ Վ. Դաւթեանի եւ երաժշտութիւն Է. Յովհաննէսեանի: Նուպար Քիրէճեան արտասանեց իր մէկ քերթուածը ձօնուած Վասպուրականի հերոսներուն: Մարի-ժան Կարապետեան մեներգով մը բերաւ իր շնորհալի մասնակցութիւնը:

Կարօ Յովսէփեան, նախ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան անունով, շնորհակալութիւն յայտնեց Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան որ բարեդէպ գաղափարը ունեցաւ հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը նուիրել «Վասպուրական սրահ»ին: Ապա, համառօտ խօսքերով, վեր առաւ հերոսամարտին քաղելիք ամենամեծ օրինակը՝ միասնականութեան ոգին ու հրաւիրեց միութիւններն ու ժողովուրդը նոյն տրամադրութիւններով դիմագրաւել Ապրիլեան Եղեռնի 71-րդ տարեդարձի ոգեկոչումը:

Խաչիկ Ըլլմազեան, Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբի խմբավարը, վերյիշեց Վասպուրականը որպէս օրրան հայ գրի, գրականութեան, մշակոյթի, որմէ այսօր միայն փշրանքներ մնացած են, փըշրանքներ սակայն, որոնք գիտակցութեամբ կը շարունակեն ու կը կապեն անցեալը ներկային: Ապա, ընդգծեց գէնքի եւ գրիչի կարեւորութիւնը որպէս ազդակ մեր գոյապայքարին:

Փակման խօսքը արտասանեց օրուան նախագահը՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Վասպուրականի հերոսամարտը, ըսաւ Եպիսկոպոսը, յաղթանակի պատկեր մըն է, որ ունի սակայն իր արեան բաժինը, որովհետեւ Հայը դիմադրեց, մեռաւ ապրելու համար եւ ապրեցաւ ապրեցնելու համար ապագայ սերունդները, ու աւելցուց. - «Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը տօնելով հերոսամարտի տարեդարձը մեզ կը փոխադրէ այլ հերոսամարտերուն՝ Ուրֆա, Այնթապ, Շապին Գարահիսար ... որոնք եղան հայկական դիմադրութեան մէկ-մէկ բոյն: Այսօր, Վանը պարպուած է հայութենէ, բայց Հայու հաւատքով, կը հաւատանք որ օր մը արդարութիւն պիտի ըլլայ, եւ պիտի գտնուինք դարձեալ մեր հողին վրայ: Ասոր համար թարմ պահենք մեր արմատները: Սփիւռքի կեանքը կը պարտինք մեր հաւատքին, մեր խաչին, հայկական խաչին որ խաչքարն է, այսինքն հայ հոգիին հերոսամարտը»:

×

Տարիներու գումարը եւ տարեդարձները եթէ մեզ կը հեռացնեն, ժամանակին մէջ, երէկուան պատմական դէպքերէն՝ արձանագրուած կամքի զօրութեամբ եւ արիւնով, սակայն հոգեպէս կապը կը զօրացնեն: Այս տեսակէտէն Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը կու տայ գեղեցիկ օրինակ մը: Չմոռնալ անցեալը, բայց նաեւ Վանայ լիճի ափերէն հեռու ծնած ու սնած սերունդներուն փոխանցել սէրը՝ հայ հողին, կապել պատմութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ

—×—

Ապրիլ 13-ի Կիրակի օրը՝ յիշատակելի պիտի մնայ անկասկած Տէսինի հայութեան համար: Առաւօտուն սովորականէն դուրս բազմութիւն մը լեցուցած էր Ս. Աստուածածին անունը կրող տաճարը՝ ուր տեղի ունեցաւ Եպիսկոպոսական պատարագ: Երգեցողութիւնը կատարեց Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբը, Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ: Անցողակի ըսենք որ այս կազմին կարելիութիւնները հետզհետէ կը շեշտըւին դէպի լաւը, շնորհիւ ղեկավարին ճենհասութեանը եւ իր անդամներուն նուիրեալ եւ յարատեւ աշխատանքին: Մաղթենք որ շարունակուի վերելքը: Այդ օրուան բացառիկ արարողութեան առթիւ, ծանօթ արհեստավարժ երգչուհի Տիկին Անժէլ Կարապետեան-Սաժ իր յօժարակամ, արժէքաւոր մասնակցութիւնը կը բերէր երգչախումբին:

Իր քարոզի մէջ պատարագիչը Նորվան Եպիսկոպոս, ընդգծեց ծառայելէ բխող գոհունակութիւնը: Յիշեց Յիսուսի պատգամը՝ «Ես չեկայ սպասարկութիւն ընդունելու, այլ սպասարկութիւն տալու»: Աւուր պատշաճի պատգամ էր, քանի որ Տէսինի հայութեան համար պահն էր, վերջապէս, պատուելու քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր իրեն ծառայող երկու նուիրեալներ, Գեղամ Տապաղեանը եւ Մեսրոպ Պայընտըրեանը եւ նաեւ՝ տասնեւմէկ տարիներէ ի վեր տեղւոյն բազմաշխատ հոգեւոր հովիւ՝ Մկրտիչ քահանայ Պալապանեանը՝ որոնց համար Էջմիածինէն եկած էին քաջալերական կոնդակներ:

«Էջմիածին» երգէն անմիջապէս վերջ, Զատիկ արեղայ կարդաց, մէկ առ մէկ, երեք կոնդակներ՝ որոնցմով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կու տար լանջախաչ կրելու իրաւունք Տէսինի հոգեւոր հովիւին, կը շնորհաւորէր Գ. Տապաղեանը, ատենապետ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ կը պատուէր Մ. Պայընտըրեանը Ս. Ներսէս Շնորհալիի շքանշանով, իր անհամար ծառայութիւններուն համար, ի նպաստ իր ազգակիցներուն:

Արարողութեան ներկայ էին Եկեղեցւոյ բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուրեան, Պ. Արման Պահատուրեան, դանձապահ՝ Լիոնի Ազգային Միութեան: Հոն էին նաեւ տեղացի ուրիշ անձնաւորութիւններու կարգին, Պ. Արիս Խաչատուրեան, նախագահ՝ Փոն-տը-Շէրիւ-Շարվիէօյի Ազգային Միութեան եւ նաեւ՝ Պ. Մարկոսեան, փոխ-քաղաքապետ՝ Տէսինի:

×

Պատարագէն յետոյ, շուրջ հարիւր հոգիներ տեղ բռնեցին հանդիպակաց Արշակ Չամալեան Մշակոյթի Տան Հրանտ-Սամուէլ սրահին մէջ, սեղաններու շուրջ:

Հոն էր որ տեղի ունեցաւ կոնդակներու յանձնումը օրուան կնքահայր՝ Պ. Սեպուհ Սարեանի կողմէ: Նորվան Եպիսկոպոս եւ Պ. Սարեան վեր հանեցին մանաւանդ երկու աշխարհական պատուեալներու դերը Տէսինի հանրային կեանքին մէջ:

Մեծ աշխատանք է տարած եւ կը շարունակէ տանիլ Մեսրոպ Պայընտըրեան ոչ միայն ի սպաս եկեղեցիին, այլ դանազան մարզերու մէջ, յօգուտ իր հայրենակիցներուն: Իր նախաձեռնարկ ոգիին եւ տեղական իշխանութիւններու հետ իր ունեցած լաւ յարաբերութիւններուն կը պարտինք քաղաքին գլխաւոր հրապարակին վրայ կանգնած Ցեղասպանութեան յիշատակարանը: Իսկ, Պ. Գեղամ Տապաղեան եղած է, եւ է միշտ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անդուլ ծառայող մը, ու նաեւ ժամանակին ժրաջան վարիչ մը Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

Իր պատասխան ճառին մէջ - արդարեւ, սահուն հայերէնով մը իսկական ճառ մըն էր իր ելոյթը, ինչ որ սխրանք մըն է իր տարիքը ունեցող մէկու կողմէ - Պ. Պայընտըրեան յիշեց իր կեանքի հանգուցեալ ընկերուհին՝ «առանց որու ոչինչ կրցած պիտի ըլլայի ընել», ոգեկոչեց բոլոր անոնք՝ որոնք իրեն հետ - եւ թերեւս իր բացակայութեան ալ - իրենց բոլոր ուժերը նիւթական թէ ֆիզիքական, բերած էին գաղութին կազմակերպութեանը: Շնորհակալ ըլլալէ վերջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ հոգեւոր դասուն, իր շքանշանը ձօնեց ամբողջ Տէսինի հայութեան՝ որուն քով միշտ գըտած է աջակցութիւն:

Բնականաբար, շատեր խօսք առին եւ գովքը ըրին մեծարեալներուն: Յուզիչ էր կրտսեր Պայընտըրեանի վկայութիւնը իր եղբօրը մասին: Դժբախտաբար մեծ վտանգ կայ որ մեր թղթակցութիւնը չափազանց երկարի եւ անընդունելի ըլլայ, եթէ նշենք հոս, նոյնիսկ համառօտ, այն ամէնը որ ըսուեցաւ ... Բոլորին ալ միտք բանին սակայն նոյն էր՝ մնալ հայ: Մկրտիչ խաչակիր քահանայ Պալապանեան՝ «Տուէք ձեր զաւակներուն հայկական ոգի», Պ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան, իր խօսքը ուղղելով երիտասարդներուն՝ «մնացէք հայ»:

Խօսեցան, ուրիշներու կարգին, քահանայ հայրեր՝ Տէրտէրեան եւ Հեքիմեան, պարոններ՝ Արիս Խաչատուրեան, Գեղամ Տապաղեան, Գասպար Պաղտասարեան:

Տէսինի Հայերու շատ մօտիկ քաղաքապետը, Պ. Մութէն ղրկած էր շնորհաւորական նամակ մը՝ զոր կարդաց առաջին փոխ-քաղաքապետ՝ Պ. Մարկոսեան, իր անձնական շնորհաւորական խօսքը ըսելէ վերջ:

Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան եւս պիտի պահէ շօշափելի յիշատակ մը այս նշանակելի օրուընէ: Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը իրեն նուիրեց գեղարուեստական խաչիկ մը:

Իրենց երգերով ցերեկոյթին կըրկնակի հայկական շունչ տուին Տիկիններ՝ Անժէլ Կարապետեան-Սաժ, Ռիմա Գոյունեան, Օր. Այտա Աղամեան, Հայր Զատիկ եւ նաեւ, անշուշտ, «Կոմիտաս» երգչախումբը, ամբողջութեամբ: Օր. Բրաքիոն Տապաղեան արտասանեց, հոգեշունչ, «Եկեղեցին Հայկական»:

Այսքան երկար գրելէ վերջ, շարք մը անուններ նշելէ յետոյ, անարդար կ'ըլլանք եթէ եւ կենանք չեշտելէ օրուան յաջող կազմակերպութիւնը՝ շնորհիւ Արթիւր Ղազարեանի, Ժիրայր Պառաւեանի եւ իրենց ժրաջան աշխատակից, աշխատակցուհիներու սեղանէ-սեղան անդուլ երթեւեկին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Եւ ես, որ կաթուածահար պառկած տեղէս սենեակին միւս անկիւնը թառող ճանճին բզզիւնն անգամ կրնամ լսել, զգացի պատահածը: Հիւանդապահը խնձորի կեղեւ մը վար ձգեց ափսէները տանելու ատեն: Մեր սենեակին երկու ափսէները դրած էր քովի սենեակէն հաւաքուած երկու ափսէներուն վրայ եւ աճապարանքով կը տանէր զանոնք: Ճիշդ անկողնիս քովէն անցնելու ատեն, կեղեւ մը սահեցաւ եւ ինկաւ: Հիւանդապահը չնշմարեց հաւանաբար: Թերեւս ալ նշմարեց, բայց կարեւորութիւն չտուաւ:

- Կեղեւի կտոր մը ինկաւ, ըսի զարհուրած:

- Հոգ չէ, կը վերցնեմ, պատասխանեց հիւանդապահը ճամբան շարունակելով, որովհետեւ երկու ձեռքերը արդէն լեցուն էին չորս ափսէներու անկանոն բովանդակութեամբ:

Հիմա ուրիշ բանի մասին չեմ կրնար մտածել այլեւս: Խելքս մնացած է գետին ինկած խնձորի կեղեւին վրայ: Պառկած տեղէս չեմ տեսներ զայն, բայց դիւրաւ կը պատկերացնեմ թէ ուր կրնայ ինկած ըլլալ: Ճիշդ մահճակալիս դիմացը, մուտքի դրան եւ Մարկոսին անկողնին միջեւ: Այսինքն ճիշդ այն կէտին վրայ, ուր անպայման կը կոխեն բոլոր անոնք, որ մեր սենեակէն ներս կը մտնեն ու կը մօտենան մեզմէ մէկուն անկողնին: Եւ այցելութեան ժամը կը մօտենայ: Սաթենիկ կրնայ ներս մտնել ամէն րոպէ: Ներս մտնողը գետին չի նայիր առ հասարակ, հիւանդին կը նայի: Կրնայ չտեսնել խնձորի լպրծուն կեղեւը, որ թակարդ լարած մահէն մը նըման գետինը կը սպասէ ...:

Տասը վայրկեան անցած է եւ հիւանդապահը չէ եկած տակաւին:

«Հոգ չէ, կը վերցնեմ» պատասխանեց քիչ առաջ եւ սակայն չեկաւ: Այդ «հոգ չէ»ն ջիղերուս դպած էր արդէն, հիմա աւելի կը դպի: Որքան շատ մարդիկ այսպէս «հոգ չէ» ըսին, հեռացան, առանց աւելի ետք գաղափար իսկ ունենալու թէ ինչ ողբերգութիւններ ծնունդ առին իրենց այդ անտարբերութենէն:

Այսօր երկրագունտին վրայ կայ մէկը, որ մօտաւորապէս ութ ամիս առաջ, Յունուար 4, Երեքշաբթի առաւօտ, կէսօրուան մօտ, խանութէս չորս քայլ անդին, պանան մը կերաւ եւ կեղեւը գետին նետեց: Ո՞վ է ան: Տղե՞կ մը, հասո՞ւն մարդ մը, աղջի՞կ մը, կի՞ն մը: Պատահական անցո՞րդ մըն էր մեր փողոցէն, թէ ոչ մեր թաղին մնայուն բնակիչներէն մէկը, թերեւս ալ դրացի խանութպաններէն մէկը, որուն հետ աչք-աչքի էինք ամէն օր: Ո՞վ է, չեմ գիտեր: Սա պահուս ո՞ւր է, այդ ալ չեմ կրնար գիտնալ: Ե՞րջանիկ մէկն է, թէ դժբախտ, յայտնի չէ: Միայն գիտեմ որ Յունուար 4-ի այդ առաւօտ, ժամը դէպի 11.30, կէս փտած պանան մը կերաւ եւ կեղեւը գետին ձգեց: Չէ՞ր կրնար աղբաման մը փնտռել եւ անոր մէջ նետել այդ կեղեւը: Չմտածեց այդ մասին: «Հոգ չէ, աղբահաւաքները կը վերցնեն» ըսաւ անշուշտ ինքնիրեն: Թերեւս այդքանն ալ չըսաւ: Պարզապէս կեղեւը նետեց ու անցաւ, բերնին մէջ քանի մը երկվայրկեան հեշտանքով հալեցնելով պանանին հիւթեղ մարմինը: Երբ հասած էր չորս խանութ անդին, մսավաճառին կամ սափրիչին առջեւ, պանանը հալած ու վերջացած էր արդէն բերնին մէջ: Բայց կեղեւը կը շարունակէր մնալ դրացիիս, գրասաշրըջկական առարկաներու վաճառորդ պատկեր մը աճաւասիկ. հեշտանքը որքան կարճ կը տեւէ, մինչ հեշտանքին պատճառած աւերը պիտի շարունակուի երկար, թերեւս ալ յաւիտեան: Օ՛, ես հիմա ինչեր զոհելու պատրաստ եմ գիտնալու համար թէ ո՞վ էր այդ անցորդը, եւ ինչ կ'ընէ հիմա: Որովհետեւ այդ անծանօթը չգիտցաւ որ նոյն օրը, տասը վայրկեան կամ քառորդ մը վերջ, ժամը 12-ին քառորդ մնացած, անմեղ ու բարի մարդ մը, իր խանութէն աճապարանքով ելած ատեն, կոխեց այդ կեղեւին վրայ եւ այդ վայրկեանէն ետք դատապարտըւեցաւ հիւանդանոցի մը մէջ անշարժանալու մինչեւ իր կեանքին վերջը ...

Դողացող ձեռքով մը կը գտնեմ զանգակը եւ կը կոխեմ անոր վրայ, դարձեալ ու դարձեալ կը կոխեմ: Զանգակը կը պահեմ ձեռքիս մէջ, կէս վայրկեան ետք՝ դարձեալ հնչեցնելու համար: Եթէ սրտի տագնապէ մը կասկածէի, կամ արիւնահոսութենէ, այսքան յամառօրէն, այսքան համարձակութեամբ պիտի չկոխէի այդ անմեղ բայց փրկարար զանգակին վրայ: Ով գիտէ ինչպիսի աղիողորմ շեշտ մը դնել կրցեր եմ այդ զանգահարումին մէջ, որ կէս վայրկեան ետք հիւանդապահուհին կը տնկուի դրան առջեւ եւ կը հարցնէ.

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ:

Գլխովս կեղեւին ուղղութիւնը ցոյց կուտամ:

- Խնձորի կեղեւ մը ձգեցին հոն ու չվերցուցին, կ'ըսեմ զայրոյթով:

(Շար. 16)

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Էրիք Սարեան,
Օր. Իզապէլ Փափազեան,
Տիկին Շնորհիկ Փափազեան,
զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Եղիս Քիւլճեան, զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Շաւոթ Քիւլճեան, զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Լենա Կիրակոսեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ալպէր Կիրակոսեան,
զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17-ին, 94 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Ապրիլ 21, ժամը 16-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 6 Կոմիտաս փողոց եւ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ մշակութային եւ կրթական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանի եւ զաւակներուն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
Մայր Եկեղեցւոյ
Տիկնանց Յանձնախումբին

Ուրբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 20-ին
Առաջնորդարանի սրահին մէջ,
15 Ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԻՒԹ. -
Քրիստոնիայի Աղօթքը
Ս. Ներսէս Շնորհալիի
«Հաւատով խոստովանիմ»ի ընդմէջէն:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով
48 - 24 - 46 - 57

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ԼԵԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

- Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.

- Մասնակցիլ էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն.

- Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif
La Malmaison
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE AU MON D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեաններու եւ որ կրնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն առաջին յատկացումին յօգուտ ունէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1986 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յառաջիկայ Յունիս 21-ին, Շաբաթ օր, հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ Լա Մալմէզօնի մէջ:

Ի Դիմաց

ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՕՆ

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. 42. 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS
PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De EREVAN, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10էն 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :

Sonia COUMRYANTZ	M. ALEXANIAN
OPTIMA TOURS	11 rue du Bassin
12, rue Vignon	13012 MARSEILLE
75009 — PARIS	Tél. 91 93 04 90
Tél. (1) 47 42 10 35	ou 42 83 31 55

SEMAINE Culturelle du *YAN'S*

— LUNDI 21 AVRIL : 20 h 45
Conférence de
Dr. Jean-Pierre KIBARIAN
La Cilicie et sa numismatique
Dîner à 22 h.

— MERCREDI 23 AVRIL : 20 h 30
Conférence du
R. P. Nerseh PABOUDJIAN
L'héritage culturel de l'Age d'Or arménien du Vème siècle

— SAMEDI 26 AVRIL
Soirée de clôture : 20 h 30
YEGHSO
Chants du Printemps arménien

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մանկապարտէզի հանդէսը Յունիս 21-ին:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Միօրեայ վարժարանի հանդէսը Յունիս 22-ին:

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՍՈՒՐԲ - ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՏՐԱՆ ՔԱՄՓ - ՓԵՐԻԷ, - ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Ապրիլ 6, Թաղային Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ Շրջակայից հայ հասարակութեան կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղական խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բաց է Ապրիլ 13-էն ի վեր: Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Խորհրդարանը, Կիրակի առաւօտները ժամը 10-էն սկսեալ:

Իսկ Կիրակի, Մայիս 25, տեղի պիտի ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ:

Արձանագրութեան պայմանաժամն է մինչեւ Կիրակի, Մայիս 4, կէս գիշերը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Շաբաթ, Ապրիլ 19, ժամը 20.30-ին Սէնթ Էթիէնի Մշակոյթի Տունը, Ապրիլ 24 փողոց: ժողովին ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Վարչութիւնը եւ Հ.Օ.Մ.ի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի Կրընոպլի, Վիէնի, Վալանսի, Տէսինի, Սէն - Մօրիսի եւ Լիոնի մասնաճիւղերու ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
22
MARDI
22 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.209
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.209

ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՎԱԽՃԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ, ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ԱՅՍ Է ՌԵԿԸՆԻ «ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ»...

Անգլիացի, ամերիկացի կը ձգեն կ'երթան: Արեւմտեան - Պէյրութը կը պարպըւի արեւմտեաններէն: Վերջին Անգլիացիները, պայուսակը նախընտրելով դագաղէն, լիբանանեան զանազան ուժերու պաշտպանութեան տակ, արեւմտեան - Պէյրութէն անցան արեւելեան - Պէյրութ:

Ասիկա առաջին հետեւանքն է ամերիկեան ռմբակոծութեան Տրիպոլիսի եւ Պէնկազիի վրայ: Այլ խօսքով Ռեկընի տուած դասը Քատաֆիի, առ այժմ պատճառ եղաւ որ արեւմտեան - Պէյրութի մէջ, ծայրայեղ - մահմետականները յաղթեն, դուրս քշելով արեւմուտքի վերջին մնացորդացը: Արդարեւ, ի՞նչ է այս ծայրայեղներու փնտռածը, ոչ ուրիշ բան քան լիբանանեան իսլամական Հանրապետութեան մը ստեղծումը եւ ճամբան բռնած են:

Ցաւօրդաբար կը փակուին ամերիկեան համալսարանը (այնքան համբաւաւոր Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ), ամերիկեան հիւանդանոցը: Ֆրանսացիներէն ինչ որ մնացած է, կ'ուզէ վերադառնալ, թէեւ անոնց մեծամասնութիւնը կրկնակ հպատակութիւն կը վայելէ եւ Լիբանան ալ հայրենիք մըն էր իրեն համար:

«Ուաշինկթըն Փոսթ» կ'արձագանգէ ամերիկացի պատասխանատու անձնաւորութեանց տեսակէտներուն, ըստ որոնց ամերիկեան ռումբերը անպայման չեն աճեցուցած ամերիկացի պատանդներուն կեանքին սպառնացող վտանգը: Պատճառաբանութիւնն ալ սա է. - Պատանդներէն գոնէ չորսը՝ շիի ծայրայեղ շարժումի մը ձեռքն են եւ այդ շարժումը ընդդիմադիր է Լիբիոյ, ուրեմն անտրամաբանական կ'ըլլայ որ վրէժ լուծեն, Լիբիոյ հանդէպ համակրութիւն ցոյց տալու համար: Նման «տրամաբանութիւն» մը ցոյց կու տայ որ դեռ լաւատես Ամերիկացիներ չեն պակսիր...:

Պէյրութէն դուրս ալ սարսափ կը տիրէ ամէն կողմ, աՀաբեկչութեան փսիխոզը մթնոլորտ մը ստեղծած է, որ կրնայ միայն հաճոյք պատճառել Քատաֆիի: Անգարայի մէջ, օրինակ, 4 Լիբիացի ձերբակալուած են, երբ կը պատրաստուէին ոճրափորձ մը կատարել Ամերիքըն էքսփրէսի դէմ: Փարիզէն արտաքսուեցան Լիբիացի չորս «դիւանագէտներ», որոնք նաեւ ոճրափորձ մը կը պատրաստէին:

Ուաշինկթըն Սուտանէն պարպած է իր բոլոր հպատակները:

Այս ամբողջը այն տպաւորութիւնը չեն թողուր, որ Քատաֆի դաս մը առած է, ընդհակառակն կը թուի որ Ռեկըն ի՛րը լաւ չէ սերտած:

×

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

×

Թուրքերէն զատ, ոչ ոք աւելի ուրախ կը թուի քան՝ «Ֆիկառօ»: Արդարեւ, Շիրաք - Խօզալ փարիզեան այս նոր տեսակցութիւնը կուգայ հաստատել թէ Թուրք մամուլին (Նօքթա) հրատարակած «Մտերիմ զրոյցը», այնքան ալ անհիմն չէր:

Խօզալ Փարիզ եկած էր Օ - Սէ - Տէ - ի (տնտեսական գործակցութեան եւ զարգացման կազմակերպութիւն) Նախարարական նստաշրջանին, որու կը նախագահէր: Այս առթիւ է, որ Նախարարապետ Շիրաք զինքը կ'ընդունէր եւ կը յայտարարէր ի մէջ այլոց. - «Կը մաղթեմ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, որոնք միշտ լաւ եղած են, բարելաւուին», մինչ Խօզալ կը յայտնէր թէ ի մօտոյ կը կազմակերպուին նախարարական փոխադարձ այցելութիւններ: Ասկէ զատ, տնտեսական եւ մշակութային Ֆրանքեւթըրքական խառն յանձնախումբերը, որ 1982-էն ի վեր չէին գումարուած, նիստեր պիտի ունենան նախարարական մակարդակի վրայ: Աւելին, Ֆրանսա ջանք պիտի թափէ որ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Եւրոպական Համարակապետութեան հետ ալ բարելաւուին: Արդէնք ալ չի տեսներ որ, աչնան, գումարուի Նախարարական Խորհուրդը եւրոպական Համարակապետութիւն - Թուրքիա ընկերակցութեան: Եւ դեռ ի՞նչ կարելի է ընել Թուրքիոյ սիրտը առնելու համար՝ հաւանիլ նաեւ որ Եւրոպայի Խորհուրդին նախագահութիւնը վարէ: Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսա Յունաստանի ալ քիթին կը խնդայ, քանի որ ցարդ անոր նախագահութեան կողմնակից էր (Ժիսքար - Քարամանլիս բարեկամական երբեմնի կապերն ալ ծանօթ են):

Այս սիրաբանութիւնը, այնքան հաճոյք պատճառած է Ֆիկառօ-ի (Ապրիլ 19/20), որ քանի մը խորհրդածութիւններ ալ կ'ընէ իր կողմէ, գրելով. - «...Հայ դատին ընծայուած քաջալերանքները (նոյնիսկ՝ քրտական պահանջներուն) զանազան նախարարներուն կողմէ (Տըֆէռ, Ժոնիւ) խորապէս վրդոված էին ոչ միայն զինուորական ղեկավարները, այլեւ Ֆրանսախօս եւ աւանդաբար Ֆրանսասէր Թուրք ինտելիկենցիա մը: Անգարա, որու դիւանագէտները կ'իյնան հայ սպանողներու գնդակներուն տակ, Ֆրանսան կը մեղադրէր նաեւ որոշ թուլամորթութեամբ մը, որ չեղեալ համարուեցաւ, 1983 Յուլիսի Օրլիի արիւնալի ոճրափորձին հեղինակներուն դատապարտումով»:

«Ֆիկառօ» կը շարունակէ իր խորհրդածութիւնները, նկատելով որ Միթերան ալ խելքի եկած էր, անդրադարձած Թուրքիոյ ռազմագիտական եւ տնտեսական կարեւորութեան եւ Անգարա զրկած՝ Էթիէն Մանաքը: Ֆրանսա, սակայն, բոլորովին գոհ չէ Թուրքիոյ մէջ կիրարկուած ժողովրդավարութենէն...:

Ու «Ֆիկառօ» կը վերջացնէ, կոչ ընելով պատմութեան. - 450 տարի է այս տարի (կը մնայ մե՛ծ շուքով տօնել այս տարեդարձը) որ, ի գայթակղութիւն քրիստոնէութեան, Ֆրանսուա Ա. զինակցութեան դաշինք կը ստորագրէր Սիւլէյման աքանչելին Սուլթանին հետ...:

Հաւանական է նաեւ - որ Թուրքիա միրաժ 2000-ներ գնէ Ֆրանսայէն: Եթէ վերջնական որոշում չէ տուած, պատճառը՝ գինն է, եթէ «փագարլըք»ը դրական ըլլայ, անկարելի չէ որ Մաթրա հրթիռներ ալ գնէ:

×

ՄԱՀ՝ ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՍՈՅԻ

94-ամեայ այս մեծ ճարտարագէտին մահը հաղորդուեցաւ ամիս մը առաջ՝ «Քոթիտիէն տը Փարի»ի կողմէ, որ արհեստի բծախնդրութիւնը չէր ունեցած լատուգելու համար լուրը: Ազգ. Ժողովի երիցագոյն անդամը, ֆրանսական օդանաւորդութեան մեծ դէմքը, մեռաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 18-ին, Փարիզի ամերիկեան հիւանդանոցը:

Ծնած՝ 1892-ին, Փարիզ ալզասցի հրեայ բժիշկի մը զաւակ, բուն անունով Պլոք, մարդը առասպելական կեանք մը ունեցած է: «Ընկերային քաղքենի» մը, լաւ փաթրոն մը, սիրուած իր բանուորներէն, որ կ'ուզէր համոզել երիտասարդները որ՝ անհրաժեշտ չէ ժառանգել յաջողելու համար, կը բաւէ՝ յարատեւել: Ճարտարագէտը Լա Ֆոնթէն կը սիրէր, որովհետեւ անոր գործին մէջ կարելի է գտնել՝ բարոյականը, իմաստութիւնը, բանաստեղծութիւնը եւ երազը: Ո՛չ բսած էր Գերմանացիներուն, երբ իրեն կ'առաջարկէին պատերազմական օդանաւեր շինել իրենց համար ու տարագրուած էր՝ Պուխընվալտ: Օդանաւաշինութեան հանճար մը, որ իր կոչումը կը զգար տասը տարեկանին, երբ ձեռքը կ'անցընէր ելեկտրական փորձերու պզտիկ տուփ մը, ուրկէ պիտի հասնէր օր մը միրաժներուն:

Ամբողջ կեանքին երկայնքին պիտի ծաւալէր ճարտարարուեստական իր կայսրութիւնը: Կը սիրէր նաեւ լրագրութիւնը, ու հիմնեց «Ժուռ տը Ֆրանսը» ու մինչեւ վերջերս, թերթերու մէջ տուաւ իր, քիչ մը միամիտ, զրոյց անցորդի մը հետ շարքը, զոր խորագրած էր՝ «Օ Քաֆէ տիւ Քոմերս» եւ «Լիպերասիոն» նմանօրինակ գրութիւն մը կը հրատարակէր, հաւանաբար լաւագոյն մեծարանքը, անոր որ կ'անհետանայ, լեցուն կեանք մը ապրելէ ետք: Դաւանափոխ, կաթողիկէ մկրտուած էր եւ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Սէն - Լուի տէ զ'Էնվալիտ, ուր դամբանականը կ'արտասանէ Նախարարապետը:

×

ՄԱՀ ԱՆՏՐԷ ՕՏԻՆՕ-Ի

×

Հաւանաբար մեռնելու առեն ալ, մարդ պէտք է բախտաւոր ըլլայ եւ չմեռնի՝ մեծի մը հետ, նոյն օրը: Այդպէս եղաւ Ա. Օտինոյի համար, նախագահ փարիզեան օրաթերթերու սենտիքային, փոխ - նախագահ ֆրանսական մամուլի դաշնակցութեան, տնօրէն «Ֆիկառօ»ի որ յանկարծամահ եղաւ 52 տարեկանին: Տասոյի մահը թաղեց ի՛րը եւ հազիւ հակիրճ արձագանգներ լոյս տեսան մամուլի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երկուշաբթի, Ապրիլ 21-ին, Սէն Թ'Օնոռէ տ'Էյլօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՔԷՐՔԷԻ (Լիբանան) Պատրիարքարանին մէջ է, որ մարոնի 19 եպիսկոպոս ընտրեցին իրենց նոր պատրիարքը յաջորդելու համար Գերպ. Խըրէյշի, որ 78 տարեկանին կը քաշուէր այլեւս իր պաշտօնէն: Նոր պատրիարքն է՝ Գերպ. Նասրալլահ Սֆէյր, 66 տարեկան, որ 76-րդ պատրիարքը կը դառնայ Մարոնիներու: Նորընտիր պատրիարքին առաջին աշխատանքներէն մէկը պիտի ըլլայ բարելաւել յարաբերութիւնները Սուրիոյ հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՈՒՄ»

Մարտ 12-ի «Սովետական Հայաստան»էն.

«Հայկական ՍՍՀ Մինիստրերի խորհուրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտէն իր հերթական նիստում ի թիւս այլ հարցերի անդրադարձաւ դիրեկտոր եւ տնօրէն բառերի գործածութեան հարցին:

... Տերմինաբանական կոմիտէն յանձնարարում է.

- Պաշտօնական խօսքում գործածել դիրեկտոր բառը՝ գործարանի դիրեկտոր, դպրոցի, սովխոզի, թատրոնի դիրեկտոր եւայլն, իսկ ոչ պաշտօնական խօսքում, եթէ մասնաւորապէս այդ խօսքը (գրաւոր կամ բանաւոր) ուղղուած է սփիւռքահայութեանը յանձնարարելի է գործածել նաեւ տնօրէն բառը»:

Տարօրինակ է, զարմանալի. սակայն, այսպէ՛ս է իրականութիւնը. Է՛հ, փոխանակ «Եզրաբանական յանձնախումբ» կոչուելու «Տէրմինաբանական կոմիտէ» գըլխարկին տակ բազմած մարմին մը, տնօրէն - դիրեկտոր զոյգէն ո՞րը պիտի ընտրէր:

Կամ կ'երեւի Հայաստան տեսնելով մեր «տնօրէն»ներուն վիճակը, տարբեր բան մը ուզած է որ ըլլան իրենները, ու զանոնք «դիրեկտոր» անուանած:

Այս ընթացքով լեզուի հարազատութիւնը, մաքրութիւնը պիտի պահպանուի - կամ պիտի սպասուի որ պահպանուի - սա մեր ոչ - պաշտօնական Սփիւռքին կողմէ. ան որ տասնեակ մը ոչ - հարազատ լեզուներով «հայ մամուլ» ունի:

Ուրեմն, ի՞նչ ընել դիրեկտորները՝ հոն, տնօրէնները՝ մեզի, Սփիւռքին համար:

Բարի՛ վայելում բոլորիս:

ՈՉ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՅ ՄԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ «ԶԷՆԻԹ»ԷՆ
1 - 3

Կիրակի, Ապրիլ 20-ին, Երեւանի «Հըրազդան» մարզադաշտին մէջ «Արարատ» 1-ի դէմ 3 կէտով պարտուեցաւ Լենինգըրադի «Զէնիթ»էն: Հանդիպումը, որ ծըրագրուած էր Ապրիլ 6-ին, յետաձգուած էր Ապրիլ 20-ին, քանի որ Ապրիլ 6-ին «Զէնիթ» կը մասնակցէր խորհրդային բաժակի կէս - աւարտականներուն:

24 AVRIL

COMMUNIQUÉ du CDCA

Répondant à l'appel de leurs organisations, toutes les communautés arméniennes, dans le monde s'apprêtent à marquer la journée du 24 avril.

Cette année, à Paris, l'Eglise a proposé de placer cette journée dans le contexte du Parlement Européen, qui doit se prononcer sur la résolution «Pour une solution politique au problème arménien», préparée par M. VANDEMEULBROUCKE, parlementaire.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne a participé à des réunions préliminaires pour établir avec d'autres organisations arméniennes un projet de manifestation dans la diversité. Il nous a semblé important que chaque courant politique puisse s'exprimer lors de la commémoration du 24 avril. Cette diversité d'opinions fait la richesse du peuple arménien et contribue à son dynamisme.

Notre proposition fut malheureusement rejetée par les autres organisations. Aujourd'hui, elles acceptent un semblant de diversité, mais cette fois sans le Dachnagtsoutioun.

La manifestation oganisée le 24 avril prochain par la F.R.A. Dachnagtsoutioun, se déroulera depuis l'angle Iéna de la place de l'Etoile jusqu'à l'ambassade de Turquie.

Le C.D.C.A. considère que le rapport qui doit être adopté, a été rédigé dans le double but de rétablir la vérité historique, mais aussi de favoriser l'émergence d'une solution politique au problème arménien.

La communauté arménienne doit être consciente de cet enjeu politique et de la nouvelle occasion de voir la cause arménienne débattue au sein d'une Instance Internationale.

Aussi, nous tenons à renouveler notre appui à la manifestation de la FRA Dachnagtsoutioun qui correspond aux revendications légitimes du peuple arménien.

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE
le 18 avril 1986

Section Paris

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Mesrovb Jacob SETH
ARMENIANS IN INDIA (*)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Մօտ երեք տարի առաջ Կալկաթայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Թեմական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ վերահրատարակուեցաւ Հայերը Հնդկաստանի մէջ *խորագրով 1937-ին լոյս տեսած, հնդկահայ մտաւորական եւ հանրային գործիչ Մեսրոպ Սէթի ստուարածաւալ հատորը:*

Մեսրոպ Սէթ կը պատկանէր Նոր Ջուղայէն ԺԸ. դարուն Հնդկաստան գաղթող եւ իր կարողութեամբ եւ ձեռներէցութեամբ մեծ դերք հաստատող անուանի ընտանիքի մը: Սէթ գերդաստանի անդամները, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ Պարսկահայեր, թէ՛ Հնդկաստանի եւ թէ՛ Ծայրագոյն - Արեւելքի ուրիշ երկիրներու մէջ ԺԶ.էն - ԺԹ. դարերու միջեւ ոչ թէ միայն տնտեսական եւ առեւտրական մարզերու մէջ, այլ նոյնիսկ պետական եւ զինուորական բարձր պաշտօններ ստանձնելով, այս երկիրներու քաղաքական կեանքին մէջ եւս կարեւոր դեր խաղացին: Մինչեւ անցեալ դարու առաջին քառորդը Ծայրագոյն - Արեւելքի հայկական գաղութին անդամներու թիւը քսան հազարի շուրջ նկատի կ'առնուէր: Այսօր այս թիւը խիստ նուազած է եւ 1000-ը իսկ չի գըտներ, համախմբուած Կալկաթայի մէջ: Անշուշտ մենք հոս նկատի չենք առներ Աւստրալիոյ մէջ վերջին երկու տասնեակ տարիներուն կազմուող հայ գաղութը: Հնդկաստանի երբեմնի բարգաւաճ եւ առաջնակարգ գաղութէն այսօր իր անցեալի փառքն ու հարստութիւնը յիշեցնող կիսաքանդ յուշարձաններ, ամայի ու փակ եկեղեցիներ, անշուք եւ լքուած գերեզմաններ մեզի կը մնան իբր յիշատակ որոնք կը վկայեն միաժամանակ մեծ եւ ճոխ գաղութի մը միանգամընդմիշտ անկումին մասին:

Մեսրոպ Սէթ նոյն նիւթին շուրջ փոքրածաւալ աշխատութիւն մը հրատարակած էր 1895-ին: Բայց աւելի յետոյ, ան աւելի քան քառասուն տարիներ տրամադրեց, Հնդկաստանը հիւսիսէն հարաւ, ու արեւմուտքէն՝ արեւելք շրջեցաւ անտէր ու լքուած կոթողներն ու գերեզմանները փնտռելով եւ այցելելով:

Բ. Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, 1937-ին, հրատարակեց՝ «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» խորագրով գիրքը շատ աւելի ընդարձակուած: Այսօր այս գիրքը վերահրատարակուած տեսնելով կրկին մենք զմեզ երախտապարտ կը զգանք հեղինակին հանդէպ: Նախ սա պատճառաւ որ հեղինակը կորսուած հայ գաղութի մը վերարբերեալ այս չափանիշով աշխատութիւն մը պատրաստել յաջողած է, որ մեր ժողովուրդի դարաւոր գաղթականութեան տարիներէն լաւագոյն եւ թերեւս ամենահետաքրքրական հատորն է, երկրորդ շնորհաւորելի է նաեւ Կալկաթայի հայ եկեղեցւոյ թեմական խորհուրդի եւ առաջնորդարանի նախաձեռնութիւնը, որ զայն վերահրատարակած է:

×

Մեսրոպ Սէթ Հնդկաստանի հայ գաղութի պատմութիւնը - 16 գլխաւոր քաղաքներու մէջ, - անջատօրէն, ընթերցողին կը ներկայացնէ: Իւրաքանչիւր նահանգ կամ քաղաքի մէջ Հայերու գործունէութիւնը, երբեմն իրենց կենսագրականներով, մերթ համառօտ, եւ մերթ ալ հետաքրքրական մանրամասնութիւններով նկատի առնուած են: Հնդկաստանի 16 գլխաւոր քաղաքները ուր Հայերը ժամանակին հաստատուած էին եւ այս հատորին մէջ ալ կը յիշուին, իրենց կարեւորութեան կարգով հետեւեալ կերպով կրնանք դասաւորել: Ակրա, Կալկաթա, Տէլհի, Պօմպէյ, Մատրաս, Տաքքա, Սուրաթ, Լիւքնով, Լահոր, Չինսուրահ, Սաիտապատ, Չանտէրնակոր, Կվալիոր, Ֆատէփուր Սիքրի, Մոնկիր եւ Քապուլ, որ Աֆղանիստանի մայրաքաղաքն է:

Ընթերցողը գրքին Ա. գլուխին մէջ հետաքրքրութեամբ պիտի ծանօթանայ Մոնկոլ արքայ Աքպարի ու հայ վաճառականներու յարաբերութեան որ կը զուգադիպի ԺԶ. դարու կիսուն երբ Արեւմտահայաստանը հազիւ թէ Օսմանեան կայսրութեան լուծին ենթարկուած էր (1515 թուականին): Աքպար քաջածանօթ ըլլալով թէ Հայերը որքան իրենց կրօնական պաշտամունքին փարած էին, 1562- - թուին կ'արտօնէր արդէն որ անոնք Ակրայի մէջ եկեղեցի մը կանգնեն:

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, որոնց վաւերականութեան Մեսրոպ Սէթ չի տարակուսիր, Աքպար որ ինք մահմետական էր, իր թագուհիներէն մին՝ Պիկում Մարիամ ծագումով հայուհի մըն էր (տե՛ս էջ 2): Ըստ այլազան պատմական աղբիւրներու, Աքպար իր շուրջը բազմաթիւ Հայեր ունէր որոնք իր վստահութիւնը կը վայելէին եւ նոյնիսկ արքունի պալատան բժիշկի պաշտօնն ալ հայուհիի մը վստահուած էր:

Մեսրոպ Սէթ այս հատորի պատրաստութեան համար, ոչ թէ միայն ուսումնասիրած էր իր ժամանակակից կամ նախորդ դարերու տաղանդաւոր գրողներու գործերը, այլեւ ինչպէս վերեւ յիշեցինք, ան մանաւանդ անձամբ այդ հսկայ երկիրը մէկ ծայրէն միւսը շրջած, գերեզմաններու տապանաքարերու յիշատակարանները նօթագրած, եւ անհամար յուշարձաններու արձանագրութիւնները հաւաքած էր որոնք փառաւոր անցեալի մը վերջին հետքերն էին: Վստահաբար այս փաստերէն շատեր մինչեւ հիմա ի սպառ կորսուած են վերջին կէս դարու ընթացքին տեղի ունեցող բազմաթիւ դէպքերու պատճառաւ:

Հայերու Հնդկաստանի մէջ ունեցած դերը միայն տեղացի մահմետական կամ հինտուներու հետ առեւտրական յարաբերութիւններու մէջ չէ սահմանափակուած: Մեր անձնական պրպտումներու ընթացքին հաստատած ենք թէ երբ փորթուկալցի նաւարկու Վասքօ Տէ Կամա 1498-ին Հարաւային - Ափրիկէի, Բարեյուսոյ գլուխն անցնելով Հնդկաստանի արեւմտեան ափերը հասաւ ուրիշ քրիստոնեայ ժողովուրդներու կարգին Հայոց ալ հանդիպած էր: Այս պարագան կ'ապացուցանէ թէ սխալ է յաճախ տիրող այն կարծիքը որ Հնդկաստանի հայկական գաղութին կազմութիւնը կը սկսի, 1604-էն յետոյ, երբ Շահ Աբբաս Օսմանեան տէրութիւնը դժուարին կացութեան մատնելու եւ իր երկիրն ալ շէնցնելու համար հազարներով Հայերու պարտադրեց որպէսզի Սպահանի արուարձանները գան եւ հաստատուին: Արդէն Աքպարի արքունիքին Հայերու հետ յարաբերութիւնները կը սկսին, ինչպէս վերեւ յիշեցինք, ԺԶ. դարու կիսուն, այսինքն՝ Շահ Աբբասի ծրագրէն կէս դար առաջ: Բայց ինչպէս Մեսրոպ Սէթի տուած տեղեկութիւններէն եւս կարելի է հաստատել, Հնդկաստանի հայ գաղութը կազմուած էր գրեթէ ամբողջութեամբ, Նոր Ջուղայէն եւ Արեւելահայաստանէն գաղթող Հայերու կողմէ:

Սակայն Հայերու Հնդկաստանի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ գործունէութեան կարեւոր շրջանը կը սկսի երբ արեւմտեան տէրութիւնները մին - միւսին հետեւելով Ծայրագոյն - Արեւելք գալ սկսան իրարու ձեռքէ խլել փորձելով, հեռաւոր բայց հարուստ այդ երկիրները: Փորթուկալցիները ԺԶ. դարու երկրորդ կիսուն այնքան հիմնական կերպով Արեւմտեան - Հնդկաստանի մէջ հաստատուած էին որ մեծ թերակղզին հիւսիս - արեւմտեան ծովեզերքը «Փորթուկալեան ծով» կ'անուանէին: Փորթուկալցիներուն հետեւեցան Հոլանտացիները, Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները, բոլորն ալ իրենց թէ՛ միսիոնարական կազմակերպութիւններով եւ թէ առեւտրական ընկերութիւններով:

Մեսրոպ Սէթի այս ուսումնասիրութենէն կարելի է եզրակացնել թէ Անգլիացիները իրենց ազատամտութեամբ յաջողած են սիրաշահիլ ոչ միայն բնիկ ժողովուրդները այլ նաեւ գաղթական Հայերը որոնք հաւատարմօրէն անոնց ծառայած են: ԺԸ. դարու վերջին քառամեակին է որ Անգլիա կը յաջողի մի առ մի իր մրցակից տէրութիւնները՝ որոնց վերջինը Ֆրանսան էր Հնդկաստանէն վտարել: Այնուհետեւ Փորթուկալ եւ Ֆրանսա Հնդկաստանի մէջ միմիայն 2-ական առեւտրական գործակալութիւններով պիտի բաւականանան որոնք մինչեւ մեր ժամանակները շարունակուեցան եւ վերջերս միայն ջնջուեցան: Իսկ Հոլանտա Խաղաղական Ովկէանոսի մէջ Ինտոնէզիական կղզիներուն տիրացաւ զորս շահագործեց մինչեւ Բ. Համաշխարհային պատերազմին վերջը:

Հնդկահայ գաղութը հաւատարիմ իր հայրենասիրական սկզբունքներուն, Հնդկաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ բազմաթիւ եկեղեցիներ կանգնեց, որոնց կողքին ալ յաճախ հիմնեց, ըստ դարու աւանդութեան, վարժարան մը՝ Մեսրոպեան տառերը յաջորդ սերունդներուն փոխանցելու համար. Սէթի այս ուսումնասիրութեան մէջ յաճախ փաստացիօրէն որոշ տեղեկութիւններ կը նշուին այս նիւթին շուրջ: Ծանօթ է բոլորիս նաեւ թէ 1794-ին Մատրասի մէջ լոյս տեսաւ առաջին հայ թերթը՝ «Ազդարար» *որ դժբախտաբար նիւթական անձուկ պայմաններու պատճառաւ հազիւ երկուքուկէս տարուան կեանք մը ունեցաւ եւ 1797-ին դադրեցաւ:*

Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռի բարօրութեան համար եւս Հնդկահայերու հաւատարմութիւնը անսասան մնաց: Մեսրոպ Սէթ այս գրքին մէջ քանիցս կ'անդրադառնայ անոնց կատարած նիւթական օժանդակութիւններուն:

Հնդկահայերը թէեւ անջատաբար առեւտրական հսկայ գործառնութիւններու մէջ նախաձեռնութիւններ յաջողցուցին ու իրենց մօտ զոհողութեան ոգին չպակսեցաւ, ինչպէս Սէթ եւս կը յիշէ (տե՛ս էջեր՝ 484 - 487), բայց կը թուի թէ յատկապէս մեր ժողովուրդին մէկ տկարութիւնը եղող հաւաքական գործունէութեան չգոյութիւնը հոս եւս իր աւերը գործեց: Արդարեւ, երբ եւրոպական երկիրներու ընկերութիւններու հետ մրցակցութիւնը սկսաւ, Հայերը հետզհետէ այդ նորեկներուն օրէնքներուն ենթարկուեցան, հակառակ բնիկներու մօտ վայելած իրենց վստահութեան եւ իրենց ստացած առանձնաշնորհումներուն:

Այնուհետեւ Հնդկահայոց ապագան վտանգուեցաւ եւ իրենց վերելքը [illegible] սկսաւ: Արեւմտահայաստանի ազատագրական պայքարի տարիներուն (1878 - 1896) Հնդկահայերը ջերմօրէն հայկական դատին պաշտպան կանգնեցան: Սէթ եւս կը յիշէ անոնց մեծ Պետութիւններու մօտ կատարած ձեռնարկները:

Արդարեւ, հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան մասին այլազան երկիրներու պետական եւ անձնական դիւաններու մէջ մեր կատարած պատմական պրպտումներու ընթացքին առիթը ունեցած ենք հաստատելու Հնդկահայ գաղութին առաջնորդներուն կողմէ ուղարկուած խնդրագրերու գոյութիւնը: Անոնք գոր օրինակ 1895 - 1896-ին Արեւմտահայաստանի օրհասական տարիներուն Ս. Փեթերսպուրկ Ցար Նիքոլա Բ.ի եւ Գերմանիոյ կայսեր Վիլհէլմ Բ. ի դիմելով հզօր տէրութիւններու միջամտութիւնը կը խնդրէին ի նպաստ իրենց հայրենակիցներուն: Թէպէտեւ գիտենք թէ այս դիմումները դրական մեծ դեր մը չեն ունեցած:

Սէթի գրքէն եւս հետաքրքրական է հաստատել թէ 1855 - 1893 տարիներու միջեւ Կալկաթայի իրաւագէտներու միութիւնը արձանագրուած էին ծագումով հայ 25 փաստաբաններ: Բժշկական ասպարէզը եւս բազմաթիւ անդամներ ունեցած է: Միայն ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակին, ըստ հեղինակին, Կալկաթայի մէջ վեց հայ բժիշկներ կային որոնց հինգը զինուորական էին (տե՛ս էջ՝ 537):

×

Անգլերէն լեզուի տեղեակ մեր հայրենակիցներուն որոնք հայկական գաղութներու պատմութիւնով կը հետաքրքրուին ջերմօրէն կը յանձնարարենք այս հատորը: Մէկ անպատեհութիւն կամ աւելի ճիշդ պակաս մը որ կ'ուզենք յիշել այս գրքին մասին, այն է, թէ դժբախտաբար հեղինակը, հակառակ իր ցանկութեան, յառաջացած տարիքին եւ մանաւանդ առողջական պատճառներով, [illegible] յաջողած տեղանուններու եւ անձնանուններու անուանացանկ մը պատրաստել որու չգոյութեան ինք եւս կ'ակնարկէ իր յառաջաբանին մէջ: Արդեօք վերահրատարակութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնող յանձնախումբը այս պակասը լրացնելու կարելիութիւնը չունէ՞ր որ պիտի ընթերցողին մեծ դիւրութիւն մը ընծայած ըլլար: Թէեւ չմոռնանք հոս յիշելու թէ Մեսրոպ Սէթ իր ուսումնասիրութիւնը տալով քաղաք առ քաղաք կերպով մը մասամբ հարթած է այս դժուարութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, արժէքաւոր գիրք մը որ կ'արժէ ունենալ, եւ որու առաջին հրատարակութիւնը արդէն շատոնց սպառած էր:

(*) *New Delhi*, Oxford and IBH Publishing Co., *reprint* 1983, *prix*: 150 *roupees* (90 *francs*).

ԱԶՆԻՒ ՈՒ ԲԱՐԻ ՄԵՐ ԸՆԿԵՐԸ

ՀԱՑԿԱԶՈՒՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

[illegible]

երկար մնացի այդ դիրքով: Գալուստեան հաղիւ կը պահէր ծիծաղի պոռթկումը: Ան սրտանց ուրախ էր, որ տարիներ ալ պահպանած եմ չարաճճի նկարագիրս:

- Գացինք, ընկեր Գալուստեան, առաջնորդէ զիս: Ես արդէն կը լսեմ քարերու արանքէն խոխոջացող ջուրերու պէթհովէնեան երաժշտութիւնը:

Գալուստեան բարկացաւ.

- Քու այդ ճոռոմ բառերը ի՞նչ կապ ունին Ազատ գետի կիրճի ամենէն գեղեցկութեան հետ...

Հասանք Գառնի: Գիւղին հիւսիս - արեւելեան մասի զառիթափ ճամբէն իջանք, իջանք ու հանդիպեցանք պահակէտի: Երբ մեզի ընդառաջ եկաւ պաշտօնական տարազով հայ ոստիկանը, Գալուստեանին այնպէս թուեցաւ, որ իր հանրապետութեան պետական նշանը տեսաւ եւ ուրախացած շշնջաց:

- Փառք քեզ, Աստուած, փառք քեզ, յաղագս ամենայնի, Տէ՛ր, փառք քեզ...

Իսկ ես ինկայ մտահոգութեան մէջ: Կարելի էր, որ ըսէին, թէ այս ճամբով կիրճը մտնել արգիլուած է: Հարկ էր այնպէս ներկայանալ, որ անկարելի ըլլար մերժել:

- Բարեւ ձեզ, ես Ճանեանն եմ, ընկերս՝ Գալուստեանը: Վերջերս ներգաղթած ենք ու հիմա եկած ենք մեր հողին, մեր քարին, մեր ջրին տեսութեան: Եկած ենք տարիներու մեր կարօտը առնելու:

- Լաւ ըրած էք, բարի եկած էք, - ըսաւ ոստիկանը,- բայց այդ հողը, քարը, ջուրը միայն այս կիրճին մէջ չեն...

- Դուք իրաւունք ունիք, բայց մենք ալ իրաւունք ունինք: Երբ վերէն նայեցանք կիրճին, չդիմացանք գայթակղիչ գեղեցկութեան ու հիմա շատ դժուար պիտի ըլլայ ետ դառնալը:

- Դէ, լաւ, համեցէք, - տեղի տուաւ ոստիկանը:

Հսկայ ընկուզենիի մը տակ ես աղուոր տեղ մը պատրաստեցի Հայկազուն Գալուստեանի համար: Խաշամէ փափուկ բարձոց մը շինեցի ու հրաւիրեցի զինք նստիլ:

- Քու Տրդատ Թագաւորն ալ հոս կը նստէր ատենին:

Զգալով պահուն խորհուրդը՝ Հայկազուն մօտեցաւ արքայավայել քայլերով, բազմեցաւ իր գահին, թիկունքը՝ ընկուզենիի բունին, հանեց ծխախոտը, վառեց ու դէմքին վսեմաշուք արտայայտութիւն տալով՝ ըսաւ.

- Դէ, ուրեմն Թագաւորիդ հանդէպ պատշաճ վերաբերում ունեցիր...

Թուրքիոյ մէջ ապրած մեր մռայլ եւ տխուր օրերու վրէժը այսպէս կը լուծէինք: Հայրենիքէն հեռու ապրածի ստորադասական բարդոյթը մեր մէջէն ընդմիշտ արմատահան ըրած ու դէն շպրտած էինք...

ԱՐՍԷՆ ՃԱՆԵԱՆ

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

Ե՜այ, Մշու սուլթան Սուրբ Կարապետ

—×—

Սուրբ Կարապետ բարձրի՜կ բոլոր,
Ճամբայ ունի, ոլոր - մոլոր,
Ուր դուռ կ'երթայ շատ ըխտաւոր,
Որ ձիաւոր, որ ոտնաւոր
Ձիաւորին ջուհապ կուտայ,
Ոտնաւորին մուրատ կուտայ
Մուրատատո՜ւր Սուրբ Կարապետ...:

Սուրբ Կարապետ մըջ պուրակին,
Ջուխտակ աղբուր մըջ ուր բակին,
Մատաղ կ'եներ լուս Կիրակին,
Մուրատատո՜ւր Սուրբ Կարապետ:

. . . .

«Քաջութեամբ մեռցուք ի վերայ աշխարհիս մեր եւ իր վերայ ազգիս մեր եւ մի տեսցէ աչք մեր կոխան ոտից պղծալից լեալ, զսրբարանս մեր...»:

Հակառակ վերոյիշեալ Մամիկոնեան նուիրական ուխտին, բարբարոսները պղծեցին եւ հիմնայատակ կործանեցին Տարօն աշխարհի հնադարեան սրբավայրերը, Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետը, Առաքելոց վանքը, հոն հանգչող Թարգմանիչներու շիրմաքարերն ու մնացեալ բոլոր ուխտատեղիները:

Չկրցին մեռցնել սակայն, Տարօնի ոգին, աշխարհի չորս ծագերուն հողմացրիւ տարագիրներու սրտերուն մէջ...:

Ահա՛ այդ Ղարիպ Մշեցիներէն մէկը, օտար հողի վրայ ծնած, սակայն իր պապերէն ժառանգած ուխտը Մամիկոնեան տոհմէն, Մշոյ չէն ու բարգաւաճ աւանէն, Խասգիւղցի Մարտիկ Տականեան, շնորհիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի բարոյական աջակցութեան, իր ճակտի քրտինքով շահած համեստ վաստակէն գումար մը տրամադրելով, աղբիւր - յուշարձան կը կանգնեցնէ Հայաստանի սրտին վրայ, հայրենի հնադարեան վանքերէն մէկուն, Գեղարդի կողքին, ուրկէ պիտի հոսի անդադար Արարատէն, Արագածէն ու Գեղամայ լեռներէն բխող զուլալ ու պաղ ջուրը: Ի՜նչ գեղեցիկ գաղափար եւ հոգեկան ինչ մեծ բաւարարութիւն, Ղարիպ Մշեցիի մը համար...:

Մեզի կը մնայ մաղթել սրտանց որ, չորս ծագերուն սփռուած Մշեցիներ եւ հայրենիքի մէջ գտնուող Տարօնցիներ, ուխտի երթան Մայիս 17-ին Գեղարդ, ներկայ ըլլալու Աղբիւր - Յուշարձանի բացման հանդէսին, լսելու Հայրապետի պատգամը, շնչելու հայրենի լեռներէն փչող անո՜յշ հովիկը եւ խմելու պաղ ու զուլալ ջրիկը:

«Եայ, Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

«LES ARCHIVES DU GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS»

ԼԻՈՆ.- Ապրիլ 12, - Շաբաթ իրիկունը հետաքրքրական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ Լիոնի Հայ Տան սրահին մէջ: Ժերար Շալեան եկած էր ներկայացնելու, իր եւ իր գործակիցներուն նախաձեռնութեամբ հրատարակուած ֆրանսերէն նոր հատոր մը՝ որ ջախջախիչ փաստերու հաւաքածոյ մըն է՝ հերքելու համար Թուրք կառավարութեան բոլոր հերքումները, Հայերու ցեղասպանութեան մասին:

Ֆայար հրատարակչական տան լոյս ընծայած այս հատորը կը պարունակէ պարզապէս կայսերական Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութեան քով գտնուած փաստաթուղթերը՝ զորս Եոհաննէս Լէփսիուս հաւաքած եւ հրատարակած է 1919-ին Լայփցիկի մէջ: Փաստաթուղթերու երկար շարք մը՝ ուր Թուրքիոյ մէջ պաշտօնավարող գերման հիւպատոսներ եւ դիտողներ կը պատմեն, մանրամասնօրէն, 1914 - 1917 տարիներուն Հայերու կրած տեղահանութիւնները եւ եղած ջարդերը:

Գիրքին յառաջաբան մը գրած է Ալֆրէտ Կրոսէր, դասախօս Փարիզի Քաղաքական Գիտութեանց դպրոցին մէջ եւ հանրածանօթ գերմանագէտ: Այդ յառաջաբանին կը յաջորդէ ուրիշ մը՝ գրուած գերմանացի տոքթօր Թէսա Հոֆմանի կողմէ որ թարգմանած է փաստաթուղթերը գերմաներէնէ Ֆրանսերէն: Փաստաթուղթերու մասէն առաջ, գիրքը կուտայ աւելի քան երեսուն էջերու վրայ, Եոհաննէս Լէփսիուսի մէկ գրութիւնը՝ ուր կը մերկացուի «Երիտասարդ Թուրքերու» ոճրային քաղաքականութիւնը:

Գ. Շալեան ճշդեց որ տոքթօր Լէփսիուսի (1858 - 1926) հաւաքած փաստաթուղթերու թիւը մօտ է չորս հարիւրի: Ատոնցմէ 121 հատը միայն կը գտնուին ֆրանսերէն գիրքին մէջ: Այդ զտումը կատարուած է խուսափելու համար կրկնութիւններէ եւ մանաւանդ՝ գիրքին աւելի խոշոր ծաւալ մը չտալու համար: Ունի արդէն աւելի քան երեք հարիւր էջեր:

Անհրաժեշտ կը նկատենք որ ամէն հայ գնէ մէկ կամ քանի մը օրինակ այս գիրքէն եւ օժանդակէ անոր տարածման, մանաւանդ օտարներու մօտ, նախ քարոզչական նպատակաւ եւ նաեւ՝ որպէսզի հրատարակչական մեծ տուները չմերժեն լոյս ընծայելու Հայերու մասին ուրիշ նոր գիրքեր՝ որոնք ծրագրուած են:

Ներկայացնելէ վերջ այս հատորը՝ որուն խորագիրն է «Արշիւ տիւ Ժէնոսիտ տէ զ'Արմէնիէն» եւ յիշելէ յետոյ նաեւ քանի մը շաբաթներ առաջ լոյս տեսած Կոստան Զարեանի «Նաւը լերան վրայ» վէպին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը՝ «Լէօ պաթօ սիւր լա Մոնթանը» հրատարակութիւն «Սէօյ»ի, Ժերար Շալեան եւ Վահէ Մուրատեան մանրամասնօրէն պատասխանեցին ներկաներուն - շուրջ հարիւր յիսուն հոգի - զանազան հարցումներուն հայութեան ներկային եւ ապագային մասին եւ բնականաբար ցեղասպանութեան ճանաչման շուրջ: Ներկաներուն կէսէն աւելին երիտասարդներ էին. այդ տեսնելը հաճելի է միշտ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԹՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին, Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է Սամուէլ Թէյլըրի «Ավանթի» թատերախաղը, բեմադրութեամբ՝ Միսաք Թորոսեանի:

×

ՊՈԼՍՈՅ «Շան» սրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին, տեղի ունեցած է դաշնակահար Շահան Արծրունիի նուագահանդէսը, Կեդրոնական վարժարանի հարիւրամեակի հանդիսութեանց շրջագիծին մէջ: Բացումը կատարելով Նազարէթ Պալ նշած է, թէ Շահան Արծրունի՝ որպէս Կեդրոնականցի, ինքնաբուխ կերպով փափաք յայտնած է նուագահանդէս մը տալ Կեդրոնականի հարիւրամեակին առթիւ: Դաշնակահարը մեկնաբանած է Խաչատրեանէն, Բաբաջանեանէն, Ալան Յովհաննէսէն, Սիրվարդ Գարամանուկեանէն, Հանէսեանէն, Ղազարոսեանէն, Աթմաճեանէն, Մանասէն, Պարթեւեանէն եւ Զուխաճեանէն գործեր, մեծ հմտութեամբ:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Հիւանդապահուհին կը զարմանայ, կ'ապշի: Ականջներուն չի հաւատար: Պահ մը իր ըսելիքը կը շուարի: Լո՞ւրջ կը խօսիմ, թէ կը կատակեմ: Կասկածոտ ակնարկ մը կը նետէ Մարկոսին կողմը, յետոյ դարձեալ կը նայի հոն ուր խնձորի կեղեւը պէտք է գտնուի: Ի վերջոյ կը մօտենայ, բարկութեան բացայայտ արտայայտութեամբ մը գետին կը հակի, կեղեւը կը վերցնէ ու զայն անկիւնի զամբիւղը կը նետէ, օդին մէջ արձակելով կծու նախադասութիւն մը.

- Եթէ այսքան շատ կը սիրէք մաքրութիւնը, նայեցէք որ ձեր անկողիններուն մէջ չփսխէք...:

Հիւանդապահուհին արդէն անհետացած է եւ հիմա սենեակին մէջ կը տիրէ վիրաւոր լռութիւն մը, որ կը խզուի Մարկոսին ձայնով.

- Իմացա՞ր Չիթիկին ըսածը:

- Այո:

- Կերած ապուրը նայէ: Աղէկ որ անգամ մը փսխեցինք...:

Չեմ պատասխաներ: Մարկոս լուր անգամ չունի, թէ ինչպէս հանգստացած եմ: Հիւանդապահուհին կրնար աւելի ծանրը նախատել մեզ, ես նորէն չէի վշտանար: Կը բաւէ որ կեղեւը վերցնէր: Խնդիր չէ, ես ուրիշ անգամ կրնամ իրենց բացատրել թէ սենեակին մաքրութիւնը երկրորդական կը մնայ ինծի համար: Եթէ կեղեւի մը վրայ կոխելով չես ինկած, գլուխդ չես կոտրած, գետին ինկած կեղեւի մէջ միայն տգեղութիւն ու ապականութիւն կը տեսնես: Վտանգ չես տեսներ: Հիւանդապահուհին բնաւ չէ ինկած: Յաճախ ալ կը մոռնայ թէ ինչո՞ւ պառկած եմ ես այս անկողնին մէջ: Կը մոռնայ, որովհետեւ ուրիշ հոգեր ունի, որոնցմէ մէկն է հիւանդանոցին մաքրութիւնը: Յետոյ, ո՛վ հեգնանք, հիւանդապահուհիին պարտականութիւնը գետին ինկած մարդիկը խնամել է, եւ ո՛չ թէ արգելք ըլլալ մարդոց իյնալուն...:

Որքան պզտիկ դէպք մը, ինչպիսի աննշան միջամտութիւն մը կրնար ամէն ինչ փոխել Յունուար 4-ի այդ առաւօտ: Արկածէն ի վեր միլիոն անգամ մտածած եմ այս մասին, միլիոն անգամ առաստաղին վրայ խաղցուցած եմ արկածիս ժապաւէնը եւ յետին մանրամասնութեամբ անգամ մը եւս զայն դիտելէ վերջ, հարցուցած եմ ես ինծի. ի՞նչ կ'ըլլար եթէ այդ առաւօտ կէս ժամ ուշանայի խանութէն ելլելու, կամ կէսօրին վերջուան յետաձգէի Ծնունդի գնումներս:

Ահաւասիկ հիմա դարձեալ կը քալեցընեմ ժապաւէնը. պատկերը շատ յստակ է, հակառակ միլիոն անգամ դիտուած ըլլալուն: Կը տեսնեմ ես զիս. ահա ձեռք կը նետեմ վերարկուիս, որ կախուած է խանութի դրան անմիջապէս ետեւը, կ'իջեցնեմ զայն հանդերձակալին ակռայէն, կը հագուիմ, գլխարկս կ'անցընեմ գլուխս, լաւ կը խուզարկեմ շուրջբոլորս, վստահ ըլլալու նպատակով՝ թէ ոչինչ մոռցած եմ հաշուեսեղանին վրայ, յետոյ կ'ուղղուիմ դէպի դուռ...:

Բայց ո՛չ, ժապաւէնը կը կեցնեմ ու զայն դէպի ետ կը դարձնեմ: Մէկ ժամ աւելի ետ, մէկուկէս ժամ աւելի ետ: Եւ յետոյ դարձեալ կը սկսիմ քալեցնել: Հաշուեսեղանին առջեւ նստած եմ ահաւասիկ: Զբաղած եմ նախորդ օրուան գործողութիւնները քննելով: Ոմանց հաշուեցուցակները չեն պատրաստուած տակաւին, կը ստուգեմ թէ որո՞նց: Հաշուեցուցակ մըն ալ կայ, քիչ մը երկար, որուն ընդհանուր գումարը չէ արձանագրուած: Գումարը կ'ընեմ, կը գրեմ: Յետոյ անգամ մըն ալ կ'ընեմ ու այս անգամ 50 ոսկիի տարբերութիւն կը գտնեմ: Կը սրտնեղիմ, ժամացոյցիս կը նայիմ: Ժամը տասը հինգ կ'անցնի: Մտադրած եմ կէսօրին դուրս ելլել Ծնունդի նուէր մը փնտռելու Սաթենիկիս համար: Սաթենիկիս տանը համար: Թէեւ դեռ կանուխ է, բայց չեմ ուզեր երկար ժամավաճառ ըլլալ տետրակներու վրայ: Աճապարանքով կրկին կը գումարեմ ու այս անգամ տարբերութիւնը կը բարձրանայ 150-ի: Կը ձգեմ ու ցուցափեղկին կը մօտենամ: Դուրսը խիստ է օդը: Մարդիկ աճապարանքով կը քալեն փողոցը, թէեւ չանձրեւեր: Մեր փողոցին մէջ օդի տեւական հոսանք մը կայ, որ այս եղանակին անհանգիստ կ'ընէ մարդը: Անբախտութիւն մը մեզի համար: Իսկական անբախտութիւն մը: Որովհետեւ անցորդները, երբ այսպէս խիստ է օդը, ցուցափեղկերուն ակնարկ մը անգամ չեն նետեր: Ուղղակի կ'անցնին մեր առջեւէն: Պահ մը կը դիտեմ դուրսը: Բայց մտքիս մէջ նուէրը կայ: Ի՞նչ առնել: Ի՞նչ առնել, որպէսզի ուրախանայ աղջիկս: Ի՞նչ առնել, որպէսզի դրամը փողոց նետուած չըլլայ:

(Շար. 17)

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Արշալոյս Գոչունեան 100 ֆրանք կը նուիրէ Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԱԼԱՆՍ . - Մ. Պլըքեան 100 Ֆ. մեր անմոռանալի նահատակներուն յիշատակին :

ՍԷՆ - ՖՈՐԺԷՕ . - Տիկին Արշալոյս Գոչունեան 100 Ֆ. (60-ամեակին առթիւ) :

ՔՈԼՈՄՊ . - Տէր եւ Տիկին Գէորգ Փափազեան 500 Ֆ. :

CONCERTS DE MUSIQUE SACRÉE

ASTRIG DEDEYAN
LYNE DOURIAN

SUNTHESIS QUARTET
quator à cordes
S. COUTURE, A. OVIGNY
J. CHIRINIAN, J. BARA

Stepan AGUERT
(au santour)

Au programme :
IERE PARTIE : HAENDEL, VIVALDI, PERGOLESI, ROSSINI
ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
2EME PARTIE : KOMITAS - ASLAMAZIAN

Dimanche 27 Avril à 15 h

ISSY LES MOULINEAUX
Eglise Saint Etienne : 5, place de l'Eglise
PRIX DES PLACES : 50 F enfants : 30 F
RESERVATION par téléphone
47 50 46 93 47 50 47 27 (le soir) 48 66 26 98
et sur place une heure avant le concert

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ, ԽՄՈՐԵՂԷՆՈՎ, ԱՊՈՒԽՏՈՎ

եւ կեսարացի կիներու շնորհալի ձեռքերով պատրաստուած համադամ կերակուրներով :

Ապրիլ 27, Կիրակի, ժամը ճիշդ 13-ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կը նախագահէ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան :

Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆընտըքեան, Յակոբ Մալխասեան, Անահիտ Սվաճեան, Գէորգ Ալեքսանեան :

Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի :
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ. :

×

Նոյն օրը՝ առաւօտուն, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին :

Հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներուն եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ :

UNION DES ARMENIENS DU CENTRE

Du 24 Avril au 12 Mai
Exposition : AïSSOR
Galerie du Chevalet de Touraine
24, rue Eugène Süe — Vieux-Tours
Café - Théâtre le P'tit Faucheux
23, rue des Cerisiers — Vieux-Tours

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՍՈՒՐԲ - ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՏՐԱՆ ՔԱՄՓ - ՓԵՐԻԷ, - ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Ապրիլ 6, Թաղային Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ Շրջակայից հայ հասարակութեան կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղական խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բաց է Ապրիլ 13-էն ի վեր : Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Խորհրդարանը, կիրակի առաւօտները ժամը 10-էն սկսեալ :

Իսկ Կիրակի, Մայիս 25, տեղի պիտի ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ :

Արձանագրութեան պայմանաժամն է մինչեւ Կիրակի, Մայիս 4, կէս գիշերը :

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Սեւկիւլ Պապիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պապիկեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Պապիկեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Զապէլ Թօփալեան եւ զաւակը՝ Արամ, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ քեռայրին՝

ՍՈՒՔԻԱՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ ԻՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղէս անդարձ մեկնող բոլոր ընկերուհիներուն հոգւոցն ի հանգիստ :

Պատարագի աւարտին, Եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին :

Կը խնդրուի արձանագրուիլ հեռաձայնելով մինչեւ Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. -

78 49 06 06 կամ՝ 78 75 90 30

NOTRE - DAME
de Paris

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

կը մատուցանէ Հայրապետական Պատարագ Փարիզի Նոթր - Տամ Մայր տաճարին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16-ին :

Օրուան պատգամը կուտայ ծիրանաւոր

ՓՕԼ ԿՈՒՅՈՆ
Նախկին Առաջնորդ Ռէննի Թեմին

Հրաւիրուած են մեր բոլոր հայրենակիցները բազմութեամբ ներկայ ըլլալու մեծարանքի այս հանդիսութեան եւ ոգեկոչելու մեր նահատակ հայրերու յիշատակը :

Արարողութեան աւարտին, շուրջ ժամը 19-ին, հաւատացեալները հրաւիրուած են մտերիմ հանդիպումի մը որ տեղի պիտի ունենայ Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը :

ռիւ Թուէն 10 պիս, Փարիզ, 5-րդ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
Մայր Եկեղեցւոյ
Տիկնանց Յանձնախումբին

Ուրբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 20-ին
Առաջնորդարանի սրահին մէջ,
15 Ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԻՒԹ. -
Քրիստոնէիայի Աղօթքը
Ս. Ներսէս Շնորհալիի
«Հաւատով խոստովանիմ»ի ընդմէջէն :

Մուտքը ազատ է :

SEMAINE
Culturelle
du *YAN'S*

— MERCREDI 23 AVRIL : 20 h 30
Conférence du
R. P. NERSEH PABOUDJIAN
L'héritage culturel de l'Age d'Or arménien du Vème siècle

— SAMEDI 26 AVRIL
Soirée de clôture : 20 h 30
YEGHSO
Chants du Printemps arménien

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

- PARIS -

Grande Manifestation

JEUDI 24 AVRIL

RENDEZ-VOUS à 18h30 : Angle de l'Avenue Wagram et de la Place de l'Etoile - vers le consulat de Turquie -

A 18 heures Place de l'Etoile - Charles de Gaulle, la flamme sera ravivée par les Anciens Combattants Arméniens.

Autocars Rendez-vous :

Colombes : Mairie à 16h30
Issy : Eglise à 15 h
Bagneux : Mairie à 16h 30 et Rond-point des Martyrs à 16h45
Sevran : Mairie, Place Cretier à 16h 30 et 60, ave. de Livry à 16h 45

- LYON -

JOURNEE DE LA CAUSE ARMENIENNE
24 AVRIL

à 16h15 : Grand Rassemblement devant l'Eglise arménienne de Lyon et défilé jusqu'à la place Bellecour où sera érigée la réplique du Monument du Génocide Arménien «*Dzidzernaguapert*» d'EREVAN.

à 17h30 : Dépôt de gerbe au «Veilleur de pierre».
Allocutions devant «*Dzidzernaguapert*» :
M. Francisque Collomb, Sénateur, Maire de Lyon
M Charles Hernu, Ancien Ministre, Député du Rhône Maire de Villeurbanne
M. Jean-Michel Dubernard, Député du Rhône
M. Vahé Muradian, Membre du bureau national du C.D.C.A.
Avec la participation de *Madame Paulette Lacaze*, représentante de la Fédération Internationale et de la Ligue Française des Droits de l'Homme

De nombreuses personnalités du monde culturel et politique participeront à cette journée.

SERVICE DE CARS AU DEPART DE: (RETOUR ASSURE)

DECINES: Réservoir: 14h10 - Corvavent: 14h20 - Berthaudière: 14h30 - Place de la Libération: 14h40 — **PONT-EVEQUE:** 14h00 devant la mairie — **VIENNE:** Gare 14h10 - Place d'Arport: 14h30 — **ST-ETIENNE:** Place Chavanelle: 13h50 — **ST-CHAMOND:** Square Lamartine: 14h00 — **GRENOBLE:** 13h00 devant le monument aux Morts, Parc Paul Mistral — **PONT DE CHERUY:** 13h30 salle communautaire arménienne, rue Neuve Charvieu.

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու ու շրջանի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն պիտի նշուի Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի նահատակներու օրը, Կիրակի, Ապրիլ 27-ին :

Ժամը 10-ին Պատարագ :

Ժամը 11·30-ին Քարոզ եւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն :

Ժամը 11·50-ին չքերթի մեկնում դէպի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին :

Ժամը 12·15-ին խօսք, հոգւոց եւ ծաղկեպսակներու զետեղում Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ, ռիւ տը լա Տէֆանս :

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23. -

ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ. - Հսկում Եղեռնի յուշարձանին առջեւ եւ արարողութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ՝ բոլոր եկեղեցիներու դասին :

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24. -

ԺԱՄԸ 10-ԻՆ. - Հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Երեք Յարանուանութեանց պետերուն եւ Ֆրանսական եկեղեցիներու իշխանաւորներուն :

Երգեցողութիւնք. - Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Ելմազեանի :

ԺԱՄԸ 11-ԻՆ. - Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Յուշարձանի առջեւ :

Խօսք կ'առնէ՝ Գերպ. ՔՕՖՖԻ, (Մարսէյլի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս) :

ԺԱՄԸ 11·30-ԻՆ. - Դասախօսութիւն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ, օրուան խորհուրդին շուրջ, միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան համար :

Ի ներկայութեան բոլոր հայկական դըպրոցներու տնօրէնութեան, ուսուցիչներուն եւ աշակերտութեան :

ԼԻՈՆ

Հայ, Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու հովանաւորութեան ներքեւ՝ Պատարագ՝

ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին :

Հարկ է որ ամէն Հայ մասնակցի սոյն հոգեպարար արարողութեան, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու համար 1·500·000 նահատակներուն :

NICE

Jeudi 24 Avril

Sous la présidence d'honneur de Monsieur Jacques MEDECIN, Député Maire de NICE - Président du Conseil Général des A. M.

9h 45 : Rassemblement Promenade des Anglais (face Hôtel Méridien) Marche silencieuse jusqu'au Monument aux Morts.

10h 30 : Dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et des Anciens Combattants Français d'origine arménienne morts pour la France 1914-1918 — 1939 - 1945.

11h 30 : Messe de Requiem en l'Eglise Arménienne Sainte-Marie 183, boulevard de la Madeleine à NICE.

ԿՌԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին Կռընօպլի (Նօթըր - Տամ - տը լա - Տէլիվրանս) Ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

GRENOBLE

Jeudi 24
à la MCAGD de 10h à 19h 30
15, Cours de la Libération
MÉMORIAL

Une flamme, symbole des martyrs du peuple arménien, sera allumée au sein de la Maison où la communauté pourra venir se recueillir.

Les personnalités religieuses et politiques invitées dédicaceront leur témoignage sur le livre d'or.

Vendredi 25
à la MCAGD à 20 heures 30
SOIRÉE DE RECUEILLEMENT
Poésie et chants
Allocution de
KEVORK BAGHDJIAN
Docteur en sociologie juridique
Présentation de son livre
«Le problème arménien, du négationisme turc à l'activisme arménien. Où est la solution ?»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
23

MERCREDI
23 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.210 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.210

ՔՈՒ ԱՆՈՒՆՈՎ՝ ԱՐԱՐԱՏ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԴԵՂԱՀԱՏ ՄԸ ՄԿՐՏՈՒԵՑԱՒ...

Քոնեակէն՝ ֆութպոլ, գործատունէն՝ ճաշարան, երգչախումբէն՝ նպարատուն, պարախումբէն՝ գերեզմանատուն, Հայը՝ Արարատ մկրտելով, ինչ որ գտած է, տեղին ... եւ անտեղի, իր ամբողջ գութը ուզած է արտայայտել: Բայց ահաւասիկ որ կարգը ուրիշներուն եկած է: Թուրք ժամուլն է (Ապրիլ 22) լուրը տուողը. - Դեղահատներու ֆրանսական ընկերութիւն մը դեղ մը գտեր է, որ կը բուժէ մնայուն պրոնշիթը եւ որովհետեւ զայն փորձեր են Արարատի վրայ (5165 մեթր բարձրութեան) 12 լեռնագնացներ եւ բուժիչ դերը հաստատուեր է, տնօրէնը Սանթանի, որոշեր է դեղին անունին՝ Վիքթարիոն, կցել ... Աղրը անունը, առ ի երախտագիտութիւն:

Եթէ ճիշդ է այս բոլորը, մեր գլխուն նոր գործ բացուած է, քանի պէտք է այս ֆրանսացիին հասկցնել թէ մեր լերան անունը Արարատ է, Աղրը չէ:

Թէեւ համոզելն ալ շատ դժուար պէտք չէ ըլլայ: Կը բաւէ թելադրել իրեն որ թրքերէնէ ֆրանսերէն բառարան մը առնէ ու տեսնէ որ Աղրը ... ցաւ կը նշանակէ, ինչ որ առնուազն անյարմար անուն է դեղի մը համար...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ

Ցաշող Կիրակի մը, (Ապրիլ 20) Ռոն - Ալփ շրջանի հայանուն խումբերուն համար: Վալանս, յաղթելով Վալսի (1 - 0), վերջնապէս ձեռք կը ձգէ ախոյեանի տիտղոսը պատուոյ դասակարգին մէջ: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին վերջ կը դնէ պարտութիւններու շարքին, կը յաղթէ Վիլֆրանշի (2) 3 - 1-ով եւ կը բարուոքէ իր դիրքը: Պէտք է որ սակայն յաղթանակ մը եւս ձեռք բերէ, նախորդ տարիներուն նըման առաջին վեցեակին մէջ աւարտելու համար ախոյենութիւնը: Կը մնան միայն երկու մրցումներ, Նոր - Գափի դէմ, Կրընոպլը եւ Թօնոն (2)-ի դէմ՝ Տէսին:

Վիէն, Փրոմոսիոն տիւ Տիսթրիք դասակարգին մէջ, հաւասար մնացած է Փուլի հետ 3-3. դիրք կը բռնէ դասաւորումին երրորդ աստիճանին վրայ: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին պահեստին յաղթած է Լիւսնէյի 4 - 2 :

Փարիզի շրջանին մէջ, Ալֆորվիլ - Շարանթօն՝ (2 - 1). Իսի - Պանեէօ՝ յետաձգուած:

×

Ուրբաթ, Ապրիլ 26-ին Տէսինի դաշտին վրայ, ժամը 18-ին տեղի կ'ունենայ սովորականէն դուրս մրցում մը: Մեծ մասամբ ֆրանսացի նախկին «միջազգային» խաղացողներէ - ինչպէս՝ Ծորքայէֆ, Պէրէթա, Սինճակէլ եւայլն - բաղկացած խումբ մը պիտի խաղայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վեթերան մարզիկներուն դէմ:

Մրցումը կազմակերպուած է նախաձեռնութեամբ Արթիւր Յակոբեանի, ի յիշատակ իր հօր՝ Վահանի որ երկար տարիներ եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նախագահ: Հասոյթը պիտի յատկացուի Լիոն - Պէրար կեդրոնին (պայքար քաղցկեղի դէմ):

Վ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12 ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՐԱԿԱՑ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԼԻԲԻՈՅ ԴԷՄ

ՌԷԿԸՆ՝ ԴԺԳՈՀ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Լիւքսանպուրկի մէջ է, որ Ապրիլ 21ին, Եւրոպայի Արտաքին 12 նախարարներ կարգ մը միջոցներ ձեռք առին ահաբեկչութեան դէմ, միջոցներ որոնք կը վերաբերին Լիբիոյ: Ըստ կողմերու, ոմանք ձեւական, խեղճուկրակ կը նկատեն տրըուած որոշումները, մինչ աւելի չափաւորներ կը խորհին թէ այնքան ալ թոյլ չեն եւ մանաւանդ միացեալ ճակատի մը պատկերը կը պարզեն:

Որոշուեցաւ, ուրեմն, որ Ա) Լիբիոյ դիւանագիտական ներկայացուցիչները նուազին, նշանակալից ձեւով. Բ) Լիբիացի դիւանագէտները չեն կրնար հեռանալ այն քաղաքներէն կամ մայրաքաղաքներէն, ուր կը գտնուին ի պաշտօնէ, առանց արտօնութեան. Գ) Լիբիացի միւս հպատակները, որոնք զանազան մարզերու մէջ կ'աշխատին (օդանաւային, առեւտրական եւայլն) հսկողութեան տակ պիտի առնըւին. Դ) Ոեւէ Լիբիացի որ արտաքսուի եւրոպական երկրէ մը, ահաբեկչութեան մեղադրանքով, չի կրնար ապաստան գըտնել եւրոպական միւս երկիրներուն մէջ, այլ խօսքով, որ երկրէն ալ արտաքսուի, միաժամանակ արտաքսուած կ'ըլլայ 12 երկիրներէն:

Այս միջոցները, եթէ գայրոյթ կը պատճառեն Տրիպոլիսէն Մոսկուա, չեն խանդավառեր Ռեկընը, որ շատ դժգոհ է, ընդհանրապէս Եւրոպայէն, բայց ի մասնաւորի՝ Ֆրանսայէն:

Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը յայտնած է նաեւ թէ եւրոպական կարգ մը երկիրներ պատրաստ են, իրենց կողքին, ուսումնասիրելու ծաւալուն գործողութիւն մը Լիբիոյ դէմ: Նախագահը չէ ճշդած այդ զինակիցներուն ինքնութիւնը, բայց քննադատած է Ֆրանսան, որու դիրքը, որեւէ ձեւով արդարացուցիչ չի գըտներ եւ կ'ուզէ խօսիլ այդ մասին: «Դժուար է, կ'ըսէ Ռեկըն, հասկնալ, երբ բոլորս դէմ առ դէմ ենք այս հարցին միասնաբար եւ հարկ է մեր բոլոր երկիրներուն պաշտպանութիւնը միասին ապահովենք»:

Թոքիոյի ժողովին օրակարգի նիւթ ալ պիտի ըլլայ ահաբեկչութիւնը: Եւրոպայի մէջ, բաւական ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Պերլինի մէջ ձերբակալուած կասկածելին (տեղւոյն ռմբափորձին կապակցութեամբ) հաւանաբար ազգական է - նոյնիսկ եղբայրը կրնայ ըլլալ - Լոնտոնի էլ - Ալի օդանաւին վիժած ռմբափորձին պատասխանատուին:

×

Լիբիական փսիխօզը խաղ մըն ալ խաղացած է ... Թուրքերու գլխուն: Նիւ-Եորքի մէջ, Թուրքերու կատարած ցոյցին, որու տասը հազար հոգի մասնակցեր է ըստ թրքական թերթերու, մասնակցած են նաեւ վարձուած 2 օդանաւեր, որոնք երկինքին մէջ թրքական դրօշակ գծեր են: Բայց, մղձաւանջով ապրող միջին Ամերիկացին, որու մասնագիտութիւնն ալ դրօշակներու ծանօթութիւնը չէ, սարսափով հեռաձայնին դիմած է, այն համոզումով թէ լիբիական դրօշակ է տեսածը եւ Քատաֆի յարձակման եկած է...: Ու ոստիկանութիւնը նման հազարաւոր դիմումներ ստացած է:

87ԱՄԵԱՅ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

Պոսթընի մեր պաշտօնակից «Հայրենիք» օրաթերթի նոր տան բացումը կատարուած է Ապրիլ 5-ին, պաշտօնական հանդիսութիւններով: Արդարեւ, Պոսթընէն Ուաթըրթաուն փոխադրուելով «Հայրենիք» կ'օժտուէր հոյակերտ շէնքով մը, որու յարկին տակ իրենց գրասենեակները ունին Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Ե. Դաշնակցութեան կեդր. վարչութիւնը, Համազգայինը, Հ. Օ. Մ.ը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, «Արմինըն Ռըվիու»ի խմբագրութիւնը եւ Հ. Յ. Դ.ի Արխիւը:

Արդ, Ապրիլ 5-ի իրիկունը շէնքի չորրորդ յարկի սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ եղած են բազմաթիւ հրաւիրեալներ: Իւրաքանչիւր յարկի ժապաւէնը կտրած է կնքահայր - բարերար մը:

Արարողութենէն ետք, Հայ Մշակութային Կեդրոնի «Ցոլնեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ - հանդիսութիւնը, մասնակցութեամբ աւելի քան 500 հոգիի: Յայտագիրը վարած է Օննիկ Մարաշեան: Ցանուն կառավարիչ Մայքըլ Տիւքաքիսի Ռիչըրտ Կիւրեղեան երկու գնահատագրեր կարդացած է, մէկը ուղղուած «Հայրենիք»ի, միւսը՝ խմբագրապետ՝ Գէորգ Տօնապետեանի: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած է նաեւ Մեսեչուսեցի Ներկայացուցիչներու Տան ատենապետ Ճորճ Գըվըրեան:

Խօսք առած են «Հայրենիքի Բարեկամներ»ու նախագահ տոքթ. Անդրանիկ Վարժապետեան, Կեդր. Կոմիտէի ատենապետ Երուանդ Թերզեան եւ Գէորգ Տօնապետեան: Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, կարդալէ ետք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ողջոյնի հեռագիրը, տուած է իր պատգամը: Անգլերէն խօսք արտասանած է Նիւ - Եորքի հանրային գրադարանի նախագահ տոքթ. Վարդան Գրիգորեան: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է երգչուհի Մարօ Փարթամեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Շաքէ Աղոյեանի: Տոքթ. Հրանդ Մարգարեան, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է հայ մշակոյթն ու հայ մամուլը, վեր առնելով «Հայրենիք»ի 87 տարիներու վաստակը:

Ապա Գէորգ Տօնապետեան վարած է հանգանակութիւնը, որմէ գոյացած է 55 հազար տոլար:

×

Քառայարկ այս նոր շէնքի իրագործումով «Հայրենիքի Բարեկամներ»ը՝ այս առթիւ հրատարակած գրքոյկով մը, կ'առաջադրեն բարելաւել «Հայրենիք»ի զոյգ հրատարակութեանց խմբագրական, էջադրական եւ գրաշարական ներկայ վիճակները, գիրքերու հրատարակութեանց թափ տալ, ընդարձակել «Հայրենիք»ի գրատունը, հաստատել «Հայրենիք»ի գիրքի ակումբ մը, կազմակերպել սեմինարներ եւ դասախօսութիւններ եւայլն:

«Հայրենիք»ի նոր տունը ունի հինգ կնքահայրեր՝ որոնցմէ իւրաքանչիւրը 25 հազար տոլար նուիրելով մասնակցած է մնայուն հիմնադրամի: Հինգ կնքահայրերըն են՝ Ճան Երուանդ Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թերզեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Ցոլնեան, Գնդ. Հէրրի Սաչաքլեան եւ յետ մահու՝ Մելգոն Փափազեան, որ իր կտակը ամբողջութեամբ յատկացուցած էր «Հայրենիք»ի, Հայ Դատի եւ Նիւ Եորքի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին:

×

ՇԷՆՔԻՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐԸ

Առաջին յարկը յատկացուած է «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, վարչութեան եւ գրաշարութեան:

Երկրորդ յարկը կը գտնուին Հ. Օ. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան, Հ. Յ. Դ.ի Դիւաններու եւ «Արմինըն Ռըվիու»ի գրասենեակները: Տէր եւ Տիկին Հրայր Ցոլնեանի 50 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ եւ բարերարներուն փափաքով երկու ժողովասրահները կոչուած են «Սիամանթօ» եւ «Դանիէլ Վարուժան»:

Երրորդ յարկին վրայ կը գտնուին Կեդ. Կոմիտէի, Հ. Օ. Մ.ի Կեդ. Վարչութեան, Հ. Ե. Դ.ի Կեդ. Վարչութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Համազգայինի գրասենեակները:

Չորրորդ յարկը կը բաղկանայ դասախօսութեանց յատուկ սրահէ մը եւ Հայ Դատի գրասենեակէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ - ԺԱՔ ԿՕԹԻԷ ֆրանսական թատերական քննադատութեան մեծ դէմքը, որու գրիչը վախ կ'ազդէր հեղինակներու թէ բեմադիրներու, քանի կրնար սրահ լեցնել, բայց նաեւ՝ պարպել, մեռաւ 77 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ մեծ շուքով տօնեց իր 60-ամեակը, ամբողջ ժողովուրդին ջերմ մասնակցութեամբ: Մեծն - Բրիտանիոյ արքայական ընտանիքը աւանդաբար իր տեղը կը պահէ իւրաքանչիւր հպատակի սրտին խորը:

ԿԻՊՐՈՍԻ կացութիւնը կը թուի դրական փուլի մը մէջ մտած ըլլալ: Արդարեւ, Թուրք Կիպրացիք ընդունած են ՄԱԿ-ի մէկ առաջարկը, կղզիին վերամիացման համար:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

Ա. ՑԱՆԿ

Վասպուրականի	Ֆրանք
Հայրենակցական Միութիւն	10.000
Պօմոնի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն	5.000
Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան	3.000
Պ. Վահան Պօղոսեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Փիէր Չեքչէքեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան	1.000
Տիկին Շաքէ Գրիգորեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան	1.000
Տիկին Գոհարիկ Գիւլպասթեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան	600
Տէր և Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան	500
Տէր եւ Տիկին Էտուար Ճերիկեան	500
Պ. Աշոտ Պոլոյեան	500
Տիկին Սոնիա Փիլիկեան	500
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեան	500
Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան	500
Ժաք Սարաճեան	345
Մարի (Փիէրէթ) Ադամեան	100
Գումար՝	28.045

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅԱՒԵՐ

Ո՛Չ ՄԻԱՅՆ ԱՄՈՒԼ...

- Ո՞ւր :

- Լրագրիս վերջին էջը այսօրուան համար (Մարտ 18) «Ազատ հանդիպում - զրոյց»ի կը հրաւիրէ :

- Հալա«քէյֆը» տեղը չէ՞ր :

- Ճիշդ է, բայց Պլըօթ, Նարտի, այլ աղմկարար պատկերներ զայն տեղը պիտի չըբերեն :

- Նիւթը կազմող բառերը, յեղյեղուած ու չարչարուած միշտ սիրելի են, Հայերու միութիւն, միաւորութիւն, միասնականութիւն, համազգայնութիւն...

Ուրեմն անդիմադրելի կանչ մը : Պէտք է անսալ, ի՛նչ փոյթ թէ կրնաս ենթարկուիլ կրկին ու դարձեալ յուսաբեկումի, խաբկանքի, նոյնիսկ խարդաւանանքի :

Հրաւիրողն է «Նոր Սերունդը», հովանաւորն է Հ. Յ. Դ. : Ու վայրը (*) մօտէն ծանօթ, քիչ մը իմս ալ է :

Մուտքէն սկսեալ համակրելի դէմքեր, նոր սերունդեան, նախասրահներուն մէջ սեւ - սեւ աչքերով զոյգեր, տեղ - տեղ խռնուած փոքր խմբաւորում, մտերմիկ զուարթութեան մթնոլորտ մը, ուստի խրախուսիչ պատկեր մը, թէեւ քանի կը յառաջանամ այնքան կը չէզոքի անծանօթ միջավայր մը մտած ըլլալուս պարագան :

- Այո՛, այդպէս է, կ'անդրադառնամ քովէս թռչող ակնարկութեան, մեզ նըմանները այլեւս դադրած են բան մը յուսալէ, բանի մը հաւատալէ, ու թօթվելով ամօթէ ծնող շուարում մը կը յառաջանամ պարապ սրահին խորքը :

Բեմը վերջապէս կը չքաւորուի «հայկական» ժամադրութեամբ :

Սկսելու պատիւը երէցին կը տրուի : Ան իր ճառը պիտի կարդայ Ֆրանսերէն, ապա նոյնին կէտ առ կէտ թարգմանութիւնը պիտի կատարուի հայերէնով՝ նոր սերունդը ներկայացնողին կողմէ :

Ուրեմն երէցները, Հ. Յ. Դ.՝ ցոյց կը տրուի որ Ֆրանսերէն սորված են ու նորերը հայերէն գիտեն :

Ու երկլեզուեան յայտարարութիւնները, ուա՛ղ, ուրեմն չըսենք նորութիւն՝ կը յանգին միեւնոյն եզրակացութեան, որ միութիւն, միաւորութիւն, միասնականութիւն կամ այլ համազգայնութիւն անկարելի է :

Պատճա՞ռը :

«Իրենց հոսանքին չպատկանողները, միւս այդ Հայերը, ո՛չ ազատ, ո՛չ անկախ եւ ո՛չ ալ նաեւ միացեալ Հայաստան կ'ուզեն, կամ կ'ուզեն ունենալ» :

Հաւաքոյթը ուրեմն վերջացաւ, կը մըրմընջեմ ինքնիրենս, իմ ներքին Հայս կը փնտռեմ, անոր ի՛նչ հոսանքին պատկանելուն մասին կասկածներ ունենալէ դադրելէ յետոյ, բոլոր ճանչցած Հայերուս մէջ ցոյց տրուած այդ չճնաղ հոսանքին պատկանողները կ'ուզեմ պրպտել ու ճըշդել :

Զգտայ ու չգտայ ոչ մէկ հատ : Անպայման չկան :

Եւ որովհետեւ աթոռս հանդստաւէտ էր որոշեցի մնալ · այլեւս միայն ու միայն փոխադարձ բամբասանք, մեղադրանք, գոյ թէ անգոյ վերագրումներ լսելու քաջութիւնն ալ յանձն առնելով :

Այդ երեկոյ, Հ. Յ. Դ. կամ Նոր Սերունդ, կամայ թէ ակամայ, իրեն կը թողունք ընտրութիւնը, իբրեւ քաղաքական հոսանք ցոյց տուին որ, ինչպէս մօտաւոր անցեալին մէջ, չէ կրցած իրարմէ զանազանել նպատակ եւ միջոց :

Ազգային նպատակը մեր, որ մէկ է, համօրէն ընդունուած, արեամբ ստորագրուած :

Միջոցնե՞րը՝ (կարելիութիւն, պատրաստութիւն) այդ նպատակին հասնելու համար : Թունենք մաս մը, կարգով, միութիւն, խելք, բարեկամ, յենարան...

Այդ երեկոյ կը յուսայինք լսել միութեան մասին, որու անունով էր հրաւէրը, որ առաջին բերնով դուրս չպրծուեցաւ, օրուան նիւթն ըլլալէ դադրեցաւ :

Ուստի սրահը սկսաւ «խալա, խալա» խաղալ :

Արդ, իւրաքանչիւր Հայու նպատակն է եւ սրբազան, ունենալ, թէկուզ կարգով՝ Հայաստան մը, այն է ազատ, ապա անկախ, յետոյ միացեալ :

Այս կարգը դրի, թող ներողամիտ ըլլան, պէտք է նախ եւ առաջ յստակ ըլլայ, ամէն Հայու եւ կազմակերպողներուն համար, թէ կա՞յ Հայաստան մը թէ ո՛չ, որ ընենք ազատ, որ ընենք անկախ, որ ընենք միացեալ :

Կատարուած սկզբնական յայտարարութեամբ, երբեք մեր ազգային արժանապատուութիւնը այս աստիճան արհամարհուած չէր :

Ըսել, կամ հաւատալ, որ զաւակներն ու ժառանգորդները անոնց, որոնք դարեր իրենց ինքնութիւնը պահեցին, համակերպելով ամէն զրկանքի, տանջանքի, մահուամբ, կրնան իբր հայ նախընտրել միշտ ստրուկ ապրիլ, այդ արդէն ահաւոր անարգանք մըն է, մանաւանդ իրենց ծնունդ տուող մարտիրոսներուն նետուած :

Մեր համայնքներուն մէջ, գործօն տարրը չնչին մաս մը կը ներկայացնէ : Հ. Յ. Դ., - Նոր Սերունդ նոյնիսկ ամէնէն ծաւալուն, դարձեալ անոր ամբողջութիւնը կազմելէ հեռու է, ուստի ըսել թէ իրենց հոսանքն է միայն ազգին անկախութեան ձգտող՝ կրկնակի մեղանչում մըն է եւ աններելի արարք մը :

Մեր ազգային պատմութեան ընթացքը, այն է, կորսուած ու վերագտնուած անկախութիւններու շարքը, զորս կուսակցական մը, կոչումով, պէտք է խորապէս ուսումնասիրած ու մարսած ըլլայ, բողոք մըն է նման նորելուկ արտայայտութիւններուն դէմ :

Անգիտութիւն այս մասին, նոյնիսկ կամաւոր, յանցանք է : Միութիւնը մերժըւած ի յառաջագունէ, հարց ու պատասխանի չեղումներ, ոճիրներու առթիւ փոխադարձ ցաւակցութիւններու պակասի թուումներ՝ Հ. Յ. Դ.ի, «ԱՍԱԼԱ»ի, «ՀԱՇ»ի միջեւ, այլ անհամ ու անլի խօսքեր, ի վերջոյ համբերութեան չափը անցուցին նաեւ ունկնդիրներէն մէկուն :

Ան՝ ինքզինքը համոզած էր որ «այդ երեկոյ խօսք առնելու պէտք պիտի չունենար», սխալած էր :

Ուստի զրոյցը ընդմիջեց սահուն եւ հռետորական Ֆրանսերէնով : Ուզեց երեկոյթը իր հունին մէջ բերել : Ոգին թերեւս հաշտարար, սաստի բնոյթով իր ճառը ցոյց կուտար որ պատասխանատու անձ մըն է :

Ճառախօսութեան բովին մէջէն ծնունդ առին հետեւեալները :

Առաջին, որ եռագոյնը կը պատկանի համայն ազգին, անոր ծալքերուն տակ եւ խորհուրդով՝ արիւնալի հերոսամարտ մղած է հայ ժողովուրդը :

Երկրորդ, որ բոլոր այլ տեղերու հայ համայնքներուն մէջ միութիւն կամ համակցողութիւն կայ, կամ գոյացած է, բացի Ֆրանսահայ համայնքէն, տեսակ մը ցաւ, մեղադրանք, ըստ որում, Ֆրանսահայերու միջավայրին մէջ, ո՛չ ծառըուած է եւ ո՛չ ծաղիկ :

Առաջին կէտը ջուր չի վերցներ : Եռագոյնը պատմականօրէն խորհրդանշան մըն է, անոր խորհուրդը ոչ ոք պէտք է աղարտէ, ո՛չ ալ ուրեմն զայն միասնականութեան դէմ ասպարէզ գալու առարկայ դարձնէ, ինչ որ անարդ գործ մըն է :

Ըսենք համարձակօրէն, որ եռագոյնը բեմի սեղաններուն ոտքերուն փաթթելը, քրիստոնէական թէ կենցաղավարական ըմբռնումով ալ մեղք մըն է :

Երկրորդ կարեւոր կէտը մեզի համար չփոթ մնաց :

Բացման կտրուկ յայտարարութիւններէն յետոյ, ուրեմն ամէն տեղ հայկական միութիւն ստեղծուած է արդէն, բացի Ֆրանսահայերուն մէջ :

Վա՛յ ձեզ անպիտաններ...

Սակայն ի՞նչ, ինչե՛ր տեղի ունեցած են զորս խանդարել համարձակեր են Ֆրանսահայերը՝ հին թէ նոր : Միայն ու միայն Ապրիլ 24-ը հաւաքաբար տօնելու մէ՞ջ :

Բայց ասիկա չի կրնար համապատասխանել «Նոր սերունդ»ի օրուան հրաւէրին :

Ապրիլ 24-ը յուշի օր մըն է, որ ունի բողոքի խորհուրդ, Հայուն ամէնօրեայ մէկ պարտականութիւնը, բանաւոր էակի մը յատկանիշը՝ յարգելու բարեմասնութիւնը նոյնիսկ որեւէ մարդ էակի :

Փարատենք այս առթիւ կարդ մը թիւրիմացութիւններ :

Ֆրանսահայ Հայերը, բացի այս վերջին տարիներու կուսակցական սուր հակամարտութեանց օրերէն, միշտ միասնաբար տօնած են Ապրիլ 24-ը :

Ճիշդ է սկզբնական տարիներուն «Զափահաս որբերը» փափաքեցան որ իրենց տրուի նախաձեռնութիւնը, ինչ որ արդար կրնար սեպուիլ եթէ իրենք իրօք մէկ եղած ըլլային եւ իրենց զուտ հոսանքը ներկայացնէին : Ու այս վէճը շուտով յանգեցաւ միասնութեան :

Բոլորովին անիրաւ են բոլոր անոնք որոնք անհիմն լսի - լսաներ, պատրըւակներ ստեղծել կը ջանան, Ֆրանսաբընակ Հայութեան մէջ ճիրիտ խաղալու համար :

Ճիշդ է որ Ֆրանսահայերէն շատ բան ակնկալուեցաւ եւ անոնք չկրցին տալ, որովհետեւ սխալ է ազգի մը ուղին ճշդելը մի միայն «մտաւորական» կոչուածներէն ակնկալելը, երբ ցամքեր են ժողովրդական աղբիւրները :

Եթէ ոչ քաղաքական անհրաժեշտ ուժը ներկայացնելու մէջ, ինչ որ էականն է, ամէնուրեք մեր համայնքները մէկ միաւոր են, սակայն ափսո՛ս, իրենց թերի կողմերով մանաւանդ, ինչ որ մեր ազգային անբաւարար, անտեսուած դաստիարակութեան արդիւնքն է :

Այսպէս, Ֆրանսահայերը ունին իբր գլխաւոր հոգ, ուծացումի դէմ միջոցներ գտնել, զանոնք յաջող ճամբու մէջ դնելու համար սերտօրէն գործակցիլ, զիրենք կաշկանդող ազգային թերութիւնները մեղմացնել :

Ամերիկահայերը նոյն հոգերը յաջողութեամբ դարմանելու համար անհրաժեշտ է որ իրենցմէ ծնունդ առած եկեղեցական բաժանումին վերջ տան :

Իսկ Լիբանանահայերը, ազգային մշակոյթին տակաւին աւելի հաղորդակից սերունդներով, պարտին իրենց յաւակնութիւնները արդարացնող հաւաստիքներ տալ, իրենց ծոցին մէջ չեշտուած կամ իրենցմէ թելադրուած կուսակցական հերձուածներուն տեղ պայքարը զսպել, Մայր Եկեղեցւոյ միութիւնը վերահաստատել, փոխանակ ասոր - անոր իրենց գիտակցութեամբ սնքալու :

Աւելորդ եւ տխուր ցաւեր անտարակոյս, զորս կարելի է մեղմացնել, դարմանել միմիայն իմաստութեամբ եւ խոնարհ ոգիի տէր առաջնորդներով :

Կան նաեւ յարակից ցաւեր, մշտական թափառումներու արդիւնք, երբ մասնաւորներու կերպարանք չունին, այլ խմբական, ուստի տարբեր մտայնութիւններով ազգայիններու պարագան, այդ առթիւ պէտք է զգուշանալ ըմբռնումներու կերպերը խորացնելէ :

Մէկ բնակութենէն միւսին անցնող Հայը, միշտ «բարի եկողի» պէս պէտք է ընդունուի ի հարկէ, գրկաբաց : Ուր ալ ըստիպուի բնակիլ ան, պարտաւոր է տեղւոյն՝ թէ՛ օտարին, թէ՛ ազգայինին մտահոգութիւններուն ծանօթանալ եւ ապա իր նպաստը բերէ, համեստօրէն, խուսափի անխորհուրդ դատաստաններէ եւ գործելակերպէ, ուրիշի սկսածին զօրավիգ կանգնի, նոր պառակտումներու դուռ չբանայ :

Ազգային մեր դաստիարակութեան ամէնէն այպանելի կողմն է գոյութիւն ունեցածին չհաւնիլ, նորը հիմնել :

Ասոնք խրատներ չեն, այլ մեզի սկըզբունք ծառայած են ամէնայն տեղ :

Վերադառնանք Մարտ 18-ի հաւաքոյթին :

Թերեւս նոր սերունդին հոգը չէ թէ մենք իրենց «միթինկէն» յուսախաբ եղանք : Որովհետեւ «էրիկ կ'ուզիմ, հըմա կ'ուզիմ»էն աւելի լուրջ յայտարարութիւն մը կը յուսայինք :

Մեր ազգային նպատակը իրագործելու համար, եկող «Նոր Սերունդները» դըժուար առաքելութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուին :

Վա՛յ ազգին, եթէ նման ձեռնարկները կը ծառայեն «բան մը ցոյց տալու» համար իրենց տարեկան հաշուետուութեան մէջ :

Պէտք է լծուին միջոցներ փնտռելու գործին :

Առաջնակարգ միջոցը ներքին միութիւնն է :

«Նոր Սերունդ» եւ Հ. Յ. Դ. կը հաւատան որ իրենք որեւէ օտար ազդեցութենէ անկախ են, կը հաւատանք : Սակայն աւելի համոզիչ պիտի ըլլան, եթէ զէթ ներքին ուժերու համախմբումն ալ չանգոսնեն :

Համայնքները պէտք ունին, ուղղամիտ, համեստ, գործին մեծութեան չափին առած խոհուն տարրերու, ո՛չ թէ նպատակ եւ միջոց շփոթող թերխաշ մտքերով սնանկացողներու :

Նպատակի մասին վէճը պատասխանատուութենէ խուսափիլ է, ամուլ է, վնասող, հիւծող՝ դասալքում :

Այսպէս ուրեմն, դարձին մեզ մնաց դարձեալ միրճուիլ տխուր մտքերու մէջ՝ թէ ո՞րն է, ո՞րոնք են մեր խեղճ ազգին գլուխն ուտող մեծ կամ փոքր փորձանքները :

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». — Կ'ակնարկէ Club des Ingénieurs-ի :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

Բ.

Ի՞նչ կ'արժէ մարդուն կեանքը : Ով գիտէ այս հարցումը որքան յաճախ կ'ուղենք մենք մեզի, կամ մեր շուրջիններուն : Կը մտածե՞նք սակայն երբեմն, ի՞նչ է արժէքը իմ կեանքիս, կեանքս քանի՞ կը ծախէի, երբ ծախել հարկ ըլլար :

Քսաներորդ դարու խելացնոր ապրելակերպի մէջ, ուր մարդկային կեանքերը անիրաւներուն ձեռքով կամ նոյնինքն այդ կեանքին տէրերուն կողմէ մանրուք դըրամի նման կը ծախսուին, մեր սա դարաշրջանին երբ ամէնէն մատղաշ ու արժէքաւոր կեանքերը կախեալ են արկածներու, խափանարարութիւններու, ահաբեկչութեանց, ոճրային արարքներու, հիւանդութիւններու, կամ մոլի սովորութիւններու աւերիչ քմահաճոյքէն, մարդկային կեանքի սա աժան շրջանին ուրեմն ո՛վ գիտէ նորէն ալ որքան շատ մարդերու մէջ յաճախ հարկ կ'ըլլայ ճշդել ու գնահատել մարդու մը կեանքին արժէքը : Օդանաւային ընկերութիւն մը ի՞նչ արժէք պիտի գնահատէ օդային արկածի զոհ գացած իր յաճախորդներուն կեանքին : Ապահովագրութեան ընկերութիւն մը ի՞նչ արժէք պիտի գնահատէ կեանքիս, եթէ ուզեմ զայն ապահովագրել իր ամէնէն բարձր արժէքով : Առեւտրական ընկերութիւն մը ի՞նչպէս պիտի գնահատէ պաշտօնեայի մը կեանքին արժէքը, եթէ այս կեանքը ամբողջովին նուիրուած էր այդ հաստատութեան : Նիւթապէս ու բարոյապէս որքա՞ն պարտական պիտի մնամ մէկու մը, որ իր կեանքը կորսնցուց իմ կեանքս փրկելու տեն : Իմ կեանքս որքա՞ն արժէք կը ներկայացնէր իմ ծընողքիս, իմ հօրս ու մօրս աչքին, կամ փոխադարձաբար անոնց կեանքը ի՞նչ կ'արժէր ինծի համար :

×

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ երեկոյ մը քաղաքէն գիւղ կուգայինք բարեկամներէս մէկուն կառքին մէջ · թէեւ կ'ամչնամ բարեկամ կոչելու այդ անձը, որուն հետ բոլոր յարաբերութիւնները խզեցի աւելի վերջ : - Ինքը եւ ես նստած էինք կառքին յետսամասը, առջեւն ալ կար միայն շարժավարը, որ տարիքոտ ու փորձառու շարժավար մըն էր : Յանկարծ աջին մեզի զուգահեռ քալող կառքերուն առջեւէն տեսայ պզտիկ շուքի մը դէպի մեր կողմ վազելը : Յետոյ մեր կառքը ահաւոր աղմուկով մը զարնուեցաւ բանի մը : Կեցանք ու դուրս վազեցինք : Շշմեցայ : Փոքրիկ աղջնակ մը զարկած էինք : Աղջիկը մէկ մայթէն միւսը անցնիլ ուզած էր վազելով, փրկուած էր մեր քովի կառքերէն, բայց եկած զարնուած էր մեզի : Ուշակորոյս, գրեթէ մեռած, պառկած էր հոն : Շարժավարը անմիջապէս գրկեց աղջնակը, ուրիշներու ալ օգնութեամբ թաքսիի մը մէջ դրաւ ու փութաց հիւանդանոց : Մենք մեր կառքին գլուխը սպասեցինք, լրացնելու համար ոստիկանական ձեւակերպութիւնները :

Աղջնակը մեռաւ նոյն գիշերը : Մեր շարժավարը իրականութեան մէջ յանցաւոր չէր : Զոհը մէկէն յայտնուած եւ անխորհուրդ կերպով վազած էր : Խեղճ սպասուհի մըն էր ան, փոքրիկ տարիքէն ընտանիքի մը քով տրուած՝ քանի մը դրամական փոխարէն :

Դատաւորը յանցաւոր չգտաւ մեր շարժավարը : Բայց աղքատ ընտանիքի մը աղջիկը իր կեանքը կորսնցուցած էր :

ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՆԱՀԱՏԱԿ ԵՐԵՔ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ

Ապրիլ 13, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմակերպած յուշահանդէսը, նուիրուած նահատակ բանաստեղծներ՝ Ռուբէն Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի եւ Սիամանթոյի:

Ուրախալի է արձանագրել թէ, սրահին բոլոր աթոռները գրաւուած էին:

Հանդիսավարը՝ Յակոբ Վէզիրեան իր կարճ, բայց տպաւորիչ բացման խօսքին մէջ, անդրադարձաւ 71 տարի առաջ պատահած եղեռնին, որուն զոհ գացին հայ ժողովուրդը եւ իր ընտրելագոյն մտաւորականները:

Բեմ հրաւիրեց տօքթէօր Հերմինէ Գալուստեանը, արտայայտուելու նահատակ երեք հայ բանաստեղծներու մասին: Դասախօսուհին հետեւեալ ձեւով սկսաւ իր խօսքերը.-

1.- Ռուբէն Սեւակ մին է մեր ուժեղ, գաղափարապաշտ եւ հայրենասէր մտաւորականներէն որ բաւական երկար ատեն Եւրոպա ապրելով հանդերձ, երբեք չէ դադրած իր ազգին եւ հայրենիքին մասին խորհելէ, գրելէ եւ վերջապէս Պոլիս վերադարձած է, աւելի լայն չափով օգտակար հանդիսանալու համար իր հարազատներուն»:

Այս մուտքէն յետոյ, դասախօսուհին տուաւ Ռուբէն Սեւակի կենսագրականը, ինչպէս նաեւ գրական գործունէութեան հարազատ պատկերը: Այս առթիւ կարգ մը նմոյշներ կարդաց անոր քերթուածներէն:

Կարեւորութեամբ կանգ առաւ նաեւ Ռուբէն Սեւակի, «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր» հատորին վրայ, մատնանշելով այդ գրքին քանի մը ծանօթ պատմուածքները՝ «Ահաւոր Տարակոյսը», «Զմեռնելու համար», եւ «Այլասերում»ը: Այս վերջին պատմուածքէն երկար հատուածներ կարդաց, ցոյց տալու համար թէ Ռուբէն Սեւակ ինչ խիզախ ոճ մը ունի եւ որքա՜ն կարեւոր հարցեր, իր պատմուածքներուն նիւթ եղած են:

Իր շահեկան բանախօսութենէն յետոյ, ուրախութեամբ յիշեց տարի մը առաջ, Նիսի մէջ կազմակերպուած շքեղ հանդիսութիւնները նուիրուած՝ Ռուբէն Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակին եւ եղերական մահուան 70-ամեակին:

Դասախօսութենէ յետոյ, դերասան Պշտիկեան՝ Ռուբէն Սեւակէն արտասանեց ուրիշ քերթուած մը՝ «Թրուպատուրները»:

2. – Դանիէլ Վարուժան. – «Արեւմտահայ բանաստեղծութեան ամէնէն բարձր գագաթներէն մին է Դանիէլ Վարուժան, որ իր հուժկու, յորդահոս տաղանդով եկաւ խորքի թէ ձեւի տեսակէտով նոր կենսունակութիւն, նոր ոգեւորութիւն եւ նոր թռիչք բերելու մեր քերթողութեան»: Այս ճիշդ բնութագրումէն յետոյ, Օր. Գալուստեան ներկայացուց նահատակ մեծ բանաստեղծին յուզիչ կենսագրականը, ապա մի առ մի յիշեց հրատարակած հատորները եւ անոնց գրական արժէքը: Հրատարակուած եւ այնքա՜ն գնահատուած հատորներէն ներկայացուց զանազան ծանօթ քերթուածներ: Յիշեց նաեւ յետ մահու լոյս տեսած «Հացին Երգը»: Յաճախ ինք կարդաց զանազան քերթուածներ:

Դ. Վարուժանի քերթողական բեղուն վաստակէն զատ, մեզի արտայայտուեցաւ նաեւ բանաստեղծին արձակ էջերուն մասին, յիշելով կարգ մը գրութիւններ «Վենետիկէն Աբէնք», «Ալիշան եւ Պէշիկթաշլեան», «Հերոսը», «Քմածին պատկերներ» եւայլն: Ունի նաեւ յաջող թարգմանութիւններ՝ Սենքիեւիչէ և Մէթէրլինկէ, Ռիշբենէ և ֆրանսագիր Իսկուհի Մինասէ:

«Ուշագրաւ տեղ մը կը գրաւէ նաեւ իր նամականին, ուրկէ քաղուած են անմիջական եւ վաւերական տեղեկութիւնները, իր կեանքին, յոյզերուն եւ գաղափարներուն մասին»:

Շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ Վարուժանի մշակած այնքան գեղեցիկ ծրագիրներու մասին ինչպէս օրինակ «Գինիի երգեր», «Հայկական Հոմերոսագիրքը», «Աչքերու դրաման»:

«Բայց Ապրիլ 24, 1915-ի չարաշուք թուականը յեղակարծ կերպով եկաւ խլել զինքը իր տունէն, իր աշխատութենէն եւ իր երազներէն եւ քանի մը ամիս վերջ, Օգոստոս 26-ին,, անխղճօրէն, վայրագօրէն սպաննուեցաւ արեւմտահայութեան մեծագոյն բանաստեղծական հանճարը»:

Յետոյ ունկնդրեցինք բանաստեղծուհի Վեհանոյշ Թէքեանի (ձայներիզ) զգայուն արտասանութիւնները «Ո՛ Տալիտա», «Առաջին մեղքը», «Ցան»ը, իսկ Սեդրակ Սարհատեան արտասանեց Վարուժանի «Հայհոյանքը»:

3. – Սիամանթօ. – «Ի՞նչ երգեց Սիամանթօ. հարց կու տայ Խաժակ եւ կը պատասխանէ «Հայու ցաւը, Հայաստանի վէրքը: Ես զայն կը շեշտեմ փառապանծ ցանկի մը մէջ՝ Աբովեան, Րաֆֆի, Գամառ Գաթիպա, Փափազեան, Ահարոնեան... Տարբեր է սակայն անոնցմէ իր տաղանդին խորութիւնով, իր ուժին ահագնակուռ թափով, իր պատկերներուն հսկայական դժոխայնութիւնով...»:

Այս տպաւորիչ մուտքէն յետոյ, Օր. Գալուստեան տուաւ Սիամանթոյի հետաքրքիր կենսագրականը, յիշեց իր գլխաւոր ստեղծագործութիւնները, անդրադառնալով ծանր հիւանդութեանը լսաւ.- «1908-ին բուժումի նպատակաւ ալ գնաց Զուիցերիա, ուր հրաշքը իրագործուեցաւ, իր կամքը յաղթեց ծանր հիւանդութեան, որովհետեւ յօժարակամ ենթարկուեցաւ դարմանումի ամէնէն խիստ միջոցներուն եւ վերջապէս սպիացան իր վէրքերը»:

Այդ թուականներուն հրատարակուեցան իր «Հայորդիները» քերթուածներուն երեք շարքերը, (1905 - 1908) ուր կան ազգային դէմքերու ու մանաւանդ հերոսներու նուիրուած պոէմներ «Քրիստափոր, Անդրանիկ, Աղբիւր Սերոբ, Խրիմեան Հայրիկ»: Յիշելէ յետոյ «Հոգեվարքի եւ յոյսի ջահեր» հատորը, մեզի ներկայացուց մէկը միւսէն ցնցիչ կտորներ:

Սիամանթօ 1913-ին կը մեկնի Անդրկովկաս ու կ'այցելէ Թիֆլիզ, Երեւան, Էջմիածին: Հոն կը ծանօթանայ Շիրվանզադէի եւ կարծես նախզգալով իր ողբերգական վախճանը, կ'ըսէ. - «Եթէ հնար ունենայի ուրախութեամբ հոս կը կենայի...»: Բայց դժբախտաբար տաղանդաւոր քերթողին այդ կարելիութիւնը չընծայեցին: Ինք կրկին Պոլիս վերադարձաւ ուր այդ տարին հայ գրերու գիւտին 1500-ամեակը կը տօնուէր: Այդ առիթով, կը գրէ այնքան ծանօթ «Սուրբ Մեսրոպ»ը, այդ հոյակապ ձօնը նախ լոյս կը տեսնէ Կովկասի մէջ: 1910-ին Պօսթընի մէջ կը հրատարակուի Սիամանթոյի երկերուն «Ամբողջական գործեր»ուն առաջին հատորը: Ժամանակակից ծանօթ բոլոր հայ գրողները - Դանիէլ Վարուժան, Արշակ Չօպանեան մեծ հիացումով կ'արտայայտուին իր գրական վաստակի մասին. Օր. Հերմինէ Գալուստեան հետեւեալ տողերով աւարտեց իր խնամեալ դասախօսութիւնը. - «Սիամանթօ երկար, շուրջ 17 տարուան բացակայութենէ ետքը կը վերադառնայ Պոլիս: Ձեռնարկած էր գրելու «Եղերամայրը», «Ծառագայթներ», «Մտածումի ու կեանքի տաճարներ» ժողովածուները: Բայց 1915 Ապրիլ 24-ի չարաղէտ թուականը չխնայեց նաեւ այս բոցավառ տաղանդին, որ հակառակ ահեղ ու դարաւոր չարիքին կը յուսար տակաւին...»:

Սեդրակ Սարհատեան, որ շատ քիչ կ'երեւի մեր բեմերուն վրայ, ապրումով արտասանեց «Ափ մը մոխիր հայրենի տունէս» եւ «Հայրը հոգեվարք» քերթուածները:

Հանդիսութիւնը վերջացաւ Յ. Վէզիրեանի շնորհակալութեան խօսքերով, ուղղուած՝ ներկաներուն, դասախօսուհիին եւ գեղարուեստական յայտագրին մասնակցողներուն. Ներկաները գոհ տպաւորութեամբ մեկնեցան:

ԳՐԱՍԷՐ

Նաեւ այդ բարեկամ կօշկակարս դիմում կատարեցին, որպէսզի նիւթական գոնէ համեստ օժանդակութիւն մը ընէ ընտանիքին: Զըրաւ. «Յանցաւոր չեմ, կառքը գործածողն ալ ես չէի» ըսաւ ու մերժեց: Աղջնակին հայրը թախանձագին լուր կը ղրկէր եւ կ'ընէր սա դարմանալի հաշիւը. -

.Աղջիկս եթէ ապրէր, դեռ երկար տարիներ պիտի աշխատէր եւ ինծի ալ ամէն ամիս սաչափ դրամ պիտի բերէր: Ես հիմա այդ հասոյթէն զրկուեցայ: Մուխս մարեցաւ: Ինչո՞ւ քիչ մը չէք օգներ ինծի...:

×

Գիւղական բարքերու մէջ գիտենք որ մարդու մը կեանքին արժէքը յաճախ կը չափուի անոր գործելու եւ աշխատելու ուժով: Այս նախնական ու յետամնաց, նոյնքան ալ օգտապաշտ մտածելակերպը անտարակոյս մարդուն կեանքին արժէքը կը գնահատէ մնացողներուն հաշւոյն, ո՛չ թէ գացողին: Ամէնէն կարեւորը, ան կ'անտեսէ մարդկային կեանքի մը աննիւթական բովանդակութիւնն ու արժէքները: Վերի արկածեալ աղջնակին հայրը չէր յիշեցներ, օրինակի, այն ցաւը զոր զգացած ըլլալու էր զաւակ մը կորսնցնելէ, կամ չէր յիշեցներ թէ իր աղջկան ալ իրաւունքն էր մեծնալ, կեանքին հաճոյքները վայելել, ընտանիք կազմել, եւայլն: Ան արդեօք միայն տնտեսակա՞ն կորուստ մը կը տեսնէր իր աղջկան անհետացումին մէջ:

Կասկած չկայ որ աղէտ ու բազմանդամ գիւղացի բազմաթիւ ընտանիքներու մօտ զաւկի մը կեանքը միայն տնտեսական ուժի համազօր արժէք ունի: Այսպիսի ընտանիքի մը համար զաւակ մը տնտեսական ո՛չ մէկ արժէք պիտի ներկայացնէր, եթէ ենթադրենք որ այդ զաւակը հաշմանդամ կամ կաթուածահար ըլլար, աշխատելու անընդունակ, անշարժութեան դատապարտուած: Աւելին կայ: Այդ պարագային զաւկին կեանքը պիտի արժեւորուէր ո՛չ թէ դրական, այլ ժխտական թուանշանով մը: Զերոյէն վար: Պակաս սաչափ: Որովհետեւ ան ոչ միայն պիտի չաշխատէր, այլ նաեւ պիտի ուտէր եւ սպառէր:

Ռ. Հ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԻԿՈՍԻԱ - ԿԻՊՐՈՍ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 4

Սիրելի Մելգոնեանցիներ,

Որպէս շարունակութիւն՝ մեր նախորդ երեք յայտարարութիւններուն, կը փափաքինք Ձեզի ներկայացնել Հաստատութեան 60-ամեակի Յոբելենական Հանդիսութեանց Յայտագիրը՝ ընդհանուր գիծերու մէջ:

1 9 8 6

Մայիս 10, Շաբաթ. - Պաշտամունք՝ անմահ բարերարներու դամբանին առջեւ - պաշտօնական բացում - քէթէյլ:

Մայիս 11, Կիրակի. - Հոգեհանգստեան պաշտօն - Բարեգործ - ծականի 80-րդ տարեդարձի նշում:

Մայիս 12, Երկուշաբթի. - Մարզական խաղեր, - հաւաքական ճաշ, - խարուկահանդէս:

Մայիս 13, Երեքշաբթի. - Ազատ օր:

Մայիս 14, Չորեքշաբթի. - Մարզահանդէս, - Մելգոնեանցիներու Երեկոյ:

Մայիս 15, Հինգշաբթի. - Հաստատութեան 60-ամեակի տօնակատարութիւն:

Մայիս 16, Ուրբաթ. - Ազատ օր:

Մայիս 17, Շաբաթ. - Երգահանդէս:

Մայիս 18, Կիրակի. - Քերմէս - պազար:

Լիայոյս ենք, սիրելի Մելգոնեանցիներ, որ մեծ թիւով ներկայ պիտի գտնուիք ծրագրուած Յոբելենական Հանդիսութեանց՝ մեծարելու համար ձեր սիրելի Մայր Դպրոցին բերքը եւ ուրախանալու անով:

Սիրալիր բարեւներով եւ ի մօտոյ Ձեզ Կիպրոս տեսնելու յոյսով.

Ի Դիմաց՝
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Ս. Տէվէթեան, Ատենադպիր
Ա. Գալայճեան, Ատենապետ

Ապրիլ 2

«ARCHIVES DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

(Edition Fayard)

Ապրիլ 24-ի նախօրեակին նոր հրատարակութիւն մը՝ «Հայերու ցեղասպանութեան դիւանները» որ ներկայացուց յայտնի մտաւորական, քաղաքական գրագէտ, ռազմավարական հարցերու մասնագէտ եւ Է.Ն.Ա.ի փրոֆէսէօր՝ Ժեռար Շալեան, Ապրիլ 11-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Հիմնական գիրք մը, խիստ կարեւոր փաստաթուղթ մը որ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունէր միայն գերմաներէն լեզուով: Պետութեան մը դիւանները: Պետութիւն մը որ Առաջին Աշխարհամարտին դաշնակից էր Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութեան: Այս դիւանները կուգան գերմանական Արտաքին գործոց նախարարութենէն, զոր Ե. Լեփսիուս իր տրամադրութեան տակ ունեցաւ եւ որոնց հիման վրայ, 1919-ին հրատարակեց իր «Գերմանիա եւ Հայաստան» հատորը: Լեփսիուսի գիրքը կը պարունակէ շուրջ չորս հարիւր փաստաթուղթ, այսինքն հիւպատոսներու տեղեկագիրներ, նամակներ, ականատեսներու վկայութիւններ, որոնք Թուրքիոյ դեսպանին միջոցաւ ղրկուած են Պերլին եւ որոնցմէ հարիւր քան հատը ընտրած է Թէսա Հօֆման:

Թէսա Հօֆման հայկական ցեղասպանութեան մասնագէտ է: Մասնակցեցաւ, 1984 Ապրիլ 13-էն՝ 16, Փարիզ - Սորպոն, Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի նստաշրջանին նուիրուած Հայերու ցեղասպանութեան եւ ներկայացուց տեղեկագիր մը ըստ գերմանական աղբիւրներու:

Այս գիրքը՝ «Հայերու ցեղասպանութեան դիւանները» ժողովուրդի մը մահուան վկայագիրն է: Այս գիրքը ի դերեւ կը հանէ Թուրք Պետութեան բոլոր ջանքերը հայկական ցեղասպանութեան ժխտումին մէջ: Թէպէտ յաջողութիւն մըն է ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբի տեղեկագրին մէջ արձանագրութիւնը հայկական ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի վճիռը, եւ դրական կէտ մը՝ Նախագահ Միթերանի յայտարարութիւնը, սակայն պայքարը կը շարունակուի եւ դեռ յաղթանակը հեռու է, շատ հեռու: Թուրքիա կրաւորական չէ: Կը փորձէ միջամտել, եւ կը միջամտէ կառավարութիւններուն մօտ, եւ մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու մօտ, հասկնալի պատճառներով: Այս գիրքը բացայայտ հերքում մըն է Թուրքիոյ բոլոր սուտերուն, շինծու պատմութիւններուն, անվաւեր փաստաթուղթերուն, կեղծ խօսքերուն եւ յայտարարութիւններուն:

Գիրքը, 300 էջ, հաւաքածոյ մըն է գերմանական դիւանագիտական փաստաթուղթերու քաղուած Ե. Լեփսիուսի «Գերմանիա եւ Հայաստան» (1914 - 1918) հատորէն: Գերմաներէնէ Ֆրանսերէնի թարգմանած է՝ Մարի Ֆրանս Լըթըլոու: Նախաբանը գրած է՝ Ալֆրէտ Կրոսէր՝ գրագէտ, փրոֆէսէօր քաղաքական գիտութիւններու դպրոցը, Գերմանիոյ պատմութեան լաւագոյն մասնագէտներէն: Ալֆրէտ Կրոսէրի նախաբանը գիրքին կուտայ նոր այժմէականութիւն մը, հեռանկար մը: Ապա, Թէսա Հօֆմանի կողմէ ծանօթութիւն մը Ֆրանսերէնի հրատարակութեան համար, եւ երկար ներածութիւն մը Ե. Լեփսիուսի: Յետոյ, դիւանները 1914-էն 1918 եւ յաւելուած՝ Զէյթունի եւ Սուէտիոյ դէպքերը ու Վանի հերոսամարտը:

«Հայերու ցեղասպանութեան դիւանները» հատորը պայքարի երկ մըն է, գործիք մը որ ի դէպ հանդէս կուգայ Ապրիլ 24-ի թուականին:

Հայերը քաղաքական գիտակցութեամբ պէտք է մօտենան այս գործին, գնեն ու սպառեն մեծ թիւով: Ծանօթացնեն այս գիրքը օտարներուն: Նուիրեն երկրի քաղաքական թէ այլ իշխանութեանց անդամներուն: Այս գիրքը լաւագոյն քարոզչութիւններէն մին է հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման տեսակէտէն, որ անկասկած պիտի խանգարէ Թուրք Պետութիւնը:

Գնահատելի իրագործութիւն մը որ կը պարտինք Ժեռար Շալեանի իրատես տեսակէտներուն, նախաձեռնութեան եւ ձեռներէցութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Այրի Տիկին Ահարոն Տէրվիշեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Քունց,
Պ. Աստուր Տէրվիշեան,
Օր. Մարգրիտ Տէրվիշեան,
Ալեքսանեան եւ Սամուէլեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԱՀԱՐՈՆ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ
(Խարբերդի Բազմաշէն գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 21-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 10·30-ին Փոն Թ'էվէքի (Իզէռ) Եկեղեցին:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպ Արժանթէօյի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պապիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր Սուքիաս Պապիկեանի մահուան առթիւ եւ Փ. Ծ. ի 300 Ֆ. նուիրած է Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին: Նոյն տխուր առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յարեթ Յարութիւնեանէ:

×

Կապոյտ Խաչի Պուլվ. Օտոյի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեանի իրենց եղբօր կնոջ եւ ներոջ Տիկին Ազատուհի Գույումճեանի մահուան առթիւ (Պէյրութ):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան իրենց հարսին Տիկին Ազատուհի Գույումճեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրեն Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Աուլէն Փափազեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի հայկական դպրոցին:

Ներսէս Տակառեան 200 Ֆ. Շաւիլի հայկական դպրոցին:

Զուլալ Գազանճեան 200 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանին:

Արփիկ Միսաքեան 500 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղէս անդարձ մեկնող բոլոր ընկերուհիներուն հոգւոցն ի հանգիստ:

Պատարագի աւարտին, Եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ հեռաձայնելով մինչեւ Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. -

78 49 06 06 կամ՝ 78 75 90 30

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Լիոնի համաքրիստոնէական ձայնասփիւռի հաղորդումները Ապրիլ 24-ի առթիւ:

Ռատիօ Ֆուրվիէր 88·3 Մեկահերձ
24 Avril à 18h00 et 25 Avril à 11h00
Voyage à travers la musique arménienne avec Bédros Alaydoyan

« FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

COMMUNIQUÉ

Suivant testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»
sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer.
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine.
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à LA MALMAISON, 18, rue Louis Tourte 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR, LYON, FRANCE, qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une première attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1986.

Les attributions seront proclamées le samedi 21 juin 1986, en une séance solennelle qui sera tenue à LA MALMAISON.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
le Président
Professeur Pierre MARION

SOIREE EXCEPTIONNELLE AU PROFIT DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

CŒUR & MÉMOIRE

Spectacle poétique à deux voix donné par
MADELEINE CARPENTIER NATHALIE KERYAN

en hommage à

CHARLES AZNAVOUR

qui a choisi lui-même la date du 26 AVRIL pour y assister

Le spectacle aura lieu à l'école TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy

Entrée 20 h 30.
Fermeture impérative des portes à 20 h 45.

Places limitées

Une réception suivra le spectacle.

Pour tous renseignements, téléphoner à l'Ecole TEBROTZASSERE
43 - 81 - 01 - 72

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

- Փ Ա Ր Ի Զ -

Ապրիլ 24, ժամը 15–ին, հոգեհանգստեան պատարագ բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին:

Grande Manifestation
JEUDI 24 AVRIL

RENDEZ-VOUS à 18h30 : Angle de l'Avenue Wagram et de la Place de l'Etoile - vers le consulat de Turquie -

A 18 heures Place de l'Etoile - Charles de Gaulle, la flamme sera ravivée par les Anciens Combattants Arméniens.

Autocars Rendez-vous :

Colombes : Mairie à 16h30
Issy : Eglise à 15 h
Bagneux : Mairie à 16h 30 et Rond-point des Martyrs à 16h45
Sevran : Mairie,Place Cretier à 16h 30 et 60, ave. de Livry à 16h 45

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

- L Y O N -

JOURNEE DE LA CAUSE ARMENIENNE
24 AVRIL

à 16h15 : Grand Rassemblement devant l'Eglise arménienne de Lyon et défilé jusqu'à la place Bellecour où sera érigée la réplique du Monument du Génocide Arménien «*Dzidzernaguapert*» d'EREVAN.

à 17h30 : Dépôt de gerbe au «Veilleur de pierre».
Allocutions devant «*Dzidzernaguapert*» :
M. Francisque Collomb, Sénateur, Maire de Lyon
M Charles Hernu, Ancien Ministre, Député du Rhône Maire de Villeurbanne
M. Jean-Michel Dubernard, Député du Rhône
M. Vahé Muradian, Membre du bureau national du C.D.C.A.
Avec la participation de *Madame Paulette Lacaze*, représentante de la Fédération Internationale et de la Ligue Française des Droits de l'Homme

De nombreuses personnalités du monde culturel et politique participeront à cette journée.

SERVICE DE CARS AU DEPART DE: (RETOUR ASSURE)

DECINES: Réservoir: 14h10 - Cornavent: 14h20 - Berthaudière: 14h30 - Place de la Libération: 14h40 — **PONT-EVEQUE:** 14h00 devant la mairie — **VIENNE:** Gare 14h10 - Place d'Arport: 14h30 — **ST-ETIENNE:** Place Chavanelle: 13h50 — **ST-CHAMOND:** Square Lamartine: 14h00 — **GRENOBLE:** 13h00 devant le monument aux Morts, Parc Paul Mistral — **PONT DE CHERUY:** 13h30 salle communautaire arménienne, rue Neuve Charvieu.

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու ու շրջանի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն պիտի նշուի Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի նահատակներու օրը, Կիրակի, Ապրիլ 27-ին:

Ժամը 10-ին Պատարագ:

Ժամը 11·30-ին Քարոզ եւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն:

Ժամը 11·50-ին շքերթի մեկնում դէպի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին:

Ժամը 12·15-ին խօսք, հոգւոց եւ ծաղկեպսակներու զետեղում Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ, ուր տը լա Տէֆանս:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23. -

ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ. - Հսկում Եղեռնի յուշարձանին առջեւ եւ արարողութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ՝ բոլոր եկեղեցիներու դասին:

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24. -

ԺԱՄԸ 10-ԻՆ. - Հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Երեք Յարանուանութեանց պետերուն եւ ֆրանսական եկեղեցիներու իշխանաւորներուն:

Երգեցողութիւնք. - Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Ելմազեանի:

ԺԱՄԸ 11-ԻՆ. - Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Յուշարձանի առջեւ:

Խօսք կ'առնէ՝ Գերպ. ՔՕՖՖԻ, (Մարսէյլի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս):

ԺԱՄԸ 11·30-ԻՆ. - Դասախօսութիւն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ, օրուան խորհուրդին շուրջ, միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան համար:

Ի ներկայութեան բոլոր հայկական դպրոցներու տեսչութեան, ուսուցիչներուն եւ աշակերտութեան:

ԼԻՈՆ

Հայ, Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Համայնքներու Հովանաւորութեան ներքեւ՝ Պատարագ՝

ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 9·30-ին, Կրընոպլի՝ ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Eglise St. Joseph
Place de Metz Grenoble

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 11-ին, Ֆուրվիէռի Տիրամօր տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ՝

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

կը քարոզէ Լիոնի Արքեպիսկոպոսը՝

ԳԵՐՊ. ՏԸ ՔՈՒՐԹՐԷ

Երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Յակոբ Աբրահամեան:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Ապրիլ 26, ժամը 18·30-ին, Օգանամ դպրոցական սրահը:

145 ռիւ Քրեքի

Կը խօսի. -

ԳԷՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ
Հայկական դատի լուծման մասին

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
24
JEUDI
24 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.211 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.211

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ապրիլէ՛ Ապրիլ

Ապրիլէ Ապրիլ, ցեղասպանութեան թըւականէն կը հեռանանք ու մանաւանդ սա վերջին շրջանին, գրեթէ ամէն օր կը թաղենք մնացորդացը: Քանի մը տարի ալ ու այլեւս ոչ մէկ վկայ մնացած պիտի ըլլայ:

Ապրիլէ Ապրիլ, հարկ է նաեւ հաշուեկշիռ մը ընել: Ի՞նչ շահեցանք, ի՞նչ կորսնցուցինք: Ո՞ւր հասաւ մեր դատը: Կրկնութիւններէ խուսափելու համար, յիշենք այն դրական հետեւանքները որս - ուզենք կամ չուզենք - կը պարտինք զինեալ պայքարին, գոնէ բարձր թող եղած հարցի մը այժմէականացման տեսակէտէն: Հոս աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել, զանազանելու համար անհրաժեշտական արարքներու բնոյթը: Ըսուեցաւ քանիցս բաւեցաւ այդ մասին: Ուրեմն ձեռնարկ սակայն, իր ծրագիրը կրնենայ, եւ կը ճշդուին նաեւ հանգըրուանները: Այսինքն՝ ոչ մէկ զինեալ պայքար կրնայ ինքնանպատակ ըլլալ: Այդ կը պատճառով հարկ է քաղաքական դաշտի վրայ շարունակել պայքարը: Եւ կը բաւէ հետեւիլ Թրքական հակազդեցութեանց, գիտակցելու համար թէ դիւանագիտական մարզէն ներս տարուած աշխատանքը շատ աւելի կը նեղէ ու կը խանգարէ Թուրքիան քան ահաբեկչական արարքը, զոր երբեմն կը յաջողի նոյնիսկ ի նպաստ իրեն շահագործել, միջազգային շրջանակներու մէջ: Արդ, այս դետնին վրայ, եթէ յաղթանակներ չենք տարած, անկասկա՛ծ յաջողութիւններ ձեռք ձգած ենք: Վերջինը՝ Ժընեւ, գոնէ արձանագրել տալով ՄԱԿ-ի դիւաններուն մէջ, թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր: Յաջորդ հանգրուանը՝ Եւրոպայի Խորհրդարանն է, ուր խոչընդոտներ չեն պակսիր: Քաղաքական այս ճակատի վրայ, պէտք է անտեսել հրատարակչական աշխատանքը: Յաջորդաբար ֆրանսերէն լոյս տեսած վաւերագրեր, վկայութիւններ եւ դիւանական փաստաթուղթեր քարոզչական կարեւոր նպաստ մը կը բերեն:

Այս աշխատանքները զուտ սփիւռքեան բնոյթ ունենալով, միայն ու միայն մեզի՛ կը պատկանի անոնց հետապնդումը:

Բայց հայ դատը ամբողջութիւն մըն է: Ի վերջոյ, հոս - հոն քուէարկուած բանաձեւ մը բարոյական գոհացումներու սահմանը չանցնիր: Յապաղած մխիթարութիւններ են անոնք, դառնութեան բաժակը շատոնց պարպած ժողովուրդի մը համար:

Հայ դատը, իր ամբողջութեան մէջ, ցեղասպանութեան ճանաչում է, հողային պահանջ է ու նաեւ, ինչ որ յաճախ կը մոռնանք արեւմտահայերէնի եւ արեւմտահայ մեր մշակոյթին պաշտպանութիւն է: Չկայ քաղաքականութիւն առանց մշակոյթի: Եւ հոս է, առաւելաբար, մեր դժուարութիւնը, քանի, գոնէ հողային հարցին համար, չենք վայելեր «Ամենայն Հայոց Կառավարութեան» մը նեցուկը:

Կիրակի, Ապրիլ 13-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին արտասանած իր քարոզին վերջին մասին մէջ, Վազգէն Կաթողիկոս յստակ բանաձեւ մը ներկայացուց. - «Մենք կը հաւատանք նաեւ որ ինչ որ կը հասկնայ մեր ժողովուրդը հայ դատ ըսելով, հնարաւոր պիտի ըլլայ օր մը իրականացնել նոյն 29 Նոյեմբերեան ճանապարհով: Հեռու մեզմէ հայ դատ հետապնդել՝ հակադրուելով արդի ծաղկած մեր մայր հայրենիքին: Հեռու մեզմէ յոյսեր կապել հնարաւոր պատերազմի մը սանձազերծման հետ, արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ»:

Միտքը պարզ է ու տրամաբանական: Ոչ մէկ Հայ կրնայ այսօր նման պատերազմի մը վրայ յոյսեր դնել, անցեալը՝ վկայ: Բայց, ի՞նչպէս հաւատալ որ մեր հողային արտաքին դատը կը լուծէ Կրեմլինը, երբ տասնամեակներէ ի վեր, չի լուծեր մեր ներքին դատը, ան՝ որ միայն ու միայն իրմէ կախում ունի: Ի՞նչպէս հաւատալ, որ ցորչափ իր շահը չի պահանջեր, Խորհրդային Միութիւնը դէշ մարդ ըլլայ մեր բուն թշնամիին՝ Թուրքին հետ: Ուրեմն, հայ դատի հետապնդումը կը մնայ կրկին մե՛ր, Սփիւռքի ուսերուն: Այսինքն՝ բեռն է այն արմատախիլ ժողովուրդին, որուն հողերն են զորս առին ոտքին տակէն, ցիրուցան բազմութեան մը վերածելով ողջ արեւմտահայութիւնը:

×

Ապրիլէ Ապրիլ, մռայլ է նաեւ Փարիզի մեր գաղութին պարզած պատկերը:

Այլեւս պիտի չհրատարակենք Շ.ի խմբագրականը, որ - դժբախտաբար - 1956-էն ի վեր չի կորսնցներ իր այժմէականութիւնը:

«ՅԻՇԵՑԷ՛Ք», կ'ըսէր ան, որ թշնամին խարութիւն չդրաւ: Յիշեցէ՛ք թէ ժողովուրդի մը կէսը դարձաւ յուղարկաւոր միւս կէսին: Գոնէ մէկ օր՝ լռութիւն, ամէն տեղ: Տարուան մնացեալ օրերը լիուլի կը բաւեն, հակաճառելու, տեսակէտ պարզելու, իրարու դէմ գաղափարական պայքար մղելու համար:

Բայց, կը թուի որ լռութիւնը կը պահուի այդ միւս 364 օրերը, ու սա մէկ օրը գտնուած է, իրարու դէմ հակաճառելու, տեսակէտ պարզելու, գաղափարական պայքար մղելու համար: Ստեղծուած այս կացութեան պատասխանատուները պէտք է գիտակցին, սակայն, որ ողջամիտ ժողովուրդ մը կայ որ ոչ կ'ախորժի այս մարզանքներէն, ոչ ալ կը հասկնայ անոնց միտ բանին:

Ի՞նչ պիտի ըսէր, այսօ՛ր, Շ., հաւանաբար, դառնութեամբ այլ մանաւանդ՝ սաստելով. - Եթէ այսպէ՛ս պիտի յիշէք, մի՛ յիշէք:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻԱ (որուն անունը այլեւս՝ «Ալ Օզմա ընկերվարական ժողովրդական արաբ ճամահիրիյա է») կը գնահատէ Ֆրանսայի դիրքը, ամերիկեան օդանաւերու թռիչքին մերժումին համար: Նոյնը չէ, անշուշտ, Ամերիկացիներուն դիրքը: Հայրենասիրութիւնը մղած է Ամերիկուհիները հրաժարիլ ֆըրանսական անոյշահոտութիւններէն եւ Էֆիփաժն ու Շալիմարը ցուցափեղկերու մէջ կը մնան, ինչպէս Քամանպերն ու Պոքին, որոնք յաճախորդի կը սպասեն: Աւելի մտահոգիչ է Ֆրանսայի համար ըզբօսաշրջիկութեան հարցը, շրջապտոյտներ, ամէն օր կը ջնջուին: Էռ - Ֆրանս ալ 4000 ջնջում արձանագրած է, թէեւ Ամերիկացիք իրենց գիծերուն վրայ ալ չեն ուզեր ճամբորդել, քաջ գիտնալով, որ վտանգուած են: Օդանաւային ընկերութիւններու կարգին, շահողներն են՝ «չէզոքներ», այսինքն՝ ՍԱՍ, ՍՈՒԻՍԷՌ: Ֆրանսա կամ Իտալիա կազմակերպուած սեմինէրներն ալ փոխադրուած են Անթիլ եւ Քանատա:

ՔԱՆՆԻ փառատօնը (Շարժանկար) կը սկսի Մայիս 8-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Մայիս 19: Դատական կազմին մէջ է Շառլ Ազնաւուր:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ ընդդիմութիւնը, որուն միացաւ Ազգ. ճակատը քուէարկութեան առեն, ջանաց արգելք հանդիսանալ այն վիճաբանութեան, որ կը վերաբերի իրաւական լիազօրութեան օրինագիծին, որ թոյլ կուտայ կառավարութեան հրամանագրով կարգադրել կարգ մը տնտեսական եւ ընկերային որոշումներ, ժամանակ չահելու համար: Ընկերվարականներու առաջարկած անընդունելիութեան բանաձեւը եւ նախահարցումը մերժուեցան, հակառակ Լը Փէնի բերած ձայներուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ համար գրեթէ անզգալի էր գործադուլի շարժումը, որ ծրագրուած էր Ապրիլ 23, Չորեքշաբթի օրուան համար: Պատճառը 8000 պաշտօնազրկումներն էին, որոնք նախատեսուած են:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը Կիփրիանու մերժեց ՄԱԿ-ի նոր առաջարկները, զորս Թուրք Կիպրացիները ընդունած էին: Կիպրոսի կառավարութիւնը շատ փափուկ դիրքի մէջ է ՄԱԿ-ի նկատմամբ եւ բոլորովին չխզելու համար, Կիփրիանու երկու առաջարկ ըրաւ տէ Քուէյարի. - Կամ միջազգային ժողով մը, որ ուսումնասիրէ Կիպրոսի հարցին բոլոր երեւոյթները (գլխաւորը՝ Թուրք զօրքին կղզիէն հեռանալն է), կամ, եթէ այս մէկը կարելի չէ, Կիփրիանու - Տէնքթաշ հանդիպում մը, ուր ծեծուին Թրքական զօրքին մեկնումի, միջազգային երաշխաւորութեանց եւ շարժումի, հաստատուելու եւ սեփականատիրութեան երեք ազատութեանց գործադրութեան հարցերը:

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՍՈՅԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով, Ապրիլ 23-ին, Սէն Լուի տէ զ'Էնվալիտ, ուր զամբանական մը խօսեցաւ Ժաք Շիրաք վեր առնելով ֆրանսական օդանաւորդութեան մեծ դէմքը եւ անոր հայրենասիրութիւնը: Թափօրը անցած առեն, օդային բանակը մեծարեց հանգուցեալը վեց միրաժ 2000-ով, որոնք կը ճախրէին փարիզեան երկինքը:

ԿԱՆՉ

Եթէ կա՛ս, Աստուած եւ չես ստեղծել
Արտասուք ու լաց, հեծել, անիծել,
Թէ չար նախանձի թոյնով մահացու
Դու չես վարակել պարզութիւնն հոգու,
Թէ դու չես ասել որ կեանքը այսպէս
Լինի անսպառ տանջանքի հանդէս,
Մեղմացրու մարդկանց կիրքն
ամբարտաւան,
Եթէ Աստուած ես դու խաղաղութեան:

Տէ՛ր արագահաս, Աստուած արդարի,
Ո՞ւր ես, եթէ կա՛ս, ես աղօթք արի,
Բայց սրածութեան ահարկու ձայնից,
Խլացաւ անդորր, իմ աղօթքն անբիծ,
Եւ ես վայրենի կրքից գազազած,
Ամբարիշտների քարերից փախած,
Քո անուան յոյսով կռուեցի երկա՛ր,
Պարծեցայ քեզմով, սակայն դու չեկար:
Էլ ինչո՞ւ եմ ես տառապում այսքան
Եթէ Աստուած ես դու արդարութեան:

Ինչո՞ւ տակաւին չես պատժում չարին՝
Ո՞ւժդ է պակասում, թէ՝ չե՞նք աղերսում,
Թէ չարագործին դու չես տուել սուր
Որ խաղաղ հոգին սարսափի ի զուր,
Թէ դու չգիտես որ այստեղ երկրում
Մարդը ժպտերես, մարդ է յօշոտում,
Դէհ արի ու տե՛ս, գարկիր ու տանջիր,
Եթէ Աստուած ես դու վրէժխնդիր:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՆԻՍ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Միջերկրականի շրջանին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ, հակառակ իր աննպաստ դիրքին, զէնքերը վար չի դներ: Իր դաշտին վրայ յաղթած է Անթիպի Ֆոնթոն ակումբին, շնորհիւ Թուրիկեանի եւ Ղազարեանի նշանակած երկու կոլերուն, 2 - 1:

Մարսէյլի միւս ակումբը՝ Սէն - Թ'Անթուան, պարտուած է Ֆրէժիւսի մէջ՝ 3 - 1. կը մնան տակաւին չորս խաղեր՝ որոնց ընթացքին հայանուն երկու խումբերը պիտի ջանան բարւոքել իրենց դիրքերը: Միշտ պատուոյ դասակարգէն արտաքսուելու վտանգին տակն են:

Շատ աւելի վար դասակարգի մը մէջ, ոչ մէկ վտանգ Նիսի Հայ Մարզականին՝ որ մեծ տարբերութեամբ (5 - 1) պարտութեան մատնած է իր մրցակից Ագիւր ակումբը:

Լուարի մէջ, 3-րդ դասակարգ, Սէն - Շամոնի «Արարատ»ը պարտուած է Շանեռնէ 3 - 1. իր վերջնական դասաւորումը պիտի ըլլայ 6-րդ իր խմբակին մէջ:

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

ՀԱՅ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ըմբշամարտի դասական ոճի ախոյեանութիւնները վերջ գտան Աթէնքի մէջ ընդհանրապէս սովետական մարզիկներու առաւելութեամբ: Զուլֆալաքեան ախոյեան հռչակուած է 68 քիլօ քաշային դասակարգին մէջ, յաղթելէ ետք, աւարտականին, Պուլկար Կենչեւի:

Վ. Մ.

ԶՐՈՅՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

- Տարօրինակ ժողովուրդ էք ... Տարիներ եւ տարիներ ջարդուեցաք թշնամիէն, զոր կը կոչէք վայրենի, գազան, ճիւաղ, հրէշ, բարբարոս, բռնի, արիւնռուշտ, ջարդարար, աւարառու, աւազակ ... Տարիներ ու տարիներ դէպքերը կրկնուեցան միեւնոյն եղանակով, եւ մէկը միւսէն ահռելի ցնցումներով, բայց կը թուի թէ բան սորվելիք չունիք:

- . . . .

- Բարբարոսին սուրը կախուած էր ձեր գլխուն, դուք ալ սուր եւ զէնք ունէիք, բայց փոխանակ անոր ապաւինելու, ձեր աչքերն ուղղեցիք սահմանէն անդին, դէպի Եւրոպա եւ աւելի հեռուները: «Քեռին կուգայ կ'ազատէ, «Ինկլիզ»ը Տարտանէլ հասած է...»: Չհասկցաք թէ աշխարհ բռնկած էր, դոյութեան կռիւ էր, եւ թշնամին պիտի զարնէր անխնայ: Ե՞րբ կրնար երազել այսպիսի պատեհութիւն: Իսկ դուք, ո՞ր օրուան կը սպասէիք...

- Կը սպասէինք որ թշնամին իր ուժը չափէր մեր ռազմիկներուն հետ, ոչ թէ անզէն, անպաշտպան կիներու, ծերունիներու եւ երախաներու վրայ:

- Զրսի՞ թէ բան չէք սորվիր: Գիտէիք թէ թշնամին հրէշային բնաւորութիւն ունէր, պիտի չխնայէր մեծին ու փոքրին, կնոջ կամ երախայի: Անոր համար ժամանակը եկած էր ձեր հաշիւը փակելու, ձեր արմատը չորցնելու: Ձեր անունն ելած էր իբրեւ չատ բան գիտցող ժողովուրդ, բայց երեւան եկաւ որ Թուրքին պատմութիւնն անգամ չէք սորված, թէեւ անոր իշխանութեան տակ մնացիք վեց հարիւր տարի...

- Թշնամին իր քաջութեամբ չէր որ կը յաղթէր, այլ հրէշային վատութեամբ: Գիտնալով որ պիտի չկրնայ ճակատ - ճակտի չափուիլ, դիմեց անարգ, ճիւաղային դաւադրութեան մը: Մինչեւ 45 տարեկանը զինուոր գրեց: Ցետոյ հաւաքեց բոլոր գլուխները, Պոլսոյ ամէնէն ականաւոր դէմքէն մինչեւ յետին գիւղի տէրտէրը, եւ մնացեալը սպանդանոց քըշեց հօտի մը պէս, կէս ժամ, մէկ ժամ անդին ոչնչացնելու համար: Եւ այս բոլորը, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտումը կոչեց «կարգ մը անպատեհութիւններ», չանսատակ Թալէաթի բերնով: Մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը կոչէ, ամսինքն բան չի խոստովանիր...:

- Անգամ մը եւս խոստովանեցէք թէ բան մը չէք սորվիր: Ի՞նչ, կ'ուզէիք որ Թո՞ւրքն ալ ձեզի պէս թուղթին յանձնէր իր ըրածն ու չըրածը: Վեց հարիւր տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի. աշխարհներ կը փլցնէ, առանց որեւէ բան յայտնելու, եւ առանց որեւէ բան խոստովանելու: Մինչդեռ դուք ... Անոնք չատո՜նց համրած էին ձեր ակռաները: Ձեր ոտքը գետնէն կտրած էր Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին: Ձեր վրայ արեւ ցաթած էր զինադադարին, իսկ ան իր ձայնը քաշած, այնպէս ձեւացնելով թէ ամէն բանէ յուսահատած եւ ճակատագրին համակերպած է, նորանոր ծրագիրներ կ'որոճար, պատմութիւն կը սերտէր եւ գործեր կը սարքէր: Մոռցեր էիք նոյնիսկ ձեր պատմութիւնը...

- Եթէ արտաքին պարագաները չնպաստէին, անոր դերեզմանը չատոնց փորուած էր: Անոր վերջին յաջողութիւնն ալ արդիւնք էր իր բարբարոսական եւ արիւնռուշտ բնազդին:

- Երեւի ձեր քրիստոնէական Աւետարանը ձեր դատողութիւնն ալ բթացուցած է: Եթէ Թուրքը օգտուեցաւ արտաքին պարագաներէն, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ, դուք որ առաւելութիւններ կը վայելէիք, ինչո՞ւ չօգտուեցաք եւ սկսաք պարել թուղթերու վրայ, ոտքերը գետնէն կտրած եւ ձեռքերը օդին մէջ:

... Թողունք անցեալը, այսօր իսկ, երբ ո՛չ հող ունիք ձեր ոտքին տակ, ոչ ալ որեւէ հեռանկար, նորէն թուղթն ու ճառն է ձեր ամբողջ դրամագլուխը: «Վրէ՛ժ, վրէ՛ժ» կ'աղաղակէք, սակայն միւս կողմէ այնպիսի գործեր կը կատարէք որ միայն ազէտ կամ խելակորոյս ժողովուրդի մը համար ներելի պիտի ըլլային:

- Կրնայի՞ք աւելի բաց խօսիլ:

- Գաղտնի՞ք է ինչ որ պիտի պարզեմ: Ձեր կեանքը իր նմանը չունի որեւէ ժողովուրդի մէջ, ո՛չ անցեալով, ո՛չ ալ ներկայով: Եւ սակայն, կը թուի թէ նոր աշխարհ եկեր էք, եւ ուրիշ հող, ուրիշ պարտականութիւն չունիք, եթէ ոչ իրարու հետ չափուիլ, իրար զգել եւ խօսքի տակ չմնալ: Մինչ թշնամին...

- Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ կը պատահին այսպիսի բաներ. երկինքէն ինկած հրեշտակներ չենք վերջապէս: Հող չունինք, տուն չունինք, ցիրուցան ի սփիւռս աշխարհի, դուրսէ դուռ ինկած...

- Այդ բոլորը ոչ թէ կ'արդարացնեն ձեզ, այլ աւելի կը ծանրացնեն ձեր մեղքը: Ճիշդ անոր համար որ ո՛չ հող ունիք ոտքի տակ, ոչ ալ վարկ՝ աշխարհի առջեւ, դուք պիտի տոկնապատկուէիք իրարմով եւ հաւաքական առաքինութիւններով, մինչդեռ ձեր մեռելներն անգամ ...

- Ներողութիւն. ամէն տարի կը կատարենք անոնց սգատօնը:

- Այո՛, այո՛, հառաչելով, յօրանջելով, կամ նորէն իրարմէ բաժնուելու, զանազան ճակատներ կազմելու համար: Ուրիշ ո՛րեւէ ժողովուրդի մէջ այսպիսի տօն մը, անոր զարհուրանքը, անոր եղերական խորհուրդը սարսուռ պիտի ազդէր հազար - հազարներու, պիտի ցնցէր անոնց հոգիները, պիտի ամրապնդէր հաւաքական գիտակցութիւնը, պիտի նորոգէր հաւատքը, ուխտը, հատուցման կիրքը...

- Ամէն բան արտաքին երեւոյթներէն մի՛ դատէք. այս ժողովուրդը աշխարհին ապարէզ կը կարդայ իր թաքուն առաքինութիւններով...

- Այդպիսի հարստութիւններով լեցուն են իմ էջերս ալ: Բայց, չատ մի՛ տարուիք «անցեալ կատարեալ» փառքերով ու յիշատակներով: Խօսքը ներկայի մասին է: Կրնա՞ք հանդիստ խղճով և պայծառ գիտակցութեամբ վկայութիւն տալ այսօրուան համար: Ապրիլեան զարհուրանքէն այսքան տարի յետոյ, թեթեւցած կամ խաթարուած չէ՞ առաքինութեանց կշիռը...

Հ.

1934, Ապրիլ 22

Պէտք չէ՛ ցոգնիլ անդադար կրկնելէ ինձ որ իրականութիւն է

Այնքան ատեն, որ Ապրիլեան ողբերգութիւնը կը յիշատակուէր եղերերգական ոճով, ցաւի ու մորմոքի աղաղատանքով,

Այնքան ատեն, որ հաւաքավայրերու պատերն ու մթնոլորտը կ'ողողուէին արցունքով, խունկի ծուխով ու պատարագով,

Այնքան ատեն, որ հասարակութիւնը՝ գեղարուեստական երեկոյթէ դուրս ելլողի պէս, հեզ ու հանդարտ կը վերադառնար տուն, Պետութիւն ու պաշտօնական մարմիններ մարդասիրակա՛ն գթասրտութեամբ, կարեկցութիւն կը յայտնէին ու կը մեղքնային մեզի: Կ'արտասանէին քանի մը մխիթարական տափակութիւններ եւ կը ցուցարերէին համակրութիւն:

Գիտէին որ այդքանը բաւական էր գըրաւելու Հայու սիրտը. իշխելու անոր զգացումներուն եւ, ի հարկին, ապահովելու անոր քուէն:

Գիտէին, որ արցունքը՝ ափ բացողի խնդրանք է լոկ եւ ոչ մէկը կը պարտաւորէ արցունք չորցնելու թաշկինակ երկարելու կամ ափի մէջ լումայ չարժելու, մինչ աղօթքը բոլորովին անզօր է Աստուծոյ գութ շարժելու, որպէսզի տակնուվրայ ընէ մարդու ստեղծած անարդարութիւններու ընթացքը:

Գիտէին որ նմանօրինակ մեղկ ու «ձեւական» երոյթներ չէին կրնար խրտչեցնել Թուրքը. չեղել դիւանագիտական յարաբերութիւններու բնականոն ընթացքը. լատեղծել քաղաքական բարդութիւններ:

Ուրեմն՝ որչափ ուզեն, թող կազմակերպեն Ապրիլեան սգահանդէսներ: Անոնց խօսքերու արձագանգը պիտի մնայ միայն չորս պատերու մէջ: Թափածնուն արցունքները չէ եւ պիտի չխանգարէ Արեւելքի ու Արեւմուտքի հանգիստը:

Հայն ալ արդէն ի վիճակի չէր բառերու ու ճառերու սահմանէն անդին անցնիլ. չօգրալ իր մեռելները. չպոռալ իր ցաւը: Թուրքի սուրին կտրատած հետքերը կը կոտտային տակաւին: Մերկ էր մարմինը: Անօթի էր փորը:

Երկա՜ր տեւեց վէրքերու սպիացումը. սալը - մուրճը դուրս գալը: Հազիւ ոտքի տակ հող գտաւ, մէկ կողմ չպրտեց անապատի ցնցոտիները. դպրոցի երեսը չտեսած Պետեւիի նման անուս ու ազէտ, զարգացաւ հետզհետէ: Հասկցաւ, որ ինկած է անիրաւ աշխարհ, ուր խաբեբայ է մարդը. խարդախ՝ դիւանագէտը. ըմբռնեց թէ՝ բեմերու ու բառերու լեզուն չի հասկնար Արեւմուտքը: Կ'անդրադառնայ թէ՝ իրմէ զատ, իրաւունք ունեցող ուրիշներ ալ կան:

Անհրաժեշտ էին այլ միջոցներ: Պէտք էր սորվիլ փաստաբանական կաճառի լեզու. պատրաստել փաստերու թղթածրար: Խօսիլ դրամի ուժով. զէնքի լեզուով: պէտք էր ճնշել դիւանագիտական պալատներուն. սարսել քաղաքական մեքենան:

Ծաղկեցաւ գրականութիւն: Դրօշակի պէս ծածանեցան յուշարձաններ: Յուշարձան ու գրականութիւն դարձան ներշընչման կրակացայտ աղբիւրներ: Երիտասարդներու ըմբոստ հոգին զգըրգացուց պետական հաստատութիւններ. գիտապաստ ինկան խաբեբայ դիւանագէտներ:

Որքան ալ համաձայն չըլլայինք մեր ազգի դերագոյն զոհողութեանց յանձնարարումին, բանտարկութեան ու մարտիրոսացման, ուրախ էինք սակայն, որ անոնք կը բանային հայկական իրաւունքներու ճանաչման միջազգային հետաքրքրութեան ճամբան:

Վայրի ու աւիւծի փոխակերպուած զաւնուկի արարքը փրփրեցուց Թուրքը: Երկու միլիոն Հայու արիւն խմած ոճրագործը «ոճրագործներ են» կաղկանձեց եւ եւրոպական մամուլը նոյնութեամբ արտապեց Թուրքին արտասանած բառը՝ ոճրագործութիւն, մինչ հայ դրագէտը ամեբիկացի դոմխնէրի երեսին կը շպրտէր. - «Ահաբեկչութիւն յանուն ահաբեկչութեան ոճրագործութիւն է: Ահաբեկչութիւն յանուն ազգային ազատագրութեան առաքինութիւն է»: Պատահա՞ծ է, որ Իտէալի համար զոհուող հերոսը ոճրագործ համարուի: Դիմադրականը ոճրագործ մըն էր Հիթլէրի համար, իսկ հերոս մը՝ հակահիթլէրականի համար:

Խաղաղութիւնը նշանաբան ընդունած Հայը չէ՛ կրնար երբեք ոճրագործ դառնալ, սակայն երբեք ալ պիտի չդադրի պայքարելէ արդարութեան համար. պիտի չյոգնի պահանջելէ ինչ որ ի՛րն է. միմիայն իրը: Ասիկա, պէտք է լա՛ւ տեղաւորեն ուղեղներու մէջ ՄԱԿ-ի դիւանագէտներ. Եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքագէտներ. Սպիտակ կամ կարմիր Տուներ:

Ասիայէն Ափրիկէ, Եւրոպայէն Ամերիկա. կուսակցական թէ կղերական, կաթոլիկ թէ բողոքական, այս հարցին մէջ միակամ է Հայութիւնը:

Որքան ալ խարդախուին փաստերը, կաշառուին դատարաններն ու փաստաբանները, քարտէսները քմահաճոյքի չեն ենթարկուիր: Ցափշտակումն ու կողոպուտը սեփականութիւն չեն նշանակեր: Ցեղասպանութիւնը պատերազմական գործողութիւն որակել անկարելի է:

Արարատին շուրջ, Արարատէն անդին հայկական հող կայ. հայկական կմախք եւ խաչքարեր կան: Դաշտերու քարերն անգամ գիտեն, որ Հայ են իրենք ու կը մնան Հայ: Հարցուցէք Նոյին եւ ան անփարան պիտի պատասխանէ թէ՝ իր նաւը ապաստանած է Հայոց լերան վրայ: Ազգերու պատմութիւնն ալ գիտէ, բոլոր բառարաններն ալ կը նշեն թէ՝ հայկական Հարստութիւն է եղած. Լեւոններ, Արտաշէսներ, Խոսրովներ, Մամիկոնեաններ իրենց զաւակները կնքած են հայկական հողի վրայ, հայկական աւազաններու մէջ: Մեծն Ներսէսի եւ Սահակ Պարթեւի վանքերն ու գմբէթները դարերու խորքէն եկող վկաներ են եւ մեր թոռներն ու ծոռները պիտի գիտնան տէր կանգնիլ իրենց օրինական ժառանգին:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԳԵՂԻ ՄԸ ՏՈՒԱՅՏԱՆՔԸ

(ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ)

Առաւօտները Ազգային Վարժարան երթալէ առաջ ակնարկս, բնազդօրէն, կ'ուղղուէր դէպի մեր տան դէմի փողոցը, ուր կանգնած կ'ըլլային ձիաւոր կառքեր Եալովա, Պազար գիւղ, Պրուսա երթալու պատրաստակամութեամբ: Վեց կը հաշուէր թիւը կառապաններուն: Անոնք ոչ մէկ ատեն չէին համարձակեր ճամբայ ելլել, քանի մեր գիւղին մօտ, ճամբուն երկու կողմերը Թարթարներու նմանող խոլամ աւարառու ցեղախումբեր հաստատուած՝ որսի կը սպասէին: Անոնք իրենց կրօնակից Թուրք Պետութեան հովանաւորութենէն թեւաւորուած սպաննական գիրքեր բռնած էին հանդէպ քրիստոնեաներուն:

Ութ - ինը տարեկանիս լսեր էի որ անոնք խոյս տուած են Ռուսաստանէն իրենց կրօնապետներով: Իրօք, կարկատած իրենց հագուստներն, ռուսական բրդոտ գլխարկներ, մէջքերնին գօտի, ուրկէ կախուած երկայն եաթաղանը, կը մատնէին այդ իրականութիւնը: Ու մեր հայրենակիցները կշռած անոնց մենաշնորհեալ բախտաւորութիւնը, ամքած, տառապանքի ենթարկուած էին: Երբ մէկը բռնուած ըլլար մօտակայ գիւղը երթալ, իր ընտանիքը անձկութեան մէջ կ'իյնար:

Պազար կոչուածը քաղաքապետարանիստ քաղաք մըն էր, եւ Զէնկիլէրցին ընտրուած էր որոշ ատեններ իր հաշիւները, արխիւները ներկայացնել այնտեղ վարչական գրասենեակներուն:

Ցաւը այն էր որ այդ ցեղախումբերը իրենց փայտէ խրճիթները հիմնած էին ճամբուն բոլորտիքը: Ուստի այդ ասմանը վտանգաւոր գօտի մըն էր մեզի նորգիւղացիներուն եւ միջագիւղացիներուն համար: Անոնք չարութեան իրենց վեհապետն ունէին, ուրկէ կը սպասէին հրատականներ եւ յորդորներ: Իրենց աղտոտ հագուստներուն հոտը գնչուներու տպաւորութիւնը կը ձգէր մեր վրայ:

Անոնք, այդ խժոնները կեդրոնական մտահոգութիւնն էին իրենց բոլորտիքի հայ գիւղերուն: Մեր մամիկները որոնք սրբակեաց կեանք մը կ'ապրէին՝ կ'ըսէին իրենց զաւակներուն, թոռներուն, - ձագուկներս չըլլայ քի մեր տուներէն հեռանաք: Տաղստանցիները ձեզ կը գողնան ու կը ջարդեն: Նոյն սոսկումը կը տիրէր երախաներուն մէջ ալ: Առանց աքսորի աքսորականի մը վերմէտումը ունէինք մեր սրտերուն մէջ: Եւ սակայն գիւղացին կը զգուշանար սադրանքներ, խռովութիւններ ստեղծելէ, որուն հետեւանքը, թերեւս, ըլլար տեսակ մը անձնասպանութիւն: Հակառակ մեր զգուշաւոր դիրքաւորումին՝ օրին մէկը, երբ ընկերներով, փողոցին մէջ դպրոցական հարցերու մասին կը խօսէինք՝ բեռնաւոր եւ համբաքայլ ձի մը անցաւ մեր քովէն ու կեցաւ իր տանը տիրոջ առջեւ: Մենք կիներ եւ ուրիշներ աճապարեցինք մօտենալ այդ հեզ կենդանիին, որուն համետին վրայ երիտասարդ տղու մը դիակը կապուած էր: Տղան այդ տան տիրոջ մէկ հատիկ զաւակն էր, զոր չարչարանքներով մեռցուցած էին: Այս սրտաշարժ պատահարը, կարծես, սեւաւորած էր Զէնկիլէրն ու շրջակայ հայ գիւղերը, որոնք մեզի չափ շշմած՝ ոչ մէկ տեղէ սփոփիչ նեցուկ կրնային ակնկալել: Թուրք կառավարութիւնը այն Թարթարներուն, ձրի տրամադրած էր լայնածաւալ անտառներ եւ մեծ տարածքով հողեր: Ասոնք երեք գիւղերու հիմը դրած էին Էլմալըք, Տաղստան, Ֆընտըգլը անուններով: Սկսեր էին շահագործել ընտիր փայտերը, զանոնք եզան կառքերով բերելով մեր գիւղը խոզակի գործարանատէրերուն ծախելով: Երբ իրենց վաճառած ապրանքը լայնօրէն վարձատրուեցաւ՝ սրտի գոհունակութեամբ, բայց անժպիտ՝ կը բոլորուէին իրենց կառքերուն շուրջ, ծալպատիկ կը նստէին քարերուն վրայ, իրենց տոպրակին մէջէն կը քաշէին քուրջէ ծրարը եւ կը սկսէին ճաշել: Հաց ու հէլվա: Հէլվա ու հաց:

Պատանիի մեր հետաքրքրութիւնը կը

մղէր մեզ մօտենալ անոնց : Սակայն նախ անոնց հագուստներուն գարշ հոտը, սագայելական շարժուձեւերնին, շեղակի չար նայուածքնին շուտով կը հեռացնէին մեզ իրենցմէ : Պազար գեղի բնակիչները թըշնամական նուազ զգացում կը կրէին մեզի հանդէպ քան հեռաւոր երկիրներէ եկող այս այլազգի հիւրերը : Նոյնիսկ արգելք կ'ըլլային Չէնկէլցիներուն հաշտ յարաբերութիւններուն Պազար գիւղի առեւտրական մարդոց հետ : Այս զզուելի պայմանները տեսած էին մինչեւ այն չարագուշակ լուրերուն մեր գիւղը հասնիլը : Իրօք Պոլսէն Չէնկիլէր եկած լրագիրներ կը հաստատէին թէ Աւստրիոյ գահաժառանգը մահափորձի մը զոհ գացած էր : Կ'աւելցնէին թէ Գերմանիոյ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած, պատերազմ յայտարարելու միտումներ ունի : Եւ այդ լուրերէն ամէնէն սարսռացուցիչը այն է որ հաւանականութիւն կայ որ Թուրքիա դաշնակից համարուի Գերմանիոյ : Այս հարցը կը տխրեցնէր մեր գիւղացիները մանաւանդ անոնք որոնք դրօշի տակ կանչուելիք են : Մանաւանդ այն պատճառաւ որ Թշնամի Պետութեան մը բանակին մէջ ծառայելու պիտի պարտաւորուէին :

Այդ օրերուն Չէնկիլէր մտնող խժոնե-րու դէմքին վրայ չար քմծիծաղ մը կը նշմարէինք : Ու եկած էր ժամանակը զինուորները հաւաքելու : Կարգը եկած էր հարիւրաւոր ձիերուն : Երբ անոնք ալ տարուեցան՝ գեղը դատարկուեցաւ : Տեղացիներուն սոսկումը աւելի սաստկացաւ : Ու գիշերները դուռներուն առջեւ անսահման դժնէ խորհրդածութիւններ կը հիւսէին ապագայ անտանելի պատահարներու մասին :

Հասած էր լուրը : Ժամէ ժամ նոր տեղեկութիւններ : Յուսահատեցնող, խանգարող, զզուելի, մտահոգող : Բայց օրին մէկը, կէսօրէ ետք, վճռական աղաղակը էր որ կը հնչէր : Ու գեղ մը ժողովուրդ վար կը վազէր իր սանդուխներէն բռնելու համար Խաղաբլուրին ճամբան : Իրիկնամուտին լացուկոծերով, խըռովուած էր Աստուծէն ալանկը : Յաջորդ օր այդ անբախտ կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէր ու պիտի անցնէր այն խժոններուն խրճիթներուն մօտերէն : Ու ոչ Պազար գեղը եւ ոչ ալ այդ Տաղստանցիները չէին գիտակցեր որ հայ գիւղերը աքսորանքի ենթարկելով Թուրք եւ հայ առեւտուրի խաթարման պատճառ կ'ըլլան : Թէեւ գեղացին իր ինչքերը, կալուածները լքելով՝ Տաղստանցիներն ու Թուրքերը Թալանի տուին : Ու իրենց բնակավայրերը առաջնորդեցին արջառներ, անհամար ընտանի կենդանիներ : Այդ հարստութիւնը ժամանակաւոր խանդ մըն էր : Ու մշտահալած մեր հայրենակիցները քալեցին ու քալեցին անծանօթ ուղիներէ, անջրդի վայրերէ հանդիպելու տարբեր կարգի վայրագ խժոններու, որոնք պատրաստ էին դիմաւորելու փափկասուն որսեր, պատրաստ՝ իրենց վայրագ կիրքերը յագեցնելու, յետոյ եաթաղանով անհետացնելու այդ սրբացեալ զոհերը : Բարբարոսական մոլեգնութիւն : Դժբախտ պատահար մը բաժներ էր զիս ընտանիքէս, բոլոր սիրելիներէս, եւ մնացեր էի Տաղըստանցիներու սարսափազդու ոտքերուն տակ : Վրաս ցաւ ունէի, քանի որ շուրջս գտնուողները անորոշ կեանք մը ունենալէ զատ, օրուան հացին կարօտ էին : Ինծի կը մնար կծկտիլ, խոկալ : Եւ խօսքի պէս պարել : Լալագին օրեր կ'անցընէի հոսնոր Թորոս Գարաօղլանեանի հետ մանգալով : Ու նկատի առնելու ուժը ունէի միայն սա իրողութիւնը թէ այն խժոնները՝ որոնք մեր գիւղը փայտ բերած ատեննին, տեսնելով շքեղակերտ եւ հանգըստաւէտ տուները՝ կը ցանկային անոնց տէրերը ըլլալ՝ հիմա լիուլի հասած էին իրենց գարշելի նպատակին :

Իրօք, չբաւականանալով ոչխարի հօտեր իրենց խրճիթներուն բոլորտիքը տանելէ՝ տուները մտնելով կողոպուտի տըւած էին, իրենց եզան կառքերուն մէջ նետելով պառաւներուն բազմոցներն իսկ : Յետոյ նոյն սպառնական ոգիով ման կուգային գիւղին մէջ մեր տուներէն չորթած սիրուն, սատափէ կոթերով շինուած ատրճանակները գօտիներուն մէջ միրճած : Ահաւոր վայրկեաններ : Սարսափազդու ժամեր : Ամիսներ յետոյ Թըրքական համազգեստով հայ զինուորներ եզան կառքերով ալիւր փոխադրելնին իմանալով՝ վազեցինք գտնել զանոնք եւ սկսանք խօսակցիլ :

- Մի խօսիք զաւակներս, մի խօսիք : Ասիկա ընդհանուր ջարդ է : Կ'ըսէր սրտաճմլիկ ձայնով մը Հայ մը՝ որ իր գիւղին մէջ վարժապետի պաշտօն ունենալը կը յայտնաբերէր հայեցի իր առոգանութեան մէջ : Յետոյ կ'աւելցնէր - Լէնկթիմուրի, Թամերլանկի, Հերովդէսի, Յուլիոս Կեսարի հրեշային դարը կ'ապրինք : Զգոյշ եղէք :

Աւելի չէր կրնար խօսիլ ձիաւոր Թուրք հարիւրապետը, վեհապետի մը գոռոզութեամբ կը մօտենար մեզի : Մենք սասանած՝ դէպի Տէվէէն փողոցը ուղղուեցանք : Մեզմէ մի քանի տարու երէց տըղաքներ՝ որոնք կը գտնուէին փողոց ելլել՝ մեզ վեր կանչեցին եւ պատմել տուին մեր տեսածները : Սարսռալի դէմքեր ունէին մեզ ունկնդրողները :

Չէնկիլէրի, Նոր գեղի, Օրթագեղի հայեցողութեանը առջեւ այդ Տաղստանցիները ընչին ուժ մը կը ներկայացնէին եթէ Պազար գեղի բարեացակամութիւնը վայելող ցեղախումբեր չըլլային : Երիտասարդները առանց նկատի առնելու Ուրֆան խագիի նեցուկի տէրը, անվեհօրէն կը սպառազինուէին, հայթայթելով զէնք, փամփուշտ : Ասոնք մթերելէ ետք՝ նշանառութեան փորձեր կ'ընէին մօտակայ պարտէզներուն մէջ : Սակայն այս դըժբախտ երիտասարդները կ'անգիտանային որ խնամքով կուտակած իրենց զէնքերը այդ խժոններուն կամ շրջակայ Թուրքերուն ձեռքերը պիտի անցնէին : Իրօք, գեղը մնալովս շատ - շատ բաներ տեսայ : Երբ Տէվէէնց փողոցին մէջ, մի քանի ընտանիքներու մօտ կծկտած՝ յուսահատօրէն կը սպասէի իմ ընտանիքիս վերադարձին՝ ծերուկ մը վար կանչեց զիս : - Տղաս ձեր տունը Թուրք ընտանիք մը գրաւած է կ'ըսեն, եւ քեզ տեսնել կ'ուզէ եղեր : - Ի՞նչ կ'ըսէք մամիկ : Փողոցներուն մէջ մարդ չկայ : Միայն քանի մը Տաղստանցիներու արաբաներ կ'երթան - կուգան : Անոնց մեռցուցածը մեռած է : Ես մեռնելէ չեմ վախնար : Միայն թէ շատ կարօտցած եմ իմիններս : Միայն անոնք տեսնելու համար է որ ողջ մնալ կ'ուզեմ, ըսի : - Իրաւունք ունիս զաւակս : Հըմը էհէր չերթաս՝ պէչ բան կը պատահի : Անոնք Թուրք են : Ձեռքերնին ինկած ենք :

- Հայտէ զաւակս : Ես ալ քեզի հետ մինչեւ կալերու աղբիւրը կուգամ ըսաւ ու ձեռքէս բռնեց, սկսանք քալել : Երբ մեր տան դուռը զարկի, բացողը քողարկուած (փէչէճէ) կին մըն էր : Ես 11 տարեկան ըլլալուս՝ քողը անդին նետեց : - ուստա Յակոբին օղլու՞ ես, հարցուց : Եկէք ամուսինս պարտէզը ձեզի կը սպասէ, ըսաւ : Բակէն անցած ատենս տեսակ տեսակ զգացումներ կը խաչաձեւէին ներսս : Քովէս քալողը խեղդելու մարմաջ մը ունեցայ կարծես : Բայց ներքին յուզումս կրցի զսպել ու մտանք պարտէզ : - Մարդը նստած էր հօրս շինած բազկաթոռին վրայ, որթատունկին տակը զետեղուած նարկիլէն : - Օ՛հ հօշկէլտին քիւչիւք էֆէնտի, ըսելով երկնցուց ձեռքը : Ես տրամադրութիւն չունէի խօսելու : Զարցած խօսքի պէս բան մը դարձեր էի : Սակայն ինչ որ ամէնէն շատ ուշադրութիւնս գրաւած էր՝ ատիկա հօրս ձեռքով շինուած օրօրոցն էր, որուն մէջ կը պառկէր Միհրանիկ եղբայրս, հիմա անոր մէջ պառկեցուցած էին այդ Թուրքին զաւակը : Սիրտս կը սեղմուէր : Ի՞նչ կրնայի ընել : Սրտնեղութիւնս յայտնելու անգամ իրաւունք չունէի : Թուրքը ոտքի ելաւ : Այդ շարժումին շնորհիւ նշմարեցի հօրս սիրուն ատրճանակին սատափեայ կոթը, կիսով կորսուած իր գօտիին մէջ : Ու յիշեցի նաեւ հօրս հրացանը որ վերը հիւրանոց - սենեակի պատէն ի վար կախուած էր ընդ միշտ : Ու գլխու պտոյտ մը եկաւ զիս խանգարելու : Ոտքի ելայ : - Ես պիտի երթամ էֆէնտի, ըսի : Տիկինը ափսէով եկաւ եւ անուշեղէն հրամցուց . - Ասիկա ձեր տունն է . փուռով, աղբիւրով, Թրքական համամով : Մենք երջանիկ ենք հոս : Կ'ուզէ՞ք մնալ մեզի հետ, առաջարկեց Թուրքը : -Եթէ հոս մնամ ամէն վայրկեան իմիններս պիտի յիշեմ ու պիտի տըխրիմ : Ես կը ջանամ գոնէ մոռնալ տունը, ըսի ու դուրս ելայ, ամայի փողոցին մէջ ուր ամէն կողմ սատկած կատուներու, շուներու դիակներ փռուած էին : Վազելէն Տէվէէնց տունը հասայ, առանց տաղստանցի տեսնելու : Տունէն վար վազեցին Հմայեակը, իր մայրը : Ապաճին, իր ընտանիքը եւ բոլոր միւս մնացողները : Սկսան հարցումներ ընել : Ի՞նչ կըրնայի ըսել : - Յոգնած եմ, ըսելով վեր ելայ : Եւ այդ օրը աւելի տխրամած ատեն անցուցի : Ահաւոր վայրկեան որպէսզի աքսորանքէ եւ ջարդէ զերծ մընայինք՝ ի՞նչ կրնայինք ընել : Մենք քանի որ Թուրքերուն հողին վրայ ծնած փոքրամասնութիւն մըն էինք՝ ի՞նչ դիրք բռնելու էինք : Ըմբոստացո՞ւմ թէ մտերմութիւն առանց մեր կրօնքին հիմերը խախտելու : Մեր ամիրաները Թուրք սուլթաններուն խորհրդատուներն եղած են : Այդ շրջանին Հայերը հանդիստ օրեր ապրած են : Արդեօ՞ք կարելի էր խառն ամուսնութեան մը մասին խորհիլ եւ ատիկա մեր հանգստութեանը համար : Հայ ղեկավարները չէին խորհեր որ Հայերուն կողմէ ըմբոստացումը անձնասպանութիւն կը նշանակէ, քանի որ վայրենի երկրի մը մէջ կը բնակէինք : Թրքահայը ըմբոստութեան մղողներ կայի՞ն արդեօք օտարազգիներու մէջ : Ռուսահայերը Ցարի օրով ի՞նչ դիրք բռնած էին արդեօք մեզի հանդէպ : Անդրանիկին շարժումը օգտակա՞ր եղաւ թէ վնասակար : Որո՞նք էին Անդրանիկին բանակը կերակրողները, ռազմանիւթ հայթայթողները : Ասոնք իրաւ դիւանագէտնե՞ր էին թէ ցուցամոլ մարդիկներ :

ԱՍԱՏՈՒՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԱՊՐԻԼԸ

1915 Ապրիլ 24 : Այդ սեւ եւ անջնջելի Թուականին սկսաւ դատարկումը արեւմըտեան - Հայաստանի . հայ ազգաբնակչութիւնը առանց սեռի ու տարիքի խըտրութեան տարագրուեցաւ դէպի Միջագետքի կիզիչ անապատները, անօթի, ծարաւ, մերկ ու կմախացած . աւելին՝ իրենց գլխուն վրայ ունենալով Թուրք ժանտարմաներու հարուածները . «չո՛ւա, չուտ քալեցէք հայրենիքի դաւաճաններ, անհաւատներ» :

Տրագրուեցան կարաւան առ կարաւան Կարինէն, Տրապիզոնէն, Երզնկայէն, Սեբաստիայէն, Տիգրանակերտէն, Ծոփաց աշխարհէն եւ այլ հայաշատ շրջաններէ : Եփրատը կարմրեցաւ Հայու արիւնով . լեցուեցաւ դեռատի Հայուհիներու դիակով, ի խնդիր Հայու պատւին : Եօթանասուն տարիներ ետք կրկին հարց կուտանք, «ինչո՞ւ այդ դառն ու անողոք բաժակը աշխատասէր եւ բարեսիրտ Հայուն . մեր ո՞ր մեղքին համար, գիտնալով հանդերձ թէ անզօր ու աւելորդ են բոլոր «ինչո՞ւ»ները :

Այդ զարհուրելի եղեռնը իր ահաւոր տեսարաններով չարժապատկերի մը նման կը տողանցէ վերապրող սերունդին աչքերուն առջեւ . ամէն վայրկեան, ամէն օր :

Եւ այդ ահաւոր ողբերգութենէն եօթանասուն տարիներ ետք տակաւին կան մարդիկ, ժողովուրդներ ու ղեկավարներ, որոնք ոչ միայն չեն դատապարտեր 20-րդ դարու ցեղասպան Թուրքը, այլ ընդհակառակն զօրավիգ կը կանգնին անոր եւ կը վարձատրեն զայն :

Մեր անմոռաց խմբագրապետը յաճախ կը կրկնէր «Յառաջ»ի էջերէն . «չահամոլ աշխարհ եւ մանաւանդ չահամոլ Եւրոպա, որ չուզեց եւ չուզեր ըմբռնել ողբերգութիւնը Հայ ժողովուրդին» :

Եօթանասուն տարի ետք ճանչցանք աշխարհը . արդարեւ ի՞նչ կ'արժէ յաճախ կրկնել, թէ Հայը աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն եղած է, երբ քրիստոնեայ աշխարհին աչքին առջեւ էր որ Հայը Գողգոթայ բարձրացաւ, 1915-ին, ըմպելով դառնագոյն բաժակը :

Հոգեշահ եւ քնարեր խօսքեր շատ լսած ենք եւ կը լսենք . չմոռնանք պատմական նշանախօսքը որ կ'ըսէ . «ոչ եղբայր, ոչ ալ օտարներէ յոյս կայ» :

Եղեռնի եօթանասունըմէկերորդ տարեդարձը Թող ուխտի եւ իրար հասկացողութեան տարի մը ըլլայ որպէսզի իսկապէս յարգած ըլլանք մեր մէկուկէս միլիոն անմեղ նահատակներուն անթառամ յիշատակը . մէկզի դնենք ամէն տեսակի տարակարծութիւն, յանուն տարագիր հայութեան կենսական շահերուն . քով - քովի Թող գան սրտցաւ ու պիտանի տարրեր, միահամ, մէկ ճակատ կազմեն, միացեալ ուժերով ներկայանան ուր որ պէտք է, ի խնդիր մեր արդար եւ անժամանցելի դատին :

Պատուանք մը խունկ մեր նահատակներու անշիրիմ հողակոյտերուն :

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ՆՈՃԻ ՎԱՂԸ ԴԱՓՆԻ

. . . Իսրայելացիք երբ գերի տարուեցան Բաբելոն, հոն, Եփրատի վրայ, լալկան ուռիներէն կախելով իրենց քնարները, հեծեծագին կ'ոգեկոչէին հեռաւոր Սիոնը . «Երուսաղէ՛մ . . . եթէ զքեզ չյիշեմ լեզուս քիմքիս Թող փակչի» :

Մենք ալ, վերապրողներս բոլոր՝ որ զո՛ւր երազեցինք քաղաքակրթութեան դափնին, եւ անոր տեղ սգաւոր նոճին միայն ունեցանք, - սա դժնդակ նժդեհութեան մէջ, մեր հեռաւոր հայրենիքին անտիրական դաշտերուն վրայ անշիրիմ ցրուած մեր սիրելիներուն յիշատակին առջեւ, այսօր նո՛յն երդումը պէտք է կրկնենք .

«Նահատա՛կ եղբայրներ ու քոյրեր՝ որ ինկաք Մեծ Երազի ճանապարհին, եթէ ձեզ մոռնանք, մեր լեզուն մեր քիմքին Թող փակչի» :

×

Ո՛վ դուք, ե՛ւ ալեւոր ե՛ւ տղամարդ, մեռած ազգիս ո՛ղջ զաւակներ որ կը մնաք օտար հորիզոններուն տակ, ճշմարի՛տ կ'ըսեմ ձեզի .

Մեռելնե՛րն են որ կը կառավարեն
ողջերը

Դիտցուք թէ մոռնանք Տիգրանը, Տրդատը, Լուսաւորիչը, Ներսէսները, Սահակները, Մեսրոպը, Վարդանները, Աշոտները, Նարեկացին, Լեւոնները, Ջուղայեցին, Օրին, Դաւիթ Բէգը, Աշտարակեցին, Մխիթար Աբբան, Րաֆֆին, Ծերենցը, Աբովեանը, Նալբանդեանցը, Ալիշանը, Խրիմեանը, վերջապէս նո՛ր փաղանգը պանծալի այն հերոսներուն որոնց նահատակութեան մենք ականատես ու շատերս ալ չարչարակից գտնուեցանք : Մոռնա՞նք այդ լուսաւոր դէմքերը . սեպենք թէ գոյութիւն ունեցած չըլլայի՞ն անոնք : Պատմութեան, մեր անցեալին, մշակոյթի ոգի՛ն է որ պիտի կարենայ անուն ու տեղ տալ մեզի՝ ապագային մէջ ալ :

Ուրեմն ա՛յսօրը մեզ կ'ըսէ .

- Դարձէ՛ք դէպի ետեւ, ձեր հոգիներուն թեւերը երկարեցէ՛ք մինչեւ Արտաշատ, Էջմիածին, Օշական, Աշտիշատ, Դուին, Աւարայր, Անի, Վասպուրական, մինչեւ Հռոմկլայ, Սյաչ, Զէյթուն, Հաճըն, Սիս ու Տէր - Զօր : Դողդոջ մատներով ձեր սրտի սկիհի՛ն մէջ ամփոփեցէ՛ք ձեր Մեծ Մեռելներուն նշխարները սըրբազան հաղորդութեան մը համար, եւ անոնցմո՛վ զրահուեցէք այն կռիւին որ կը սպասէ ձեզի, - ցեղին գոյամարտը :

Յիշեցէ՛ք Մեծ Փիլիսոփային պատգամըն ալ . Հաւատք քո կեցուցին զքեզ : Այս հաւատքով կ'ըսեմ ձեզի .

Այսօր նոճի, վաղը դափնի :

ԹԷՈԴԻԿ

Փարիզ, Ապրիլ 22, 1928

Միսաք Կիւլպէնկեան (Գալֆաեան), Մաթէոս Գալֆաեան (Ամերիկա), Վարդակ եւ Ագապի Կիւլպէնկեան (Ամերիկա)
Արփինէ, Նուարդ եւ Սահակ Աբրահամեան (Ամերիկա),
Ռոզ, Ալիս եւ Ռէյմոն Գույումճեան (Լիոն),
Մոնիք Ալեքսոփուլոս եւ զաւակը (Լիոն),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Ապրիլ 15-ին յետ անողոք հիւանդութեան, Թընոն հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 28, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի «Ֆօնթնէ սու Պուա»ի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վահրամ Ճառայեան 400 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆՍ. - Ղուկաս Մարտիրոսեան 200 ֆրանք երկու Տ. երու (Միսաքեան, Նարդունի) յիշատակին:

ՊՈՐՏՕ. - Պետրոս Քէնտիրեան 200 Ֆ.:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 26, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին

ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿ. ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

118, rue de Courcelles - 75017 Paris

Կը բանախօսէ՝ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Երեւանի Երաժշտանոցի դասախօս՝

ՓՐՈՖ. ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

Նիւթ. - «Անանդութիւնը Հայ ժողովրդական Երաժշտութեան Մէջ»:

Մուտքը ազատ է:

Սիրալիր հրաւէր բոլորին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին

Ուրբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 Ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նիւթ. - Քրիստոնեայի Աղօթքը Ս. Ներսէս Շնորհալիի «Հաւատով խոստովանիմ»ի ընդմէջէն:

Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ, ԽՄՈՐԵՂԷՆՈՎ, ԱՊՈՒԽՏՈՎ

եւ կեսարացի կիներու շնորհալի ձեռքերով պատրաստուած համադամ կերակուրներով:

Ապրիլ 27, Կիրակի, ժամը ճիշդ 13-ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը:

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կը նախագահէ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան:

Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆընտըքեան, Յակոբ Մալխասեան, Անահիտ Սվաճեան, Գէորգ Ալեքսանեան:

Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

×

Նոյն օրը՝ առաւօտուն, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներուն եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Թադէոս Պալըքճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալէքս Պալըքճեան եւ զաւակը, Հայկ եւ Էլիզ Պալըքճեան, Սեդա Սեւան եւ զաւակները (Հայաստան), Այրի Տիկին Իրիս Աքըլեան եւ զաւակները (Պելժիա), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աքըլեան եւ զաւակները (Պելժիա), Այրի Տիկին Լուիզ Աքըլեան, Տէր եւ Տիկին Գուրամաճեան եւ զաւակները, Պաղտասարեան ընտանիքները եւ զաւակները, Շահինեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան եւ զաւակները, Պահչէճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 27, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԺԱՆԷԹ ԱԶՆԻՒ - ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ (Ծնեալ՝ Աքըլեան)

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակներն ու թոռները ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 7-րդ տարելիցին կը նուիրեն 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղէս անդարձ մեկնող բոլոր ընկերուհիներուն հոգւոյն ի հանգիստ:

Պատարագի աւարտին, Եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ հեռաձայնելով մինչեւ Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. -

78 49 06 06 կամ՝ 78 75 90 30

NOTRE - DAME de Paris

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

կը մատուցանէ Հայրապետական Պատարագ Փարիզի Նոթր - Տամ Մայր տաճարին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16-ին:

Օրուան պատգամը կուտայ ծիրանաւոր

ՓՕԼ ԿՈՒՅՈՆ
Նախկին Առաջնորդ Ռէննի Թեմին

Հրաւիրուած են մեր բոլոր հայրենակիցները բազմութեամբ ներկայ ըլլալու մեծարանքի այս հանդիսութեան եւ ոգեկոչելու մեր նահատակ հայրերու յիշատակը:

Արարողութեան աւարտին, շուրջ ժամը 19-ին, հաւատացեալները հրաւիրուած են մտերիմ հանդիպումի մը որ տեղի պիտի ունենայ Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը:

ռիւ Թուէն 10 պիս, Փարիզ, 5-րդ

ԼՐԱՏՈՒ - ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի համերգ մը կուտայ, Շաբաթ, Ապրիլ 26-ին, Ցիւրիխի՝
Helvetia Plaz
ժամը 20-ին:

CONCERT

programmé par les Affaires Culturelles de Genevilliers et Radio - France
Participation :

Ensemble instrumental traditionnel arménien
Direction : JEAN-PIERRE NERGARARIAN
vendredi, 25 avril à 20 heures 30
Auditorium du Conservatoire National de Genevilliers
177, avenue Gabriel Péri

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

- ՓԱՐԻԶ -

Ապրիլ 24, ժամը 15-ին, հոգեհանգստեան պատարագ բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին:

Grande Manifestation

JEUDI 24 AVRIL

RENDEZ-VOUS à 18h30 : Angle de l'Avenue Wagram et de la Place de l'Etoile - vers le consulat de Turquie -

A 18 heures Place de l'Etoile - Charles de Gaulle, la flamme sera ravivée par les Anciens Combattants Arméniens.

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու ու շրջանի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն պիտի նշուի Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի նահատակներու օրը, Կիրակի, Ապրիլ 27-ին:

Ժամը 10-ին Պատարագ:

Ժամը 11.30-ին Քարոզ եւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն:

Ժամը 11.50-ին շքերթ մեկնում դէպի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին:

Ժամը 12.15-ին խօսք, հոգւոց եւ ծաղկեպսակներու զետեղում Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ, ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 11-ին, Ֆուրվիէռի Տիրամօր տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ՝

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

կը քարոզէ Լիոնի Արքեպիսկոպոսը՝

ԳԵՐՊ. ՏԸ ՔՈՒՐԹՐԷ

Երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Յակոբ Աբրահամեան:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Ապրիլ 26, ժամը 18.30-ին, Օզանամ դպրոցական սրահը:

145 ռիւ Քրեքի

Կը խօսի. -

ԳԷՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ

Հայկական դատի լուծման մասին

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագէն յետոյ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն:

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ՝ ժամը 12-ին, համախմբուած Եկեղեցւոյ առջեւ: Ժամը 12.30-ին թափօր դէպի Խաչքար - Յուշարձան: Աղօթք, ծաղկեպսակի զետեղում եւ ապա խօսք՝ Ալֆորվիլի Քաղաքապետութեան եւ Հայ կազմակերպութեանց միացեալ կոմիտէի ներկայացուցիչներուն կողմէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակատան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով

48 - 24 - 46 - 57

Ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ

ՃԱՇ

PAVILLON DAUPHINE
Place du Mal. De Lattre de Tassigny
Porte Dauphine

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

եւ նախագահութեամբ՝

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ

մասնակցութիւն անձ գլուխ 1.000 Ֆր.

Réservations :

GALERIE MATIGNON : 18, ave. Matignon — 75008 Paris Tél. :42 - 66 - 60 - 32
ORIENT - CONTEMPORAIN : 24, rue des Petits-Champs 75002 Paris — Tél. : 42 - 96 - 54 - 29
UGAB : 11, square Alboni — 75016 Paris — Tél. : 45 - 20 - 03 - 18
CREDIT SUISSE : 92, Champs-Elysées — 75008 Paris Tél. : 45 - 62 - 29 - 56
COLLEGE SAMUEL - MOORAT : 26, rue Troyon — Sèvres Tél. : 45 - 34 - 68 - 28
CCO : 10, quai de Bercy — 92200 Charenton — Tél. : 43 - 68 - 26 - 32

ET

HARATCH

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
25.
VENDREDI
25 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.212 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.212

ԱՊՐԻԼ 24 ԷՒ ՀԱՅԵՐԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

ՋՆՇԱՑՆԵԼ՝ ԹՈՒՐՔԻԱՆ... ՀԱՅԵՐՈՒ «ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ» ՊԱՏՃԱՌԱՒ

ԿԱՄ՝

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ COHABITATION

Չորեքշաբթի օր, Ապրիլ 23-ին, Ազգ. Ժողովին մէջ, գնահատելի հետեւողականութեամբ մըն է, որ համայնավար երեսփոխան՝ Կի Տիւքոլոնէ բերանացի հարցում մը ըրաւ կառավարութեան, ինչ կը վերաբերի Խօզալի այցելութեան առընչութեամբ Հայերու ցեղասպանութեան: Ընդհ. ձեւով հարց - պատասխանը սա պատկերը պարզեց. -

Տիւքոլոնէ հարցապնդեց կառավարութիւնը Խօզալի հետ խօսակցութեանց մասին: Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները խնդրոյ առարկայ եղա՞ծ են:

Արտաքին նախարար՝ Ժ. Պ. Ռեմոն նախ իր համակրութիւնը կը յայտնէ Հայերուն նկատմամբ, նաեւ գնահատանքը: Ողբերգութիւն մը պատահած է: Բայց կը նշէ, մղուելով արդարութեան մտահոգութենէ մը, կարելի չէ այսօրուան Թուրքիոյ վերագրել ջարդերու պատասխանատուութիւնը: Պէտք չէ որեւէ վնաս բերել Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան: Նախարարը բուռն կերպով կը դատապարտէ ահաբեկչութիւնը եւ կը ճշդէ որ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները ալ չեն կրնար սահմանափակուիլ հայկական հարցով:

Ընդհ. գիծերու մէջ այս է արտայայտուած միտքը: Առենին կուտանք անշուշտ ճշգրիտ արձանագրութիւնը: «Իւմանիթէ» կ'արձագանգէր հակիրճ կերպով այս հարց - պատասխանին (Ապրիլ 24) յիշելով թէ նախարարը ըսած է ի մէջ այլոց.-

«Il serait injuste de rendre responsable de ce MASSACRE nos contemporains de Turquie: ... il n'est pas question de favoriser des manifestations qui tendraient à déstabiliser ce pays».

«Ջարդ»ին ընդգծումը մերն է, անշուշտ: Այսինքն, յետ - քայլ մըն է որ կ'ըլլայ, քանի որ 1915-ը կը դադրի ցեղասպանութիւն ըլլալէ: Կի Տիւքոլոնէ յարատեւութեամբ կ'ընէ այս հարցադրումը, ամէն

Ապրիլ 24-ի նախօրեակին եւ Թարմացնելու համար յիշողութիւնները ստորեւ կուտանք այն պատասխանը, զոր ընկերվարական կառավարութեան Արտաքին (առաջին) նախարարը՝ Քլոտ Շէյսոն կուտար Տիւքոլոնէի, Ազգ. Ժողովին մէջ, 1983 Ապրիլին. -

«Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ապրող Հայերը զոհերն եղան ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ մը, զոր Ֆրանսա կը դատապարտէ, եղելութիւնները՝ եղելութիւններ են եւ ոչ ոքի կարելիութեան կը պատկանի զանոնք բարեփոխել կամ մոռցնել տալ: Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ողբայ թրքական կառավարութեան դիրքը, որ կը յամառի այդ դէպքերը նկատել որպէս զըսպումը ապստամբութեան մը, հետեւանք ռուս բանակի յարձակումին: Սակայն, կ'աւելցնէր Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը, այսօրուան թուրք կառավարութիւնը չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ այն ողբերգութեան, զոր, աւելի քան վաթսուն տարի առաջ, ապրեցաւ Հայ ժողովուրդը: Կարելի չէ ընդունիլ որ ներկայ սերունդներ ամբաստանուին հին ոճիրներով»:

Մասնաւոր խորհրդածութիւններ ընելու հարկ կա՞յ: 1984, Յունուար 7-ին, Հանրապետութեան Նախագահը, Վիէնի իր պատմական ճառին մէջ, կ'ըսէր. -

«La France veut, en toutes circonstances, rappeler l'identité arménienne marquée par le grand drame du génocide».

Ճիշդ է որ այս սրտապնդիչ արտայայտութենէն ետք, Ֆ. Միթերան Մանաք մը ղրկեց Անգարա, բայց գոնէ ցեղասպանութիւն բառը գործածուած էր եւ մենք ուրախ էինք: Քիչով - այսինքն՝ խօսքով - գոհացող ժողովուրդ ենք: Բայց, հիմա, ոչ թէ աւելի առաջ չենք երթար (օրինակ՝ Ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումը ցեղասպանութեան) այլ մառշ - արիէռ մը կ'ըլլայ: Կը թուի թէ բուն համակեցութիւնը - cohabitation - Թուրքիոյ հետ սկսաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՍՓՌՈՒՄԸ

ԽՈՐ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԾ Է

Ինչպէս գրած էինք, Ապրիլ 21-ին, Երկուշաբթի երեկուն, գերմանական հեռատեսիլի Ա. կայանէն սփռուած է Հայերու վերաբերեալ շատ տպաւորիչ ժապաւէն մը, մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ: Արեւմտեան - Գերմանիոյ մեր բազմաթիւ բաժանորդները երկու օրէ խանդավառ արտայայտութիւններով կը հեռաձայնեն խմբագրատուն: Այս մասին արդէն, մեր աշխատակիցը պիտի տայ, ի մօտոյ աւելի մանրամասնութիւններ:

Ըսենք նաեւ թէ Թուրք մամուլը շատ վրդոված է, այս առթիւ, ինչ որ անակընկալ մը չէ, անշուշտ: Ապրիլ 23-ի եւ 24-ի թիւերը լայն արձագանգներ կուտան, ցաւ կը յայտնեն որ սփռումէն առաջ Թուրք հիւպատոսին դիմումը (արգելք հանդիսանալու) նկատի չէ առնուած:

ՊԵԼԺԻԱ

«VIVANT UNIVERS»

LES ARMÉNIENS

«Վիվան Իւնիվէր» (*) «ապրող Աշխարհ»ու պարբերականն է (հիմնուած 1934-ին) որ լոյս կը տեսնէ Նամիւռ: Իր վերջին թիւը - Մարտ - Ապրիլ 1986 - ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայերուն, ճոխ նկարներով: Թիւին պատրաստութեան իրենց գործակցութիւնը բերած են Փիէր Տէր - Սարգիսեան եւ Փարիզի Համալսարանի Հայկական կեդրոնը (ՍԷ - ԷՌ - ՏԷ - Ա): Նիւթերը կը վերաբերին Հայոց պատմութեան, ցեղասպանութեան, մշակոյթին, Հայաստանի եւ Սփիւռքի:

(*) Այս թիւը կարելի է գտնել Փարիզի մէջ ՍԷ - ԷՌ - ՏԷ - Ա-ի կամ Հայ - Տիւսֆի մօտ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ եւ Վէ - ԷՍ - Տէ թերթերու խմբագրատուները խուզարկուած են Չորեքշաբթի եւ Երեքշաբթի, դատաւոր Պրիւկիէռի դիմումին վրայ, Աքսիոն տիրէքթի հարցազրոյցի առընչութեամբ: Լիպէի երկու լրագրողներ դեռ ազատ չէին արձակուած Հինգշաբթի առտու: Կ'ըսուէր, ոստիկանական շրջանակներու մէջ, թէ անոնց կապերը Աքսիոն տիրէքթ ծայրայեղ - ձախ ահաբեկչական շարժումի անդամներու հետ, լրագրական սահմաններէն անդին անցած են: Պարզ է, որ ոստիկանական նման գործողութիւն մը մեծ իրարանցում ստեղծած է: Արհեստի գաղտնապահութեան հարցը կ'ոգեկոչուի, մինչ Շիրաք (Անթէն 2) կը շեշտէ պարզապէս արդարադատութեան անկախութիւնը: Նոյն օրն է, Չորեքշաբթի, որ Նախարարաց Խորհուրդը կարգ մը միջոցներ ձեռք կ'առնէր ապահովութեան վերաբերեալ: Միթերան կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր՝ մարդկային իրաւանց վրայ:

ՌԵԿԸՆ, ըստ երեւոյթին, ռմբակոծութիւններու մեծ ախորժակ ունի եւ այլ միջոց չէ գտած պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ: Արդարեւ, Լիբիայէն ետք, տրամադիր է Թեհրանն ու Դամասկոսն ալ ռմբակոծել, եթէ հարկ ըլլայ:

ՇԻՐԱՔ Անթէն 2-էն շեշտեց թէ իր կառավարութեան առաջին մտահոգութիւնը գործազրկութիւնն է: Շատ ծանր է ընկերային ապահովութեան նիւթական վիճակը: Բացը, 1986-ին 20-էն 25 միլիառ է եւ կրնայ 40-ի հասնիլ 1987-ին:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Հինգշաբթի վաղ առաւօտեան ռմբափորձ մը կատարուած է Պրիթիշ - Էռ - Լայնզի գրասենեակին դէմ: Զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասներ մեծ են:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Բրիտանացի պատանդ մը եւս սպաննուած է: Տարի մը առաջ առեւանգուած լրագրող մըն է, որու դիակին նկարը եւ այլ մանրամասնութիւններ վիտէօ - քասէթով ղրկուած են Պէյրութի օրաթերթի մը: Մահմետական կազմակերպութիւնը կախած է Անգլիացին:

ՕԹՕ ՓՐԵՄԻՆԿԷՐ ամերիկեան շարժանկարի մեծ դէմքը, մեռաւ 80 տարեկանին խլիրդէ: Ծագումով աւստրիացի, Վիէննայէն խոյս տուած է նացիզմի օրերուն եւ 1936-էն իսկ սկսած շարժարուեստի նուիրուիլ Հոլիվուտի մէջ:

ԺԱՆ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, անգամ մը եւս, «Մոնտ»ի Մոսկուայի աշխատակցին թղթակցութեան նիւթ եղած է (Ապրիլ 24-ի թիւ): Ծանօթ է որ Վալանս ծնած (1930) եւ 1947-էն ի վեր Կիրովականի հաստատուած, այս Ֆրանսահայը երեսուն տարի է ելքի վիզա ձեռք չի ձգեր, Ֆրանսա կարենալ վերադառնալու համար: Կը կարծուի որ իր հարցը կրնայ ծեծուիլ Միթերան - Կորբաչով տեսակցութեան ատեն, Մոսկուա, Յունիսին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 17-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԿՈՏԱՅՔ»ի մարզիչը լաւատես

Աբովեանցիները իրենց անդրանիկ հանդիպումը ունեցան Մարտ 30-ին, Ռոստովի մէջ, տեղւոյն «Ռոստսելմաշ» խումբի հետ: «Կոտայք»ի տղաքը առաւելաբար պաշտպանողական խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ 0 - 2 արդիւնքով պարտուած:

Ապրիլ 2-ին, Ստաւրոպոլի մէջ տեղի ունեցած է «Դինամօ» - «Կոտայք» հանդիպումը: Դաշտին տէրերը խաղի առաջին վայրկեաններէն իսկ դիմելով կտրուկ գործողութիւններու, փորձած են անակընկալի բերել հիւրերը, սակայն «Կոտայք»ի տղաքը ներդաշնակ պաշտպանութեամբ մը կրցած են անառիկ պահել իրենց բերդը եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0 - 0):

Ապրիլ 9-ին, Աբովեանի «Կոտայք»ը կը հանդիպէր Նիկոպոլի «Կոլոս»ի հետ: Խաղը տեղի ունեցած է Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, ներկայութեամբ 1700 հանդիսականներու: Հիւրերը բաւական յանդուգն Թաքթիք ընտրած են, միշտ յառաջապահ գիծին վրայ պահելով երկու - երեք մարզիկներ: Մասնաւորաբար առաջին 15 վայրկեաններուն անոնք զրկած են Աբովեանցիները նախաձեռնութեան ամէն կարելիութենէ, նոյնիսկ յաջողելով նշանակել կոլ մը: Այնուհետեւ «Կոտայք»ի տղաքը յաջողած են կարգ մը գործողութիւններու դիմել եւ անոնցմէ մին արդիւնաւորել՝ հաւասարեցնելով հաշիւը, շնորհիւ Խաչատրեանի:

Հարկ է նշել, որ «Կոտայք - 86»ի կազմը մեծ մասամբ բաղկացած է նորերէ, երիտասարդ Թարմ ուժերէ, որոնց, սակայն, տակաւին բարձր մակարդակի մրցումներու փորձառութիւնը կը պակսի: Ծանօթ է, որ տարբեր պատճառներով խումբէն հեռացած են տասը մարզիկներ, ինչ որ անհրաժեշտ կը դարձնէ նոր ուժերու ստեղծումը:

Ինչ կը վերաբերի մարզիչ - մարզիկ յարաբերութիւններուն, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի թղթակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին՝ Արկադի Անդրէասեան, խօսելով մարզիկներու հետ «լեզու գտնել»ու խնդրի մասին ըսած է. «Մի շարք մարզասէրների կարծիքով «դժուար լեզու» եմ գտնում խաղացողների հետ: Այդ կարծիքն ստեղծուել է «Արարատ - 83» խաղաշրջանից յետոյ: Փորձեմ պատճառը բացատրել: Ֆուտբոլը կոլեկտիւ խաղ է: Լաւ խումբը համախոհների միութիւն է, իսկ վատ խմբում յաճախ բախումներ են ծագում: Մօտաւորապէս նոյնպիսի բան կատարուեց «Արարատ - 83»ում: Բայց դա ինձ համար աւելի շատ սկզբունքային նշանակութիւն ունէր, ես չեմ հասկանում, թէ ինչու պէտք է մարզիչը ոմանց, մեղմ ասած, զիջումներ անի: Ցետագայում, երբ ես արդէն ուրիշ խմբում էի աշխատում, այն բոլոր ֆուտբոլիստները, որոնք իմ սկզբունքայնութիւնը հակամանկավարժական էին համարում, հեռացուեցին խումբից: Իսկ ինչ վերաբերում է այսօրուայ «Կոտայք»ին, տղաների հետ շատ լաւ էլ ընդհանուր լեզու ենք գտել»:

Մաղթենք որ այս լաւատեսութիւնը յաջորդ մրցումներուն տայ իր պտուղները:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ԵՈՀԱՆՆԷՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԷՐԱՆՈՅԻ ՄԷՋ (*)

Վերին Իտալիոյ Մէրանօ քաղաքը հանրածանօթ է աւստրեւհունգարական կայսրութեան օրերէն որպէս ջերմաբուժութեան եւ օդափոխութեան հանգստավայր մը: Բնութեան գեղեցկութիւնը, հարուստ բուսականութիւնը եւ մեղմ կլիման հրապուրած են միջեւրոպական երկիրներու թագակիր գլուխները, կրօնական եւ աշխարհական բարձրագոյն իշխանութիւնները որոնք հոն թողած են իրենց բնակութեան նշանակելի հետքերը: Եղած է օրրանը Թիրոլեան կոմսութիւններուն: Առաջին աշխարհամարտէն վերջ, որպէս մասը աւստրիական հարաւին Թիրոլի, Մէրանօ անցաւ իտալական գերիշխանութեան ներքեւ, «վերին Ատեճէի» Պոլցանոյի շրջանին մէջ: Այդ շրջանը՝ փոխադարձ համաձայնութեամբ կը վայելէ վարչական լայն ինքնավարութիւն մը: Տեղացի բնակչութիւնը՝ մեծամասնութեամբ գերմանախօս՝ մոլեռանդ նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր տոհմային, մշակութային եւ կրօնական աւանդութիւնները եւ ի մասնաւորի իր մայրենի լեզուն: Օրինակելի պարագայ մը հայկական Սփիւռքին համար: Ներկայիս ալ, Մէրանօ, իր առանձնաշնորհեալ դիրքին շնորհիւ, կը հանդիսանայ Իտալացիներու ու մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ զբօսաշրջիկներուն նախընտրած վայրերէն մին:

Ահա այդ գեղածիծաղ բնութեան մէջ իր յաւիտենական հանգիստը կը վայելէ հայութեան մեծ եւ անրասիր բարեկամ Տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսը: Իտալիոյ հայ համայնքին համար այս կատարած հաճելի անակնկալ մըն էր որ ի յայտ կուգար իր մահուան վաթսունամեակին առթիւ Մէրանոյի աւետարանական համայնքի կողմէ կազմակերպուած երկօրեայ հանդիսութիւններէն: Վիէննայի աւստրեւհայկական Մշակութային Միութիւնը ընդառաջելով իրենց ուղղուած պաշտօնական հրաւէրին, կազմակերպած էր խմբական ճամբորդութիւն մը, դէպի Մէրանօ, գլխաւորութեամբ՝ Վիէննայի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեանի, որպէս ներկայացուցիչ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի:

Միութեան հրաւէր - կոչին պատասխանած էին նաեւ Գերմանիայէն եւ Ֆրանսայէն պատուիրակութիւններ. իսկ Իտալիոյ հայ համայնքին ուղղուած հաղորդագրութեան յապաղումին հետեւանքով, հաւաքական ցանկալի ուխտագնացութիւն մը կազմակերպելու անկարելիութեան պատճառաւ, միայն փոքրաթիւ պատուիրակութիւն մը՝ յանուն Իտալիոյ Հայոց Միութեան, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ կարողացաւ ներկայ ըլլալ: Հանդիսութիւնները տեղի ունեցան Ապրիլ 5-ին եւ 6-ին, Մէրանոյի աւետարանական համայնքի հոգեւոր իշխանութեան կողմէ պատրաստուած յայտագրին համաձայն:

Երեկոյեան ժամը 3-ին, աւետարանական մայր Եկեղեցւոյ «Քրիստուսքիրխէ»ի մէջ սկսաւ տոքթ. Լեփսիուսի յիշատակին նուիրուած սիմպոզիում - գիտաժողովը: Օրուան ատենավար պատուելի՝ Հանս Պրաուն իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ որ առանց Եոհաննէս Լեփսիուսի, ոչ ոք հանգամանօրէն լուր պիտի ունենար 1915-ին արեւելեան - նահանգներուն մէջ տեղի ունեցող մասսայական տարագրութիւններու մասին, երբ ամբողջ ազգ մը սպանդի կ՚առաջնորդուէր: Եւ միայն տոքթ. Լեփսիուսն է որ, որպէս նախագահ «Օրիէնթ Միսիոն»ի, մինչեւ իր բողոքի ձայնը բարձրացուց հակառակ պինդ շրջապատող պետական անձնաւորութիւններու թշնամական դիրքաւորումին:

Ապա իր զեկուցումը կատարելու հրաւիրեց Արեւելեան Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքի համալսարանի դասախօս տոքթ. Հէրման Կոյցը: Ցարդելի բանախօսը յիշեց վերջ մի քանի ամիս առաջ Հալլէի մէջ տեղի ունեցած հանդիսութիւնը մեծ հումանիստ տոքթ. Լեփսիուսի յիշատակին, որուն զուգահեռ լրացուցիչ չարունակութիւնը կը համարի ներկայ գիտաժողովը, անդրադարձաւ անոր կենսագրութեան (ծնեալ 1858-ին, մահացած 1926-ին) եւ ծանրացաւ մանաւորապար անոր կատարած դերին վրայ որպէս հայ ժողովուրդի իրաւունքներու եւ տարագիր բազմութիւններու պաշտպան:

Կարճ դադարէ մը վերջ, խօսքը տրուեցաւ Վիէննայի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեանի որ գերմաներէն հանգամանօրէն ներկայացուց Հայոց արդի պատմական ժամանակաշրջանը եւ անոր վիճակուած ճակատագիրը ցեղասպանութեան յաջորդող տարիներուն, մինչեւ Սարդարապատ եւ անկախ բայց կարճատեւ հանրապետութեան ստեղծումը, ապա խորհրդայնացումը: Մասնաւորապէս շեշտեց հայրենական պատերազմը եւ անոր յաջորդող տարիներուն հայրենիքին արձանագրած փայլուն յաջողութիւնները եւ վերելքը: Հուսկ ան անդրադարձաւ նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ անոր գահակալներուն ունեցած դերին ըլլայ հայրենիքէն ներս թէ Սփիւռքի տարածքին:

Գիտաժողովի աւարտին, հիւրերը առաջնորդուեցան ընդունելութեան ընթրիքի մը: Աւետարանական (Քրիստուսքիրխէ»ի երէց պատուելի տոքթ. Հանս Պրաուն բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն, յաջորդաբար իրենց ողջոյնի խօսքը ըսելու հրաւիրեց տոքթ. Միքայէլ Թրէնսքի, անդամ Գերմանիոյ աւետարանական եկեղեցիներու հոգեւոր գերագոյն խորհուրդին, Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան՝ որպէս ներկայացուցիչը Ամենայն Հայոց Հայրապետին, տոքթ. Լէօփոլտ Թէմէլ Լինցէն, միաբանար Էրվին Էրկանս Մերանոյէն, ճարտ. Բէրանժ Յարութիւնեան նախագահ աւստրեւհայկական Մշակութային Միութեան, տոքթ. Արա Պէրկեան՝ նախագահ գերմանահայկական Մշակութային Ընկերութեան, պատուելի Յարութիւն Հէլվաճեան՝, Պ. Աստիկ Աստուածատուրեան՝ նախագահ Պերլինի հայ համայնքին, եւ տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեան՝ ատենապետ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Միլանոյի մասնաճիւղին եւ վարչական անդամ Ամերիկայի կեդրոնին: Օտար հիւրերը ներկայացուցին տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսը որպէս մեծ հումանիստ, անկեղծ ու նուիրեալ պաշտպան Հայոց որ գերմարդկային ճիգեր թափեց երիտասարդ Թուրքերու պարագլուխներուն ինչպէս նաեւ գերմանական դիւանագիտական ու զինուորական իշխանութեանց մօտ ամոքելու համար տարագիր բազմութիւններու տառապանքն ու բնաջնջումը: Հայ ներկաները նոյնպէս նշեցին տոքթ. Լեփսիուսի մարդկային վեհ կեցուածքը Հայոց հանդէպ եւ շնորհակալութեան արտայայտութիւններ ունեցան տոքթ. Լեփսիուսի երկու աղջիկներուն Տիկին Գորիննա Լաթթէրման - Լեփսիուսի եւ Տիկին Վիոլա Աչքէ - Լեփսիուսի, որոնք հանդիսութեանց հրաւիրուած էին եւ փոխադարձ շնորհակալութիւններ յայտնեցին իրենց հօր յիշատակին հանդէպ յայտնուած յարգանքին եւ երախտագիտական զգացումներուն համար:

Գոհունակութեամբ նշեցին իրենց հօր ունեցած յարաբերութիւնները Ա. Աշխարհամարտին եւ ցեղասպանութեան ժամանակակից հայ ղեկավար անձնաւորութիւններու հետ, յիշելով ի մասնաւորի անոր ունեցած թղթակցութիւնները հայ պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս Նուպարի հետ: Այս առթիւ տոքթ. Ալեքսանեան իր ուղերձին մէջ փափաք յայտնեց ունենալ այդ թղթակցութիւններուն լուսատիպ պատճէնները զանոնք ուղարկելու համար Հ. Բ. Ը. Մ.ի կեդրոնական արխիւին: Փոխադարձ համակրական արտայայտութեանց եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ աւարտեցաւ ընդունելութիւնը, որմէ յետոյ հիւրերը փոխադրուեցան «Քրիստուսքիրխէ» Եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենար Մինխի քաղաքի «Մուզիքամ» նուագարանային երրեակի համերգը: Մենակատարներն են փրոֆ. Լուտվիկ Պագիլ՝ մեծ ջութակ (Վիոլա), Իրմէնկարտ Զէյման՝ թաւջութակ, փրոֆ. Վոլֆկանկ Նէօյման՝ ֆակոթ: Յայտագիրը կը բաղկանար Կոմիտաս Վարդապետի եկեղեցական եւ ժողովրդական ու գեղջկական երգերէն յատուկ մշակուած նուագարանային Թրիօի համար փրոֆ. Լուտվիկ Պագիլի կողմէ: Կատարումները եղան խորունկ զգացումով եւ ջերմ արտայայտութեամբ խլելով խանդավառ ծափահարութիւններ տեղացի հասարակութենէն որ լեցուցած էր եկեղեցին: Հաճելի էր ունկնդրել ջութակին մեղեդիական կատարումը որ երբեմն կը սքօղուէր միւս նուագարաններու քիչ մը ուժգին արտայայտութենէն: Հայկական այս համերգով կը փակուէր առաջին օրուան հանդիսութիւնը:

Հետեւեալ օրը, Կիրակի, առաւօտուն կանուխ ուրախ հնչիւններով կը ղօղանջէին «Քրիստուսքիրխէի» եկեղեցւոյ զանգակները հրաւիրելով հաւատացեալ բազմութիւնը ներկայ ըլլալու կրօնական արարողութեան տոքթ. Լեփսիուսի յիշատակին: Ժամը 10-ին Եկեղեցին արդէն ծայրէ - ծայր լեցուն է հոծ բազմութեամբ երբ մուտք կը գործեն պատուելի Հանս Պրաուն, Մեսրոպ Ծ. Վրդ. եւ տոքթ. Միքայէլ Թրէնսքին, մինչ՝ «Մուզիքամ» երրեակը կը նուագէր Կոմիտասի «Խորհուրդ Խորին»ը: Նախ Խորան բարձրացաւ Մեսրոպ Վրդ. եւ սկսաւ իր քարոզը գերմաներէն լեզուով, հաղորդելով ողջոյնները Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի, ողջոյններ Ս. Էջմիածնէն, դարաւոր Արարատէն, Մատենադարանէն, Սեւանէն, քաղաքամայր Երեւանէն: Ողջոյններ ուղղեց Մէրանօ քաղաքի բոլոր հաւատացեալներուն աւետարանական թէ կաթողիկէ, ինչպէս նաեւ Աւետարանական Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն: Երէկուան ընդունելութեան ընթացքին, բաւ քարոզիչ հայր սուրբը, տոքթ. Լեփսիուսի աղջիկը՝ Տիկին Աչգէ յուզումով յիշած էր իր հօրը խօսքը թէ Աստուած իրեն պարտականութիւն տուաւ Հայերու օգնելու, բայց անոնց, քրիստոնէական հաւատքը օգնեց զիրենք չուտով վերականգնելու: Այս առթիւ կը փափաքիմ վստահեցնել Տիկին Լեփսիուսը որ Հայերը պիտի չարունակեն ամուր կառչիլ իրենց քրիստոնէական հաւատքին, աւանդութիւններուն, մշակոյթին, Սուրբ Էջմիածնին: Ուրախ եմ նաեւ յայտնելու թէ տոքթ. Լեփսիուս իր դժուարին առաքելութեան մէջ առանձին չմնաց, ունեցաւ նաեւ գործակիցներ օտար թէ հայ, որոնցմէ մի քանին կը փափաքիմ յիշել, Մարթէն Ռատէ, Եագոպ Կիւսթնէր, տոքթ. Ֆիշէր, Քարէն Եփփէ, Ֆրիտժոֆ Նանսէն, Արմին Վէկնէր, Պօղոս - Նուպար Փաշա, տոքթ. Հայրանեան, Վահան Զաքարեան, Գրիգորիս Վրդ. Պալաքեան, Հ. Ներսէս Ակինեան, չմոռնալու համար Սողոմոն Թէհլիրեանը: Այս ողջոյններով եւ գերմաներէն աղօթքով մը աւարտեց իր քարոզը, որու յաջորդեց օրուան յատուկ Աւետարանի ընթերցումը հայերէն լեզուով, հայկական շարականներու երգեցողութեամբ - «Տէր Ողորմեա», «Ուրախ լեր»: Եկեղեցական արարողութիւնը աւարտեցաւ գերմաներէն լեզուով Հաւատամքի ընթերցումով եւ տոքթ. Թրէնսքի օրուան յատուկ քարոզով՝ նուիրուած տոքթէօր Լեփսիուսի յիշատակին եւ անոր մարդասիրական գործունէութիւններուն:

Ապա հոծ բազմութիւնը, եկեղեցական անձնաւորութիւններու գլխաւորութեամբ, ծաղկեպսակներու ընկերակցութեամբ թափօր կազմելով հետիոտն ուղղուեցան դէպի աւետարանական գերեզմանատուն որու մուտքին «Մուզիքամ» երրեակը կը նուագէր հայկական կրօնական երաժշտութիւն: Տոքթ. Լեփսիուսի գերեզմանին տապանաքարին վրայ զետեղուած էր յուշաքար մը զարդարուած հայկական խաչքարով զոր՝ աւստրեւհայկական մշակութային ընկերութեան փափաքին ընդառաջելով՝ նուիրած էր Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա., եւ ծածկուած սպիտակ շղարշով մը: Բացումը կատարեցին միասնաբար Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան եւ պատուելի տոքթ. Հանս Պրաուն, որու յաջորդեց զետեղումը ծաղկեպսակներու՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, աւստրեւհայկական մշակութային ընկերակցութեան, գերմանեւհայկական մշակութային ընկերակցութեան, Իտալիոյ Հայոց միութեան, եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Իտալիոյ մասնաճիւղին կողմէ: Ապա կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն հայկական ծէսով, որու վերջաւորութեան տոքթ. Հէրման Կոյց կարդաց Հալլէի գիտաժողովին առթիւ Վազգէն Կաթողիկոսի ուղղած կոնդակին գերմաներէն թարգմանութիւնը: Ցուցիչ պահ մը եղաւ ընթերցումը տոքթ. Լեփսիուսի մէկ բանաստեղծութեան ցնցող հատուածին «Մահապար», զոր խորունկ զգացումով կատարեց Պերլինի Շիլլէր Թատրոնի հայազգի դերասան Գրիգոր Մելիքեան: Վերջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Հրանտ Բաժպակեանի որ նշեց թէ բոլոր արտայայտութիւնները, մի քանի բացառութեամբ արդարօրէն եղան գերմաներէն ի յարգանս մեծ հայասէրին եւ հանդիսութեանց կազմակերպիչ համայնքին: Սակայն ինք որպէս բախտաւոր վերապրող մը 1915 եւ 1922-ի ջարդերուն պիտի ուզէ խօսիլ մայրենի լեզուովը մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն, որոնց պաշտպանութեան ի խնդիր քաջօրէն պայքարեցաւ այս մեծ հայասէրը որ հոս կը հանգչի: Խօսքը վերջացուց Իտալիոյ հայ համայնքին յարգանքի եւ երախտագիտական զգացումներու տուրքը բերելով Լեփսիուսի յիշատակին: Ներկայ Հայերու հաւաքականօրէն երգած Տէրունական աղօթքով փակուեցան Հայութեան համար նշանակալից երկօրեայ հանդիսութիւնները:

Հ. Բ.

(*) Առաջին արձագանգ մը տուած էինք «Ցառաջ»ի Ապրիլ 9-ի թիւով:

Երգի ակունքներուն մօտ

ԻՆՔՆԱՏԻՊ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՄԸ՝ ՖԼՈՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Երգը ժողովուրդի մը կենսագրութիւնն է: Երգին հետ պիտի գայ երգելու ժամանակը: Վաղուց եկած է երգաստեղծ ժողովուրդի մը երգելու ժամանակը: Նոյն ժամանակը գերող, հրաշալի ձայներ կը նուիրէ: Այո, խնկապէս եկած է մեր մեծ երգի ժամանակը: Կեանքը մեծ երգ կը յուշէ: Այդ մասին կը վկայէ բազմաթիւ երգչախումբերու, ազգագրական սիրողական խումբերու ծնունդը մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ:

Երբ Ֆլորա Մարտիրոսեանի անունը հնչենք, անպայման կը յիշենք «Լանջիկ մարջան», «Էն գարնան», «Քարփի ծիրին», «Բէյլէ, լաօ», «Կապոյտ թռչունը», «Ջաղացս պատիկ - պատիկ», «Ծով աստղիկս» եւ ժողովրդական բազմաթիւ երգերու անոր սքանչելի մեկնաբանութիւնները: Ֆ. Մարտիրոսեան եթէ բախտաւոր է (այսպէս է արտաքին ճանաչումը), ապա բախտաւոր են նաեւ հեղինակը եւ նոյնինքն երգը (այսպէս է ներքին ճանաչումը): Այդ ներքին ու արտաքին կապերու մէջ, ապա կը կանգնի ինք՝ երգչուհին: Երգին թախիծը իրն է, զոր քեզի պիտի հաղորդէ, երգին բերած լոյսն ու ուրախութիւնը իրն են, զոր քեզի պիտի հաղորդէ, երգին տունն ու աշխարհը իրն են, զոր քեզի պիտի հաղորդէ: Ըսուած է՝ սէր առաջին իսկ երգէն: Ան այդպէս հանդիսատեսի երգաշխարհ, այնպէս քնքուշ ու տխրանական, սահելով ու «աննշմար» եկաւ, բայց եկաւ տիրական: Եկաւ, յուզեց, հաւատա՛ աչքերուդ, հաւատա՛ սրտիդ ու կարօտէ՛ անոր երգին:

... 1977-ին Ֆլորա Մարտիրոսեան ընդունուեցաւ Հայաստանի ժողովրդական գործիքներու պետական նուագախումբին իբրեւ մեներգչուհի: Հայաստանի քաղաքներու եւ բնակավայրերու մէջ, նուագախումբի ընկերակցութեամբ սիրով ունկնդրուած են երգչուհիին մեկնաբանութիւնները: Գիւղերուն մէջ Ֆլորա կատարած է իր մօր խնդրանքը (իր մօրմէն սորված է երգել). «Լսէ՛, թէ գիւղերուն մէջ ինչպէս կը մեկնաբանեն երգը»: Ֆլորա լսած է ու սորված: Ժողովրդական երգը պէտք է ժողովուրդէն լսես, չաւերէն լսես ու վերադարձնես ժողովուրդին:

Ֆլորա Մարտիրոսեան շատ անգամներ հանդէս եկած է արտասահմանի երկիրներու մէջ: Համպուրկի վեց հազար հոգինոց լեցուն սրահին մէջ, դուդուկի ընկերակցութեամբ «Տլէ եաման» երգեց: Այնպիսի ջերմութեամբ ընդունուեցաւ, որ երգչուհին կարծեց, թէ սրահին մէջ մի-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԻՍ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Հայ Մշակոյթի Յանձնախումբի ծրագիրով եւ շրջանիս համանուն ակումբի գործունէութեան շրջագիծին մէջ, Շաբաթ, Ապրիլ 12-ին, Օչակի սրահը, զոյգ դրոշներ՝ Գրիգոր Զօհրապ եւ Սիամանթօ, իրենց կեանքով, գրական երեսներով եւ հանրային գործունէութեամբ, օրուան նիւթերը դարձան գրասէր հանրութեան մը ներկայութեան:

Գրական երեկոյթին բացումը կատարեց Տիգրան Հաճեան: Ներկայացուց դասախօսուհիները՝ յաջորդական կարգով Տիկիններ՝ Անոյշ Սերոբեան եւ Ալիս Թաշճեան: Պարզեց Յանձնախումբի աշխատանքին ծրագիրը, որ բեղուն է ներկայ տարեշրջանի առաջին վեց ամիսներուն համար: Տուաւ կարգ մը մանրամասնութիւններ: (Յայսօր տեղի ունեցածները՝ Յանուարէն Մարտ, արձագանգ գտան «Յառաջ»ի էջերուն մէջ):

Գրիգոր Զօհրապի վերաբերեալ լուրջ ուսումնասիրութիւն մը կատարեց Տիկին Անոյշ Սերոբեան, խոստովանելով հանդերձ, թէ իր անդրանիկ դասախօսութիւնն էր այս:

Զինական Նամականիի ընթերցումով ուզեց ցոյց տալ, թէ գրագէտը արդէն 1884-ին իր ժամանակի Պոլսահայ ազգային կեանքին եղերող խոցելի երեսները կը պարզէր, համանմանութիւններ գտնելով երեւակայական եւ իրական դաշտի միջեւ, կէտեր, որոնցմէ շատեր դեռ այսօր եւս մեր իրականութեան ցայտուն մարզերը կը մնան: Այս մուտքով արդէն Զօհրապի հրապարակագրական - գրական նաեւ հանրային գործունէութեան «մթնոլորտը» ակներեւ դարձուց, այս վերջնոյն նկարագիրը ի յայտ բերաւ:

Ոչ երկար, յամեցաւ դրագէտին կենսագրական գիծերուն վրայ, միշտ ընդգծելով միտք - նկարագիրի, կազմաւորում - ձեւաւորումին ազդեցութիւնը գրողին, քննադատին, խմբագիրին, փաստաբանին եւ, հուսկ ուրեմն, քաղաքական դէմքին ու Հայ երեսփոխանին վրայ, ազգային թէ Օսմանեան շրջանակներէն ներս:

Մէկ առ մէկ թուեց գրողին շարք մը հիմնական ստեղծագործութիւնները՝ ամփոփուած Անհետացած սերունդ մը, վիպակ, 1887, Խղճմտանքի ձայներ, 1909, Կեանքը ինչպէս որ է, 1911 եւ Լուռ ցաւեր, 1911 հատորներու մէջ: Մեկնաբանութիւններ՝ առանձին նորավէպերու, ինչպէս, օրինակ, Փոթորը: Ան հաստատեց, թէ Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերը պարզ եւ պատկերաւոր ոճի ու լեզուի արտայայտութիւններ եղան, կարծես իրաւաբանն է, որ ձգտեցաւ փաստել, համոզել, խօսքի տարողութեամբ երեւան հանել, պատկերացնել եւ, այս ճամբով, պախարակել ընտանեկան - ընկերային արատները, մարդկային բարքերու ապականութիւնը: Զգայուն եւ խոհուն գրող մը՝ ըմբոստ եւ քննադատ, անիրաւուածներու պաշտպան, ընդհանրապէս:

(Այս վերջին կարեւոր գիծը ընդգծեց, երբ ան արտայայտուեցաւ Գրիգոր Զօհրապ իրաւաբանին մասին եւս):

Նոյնանման յատկանիշներ նաեւ անոր հրապարակագրական բնոյթի գրութիւններուն մէջ: Այսօրինակ էջերով, լոյս տեսած ժամանակի պարբերական մամուլին մէջ, - «Արեւելք», «Հայրենիք», յատկապէս՝ «Մասիս», արծարծեց ազգային, գրական, լեզուական, գեղագիտական, եկեղեցական եւ այլ հարցեր: Առանց դոյզն տատամսումի իր տեսակէտները պարզեց (Մէջբերումներ գրողին միտքերէն, գրեթէ բոլոր նիւթերուն հայող, դասախօսութեան ընթացքին):

Կարճ դադարէ ետք՝ օրուան 2րդ դէմքը՝ Սիամանթօ: Տիկին Ա. Թաշճեան, նոյնպէս առաջին անգամ, այլ սակայն խնամուած համադրումով, նախ պատկերացուց Ատոմ Եարճանեանի կեանքը: Կենսագրական տուեալները զուգորդեց այդ տարիներու Հայ իրականութեան հետ, ցոյց տալու համար, թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս Սիամանթօ «երգեց» իր ժողովուրդին վիճակուած տօրեայ արհաւիրքը, - ջարդ եւ սարսափ, բռնութիւն եւ սովում:

Յիշեցնելէ ետք բանաստեղծին անդրանիկ հրատարակութիւններու շարքը՝ Դիւցազնօրէն, 1901, Հայորդիներ, 1905, Հոգեվարքի եւ յոյսի ջահեր, 1907, Ասպետին երգը, 1907, համապատասխան ընտրուած հատուածներու ընթերցումով, կեդրոնացաւ Կարմիր լուրեր բարեկամէս քերթուածներուն վրայ, գրուած Ատանայի 1909-ի ջարդին անմիջական ազդեցութեան տակ:

Հաստատեց, թէ Եարճանեան գրեթէ միակն է ժամանակաշրջանի արեւմտահայ քերթողներուն մէջ, որ չէ «երգած» իր անձնական, մտերմիկ զգացումները, պահերն ու տրամադրութիւնները: Իրեն հարազատ ազգակիցներուն ցաւն ու տառապանքը դերզօր լարեր դարձած են անոր գրիչին տակ: Սիամանթօյի քերթողութիւնը եղած է արիւնի, սարսափի, սարսուռի, զարհուրանքներու «երգ» մը՝ երեւակայութեան հայող պատկերացումով, քանի ականատես չէ եղած ատոնց: (Հաստատումի ճամբով ընթերցումներ հատուածներու նաեւ այս պարագային, ինչպէս, օրինակ, Պարը, Կոյրը, Դաշոյնը):

Դասախօսուհին ըսաւ միաժամանակ, թէ Սիամանթօ իր եղերական լարին համընթաց յոյսի եւ կռիւի ջահեր բոցավառեց, հրահրեց մարտնչումը: Յեղափոխականի հաւատքով պատգամեց, թէ միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն: Զինուելու, կռուելու, գոյամարտելու մարտահրաւէր, ուրեմն, անպարփակ թռիչքով: Դիւցազներգակ՝ անպայման: (Հոս եւս ընթերցումներ. օրինակ՝ Ահաբեկիչները, Զարկ Կովկաս եւայլն):

Դասախօսուհին չմոռցաւ անշուշտ անդրադառնալու բանաստեղծին Հայրենի հրաւէր խորագրեալ տողերուն, երբ Դէպի Երկիր նշանախօսքը այնքան կարեւոր նկատուեցաւ Պոլիսէն մինչեւ Միացեալ - Նահանգներ, վտարանդի Հայերու վերադարձը ապահովելու եւ ազգային առաջդրութիւններ իրագործելու մտադրութեամբ:

Տիկին Ալիս Թաշճեան ներկայացուց, բնականաբար, քերթողին գրական վաստակին ամէնէն հոգեյոյզ արտայայտութիւնը, Նարեկեան ազդեցութիւնը կրող անոր Սուրբ Մեսրոպը՝ գրուած Հայ Գիրերու գիւտին 1500-ամեակին առիթով, այնքան շքեղ հանդիսութեամբ յիշատակուած Պոլիս, 1913-ին: Մնայուն արժէք դասեց ասիկա՝ ներշնչումի անծայրածիր թափով, պատկերներու անքակտելի հիւսքով: (Ընթերցում Գիւտին փառքը հատուածին):

Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն պատեհ առիթ ծառայեց, որպէսզի հարցումներ հրապարակ դրուին եւ պատասխաններ տրուին դասախօսուհիներուն կողմէ: Այլ, մանաւանդ, ունկնդիրները միտքերու փոխանակումներ կատարեն իրենց միջեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Հայ Կապոյտ Խաչի կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 13-ին, բազմաթիւ Հայեր արիւն տուած են ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն Հայ նահատակներու: Արիւնատուութիւնը կատարուած է Ֆիքսի եւ Գոքինիոյ մէջ, հելլէն Կարմիր Խաչի հսկողութեան տակ:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Թաղապետական Խորհուրդը, Ապրիլ 8-ին, քաղաքապետ ընտրած է Լէրի Զարեանը, որ 1983-էն ի վեր անդամ էր Թաղապետութեան: Կլէնտէյլի Հայ գաղութը ներկայիս կը հաշուէ 20 հազար անդամ: Քաղաքին աւանդութեան համաձայն, քաղաքապետին պաշտօնը մէկ տարուան համար է, որու աւարտին կը հրաժարի ան եւ քաղաքապետ կ'ընտրուի խորհուրդի ուրիշ անդամ մը:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 11-ին, տեղի ունեցած է քաղաքական հաւաքոյթ մը, նուիրուած Հայկական ցեղասպանութեան 71-ամեակին: Ցուցադրուած է Մայքըլ Յակոբեանի «Պատմական Հայաստան» փաստանկարը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Շահէ Գասպարեան: Խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Օ. Մ.-ի ներկայացուցիչները: Բանախօսած են Պիլ Փափազեան եւ Կարօ Պետրոսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգչուհի Շաքէ Գազանճեան եւ արտասանող Խաչիկ Արարատեան:

այն հայրենակարօտ Հայեր կային: Կիպրոսի Մելգոնեան Վարժարանի սրահին մէջ նոյնպէս երգեց «Տլէ եաման»ը: Երգը աւերուած տուն ու տեղ, ջրաղաց ու աշխարհ էր, երգը ... վշտակոծ Վանայ ծովակ էր ... Երգն աւարտած է: Բացաճացած աչքերը եւ ... սրահը կը սրբէր արցունքները: Քիչ ետք գիտակցութեան եկան, կարօտցած աչքերով նայեցան իրենց դէմ կանգնած երգչուհիին ու վարձահատոյց եղան որոտընդոստ ծափերով, ծաղիկներով ... Երգը ինք ճամբայ է եւ երգչուհին կը դառնայ երգի ճամբորդ: Ու յետոյ տեղացին հարցումներ: «Իմ տան երգերն եմ երգում, իմ մօրից սովորած երգերն եմ երգում, մեր երկրի հին ու նոր երգերն եմ երգում»:

Ֆլորա Մարտիրոսեան կ'ուսանի Կոմիտաս պետական երաժշտանոցի ժողովրդական երաժշտութեան Ե. դասարանը՝ երգահան եւ երգիչ Արգաս Ոսկանեանի մօտ: Հմուտ ղեկավարէն, ի հարկէ, ան շատ բան կը սորվի: Եւ առաջին հերթին՝ Կոմիտաս:

Ֆլորա Մարտիրոսեան երգահանդէսներ տուած է «Հայ համերգ»ի փոքր սրահին մէջ, Արամ Խաչատրեան մեծ սրահին մէջ, անմոռանալի պահեր ստեղծելով ունկնդիրներուն համար: Հնչեցուցած է կոմիտասեան երգեր եւ Միհրան Թումաճանի հաւաքածոյէն ընտրուած ժողովրդական գործեր: Մեկնաբանած է նաեւ ազգագրական - ժողովրդական, գուսանական եւ արդի երգահաններէ երգեր:

«Հայհամերգ»ի մեներգչուհի Ֆլորա Մարտիրոսեանի երգահանդէսները, ձայնա - հեռատեսիլէն ելոյթները, շրջապտոյտները կը վկայեն, որ մեր երգարուեստի ասպարէզը մտած է ինքնատիպ երգչուհի մը, որ կը գտնուի երգի ակունքներուն մօտ, որ իր ձայնով ու արուեստով տակաւին շատեր ու երկար պիտի յուզէ:

ՎԱՀԱԳՆ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏԷՃԵԱՆ

Այդ միջոցին է որ մարդ մը կանգ կ'առնէ խանութիս դրան առջեւ եւ ապակիին ետեւէն խնդալով նշաններ մը կ'ընէ ինծի: Անտոնն է, դրացիս, գրօսաշրջիկական առարկաներու վաճառորդը: Կը խնդայ ու նշաններով բաներ մը եւս կ'ըսէ: Ափս ականջիս տանելով «Ի՞նչ կ'ըսես» հարցնել կ'ուզեմ: Ան դարձեալ նոյն նշանները կ'ընէ ու աւելի բարձր կը խնդայ: Ես կը ծուլանամ դուռը բանալու, կամ մարդը ներս կանչելու: Եթէ գայ, գիտեմ երկար խօսքի կը բռնէ: Ուրիշ օր մը թերեւս, բայց այսօր, ոչ, չեմ ուզեր: Ուստի գլուխս կը շարժեմ այո ըսելու պէս: Անտոն դարձեալ կը խնդայ, ձեռքը գլխուն տանելով «մնաս բարով»ի նշան մը կ'ընէ ու կը հեռանայ:

Յունուար 4-ի այս ժապաւէնս քանի - քանի անգամներ անշարժացուցած եմ ճիշդ այս կէտին վրայ, մօտէն նայելու համար անոր: Որովհետեւ այս մասին մէջ կան քանի մը տարրեր, որոնք կրնային շատ բան փոխել ճակատագրիս մէջ: Քանի քանի անգամներ հարց տուած եմ ես ինծի, թէ ի՞նչ կը պատահէր եթէ Անտոնն ներս մտնէր, տասը, տասնըհինգ վայրկեան շաղակրատէր հետս ըստ իր բարի սովորութեան: Հարց տուած եմ ես ինծի, թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէր Անտոնն իր նշաններով, կարեւոր կամ անկարեւոր ինչպիսի զուարճալի բան մը յիշեցնել կամ իմացնել ուզած էր ինծի: Այս կէտը միշտ անծանօթ մնաց ինծի, որովհետեւ յետագային, հիւանդանոցի սենեակիս մէջ, երբ այցելութեան մը ընթացքին հարցուցի իրեն, չկրցաւ յիշել: Յիշեց թէ բաներ մը ըսած էր, բայց չկրցաւ մտաբերել, թէ ի՞նչ էր: Կեանքէս բան մը կը փոխուէ՞ր արդեօք, եթէ ես Յունուար 4-ին հասկըցած ըլլայի թէ Անտոնն ինչ կ'ըսէր սառած ապակիին ետեւէն»:

Ժապաւէնը այս կէտին վրայ պահ մը անշարժեցնելէ ետք, կը շարունակեմ քալեցնել եւ կը տեսնեմ կրկին: Ահաւասիկ Անտոնն խնդաց, ձեռքը գլխուն տանելով «մնաս բարով»ի նշան մը ըրաւ ու հեռացաւ: Ես անմիջապէս հաշուետետրիս առջեւ կը վերադառնամ, կարծես վախնալով որ ուրիշ շատախօս մըն ալ կը յայտնուի յանկարծ ապակիին ետեւէն: Կը վերցնեմ բաց մնացած հաշուեցուցակը եւ անգամ մըն ալ կը գումարեմ անոր բովանդակութիւնը: Այս անգամ ոչ մէկ տարբերութիւն. ոչ 50, ոչ ալ 150: Գումարը ճիշդ ու ճիշդ առաջին անգամ գտնուած գումարն է: Վստահ ըլլալու համար հեղ մըն ալ կը փորձեմ գործողութիւնը: Անսխալ: Ինչո՞ւ քիչ առաջ 50-ի եւ 150-ի տարբերութիւններ գտած էի սակայն. ահաւասիկ, յստակ կերպով կը տեսնեմ թէ այս հարցումը միտքս տանջել կը սկսի: Նոր չէ, հինէն ի վեր այսպէս եղած եմ: Մասնաւորաբար տոմարներու հաշիւներուս մէջ: Չի բաւեր սխալներէն ձերբազատիլ, պէտք է նաեւ գտնել սխալին արմատը, այսինքն սխալելու մղող չարաշուք կէտը, ու բնաջնջել զայն, այս կերպով թէ՛ աւելորդ անգամ մըն ալ վստահ ըլլալ անսխալութեանս, եւ թէ միաժամանակ արգելք ըլլալ ապագայ ստուգումներու ընթացքին վերստին նոյն ծուղակին մէջ իյնալու հաւանականութեան:

Ժամացոյցիս կը նայիմ - տասը տասնըվեց կ'անցնի, - դեռ ժամանակ ունիմ կը խորհիմ ու կը սկսիմ փնտռել սխալին արմատը: Այդ արմատը ամենայն հաւանականութեամբ թաքնուած պէտք է ըլլայ տասնաւորներու մէջ, ուրեմն պէտք է սկսիլ տասնաւորներու սիւնակէն, վերէն վար: Սկսելէ առաջ պէտք չէ մոռնալ որ սխալը կրկնուած էր 5 թուանշանին շուրջ: Արդեօք 3 թուանշա՞ն մըն էր որ գէշ գրուած ըլլալու հետեւանքով 8 կը կարդացուէր, կամ հակառակը, գէշ գրուած 8 մըն էր որ անգամ մը 3, ուրիշ անգամ մըն ալ 8 կը կարդացուէր: Ուստի պէտք էր սկսիլ տասնաւորներու սիւնակին մէջ 8-երը կամ 3-ները ստուգելով: Ուրի՞շ: Ուրիշ ոչինչ: Կրնայի սկսիլ:

Միշտ ես ինձմով հպարտացած եմ տոմարներու մէջ սխալ փնտռելու այս ռազմավարութեանս պատճառաւ: Փոխանակ անմիջապէս պատահական տեսանկիւններէ յարձակելու հաւանականօրէն սխալ տասնեակ մը կէտերու վրայ, եւ այդպէս ժամավաճառ ըլլալու կամ յոգնելու, նախ փնտռած եմ թէ ո՞ւր կրնայ պահուած ըլլալ չարիքին արմատը, զայն առած եմ նեղ օղակի մը մէջ եւ ատկէ ետք է որ յարձակած եմ վրան: Այս կերպով շատ անգամ քանի մը երկվայրկեանէն մատս դրած եմ սխալին վրայ: Հաճելի ռազմախաղ մըն է այս...:

Ուրեմն կը յարձակիմ տասնաւորներու սիւնակին վրայ եւ մատս վերէն դէպի վար սահեցնելով կը փնտռեմ 8 կամ 3 թուանշանները: Մատս կ'իջնէ անվերջ. բայց ո՛վ զարմանք, տասնաւորներու սիւնակին մէջ ոչ 8 կայ եւ ոչ ալ 3: Անհաւատալի: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ աւելի քան երեսուն տողի վրայ փռուած ապրանքներու փոխարժէքներուն մէջ 8-ով կամ 3-ով տասնաւոր մը չգտնուի: Այս դիպուածը տակնուվրայ կ'ընէ բոլոր հաշիւներս: Ռազմավարութիւնս ձախողած է: Սխալին արմատը ուրիշ տեղ մը պահուած ըլլալու է ուրեմն: Եւ սակայն ո՞ւր: Դարձեալ տասնաւորներո՞ւ սիւնակին մէջ:

(Շար. 18)

Մխաք Կիւլպէնկեան (Գալֆաեան), Մատթէոս Գալֆաեան (Ամերիկա), Վարդակ եւ Ադապի Կիւլպէնկեան (Ամերիկա)
Արփինէ, Նուարդ եւ Սահակ Աբրահամեան (Ամերիկա), Ռոզ, Ալիս եւ Ռէյմոն Գույումճեան (Լիոն),
Մոնիք Ալեքսոփուլոս եւ զաւակը (Լիոն),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Ապրիլ 15-ին յետ անողոք հիւանդութեան, Թընոն հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 28, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի «Ֆօնթնէ սու Պուա»ի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան։

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200 Ֆ., Տիկին Միշէլ Եավէր 200, Պոլսահայ Միութիւն 300, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խոէն 150, Տիկին Պերճուհի Տէմիրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Պուտիքեան եւ Գլօտին 200, Տիկին Վարդուհի Ժամկոչեան 100, Մինասեան եղբարք 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Արթաքին Յակոբեան 100, Դաւիթ Պանտիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 250 եկ. դպրոցին, Գէորգ Շիրինեան ընտանիք 500 Ֆ.։

Մաշոյեանի մկրտութեան առթիւ. - Տօքթ. Փիէր Մաշոյեան 200 Ֆ.։

Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Սարգիս Փափազեան 100 Ֆ.։

Տէր - Մարգարեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Մարթէն Բարսեղեան 100 Ֆ. Արծիւ Մարզական Միութեան։

Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի 8-րդ տարեդարձին առթիւ. Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խոէն 100 Ֆ., Այրի Տիկին Լուսին Փափազեան 100, Տրդատ Տէր - Պօղոսեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան 250, Գուսան երգչախումբը 200, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 200, Դաւիթ Պանտիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 500, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան 100, Տէր եւ Տիկին Նուպար եւ Ֆիլիփ Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Քիւրճեան 200 Ֆ.։

Նուրեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Նուրեան 100 Ֆ., 100 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբին։

Հայրապետեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ժան Պապաեփքիթեան 100 Ֆ.։

Սողոմոնեանի մահուան առթիւ. - Տիկին Թուլլաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սողոմոնեան 500, Տիկին Մատլէն Խօքսիւզեան 500 Ֆ., 500 Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբին, 500 եկ. Տիկնանց Միութեան, 500 Հ. Բ. Ը. Միութեան, Այրի Տիկին Մարի Սողոմոնեան 500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաժան 100, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը 250, Այրի Տիկին Նազելի Պուճաղեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գալփաղեան 200, Այրի Տիկին Մենշուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թէրզիեան 100, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 400, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան 250 Ֆ., Տիկին Անահիտ Ստեփանեան 50 Ֆ., 50 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Խօրտէքեան ընտանիք 100, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 200, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 200 փրանք, Հ. Բ. Ը. Միութիւն 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէմիրճեան 100, Տիկին Ագնիւ Թէլլէր 100 Ֆ., 100 Ֆ. Պօմոնի հայկական եկեղեցւոյ, Խաչատուր Զաքար 300 Ֆ., 300 Պօմոնի հայկական եկեղեցւոյ, Տրդատ Տէր - Պօղոսեան 100, Ժագ Շէլէլէքեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Բարսեղեան 200 Ֆ.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Զենոբ Տարաժ Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Ռատիօ - Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղէս անդարձ մեկնող բոլոր ընկերուհիներուն հոգւոցն ի հանգիստ։

Պատարագի աւարտին, Եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին։

Կը խնդրուի արձանագրուիլ հեռաձայնելով մինչեւ Ապրիլ 24, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. -

78 49 06 06 կամ՝ 78 75 90 30

NOTRE - DAME
de Paris

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

կը մատուցանէ Հայրապետական Պատարագ Փարիզի Նոթր - Տամ Մայր տաճարին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16-ին։

Օրուան պատգամը կուտայ ծիրանաւոր

ՓՈԼ ԿՈՒՅՈՆ
Նախկին Առաջնորդ Ռէննի Թեմին

Հրաւիրուած են մեր բոլոր հայրենակիցները բազմութեամբ ներկայ ըլլալու մեծարանքի այս հանդիսութեան եւ ոգեկոչելու մեր նահատակ հայրերու յիշատակը։

Արարողութեան աւարտին, շուրջ ժամը 19-ին, հաւատացեալները հրաւիրուած են մտերիմ հանդիպումի մը որ տեղի պիտի ունենայ Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը։

ռիւ Թուէն 10 պիս, Փարիզ, 5-րդ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՄՆԵՐՈՎ, ԽՄՈՐԵՂԷՆՈՎ, ԱՊՈՒԽՏՈՎ

եւ կեսարացի կիներու շնորհալի ձեռքերով պատրաստուած համադամ կերակուրներով։

Ապրիլ 27, Կիրակի, ժամը ճիշդ 13-ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը։

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կը նախագահէ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան։

Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆընտըքեան, Յակոբ Մալխասեան, Անահիտ Սվաճեան, Գէորգ Ալեքսանեան։

Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի։
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.։

×

Նոյն օրը՝ առաւօտուն, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին։

Հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր բիւրաւոր նահատակներուն եւ անհետացող բազմաթիւ հայրենակիցներուն ի յիշատակ։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 26, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿ. ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

118, rue de Courcelles - 75017 Paris

Կը բանախօսէ՝ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Երեւանի Երաժշտանոցի դասախօս՝

ՓՐՈՖ. ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

Նիւթ. -

«Աւանդութիւնը Հայ Ժողովրդական Երաժշտութեան Մէջ»։

Մուտքը ազատ է։

Սիրալիր հրաւէր բոլորին։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԻՍԻ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու ու շրջանի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն պիտի նշուի Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի նահատակներու օրը, Կիրակի, Ապրիլ 27-ին։

Ժամը 10-ին Պատարագ։

Ժամը 11.30-ին Քարոզ եւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն։

Ժամը 11.50-ին չքերթի մեկնում դէպի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին։

Ժամը 12.15-ին խօսք, հոգւոց եւ ծաղկեպսակներու զետեղում Նահատակաց Յուշարձանի առջեւ, ռիւ տը լա Տէֆանս։

«LES ARCHIVES DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

Première traduction française du célèbre livre

DEUTSCHLAND UND ARMENIEN documents diplomatiques allemands de la Première Guerre sur le génocide des Arméniens, recueillis et publiés par le Pasteur JOHANNES LEPSIUS *(en 1919).*

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
— 17, rue **Bleue** —
vous invite à la présentation du livre par
Claude **MOUTAFIAN**
Mardi 29 *Avril à* 20*h*30

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 11-ին, Յուվիէռի Տիրամօր տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ՝

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

կը քարոզէ Լիոնի Արքեպիսկոպոսը՝

ԳԵՐՊ. ՏԸ ՔՈՒՐԹՐԷ

Երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Յակոբ Աբրահամեան։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն յետոյ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն։

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ժամը 12-ին, համախմբուած Եկեղեցւոյ առջեւ։ Ժամը 12.30-ին Թափօր դէպի Խաչքար - Յուշարձան։ Աղօթք, ծաղկեպսակի զետեղում եւ ապա խօսք՝ Ալֆորվիլի Քաղաքապետութեան եւ Հայ կազմակերպութեանց միացեալ կոմիտէի ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

- Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.
- Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իբերօգնութեան ձեռնարկներուն.
- Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif
La Malmaison
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեաններու եւ որ կրնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն։

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն առաջին յատկացումին յօգուտ ուեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպատակակէլ ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն։

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1986 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամին մէջ։

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յառաջիկայ Յունիս 21-ին, Շաբաթ օր, հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ Լա Մալմէզօնի մէջ։

Ի Դիմաց

ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՐՈՖ. ՓԻԵՌ ՄԱՌԻՈՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

«ՍԻՐՏ ԵՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ»

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ՝ ԵՐԿՈՒ ՁԱՅՆՈՎ

ՄԱՏԼԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԷԻ

եւ ՆԱԹԱԼԻ ՔԵՐԵԱՆԻ

կատարողութեամբ

ի պատիւ

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ

որ անձնապէս ընտրած է թուականը

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 26

Վարժարանին հանդիսասրահին մէջ,
1, պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Մուտք՝ ժամը 20.30-էն սկսեալ։ Դռներու վերջնական փակում՝ ժամը 20.45-ին։

—— Տեղերը սահմանափակ են ——

Ներկայացումին կը յաջորդէ ընդունելութիւն մը։
Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել վարժարան՝
հեռաձայնելով՝ 43 – 81 – 01 – 72 թիւին։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 AVRIL
1986

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.213 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.213

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԿԻ ՏԻՒՔՈԼՈՆԷԻ

Մեր նախորդ թիւով արձագանգ տուած էինք այն հարցում - պատասխանին, զոր փոխանակած էին համայնավար երեսփոխան՝ Կի Տիւքոլոնէ եւ Արտաքին նախարար՝ Ժան - Պեռնար Ռեմոն, Ազգ· Ժողովի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23-ի նիստին :

Կի Տիւքոլոնէ, անգամ մը եւս կը յիշեցնէր իր կուսակցութեան խմբակցութեան ներկայացուցած օրէնքի առաջարկը, Ապրիլեան ցեղասպանութեան ճանաչման եւ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման մասին : Ստորեւ Նախարարին պատասխանը իր ամբողջութեան մէջ : Երէկ, կրցած էինք միայն ակնարկել անոր բովանդակութեան ոգիին :

M. Jean-Bernard RAIMOND, Ministre des Affaires Etrangères —

«C'est en effet un très grand drame qu'a subi la communauté arménienne de l'empire ottoman il y a 71 ans. La position du gouvernement est fondée d'abord sur un sentiment profond de très grande sympathie et de très grande considération pour les victimes de ce drame et pour leurs familles. Ce sentiment revêt une signification particulière, à la veille de l'anniversaire du 24 avril 1915.

«Ensuite, le gouvernement obéit à une réaction de justice : notre pays ne saurait imputer au peuple et au gouvernement turcs d'aujourd'hui la responsabilité du massacre des Arméniens, il y a 71 ans, et encore moins apporter son soutien à des revendications menaçant l'intégrité de la République turque.

«Enfin, notre attitude est très claire concernant certains actes dont les auteurs se réclament de la cause arménienne : le gouvernement ne peut que condamner, avec la plus grande fermeté, les actes de terrorisme commis ces dernières années par certains groupes qui ne sauraient représenter une communauté qui a contribué, par sa culture, son labeur et son sang, à la défense, au développement et à l'épanouissement de notre pays.

«On ne peut pas évoquer le problème arménien sans parler de la Turquie, mais nos relations avec la Turquie ne peuvent se résumer à ce problème.

«Le Premier ministre turc, M. Ozal, s'est rendu à Paris, du 16 au 18 avril, pour y présider la réunion ministérielle de l'OCDE. Il a été reçu, à cette occasion, par le Premier ministre. J'ai reçu, de mon côté, mon collègue turc. Ces entretiens ont permis de procéder à un examen des relations entre la France et la Turquie et ont confirmé l'amélioration, ces dernières années, des rapports entre Paris et Ankara, résultat d'une étude attentive et objective de l'évolution de la situation dans ce pays.

«En effet, depuis l'instauration en Turquie d'un régime civil, en décembre 1983, nul ne peut nier les progrès que le gouvernement d'Ankara a accomplis sur la voie d'un retour à la démocratie».

Այս առթիւ Ֆրանքօ-Հայկական Սոլիտարիթէն բողոքի հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց Ապրիլ 24-ին իսկ : Դեռ առիթը կ'ունենանք անդրադառնալու այս նիւթին :

ԱՊՐԻԼ - 71ՐԴ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ԼԻՈՆ - ՏԷՍԻՆ - ՆԻՍ

ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ԵՐԿՈՒ ՑՈՅՑ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 15-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Եպիսկ· Նագդաշեան, որուն քարոզին բնաբանն էր՝ օրուան Ճաշու Գիրքէն առնուած պատգամ մը՝ «Ոգիք արդարոց ի ձեռին Աստուծոյ են եւ ոչ մերձեսցի ի նոսա մահ» (Առակաց) : Գիւտ Եպիսկոպոս յիշեց նաեւ թէ այդ օր՝ Ապրիլ 24-ին, բովանդակ Հայ ժողովուրդը՝ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, կ'ոգեկոչէ իր նահատակները՝ որոնք ինկան վասն հայրենեաց եւ վասն հաւատոյ, կը մէջբերէր խանեա Ոլոնանի մէկ խօսքը, թէ՝ «Ազգային սուգերը՝ ազգային յիշատակներու տեսակէտով, աւելի կ'արժեն քան յաղթանակները, որովհետեւ սուգերը ժողովուրդներուն կը պարտադրեն պարտականութիւն եւ միացեալ ճիգ», ողջմտութեան եւ իրատեսութեան կը հրաւիրէր գաղութը՝ եզրակացնելով· «Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը, որպէսզի ինքզինքը զգայ նոյն ժողովուրդի հարազատ զաւակները, մոռնայ ամէն տարբերութիւն եւ յիշէ ու յարգէ իր նահատակները, իբրեւ հարազատ ժառանգները անոնց՝ որոնք զոհ գացին թրքական եաթաղանին, առանց դաւանական կամ գաղափարական խտրութեան» : Եկեղեցին ներկայ էին հայ յարանուանութեանց հոգեւոր դասը եւ խուռներամ հաւատացեալներ : Յաւարտ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն :

Ժամը 17-ին վերջ գտան եկեղեցական արարողութիւնները եւ ներկայ բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպի Շան զ'Էլիզէ, Անծանօթ Զինուորի Շիրիմը, որուն յաւերժական բոցը արծարծեցին հայ նախկին ռազմիկներն ու դիմադրականները, տպաւորիչ արարողութեամբ մը :

Ժամը 18·30-ին պիտի սկսէին դոյգ ցոյցեր· մին՝ կը համախմբէր Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը, Նոր Սերունդը, Կապոյտ Խաչը, Հ· Մ· Ը· Մ·ն ու հայ մշակոյթի տուները, միւսը՝ Ռ·Ա·Կ·ը, Ս·Դ·Հ·Կ·ը, Հ·Ա·Շ·ը եւ մշակութային, հայրենակցական, բարեսիրական, երիտասարդական կազմակերպութիւններ ու մարմիններ : Յաղթական Կամարի հանդիպակաց երկու կողմերը պարզուած ցուցատախտակներու վրայ կը կարդացուէին՝ «Թուրքիա՝ Հայաստանէն դուրս», «Եւրոպայի Խորհրդարանականներ դատապարտեցէ՛ք ցեղասպանութիւնը», «Սփիւռք - Հայաստան՝ մէկ ժողովուրդ, մէկ դատ, մէկ պայքար» եւայլն :

Ժամը 19-ին Հ· Յ· Դ·ի եւ իր համակիր կազմակերպութիւններուն թափօրը՝ հայկական եռագոյն դրօշակներու ծածանումով եւ ցուցատախտակներով ու կոչերու արձակումով կ'ուղղուէր դէպի Թրքական դեսպանատուն :

Երթի աւարտին խօսք առին Անրի Փափազեան եւ Տիկին Հէլէն Մերճանեան : Թափօրը կը գլխաւորէր ընկերվարական պատուիրակութիւն մը՝ Ժորժ Սառի մասնակցութեամբ : Կուսակցութեան կողմէ, դեկոյց մը կարդաց Պ· Պասօ :

Նոյն պահուն, «միացեալ» կոչուած ճակատի թափօրը կը հետեւէր Ծիծեռնակաբերդի Ապրիլեան Յուշարձանի մանրակերտին, տեղադրուած կառքի մը վրայ : Արարատի նկարով յատկապէս պատրաստուած կարմիր եւ կապոյտ դրօշակներու ծածանումով, իւրաքանչիւրը մէկական մեխակ ի ձեռին, ցուցատախտակներով եւ ֆրանսերէն ու հայերէն կոչեր արձակելով կ'ուղղուէին դէպի Թրքական հիւպատոսարան, որուն առջեւ, անշուշտ, դիրք բռնած էին ոստիկանական ուժեր՝ գրահուած :

Իւրաքանչիւր Հայ իր մեխակը դնելէ ետք մանրակերտին, քաղաքական հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենար, զոր կը վարէր Մասիս Փեհլիվանեան : Խօսք կ'առնէին՝ յանուն Հ·Ա·Շ·ի Արա Թորանեան, յանուն Ռ·Ա·Կ·ի Արթօ Համբարձումեան, յանուն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան հայկական բաժնի Միշէլ Գաշգաշեան, յանուն Ս· Դ· Հ· Կ·ի Արմէն Գույումճեան եւ յանուն մշակութային, հայրենակցական, բարեսիրական եւ երիտասարդական միութեանց Ժորժ Սարեան, պահանջելով հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին, Եւրոպական Խորհրդարանին եւ ՄԱԿ-ի կողմէ, նոյնատեն կոչ ընելով աւելի ընդարձակելու միութիւնը եւ միացեալ ուժերով հետապնդելու հայկական դատը :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ
ԵՐԿՈՒ ՑՈՅՑ

Նախաձեռնութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլեան Նահատակներու ոգեկոչումը սկսաւ, Ապրիլ 23-ին, ժամը 21-ին հսկումի եկեղեցական արարողութեամբ : Հոգեհանգստեան կարգ կատարուեցաւ Յուշարձանին առջեւ, ապա, ջահերով, հսկումը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր :

Ապրիլ 24-ին մատուցուեցաւ պատարագ : Պատարագեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան : Արարողութեան աւարտին, ծաղկեպսակի զետեղում տեղի ունեցաւ միութիւններու եւ դպրոցականներու կողմէ : Խօսք առաւ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Գերպ· Քոֆի, որ առաւելաբար հրաւիրեց Հայերը հաստատ ու ամուր մնալ իրենց հաւատքին մէջ, հաւատքը ըլլալով ինքնութեան կապը անցեալին հետ, վկան պատմութեան, եւ մանաւանդ՝ ապագայի յոյսը :

Ժամը 18·30-ին ցոյց մը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ·ի, Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդի, Հայ Դատի յանձնախումբին եւ Կապ· Խաչին : Աւելի քան 2000 հոգիի մասնակցութեամբ (մամուլը, Ուրբաթ օր, 1500-էն մինչեւ 2·500 կուտար որպէս թիւ) թափօր Մոպիլի հրապարակէն (Քանըպիէռ) ուղղուեցաւ դէպի նահանգապետարան, ուր կատարուեցաւ բանաձեւի յանձնում մը : Պահանջատիրական պաստառներով եւ հարիւրաւոր եռագոյններով, ցուցարարները քալեցին քաղաքին մէջ, գլխաւորութեամբ քաղաքական անձնաւորութեանց, առանց որեւէ միջադէպի :

Նոյն ժամուն երկրորդ ցոյց մը տեղի կ'ունենար, կազմակերպութեամբ Մարսէյլի եւ Պուշ տիւ Ռոնի Հայ Միութիւններու Համադրող (??) կոմիտէին, գործակցութեամբ համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչ Կի Հերմիէի : Թափօրը ճամբայ կ'ելլէր Փեռիէ - Փրատօ անկիւնէն եւ կ'ուղղուէր դէպի Թրքական հիւպատոսարան, մասնակցութեամբ շուրջ 500 հոգիի (Մարսէյէզ, կը գրէր 1000, Ուրբաթ առտու) : Ապա, համախմբում մը տեղի կ'ունենար Մայր Եկեղեցւոյ բակը, ուր խօսք կ'առնէին Ժ· Ժ· Միհրանեան եւ յանուն համայնավար կուսակցութեան՝ Ռոլան Ժոլի :

×

ԼԻՈՆ

Անձրեւոտ օդը պատճառ եղաւ, որ ժողովուրդին մէկ մասը տա կենայ մասնակ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅՍՕՐ՝ ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԱՂԸ՝ ՆԱԽԱԳԱՀ

Թուրքիա յաջողեցաւ, այս անգամ, իր առաջադրանքներուն մէջ : 14 ձայնով վեցի դէմ (Կիպրոս, Յունաստան, Մալթա, Նորվեկիա, Դանիա, Լիւքսանպուրկ) եւ մէկ ձեռնպահութիւն (Շուէտ), Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարաց կոմիտէն («21»երը) հաւանեցաւ անմիջապէս Թուրքիոյ շնորհել Խորհուրդին փոխ - նախագահութիւնը, ինչ որ - 6 ամիսէն ինքնաբերաբար անոր կ'ապահովէ նախագահութիւնը : Պետական զինուորական հարուածէն ետք, Անգարա շրջան մը հրաժարած էր նախագահութեան հերթական իր իրաւունքէն, խօղալի ճիգերը երկու անգամ ի դերեւ ելած էին : Այս անգամ, նախաձեռնութեամբ Եւրոպայի չորս մեծերուն (Ֆրանսա, Արեւմտեան - Գերմանիա, Իտալիա, Մեծն - Բրիտանիա) կարելի եղած է մեծամասնութիւն գոյացնել քաջալերելու համար ժողովրդավարութեան վերադարձի ընթացքը··· :

×

Ապրիլ 24-ի իր թիւին մէջ, «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ»ը կ'արձագանգէր Նիւ - Եորք Թայմզ-ի մէկ յօդուածին Պոլկարիոյ Թուրք համայնքին վերաբերեալ : Ծանօթ է որ Անգարա բուռն բողոքներ կը բարձրացնէ իր հայրենակիցներու «Թըրքացման» դէմ : Այս պայքարը, կը գրէ թերթը, խոցող արձագանգ մը կը գտնէ այս շաբթու, երբ Հայերը կ'ոգեկոչեն 1915-ի ջարդերը, զորս ցարդ Թուրքերը չեն ուզեր ճանչնալ : Ու քանի մը տողով, թերթը կը պարզէ առաւելաբար թրքական տեսակէտը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԻՆՏՍԸՐԻ ԴՔՍՈՒՀԻՆ այսինքն՝ այն կինը, որուն սիրոյն համար Անգլիոյ Էտուըրտ Ը· թագաւորը հրաժարեցաւ, մեռաւ 89 տարեկանին, Փարիզի մօտ : Երկու անգամ ամուսնալուծուած այս Ամերիկուհին, յետ մահու միայն, ներում կը ստանայ, քանի պիտի թաղուի, Ուինտսըր, ամուսնոյն կողքին :

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԼՈՒՐՆԵՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՒԱԳԵԱՆ

Երեւանն աշխարհի հնագոյն քաղաքներից է, եւ նրա պատմութիւնը համակողմանի հետազօտել են պատմաբանները: Առանձին ժամանակահատուածներ եւ բնագաւառներ այնքան հանգամանօրէն են ուսումնասիրուած որ յայտնի է, դիցուք, թէ այսինչ ժամանակ քաղաքում քանի՛ դերձակ ու քուրդի ու գուռնաչի, քանի վարսավիր ու հարկահաւաք կար, այսինչ եկեղեցին քանի՞ անգամ է վերանորոգուել, ո՞ւմ մի -ջոցներով եւ նոյնիսկ ինչպիսի՞ աղօթքներ են կարդացուել այդ կապակցութեամբ: Այնպէս որ՝ այսօր Երեւանցին կարող է ասել, հազարամեակների խորքից եկած իր քաղաքի պատմութեան ուրուագիծը պարզ ու որոշակի է: Այս յօդուածը գրելու դրդապատճառը Կարմիր բլրի կարմիր գոյնի առեղծուածն է:

Նախ թուենք, թէ որոնք են Երեւանի պատմական բլուրները եւ, թէ ինչու դրանք դարձան քաղաքի պատմութեան հէնքերը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ՍԿՍՒՈՒՄ Է ՔԱՂԱՔԻ ՑԱՏԱԿԱԳԾՈՒՄ ԳՏՆՈՒՈՂ ԲԼՈՒՐՆԵՐԻՑ:

Երեւանն այսօր տեղադրուած է Հրազդան գետի եւ Գետառ գետակի Արարատեան դաշտ դուրս գալու բացուածքում, իր մէջ առնում է նաեւ Գեղամայ լեռների այդ հատուածի փէշերը, Արարատեան դաշտի վերին եզրերը՝ ընդգրկելով շուրջ 260 քառակուսի քիլոմեթր տարածք:

Ներկայիս տարածքում մեր թուարկութիւնից հազարամեակներ առաջ՝ տարբեր ժամանակահատուածներում, ինչպէս եւ զուգահեռաբար, գոյացել են Շէնգաւիթի բնակատեղին, Թէյշէբաինին (Կարմիր բլրի տեղում), Էրեբունի (Արին - Բերդի տեղում), իսկ աւելի վաղ, ըստ Ս. Սարդարեանի, հարիւր հազարաւոր տարիներ առաջ Երեւանեան լճի բարձրադիր ափը եղել է նախնադարեան մարդու բնակատեղի:

Քաղաքի վաղ շրջանի պատմութիւնը հիւսուել է նրա տարածքում գտնուող բլուրների շուրջ, որոնցից յատկապէս գործօն դեր են խաղացել եւ Կարմիր բլուրը (Թէյշէբաինի քաղաքը), կայարանամերձ հրապարակի դիմացի բլուրը: Այդ բլուրները գտնւում են քաղաքի հարաւում, արեւելքից արեւմուտք ձգուող գծի վրայ, հարթ տարածքում կամ նրա եզրին: Այդ բլուրներն իշխող դիրք են ունեցել շրջակայ հարթութեան նկատմամբ եւ միաժամանակ փակել են դէպի Գեղամայ լեռները ճագարաձեւ բացուող ձորահովիտների մուտքը՝ հարաւից եկող ճանապարհների առաջ: Ուրեմն այդ բլուրներն ունեցել են տնտեսական եւ ռազմավարական առաւել յարմար դիրք, որով էլ պայմանաւորուած է դրանց գագաթներին բերդաքաղաքների կառուցումը:

Նախկինում այդպիսի բլուրները բազում առումներով շատ յարմար են եղել բերդաքաղաքներ կառուցելու համար: Նախ, դրանց բարձունքից բացւում էր ընդարձակ հորիզոն, որը հնարաւոր էր դարձնում ազատ դիտարկել շրջապատը՝ անակնկալ յարձակումներից վերծ մնալու նպատակով. բարձունքից աւելի հեշտ է դիմադրաւել զինուած հակառակորդին: Տնտեսական առաւելութիւն է նաեւ այն, որ բերդաքաղաք բնակավայրը հիմնելով բլրի վրայ, շրջակայ հարթ տարածքի հողը մշակւում էր: Քիչ նշանակութիւն չունէին նաեւ բլուրների առողջապահական առաւելութիւնները՝ ճահճոտ, մոծակաշատ հարթ տարածքների նկատմամբ: Ասենք նաեւ, որ բլուրների վրայ կառուցուած բերդաքաղաքները ծառայել են ոչ միայն որպէս զինամթերքի, այլեւ սննդամթերքի հզօր պահեստներ, ուր ամբարած մթերքները պէտք է բաւարարէին բերդաքաղաքի, անհրաժեշտութեան դէպքում նաեւ մօտակայ բնակավայրերի բնակչութեան պահանջները: Այսպիսով, ըստ էութեան, բլուրների վրայ գտնուող բերդաքաղաքները եղել են ռազմավարական, տնտեսական, դրանցով պայմանաւորուած նաեւ մշակութային հզօր կեդրոններ: Այս մասին են վկայում Երեւանի տարածքում պեղուած Կարմիր Բլրի, Արին - Բերդի փլատակների, կայարանամերձ հրապարակի դիմացի բլրի մշակութային շերտերի հնագիտական հետազօտութեան արդիւնքները:

Ընթեռլով այն ժամանակներում բերդաքաղաքի յարմարաւէտ վայրեր ընտրելու մեզ ինչ - որ չափով յայտնի դարձած բակերունքներից, կարելի է գրեթէ վստահօրէն հաստատել, որ բերդաքաղաքներ (կամ դրանց յենակէտներ) պէտք է եղած լինեն նաեւ Սարի Թաղի՝ Կոմերիտմիութեան լճին յարող հատուածում, Կոնդում (յատկապէս նրա ամենաբարձրադիր մասերը), Եռաբլուրի բարձունքում, Ծիծեռնակաբերդում: Դա նշանակում է, որ այդ վայրերում հողային աշխատանքներ կատարելիս պէտք է հանդէս բերել յատուկ զգուշութիւն եւ պատրաստ լինել անակնկալների: Ինչ վերաբերում է կայարանամերձ բլրին (լաւ կը լինի գտնել եւ վերականգնել այդ բլրի բնիկ անունը), ապա թերեւս նպատակայարմար է այն զերծ պահել կառուցապատումից: Չէ՞ որ այդ բլրում այսօրուայ դրութեամբ յայտնաբերուել են մշակութային մի քանի շերտեր: Համոզուած ենք, որ այն տակաւին շատ գաղտնիքներ ունի եւ համբերատար սպասում է ուշադրութեան եւ արժանաւոր հետազօտողի:

Այսպիսով Երեւանի կառուցապատումը նրա հիմնադրման ժամանակներից կատարուել է բլուրների եւ մասամբ դրանց լանջերի վրայ, իսկ բլուրների միջեւ ընկած հարթ մասերն օգտագործուել են ոռոգելի հողագործութեան համար: Միայն վերջին մէկ - երկու հարիւրամեակում սկսեցին կառուցապատել նաեւ քաղաքի հարթ տարածքները: Ուրեմն քաղաքի հին պատմութիւնն սկսւում է նրա տարածքում գտնուող բլուրներից: Ահա թէ ինչու մենք ուշադիր, հոգատար պէտք է լինենք այդ բլուրների նկատմամբ, դրանք խելացի, նպատակային օգտագործենք, հաշուի առնելով իւրաքանչիւրի պատմագիտական տեղն ու նշանակութիւնը քաղաքի պատմութեան մէջ:

Այժմ փորձենք պարզել, թէ ինչպէս եւ ինչու են պահպանուել հնութիւնները բլուրների կատարներին:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱ՞Ղ, ԹԷ՞ ՄԱՐԴՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կարմիր բլրի բերդաքաղաքի՝ Թէյշէբաինի փլատակների գոյութեան փաստը յայտնի դարձաւ 1936-ի ամրանը, պատահականօրէն տեղում գտած մի քարի կտորի միջոցով, որի վրայ պահպանուած էր սեպագիր արձանագրութեան մի քանի տող: Գրեթէ նոյն ձեւով պատահականօրէն իմացուել էր նաեւ Արին - Բերդի փլատակների գոյութեան փաստը: Այսպէս, ուրեմն, այդ հզօր բերդաքաղաքների փլատակները շուրջ 20 դար ծածկըուած են եղել հողով եւ մնացել են գաղտնի այն դէպքում, երբ երկուսն էլ գտնւում են մայրաքաղաքի տարածքում, որը մշտապէս եղել է մարդաշատ եւ գործօն կերպով օգտագործուել է:

Ո՞րն է գաղտնիքը: Չէ՞ որ գրեթէ նոյն ձեւով անյայտ էր Զուարթնոցի գտնուելու վայրը եւ միայն մեր դարի սկիզբներին դարձեւ պատահականօրէն իմացուեց նրա որոշակի տեղը եւ պեղումներով լոյս աշխարհ եկաւ հայ վաղ միջնադարեան ճարտարապետութեան «փլուզուած եռայարկ հրաշքը»: Ինչպէ՞ս է եղել, որ բացառապէս քարակերտ եռայարկ այդ հսկան ծածկուել էր հաստ հողաշերտով եւ երկար դարեր թաքնուել մարդկանց փնտռող աչքերից, այն էլ այդքան մարդաշատ շրջանում: Այս հարցը միշտ մտահոգել է ինձ, եւ ամէն անգամ, երբ փորձել եմ իմանալ գրաւոր աղբիւրներից կամ բանաւոր տեղեկանալ մասնագէտներից, պատասխանները եղել են մեղմ ասած, անհամոզիչ: Կամ ուղղակի բացատրութիւն չի տրուած, կամ էլ ասւում է աւերուել է երկրաշարժից (կամ թշնամու կողմից) եւ ծածկուել հողով:

Յիշում եմ, Արին - Բերդը հետազօտելու տարիներն էին, հմուտ մանկավարժ Ա. Ծուղուրեանի հետ աշխատում էինք տարրական դպրոցի համար «Հայրենի բնութիւն» դասագիրքը ստեղծելու վրայ: Նա գրել էր Արին - Բերդի մասին, ուր բնութագրել էր բլուրը, այնտեղ յայտնաբերուած հնութիւնները եւ փորձել էր ցոյց տալ, թէ դրանք ինչպէս են պահպանուել եւ մեզ հասել: Եւ ըստ Ա. Ծուղուրեանի, Արին - Բերդի հոյակերտ շինութիւնները կործանուելուց յետոյ հազարամեակների ընթացքում քամու բերած հողափոշու շերտով ծածկուել են ու այդպէս գաղտնի մնացել մարդու խուզարկու հայեացքից: Ես անհաւանական համարեցի նման բացատրութիւնը, պատճառաբանելով, որ քամին սովորաբար իր աշխատանքով քայքայում է բլուրները, ցածրացնում եւ ոչ թէ բարձրացնում: Եւ տեհասարակ ծանրութեան ուժի օրէնքով մարմինները վերեւից գլորւում են ցած, հակառակը չի լինում: Դա նշանակում է Արին - Բերդի շինութիւնները կործանուելուց յետոյ (անկախ նրանից, թըշնամին է կործանել, թէ՛ երկրաշարժը) բլրի կատարին գտնուող փլատակները չէին կարող իրենք իրենց կամ բնութեան ուժով ծածկուել հողի այնպիսի հաստ շերտով, որը մի քանի հազարամեակ ոչ միայն գաղտնի պահէր, այլեւ վերմակի դեր խաղայ դրանց համար:

Թէեւ միշտ մտածել, խորհել եմ Արին - Բերդի, Կարմիր բլրի, Զուարթնոցի եւ միւս հնութիւնների դարեր շարունակ անյայտ մնալու գաղտնիքին մասին, բայց Ա. Ծուղուրեանի տուած բացատրութիւնը մի տեսակ սթափեցրեց, ուշադրութիւնս աւելի կեդրոնացրեց այդ՝ առաջին հայեացքից պարզ, իրականում բաւական բարդ ու հետաքրքիր խնդրի վրայ: Քանիցս միայնակ, երբեմն ընկերներով եղել եմ այդ վայրերում, զննել շրջապատը, քարէ պարիսպների, փլուած սիւների, խոյակների վրայի հողաշերտերը, չափել դրանց հաստութիւնը, փորձել համեմատել վերին եւ ներքին հողաշերտերը եւ ամէն անգամ եկել եմ միեւնոյն եզրակացութեան՝ այս հնութիւնները, այս փլատակները, այս աւերակները թաղուել են որպէս սուրբ գերեզմաններ եւ թաղողները օրերով, շաբաթներով, ամիսներով, գուցէ նոյնիսկ հեռուներից, շրջակայից շալակով հող են կրել եւ լցրել աւերակների վրայ, որպէսզի վերջիններս ամուր ծածկուեն, չբացուեն, չփտեն, չփչանան, մնան, պահպանուեն յաւերժ ու յաւիտեան:

Փլուզուած պալատները, տաճարները միայն այդպէս, միայն այդ ձեւով կարող էին դիմանալ հազարամեակների բուք ու բորանին, աւերիչ ուժին:

Իսկ ո՞ր դէպքում էին աւերակները համարւում գերեզմաններ եւ ծածկւում հողաշերտերում: Իմ կարծիքով միայն այն դէպքում, երբ նորը աւելի հեշտ էր կառուցել, քան վերականգնել կործանուածը կամ այն դէպքում, երբ ուղղակի հնարաւոր չէր հինը վերականգնել:

Սովորաբար երկրաշարժի ժամանակ են լինում ծանր փլուզումներ, աւերածութիւններ, որոնք յաճախ ուղեկցւում են մարդկային մեծ զոհերով: Պէտք է ենթադրել, որ հէնց այսպիսի դէպքերում էլ չկարողանալով փլատակներից հանել զոհուածների դիակները, մարդիկ գերադասել են փլատակները ծածկել եւ դարձնել դամբարան:

Եւ այսպէս, Արին - Բերդի, Կարմիր բլրի, Զուարթնոցի եւ նման այլ յուշարձանների պատկառազդու փլատակները մեզ են հասել մեր նախնիների ջանքերով, նրանց մտածուած եւ հեռատես աշխատանքի շնորհիւ:

Բայց ինչո՞ւ այդ բլուր - յուշարձանների շուրջ չեն հիւսել, յօրինուել զանազան աւանդապատումներ, ինչպէս սովորաբար դա լինում է: Կարծում ենք այս գաղտնիք - հանելուկը եւս ունի իր խորհուրդը: Դա թերեւս կարելի է բացատրել երկու կերպ: Առաջինը՝ ոչինչ չի հիւսուել, չի ասուել մտածուած ձեւով, միտումնաւոր, դամբանատեղը գաղտնի պահելու նպատակով (ըստ երեւոյթին այն ժամանակներում եւս սրբապղծութեամբ գերեզմաններ, յուշարձաններ թալանելը խորթ չի եղել մարդկանց):

×

ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՐԻ ԳՈՅՆԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

«Կարմիր Բլուր»: Այսպէս է կոչւում Երեւանեան լճից ներքեւ, Հրազդան գետի ձախ ափին գտնուող բլուրը, որը երեւում է էջմիածին տանող մայրուղու սկզբնահատուածից:

Բլրի հողը տեղ - տեղ, յատկապէս նրա բարձրադիր հիւսիս - արեւելեան հատուածում՝ նշուած խճուղու դիմաց, կարմիր գոյնի է եւ այստեղից էլ նրա անունը՝ Կարմիր բլուր: Ըստ մեր պատմաբանների, հողի կարմիր գոյնն առաջացել է բերդի վառուելու հետեւանքով: Հրդեհի ժամանակ բոցերի մէջ այրուել, թրծուել է բլրի հողը եւ ձեռք բերել կարմիր գոյն: Պատմաբաններն այդպէս ասել ու գրել են, միւսներն էլ այդպէս կարդացել ու հաւատացել են:

Սակայն թող ներող լինեն այդ խնդրի մասին իրենց խօսքն ասած մեր պատմաբան պատմաբանները, ես այլ կերպ եմ մտածում: Իմ համոզմամբ, այս դէպքում մենք գործ ունենք աւելի հետաքրքիր եւ նշանակալից իրողութեան հետ:

Յայտնի է, որ Կարմիր բլուրում յայտնաբերուել են հսկայ կարասաննոցներ՝ 1000 - 1500 *լիթր տարողութեամբ կարասներով, որոնք, ցաւօք, չպահպանուեցին տեղում: Այժմ դրանց հետքերը հազիւ են նշմարւում: Բարեբախտաբար կարասանոցներից մէկը խնամքով ծածկուել է հողով եւ պահպանւում է իբրեւ ապագայ սերունդների: Կարմիր բլրում եղել են նաեւ զանազան սննդամթերքների՝ հացահատիկների, կաթնամթերքների, մսամթերքների մեծ տարողութեան պահեստներ: Ընդ որում այդ պահեստները մեծ մասամբ տեղաբաշխուած են եղել բլրի հիւսիսային եւ հիւսիս - արեւելեան մասերում: Դրանք ունեցել են ծղօտախառն կաւից եւ աղիւսներից շարուած պատեր: Հէնց այս պահեստային մասում էլ հողը կարմիր է: Ուրեմն հրդեհն այստեղ է կարմրացրել հողը: Քանիցս եղել եմ բլրի այդ մասում եւ ձգտել մտովի պատկերացնել հրդեհի բոցերը, որոնց մէջ հողը պէտք է կարմրէր եւ այդ գոյնը պահպանէր հազարամեակների ընթացքում: Ինչպէս էլ փորձում էի անպայման հրդեհի միջոցով այրել, կարմրացնել հողը, ոչինչ չէր ստացւում: Չէ՞ որ պահեստների միայն առաստաղներն էին փայտից, որոնց վրայ լցուած էր զգալի հաստութեամբ հողաշերտ: Հրդեհով բռնկուած առաստաղի փայտերը (կոճղերը) կփայլուած կը կոտրուէին եւ կը փլուէին պահեստի մէջ, իսկ դրանց էլ կը լցուէր կտուրի հողը, որը բնականաբար պէտք է կրակը հանգցնէր եւ ոչ թէ բորբոքէր: Ուրեմն մտածել, որ այդպիսի հրդեհով կարող էր հողն այրուել եւ կարմիր գոյն ստանալ, հաւանական լինել չի կարող:*

Մեր այս փաստարկը ստուգելու համար կարելի է նման փորձ դնել եւ հեշտութեամբ համոզուել դրանում:

Հողն այստեղ կարմրել է ոչ թէ հրդեհի, այլ պահեստի պատերի թրծուածութեան պատճառով: Հում աղիւսով շարուած պատերը, յատակը եւ առաստաղը սուաղել են կաւաշերտով եւ ապա, օրերով, շաբաթներով, թրծել, ինչպէս թրծում են թոնիրները, կարասները:

Այդպէս են արել սննդամթերքը մաքուր, անվտանգ եւ երկար պահելու նպատակով: Դա լրիւ արդարացւում է յատկապէս այն պատճառով, որ բլուրը գտնւում է տաք գօտում, որտեղ շատ են ամէն տեսակի միջատներն ու սողուններ: Նշենք նաեւ, որ թրծած պատերը զով են պահում ներսը, հետեւաբար աւելի նպատակայարմար են սննդամթերք պահելու համար:

Մի անգամ այս տեսակէտս յայտնեցի Երեւանի պետական համալսարանի պատմաբաններից մէկին: Նա ուշադիր լսեց, հաւանական համարեց եւ նոյնիսկ ուրախացաւ, որ նման բան կարող էր լինել: Ասաց, սակայն որ համաշխարհային պրակտիկայում առ այսօր այդպիսի փաստ չի արձանագրուած: Չէ որ դա բարձր մշակոյթի արտայայտութիւն է, մի քանի հազար տարի առաջ թրծել սննդամթերքի պահեստի պատերը, յատակը, առաստաղը: Դա կատակ հօ չէ, բարձր գիտութիւն է, առաջդիմութիւն: Ո՞վ կը հաւատայ, երկրորդ օրինակը չկայ աշխարհում...: Բայց չէ՞ որ որտեղ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

Սկաուտական համաշխարհային համաժողովին զատ որ կը գումարուի ներկայիս երեք տարին անգամ մը, կը կազմակերպուի նաեւ ամէն երկրամասի մէջ շրջանային համաժողով մը (Ամերիկա, Ասիա, Լատին - Ամերիկա, Ափրիկէ եւ Արաբա - կան երկիրներ), հովանաւորութեամբ միջազգային կոմիտէին:

Այս հաւաքոյթներու ընթացքին կը ներկայացուին երկիրներու տեղական ծրա - գիրները եւ տեղեկութիւններ, հաւաքոյթներու եւ սկաուտական գործունէութեան մասին մասնաւոր յանձնախումբերն ալ որոնք կը զբաղին ընդհանուր գործու - նէութեան մանկավարժութեան, համագործակցութեան հարցերով, կը բերեն իրենց տեղեկագիրը երկու տարուան ընթացքին չորս հաւաքոյթներու մէջ եղած աշխատանքներուն: Այս մարմնին մէջ կայ նաեւ հայ Արիներու կողմէ շրջանային պետ մը, որ կանոնաւորապէս կը մասնակցի եւ կը պաշտօնավարէ:

Այս տարուան եւրոպական համաժողովը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 12 - 18, Փորթուկալի Փորթօ քաղաքին մօտ Բոանայի մէջ, ուր պատուիրակներ եկած էին եւրոպական 21 երկիրներէ:

Հայ արիներու պաշտօնական ներկայացուցիչն էր միութեան գործադիր Խորհուրդի փոխ - նախագահը Սերոբ Փարչեան որ երկար տարիներէ ի վեր մասնակցած է սկաուտական համաժողովներուն: Այս անգամ ալ մեր ներկայացուցիչը մասնակցեցաւ յանձնախումբին աշխատանք - ներուն եւ միեւնոյն ժամանակ բերաւ Հայ Արիներու Միութեան յաջողութեան մաղթանքները եւ եղբայրական բարեւ - ները:

Վեց օրուան ընթացքին, պաշտօնական ընդունելութիւններէն զատ տեղի ունեցան շատ կարեւոր հաւաքոյթներ: Հաւաքոյթին միասնաբար կը մասնակցէին նաեւ եւրոպական աղջիկ սկաուտներու կազմակերպութեանց պատուիրակները, որոնք հաւասարապէս կը մասնակցէին բոլոր հաւաքոյթներուն եւ քուէարկութեանց:

Յանձնախումբերը երկարօրէն զբաղեցան պատրաստուած հետեւեալ հարցերով.

- Սկաուտական շարժումը եւ այսօր - ուան հանրային կարծիքը.

- Տեղեկագիրներու եւ մասնաւոր յանձնախումբերու կարեւորութիւնը.

- Սկաուտական միութեան յարաբերութիւնները հանրութեան հետ, ծանօթացնելու սկաուտական գործունէութիւնը ինչպէս նաեւ յայտարարել սկաուտական շարժումին կարծիքը եւ դիրքը որոշ գործունէութեանց հանդէպ.

- Հաւասարութիւն իգական եւ արական սեռին բոլոր գործունէութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ պատասխանատուութեանց:

- Օգնել բոլոր անոնց որոնք ֆիզիքապէս աշխատանք մը, կամ գործ մը գտնելու անկարող են:

- Մասնակցութիւն «Մարդկային իրաւունքներ»ու առաջադրութեանց:

Յանձնախումբերը զբաղեցան նաեւ նիւթական հարցերով. ընտրուեցաւ վեց տարուան համար եւրոպական նոր կոմիտէն:

Ընդունելութեանց եւ պտոյտներու ժամանակ բոլոր պատուիրակներն ալ առիթներ ունեցան անձնական տեսակցութիւններով կամ հաւաքոյթներով կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու, միեւնոյն ժամանակ գտնելու նոր եւ հին բարեկամներ եւ աշխատելու եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ:

Այս անգամ ալ ներկայ էր հայ պատուիրակը եւ իր դրական մասնակցութենէն զատ հանդիպեցաւ շատ մը հին ու նոր բարեկամներու: Այսպէսով վառ կը մնայ նաեւ ընդհանուր համակրանքը Հայ Արիներու Միութեան հանդէպ:

Համաժողովին ներկայ եղան նաեւ ըսկաուտական համաշխարհային կոմիտէի անդամներ, ներկայացուցիչներ, ընդ - հանուր քարտուղարը, Փորթուկալի կրթական նախարարը եւ Եւրոպայի քաղաքական եւ մանկավարժական կազմակերպութեանց շատ մը պատուիրակներ, եկեղեցականներ եւայլն:

Յաջող եւ օգտակար համաժողով մը 260 պատուիրակներով եւ Հայերու մասնակցութեամբ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

...ոգոր կարասներ, կուժ ու կուլաներ են թրծել, դժուար չէր մտածել նաեւ, որ կարող էին պահեստի պատերը սուաղել ու թրծել:

Կարծում ենք, քանի ուշ չէ, քանի դեռ պահպանուել են պահեստների մի քանի խուեր պատեր, կարելի է այցի գնալ կարմիր բլուր այս միտքը պարզելու համար:

Ցաւուկ հոգատարութիւն պէտք է հանդէս բերել քաղաքի տարածքում գտնուող հողաբլուրների պահպանման նըկատմամբ: Առաւել ուշադիր պէտք է լինել նշուած բլուրները եւ դրանց շըրջապատը պահպանելու եւ խելամտօրէն օգտագործելու հարցում: Այստեղ թոյլ տրուած սխալները կարող են անուղղելի լինել:

Այսօր մենք երախտապարտ ենք մեր նախորդ սերունդներին՝ մեզ թողած պատմական մեծարժէք յուշարձանների համար: Սակայն մենք էլ պարտաւոր ենք առանց խաթարելու, առնուազն մեզ հասած վիճակում դրանք փոխանցել յաջորդ սերունդներին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԳ, ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ. - Կիրակի, Ապրիլ 20-ին, Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը նոր յաջողութիւն մը արձանագրեց. կազմակերպեց երգի եւ երաժշտութեան ցերեկոյթ մը՝ որ արժանացաւ լայն գնահատանքի Սալ - Մոլիէր հաւաքուած շուրջ 300 ունկնդիրներու կողմէ՝ որոնց մէջ կային օտար հիւրեր ալ:

Յայտագրին առաջին մասը առիթ տըւաւ շրջանին երաժշտանոցները յաճախող փոքրերուն արտայայտուելու: Երրորդ անգամն է որ Տիկնանցը կը կազմակերպէ այսպիսի քաջալերիչ ձեռնարկ մը:

Դեռատի արուեստագէտներէն ամէնէն աւելի ծափահարուողը եղաւ Ռօպէր Թէլեան, դաշնակահար, 12 տարեկան, բայց արդէն ծանօթ, մեծարեալ մրցանակներով (Խաչատրեան եւ Տարխուս Միլհօ): Կիրակի օրուան իր յայտագիրը բազմազան էր՝ Փրոքոֆիէվ, Լիսթ, Ռաքմանի - նով եւ՝ Խաչատրեան, բնականաբար: Մեծ էր ներկաներուն խանդավառութիւնը ծափահարելու համար պատանի դաշնակահարը որ արդէն առած է հասուն արուեստագէտի մը կերպարանքը: Մաղթենք որ չդադրի աշխատելէ:

Ռօպէրի երկու եղբայրները՝ Ժորժ եւ Ժան - Ժաք, Պատրիկ Թիւֆէնկճեան (Խրբասրինգ - բլաքինէթ), Տէլֆոն Պըլըզեան (դաշնակ), բոլորն ալ փոքրեր եւ Արտաշէս Վարդանեան, 18 տարեկան (դաշնակ), ցոյց տուին, իրենց ներկայ կարողութիւնը՝ որ արժանի է քաջալե - րանքի:

Անակնկալ եւ հաճելի ելոյթ մըն էր Ռոման քաղաքի երաժշտանոցին մէջ աշխատող Արամ Նազարեանի ներկայացուցած խմբակը. ինքը (սրինգ), քոյրը՝ Իրէն (ջութակ), Միշէլ Տուրումեան (տըհոլ), Ժիլ Կոնիա (կիթառ) եւ Այէն Քարէ որ, (ֆրանսերէն) արտասանեց, երաժշտութեան ընկերակցութեամբ, Վահան Թէքէեանէ երկու բանաստեղծութիւններ, թարգմանութիւն՝ Վահէ Կոտէլի:

Երկրորդ մասին սկիզբը, խօսնակ Տիկին Ժաքլին Պետրոսեան արժանավայել կերպով ծափահարել տուաւ ներկաներուն կողմէ դեռատի նուագողներուն ծնողքը՝ որոնք անհրաժեշտ զոհողութիւնները ըրած են եւ կը շարունակեն ընել, որպէսզի իրենց զաւակները ճամբայ գտնեն երաժշտութեան դժուարին ոլորտներուն մէջէն:

Յետոյ բեմ եկաւ «Գարուն» երգչախումբի փոքրիկներու խումբը: Մարսէյլի մէջ Տիկին Ժիւլիէթ Երզնգեանի նախաձեռնութեամբ եւ Խաչիկ Երզնգեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած այս երգչախումբին մասին յաճախ գրուած է այս սիւնակներուն մէջ եւ շեշտուած՝ իր հետզհետէ աճող որակը: Իր երգացանկը զուտ հայկական է ընդհանրապէս:

Մարսէյլի պէս մեծ քաղաքի մը մէջ իրարու քով բերել յիսնեակ մը 6-էն 16 տարեկան աղջիկ - տղայ, հսկել անոնց անթերի զգեստաւորման, տալ անոնց բեմին վրայ անհրաժեշտ կարգապահութիւնը ու սորվեցնել հայկական երգեր ու երաժշտութիւն, այս բոլորը, անկասկած, դիւրաւ չի յաջողիր: Երզնգեան ամոլը եւ իր գործակից - գործակ - ցուհիները յաջողած են եւ «Գարուն» երգչախումբ - նուագախումբը արդէն ներկայանալի կազմակերպութիւն մըն է՝ որ հիացում առթեց ներկաներուն:

Խանդավառութիւնը աճեցաւ սրահին մէջ երբ, վերջաւորութեան, «Գարուն» իր լրիւ կազմով եւ նուագախումբով մեկնաբանեց Թաթուլ Ալթունեանի (1901 Ատանա - 1973 Երեւան) «Երգ Հայրենեաց»ը, միշտ Խաչիկ Երզնգեանի ղեկավարութեան տակ եւ ընկերակցութեամբ Տիկին Երզնգեանի, դաշնակով: Պէտք եղաւ կրկնել, ի պատասխան ծափերու տարափին:

Աւարտին, Տիկին Մարլէն Պասմաճեան, նախագահուհի Տիկնանց Միութեան, գիտցաւ գտնել սրտաբուխ բառեր, շնորհակալ ըլլալու համար թէ՛ փոքր եւ թէ՛ մեծ արուեստագէտներուն եւ թէ՛ ներկայ ժողովուրդին՝ որուն գոհունակութիւնը ակներեւ էր:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Ապրիլ 15-ին, երգահանդէս մը տուած է Ալիս Մանուկեան, օտար եւ հայ երգահաններու գործերէ կազմուած յայտագրով մը: Մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են հայ երգահաններէ՝ Ա. Տիգրանեանէ, Կոմիտասէ եւ Մելիքեանէ գործերու մեկնաբանութիւնները:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Հարիւրաւորներու սիւնակն ալ կրնա՞յ մը մը խաղացած ըլլալ (չմոռնանք որ անգամ մը 150-ի տարբերութիւն մը ցցուած էր դիմացս): Կը սրտնեղիմ, դէպի դրան կողմը ակնարկ մը կը նետեմ: Եկող գացող չկայ, այս առաւօտ ոչ մէկ յաճախորդ: Աւելի լաւ, կ'ըսեմ ես ինծի ու կը վճռեմ անպայման գտնել սխալը: Վստահ եմ որ ան պառկած է տասնաւորներու սիւնակին մէջ, ուրիշ ոչ մէկ տեղ: Պառկած է հոն եւ հիմա ինծի կը նայի քթիս խնդալով: Մատս կրկին վերէն մինչեւ վար կը սահեցնեմ նախ անգամ մը եւս համոզուելու համար ութերու ու եօթերու բացակայութենէն: Յետոյ կը սկսիմ կարդալ մի առ մի քննել բոլոր թիւերը: Ես առ հասարակ մաքուր գիր ունիմ, մանաւանդ թուանշան գրելու ատեն: Բայց որքան ալ մաքուր ըլլայ գիրը, մարդ երբեմն վրիպումներ կ'ունենայ, մեծ մասամբ անհամբերութեան, աճապարանքի, երբեմն ալ յոգնութեան ու դժկամակութեան արդիւնք: Այդ փոքր վրիպումները աւելի ետք պատճառ կը դառնան մեծ ժամավաճառութիւններու: Բայց անխուսափելի է, աշխարհի վրայ չկայ մէկը որ ինքզինք հարիւր տոկոսով ապահովագրած ըլլայ այդպիսի վրիպումներու հաւանականութենէ: Երանի թէ անոնք ճակատագրական ահաւոր ու անսրբագրելի հետեւանքներ չունենան...:

Յունուար 4-ի առաւօտ ես այդպիսի փոքր վրիպո՞ւմի մը զոհը դարձայ արդեօք: Այս կէտն ալ միշտ տանջած է միտքըս, առանց պատասխան տալ յաջողելու: Կը նայիմ ու կը նայիմ ժապաւէնին: Ահաւասիկ, հաշուեսեղանին վրայ հակած, ամբողջ տասը վայրկեան կը կռուիմ թուանշաններուն հետ ու վերջապէս կը գտնեմ: Ժամը տասնուկէսի մօտ պէտք է ըլլայ: 5 մը կայ հոն, տասնըմէկերորդ կարգին վրայ, որ քիչ մը անխնամ արձանագրուած ըլլալով նման է 0-ի: Ահա լարուած ծուղակը: Յայտնի է, գումարելու ատեն մերթ հինգ կը կարդաց - ւի ան, մերթ ալ զերօ:

Շունչ մը կ'առնեմ, մատիտով անգամ մըն ալ կը յստակացնեմ անկատար արձանագրութիւնը եւ տետրակը կը վերցընեմ: Կը հեռանամ հաշուեսեղանին առջեւէն ու կը կանգնիմ դրան ապակիին առջեւ: Ցաղթական մարդու գոհունակութիւն մը կայ սրտիս մէջ: Ցաղթական մարդու գոհունակութիւն: Մինչդեռ հիմա, երբ դուրսէն կը դիտեմ ժապաւէնին մէջի պատկերս, ծիծաղելի կը թուի այդ զգացումը: Սա տասը վայրկեանները, որոնք անցան անիմաստ սխալի մը հե - տապնդումովը, յաղթանա՞կ բերած էին ինծի այնպէս ինչպէս կը կարծէ ժապա - ւէնին սա միամիտ մարդը, թէ ոչ դեռին պատրաստեցին ճակատագրական անսըրբագրելի աղէտի մը, որմէ մինչեւ կեանքին վերջին վայրկեանը պիտի տառապի հիմա հիւանդանոցի մը առաստաղին վըրայ այդ ժապաւէնը դիտող նոյն մարդը...

Դրան ապակիին առջեւ հազիւ կէս վայրկեան մը կը մնամ: Յանկարծակի ոբռշումով մը կը մօտենամ հանդերձա - կալին ու վերարկուս վար առնել կ'ուզեմ: Երթամ ու կարգադրեմ Ծնունդի նուէրի խնդիրը: Խանութը այսօր երկու ժամ կրնայ փակ մնալ: Կարեւորութիւն չունի: Այսպէս կը խորհիմ: Սակայն ահա ձեռքս կ'անշարժանայ հանդերձակալին վրայ. կը զգամ որ ետեւէս դուռը կը հրուի, մէկը բանալ կ'ուզէ զայն: Ետ կը դառնամ. յաճախորդ մըն է: «Այս մարդը ո՞ւրկէ եկաւ հիմա» կը դժգոհիմ ինքնի - րեն ու ձեռքս կը քաշեմ հանդերձակալէն:

Գաւառի յաճախորդներէս մէկն է. երկու, կամ երեք շաբաթը անգամ մը կուգայ ու քանի մը կտոր ապրանք կը վեր - ցընէ: Դժուարահաճ մարդ մը, կամ այդպէս երեւիլ ուզող մը, որ սովորութիւն ունի երկար ու երկար քննելու ապրան - քը, մէկ ընտրածը քիչ վերջ վերադարձընելով ուրիշ մը փնտռելու, ապրանքները տակնուվրայ ընելու եւ ի վերջոյ հարց տալու՝ թէ ո՞ւր մնացին հին օրերու լաւորակ ապրանքները:

«Հիմա փորձանքը գտանք» կը մտածեմ, ով գիտէ որքան ժամավաճառ պիտի ընէ այս մարդը գլխս»:

Բայց յաճախորդս այս անգամ տարբեր մէկն է կարծես:

- Կ'աճապարեմ, կ'ըսէ բարեւ մը տալէ ետք, մէկ ժամէն պէտք է պանդոկ հասած ըլլամ, կինս ինծի կը սպասէ: Քանի մը կտոր ապրանք զատեմ շուտ մը:

Արդէն գործի լծուած է. արագ ակնարկ մը կը նետէ մէկ երկու նորութիւններու վրայ, անոնցմէ երկու կտոր կ'ընտրէ առանց տակը վրան երկար նայելու, յետոյ կը նայի քովի դարակներուն, հոն - տեղերէն ալ քանի մը կտորներ կ'ընտրէ նոյն արագութեամբ եւ անփոյթ երեւոյ - թով:

- Հրաշք է, կը մտածեմ ես ինծի, այս մարդը կեանքին մէջ առաջին անգամ է որ կ'աճապարէ:

- Ի՞նչպէս ես, կը հարցնեմ մեքենա - բար:

- Գէշ չենք, կը պատասխանէ ու կը շարունակէ քանի մը կտոր ապրանք եւս զատել:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

ցել է քայլարշաւին, որ Եկեղեցիէն կ'ուղղուէր դէպի Պելքուռ հրապարակը, ուր կը բարձրանար Ծիծեռնակաբերդի ման - րակերտը:

Անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր սակայն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ներսն ու դուրսը: Պատարագեց Նորվան Եպիսկոպոս, խօսք առին պատուելի Յակոբեան եւ Կղեմէս Վրդ. Մալճեան: Յոյն Եկեղեցւոյ կողմէ ներկայ եղաւ Հայր Աթանաս: Արարողութեան հետեւեցան Լիոնի քաղաքապետ - ծերակուտական՝ Ֆ. Քոլոմպ, Վիլէօրպանի քաղաքապետ, նախկին նախարար՝ Շ. Էռնիւ: Քայլարշաւի աւարտին խօսք առին Մարալ Ասատուրեան, Վահէ Մուրատեան, Շիրաքեան հոսանքէն՝ Տիւպերնար եւ Տիկին Փոլէթ Նաքազ, մարդկային իրաւանց դաշնակցութեան անունով: Օրուան ընդհ. յայտարարն էր Ապրիլ 24-ին տալ համամարդկային բնոյթ, ցեղասպանութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու յիշատակի օր, ինչպէս նաեւ Հայ Դատի:

Մեխակներ դրուեցան բոցին շուրջ, որ կը վառէր նախորդ իրիկուընէ:

Բանաձեւ մը ղրկուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին, ուր կ'առաջարկուի Ապրիլ 24-ը հռչակել յիշատակի օր:

×

ՏԷՍԻՆ

Հոս ալ քայլարշաւ մը եղաւ եւ բազմութիւնը համախմբուեցաւ յուշարձանին շուրջ: Խօսք առին քաղաքապետը՝ Փիէր Մութէն, Թալար Երէցեան, Յակոբ Էթայեան:

×

ՆԻՍ

Օրինակելի միասնականութեամբ ոգեկոչուեցան Ապրիլեան նահատակները: Ապրիլ 23-ի իրիկուան Հսկումէն ետք, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, Հինգշաբթի առտու, ժամը 10-ին մօտ, բազմութիւնը համախմբուած էր Մեռելէն պանդոկին առջեւ, հակառակ տեղատարափ անձրեւին: Թափօրը կազմուեցաւ եւ առաջնորդութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ դիմադրականներու միութեան, պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան, ուղղուեցաւ Մեռեալներու յուշարձանը: Յանուն Ալփ - Մարիթիմի Նահանգապետին, Նիսի քաղաքապետին, Նիսի եւ Քաննի հայկական կազմակերպութեանց ծաղկեպսակներ դրուեցան: Խօսք առաւ Ժանօ Ղազարեան ոգեկոչելով Ապրիլեան նահատակները, ինչպէս նաեւ Ա. եւ Բ. Աշխարհամարտերուն ընթացքին Ֆրանսայի համար ինկած ռազմիկներն ու դիմադրականները: Հուսկ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին եւ քարոզեց Տարօն Ծ. Վրդ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սարեան, իրենց եղբօր՝ Հրանդ Սարեանի մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօրաքրոջ աղջկան ողբացեալ Տիկին Բերբուհէ Քէյթէնեճեանի տարելիցին առթիւ, նոյնպէս իրենց եղբօր՝ (Յունաստան) Կարապետ Ճանիկեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 300 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 300 Ֆ. նուիրած են Ռատիօ - Ազգ-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Իրենց ծնողքին եւ եղբօր յիշատակին հոգեհանգստեան առթիւ. - Պ. Սեդրակ Սամուէլեան 200 Ֆ., Պ. Սարգիս Փափազեան 100 Ֆ., Այրի Տիկին Ազատուհի Աստուրեան 100 Ֆ.:

Գէորգ Մեսճեանի մահուան առթիւ. - Այրի Տիկին Հայկանոյշ Մեսճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գընաճեան 50 Ֆ., Տէր և Տիկին Աւետիս Մունկան Զատկուան առթիւ 50 Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի. - Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճէպէճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 200 Ֆ., Տիկին Էլիզ Քոչեան 200 Ֆ., Պ. Սարգիս Մկրտիչեան 100 Ֆ.:

CENTRE de VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMÉNIENNE
Sainte - Honorine - des - Pertes

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges

Renseignements et Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

«LES ARCHIVES DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

Première traduction française du célèbre livre DEUTSCHLAND UND ARMENIEN documents diplomatiques allemands de la Première Guerre sur le génocide des Arméniens, recueillis et publiés par le Pasteur JOHANNES LEPSIUS (*en* 1919).

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
— 17, rue Bleue —
vous invite à la présentation du livre par
Claude MOUTAFIAN
Mardi 29 Avril à 20h30

ի նպաստ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՑ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ՝
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
ՃԱՇ

PAVILLON DAUPHINE
Place du Mal. De Lattre de Tassigny
Porte Dauphine

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

եւ նախագահութեամբ՝
ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅԻ

մասնակցութիւն անձ գլուխ 1.000 Ֆր.

Réservations :

GALERIE MATIGNON : 18, ave. Matignon — 75008 Paris Tél. :42 - 66 - 60 - 32
ORIENT - CONTEMPORAIN : 24, rue des Petits-Champs 75002 Paris — Tél. : 42 - 96 - 54 - 29
UGAB : 11, square Alboni — 75016 Paris — Tél. : 45 - 20 - 03 - 18
CREDIT SUISSE : 92, Champs-Elysées — 75008 Paris Tél. : 45 - 62 - 29 - 56
COLLEGE SAMUEL - MOORAT : 26, rue Troyon — Sèvres Tél. : 45 - 34 - 68 - 28
CCO : 10, quai de Bercy — 92200 Charenton — Tél. : 43 - 68 - 26 - 32
ET
HARATCH

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրը եւ Մատաղօրհնութիւնը՝ Մայիս 18, Կիրակի, Հոգեգալուստին օրը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը Տիրամայր՝ Արաքսի Նազգաշեանի մահուան եւ քառասունքին առթիւ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պ. Միհրան Էլմաեան 200 Ֆ., Տիկին Ս. Տանտիկեան 200 Ֆ., Ալֆորվիլի Հայոց Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 1500 Ֆ., Քըպըլեան ընտանիք 200 Ֆ., Պէնկեան ընտանիք 500 Ֆ., Ալֆորվիլէն հաւատացեալ տիկիններ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միսաք Վէզնէեան 200 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Համբարձում Թօփալեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Պայծառ Տէրտէրեան 100 Ֆ. եւ 50 Ֆ. երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդուկեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աթանագի Կէչիճեան 50. Պ. Ղազարոս Ղարիպեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Թօփալեան 500 Ֆ., Յարութիւն Մէքճեան ընտանիք 100 Ֆ., Նազիկ Մէքճեանընտանիք 50 Ֆ., 50 ֆրանք դպրոցին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

EN EXCLUSIVITÉ
OPTIMA TOURS, spécialiste
des voyages en ARMÉNIE
depuis 17 ans
Vous propose

9 VOLS DIRECTS PARIS ➤ EREVAN
EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2
Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours
Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F	Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F	Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F	Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F	Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
		Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De EREVAN, extensions possibles soit :
○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10ԷՆ 24

(Brochure détaillée sur demande)

A PARIS
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47 42 10 35

A MARSEILLE
M. ALEXANIAN
11, rue du Bassin
13012 MARSEILLE
Tél. : 91 93 04 90
ou 42 83 31 55

A LYON
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
3, place Roger Salengro
69190 SAINT FONS
Tél. : 78 67 10 79

A SAINT CHAMOND
JEAN KRIKORIAN
LATITUDE 3
55, rue de la République
42400 SAINT CHAMOND
Tél. : 77 22 18 22

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
29
MARDI
29 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.214 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNEE — No 16.214

ԱՊՐԻԼ - 71րդ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

ՓԱՐԻԶ

NOTRE DAME-ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Ապրիլ 27, Կիրակի, ժամը 16-ին, ինչպէս ամէն տարի, Փարիզի Նոթր - Տամի Մայր տաճարին մէջ, կը մատուցուէր հայածէս պատարագ:

Կը պատարագէր Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետը՝ Հ. Մանուէլ Վ. Գաթագեան, որ նախքան արարողութիւնը խօսք առնելով Ֆրանսերէն եւ Հայերէն ոգեկոչեց Ապրիլեան Նահատակները ու բացատրեց կատարուածին ահաւոր բնոյթը, եզրակացնելով թէ նահատակները չեն մեռնիր, նահատակները կը զոհուին, որպէսզի կեանքը շարունակուի:

Օրուան քարոզը արտասանեց Ռէննի նախկին արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Կուլոն, որ փոխանցելէ ետք Փարիզի կարդինալ - արքեպիսկոպոսին համակրական խօսքերը (կարդինալ Լիւսթիժէ կը բացակայէր քաղաքէն), հոգեշունչ խօսքերով ոգեկոչեց Հայերու ցեղասպանութիւնը, իր հողերուն վրայ՝ ջարդը ժողովուրդի մը, որ այնքան տուած է քաղաքակրթութեան եւ քրիստոնէութեան, մէջբերելով նաեւ կարգ մը վկայութիւններ: Յորդորիչ տպաւորիչ քարոզ մը:

Ըլլենք որ այս արարողութեան ներկայ էին Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական եկեղեցիներու, ինչպէս նաեւ քոյր յարանուանութեանց ներկայացուցիչ - ները, եւ աշխարհական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Լիբանանի դեսպանը, Փարիզի քաղաքապետին ներկայացուցիչը, Անթոնիի քաղաքապետ - երեսփոխանը՝ Փաթրիք Տէվէճեան եւայլն, եւայլն:

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23-ին շուրջ 300 հոգի հաւաքուած էին Եկեղեցւոյ սրահը, ուր հանրաժողով մը տեղի կ'ունենար Հայ Դատի Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ:

Ելոյթներ ունեցան քաղաքապետի կցորդ՝ Միշէլ Թիոլլիէռ, բաւական տժգոյն արտայայտութիւններով, Ժան Գրիգորեան եւ Միհրան Այնթապլեան: Ժան Գրիգորեանէն (ընկերվարական) ետք Միհրան Այնթապլեան ծանրացաւ առաւելաբար Շիրաք - Էօզալ տեսակցութեան վրայ: Խօսք առաւ նաեւ Տոմինիք Կուպաթեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան երկու երիտասարդ դաշնակահարներ - Ռոպէր Թելեան եւ Ալպէր Մուսէրեան, ինչպէս նաեւ երգող՝ Վիգէն:

Յաջորդ օրը, Ապրիլ 24-ին, Զատիկ քահանայ Աւետիքեան պատարագ մատոյց տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ապա ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ Մեռեալներու յուշարձանին եւ խօսք առաւ Տոմինիք Կուպաթեան:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24-ին նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 24-ի յանձնախումբին, պատարագ մատուցուեցաւ տեղւոյն Նոթր - Տամ Եկեղեցւոյ մէջ, որու Խորանը ծածկուած էր Եռագոյնով: Պատարագիչներն էին Հ. Յովսէփ Լեւոնեան եւ Կղեմէս վրդ. Մալճեան, որ քարոզեց: Ապա, թափորը ուղղուեցաւ դէպի Մեռեալներու յուշարձանը, ուր խօսք առին երեսփոխան - քաղաքապետ Ժաք Պատէլ և Էտուար Մարտիրոսեան:

×

ՄԻԼԱՆՕ

ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ՊԻՏԻ ԶԵՏԵՂՈՒԻ ԱՄՊՐՈՃԻՕ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Ապրիլեան ոգեկոչումներու շրջագիծին մէջ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 12-ին, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցան Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ մէջ, որու ընթացքին Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան օրուան խորհուրդէն ներշնչուած քարոզ մը տուաւ:

Յաւարտ պատարագի, շրջափակին մէջ կատարուեցաւ բացումը Ապրիլեան ցուցահանդէսին նուիրուած խաչքարի մը, որու պատրաստութեան եւ զետեղման ծախքերը հոգացած էին Բամպակեան եղբայրները իրենց հօր՝ Յովհաննէս Բամպակեանի յիշատակին, զոհ 1914-22ի Զմիւռնիոյ տեղահանութեան և ջարդին: Արարողութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Միլանոյի Արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչը՝ Փեցակալլի, զուիցերացի հոգեւորականներ, փրոֆ. Ալփակօ - Նովելլօ եւ ճարտարապետ Փէնսա, որոնք ձեռնարկած էին խաչքարի պատրաստութեան, հարազատ եւ ճարտար նմանահանութիւնը Սարդարապատի թանգարանին մէջ պահուած խաչքարին: Ծաղկեպսակներ դրուեցան Իտալիոյ Հայոց միութեան, Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կողմէ:

Երեկոյեան, որպէս լրումն հանդիսութեանց եւ կազմակերպութեամբ Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան տեղի ունեցաւ Ֆրանց Վերֆէլի Մուսա Լերան քառասուն օրերու ժապաւէնին (վիտէօ - քասէթ) ցուցադրութիւնը, Հայ Տան մէջ խռնուած հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Նախ քան ներկայացումը հայաշունչ ներածականով մը բեմ եկաւ Ուկօ Լոռուսօ: Վերջաւորութեան խօսք առաւ փրոֆ. Ալփակօ - Նովելլօ, որ այս առթիւ հաճելի անակնկալ մը յայտնեց: Միլանոյի քաղաքապետութիւնը Ամպրոճիօ հրապարակին վրայ, 1914-ին պատուոյ դաշտը ինկածներու յուշարձանին կից հողամաս մը կը տրամադրէ, որու վրայ պիտի կանգնի երկրորդ խաչքար մը: Այս լուրը մեծ ոգեւորութեամբ ողջունուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Ապրիլ 23-ին յայտարարութիւն մը կատարած է Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք - Կաթողիկոսը Յովհ. Պետրոս ԺԸ., որ շեշտած է. - «Լքեցինք մեր ապարանքները, եկեղեցիները, մեր գանձերը, մեր ետին ձգեցինք հայ աղջիկներու եւ մայրերու դիակները եւ Լիբանան բերինք մեր թշուառութիւններն ու ցաւերը: Բայց չլացինք մեր աւերակներուն վրայ, որովհետեւ քրիստոնէութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ գերեզմանը՝ յարութիւն է»:

Մէթր Խաչիկ Պապիկեան, իր կարգին յայտարարեց թէ. - «Ապրիլ 24-ը ամօթալի արատ մըն է մարդկութեան ճակատին վրայ: այդ օրը, Պոլսոյ մէջ, խիղճը մեռաւ իր տեղը տալով մոլեռանդութեան: Այդ օրը, Հայերը իրենց ընտրանիէն 600 անդամ կորսնցուցին: Անոնք ինկան՝ որովհետեւ մերժեցին անձնատուութիւն եւ նուաստացում, որովհետեւ իրենց ժողովուրդին համար ազատութիւն եւ արժանաւորութիւն կուզէին»:

Հինգշաբթի, Ապրիլ 24-ին, Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ, պատարագ մատոյց Զարեհ Արք. Ազնաւուրեան: Արարողութեան աւարտին, նահատակաց մատրան մէջ, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս քարոզեց շեշտը դնելով մարտիրոսութեան իմաստին վրայ: Ան ըսաւ ի մէջ այլոց. - «Ճշմարտութիւնը պարզ է եւ անհիծ՝ որովհետեւ նահատակները մեռեալներ չեն, այլ՝ վկաներ: Ներկայ են բոլոր սերունդներուն համար, որոնք կը գիտակցին թէ կեանքին աղբիւրը հաւատքն է, սէրը՝ սիրտն իսկ է մարդկային կեանքին եւ յոյսը աչքն է ազգի մը որ կը բացուի եւ կ'ուղղուի դէպի ապագան»:

Պուրճ - Համուտի մէջ տեղի ունեցած է հանրաժողով մը, տեղւոյն Յակոբ Տէր - Մելքոնեան թատերասրահը, ի ներկայութեան երեսփոխաններ՝ Անդրանիկ Մանուկեանի, Մելքոն Էպլիղաթեանի, ինչպէս նաեւ Արամ Եպիսկոպոս Քէշիշեանի եւ Անդրէաս Եպիսկոպոս Պետօղլեանի:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի դիւանը կը հաղորդէ որ Ուրբաթ առաւօտեան 2-ին, բազմաթիւ ռումբեր ինկած են կաթողիկոսարանին վրայ, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով: Բարեբախտաբար, ոչ Կաթողիկոսը, ոչ ալ եպիսկոպոսներէն ու վարդապետներէն ոեւէ մէկը վիրաւորուած է:

Վնասուած է մուտքը, կառատունը (ուր չորս կառք այրած է) եւ ընդհանրապէս բոլոր ապակիները փշրուած են:

×

Շաբաթ օրուան (Ապրիլ 26) «Օռիան - Լը Ժուռ»ը կը գրէ թէ Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը կատարուած այս ծանր ռմբակոծութիւններէն 8 հոգի մեռած է եւ 34 հոգի ալ վիրաւորուած են, նկար մըն ալ կը հրատարակէ Կաթողիկոսարանի կրած վնասները ցոյց տուող:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 27, Կիրակի, խաղերու արդիւնքներն են. -

Զէնիթ - Դինամօ Թ.	3 - 0
Ժալգիրիս - Տորպեդօ Ք.	1 - 2
Շախտեոր - Արարատ	1 - 1
Մետալիստ - Նեֆթչի	2 - 0
Կայրաթ - Չերնոմորեց	1 - 1
Տորպեդօ Մ. - Դնեպր	1 - 1
Դինամօ Մն. - Դինամօ Մ.	2 - 0
Դինամօ Կ. - Սպարտակ	2 - 1

Դասաւորման գլուխն է՝ Զէնիթ:

ՏՈՄՍԵՐ

ՆԱՄԱԿԱԲԵՐԸ

×

Դպրոցասէրի դիմացի քափէն ենք: Շաբաթ է, երեկոյ, Ապրիլ 26, ու սրճարանին մէջ կը ծանուցուի, որ քիչ ետք Ազնաւուրը պիտի գայ վարժարան, բանաստեղծական երեկոյթի մը որպէս նախագահ:

- Ո՞վ, հարց կուտայ կին մը անդիէն՝ լածը ստուգել ուզելով:

Ու ծայր կ'առնէ խօսակցութիւն մը մեր եւ քանի մը յաճախորդներու միջեւ, որոնց կարգին նամակաբերը: Պատմելիքներ ունին անոնք, յիշատակներ: Ոմանք ներկայ գտնուած են վարժարանին հանդէսներուն, ուրիշ մը տարիներով վարժարանին վառելանիւթը հայթայթողը եղած է, երրորդ մը կ'ըսէ, թէ այս վարժարանը կը յաճախէին աշխարհի չորս ծագերէն աշակերտուհիներ, միա՛յն աշակերտուհիներ, որովհետեւ վարժարանը միայն աղջիկներու յատուկ էր: Յաճախորդ մը նոյնիսկ գիտէ, որ Ազնաւուրի քոյրը քանի մը տարի Դպրոցասէրի աշակերտուհի եղած է:

Զարմանքս մեծ է, որովհետեւ կը կարծէի որ այս դպրոցը կղզի մըն է, զոր ոչ մէկ մակոյկ կը միացնէ շրջակայ անմիջական ցամաքամասին:

Հիմա նամակաբերն է խօսողը: Մէկ - երկու անգամ ակամայ լսած եմ անոր կարծիքներու փոխանակումը ուրիշի հետ ու նկատած որ բաւական զարգացած մէկն է, ընթերցասէր եւ մանաւանդ հիւմուր ունի: Երբ նկատել կուտամ այս պարագան, նամակաբերը կը հաստատէ նկատումս ու կը նշդէ որ ունեցածը անգլիական հիւմուր է: Արդէն ձեր պեխերն ալ անգլիացի պօպ(է)ները կը յիշեցնեն երբ կ'ըսեմ·

- Գուլպաներս ալ՝ կ'աւելցնէ ան ու ցոյց կուտայ անոնց սկովտիական քառակուսիները:

Տասնհինգ տարի է շրջանին նամակաբերն է, որոշ գաղափար ունի Հայերու մասին, գիտէ որ Հայերը վերջնականապէս հաստատուած գաղթականներ են: Կը շարունակէ խօսիլ, երբ անոր գործածած մէկ բառը, մէկ բացատրութիւնը կը կեցնէ զիս: Գիտէի, որ կան երկու տեսակ քրիստոնեաներ կամ իսլամներ, անոնք որ *փրաթիքան* են եւ անոնք որ չեն: Իսկ ի՞նչ կ'ուզէր ըսել ան *Ամէնիէն փրաթիքանով* ու ի՞նչպէս հասկցած էր որ Հայերը հետզհետէ կը կորսուին, կը լուծուին:

Նամակաբերը, նշդելէ ետք, որ իսկական Ֆրանսացի է, ըսաւ·

- Անոնք որ *«Յառաջ»* կը ստանան եւ անոնք որ չեն ստանար:

Անոր համար յատուկ էր: Հայութիւնը ապրող, կիրարկող անհատը այն է որ ամէն օր իր լրագիրը կը ստանայ ու այն ընտանիքը, որ ամէն առտու իր նամակատուփին մէջ չի գտներ օրաթերթը, կորուստի նամբան բռնած է:

Ու մեր *փաքթէօրը* յիշեց անունները շրջանի այն Հայերուն, որոնք *«Յառաջ»* կը ստանան ու կը նկատուին *փրաթիքան* Հայեր:

Ըսուած է որ ճշմարտութիւնը մանուկներուն եւ խենթերուն բերնէն կարելի է առնել: Աւելցնե՞նք նաեւ նամակաբերին բերանը:

Մ. Պ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԿԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

×

Լիոնի մէջ է, որ անցեալ շաբթուան վերջաւորութեան, մահափորձ եւ ոճրա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՓԱԿՈՒԱԾ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻ ԱՌՋԵՒ»

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ես նրան պատահեցի մի գինետնում:

Դա իմ առաջին հանդիպումն էր:

Երբե՛ք չէի եղել մի այդպիսի որջում:

Թանձր ծուխ, մշուշոտ եւ կասկածելի դէմքեր, անշնչելի օդ, թթուած գինու եւ թութի օղիի հոտ, Կալբասի (ռուսական սպուխտ) ու կարմրի բուրմունք, հաստ ու անտաշ փայտից շինուած սեղան ու աթոռներ ... Եւ այդ բոլորի հետ նստած էր բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցը...

Նա չէր զանազանւում իրեն շրջապատող առարկաներից եւ մարդկանցից. նոյնա-ցած էր բոլորի հետ:

Ընկերս, որ ինձ առաջնորդել էր այդ վայրը, մօտեցաւ ուղիղ Չարենցի սեղանին: Նրանք մտերիմներ էին:

- Բարեւ Չարենց:

- Ողջոյն, պատասխանեց մի խռպոտ եւ մաշուած ձայն:

- Ո՞վ է քեզ հետ եկողը, ասաց Չարենցը:

- Մի երիտասարդ, որ նոր է նուիրուել բեմին:

- Նստիր, ընկեր, նստիր: Բեմն ու Բանաստեղծութիւնը քոյր ու եղբայր են, ճիշդ այս գինու եւ օղիի նման, երկուսն էլ հարբեցնում են ... Բայց դեռ չէ ճշդուած, թէ որն է արուն եւ որն է էգը...

Նստեցի: Համակրելի չէր նրա դէմքը: Մի փոքրիկ, վտիտ մարդ էր Չարենցը, արտաքինը թափթփած, նրա մարմնի ոսկորները դուրս էին ցցուած ... Դէմքը դեղին ... Թոքախտաւորի տպաւորութիւն թողեց վրաս: Միայն իր աչքերն էին տենդահարի պէս փայլում ... Մի կեղտոտ ու ճմռթկուած փողկապ, տաս սանթիմեթր ցածից կախուած էր իր օձիքից, որի գոյնը անհնարին էր որոշել: Նա կարծես զգաց, որ մէջս մի տարօրինակ բան կատարուեց:

- Ինչո՞ւ ես զարմացած մտիկ անում ... դիւր չեկա՞յ քեզ: Դու երեւի հայ բանաստեղծը ուրիշ կերպ էիր պատկերացնում:

- Ես ուրիշ հայ բանաստեղծներ տեսել եմ:

- Բայց ինձ նման չէիր տեսել ... գիտեմ, քո տեսածները բուրժուազիայի հացն են կրծում եւ ուրիշի պօստերից իրենց եարոջ համար չամամ են նուէր ուղարկում...

Ինձ թուաց, որ խօսքը Ա. Իսահակեանին էր ուղղուած:

- Է՛, Թողնենք, խօսքն աւելացրեց Չարենցը. գինի՞ էք խմում թէ օղի: Ես երկուսի համն էլ առել եմ: Այս մեր Մուկուչը (խօսքը գինեպանի մասին էր) ասում է, որ օղին պատրաստուած է Ղազաւանի թութից, իսկ գինին բերել է տուել Արտաշատից: Բայց չհաւատաք: Այս օղին հանուած է Տալմայի խաղողի չանչից, իսկ գինին, սատանան գիտէ թէ ինչի խառնուրդ է. բայց նշանակութիւն չունի, գինին էլի գինի է եւ օղին էլի օղի է ... ինչ որ քեզ հարբեցնում է՝ նա լաւ է: Մուկուչ, գինի բեր:

Սեղանին վրայ աւելացան երկու կեղտոտ բաժակ եւ մի շիշ գինի:

- Խմէ՛ք, տղերք, խմէ՛ք, դեռ եօթը շիշ գինու եւ կէս Փունտ կալբասի փող ունեմ ... երբ խմը վերջանայ, կը ծախսենք ձեռը ... կոմունա՛...

Չարենցը գրեթէ հարբած էր ... Նրա աչքերը պղտորւում էին, իր դեղին մորթը սեւանում էր:

- Դէ՛, հիմա էլ ծխեցէք: «Խան Քէֆի» է, սքանչելի պապիրոսներ են ... ոչ ոք չի կարող ճարել, բայց ես կը գտնեմ ... ծխեցէք եւ խմեցէք ... կապոյտ ծուխը եւ կարմիր գինին բռնում են իրար ... Դէմքիս հետ՝ կազմում են Հայաստանի դրօշակը: Նա ծիծաղում էր: Զզուելի էր նաեւ նրա ծիծաղը: Յանկարծ լրջացաւ:

- Սակայն սա քաղաքականութիւն եղաւ. չէ՛, գինու սեղանի առաջ քաղաքականութիւնը լաւ բան չէ ... ինձ արգիլուած է քաղաքականութեան մասին խօսել: Երեւի Թատրոնի այս նոր նահատակը չգիտէր, որ ես Կոմունիստ եմ, Մարքսիստ ... այո, այո, Համայնավար, մի խօսքով Բոլշեւիկ...

- Դու աւելի ճիշդ անարխիստ ես, ասաց ընկերս:

- Թէկուզ անարխիստ ... կոմունիզմը ճանապարհ է հարթում անարխիզմին ... նոյն կարծիքն ունէր նաեւ Լենինը... Դուք լսե՞լ էք նրա մասին ... սակայն թողնենք: Մուկուչ, էլի երկու շիշ Արտաշատի այդ անարատ գինուց:

- Չարենց, բաւական է, ասաց ընկերս, այդքան խմել չի կարելի ... մանաւանդ քեզ...

- Հայոց ազգի բանաստեղծին ... հեգնօրէն աւելացրեց Չարենցը: Ամօթ է, չէ՞, վատ բաներ կը մտածեն, ինչպէս հիմա երեւի մտածում է այս երիտասարդը ... Ով ի՛նչ ուզում է թող մտածի. կարեւորը այն է, որ ես չմտածեմ, որ ես այլեւս ընդունակ չլինեմ մտածելու...

Մի ումպով խմեց լեցուած գինին եւ վառեց մի նոր ծխախոտ:

- Դու ինչո՞ւ չես խօսում, նորեկ ընկեր...

- Դու հերթ չես տալիս ուրիշներին, ասաց ընկերս:

- Դէ՛ լաւ, ես լռեցի, խօսեցէք դուք:

- Ժամանակն է գնալու, ասաց ընկերս:

- Տեսնո՞ւմ էք. չես խօսում, բայց երբ խօսում ես մի յիմար բան ես ասում. - «Ժամանակն է գնալու». Իսկ ո՞վ է սահմանել այդ ժամանակը ... Դարը ... հասկանում եմ՝ ժամանակ է. բայց ժամը, օրը, ամիս ու տարիներ՝ ժամանակ չեն ... Դարը կարող է մի բան փոխել, մի մեծութիւն ... մի տաղանդ կամ մի հանճար ծնել ... բայց ժամերը ... ժամերը ջրի են...:

- Բաւական է, Չարենց, գնանք, պնդեց ընկերս: Չարենցի դէմքը փոխուեց մեղբամոմի, աչքերի փայլը կորաւ, իսկ ձայնը նման էր ճաթած պղինձի ... Մուկուչ ... էլի երեք շիշ գինի...

Ընկերս նստեց: Ես հետեւեցի նրան:

- Պարոն Չարենց, մի բան եմ ուզում ասել ... ասացի ես:

- Նախ խնդրում եմ պարոն չասես. Ղարաբաղում պարոնը էշերին են ասում ... ասա ընկեր Չարենց, իսկ եթէ «ընկեր» բառը քեզ դիւր չի գալիս՝ ասա՛ Չարենց:

Դուք ե՞րբ էք գրում, չարունակեցի ես...

- Ներողութիւն, որ էլի ընդհատում եմ, ասաց նա. խնդրում եմ ինձ հետ խօսելիս յոգնակի չխօսես ... ատում եմ ... երբ ինձ «դուք» են ասում ... Պաքուի սեւ տները եւ Թիֆլիսի Սօլօլակի զիբիլներն եմ յիշում ... ինձ հետ խօսիր եզակի ... ես եզակի մարդ եմ ... չէ՞ք հաւատում ... ճիշդ է իմ մէջ ապրում է երկու մարդ, բայց դու նրան չես տեսնում ... նա միայն ինձ է պատկանում, նա իմն է: Միակ բանը այս աշխարհում, որ իմ սեփականութիւնն է...

- Դու մոռցար Արփիկը:

- Արփիկը ... ո՛չ, նա այսօր իմն է եւ վաղը կարող է պատկանել ուրիշի ... յետոյ դառնալով ինձ ասաց. - հա, մի բան էիր ուզում ասել ... լսում եմ...

- Ես ասում էի ... Դուք ... Դու երբ ես ժամանակ գտնում գրելու:

- Երբ ինձ այստեղից տուն կը հասցնէք երկու թեւերս մտած ... կը պառկեմ մի երկու ժամ, յետոյ վեր կը կենամ, եթէ լամբի մէջ նաւթ կայ, կը վառեմ ու կը գրեմ: Ուրեմն գրում եմ այն ատեն, երբ խմածս սկսում է չոգիանալ:

- Դու չհասա՞ր այդ վայրկեանին, ծիծաղելով ասաց ընկերս:

- Քիչ է մնացել, պատասխանեց Չարենցը: Է՛, ինչպէս տեսնում եմ, ձեզ համար լաւ չի անցնում: Դուք երկուքդ այսօր մի գեղեցիկ բանաստեղծութիւն սպաննեցիք. այս գիշեր չպիտի կարողանամ գրել:

Մենք վեր կացանք:

Երբ բարձրանում էինք գինետան աստիճանները, Չարենցը կանգ առաւ եւ դառնալով դէպի ինձ, ասաց.

- Քեզ ի՞նչ է յիշեցնում այս պատկերը:

- Մաքսիմ Գորկու «Յատակում»ը, պատասխանեցի ես:

- Պաւլօ, իսկ ես նրա հերոսներից ո՞ր մէկն եմ...

- Այդ արդէն չգիտեմ...

- Բոլորից էլ մի բան կայ մէջս, ասաց նա ու մտնելով ընկերոջս թեւը, դուրս եկաւ փողոց:

Թարմ ու մաքուր օդը մեզ կենդանացրեց: Կարծես մի նոր ու պայծառ աշխարհ մտանք:

- Ի՞նչ լաւ է, ասաց ընկերս, ինչ մաքուր եւ անարատ օդ...

- Դժբախտաբար ամէն մի սրիկայ իրաւունք ունի շնչելու այդ մաքուր օդը, աւելացրեց Չարենցը:

Մենք նրան հասցրինք մինչեւ իր բնակարանը. վերադարձին ընկերս ասաց.

- Վա՞տ տպաւորուեցիր Չարենցից:

- Ո՛չ, բայց ափսոսացի նրան:

- Դա յաճախ չի պատահում նրա հետ, բայց երբեմն է՛լ վատն է տեղի ունենում: Չի կարելի նրան մեղադրել ... մի անծանօթ բան կայ նրա մէջ եւ նա դրա գերին է: Նրա հոգում միշտ կռիւ կայ: Երբեմն նա դառնում է գառնուկի նման հեզ եւ յաճախ էլ բորենու պէս չար ... ճակատագրական է ... գուցէ մի օր իր անկման պատճառ դառնայ:

Մենք լուռ քայլում էինք:

×

Չարենցին յաճախ պատահում էի: Այն տպաւորութիւնը որ նրանից ստացել էի, երբեք չփոխուեց:

Նոյեմբեր էր ... Աշունը իջել էր Երեւանի վրայ ... Ռուսաց եկեղեցու կոնակին շինուած պարտէզի ծառերի վրայ սեւ ագռաւները բազմացել էին...

Ես այն ժամանակ Դրամատիկ Ստուդիայի ուսանող էի: Չարենցը յաճախ գալիս էր այնտեղ, երբեմն Կարա Դարուիշի հետ: Արփիկը նոյնպէս հետեւում էր այդ դասընթացքներին ... Չարենց գալիս էր Արփիկին տուն հասցնելու պատրուակով: Յիշում եմ, մի անգամ ստուդիայի վարիչ դերասան Վարդան Միրզոյեանից թոյլտուութիւն խնդրեց եւ մօտիկ մէկ ժամ խօսեց նոր Թատրոնի մասին: Իր գաղափարները նոր էին եւ արտառոց երբեմն, բայց համեմուած որոշ ճշմարտութիւններով:

Նրա կարծիքով բեմն ու հասարակութիւնը, դերասանն ու հանդիսականը միասին պիտի ստեղծագործեն մի որեւէ երկ ... Ջէր սիրում դասական հեղինակներին ... Շիրվանզադէի գործերը չէր հաւանում:

«Որ կողմ որ դարձնես Շամախ է հոտում, նա չի կարողացել դուրս գալ իր նեղ պատեանից»:

Շանթի «Հին Աստուածներ»ը տեսել էր բեմի վրայ եւ կարդացել: Շատ էր հաւանում, բայց Փինալը գտնում էր անկատար:

- Արեղան լողալով դուրս պիտի գար ափը, խլէր Սեդային իշխանական տնից, միասին պէտք է մտնէին ժողովրդի ծոցը եւ աշխատէին նոր մի կեանք ստեղծելու:

Յետոյ սկսեց աջից ձախից հարուածել մեր գրական արժէքները. մթնոլորտը տաքցաւ. Արփիկը զգաց, որ կարող էր փոթորիկ պայթել. վերցրեց Չարենցի թեւը ու գնաց:

Արփիկը մի լաւ ու բարի աղջիկ էր: Նա սարսափում էր Չարենցից ... սարսափում էր, բայց սիրում: Մի անգամ հարցրինք նրան:

- Ի՞նչ է քեզ կապում Չարենցին:

-Եթէ ես լքեմ նրան նա ինձ կը սպաննի: Ես խղճում եմ նրան, նա ինձ պէտք ունի: Իրաւունք ունէր Արփիկը. յետագային, սիրային հողի վրայ Չարենցը օր ցերեկով Երեւանի մէջ ատրճանակով վիրաւորեց Օր. Այվազեանին ... Բանտ նստեց...

Ժամանակը սահում էր: Հայաստանում կարգերը փոխուեցին: Փոխուեց նաեւ Չարենցը. նա դարձաւ արուեստի Կոմիսար: Մեր Ստուդիան ենթակայ էր նրան: Մի օր նա երկու գինեալ մարդկանց հետ մտաւ Ստուդիան, պահանջեց Վարդան Միրզոյեանից երկու արտասանող այդ գիշերուան երեկոյթի համար, որ նուիրուած էր ինչ որ երկու գերմանացի Մարքսիստների յիշատակին: Միրզոյեանը մէկ ինձ նշանակեց որպէս արտասանող: Ես ասացի որ չեմ կարող արտասա-նել:

- Սուինններով բեմ կը բարձրանաս, ա-սաց Չարենցը:

Ժամանակները վատ էին: Ես ստիպուած էի լռել: Չգնացի արտասանելու: Յաջորդ օրը Չարենցը ինձ կանչեց իր գրասենեա-կը եւ սպառնաց:

- Գիտեմ որ Դաշնակցական ես ... երե-ւի Ձեզ հրահանգուած է սապօթաժի են-թարկել մեր ձեռնարկները ... չէք յաղ-թի ... բոլորդ էլ կը փտէք բանտերում ... Գնա՛. եթէ ուրիշ անգամ այս բանը կրկ-նուի, չմեղադրէք ինձ:

Ես դուրս եկայ:

Մի գիշեր հաւաքուած էինք մեր Ստու-դիայի ուսանողուհիներից Արաքս Ալլա-եանի տանը, քէֆ էինք անում: Ժամը 10-ին մի ռուս չէկիստի հետ Չարենց ներս մտաւ: Հաւանական է Արփիկից էր իմա-ցել մեր հաւաքոյթի մասին:

Խմած էր: Ներս մտնելով ասաց.

- Քէֆ էք անում առանց արուեստի կո-միսարի ... Ձէք էլ ասում եկ ու նըս-տիր:

Հրաւիրեցինք: Նստեց եւ օղի պահան-ջեց: Արաքսին՝ որի տան հաւաքուած էինք, Վահան Խորէնիի աշակերտուհին էր եղել եւ նրա մեծադիր նկարը կախել էր սենեակի ճակատը: Չարենցը նստած էր ճիշդ այդ նկարի դիմաց: Խմում էր: Յանկարծ նրա հայեացքը կանգ առաւ Խորէնիի նկարին:

- Դեռ այստեղ կախուած մնում է այդ դաշնակ սրիկայի նկարը, գոռաց Չարեն-ցը: Վար բերէք այդ նկարը:

- Ուսուցիչս է եղել, ասաց Արաքսի սարսափահար:

- Գիտեմ, դուք բոլորդ, որ նստել էք այստեղ, սնուել էք այդ մարդկանց ըմ-չով ... վար առէք ասում եմ...

Ոչ ոք չշարժուեց:

Չարենցը գազազած կողքից հանեց մաուզեր ատրճանակը եւ կրակեց Վահան Խորէնիի նկարին...

- Մեզանից մէկը մարեց սեղանի վրայ դրուած լամբը ... խաւար պատեց սե-նեակում ... եւ այդ խաւարում լսում էի ճիչ, հառաչանք եւ ծեծի ձայներ...

- Խնդրում եմ չսպաննէք Չարենցին լսուեց մի յուսահատ ճիչ:

Արփիկն էր:

Երբ կրկին լոյսը վառուեց, Չարենցին տարել էին միւս սենեակը: Արփիկը հան-գըստացնում էր նրան, չէկիստը խոյս էր տուել: Չարենցի երկու գնդակները ծակել էին Խորէնիի կուրծքը, մէկն էլ քսուել էր նրա դանդուր խարտեաշ մա-զերին ու անցել. արդէն Չարենցի գնդակ-ներից առաջ նրա գաղափարակիցները Զանգեզուրում խփել էին Խորէնիի կուրծ-քըն էին խոցոտել իրենց գնդակնե-րով...

Եւ ո՞վ գիտէ. տարիներ յետոյ նոյն գնդակներից չեկա՞ն մխուելու «Գիրք Ճանապարհի»ի անմահ բանաստեղծի եւ մահկանացու մարդու կուրծքը...

Մի օր արեւը կը ծագի այս խաւարի վրայ...

Դար մի անգամ կը ծնուեն Չարենցներ, բայց՝ կ'ապրեն դարերի հետ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՇՔԱՆՇԱՆ ԼԻՈՆՑԻ ՀԱՅՈՒ ՄԸ

Շարլ Սինանեան արժանացած է, վեր-ջերս, պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշանին: Պ. Սինանեան կը նախագահէ տա-րիներէ ի վեր, Ֆրանսայի կառքի կայան-ներու (սթասիոն - սէրվիս) կեդրոնական յանձնախումբին:

LIVRES REÇUS

ARCHIVES DU GENOCIDE DES ARMENIENS
recueillies et présentées par JOHANNES LEPSIUS
préface d'Alfred GROSSER
Ed. Fayard, Paris 1986.

×

LES FRONTIERES NATURELLES
Vahé GODEL
Editions ZOE, collection récits

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Անչափահաս գերիներ, պռնկացած աղջիկներ, ծախուած, գնուած. աւելի քան տասնեակ միլիոններով տղաք կը շահագործուին աշխարհի վրայ - եւ այս՝ ո՛չ միայն Թերաճ երկիրներու մէջ։ Մանուկներու շահագործումի երեւոյթը հին է, թերեւս աշխարհին չափ։ Ու այսօր նոյն անլոյծ հարցն է, որ անմերժելի կարեւորութեամբ մը կը ներկայանայ։

Այս մասին վերջին տեղեկագիր մը՝ ազատ արհմիութիւններու դաշնակցութեան կողմէ պատրաստուած, «Խորտակել լութեան պատը» խորագիրով խռովիչ պատկեր մը կը պարզէ փոքրիկ այս մարտիրոսներու կացութենէն։

Այս դաշնակցութիւնը՝ ստեղծուած 1946-ին, կը գործէ 99 երկրի մէջ. գլխաւոր նպատակն է պաշտպան կանգնիլ արհեստակցական միութիւններու, մարդկային իրաւունքներուն։ Մանուկներու այս շահագործումին դիմաց կը լռեն ծնողքները եւ շատ անգամ նաեւ իշխանութիւնները, հակառակ օրէնքներու, որոնք երկիրներու մեծ մասին մէջ կ'արգիլեն մանուկներու աշխատանքը։

Խօսուն են տրուած թիւերը. աշխատող մանուկները կը ներկայացնեն 50 - 55 միլիոնոց բանակ մը, աշխարհի 10 - 14 տարեկան պատանի բնակչութեան 11%-ը։ Նոյնիսկ կարգ մը մասնագէտներ կը յայտնեն, թէ մինչեւ 145 միլիոնի կը հասնի թիւը այն պատանիներուն, որոնք տնտեսապէս գործօն դեր մը ունին։ Այս տղաքը գլխաւորաբար կը գտնուին Ափրիկէ, Հնդկաստան, Միջին - Արեւելք եւ Պրազիլիա։ Անշուշտ կարելի չէ ըսել թէ արեւմտեան - Եւրոպա զերծ է այս ախտէն։ Փորթուկալ, Անգլիա եւ նաեւ Ֆրանսա երկիրներ են, ուր բազմահազար պատանիներ կը շահագործուին յատկապէս ագարակներու մէջ։ Իսկ փարիզեան շրջանին մէջ Եուկոսլաւ ծագումով հարիւրաւոր տղաք «կը դաստիարակուին» որպէս գողեր։

Դժուար է յստակ հաշուեկշիռ մը ներկայացնել. հակակշռելու միջոցները կը պակսին, բախելով լռութեան, փախուստականութեան եւ յաճախ նաեւ իշխանութիւններու թշնամական կեցուածքին։ Անկէ զատ, երկրէ - երկիր կը տարբերին «աշխատանք» եւ «մանուկ» բառերուն իմաստները։

Այսուհանդերձ պէտք է ընդունիլ, թէ աշխատանքը - երբ նոյնիսկ պարզապէս, ուղղակի շահագործում է ան - կրնայ լաւ ընդունելութիւն գտնել տղոց կողմէ երբ հոն կը տեսնեն նիւթական վարձատրութիւն մը, հոգ չէ թէ չնչին։ Երբ վերջացած է դպրոցականի կեանքն ալ, աշխատանք մը, միջոց մըն է նաեւ ձանձրոյթը վանելու։

Գալով ծնողքներուն, այս գործունէութիւնը քաջալերութիւն կը գտնէ, որովհետեւ ան նիւթական անհրաժեշտ մասնակցութիւն մը կ'ապահովէ ընտանիքին եկամուտին։ Հաշիւը պարզ է. տղայ մը պէտք է արտադրէ, ինչ որ կը սպառէ։ Կեանքի այս օրէնքին մէջ կ'ամփոփուին տղոց աշխատանքի պատճառները. Թըշուառութիւն, կամ տնտեսական տագնապ։

Շահագործողներու ճակատին վրայ հարցը աւելի տխուր է. իտալական հագուստեղէնի եւ հիւսուածքի ճարտարարուեստը, մարոքեան կամ փաքիստանեան «ձեռագործ» գորգերու գործատուները վայրեր են, ուր չափահասներ շատ աժան գիներով կ'օգտագործեն փոքրիկ վարպետներու վարժ ձեռքերը։ Տղաքը ամէն օր երկար ժամեր կ'աշխատին, առանց պայմանագրութեան, կամ որեւէ ընկերային ապահովութեան։ Ոմանք գործ ունին վտանգաւոր արտադրութիւններու հետ ու - առողջարար միջավայրերու մէջ, ու միշտ ենթակայ են աշխատանքի արկածներու սպառնալիքին։ Եւ հակառակ որ ծանր ճարտարարուեստի մէջ արգիլուած է անչափահասներու աշխատութիւնը, Ասիոյ, Հարաւային - Ամերիկայի կամ Միջին - Արեւելքի, նոյնիսկ Եւրոպայի մէջ անոնց կը յանձնուին գործեր, որոնք վեր են իրենց մարմնական կարողութենէն։

Տեղեկագիրներէ յայտնի կ'ըլլայ, թէ Անգլիոյ մէջ աշխատանքի արկածներու զոհերուն 20%-ը անչափահաս տղաքն են։

Հարցը բոլորովին այլ տարողութիւն կը ստանայ Թերաճ երկիրներու մէջ, որոնք ախոյեաններ են անգրագիտութեան եւ թերի սննդառութեան, եւ ուր գեղջուկ շրջանակներու մէջ կը տիրէ ապրուստի տնտեսութիւնը։

Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ վեց տարու տղոց օրական եօթը ժամ տնային գործեր կը պարտադրուին անվարձ։

Ծանօթ է նաեւ, թէ ինչ տխուր պայմաններու մէջ կ'աշխատին պրազիլիացի եւ քոլոմպիացի փոքրիկ հանքագործները, որոնք շաբաթը 49 ժամ կը խամրին հողին ընդերքներուն մէջ։

Ճարտարարուեստականացած քաղաքներու մէջ տարածուած է լուսանցքային աշխատանքը. կօշիկ ներկողներ, ապր հաւաքողներ, պանդոկներու մէջ աշխատողներ։ Ոմանք անտուն - անտեղ են, որբեր. ուրիշներ՝ մղուած մուրացկանութեան. իսկ գալով աղջիկներու պոռնկութեան, Ասիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանէն եւ Հարաւային - Ամերիկեան կարգ մը երկիրներէ հետզհետէ կը ծաւալի դէպի Եւրոպա։

Կարելի է երկարօրէն խօսիլ անչափահասներու շահագործումի հարցին մասին. նիւթ մը, որուն նուիրուած են բազմաթիւ հատորներ, ամբողջ աշխարհի մէջ։ Սակայն խօսիլ, տեղեկագրեր հրապարակել արդեօք կը թեթեւցնէ՞ պատուհասը։

Ամէն պարագայի աւելի լաւ է, քան քար լռութիւնը։

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

Լա Սիոթայի Հայ Բարեկամական Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է ոգեկոչելու Մեծ Եղեռնի 71-ամեակը, հայ ժողովուրդին վերածնունդի մէկ ապացոյցով. ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ դահիճը չհասաւ իր նպատակին. ան՝ որ այսօր կը գտնուի ամբաստանեալի աթոռին վրայ, անժխտելի փաստերու դիմաց։ Այսպէս արտայայտուեցաւ հանդէսին բացումին Միութեան նախագահ՝ Պ. Միշէլ Շահպազեան։ Վերածնունդի գաղափարը իր արտայայտութիւնը գտաւ նըւագահանդէսով մը, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 17, Հինգշաբթի, ժամը 20·30-ին Լա Սիոթայի Փօլ Էլիւառ սրահին մէջ, աւելի քան 350 հանդիսականներու ներկայութեան, որոնց կարգին էին Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Պ. Լուի Փերիմոն՝ Լա Սիոթայի քաղաքապետը, Պ. Լուի Մինէթի՝ ծերակուտական, Պ. Թովմաս Համամճեան՝ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախագահը եւայլն։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Լա Սիոթայի միօրեայ հայկական վարժարանին մանուկներու նորաստեղծ երգչախումբով (շուրջ 20 հոգի), զոր ղեկավարեց տեղւոյն երաժշտանոցին տնօրէնը՝ Սերժ Բալոյեան։ Երգչախումբ մը՝ որուն համար ջանք չէ խնայած ուսուցչուհի Տիկին Գոհարիկ Տէրմեղսեան։

Յայտագիրը բաղկացած էր հայկական երաժշտութենէ, Ա. Խաչատրեան, Բէօսէեան, Կոմիտաս, Բաբաջանեան, Յարութիւնեան. բոլոր կտորները արժանացան ջերմ ու երկարատեւ ծափերու։

Նշենք Կոմիտասի «Տրլէ Եաման»ը, «Հոյ Նազան»ը, «Քելէ - քելէ»ն, «Կռունկ»ը, քլարինէթով ու դաշնակով, Դանիէլ եւ Սերժ Բալոյեանի կողմէ։ Արամ Խաչատրեանի «Սպարտակուս» եւ «Գայեանէ» պալէներէն «Ատաճիօ»ն, «Աղջիկներու պարը» սրինգով ու դաշնակով, Ժորժ Մինասեանի եւ Ժորժ Պուզուքլեանի մեկնաբանութեամբ։

Իսկ զոյգ դաշնակի վրայ Սերժ Բալոյեան եւ Ժորժ Պուզուքլեան, նուագեցին դարձեալ Արամ Խաչատրեանի «Մազուրկա»ը, «Սուրերու պար»ը, ու Բաբաջանեանի եւ Յարութիւնեանի «Հայկական ռափսոտի»ն, որոնք կրկնուեցան ներկաներու փափաքով։

Բոլոր կտորները նուագուեցան անթերի ճկունութեամբ, խոր ապրումով։ Կըրնանք հպարտ ըլլալ որ հայ հասարակութիւնը հոս, ունի բարձր որակի երաժիշտներ, ինչպէս Ս. Բալոյեան՝ Լա Սիոթայի երաժշտանոցի տնօրէն եւ ղեկավար՝ Փրովանսի երաժշտական համոյթին, Ժորժ Պուզուքլեան՝ Լա Սիոթայի երաժշտանոցի դաշնակի ուսուցիչներէն, Ժորժ Մինասեան՝ Մառինեան քաղաքի երաժշտական դպրոցի սրինգի ուսուցիչ, Դ. Բալոյեան՝ Նիմ քաղաքի երաժըշտական ազգային դպրոցի քլառինէթի ուսուցիչ։ Շնորհաւորելի են բոլորն ալ, յատկապէս հայ երաժշտութիւնը ծանօթացնելու եւ տարածելու իրենց աշխատանքին համար. շնորհաւորելի են նաեւ Լա Սիոթայի Հայ Բարեկամական Միութիւնը, եւ անոր վարչութեան անդամները։ Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրենց։

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Նամակի պահարաններ

Նամակի պահարանը սկսած է գործածուիլ 17-րդ դարու սկիզբին. Ժընեւի արխիւներուն մէջ պահուած են 1615 տարեթիւը կրող բազմաթիւ պահարաններ։ 1676-ի օրէնք մը «պահարանով նամակ»ներուն յատուկ տուրք մը սահմանած էր։ Այդ թուականներուն պահարանը չափի համաձայն ձեռքով կը պատրաստուէր։ Անկէ առաջ նամակները պարզապէս ծալուած կ'ըլլային, կապուած մետաքսէ թելով մը ու կնքուած։ Պահարանի գործածութիւնը կը ծաւալի 18-րդ դարուն, սակայն կ'ընդհանրանայ 19-րդ դարու Ա. կիսուն երբ ճարտարարուեստի ապրանք կը դառնայ։ 1820-ին Պրայթընի (Անգլիա) մէկ բնակիչը պահարանին ստեղծիչը կը նկատուի. 1841-ին Ֆրանսացի առեւտրական մը՝ Ֆ. Մաքէ կը յաւակնի տէր ըլլալ այդ համբաւին. ան 1835-ին Լուի Ֆիլիփի օրով ռիւ տը լա Փէի վրայ գրախանութ մը կը բանայ։ Ան առաջինն է որ կը հաստատուի այդ փողոցին մէջ, որ յետագային մայրաքաղաքի ամէնէն լիւքս առեւտուրի կեդրոնը պիտի դառնայ։ Նոյն ժամանակ դրադէտ, ան կը գործակցի Ալ. Տիւմա հօր հետ։ Աւելի ետք կը ընտեղծէ քարտ - նամակը եւ փորագրութիւններ կ'ընէ Էօժէնի կայսրուհիին եւ շրջանի ազնուական դասակարգին համար։ Մաքէ վաճառատունը ունի նմանապէս կաշեղէնի բաժին մը։ Մինչեւ այսօր ալ գոյութիւն ունի այդ վաճառատունը եւ ծանօթ է թղթեղէնի ու կաշեղէնի իր լիւքս ապրանքով։

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

- Այս անգամ կնոջդ հետ եկած ես, հա՞, կը հարցնեմ։

Գլխովը այո մը կ'ընէ ու քանի մը կըտոր ապրանք եւս կը գտնէ, նախկինները կը համրէ, հատ մը կը պակսեցնէ, տեղը երկու ուրիշներ կ'ընտրէ, բոլորը անգամ մըն ալ կը համրէ։ Այս բոլորը կ'ընէ գլխ չափազանց երջանկացնող արագութեամբ մը։ Յետոյ կը մօտենայ, հաշուեսեղանիս առջեւի աթոռին վրայ կը նստի, գրպանէն թուղթի կտոր մը կը հանէ։

- Այս մարդը կը ճանչնա՞ս, կը հարցնէ։

Բժիշկի մը անունը կայ թուղթին վըրայ։ Անծանօթ։

- Ոչ, կը պատասխանեմ։ Չեմ լսած այս անունը։ Հետը գո՞րծ ունիս։

- Պիտի ունենամ, կ'ըսէ աչքերը դրան ապակիին յառելով։ Կինս հիւանդ է։

- Ա՛հ, հասկցայ, կը պատասխանեմ։ Լուրջ բան չէ, մաղթենք։

- Մաղթենք, կը պատասխանէ կարճ։

Ու յետոյ լռութիւն մը կը տիրէ։ Ես սրտնեղութեամբ կ'անդրադառնամ, որ յաճախորդիս քիչ առաջուան աճապարանքէն ոչ մէկ հետք մնացած է։ Ի՞նչ եղաւ, մոռցա՞ւ ժամադրութիւնը։ Մոռցա՞ւ որ կինը իրեն պիտի սպասէ պանդոկը։ Գաղտնի ակնարկ մը կը նետեմ ժամացոյցիս վրայ. 11-էն հինգ կայ։

Լռութիւնը կը շարունակուի խանութին մէջ։ Չեմ ուզեր խզել, չեմ ուզեր նոր նիւթ բանալ, ոչ ալ աւելորդ հարցումներ ուղղել կնոջը առողջութեան մասին, քանի որ ինք արդէն կարճ կը խօսի։ Կ'ելլեմ, ձեռք մը կը նետեմ զատուած ապրանքներուն վրայ, զանոնք ստուգելու ու ծրարելու մտադրութեամբ։

- Թող մնայ, կ'ըսէ կարճ ու մտածկոտ շեշտով։

- Թող մնա՞յ։

- Ցերեկէ վերջ դարձեալ պիտի գամ եւ ուրիշներ ալ պիտի գտնեմ։ Հիմա ժամանակ չունիմ։

- Լաւ, հարկաւ, շատ լաւ, կը պատասխանեմ։

Ու կը սպասեմ որ ելլէ։ Այո, անհաւասիկ յստակ կերպով կը տեսնեմ այդ անհամբերութիւնս։ Ժապաւէնին այս մասը վաղուց մաշած պիտի ըլլար եթէ իրական ժապաւէն մը եղած ըլլար ան։ Անհամար ու անհամար անգամներ դիտած եմ սա տեսարանը. երկու աճապարողներ ահա, որոնցմէ մէկը կը յամառի հանգիստ նըստիլ իր աթոռին վրայ, իսկ միւսը հարց կուտայ ինքն իրեն թէ ե՞րբ պիտի ազատի սա հիւրէն։

Բայց հիւրը կը յամառի նստիլ։ Նստած է հաշուեսեղանին առջեւի աթոռին վրայ եւ դէպի փողոց կը նայի։ Իրականութեան մէջ ոչ մէկ բանի կը նայի։ Պարզապէս կը մտածէ։ Միտքը չարչարող բան մը ունի, յայտնի է։ Այնքան մտազբաղ է, որ չի նշմարեր ժամանակին անցնիլը։ Թերեւս ալ բան մը պիտի ըսէ եւ քաջութիւնը չունի։

Կրնամ վստահ ըլլալ, որ ճիշդ չորս վայրկեան կ'անցնի այդպիսի բացարձակ լռութեան մը մէջ։ Յետոյ հիւրը յանկարծ ոտքի կը կանգնի, բարեկամի մը հեռախօսելու արտօնութիւն կը խնդրէ։ Թիւերը կը դարձնէ։ Ես կը հեռանամ, կռնակ կը դարձնեմ իբրեւ թէ փողոցը դիտելու համար, որպէսզի յաճախորդս հանգիստ խօսի իր բարեկամին հետ։

Մի առ մի կը յիշեմ փոխանակուած բառերը, քանի որ ոչ միայն յաճախորդիս, այլ նաեւ իր խօսակիցին ձայները յստակ կերպով կը հասնէին ինծի։ Շահեկան ոչինչ կայ իրենց խօսակցութեան մէջ։ Թերեւս ալ կայ, բայց չեմ նշմարեր, քանի որ բառերը խօսքի չեն վերածուիր ինծի համար։ Իրենց խօսակցութեան մէջ կը սպասեմ միակ բառի մը, այն բառը՝ որ կը գործածուի առ հասարակ հեռաձայնին խօսակցութեան մը վերջ տալու համար։

Երբ այդ բառը կ'արտասանուի վերջապէս, յաճախորդս մէկ երկվայրկեանի մէջ նախկին աճապարող մարդը կը դառնայ։ Ընկալուչը տեղը կը դնէ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ, զատուած ապրանքին վրայ շատ արագ ակնարկ մը կը նետէ ու դէպի դուռ կը փութայ.

- Ցերեկէ ետք պիտի հանդիպիմ, կ'ըսէ ու դուրս կ'ելլէ։

Երկար շունչ մը կ'առնեմ։

Զատուած ապրանքները հաշուեսեղանին եզերքը կը տեղաւորեմ, բոլորը կը ծածկեմ ծրարումի թուղթով մը, յետոյ կ'ուղղուիմ դէպի հանդերձակալ, վերարկուս առնելու համար։

Օ՛, եկէք ու հազար անգամ, տասը հազար անգամ ինծի հետ դիտեցէք այս ժապաւէնը եւ ըսէք ինծի. բոլոր այս պարզ ու ամէնօրեայ շարժումներուն մէջ կա՞յ յետին նշան մը, ազդանշան մը, որ ինծի պիտի ըսէ թէ սա վայրկեանէն սկսեալ կը քալեմ դէպի ահաւոր ճակատագիր մը, դէպի կէս մահ։ Կա՞յ որեւէ ազդանշան մը, գգուշացնելու համար զիս, թէ ինչ որ կ'ընեմ հիմա խանութիս մէջ, կ'ընեմ վերջին անգամ ըլլալով, հասնելու համար ժամադրութեան մը, որմէ լուր չունիմ։

(Շար· 20)

(Շար. Ա. էջէն)

փորձ, քիչ մը աւելի լարեցին մթնոլորտը: Նախ կը սպաննուէր ամերիկեան Պլէք է Տէքէր ընկերութեան Ֆրանսայի տնօրէնը՝ Քէնէթ Մարթսըն, ապա՝ Շաբաթ վաղ առաւօտեան Ամերիքըն Էքսփրէսի շէնքին չորս յարկերն են որ քարուքանդ կ՚ըլլային:

Այս ամբողջը նաեւ վախի մղձաւանջ մը ստեղծած է Ամերիկացիներուն մօտ, որոնք այլեւս կը խուսափին Ֆրանսա գալէ: Արդէն իսկ, առաջին բացակայութիւնները կ՚արձանագրէ չարժանկարի Քաննի փառատօնը, ուր ամերիկացի բեմադիրներ, արտադրողները հրաժարած են ներկայ ըլլալէ իրենց ֆիլմերու ցուցադրութեան:

Արդէն Եւրոպական զանազան երկիրներէ կ՚արտաքսուին Լիբիացիներ (Անգլիայէն՝ 335, Ֆրանսայէն, Սպանիայէն, արեւմըտեան - Գերմանիայէն) որոնք «հերոսական» մուտք կը գործեն Տրիպոլիս:

Ընդհանուր ձեւով, Եւրոպան ալ ջանք կը թափէ միացեալ ճակատ պարզելու համար ահաբեկչութեան դէմ:

Շաբաթ, մէկ օրուան մէջ, Շիրաք Լոնտոնէն անցաւ Հռոմ, կարեւոր տեսակցութիւններ ունենալով Տիկին Թաչըրի, ապա Պեթթինօ Քրաքսիի հետ, հակահաբեկչական պայքարի հարցերը ծեծելու համար:

Այս առընչութեամբ չահեկան է Նախագահ Միթերանի տուած մէկ հարցազրոյցը ճափոնական «Եոմիուրի Շիմպում» օրաթերթին եւ ուր հետեւեալը կ՚ըսէ ահաբեկչութեան մասին. - «Միջազգային որեւէ համաձայնութիւն վերջ դնելու համար ահաբեկչութեան, լաւ բան մըն է: Քանի մը թերթերու մէջ կարդացի թէ Ֆրանսա դէմ էր նման կազմակերպութեան մը: Բոլորովին սխալ մեկնաբանութիւն մըն է: Ինչ որ չենք ուզեր, այն է որ մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, մեր դիւանագիտութիւնը դադրին անկախ ըլլալէ: Չենք ուզեր որ հակահաբեկչական պայքարի դրօշին տակ, Ֆրանսա յանձնառութիւն ունենայ միջազգային գործողութիւններու մէջ, զորս ազատօրէն ուսումնասիրած չըլլայ: Հակահաբեկչական միջազգային կազմակերպութիւն մը, ոստիկանութիւններով, գաղտնի սպասարկութիւններով, տեղեկատուութիւնով, գործունէութեամբ, ի հարկին զինուորական հետեւանքով, պատրաստ ենք: Պայման է, որ մասնակցող երկիրներու իւրաքանչիւրին արտաքին քաղաքականութեան սահմանումը ազատ եւ ինքնավար մնայ»:

× Զինուորական Է.Թ.Ա. պասք կազմակերպութեան կարծեցեալ պետը ձերբակալուած է Պայոննի մօտ: Քանի մը տարի է Ֆրանսա ապաստանած էր: Պատասխանատուն կը նկատուի անկախապաշտ կազմակերպութեան զինուորական ճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի, ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցին. - Եկեղեցւոյս պատուոյ անդամ՝ Յովհաննէս Ժամկոչեանի մահուան առթիւ՝ Սվազլեան եղբարք 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան, Պ. Յարութիւն Ժամկոչեան, Այրի Տիկին Սվազլեան (ծնեալ՝ Ժամկոչեան), Ադամեան ընտանիք (Փարիզէն) 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Կարպիս եւ զաւակը Վարդուհի Մինասեան 200 Ֆ. եւ 100 Ֆ. դպրոցին, Պ. Գրիգոր Պռօշեան 100 Ֆ. եւ 100 Ֆ. դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Կիրակոսեան, Այրի Տիկին Աւետիս Մինասեան, Ժորժ Մելիքեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր - Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Նազար Նեվշէհիրլեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր - Մինասեան, Այրի Տիկին Երանուհի Տէր - Կարապետեան 100-ական Ֆ., Աբրահամ Մանկասարեան, Վարդուհի Եզէկէլեան, Մինաս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան, Համբարձում Մինասեան 50-ական Ֆ., եւ 50 Ֆ. դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խաչատուրեան, Մանկիեան ընտանիք 50-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան եւ 50 ֆրանք դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժեռոմի Թաղականութիւնը Մխիթարեաններու Օժանդակ Մարմնին 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան նոյն նպատակին 100 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Այրի Տիկին Շնորհիկ Զերչեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Զերչեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Երամեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԵՐՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, ողբացեալին ընտանիքը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին,

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԵՐՉԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Սէն - Մորիսի տը Պէնօ-ի մասնաճիւղին, Կիրակի, Մայիս 4, ժամը 15-էն սկսեալ՝ ի նպաստ տեղւոյն հայկական դպրոցին:

Salle des Fêtes de St. Maurice de Beynost

Մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբին:

Պիւֆէ, չամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը Հերոսամարտի տօնակատարութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տիկին Էլիզ Ջրբաշեանէ 1000, Պ. Վարդան եւ Դաւիթ Պանոսեանէ 600, Պօմոնի Եկեղեցւոյ Թաղականութենէն 500 Ֆ., Սէն - Ժերոմի Թաղականութենէն 500 Ֆ., Պ. Սամուէլ Ներկարարեանէ (Մանօսկ) 500 Ֆ., Պ. Գրիգոր Տօնապետեանէ (Էգիւյ) 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մայիս Պապայեանէ 12 քիլօ ժաժիկ, Տէր եւ Տիկին Էլլէն Մկրտիճեանէ 600 հատ խըմորեղէն:

×

Հերոսամարտի հոգեհանգստեան առթիւ ստացած է.- Տիկին Մանուշ Շամիրեանէ 300 Ֆ., Տիկին Վարդուհի Հացպործեանէ 200, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեանէ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեանէ 100 Ֆ., Պ. Սամուէլ Ներկարարեանէ (Մանօսկ) 100 Ֆ.:

Նոյն առիթով Օֆիկ Հացագործեանի յիշատակին ստացած է իր զաւակներէն՝ Տէր եւ Տիկին Ժան - Ժաք Հացպործեանէ, Րիշար եւ Տրնիզ Գրիգորեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Պարէեանէ 200 Ֆ., Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեանէ 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտայի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 100 Ֆ., Պ. Հնգօ Մաղաղեան 30 Ֆ., Այրի Տիկին Զուարթ Կիրակոսեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սուքիասեան 50 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակարան ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով 48 - 24 - 46 - 57

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ցաւակցական գիրերով կամ փոխան ծաղիկի նուէրներով ազնուօրէն մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յուսիկեանի եւ զաւակներուն իրենց քեռայրին՝ Արսէն Գրաշեանի մահուան առթիւ (Քանատա):

TRANSTOURS UCFAF

DU 7 JUIN AU 21 JUIN
6890 + Visa 100 F.
PARIS — KIEV — EREVAN — MOSCOU — PARIS
(Voyage - pension complète - programme touristique - transferts aéroports)
— SANS SUPPLEMENT, NI SURPRISE —
Hôtels 1ère Classe, Assurances U. A. P.

EXCURSIONS : Etchmiadzine - Garni - Zvartnotz - Sevan - Ochagan - Gueghart - Hripsimé.

ETABLISSEMENTS CULTURELS : Madenataran - Musée de la Révolution - Galerie d'Art National - Panthéon arménien - Observatoire de Burakan.

TRANSTOURS
25, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42. 61. 58. 28

Permanence pour Inscriptions et Renseignements
Les Lundi - Mercredi - Vendredi - Samedi, de 16h à 18h30 auprès de — Mme. AGHAVNI KARNIGUIAN, parlant arménien et français.

PROCHAINS VOYAGES

PARIS

1er Juillet - 14 Juillet
Paris - Moscou - Erevan
7020 + Visa

10 Août - 24 Août
Paris - Leningrad - Erevan - Moscou
Paris 7350 + Visa

6 Septembre - 19 Septembre
Paris - Kiev - Erevan - Moscou - Paris 6910 + Visa

2 Octobre - 16 Octobre
Paris - Moscou - Erevan
6170 + Visa

Pour MARSEILLE s'adresser à l'U.C.F.A.F. - 65, rue Gambetta 13001 MARSEILLE

9 Août - 22 Août
Marseille - Moscou - Erevan - Moscou - Marseille 7150 + Visa

6 Septembre - 19 Septembre
Marseille - Moscou - Erevan - Moscou - Marseille 7150 + Visa

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍՈՒՐԲ - ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՏՐԱՆ
ՔԱՄՓ - ՓԵՐԻԷ, - ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Ապրիլ 6, Թաղային Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ Շրջակայից հայ հասարակութեան կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղական Խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բաց է Ապրիլ 13-էն ի վեր: Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Խորհրդարանը, Կիրակի առաւօտները ժամը 10-էն սկսեալ:

Իսկ Կիրակի, Մայիս 25, տեղի պիտի ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ:

Արձանագրութեան պայմանաժամն է մինչեւ Կիրակի, Մայիս 4, կէս գիշերը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԻՍԻ
ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ պարի իր դպրոցին վերաբացումը, Երեքշաբթի օրերը, ժամը 17.30-էն 18.30, 6-էն 12 տարեկան, եւ ժամը 18.30-էն 19.30, 16 տարեկանէն սկսեալ, աշակերտ - աշակերտուհիներու, պարի ուսուցչուհի՝ Օր. Աննա Պուտաղեան:

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրը եւ Մատաղօրհնութիւնը՝ Մայիս 18, Կիրակի, Հոգեգալստեան օրը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մանկապարտէզի հանդէսը Յունիս 21-ին:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Միօրեայ վարժարանի հանդէսը Յունիս 22-ին:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
30

MERCREDI
30 AVRIL
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.215 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.215

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 15 – 25)

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Եգիպտոսի Մոսկուայի դեսպան Սալեհ Հասան Պասինի այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի կողմէ։ Նախագահը խօսած է Հայաստանի ձեռք ձգած նուաճումներու, ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման հեռանկարներու մասին։ Դեսպանը հանդիպում ունեցած է նաեւ Արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Ս. Միմոնեանի հետ. այցելած է ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, պատմութեան թանգարանը, երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը եւ տեսարժան այլ վայրեր։

×

ԳՐԱԳԷՏ ԾԵՐՈՒՆ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թիֆլիսի մէջ իր մահկանացուն կնքած է 90-ամեայ գրող Ծերուն Թորգոմեան։ Ծնած էր Վան։ 1912-ին, հակառակ աննպաստ պայմաններուն, Ծերուն Թորգոմեան (Դեղարիկեան) աւարտած է Վանի Երեմեան վարժարանը, ապա հետեւած մանկավարժական բարձրագոյն քառամեայ դասընթացքներուն։ 1915-ին Թորգոմեաններու ընտանիքը գաղթած է Թիֆլիս։ Նոյն թուականին, Ծերուն Թորգոմեան «Հորիզոն» հանդէսին մէջ հրատարակած է «Պանդուխտի երգեր» շարքը, «Մահուան թերթեր» ուսումնասիրութիւնը։ 1918 - 1921 թուականներուն ապրած եւ աշխատած է Կրասնոդար, ուր խմբագրած է «Արձագանգ» եւ «Կարմիր աստղ» թերթերը։ 1921-ին վերադարձած է Թիֆլիս եւ մինչեւ իր կեանքին վերջը նուիրուած գրականութեան։ Գրած է աւելի քան 30 գիրքեր, որոնց կարեւոր մասը թարգմանաբար լոյս տեսած է նաեւ վրացերէն և ռուսերէն։ Իր վաստակին մէջ նշանաւոր տեղ կը գրաւեն այն գործերը, որոնք կը պատմեն Արեւմտահայոց ողբերգութեան մասին։ Այդ երկերու կարգին յիշենք «Անմար կրակներ» վէպը։

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհրդային Միութեան երաժիշտներու 7-րդ համագումարին մէջ բարձր գնահատուած են հայ երգահաններու վերջին շրջանին գրած նոր գործերը, որոնք մեկնաբանուած են Մոսկուայի առաջնակարգ սրահներուն մէջ, ծանօթ խումբերու եւ անուանի արուեստագէտներու մասնակցութեամբ։ Ունկնդիրներուն ներկայացուած են Ղազարոս Սարեանի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Ջիւան Տէր - Թադէոսեանի, Աւետ Տէրտէրեանի համանուագները, Գագիկ Հովունցի ջութակի քոնչենթօն, Ալեքսանդր Օհանեանի «Գեղեցիկ աշխարհում» սէնֆոնիք պատկերը, Տիգրան Մանսուրեանի, Լեւոն Չաուշեանի լարային քառեակները, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի պղնձեայ փողային նուագարաններու համար գրած հնգեակը, Եդուարդ Միրզոյեանի «Ալպոմ թոռնիկի համար» դաշնակի շարքը, Սերգէյ Աղաջանեանի փողային նուագախումբի համար նախերգանքը, Արեգ Լուսինեանի ջութակի, դաշնակի եւ սրինգի համար գործը, Ռոբեր Ամիրխանեանի, Արամ Սաթեանի եւ Երուանդ Երկանեանի երգերը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչ որ կը զարմացնէ արեւմուտքը, այն է որ առաջին անգամ ըլլալով Խորհրդային Միութիւնը, ԹԱՍ-ի բերնով, կը յայտնէ թէ արկած մը պատահած է իր սահմաններուն մէջ։ Ու բացատրութիւն կը փնտռուի, քանի որ աւանդութեամբ Խորհ. Միութիւն սովորութիւն չունի արձանագրելու նման որեւէ դէպքի։ Գտնուած բացատրութիւնները զոյգ են ... Առայժմ։ Ըստ ոմանց կարելի չէր պարտկել նման արկած մը, որովհետեւ մերձաւոր երկիրներ (Ֆինլանտիա, Դանիա, Նորվեկիա) նկատած են որ մթնոլորտը բաւական զգալի կերպով ճառագայթող դարձած է, ըստ ուրիշներու՝ Կորպաչովի նոր ոճն է։

ԹԱՍ մամուլի գործակալութիւնը յայտնած է թէ արկած մը պատահած է (թուականը չէ ճշդած) Չերնոպիլի (Ուկրանիա) հիւլէական կեդրոնին մէջ։ Ըստ տրուած տեղեկութեան հիւլէական բարդ մըն է վնասուած եւ ամէն ջանք կը թափուի հետեւանքները չքացնելու համար։ Չըսուիր թէ որքան զոհ կայ, բայց կը ճշդուի թէ խնամք կը տարուի զոհերուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ վիրաւորներ կան։

Ամէն պարագայի մէջ, այն երկիրները ուր ճառագայթումները զգալի եղած են, որեւէ վտանգի տակ չեն, արձանագրուած չափերը մտահոգիչ չըլլալով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ ձերբակալուած երկու Լիբիացիները կը պատրաստուէին ոճրափորձ մը գործել ամերիկեան սպաներու ֆլէօպի մը դէմ, հաստատեց դատախազը որ քննութիւնը կը կատարէ, օժանդակութեամբ լիբիական դեսպանատան երկու դիւանագէտներու։ Պետութեան ապահովութեան ատեանը ձերբակալման հրամանագիր հանած է ոչ միայն այդ երկու Լիբիացիներուն դէմ, այլեւ Պոլսոյ լիբիական օդանաւային գիծերու գրասենեակին տնօրէնին։ Այս երեք անձերն ալ խոյս տուած են Թուրքիայէն վիժած ոճրափորձէն քանի մը օր ետք։

ՊԵԼՃԻՈՅ լիբիական դեսպանատան պաշտօնէութեան կէսը երկրէն արտաքսուեցաւ։ Ֆրանսա միտք չունի նման միջոցներ ձեռք առնելու, ոչ իսկ տնտեսական կապերը խզելու։

ՓԱՐԻԶ, Պուլվար Մաժէնթա ոճրափորձ մը կատարուած է, Ապրիլ 28-ին, ժամը 23·30-ին «Զգեցէ՛ք որ ապրին» ընկերակցութեան գրասենեակներուն դէմ։ Շարժումը կը համախմբէ անոնք՝ որոնք դէմ են օրինաւոր վիժումին։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՅԱՋՈՂ

Ալֆորվիլ մրցաշրջանին վերջին մասը կ'անցընէ աւելի յաջող, քան՝ սկիզբը Ապրիլ 27-ին, նոր յաղթանակ մը տարաւ 3 - 0։ Հաւասարութիւն Սեւրի եւ Իսիի Հայ Մարզականին միջեւ՝ 2 - 2։

Գաւառը, Լիոն - Տէսին եւ Վալանս ախոյեանական խաղ չունէին։ Լիոն – Տէսինի պահեստին պարտուեցաւ Սէն - Սէնֆորիէնի մէջ՝ 1 - 0։ Պարտութիւն նաեւ Վիէնի համար՝ 1 - 0 Լիէրկի մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՎԱՃԱՌՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐ

«Յառաջ»ի Ապրիլ 16-ի թիւով կը յայտնէինք, թէ այս տարի Փարիզի տօնավաճառին կը մասնակցի նաեւ Հայաստան, Խորհ. Միութեան տաղաւարին մէջ, առանձին բաժինով մը։

Փորթ տը Վերսայլի մէջ, Ապրիլ 30-ին կը բացուի տօնավաճառը, որուն կը մասնակցին շուրջ 70 երկիրներ։ Հայկական տաղաւարին մէջ, որ կը գրաւէ աւելի քան 400 քառակուսի մեթր տարածութիւն մը, կը ցուցադրուին Հայաստանի շուրջ 30 ձեռնարկութիւններու արտադրութիւններէն 500 նմոյշներ։ Այսպէս, այցելուներ կրնան դիտել հայկական ձեռագործ գորգեր, մանկական հագուստներ, թեթեւ արդիւնաբերութեան արտադրած առարկաներ, բիւրեղապակեայ իրեր, սափորներ, լուսամփոփներ, գինիի, քոնեակի եւ հանքային ջուրերու տեսակներ եւայլն։

Ցուցադրելի նմոյշներու մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն ԺԲ. դարու հայկական նկարազարդ ձեռագիր մը, Հաղբատի վանքի արեւի ժամացոյցը, Զուարթնոցի մանրակերտը, «Կոմիտաս» դաշնակը, Նորադուզէն խաչքար մը (ԺԳ. դար) եւ մեր մշակոյթի վկայութիւնները հանդիսացող այլ նիւթեր։

Տօնավաճառի օրերուն հայկական տաղաւարին մէջ կը գործադրուի գեղարուեստական յայտագիր մը։ Այսպէս, կը ցուցադրուին հայկական ժապաւէններ՝ «Հայի աչքեր», «Գորգերու պատրաստութիւն», «Այվազովսկի» եւայլն։ Այս առթիւ Երեւանէն ժամանած արուեստագէտներ՝ երգիչ Կէորկի Մինասեան, ժողովրդական գործիքներու նուագախումբ մը, մենապարուհիներ հանդէս կու գան հայկական տաղաւարին մէջ։

Գեղարուեստական ելոյթները տեղի կ'ունենան Մայիս 1-ին, 6-ին եւ 9-ին, ժամը 17-ի շուրջ։

Հայկական տաղաւար այցելողներ կրնան ճաշակել հայկական խոհանոցի բարիքները, օգտուիլ հայկական սալերու, ձայներիզներու, յիշատակի նուէրներու, արուեստի գիրքերու եւ ալպոմներու վաճառքէն։ Հայկական տաղաւարի ղեկավարն է Հայաստանի Առեւտուրի Տան փոխ - նախագահ Կարլոս Կարապետեան։

Տօնավաճառին ներկայ կ'ըլլայ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ փոխ - վարչապետ եւ պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէի նախագահ Ալեքսան Կիրակոսեանի։ Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Հայաստանի Պետական Ծրագրի նախագահի տեղակալը Մառատ Եղիլեան եւ թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարի տեղակալ Լէոնիդ Եղիազարեան։

ՍԿԱՒԱՌԱԿ

ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, Սերժ Աւետիսեան միակ Հայն է՝ որ, Ֆրանսայի մէջ, հասած է միջակէն վեր արդիւնքներու աթլէթիզմի մէջ։ Իր մասնագիտութիւնն է սկաւառակ արձակելը։ Նոր շրջանին, իր առաջին արդիւնքը՝ 53,84 մեթր որ իրեն ապահովեց առաջնութիւնը Սէն - Թ'էթիէն տեղի ունեցած մարզահանդէսին։ Անցեալ տարուան իր լաւագոյն արդիւնքն էր 54,44 մեթր։

Վ. Մ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ապրիլ 25-ի եւ 26-ի մեր թիւերով, լայն արձագանգ տուած էինք Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին տուած պատասխանին, Ազգ. Ժողովի Ապրիլ 23-ի նիստին, կի Տիւքոլոնէի հարցումին։

Ժ. Պ. Ռեմոնի յայտարարութիւնը, ինչպէս ըսինք, զգալի մառշ - առիէռ մըն էր եւ այդ իսկ պատճառով, ոչ միայն վրդովում այլեւ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Ապրիլ 26 / 27-ի թիւով, ակնարկած էինք Սոլիտառիթէ Ֆրանքօ - Առմէնիէնի հրապարակած զեկոյցին, այս առթիւ, ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց. -

«C'est avec stupeur et indignation que SOLIDARITE FRANCO ARMENIENNE prend connaissance des nouvelles orientations gouvernementales sur la question arménienne. La remise en cause par M. Jean - Bernard RAIMOND, ministre des Affaires Etrangères, de la qualification de génocide appliquée au massacre des Arméniens en 1915 - 1916 constitue un reniement des positions françaises exprimées de façon constante par les représentants de la France. L'amélioration des relations avec la Turquie ne saurait s'effectuer au détriment des principes universels des Droits de l'Homme pour lesquels la France a tant œuvré».

Յիշենք որ Ապրիլ 26-ի իր թիւով, «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէր բողոքի այս հաղորդագրութեան «Ֆրանսայի Հայեր կը մտահոգուին Անգարայի հետ ներկայի մերձեցումէն» խորագրին տակ, անդրադառնալով նաեւ ապրիլեան ոգեկոչումներուն Թեհրան, Երուսաղէմ եւ Պէյրութ։

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ

Բ. ՑԱՆԿ

Սէն - Ժերոմի Հայկ. Եկեղեցի	10·000
Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր - Զաքարեան	2·000
Պ. Սարգիս Թէքեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ժան Նազարեան	500
Տէր եւ Տիկին Քլէման Պէրպէրաարգիսեան	400
Տիկին Աննա Գնաճեան	250
Տիկին Ալիս Տէր - Մինասեան	200
Տէր եւ Տիկին Սուրէն Նշանեան	200
Տէր և Տիկին Կրեկուար Մինասեան	200
Գումար՝	14·750
Ա. ցանկի գումար՝	28·045
Ընդհ. գումար՝	42·795

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԲԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը պայքարի պատմութիւն է. պայքար՝ օտար նուաճողներու դէմ, պայքար՝ աւերուածը վերականգնելու համար, նաեւ պայքար յանուն այն բանի, որ հայրենի հողը չմեռնի ծարաւէ: Այսօր ալ մեր ժողովուրդը դեռ կը պայքարի յանուն ջուրի:

Ո՞րն է այդ պայքարի նշանաքանը, ի՞նչ միջոցներով, ուրկէ՞ եւ որքա՞ն ջուր կը նախատեսուի տալ յառաջիկային մեր հողերուն: Այս հարցերուն շուրջ լրագրող Ա. Յարութիւնեան հարցազրոյց մը ունեցած է Հայաստանի ջրային տնտեսութեան նախարար Ռ. Շահոյեանի հետ:

×

Ռ. Շահոյեան. - Նախ կ'ուզեմ նշել, որ այն, ինչ որ արդէն կատարուած սակաւաջուր մեր Հանրապետութեան անջրդի տարածութիւնները ոռոգելի դարձնելու համար, քանի մը տասնամեակ առաջ անհաւանական կը թուէր: Հայ ժողովուրդը ոռոգելի երկրագործութեան մէջ սկսնակ չէ, դեռ շատ դարեր առաջ մեր նախնիքը անհաւատալի ջանք գործադրած է ցած մակարդակներու վրայ հոսող գետերու ջուրերը սարալանջերը բարձրացնելու, դաշտերուն եւ այգիներուն հասցնելու համար: Այդ մասին կան ուշագրաւ նիւթական փաստեր, որոնք յայտնաբերուած են հնագիտական պեղումներու ընթացքին եւ այսօր կը ցուցադրուին տարբեր թանգարաններու մէջ: Դիւրին չէր հին ժամանակներուն պարզունակ միջոցներով լեռներու վրայ ջրանցքներ կառուցանել, աւելի'ն, ստեղծել ոռոգումի շատ կամ քիչ յուսալի ցանց մը: Բայց դարերու փորձը, հայ շինականի յամառ աշխատասիրութիւնը, ի վերջոյ, կուտային փափաքելի արդիւնքը: Հասկնալի է, որ հին ժամանակներու ջրաշինական աշխատանքներու ծաւալն ու մակարդակը (բնականաբար նաեւ՝ անոնցմէ ստացուած օգուտները) մեր օրերու ջրաշինական աշխատանքներու համեմատութեամբ, պարզապէս կաթիլներ են, ծովուն մէջ: Այսօր Հայաստանի մէջ ոռոգելի հողատարածութիւնները 60 հազար հեկտարէն աւելի են:

Թղթակից. - Այդ ճիշդ է որ, պատկառազդու ցուցանիշ է, եթէ դիտենք մեր Հանրապետութեան ֆիզիքական աշխարհագրութեան եւ բնակլիմայական առանձնայատկութիւններու տեսանկիւնէն: Չէ՞ որ հարթավայրերու վրայ ջրանցքներ կառուցանելը անհամեմատօրէն աւելի դիւրին է, քան լեռներու վրայ, ուր մարդ գործ կ'ունենայ ոչ թէ փափուկ հողի, այլ ապառաժ ժայռերու եւ քարերու հետ:

Ռ. Շահոյեան. - Այո, այդպէս է: Լեռնային, խիստ կտրտուած տեղեր, երկրաբանական դժուարին պայմանները լուրջ խոչընդոտներ են ջրաշինարարներու ճամբուն վրայ: Այս առիթով կ'ուզէի փաստ մը յիշատակել. մեր լեռներուն վրայ 1 - 2 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցք մը անցընելու համար անհրաժեշտ կ'ըլլայ գուգահեռաբար ստեղծել ջրաթեկնիքական գրեթէ բոլոր կառոյցները՝ կամուրջ, փապուղի, պատնէշ, ամբարտակ եւայլն: Նման պայմաններու մէջ ջրանցք կառուցանելը ոչ միայն դժուար է, այլ նաեւ կը պահանջէ անհամեմատ մեծ միջոցներ: Այսպէս որ, Հայաստանի ոռոգումի ջուրերուն ամէն մէկ կաթիլը, արդարեւ կարելի է «թանկագին ջուր» անուանել: Այսօր մեր Հանրապետութիւնը պատած է կապոյտ երակներու խիտ ցանցով, որոնց ընդհանուր երկարութիւնը կը հասնի քանի մը հազար քիլոմեթրի: Ցած վայրերու մէջ գրեթէ հարիւր տոկոսով կ'օգտագործենք գետերու հոսքը, կը թուի թէ բոլոր հնարաւորութիւնները արդէն սպառած են, եւ ջրաշինական աշխատանքները ծաւալած են ծովու մակերեսէն 1700-1800 մեթրէ աւելի բարձր վայրերու վրայ: Մեր Հանրապետութեան մէջ կ'իրականացուի մեծ եւ միջին տարողութեան ջրամբարներու շինարարութիւն, որու նպատակն է առաւելագոյն արդիւնաւէտութեամբ օգտագործել մեր ջրային պաշարները: Վերջին քանի մը տարուան մէջ գործարկըւած են Ազատի, Ջողազի, Հախումի, Ախուրեանի, եւ շարք մը այլ ջրամբարներ, որոնց ընդհանուր տարողութիւնը տասնեակ միլիոնաւոր խորանարդ մեթր է: Այդ ջրամբարներու շնորհիւ արդէն ծաղկած են հազարաւոր հեկտարներով նորաստեղծ այգիներ ու դաշտեր:

Թղթակից. - Մեր Հանրապետութեան ջուրի ամենամեծ շտեմարանը անշուշտ, Սեւանն է: Երկար ատեն լեռնային այդ գեղեցկուհին ինքզինք կը սպառէր, որպէսզի ծաղկին իր ներքեւ տարածուած դաշտերն ու այգիները: Արփա - Սեւան ջրատարը ստեղծուեցաւ Սեւանը փրկելու համար: Շուրջ 48 քիլոմեթրնոց այս եզակի կառոյցը գործօն իրականութիւն է: Այսօր կրնա՞ք վստահ ըլլալ, որ արդէն վերցած է Սեւանին սպառնացող վտանգը:

Ռ. Շահոյեան. - Միայն մասնակիօրէն: Սեւանի կեանքը պահպանելու, աւելին, անոր մակարդակը աստիճանաբար բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է, որ լիճը ստանայ տարեկան 410 - 420 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Արփա - Սեւանը կուտայ մօտ 250 միլիոն խորանարդ մեթր: Այո, ինչպէս դժուար չէ գուշակել, բաւարար չէ, եթէ կարելի է այդպէս ըսել, հիւանդին ցոյց տրուող առաջին բուժօգնութիւնն է միայն: Արփա - Սեւանը, այո, թեթեւցուց Սեւանի հոգը, բայց զայն պահպանելու, անոր ջրային պաշարները աւելցնելու նպատակով աշխատանքները կը շարունակուին: Այսօր Զանգեզուրի լեռներուն վրայ նոր աշխատանքներ սկսած են յանուն Սեւանի: Հոն կը կառուցուի 27 քիլոմեթր երկարութեամբ փապուղի մը, որով, մօտ ապագային Որոտան գետի գուլալ ջուրերը կը հոսին դէպի Սեւան: Այդ նոր ջրատարը լիճի հաշուեկշիռին վրայ կ'աւելցնէ ամէն տարի 160 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Բացի ջրաշինական աշխատանքէն, գիտական լուրջ գործունէութիւն ծաւալած է, որու նպատակն է հիմնովին ուսումնասիրել լիճին ջրային ճըշգրիտ հաշուեկշիռը:

Թղթակից. - Անցած տարիներուն, երբ աննախադէպ չափերու հասան ջրաշինական աշխատանքները, ծնունդ առաւ «Որ թեթեւանայ Սեւանի հոգսը» արտայայտութիւնը: Բնականոն երեւոյթ է՝ ամէն մէկ նորաստեղծ, ամենափոքր ջրանցքն իսկ, եթէ կը սնանի տեղական աղբիւրէն, որոշ չափով կը թեթեւցնէ Սեւանի բեռը: Այդպէս աղբիւրներ շա՞տ կան:

Ռ. Շահոյեան. - Ընդհանրապէս, երբ խօսք կ'ըլլայ Հայաստանի ջրային հնարաւորութիւններուն մասին, «շատ» ըմբռնումը պէտք է պայմանական կերպով նկատի ունենալ: Հայաստանի ջրային պաշարները խիստ սահմանափակ են՝ ամբողջը կը կազմէ մօտ 7,5 խորանարդ քիլոմեթր, որուն մեծագոյն մասը արդէն կ'օգտագործուի գիւղատնտեսութեան եւ ժողովրդական տնտեսութեան միւս ճիւղերուն մէջ: Ներկայիս հարցը գործողութեան մէջ դնել է չօգտագործուած հնարաւորութիւնները: Ասոնցմէ մէկը ստորերկրեայ ջուրերն են, որոնց պաշարները թէեւ սահմանափակ, բայց յուսադրող են: Եւ մենք կ'օգտագործենք զանոնք: Կը գործեն 150 ջրհորներ, 300 ջրմուղ կայան եւ այլ կառուցուածքներ: Բայց այդ ջուրերուն հետ մենք կը վարուինք մեծ խնամքով եւ զգուշութեամբ: Տակաւին չունինք գիտական որոշ տուեալներ, անոնց պաշարներուն գոյացման ուղիներուն մասին: Այդ ուղղութեամբ նոյնպէս գիտական լուրջ հետազօտութիւններ կը կատարուին: Այդ բոլոր փաստերը կը վըկայեն որ, այս, չափազանց սուղ կ'արժէ ոռոգումի ջուրը մեր Հանրապետութեան մէջ: Նոր ձեռք ձգուած հողատարածութեան իւրաքանչիւր հեկտարը ոռոգելի դարձնելու համար անհրաժեշտ է 10 - 15 հազար ռուբլի յատկացնել:

Թղթակից. - Մենք կը խօսէինք ջուրի օգտագործումին, ջրաշինական աշխատանքներու ծաւալներու մասին, բայց չօշափեցինք նաեւ հողաշինութեան հարցը, որ նոյնքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ միջոցառում է մեր Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան զարգացումին համար:

Ռ. Շահոյեան. - Այդ, գրեթէ զուգահեռ կ'ընթանայ ջրաշինական աշխատանքներու հետ: Նոր հնգամեակին, օրինակ, հետեւեալ հարցն է դրուած. շահագործումի յանձնել 35 հազար հեկտար ոռոգուող հողեր: Նախ՝ այս 35 հազար հեկտարը կարեւոր յաւելում է սակաւահող մեր Հանրապետութեան համար: Այդքան նոր հողեր ոռոգելու համար պէտք է հողաշինական մեծ աշխատանք կատարուի. բան մը, որ անչափ դժուար է Հայաստանի լեռնային պայմաններուն մէջ: Ահա ուշագրաւ փաստ մը եւս, որ վերջին տասնամեակներուն մեծ ծաւալներու հասած է նոր հողերու իւրացումը. այդ կը նշանակէ, թէ հողերը քարերէն կը մաքրուին, կը հարթուին, կը դարձուին մըշակելի տարածութիւններ: Ամբողջ Միութեան մէջ կայ հետեւեալ չափանիշը. քարքարոտ կը համարուին այն հողերը, որոնց մէկ հեկտար մակերեսին վրայ քարը կը կազմէ 50-100 խորանարդ մեթր: Մեր երկրին մէջ քարքարոտ հողերու իւրաքանչիւր հեկտարին մէջ քարը կը կազմէ 700 - 1000 խորանարդ մեթր: Ահա թէ ինչպիսի հողեր ձեռք կը ձգուին, որոնք յետոյ կը դառնան այգիներ, դաշտեր եւ բանջարանոցներ:

Քիչ առաջ ըսի, որ նոր իւրացուող հողերու մէկ հեկտարը ոռոգելի դարձնելու համար կը ծախսուի մինչեւ 15 հազար ռուբլի: Բայց չէ՞ որ նոր հողեր իւրացնելն ալ ծախք կը պահանջէ, իւրաքանչիւր հեկտարը արդիւնաւէտ այգեգործութեան մէջ ներգրաւելու համար, օրինակ, պէտք կայ երկու հազար ռուբլիի: Վերջին տասը տարուան մէջ Աշտարակի, Եղեգնաձորի, Արովեանի, Թալինի, Բաղրամեանի, Նայիրիի եւ կարգ մը այլ շրջաններու մէջ բացուած են շուրջ 40 հազար հեկտար նոր հողեր. երբեմնի անկենդան քարքարուտները, կիսաանապատները այսօր աչք կը շոյեն որպէս ծաղկուն այգիներ ու դաշտեր:

Թղթակից. - Հանրապետութեան շարք մը շրջաններուն մէջ վերջին տարիներուն սկսած է զարգանալ դարաւանդային այգեգործութիւնը: Ինչպիսի՞ միտում ունի այդ ուղղութիւնը:

Ռ. Շահոյեան. - Հանրապետութեան հողի տարածութեան մօտ 50 տոկոսը կը գտնուի 8 - 16 աստիճան թեքութիւններու վրայ եւ հողաշինական աշխատանքներու մէջ այդ տուեալը անտեսել, ուղղակի անկարելի է: Ա՛յս է մեր հողը, ա՛յս պէտք է բարելաւենք: Հին Հայաստանի մէջ եւս մշակած են թեք սարալանջեր, որոնց հողը նոյնքան բերրի է, որքան հարթավայրերու հողերը: Ներկայիս կը մշակուին թեք սարալանջերու զգալի մէկ մասը դարաւանդի վերածելու նախագիծեր, որոնց հիման վրայ յետագային կը ստեղծուին այգիներ, խաղող կը հասցուի, նաեւ արժէքաւոր դեղաբոյսեր: Այս ուղղութեամբ, արդէն որոշ աշխատանքներ կատարուած են Իջեւանի, Շամշադինի, Նոյեմբերեանի շրջաններուն մէջ:

Մենք հպարտ ենք մեր հայրենիքով, ինչպէս որ է ան: Կ'ուզենք օգտագործել անոր ամէն մէկ թիզ հողը, իւրաքանչիւր կաթիլ ջուրը: Ու մենք ոչ մէկ ջանք կը խնայենք զայն աւելի ծաղկուն, աւելի բարեբեր, աւելի գեղեցիկ դարձնելու:

Այս բոլորին շնորհիւ կ'ընդարձակուի Հայոց հողը...:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂԸ
ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ
(էջեր հայաջինջ սարսափներէն)
Հեղինակ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ
Փարիզ, 1986

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
Ա. ԿԱՅԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՅԼԵՒՍ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ»՝ ՐԱԼՖ ՃՈՐՏԱՆՈՅԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. - («Յառաջ»)..

Գերման հեռատեսիլը վերջին երեք տարիներու ընթացքին քանի մը անգամներ Հայաստանի եւ Հայկական Հարցին մօտեցման լուրջ փորձեր ըրաւ: Հոս յիշատակելու արժանի են Ա. կայանի - ԱՐՏ - ի 1983 Նոյեմբեր 20 եւ Գ. կայանի - ՀէՍՍԸՆ 3-ի - 1985 Նոյեմբեր 28... կրկնուեցաւ 1986 Յունուար 17-ին՝ ՆՕՐԴ 3-էն - թուակիր հաղորդումները: Առաջինը Հարցին պատմականը (աւելի շիտակ՝ քան թէ ծուռ) ընելէ վերջ կը ծանրանար ներկայ Հայաստանին վրայ, իսկ երկրորդը անցեալ Սեպտեմբերին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած Հէասին օրերու տպաւորութիւններն էին՝ որոնք կցուած էր Եղեռնի համառօտ, բայց ճըշգրիտ մէկ ամփոփումը:

Թէեւ վերը չնշեցինք, բայց կար նաեւ ուրիշ հաղորդում մը եւս՝ այս անգամ Բ. կայանէն - ՅՏՖ - սփռուած 1985 Սեպտեմբեր 25 եւ 26-ին: Շարքին նիւթն էր ահաբեկչութիւնը եւ հոն մենք հանդիպեցանք հետեւեալ նախադասութեան.. «ԱՍԱԼԱ»ն կը պնդէ 1915-ին՝ Թուրքերը մէկուկէս միլիոն Հայեր ջարդած են: Կարծես միայն «ԱՍԱԼԱ»ն «պնդած» ըլլար նման բան մը...:

Իսկ Ապրիլ 21ին կրցանք տեսնել Րալֆ Ճորտանոյի պատրաստած նոր մէկ շարժանկարը, որ Թալաթէն առնուած մէջբերում մը ունէր որպէս խորագիր. - «Հայկական Հարցը այլեւս գոյութիւն չունի»: Երկար ատենէ ի վեր զրոյցներ կը շըրջէին ասոր մասին, թէ Թուրք դեսպանը Արեւմտեան - Գերմանիոյ Ռատիօկայան - ՎՏՐ-ի՝ մաս կը կազմէ ԱՐՏ-ի - ընդհանուր տնօրէն Ֆ. Նովոտնին այցելած եւ անոր վրայ ճնշում բանեցնել ուզած է, թէ Րալֆ Ճորտանօ մահուան բազմաթիւ սպառնալիքներ ստացած է եւայլն:

Շարժանկարը տեսնելէ վերջ համոզուեցանք որ եղած ճնշումները ապարդիւն մնացած են եւ Րալֆ Ճորտանօ կրցած է տալ Հայկական Հարցը մանաւանդ Մեծ Եղեռնը՝ գոնէ գերման հեռատեսիլի ցարդ չտեսնուած յստակութեամբ ու ըմբռնումութեամբ: Հոն կային մեր անկնկալած շատ մը բաները, եւ աւելին. արխիւային հին շարժանկարներու եւ լուսանկարներու անվերջ տողանցք մը: Զատէն - հեռատեսիլէն առաջին անգամ ըլլալով. Ներկայացուեցան գերմանական արխիւներու մէջ պահուող դեսպաններու, հիւպատոսներու եւ այլոց հեռագիրներուն եւ տեղեկագիրներուն բնագիրները: Խօսնակ մը կը կարդար անոնցմէ հատուածներ: Միայն աս մասը աւելի քան քառն վայրկեան տեւեց, պարբերաբար ընդհատուելով փարիզաբնակ Արամ Կիւրեղեանի պատկերով եւ ձայնով, որ կը պատմէր իր եւ իր ընտանիքին եղերական ճակատագիրը:

Ներկայացուած փաստաթուղթերուն մեծամասնութիւնը ցարդ որեւէ տեղ մը լոյս չէ տեսած, անոնց միայն վեց հատը կարելի է գտնել Յովհաննէս Լեփսիուսի հանրայայտ «Տոյչլանտ ունտ Արմենիըն» հատորին մէջ: Այս բաժնին մէջն էր որ տեսանք նաեւ Թուրք իրաւաբան Միւմթազ Սօյսալը, ան կը հոլովէր իր «Փաթախարձ ջարդերու տեսութիւնը»: Րալֆ Ճորտանօ յստակ կերպով հերքեց այս մօտեցումը, նշելով որ անկարելի է այսքան սոսկալի դէպքեր «հաւասարակշռել»՝ բան մը որ ի վերջոյ «զոհը կը վերածէ յանցաւորի»:

Րալֆ Ճորտանօ յայտագրին վերջին մասին մէջ կրկնեց վերնագիրը՝ աս անգամ հարցումի ձեւով. Հայկական Հարցը այլեւս գոյութիւն չունի՞: Յիշեցուց ՄԱԿ-ի եւ Եւրոպայի Խորհրդարանի վերջին զարգացումները, Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի որոշումները, եզրակացնելով որ Հարցը հեռու է գոյութիւն չունենալէ:

Առանց չափազանցնելու կրնանք ըսել որ Րալֆ Ճորտանոյի պատրաստած այս շարժանկարը ներկայիս անմրցելի է: Ընթերցողներուն կը յանձնարարենք անպայման ճարել անոր մէկ վիտէօ - պատճէնը, գրութիւն մը անբաւարար է զայն ներկայացնելու համար:

Յ. ԿԱՄԻԴԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԿՈՒ ԴԱՇՆԱԿՈՎ

ՄԻՐԻԱՄ ՊԻՐԺԷ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ ՓԻԷՌ ԷՋԷՎԼԷՌԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

Ալլէի Սէն Վիքթոր գարաւոր կամարներուն ներքեւ, որ Մարսէյլ քաղաքի երաժշտական կեանքի մենաշնորհեալ վայրերէն մին է, Ապրիլ 16-ին, «Երաժշտութիւններ Սէր Վիքթուրի» ծիրին մէջ, տեղի ունեցաւ համերգ մը, երկու դաշնակով, որուն ընթացքին հանդէս եկան երկու երիտասարդ տաղանդներ՝ Միրիամ Պիրժէ - Փափազեան եւ Փիէռ Էջէվլէռի:

Այս յայտագրի պատրաստութեան, իրագործման եւ յաջողութեան մէջ, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի հիմնադիր նախագահը՝ Արշամ Պապայեան, որ ծանօթ եւ ազդեցիկ դէմք մըն է երաժշտասէր շրջանակներու մէջ իր զանազան գործունէութիւններով եւ բարերարութիւններով, աշխատանքի եւ գոհունակութեան իր բաժինը ունի, ինչպէս իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց տիկին Ժընըվիէվ Տէլթոռ՝ փոխ-նախագահուհի Սէն Վիքթուրի բարեկամներու Միութեան եւ վարիչ սենեկային երաժշտութեան Փրովանսի կեդրոնին, որուն նախաձեռնութիւնն էր այս համերգը:

Երկու երրորդով լեցուած էր ընդարձակ Ալլէին, յատկապէս երաժշտասէր ունկնդիրներով, որոնց կարգին՝ քաղաքապետարանի մշակութային հարցերու կցորդը՝ մէթր Մարսէլ Փաոլի, Մարսէյլի շրջանային Ազգ. Երաժշտանոցի տնօրէն՝ փիէռ Պարպիզէ, աշխարհահռչակ ջութակահար՝ Ծրնո Ֆրանչեսքաթի, տեղական օրաթերթերու երաժշտական քննադատները, եւայլն: Նոյնպէս նկատելի թիւով հայեր, ու յատկապէս Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան, որոնք եկած էին ե՛ւ երաժշտական հաճելի ունկնդրութեան մը, ե՛ւ նոյն ատեն քաջալերելու, նեցուկ կանգնելու Միրիամ Պիրժէ-Փափազեանի որ մօրմէն հայ արմատներ ունի եւ առաւել անծանօթ մը չէ, քանի զանազան առիթներով իր մասնակցութիւնը բերած է հայկական ծիրէն ներս կազմակերպուած համերգներուն եւ յատկապէս Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի առաջին համերգին, 1982 Յունիս 4-ին, Մարսէյլի քաղաքապետական Օփերան:

Երկու դաշնակահարներն ալ չատ երիտասարդ տարիքի մէջ ստացած են իրենց վկայականները եւ նետուած մենակատարի ասպարէզին մէջ, արձանագրելով քաջալերական եւ գնահատելի յաջողութիւններ: Միրիամ Պիրժէ - Փափազեան 13 տարեկանին աւարտած է Փարիզի Երաժշտանոցը եւ իր առաջին համերգը տուած Թէաթր տէ Շան զ'էլիզէ: 14 տարեկանին ստացած է սենեկային երաժշտութեան Ա. մրցանակը, իսկ յաջորդ տարին Մարկըրիթ Լոն - Ժաք Թիպօ մրցանակին արժանացած: Ապա, աշակերտած է ծանօթ դաշնակահար Սամսոն Ֆրանսուայի: Միրիամ Պիրժէ Փափազեան տուած է բազմաթիւ նուագահանդէսներ եւ գրաւած ուշադրութիւնը անուանի արուեստագէտներու:

Փիէռ Էջէվլէռի, 18 տարեկան, դաշնակի երաժշտական ուսումները սկսած է 10 տարեկանին: Ստացած է Փարիզի Էքոլ Նորմալ Տը Միւզիքի բարձրագոյն վկայականը, ինչպէս նաեւ սենեկային երաժշտութեան: Աշակերտած է յայտնի երաժշտագէտ՝ Ժան Միգոյի: Բազմաթիւ ելոյթներ ունեցած է Ֆրանսա եւ այլուր, առանձին կամ նուագախումբով:

Համերգ երկու դաշնակով այնքան ալ սովորական չէ: Անցեալ դարուն է որ այս երաժշտական սեռը մասնաւորապէս մշակուած է: Կարգ մը գործեր ուղղակի գրուած են երկու դաշնակի համար, իսկ այլ գործեր ալ վերածումներ են: Վակնէրի չատ մը օփերաները, նոյնիսկ Պէթովէնի երկերէն ոմանք ամփոփուած են ու վերածուած երկու դաշնակի համար, յատկապէս Լիսթի կողմէ ու նուագուած: Այս ձեւը ընտրուած է գործերը աւելի դիւրին կերպով տարածելու եւ ծանօթացնելու նպատակաւ, քանի այդ շրջանին գոյութիւն չունէին ոչ սալ, ոչ ձայնասփիւռ եւ դժուար էր քաղաքէ - քաղաք, կամ երկրէ երկիր փոխադրել խումբերը:

Այսպէս յայտագրի առաջին մասը կը բաղկանար Լիսթէ «Ռէմինէսանս տը Տոն Ժիւան» կտորը առնուած Մոցարթի Տոն Ժիւանէն: Լիսթ, որ նկատուած է, բոլոր ժամանակներու, մեծագոյն երաժիշտներէն մէկը եւ գրած բազմաթիւ գործեր բոլոր սեռերու մէջ, ինք այս երկը գրած է դաշնակի մեկնաբանութեան եղանակին: Նոյնպէս, բազմաթիւ վերածումներ ըրած է դասական մեծ երաժիշտներու գործերէն: Յետոյ Շումանէն «Անտանթէ է վարիասիոն Օփիւս 46»ը եւ Շոփէնի բազմաթիւ գործերէն մէկը «Ռոնտօ ին մաժէօր Օփիւս 73»: Այսօր, ակներեւ են առաւելաբար Շոփէնի դաշնակի համար գրուած գործերը: Յայտագրի երկրորդ մասը սկսաւ Ռավէլի «Վալս»ով գրուած 1919-ին եւ ներկայացուած առաջին անգամ 1928-ին: Պարագայական գործ մըն է: Ռավէլի բոլոր գործերը ի սկզբանէ կատարեալ գործեր եղած են: Յետոյ, «Տիալոկ տէ Քարմէլիթ» նշանաւոր օփերայի հեղինակէն՝ «Սոնաթ» մը: Ֆ. Փուլէնկ, երկար ատեն անտեսուած, այսօր ընդունուած է որպէս 20-րդ դարու սկիզբի Ֆրանսացի մեծագոյն երաժիշտը:

Այս գործերու կատարումին մէջ, Միրիամ Պիրժէ Փափազեանը՝ գտանք հաւասար իր տաղանդին եւ աւելի ըմբռնելիք իր տիրապետող մեկնաբանութիւնը: Շատ լաւ թեքնիքի մը կողքին ունի հարուստ երաժշտականութիւն, զգայնութիւն, անկեղծութիւն եւ ջերմ արտայայտութիւն մը: Փիէռ Էջէվլէռի ունի իր անհատականութիւնը: Դրսեւորուելու եւ արտայայտուելու կամք մը: Իր մէջ երաժշտական կիրքն է որ կը տիրապետէ: Հնչող եւ պոռթկացող նուագ մը որ եթէ ցոյց կուտայ վստահ թեքնիք մը սակայն կը պակսին նրբութիւններն ու ճկունութիւնը: Փիէռ Էջէվլէռի պէտք է գտնէ դասականութիւն մը համապատասխան երաժշտական արտայայտութեան:

Երկու դաշնակահարներն ալ հաւասարապէս գիրար ամբողջացուցին: Սակայն աւելի Միրիամ Պիրժէ Փափազեանին վրայ կ'իյնար նուագուած կտորներու պատասխանատուութիւնը: Ան կրցաւ փոխանցել իր երիտասարդ ընկերոջ իր փորձառութիւնը եւ ձերբազատել Փ. Էջէվլէռին համեմատաբար իր սկսնակ նուագածուի հանգամանքէն:

Հաճելի երաժշտական երեկոյ մը, ինչպէս հաստատեցին ունկնդիրներու երկար եւ կրկնուած ծափահարութիւնները համերգի վերջաւորութեան:

ԿԱՐՕ ԹՕՎՍԷՓԵԱՆ

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ»Ի ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փարիզի «Նաւասարդ» պարախումբը Մարտ 25-էն Ապրիլ 10 շրջապտոյտ մը կատարեց Միացեալ - Նահանգներ, հանդէս գալով Նիւ - Եորք, Պոսթըն, Սան - Ֆրանսիսքօ, Ֆրէզնօ եւ Լոս - Անճըլըս: Ձեռնարկը կազմակերպուած էր «Զօրեան» հիմնարկին կողմէ՝ ի նպաստ հիմնարկի բանաւոր պատմութեան ծրագրին: Ծանօթ է, որ հիմնարկը ձայներիզի եւ վիտէոյի վրայ կ'արձանագրէ հայկական ցեղասպանութենէն վերապրողներու վկայութիւնները, զանոնք տրամադրելի դարձնելու համար հայ մշակոյթի ու Հայոց պատմութիւնը ուսումնասիրողներուն:

«Նաւասարդ» պարախումբին արուեստն ու մեկնաբանական մակարդակը եւ որակը ծանօթ են գաղութիս: Կ'արժէ արձագանգել Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւս խումբին ունեցած յաջողութեան եւ արուեստի քննադատներու կարծիքին, հաստատելու համար թէ «Նաւասարդ» Սփիւռքի լաւագոյն պարախումբերէն մին կը հանդիսանայ:

×

Լոս - Անճըլըսի համալսարանի մարզարանին մէջ, Ապրիլ 5-ին հանդէս եկած է «Նաւասարդ» պարախումբը, հինգ հազար հանդիսականներու ներկայութեան: «Ասպարէզ» Ապրիլ 9-ի իր թիւով կը գրէ. -

«Ֆրանսահայ 80 երիտասարդներէ բաղկացած համոյթը այդ երեկոյ ամբողջ չորս ժամ ելեկտրականացուց, խանդավառեց, յուզեց, ոգեւորեց ու ոգեշնչեց շուրջ 5000 ներկայ հայորդիները: ... Համոյթը արտայայտութիւնն է այն հաւատքին, որ կարելի է անցեալի իրագործումները կենդանացնել՝ հարստացնելու համար մեր ներկայ կեանքը, ներկայ մշակոյթը»:

«Ասպարէզ»ի Ապրիլ 11-ի թիւին մէջ ստորագրած յօդուածով Բիւզանդ Կաանեան կը նշէ. - «Տասնամեակներէ ի վեր, Սփիւռքի մէջ նման գեղարուեստական բարձր մակարդակով արտայայտութեան ականատես չէինք եղած: ... Արուեստի մէջ դիւրին նուաճում գոյութիւն չունի: Գեղարուեստական խոր հասկացողութեան պէտք է միանայ չարաչար աշխատանքը, որոնումը, սիստեմը, կազմակերպութիւնը: Պարը բարդ է իր խմբային կառոյցին մէջ: Կշռոյթը, շարժումներու ներդաշնակութիւնը եւ միատեղութիւնը, ձեւի հոսող գեղեցկութիւնը եւ զգացումը: «Նաւասարդ» համոյթը ներկայացաւ անթերի թեքնիքով, ամուր կազմակերպութեամբ եւ գեղարուեստական արժանիքով մը, որ պիտի գոհացնէր ամենապահանջկոտ արուեստասէրը: ... Պարերու այլազանութիւնը, յաջորդականութիւն մը երգիծական, սիրային, աշխարհագրական - տեղական Փոլքլորի երանգներով, մարտական, պարագայական. միշտ հայ եւ կովկասեան ժողովրդական արուեստի ոճով: Այնքան տաղանդ եւ ստեղծագործական գիւտարարութիւն կար, որ ոճէն առանց շեղելու, գլխու, թեւերու եւ մարմնի նոր ծեքումներ եւ շարժումներ եւ պարող - պարուհիներու բացառիկ շընորհները, կը հարստացնէին վայելքը: ... Մենապարերը ուղղակի հմայիչ էին: Կարելի էր մեներգներու բաժնի մակարդակը բարձրացնել: Նուագախումբը, իր մենակատարներով, մանաւանդ թմբուկներու բաժինը, աւելի քան նպաստեցին յաջողութեան»:

«Նաւասարդ» պարախումբի ելոյթին արդիւնաւորութեան եւ ստեղծած խանդավառութեան մասին վկայութիւն մըն է «Ասպարէզ»ի Ապրիլ 9-ի թիւի Ա. էջին վրայ՝ «Քիչ մը Թարմացանք» խորագրին տակ Աբօ Պողիկեանի ստորագրած «Օրը Օրին»ը, ուր ի մէջ այլոց կը կարդանք. «Թարմացանք, երբ առանց պետական նպաստի ու պետական կազմակերպչական մեքենայի, միայն գաղափարի ուժով ղեկավարուող Հայորդիներ, կարելի դարձուցին շուրջ 100 հազար տոլար ու կազմակերպական հսկայ աշխատանք պահանջող ծրագիր մը՝ 80 հոգինոց պարախումբ մը Ֆրանսայէն բերելով Միացեալ - Նահանգներ եւ կազմակերպելով անոր շրջապտոյտը ամերիկեան զանազան քաղաքներ: Թարմացանք, երբ տեսանք թէ համահայկական ծրագիրներու համար, ինչպիսին է «Զօրեան» Հիմնարկի Բանաւոր Պատմութեան Ծրագիրը, կարելի է համահայկական զօրաշարժ մը իրականացնել՝ մէկուն տաղանդը, միւսին արուեստը, մէկ ուրիշին կազմակերպական շնորհը գործի լծելով: Թարմացանք, երբ ընդհանրապէս պառքէթպոլի սիրահարներով լեցուն մարզասրահ մը շուրջ 5000 Հայորդիներու կողմէ կարելի եղաւ լեցնել՝ զուտ մշակութային ձեռնարկի մը համար: Բոլոր անոնք՝ որ թերահաւատօրէն կը նայէին ժողովրդային զանգուածներու մշակութասիրութեան, աչքով տեսան, թէ ինչպէս տարբեր դասակարգի ու տարիքի 5000 հայ մարդիկ, անխառն հաճոյքով վայելեցին իրենց հրամցուած բարձրորակ արուեստը: Հայ ժողովուրդի ու Լոս - Անճըլըսի հայ գաղութի արուեստի ճաշակը առողջ է ու պահանջկոտ: «Նաւասարդ»ի ելոյթով, այս ճաշակը մեր շրջանի մշակութային ուժերէն քիչ մը աւելի խստապահանջ ըլլալու բարոյական իրաւունքը ձեռք ձգեց»:

Նիւ - Եորքի «Քարնէկի Հօլ»ի մէջ, Մարտ 26-ին «Նաւասարդ»ի ունեցած երեկոյթին արձագանգած է «Նիւ - Եորք Թայմզ» թերթը, Մարտ 29-ի իր թիւով եւ Աննա Քիսէլկոֆի ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը կը նշէ, թէ «Նաւասարդ»ի յատկանիշը այն է, որ Հայաստանէն դուրս կազմուած խումբ մըն է, որ ցոյց կուտայ վճռականութիւնը ժողովուրդի մը, ցրուած ողբերգութեան եւ պատմութեան հետեւանքով, որ կ'ուզէ պահպանել իր մշակոյթը: Ապա կ'անդրադառնայ «Նաւասարդ»ի հիմնադրութեան, պարարուեստի մակարդակին, գնահատելով պարագրութիւնն ու մեկնաբանութիւնը:

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Ոչինչ: Ամէն բան այսպէս կրնայ մնալ խանութը, ապրանքները հաշուեսեղանին վրայ, տոմարները քովի դարանին մէջ, որովհետեւ ամէնէն ուշ երեք ժամէն պիտի վերադառնամ: Մինչդեռ չեմ գիտեր թէ անգամ մըն ալ պիտի չկարենամ մտնել հոսկէ ներս: Այո, չեմ գիտեր որ վերջին անգամ ըլլալով հանդերձակալէն վար կ'առնեմ վերարկուս, կը հագուիմ աճապարանքով, դարձեալ ընդհանուր ակնարկ մը կը պտտցնեմ խանութին ներքնամասը եւ դրան ապակիին ներսի կողմէն կը կախեմ ցուցատախտակը, որուն վրայ գրուած է թէ «երկու ժամէն պիտի գամ»: Չեմ գիտեր, այո: Ոչ մէկ ազդարարութիւն կայ օդին մէջ, կասկածելի ոչինչ՝ չուրջս: Զարագուշակ ոչ մէկ ներկայութիւն: Օ՜, ընդհակառակն, որքան ուրախ եմ: Ուրախ՝ որ ազատ մնացած եմ վերջապէս ու կ'երթամ նուէր մը ընտրելու սիրելի հարազատներուս համար:

Մարդ երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետէ չար աղէտէ մը ետք, ուղղակի կը զարհուրի աղէտին նախորդող վայրկեաններու ստախօսութենէն: Այո, ստախօս են այդ վայրկեանները, ճիշդ այն ճամբուն նման, որ առանց քեզ զգուշացնելու յանկարծ անդունդի մը կը փոխուի: Մարդ կը զարհուրի աղէտին նախորդող վայրկեաններու խոցելիութենէն, դիւրաբեկութենէն: Ո՞վ կը կասկածի այդ խոցելիութենէն, ո՞վ օրը տասը հեղ կը կասկածի թէ ճամբան յանկարծ անդունդ մը կրնայ դառնալ, թէ կրնաս «երկու ժամէն պիտի գամ» յայտարարել բոլոր տանիքներէն եւ երբեք չվերադառնալ անգամ մըն ալ: Ու երբ մարդ այսպէս յետադարձ ակնարկ մը կը նետէ աղէտին նախորդող վայրկեաններու հմայքին ու գեղեցկութեան վրայ, կը սարսափի թէ ի՞նչպէս աւելի առաջ կրցեր է փրկուիլ օրը տասն անգամ նմանօրինակ ծուղակներու մէջ իյնալէ:

Դուռը կը կղպեմ ուրեմն ու կը քալեմ աճապարանքով: Ժպտուն բարեւ մը կուտամ դիմացի պողոտայի դրացիիս, որ դրան առջեւ կեցած իմ կողմը կը նայի: Յետոյ կը քալեմ դէպի շուկայ: Քանի մը քայլ կը նետեմ ու այն պահուն երբ կ'անցնիմ գրօսաշրջիկական առարկաներու վաճառորդ Ատոմի խանութին առջեւէն, յանկարծ կօշիկիս տակ կակղութիւն մը կը զգամ: Ոտքս կը սահի ու ամբողջ աշխարհը չուրջս դառնալ կը սկսի: Այդ վայրկեանէն անդին այլեւս ոչինչ պիտի յիշեմ, եթէ ոչ այն, թէ գլուխս կը զարնուի գետնի սալաքարերուն:

- Գացած է նորէն, հոս չէ հայրիկդ:

Մարկոսին ձայնը գլխ կարծես խորունկ քունէ մը կ'արթնցնէ: Սաթենիկ կանգնած է անկողնիս քով եւ ժպտելով ինծի կը նայի: Անոյշ, իր ամէնէն անոյշ ժպիտովը ինծի կը նայի: Ե՞րբ եկաւ, Աստուած իմ, ի՞նչպէս չլսեցի իր ոտնաձայնը:

- Ո՞ւր գացեր էիր հայրիկ, ո՞ւրտեղեր էիր նորէն:

Դանդաղ շարժումով մը կ'երկարեմ ձեռքս ու ափիս մէջ կ'առնեմ Սաթենիկին տաքուկ մատները: Կը շոյեմ ու փառք կուտամ Աստուծոյ, որ տակաւին ջիղերս կրնան ուղեղիս փոխադրել այս տաքուկ մատները շոյելու երջանիկ զգայնութիւնը:

- Նստէ, կ'ըսեմ գլուխովս աթոռը ցոյց տալով:

Սաթենիկ մատները կը քաշէ ձեռքիս մէջէն, այս անգամ ան կը շոյէ ձեռքս, յետոյ կը մօտենայ ու կը համբուրէ երեսներէս: Իր շրթներուն ամբողջ ջերմութիւնը այտերէս ներս պիտի խուժէ ու պիտի տարածուի ամբողջ մարմնիս մէջ:

- Նստէ կը կրկնեմ: Որքան անձայն եկեր ես որ չեմ լսեր...:

(Շար. 21)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԷՆ - Թ՚ԷԹԻԷՆ. - Այրի Տիկին Ստեփանեան, զաւակներն ու թոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին

ՍՏԵՓԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ եւ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի անոր մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 4, Սէն - Թ՚ԷԹիէն Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուխ. Պ. փալիսի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Յակոբ Պետրոսեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 4, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՅԱԿՈԲ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, Տան բազմամ տասնամեակին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի Մայիս 4, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, իր հիմնադիր անդամներուն՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ
ԳՐ. ՓԻԼԻԿԵԱՆԻ
Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ
ԳԷՈՐԳ ՄԷՍՃԵԱՆԻ

յիշատակին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆ

«Այս տարի եւս Հայաստանի բարձրագոյն ուսմանց նախարարութիւնը կ՚ընդունի երկու ֆրանսահայ ուսանողներ 1986 - 1987 տարեշրջանի դասընթացքներուն հետեւելու համար.

Թեկնածութիւնները գրաւոր կատարել հետեւեալ հասցէին. -

6, Cité Wauxhall - 75010 Paris

Տալով հեռաձայնի թիւ, ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 15:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, գաղութիս Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, Շաբաթ, Մայիս 3, ժամը 15-ին:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Պանեօյի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ՝

«ՊԷՊՕ»

Երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30-ին՝
THEATRE VICTOR HUGO
14, ave .Victor Hugo - Bagneux
Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 30 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Այրի Տիկին Շնորհիկ Ջերչեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ջերչեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Երամեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՋԵՐՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Սէն - Մորիսի տը Պէնօ-ի մասնաճիւղին, Կիրակի, Մայիս 4, ժամը 15-էն սկսեալ՝ ի նպաստ տեղւոյն հայկական դպրոցին:

Salle des Fêtes de St. Maurice de Beynost

Մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբին:

Պիւֆէ, շամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է:

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍՈՒՐԲ - ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՏՐԱՆ
ՔԱՄՓ - ՓԵՐԻԷ, - ՍԷՆ - Թ՚ԱՆԹՈՒԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Ապրիլ 6, Թաղային Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ Շրջակայից հայ հասարակութեան կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղական Խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բաց է Ապրիլ 13-էն ի վեր: Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Խորհրդարանը, Կիրակի առաւօտները ժամը 10-էն սկսեալ:

Իսկ Կիրակի, Մայիս 25, տեղի պիտի ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ:

Արձանագրութեան պայմանաժամն է մինչեւ Կիրակի, Մայիս 4, կէս գիշերը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի Կայանի արձանագրութիւնները սկսած են Ապրիլ Մէկէն եւ կը տեւեն մինչեւ Մայիս 31:

Արձանագրութեանց համար դիմել ձեր բնակավայրին ամէնէն մօտիկ Կապոյտ Խաչի Վարչութեան:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել Կապոյտ Խաչի գրասենեակը՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ ժամը 14-էն 18, հեռաձայնելով

48 - 24 - 46 - 57

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹԻ

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի, 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեանէ իրենց քեռայրին՝ Յովհաննէս Ջերչեանի մահուան առթիւ:

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Մարի Եորկանեեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի. - Տէր եւ Տիկին Տրդատ Եուզպաշեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Եորկանճեան 700, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Բիլօեան 500, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մարաշլը 500, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Օհանեան 300, Գէորգ Օհանեան 300, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պալթաօղլու 300, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Եղեկեանեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սանթիկեան 100 Ֆ.:

Նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շնորհքեան 250 Ֆ. նուիրած են Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցիին:

Յովհաննէս Ջերչեանի մահուան առթիւ կրթարանը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի. - Տոքթ. եւ Տիկին Լեւոն Արթինեան 500, Տէր եւ Տիկին Երամեան 500, Այրի Տիկին Զարուհի Ջերչեան (Սուրիա) 500, Այրի Տիկին Շնորհիկ Ջերչեան 300, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պաշչճեան 300, Այրի Տիկին Անոյշ Քէօչկէրեան 200 Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեան 700 Ֆ., Պ. Ամիրխանեան 400, Տիկին Սօնա Փանոսեան 150, Օր. Շաքէ Խմէրճեան 150, Տիկին Թէֆար Պօղոսեան փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Թագուհի Մինասեանի եւ Պ. Սարգիս Դաւիթեանի մահուան առթիւ 80 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի եղբօր՝ Լեւոն Գույումճեանի յիշատակին, Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ Մխիթարեաններու Ս. Ժանդակ Մարմնին (տուեալ «Յառաջ»էն):

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente

M. KEVORK BAGHDJIAN
Docteur en sociologie juridique
et auteur du livre :
« *LE PROBLEME ARMENIEN* »
qui donnera une conférence sur le sujet :

«DU NEGATIVISME TURC
A L'ACTIVISME ARMENIEN :
OU EST LA SOLUTION?»

Mardi le 6 Mai à 20h30
au Centre Saint Mesrob
10bis, rue Thouin - Paris 5e

Un buffet froid sera servi pour ceux qui le désirent à partir de 19 h.
Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

CROIX BLEUE
RECHERCHE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Recherche pour sa Colonie de Bellefontaine

— UN ECONOME POUR LE MOIS DE JUILLET.
— UN ECONOME POUR LE MOIS D'AOUT

VEUILLEZ ADRESSER VOS CANDIDATURES AU :

CONSEIL D'ADMINISRATION DE LA C. B. A. F.
17, rue Bleue
75009 — PARIS

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE
au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

Ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ

ՃԱՇ

PAVILLON DAUPHINE
Place du Mal. De Lattre de Tassigny
Porte Dauphine

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՆՐԲ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՊԵՏՐՈՍԻՆ

եւ նախագահութեամբ՝

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԵՕՅԻ

մասնակցութիւն անձ գլուխ 1.000 Ֆր.

Réservations :

GALERIE MATIGNON : 18, ave. Matignon — 75008 Paris
Tél. :42 - 66 - 60 - 32

ORIENT - CONTEMPORAIN : 24, rue des Petits-Champs
75002 Paris — Tél. : 42 - 96 - 54 - 29

UGAB : 11, square Alboni — 75016 Paris — Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

CREDIT SUISSE : 92, Champs-Elysées — 75008 Paris
Tél. : 45 - 62 - 29 - 56

COLLEGE SAMUEL - MOORAT : 26, rue Troyon — Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

CCO : 10, quai de Bercy — 92200 Charenton — Tél. : 43 - 68 - 26 - 32

ET

HARATCH